

الْفَيْصُ الْصَّحِيحُ

SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ

Terceme:

Mehmed Sofuoğlu

İRFAN

**SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ**

CİLD

7

الْفَتْحُ الصَّحِيحُ

لِلْإِمَامِ أَبِي الْحُسَيْنِ مُسْلِمِ بْنِ الْحَجَّاجِ الْقُشَيْرِيِّ لَبَّيْنَا بُوْرِي

Ebu'l-Hüseyin Muslimu'bnu'l-Haccâc
el-Kuşeyrî en-Niysâbûrî
(206-261)

SAHÎH-İ MUSLİM VE TERCEMESİ

CİLD

7

Mütercim :
MEHMED SOFUOĞLU
İst. Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim Üyesi

**İRFAN
YAYIMCILIK VE TİCARET**

Çatalçeşme Sk. Defne Han No: 27/14
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: 511 09 60

fun Yayınevi No. 7/7

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا الْحَمْدُ لِلَّهِ، أَحَدُهُ وَاسْتَعِينُهُ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَسَيِّئَاتِنَا عَمَلَاتِنَا مِنْ هَدْيِهِ
 اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ. وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ. إِنَّ
 أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَذَا فَتَحَ مِنْ رِزْقِهِ اللَّهُ فِي قَلْبِهِ وَأَدْخَلَهُ فِي الْإِسْلَامِ
 بَعْدَ الْكُفْرِ وَاخْتَارَهُ عَلَى مَا سِوَاهُ مِنْ أَحَادِيثِ النَّاسِ. إِنَّهُ أَصْدَقُ الْحَدِيثِ وَأَبْلَغُهُ، أَحِبُّوا
 مَا أَحَبَّ اللَّهُ، أَحِبُّوا اللَّهَ مِنْ كُلِّ قَلْبِكُمْ وَلَا تَمْلُوا كَلَامَ اللَّهِ وَذِكْرَهُ، وَلَا تَقْسُرْ عَنْهُ قُلُوبُكُمْ
 فَإِنَّهُ مِنْ كُلِّ مَا يَخْلُقُ اللَّهُ يَخْتَارُ وَيُصْطَفِي، قَدْ سَمِعَاهُ اللَّهُ خَيْرَتَهُ مِنَ الْأَعْمَالِ، وَمُصْطَفَاهُ
 مِنَ الْعِبَادِ وَالصَّالِحِ مِنَ الْحَدِيثِ وَمِنْ كُلِّ مَا أَوْفَى النَّاسُ مِنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ، فَاعْبُدُوا
 اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَاتَّقُوهُ حَتَّى تُفَاتِهِ، وَاصْدُقُوا اللَّهَ صَادِقًا مَا تَقُولُونَ
 بِأَفْوَاهِكُمْ وَتَحَابُّوا بِرُوحِ اللَّهِ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ يَغْضَبُ أَنْ يُنْكَرَ
 عَنْهُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ.

ŞÜBHE SİZ HAMD ALLÂH'A MAHSÛSDUR, ONA HAMD EDER VE
 ONDAN YARDIM İSTERİM. NEFİSLERİMİZİN ŞERLERİNDEN VE
 AMELLERİMİZİN KÖTÜLÜKLERİNDEN ALLÂH'A SİĞİNİRİZ, AL-
 LÂH'IN HİDÂYET ETTİĞİNİ DALÂLETE DÜŞÜRECEK YOKDUR. AL-
 LÂH'IN DALÂLETE DÜŞÜRDÜĞÜNE DE HİDÂYET VERECEK YOK-
 DUR.

TEK VE ORTAKSIZ OLARAK ALLAH'DAN FAŞKA İLÂH OLMA-
 DIĞINA ŞEHÂDET EDERİM. SÖZÜN EN GÜZELİ MUBÂREK VE MÜ-

TEÂLÎ OLAN ALLÂH'IN KİTÂBİ'DİR. HER KİM Kİ ALLAH ONU KÜ-
FÜRDEN SONRA İSLÂMA GİRDİREREK KALBİNDE KUR'ÂN'I ZİY-
NET YAPAR VE O DA KUR'ÂN'I DİĞER BEŞER SÖZLERİ ÜZERİNE
TERCİH EDERSE İŞTE O KİMSE MUHAKKAK FELÂH BULMUŞDUR.
ŞÜBHESİZ Kİ ALLÂH'IN KİTÂBİ SÖZLERİN EN DOĞRUSU VE EN
BELİĞİDİR. ALLÂH'IN SEVDİKLERİNİ SEVİNİZ. ALLÂH'I DA BÜ-
TÜN KALBİNİZLE CANI GÖNÜLDEN SEVİNİZ. ALLÂH'IN KELÂMİN-
DAN VE ZİKRİNDEN USANMAYINIZ. ALLÂH'IN KELÂMINDAN
KALBLERİNİZ KATI OLMASIN. ZİRA ALLÂH'IN KELÂMI, ALLÂH'IN
YARATMAKDA OLDUĞU HER ŞEYİN EN İYİSİNİ AYIRIB SEÇER :
ALLAH AMELLERİN HAYIRLISINI, KULLARIN GÜZİDESİ (OLAN
PEYGAMBER'İ) Nİ VE KISSALARIN İYİSİNİ ZİKRETMİŞ, İNSANLA-
RA VERİLEN HER ŞEYDEN HALÂL VE HARÂMİ BEYÂN EYLEMİŞ-
DİR.

ARTIK ALLÂH'A İBÂDET EDİNİZ VE ONA HİÇBİR ŞEYİ ORTAK
KILMAYINIZ, ONDAN HAKKIYLE İTTİKA EDİNİZ. AĞIZLARINIZLA
SÖYLEMEKDE OLDUĞUNUZ SÖZLERİN İYİSİNİ ALLÂH'A HÂLİS
KILINIZ (YANI GÖSTERİŞ VE İŞİDİLMEK İÇİN DEĞİL, SİRF ALLAH
İÇİN SÖYLEYİNİZ).

ARANIZDA ALLÂH'IN RAHMETİ İLE SEVİŞİNİZ. ŞÜBHESİZ AL-
LAH, AHDİNİN ÇÖZÜLÜB BOZULMASINDAN DOLAYI GADAB EDER.
SELÂM VE ALLÂH'IN RAHMETİ SİZİN ÜZERİNİZE OLSUN. ¹.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۹ - کتاب السلام

(۱) باب بسم المراكب على الماشي ، والقيل على الكبير

۱ - (۲۱۶۰) حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَرْزُوقٍ . حَدَّثَنَا رَوْحٌ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي زِيَادٌ ؛ أَنَّ ثَابِتًا ، مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا مَرْيَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « بَسْمُ الرَّاكِبِ عَلَى الْمَاشِي ، وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ ، وَالْقَاعِلُ عَلَى الْكَبِيرِ » .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

39 — KİTÂBU'S - SELÂM¹

(Selâm kitâbı)

(1) «SÜVÂRİ, PİYÂDEYE; AZ, ÇOĞA SELÂM VERİR» BÂBİ

1 — (2160) : Abdurrahmân'ın Zeyd'in himâyesinde olan Sâbit, Ebû Hureyre (R) den şöyle derken¹ şittigini haber vermişdir : Ra-

1

1. Selâm, yüce Allâh'ın güzel isimlerindendir. el-Haşr 23 üncü âyetinde Allah diğer isimleri yanında bu ismini de haber vermişdir. Bu âyetdeki es-selâm, her selâmetin menbâi ve masdarı, kendisi her türlü eksiklik, ayb, fenâ ve zevâl şâibesinden sâlim, münezzehtir olduğu gibi, selâmet umulan, selâmet arıyanları selâmete erdirecek olan Allah'dır.

Selâm aslında masdardır, ayblardan ve âfetlerden beri ve sâlim olmak ma'nâsına-
dır. Müslimanlar arasındaki ESSELÂMU ALEYKUM tahiyyesi bu ma'nâdandır. Selâmetle
duâ eylemekden ibâretidir.

Kur'ân Kerim'de sarîh olarak selâm hakkında şöyle buyruluyor : «Bir selâm ile selâmlandığınız vakit siz ondan daha güzeli ile selâmu alın veya onu aynıyle karşılayın. Şüphesiz ki Allah her şey'in hisâbını hakkıyla arıyandır» (en-Nisâ : 86).

Tahiyye, selâm ma'nâsıdır ki bir adam SELÂMUN ALEYKUM demekden ibâret-
dir. Lugatda tahiyye bir adama hayyâkellâh diye duâ eylemek ma'nâsıdır. Allah seni

«Ülullah (S) : «Binek üzerindeki kimse, yayan yürüyene, yayan yürüyen oturana, az (olan topluluk) da çoğa selâm verir» buyurdu².

(۲) باب من من الجلوس على الطريق رد السلام

۲ — (۲۱۶۱) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ . حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ . عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ أَبُو طَلْحَةَ : كُنَّا نَقُودُ بِالْأَفْنِيَةِ تَحَدَّثُ . فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَامَ عَلَيْنَا . فَقَالَ « مَا لَكُمْ وَلِمَجَالِسِ الصُّمَمَاتِ ؟ اجْتَنِبُوا مَجَالِسِ الصُّمَمَاتِ » . فَقُلْنَا : إِنَّمَا قَعَدْنَا لِغَيْرِ مَا بَاسٍ . قَعَدْنَا تَذَاكَرُوتَ وَتَحَدَّثُ . قَالَ « إِنَّمَا لَا . قَادُوا حَقًّا : غَضُّ الْبَصَرِ ، وَرَدُّ السَّلَامِ ، وَحُسْنُ الْكَلَامِ » .

(2) «YOL ÜZERİNE OTURMANIN HAKKI SELÂM ALIB KARŞILAMAKDIR» BÂBİ

2 — (2161) : Ebû Talha (R) şöyle dedi : Biz evlerin önünde olan açık avlularda³ oturmuş konuşuyorduk. Derken Rasûlullah (S) geldi

ömürlü ve uzun hayâtlı kalsın demektir. Sonradan tahiyye maddesi olan selâm duâda kullanıldı. Bu cihetden cem'inde tahiyât ve tahâyât, denir ve tahiyye bekâ ve mîlk ma'nâlarına ve kezâlik bir adama bakâ ile mîlk ile duâ ma'nâlarına kullanılır. ETTA-HİYYATU LİLLAHİ bundandır. Yani bekâ yahut mîlk Allâh'a mâhsûsdur demektir. Burada isim yerindedir... (Kumûs Ter.)

Bu izâha göre bir kimseye hayyâkellâh diye duâ etmeğe de tahiyye denir ki «Allah ömürler versin» yahut «Allah seni mülk sâhibi kalsın» veya «mülkünde bâkî» kalsın» ma'nâlarına gelir. Câhiliyede Arab'lar selâm yerinde hayyâkellâh derlerdi. Sonraları bizde şâyi' olan «Allah ömürler versin» ta'bîri bunun bir ihyâsı olmuştur. Fakat bunlar bir duâ olmakla beraber mutlak olarak hayırlı bir duâ değildir. Zira ömür, hayât, mülk be-hemehal selâmet ve saâdeti icâb etmez, bunlar felâket içinde de geçebilir. Binâenaleyh bu sûretle tahiyye haddizâtında nâkıs bir tahiyyedir... Bunun için İslâm dîni bu nâkıs tahiyyeleri selâma tebdîl etmiş ve hayyâkellâh yerine dünyâ ve âhîret selâmet ve müsâlemet negreden ESSELÂMU ALEYKUM duâ ve iltifâtını ikame eylemiş olduğundan İslâm'da tahiyye, selâm olmuştur. Muslimanların birbirine tahiyyesi, ESSELÂMU ALEYKUM ve daha güzeli de ESELÂMU ALEYKUM VE RAHMETULLAHİ VE BEREKÂTUHÜ demektir. Âyetdeki «bi ahsene minhâ» buna işâretidir... Bunun için «ve izâ hayyiytum bi tahiyyetin fe hayyû bi ahsene minhâ...» en-Nisâ : 86. âyeti, size bir selâm verildiği vakit demek olur. Selâm bir tahiyye ve iltifâtdır. Fakat her tahiyye ve iltifât selâm değildir. Selâmda arzu edilen şeylerin hepsi dâhildir; mazarratdan selâmet, menfaatların husûlû ve sebâtı velhâsıl selâm pek büyük bir şeydir. Hatta Kur'ân'ın on iki yerinde Allah mu'mine selâm vermiştir... (Hak Dîni, IV, 1407-1409; âyetlerin bir kısmı için: Aynî eser, VI, 4789).

3/ Bu hadîsdeki «yusellimu (= selâm verir)» sigası haberdîr, fakat emir ma'nâsıdır, selâm versin demektir. Abdurrazzâk'ın, Ma'mer'den rivâyetinde sarâhatle «li-yusellim (= selâm versin)» lâfzıyla gelmesi de bunu te'yîd eder.

4/ Fînâ, kimsenin evinin önünde olan açık havluya ve yöreye denir, hudûd orada tûkendiği için böyle adlandırılmışdır. Önden murâd her taraftan olan öndür ki yöre ta'bîr olunur. Fıkıhda «finâu'd-dâr li-sâhibihâ (= evin finâsı sâhibinindir)» denilir. Cem'i, cemiyye ve funiyy gelir (Kamus Ter.).

ve yanımızda dikildi de : «Size ve bu yollardaki meclislere ne oluyor ki? Yollarda meclisler kurmakdan sakının!» buyurdu. Biz de : Biz ancak kendisinde be's olmayan maksadlar için oturduk. Oturduk da (ba'zı işlerimizi) muzâkere ediyor ve konuşuyoruz dedik. Rasûlullah : «Eğer burada oturmayı terk etmiyecekseniz, bunun hakkını edâ ediniz. O'hak da : Gözü harâmdan indirmek, selâm alıp karşılamak ve güzel konuşmaktır» buyurdu.

٣ — (٢١٢١) حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ ابْنِ بَسَّارٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ بِالطَّرِيقَاتِ » . قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا لَنَا بَدُّ مِنْ مَجَالِسِنَا نَتَحَدَّثُ فِيهَا . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَيْسَمْتَ إِلَّا الْمَجْلِسَ ، فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ » قَالُوا : وَمَا حَقُّهُ ؟ قَالَ « غَضُّ الْبَصَرِ ، وَكَفُّ الْأَذَى ، وَرَدُّ السَّلَامِ ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ » .

(..) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَدَنِيُّ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو فُذَيْنٍ عَنْ هِشَامٍ (يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ) . كِلَاهُمَا عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

3 — (2121) : Ebû Saîd Hudrî (R) den; Peygamber (S) :

— Yollar üzerine oturmakdan sakınınız buyurdu. Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Bizim için meclislerimizden vaz geçmek mümkün değildir. Buralarda biz (kendi işlerimizi) konuşuruz dediler. Rasûlullah :

— Madem ki sizin için herhalde oturmak zarûreti vardır, öyle ise yola hakkını veriniz! buyurdu. Sahâbîler :

— Yolun hakkı nedir? diye sordular. Rasûlullah :

— Gözü (harâmdan) indirmek, ezâ vermekden çekinmek, selâmı alıp karşılamak, ma'rûf ile emredib, münkerden nehy etmektir buyurdu⁴.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Zeyd ibn Eslem'den, bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir.

4. *Gaddu'l-basar*, gözü harâma bakmaktan men etmektir. Burada şârihler kavlen ve fi'len gelib geçene taarruzdan çekinmek olmak üzere daha geniş bir ma'nâ kastedildiğini bildirmişlerdir.

Evvelâ Peygamber tarafından yol üzerine oturmanın men' edilmesi, yol üzerinde oturan kimsenin fenâ şeyler görmek ve fenâ sözler işitmekten hâli olmamasıdır. Âlimlerin bu hadisten anladığı men' ve sakındırma, harâm kılmak sûretiyle men' değildir. Fakat mefsedetleri izâle, maslahatlara irşâd kabîlinden bir tahzirdir.

Hulâsa yol uğrağı yerlerde kimseye zarâr vermeden oturmak câizdir. Fakat bunun mukabilinde gelib geçenlere hayırlı davranmak ve yardımcı olmak gerekir.

(۳) باب من من السلم للمسلم رد السلام

۴ — (۲۱۶۲) حَدَّثَنَا حَرَمَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ » . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خَمْسٌ تَجِبُ لِلْمُسْلِمِ عَلَى أَخِيهِ : رَدُّ السَّلَامِ ، وَتَشْيِيتُ الْعَاطِسِ ، وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ ، وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ ، وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ » .

قال عبد الرزاق : كان معمر يرسل هذا الحديث عن الزهري . وأسنده مرة عن ابن المسيب عن أبي هريرة .

(3) SELÂMI ALIB KARŞILAMAK MÜSLİMANIN, MÜSLİMAN ÜZERİNDEKİ HAKKI CÜMLESİNDİR BÂBİ

4 — (2162) : Burada Yûnus'un haber verdiği birinci tarîkde Ebû Hureyre (R) : Rasûlullah (S) «muslimanın musliman üzerindeki hakkı beşdir» buyurdu demiştir.

Ma'mer'in, yine Zuhri'den, onun da İbn Museyyeb'den, onun da Ebû Hureyre'den haber verdiği ikinci tarîkde ise Ebû Hureyre şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Beş haslet vardır ki bir muslimanın bunları diğer musliman kardeşine karşı yerine getirmesi vâcibdir : Selâmı alıp mukabele etmek, aksırana duâ etmek, da'vete icâbet etmek, hastayı ziyâret etmek, cenâze arkasından gitmek».

Hadîsin râvîsi Abdurrazzâk şöyle dedi : Hadîsin râvîsi Ma'mer bu hadîsi Zuhri'den mursal yapardı (yanî sahâbisini zikretmezdi). Kendisi bir defa bunu İbn Museyyeb'den, o da Ebû Hureyre'den diyerek isnâd etti.

۵ — (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَمْفَرٍ) عَنِ النَّعْلَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ سِتٌّ » . قِيلَ : مَا هُنَّ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « إِذَا لَقِيتَهُ فَسَلِّمْ عَلَيْهِ . وَإِذَا دَعَاكَ فَاجِبْهُ . وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَانصَحْ لَهُ . وَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ فَسَمِّهِ . وَإِذَا مَرَضَ فَمُدَّهُ . وَإِذَا مَاتَ فَاتَّبِعْهُ » .

۵ — () : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) : «Muslimanın musliman üzerindeki hakkı altıdır» buyurdu.

Kendisine : Onlar nedir? yâ Rasûlullah! denildi. Rasûlullah : «Ona kavuştuğunda kendisine selâm ver. Seni da'vet ettiğinde ona icâbet eyle. Senden nasihat istediğinde samimi ve hâlis niyetle ona re'yini bildirib nasihat eyle. Aksırdı da Allâh'a hamd ettiği zaman onun üzerine Allâh'ı zikrederek duâ eyle⁵. Hastalandığı vakit ona hasta ziyâretine git. Vefât ettiği zaman onun cenâzesi arkasından git» buyurdu.

(۱) باب النهي عن إيراد أهل الكتاب بالمسلم، وكيف يرد عليهم

٦ - (٢١٦٣) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . ح وَحَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ عَنْ جَدِّهِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا : وَعَلَيْكُمْ » .

(4) KİTÂB EHLİ KİMSELERE SELÂMA EVVELÂ BAŞLAMAKDAN NEHY VE ONLARIN SELÂMLARININ NASIL KARŞILANACAĞI BÂBİ⁶

6 — (2163) : Buradaki tarîklerin birinde Ubeydullah ibn Ebi Bekr : Ben Enes ibn Mâlik'den işittim o, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu

5. *Semt*, yola, hayır ehli kimsenin din işinde olan hey'etine ve güzel sıfretine denir... *Semt*, zan ve tahmin ile bir yolu tutub gitmek, sözlerde fiillerde, mezheb ve sıfretde güzel girmek bir nesneye kasd eylemek, bir kimseye bir kelâmın yahut bir tedbir ve re'yin vech ve yolunu hazırlayıp kolaylaştırmak ma'nâlarına masdar olur. «*Tesmiyetu'l-âtis*» m ma'nâsı «Allah seni doğru semte — yani yola — hidâyet eylesin» dır (*Kamûs Ter.*).

Tesmît, tef'il vezninde bir nesne üzere yüce Allâh'ın ismini yâd eylemek ma'nâsıdır. Yemek üzerine Allâh'ın ismini zikrettiğinde «*semmete ale't-tâim*» denilir. Onun üzerine zikr ile bereketlenmek, asla eksilmemek ve ilk hey'etine döndürmek için duâ edilmiş olur.

Tesmît, aksıran adama *YERHAMUKELLÂH* diye duâ eylemek ma'nâsıdır. Ona duâ edildiği zaman, «*semmete li'l-âtis*» denilir. *Yerhamukellâh* (yani Allah sana merhamet ihsân eylesin) dediğinde aksıran, aksırma sebebiyle hey'etinden rahatsız olduğundan dolayı güya ki «*cealeke'llâhu alâ semtin hasenin* (= Allah seni iyi bir hey'et üzere kulsın)» diye duâ etmiş olur. Bunda şîn ile *tesmît* de lugatdır, hatta o daha çok kullanılır (*Kamûs Ter.*).

6. Kitâb ehline selâm verilip verilmemesi tedkik edilmiştir. Sahihân'da şu hadis vardır :

عن اسامة رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم مر على مجلس فيه اخلاط من المسلمين والمشركين فسلم عليهم

= Usâme (R) den; Rasûlullah (S) içlerinde muslim ve müşrik karışık olarak bulunan bir meclise uğradı da onlara selâm verdi (*Buhârî, Muslim*).

Yine Sahihân'da Rasûlullah'ın Rûm meliki Hırakl'e : سلام على ضأنبع الهدى

: «Selâm doğruya tâbi olanlara» (Tâhâ : 47) diye yazdığı mektûbda selâm verdiği kat'îdir.

diyordu. İkinci tarıkde ise Ubeydullah ibn Ebî Bekr, dedesi Enes ibn Mâlik'den Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu haber vermiştir : «Size kitâb ehli bir kimse selâm verdiği zaman : **VE ALEYKUM** (= size de) deyiniz» 7.

۷ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُمَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . مَعَ وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالَهُ

(يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . قَالَ : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . مَعَ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْثَى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لهُمَا) قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ قَتَادَةَ يَحْدُثُ عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ قَالُوا لِلنَّبِيِّ ﷺ : إِنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ يُسَلِّمُونَ عَلَيْنَا . فَكَيْفَ نَرُدُّ عَلَيْهِمْ ؟ قَالَ « قُولُوا : وَعَلَيْكُمْ » .

7 - () : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Ben Katâde'den işittim o, Enes (R) den şöyle tahdîs ediyordu : Peygamber'in sahâbîleri Peygamber'e hitâben : Ehlu kitâb olan kimseler bize selâm veriyorlar. Bu takdirde biz onların selâmlarını nasıl karşılayacağız? dediler. Peygamber (S) : «**VE ALEYKUM** (= size de) deyiniz» buyurdu.

۸ - (۲۱۶۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَبُخَيْرَةُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ وَابْنُ حُجْرٍ - وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى بْنِ يَحْيَى - (قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ الْيَهُودَ إِذَا سَلَّمُوا عَلَيْكُمْ ، يَقُولُ أَحَدُهُمْ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ . فَقُلْ : عَلَيْكَ » .

8 - (2164) : Abdullah ibn Dînâr, İbn Umer (R) den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Yahûdîler size selâm verdikleri zaman onlardan biri **essâmu aleykum** (= ölüm sizin üzerinize olsun) derse, sen de : **Ve aleyke** (= senin üzerine de olsun) de!»

7. **VE ALEYKUM** (= size de olsun) : Âlimler, kitâb ehli olan kimseler selâm verdikleri zaman onların selâmlarının alınması hususunda ittîfak etmişlerdir. Lâkin onlara **ALEYKUMU'S-SELÂM** denilmez de sâdece **ALEYKUM** (= sizin üzerinize) yahut **VE ALEYKUM** (= sizin üzerinize de) denilir. Muslim'in zikrettiği hadisler **ALEYKUM**, **VE ALEYKUM** şeklinde «vâv»lı ve «vâv»sız gelmiştir. Rivâyetlerin çoğu «vâv»lıdır. Buna göre ma'nâsında da iki vecih vardır : Birisi, onun zâhiri üzere olmasıdır. Onlar : Ölüm sizin üzerinize olsun, dediler de Peygamber : Size de, yani bizler ve sizler ölüm hususunda muvâfıyız, hepimiz de öleceğiz! dedi. İkincisi, «vâv» burada atıf ve tesrik için değil de istî'nâf için olmasıdır. Bunun takdîri : Kötülenmekden hak ettiğiniz şey sizin üzerinize olsun, demektir. «Vâv»ı hafzedene gelince; hayır, ölüm sizin üzerinizdir demektir (Nevevî).

٩ - (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « فَقُولُوا : وَعَلَيْكَ » .

9 — () : Buradaki râvî de yine Abdullah ibn Dînâr'dan, o da İbn Umer (R) den, o da Peygamber (S) den olmak üzere yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmiştir. Şukadar var ki burada «siz de ona : Ve aleyke (= senin üzerine de) deyiniz!» buyurmuştur.

١٠ - (٢١٦٥) وَحَدَّثَنِي عُمَرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَزُهَيْرٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ مَائِشَةَ . قَالَتْ : اسْتَأْذَنَ رَهْطٌ مِنَ الْيَهُودِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالُوا : السَّامُ عَلَيْكُمْ . فَقَالَتْ مَائِشَةُ : بَلْ عَلَيْكُمُ السَّامُ وَاللَّعْنَةُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا مَائِشَةُ ! إِنْ اللَّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ » ، قَالَتْ : أَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا ؟ قَالَ « قَدْ قُلْتُ : وَعَلَيْكُمْ » .

(...) حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ مُجْمِدٍ . جَمِيعًا عَنْ يَمْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَمْعَانَ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ . وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُجْمِدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِهِمَا جَمِيعًا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قَدْ قُلْتُ : عَلَيْكُمْ » وَلَمْ يَذْكُرُوا الْوَاوَ .

10 — (2165) : Âişe (R) şöyle dedi : Bir kerre beş, on kişilik bir Yahûdî hey'eti Rasûlullah'ın huzûruna girmek için izin istediler de : Essâmu aleykum dediler. Buna karşılık ben Âişe : Bel aleykumu's-sâmu ve'l-lâ'netu = Hayır, ölüm ve lâ'net size olsun! dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Yâ Âişe! Muhakkak ki Allah her husûsda rıfk ile, yumuşaklıkla muâmele edilmesini sever!» buyurdu. Ben Âişe de : Dediklerini işitmedin mi? dedi. Rasûlullah : «Ben de VE ALEYKUM (= Sizin üzerinize de) dedim» buyurdu⁸.

() : Buradaki râvîlerin her ikisi de Zuhri'den bu isnâdla rivâyet ettiler. Bunların her ikisinin hadîsinde; Rasûlullah (S) : «Ben, ALEYKUM dedim» buyurdu ifâdesi vardır da bunlar «vâv» ı zikretmemişlerdir.

8. Ya'ni Yahûdiler «ESSELÂMU ALEYK = sana selâm olsun» yerinde «essâmu aleyk = sana ölüm olsun» dediler. Rasûlullah : «VE ALEYKUM = sizin üzerinize de» diyerek onu kendilerine iâde etti. Âişe vâlidemiz de onların bu kötü sözlerini işidince onlara «ölüm, Allâh'ın lâ'net ve gadabı sizin üstünüze olsun» diye mukabele ve mudâhalede bulundu. Bunun üzerine Rasûlullah : «Yapma yâ Âişe! Rıfkı (mulâyemeti ve nâzik hareketi) iltizâm et, sert, kaba, kötü söylemekten sakın» buyurdu... Bu ta'bir, «vâv»lı olursa «bana olduğu gibi sana da olsun» demektir. «Vâvız» söylendiği zaman ise «bana değil sana olsun» denmiş olur. Bunun için selâm alırken de dâima «vâv»lı alınmalıdır.

۱۱ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : أَتَى النَّبِيَّ ﷺ أَنَسٌ مِنَ الْيَهُودِ . فَقَالُوا : السَّامُ عَلَيْكَ . يَا أَبَا الْقَاسِمِ ! قَالَ : وَمَقَابِكُمْ ؟ قَالَتْ عَائِشَةُ : قُلْتُ : بَلْ عَلَيْكُمُ السَّامُ وَالذَّامُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « يَا عَائِشَةُ ! لَا تَكُونِي قَاحِشَةً » فَقَالَتْ : مَا سَمِعْتُ مَا قَالُوا ؟ فَقَالَ : « أَوْلَيْتَ قَدْ رَدَدْتُ عَلَيْهِمُ الَّذِي قَالُوا ؟ قُلْتُ : وَعَلَيْكُمْ » .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : فَقَطِئْتُ بِهِمْ عَائِشَةَ فَسَبَّوْهُمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « مَهْ » . يَا عَائِشَةُ ! فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفُحْشَ وَالْفَفْخَ . وَزَادَ : فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ [۸/المجادلة/۸] إِلَى آخِرِ الْآيَةِ .

11 - () : Âişe (R) şöyle dedi : Bir kerre Peygamber'e Yahûdilerden bir gurub insan geldi de (selâm vermiş olmak için) : Essâmu aleyke, yâ Eba'l-Kasım! dediler. Rasûlullah da : «Ve aleykum» dedi. Âişe der ki; ben : Hayır, sâam ve zâam size, sizin üzerinize olsun dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Yâ Âişe! Çirkin söz söyleyici olma!» buyurdu. Âişe : Onların dediklerini işitmedin mi? dedi. Peygamber : «Ben onların söylemiş olduklarını kendilerine red edib de, ve aleykum (= sizin üzerinize de) demiş değil miyim?» buyurdu⁹.

() Bu hadîsi bize Ishâk ibn İbrahim tahdîs etti. Bize Ya'lâ ibn Ubeyd haber verdi. Bize A'meş, bu isnâdla tahdîs etti. Ancak bu rivâyet-de râvî şöyle demiştir : Âişe, onların sözünü idrâk edib anladı da kendilerine sövme kabilinden sert sözler söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Yâ Âişe, yavaş ol! Çünkü Allah haddi tecâvüz eden söz ve fiille cevâb vermeği ve muhâtablarına çirkin sözler işittirmeyi sevmez» buyurdu. Bir de râvî şunu ziyâde etmiştir : Azîz ve Celîl olan Allah : «Fısıltı ile konuşmaktan men' edilib de sonra men' edildikleri şeye dönmekte ve günahı, düşmanlığı ve Peygamber'e isyânı fısıldaşmakta olanları görmedin mi? Onlar sana geldikleri zaman seni Allâh'ın selâmlamadığı bir şey ile selâmlarlar. Kendi aralarında da Allah bizi söyliyeli geldiğimiz yüzünden azâblandırmalı değil miydi? derler. Onlara cehennem yeter. Oraya girecekler. İşte o ne kötü dönüş yeridir!» (el-Mucâdile : 8) ¹⁰.

9. Essâmda meşhûr olan hemzesiz olmasıdır. Bununla ölüm kastediyorlardı. Ba'zı rivâyetlerde bu kelime hemzelidir. Bu takdîrde ma'nâsı, dininizden bıkasınız demek oluyordu.

10. Metinde âyetin ancak selâmla ilgili olan bir kısmı verildiği halde sonunda «el-âyete» diye tamâmının okunmasına işâret edildiği için biz de bütün âyetin meâlini yazmış bulunuyoruz.

۱۲ - (۲۱۶۶) حَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . قَالَ : حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ : أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : سَلَّمَ نَاسٌ مِنْ يَهُودَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالُوا : السَّامُ عَلَيْكَ . يَا أَبَا الْقَاسِمِ . فَقَالَ : « وَعَلَيْكُمْ » . فَقَالَتْ عَائِشَةُ ، وَغَضِبَتْ : أَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا ؟ قَالَ : « بَلَى » . قَدْ سَمِعْتُ . فَرَدَدْتُ عَلَيْهِمْ . وَإِنَّا نُحَابُ عَلَيْهِمْ وَلَا يُحَابُونَ عَلَيْنَا .

12 — (2166) : Ebuzzubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmiştir : Yahûdilerden bir takım insan, Rasûlullah'a selâm verib : *Essâmu aleyke yâ Eba'l-Kasım!* dediler. Rasûlullah da : «*Ve aleykum*» dedi. Bunun üzerine Âişe öfkelenerek : Sen onların dediklerini işitmedin mi? dedi. Rasûlullah (S) : «*Evet işittim ve onu, kendilerine iâde ettim. Bizim onlar aleyhindeki duâmız kabûl olunur, fakat onların bizim aleyhimizdeki duâları kabûl olunmaz*» buyurdu.

۱۳ - (۲۱۶۷) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْقَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِي) عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « لَا تَبَدُّوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَى بِالسَّلَامِ . فَإِذَا لَقِيتُمْ أَحَدَهُمْ فِي طَرِيقٍ فَاصْطَرَوْهُ إِلَى أَضْيَاقِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . كُلُّهُمْ عَنْ سُهَيْلٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ وَكِيعٍ « إِذَا لَقِيتُمُ الْيَهُودَ » . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ قَالَ : فِي أَهْلِ الْكِتَابِ . وَفِي حَدِيثِ جَرِيرٍ « إِذَا لَقِيتُمُوهُمْ » وَلَمْ يُسَمَّ أَحَدًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ .

13 — (2167) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «*Yahûdilere ve Hristiyanlara ilk defa siz selâm vermeyiniz. Siz onlardan herhangi birisiyle bir yolda karşılaştığınız zaman onu yolun en darına muhtac ve nâçâr eyleyiniz*».

() : Buradaki üç tarîk râvîleri de yine Suhey'l'den bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Vekî'in hadisinde : «*Yahûdilere kavuştuğunuz zaman*»; İbn Ca'fer'in Şu'be'den gelen hadisinde : *Kitâb ehli hakkında demiştir; Cerîr'in hadisinde ise «onlara kavuştuğunuz zaman» demiş ve müşriklerden kimsenin ismini söylememiştir.*

(۵) باب استحباب السلام على الصبيان

۱۴ - (۲۱۶۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ سَيَّارٍ ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ النَّبَانِيِّ ، عَنْ أَنَسٍ ابْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مرَّ عَلَى غُلَامَانِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمَا .

(...) وَحَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا سَيَّارٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(5) KÜÇÜK ÇOCUKLARA SELÂM VERMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

14 — (2168) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Huşeym, Seyyâr'dan, o da Sâbit el-Bunânî'den, o da Enes ibn Mâlik (R) den haber verdi ki Rasûlullah (S) bir takım oğlan çocuklarının yanına uğrayıp onlara selâm vermiştir ¹¹.

() Yine bana İsmail ibn Sâlim tahdîs etti. Bize Huşeym haber verdi. Bize Seyyâr bu isnâdla haber verdi.

۱۵ - (...) وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَيَّارٍ . قَالَ : كُنْتُ أَمْشِي مَعَ ثَابِتِ بْنِ النَّبَانِيِّ . فَمَرَّ بِصِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ . وَحَدَّثَ ثَابِتٌ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَمْشِي مَعَ أَنَسٍ . فَمَرَّ بِصِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ . وَحَدَّثَ أَنَسٌ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَمْشِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَمَرَّ بِصِبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ .

15 — () : Seyyâr şöyle dedi : Ben Sâbit el-Bunânî ile beraber yürüyor idim. Derken Sâbit bir takım küçük çocukların yanına uğradı ve onlara selâm verdi. Bunu ta'kiben Sâbit, kendinin Enes ibn Mâlik ile beraber yürüdüğü sırada Enes'in bir gurub küçük çocukların yanına uğrayıp onlara selâm verdiğini tahdîs etti. Enes (R) de ona kendisinin Rasûlullah (S) ile beraber yürüdüğü bir sırada Rasûlullah'ın bir takım çocukların yanına uğradığını ve onlara selâm verdiğini tahdîs etmiştir.

11. Bu hadiste mümeyyiz çocuklara selâm verilmesi, tevâzua da'vet edilmesi, herkese selâm verilmesi hükümleri ile beraber Peygamber'in tevâzuu ve âlemlere olan şefekatının beyânı vardır. Peygamber'in çocuklara selâm vermesi, onun ahlâkının büyüklüğünden ve hâlinin şerefiliğindendir. Bunda çocuklara sünneti öğretmeğe bir tedrib ve onları şeriat âdâbına bir idmân esâsı vardır. Bu da çocukların İslâm'ın âdâbı ile terbiye edilmiş olarak bulûğa ermeleri içindir (Nevevî ve Aynî).

(۶) باب مبراز جمل الیہ من رفع محجبات، أو نحوه من العورات

۱۶ - (۲۱۶۹) حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ (وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ) . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سُوَيْدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذْنُكَ عَلَى أَنْ يَرْفَعَ الْحِجَابُ ، وَأَنْ تَسْمَعَ سَوَادِي ، حَتَّى أَهْلَاكَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(6) PERDE KALDIRMA YAHUT BENZERİ ALÂMETLERİN İÇERİYE GİRME İZNİ SAYILMASININ CEVÂZI BÂBİ

16 — (2169) : İbrâhîm ibn Suveyd tahdîs edib dedi ki : Ben Abdurrahman ibn Yezîd'den işittim şöyle dedi : Ben Abdullah ibn Mes'ûd (R) dan işittim şöyle diyordu : «Benim huzûruma girmen için iznin (alâmeti), perdenin kaldırılması ve fısıldaşmamı işitmendir, tâ ki bu kadar yaklaşıb seni girmekten nehy edebilirim»¹².

() : Buradaki râviler de yine Hasan ibn Ubeydillah'dan bu isnâdla onun benzerini rivâyet etmişlerdir.

(۷) باب إباحة الخروج للنساء لفضاء مائة الیہ

۱۷ - (۲۱۷۰) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ هَانِئَةَ . قَالَتْ : خَرَجْتُ سَوْدَةً ، بَعْدَ مَا ضَرَبَ عَلَيْهَا الْحِجَابُ ، لِيَقْضَى حَاجَتُهَا . وَكَانَتْ امْرَأَةً جَسِيمَةً تَفْرَعُ النِّسَاءَ جِسْمًا . لَا تَخْفَى عَلَى مَنْ يَمُرُّهَا . فَرَأَاهَا مُعْمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ . فَقَالَ : يَا سَوْدَةُ ! وَاللَّهِ ! مَا تَخْفَيْنَ عَلَيْنَا . فَاَنْظُرِي كَيْفَ تَخْرُجِينَ . قَالَتْ : فَأَنْكَفَأْتُ رَاجِعَةً وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي يَدَيَّ . وَإِنَّهُ لَيَتَمَشَّى فِي يَدِي عَرَقٌ . فَدَخَلْتُ فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنِّي خَرَجْتُ . فَقَالَ لِي مُعْمَرُ : كَذَا وَكَذَا . قَالَتْ : فَأَوْحَى إِلَيْهِ . ثُمَّ رَفَعَ عَنْهُ وَإِنَّ الْعَرَقَ فِي يَدِي مَا وَضَعَهُ . فَقَالَ « إِنَّهُ قَدْ أَذِنَ لَكُنْ أَنْ تَخْرُجِي إِنْ حَاجَتِ لَكُنْ » .

12. Bu hadisde içeriye girmek izni husûsunda alâmet ve işaretlere i'timâd etmenin cevâzı için delil vardır.

وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ : يَفْرَعُ النِّسَاءَ جِسْمَهُمَا . زَادَ أَبُو بَكْرٍ فِي حَدِيثِهِ : فَقَالَ هِشَامُ : بَدَأَ الْبَرَارَ

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا هِشَامُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَقَالَ : وَكَانَتْ امْرَأَةً يَفْرَعُ النَّاسَ جِسْمَهُمَا . قَالَ : وَإِنَّهُ لَيَتَمَشَّى .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ سُؤَيْدُ بْنُ سَمِيعٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(7) KADINLARIN TABİİ İHTİYAÇLARINI YERİNE GETİRMELERİ İÇİN DIŞARIYA ÇIKMALARININ MUBÂH KILINMASI BÂBİ

17 — (2170) : Âişe (R) şöyle dedi : Peygamber'in kadınlarından Sevde, kadınların örtülmesine dâir olan hicâb âyeti nâzil olduğundan sonra tabîî ihtiyacını yerine getirmek için evden dışarıya çıkmışdı. Sevde vücûdca kadınların hepsinden uzun olan iri yapılı bir kadındı. B cihetle daha evvelden onu tanıyanlara — örtü içinde olsa da — gizli kalmazdı. Umer ibn Hattâb onu görünce :

— Yâ Sevde! Vallâhi sen bizce tanınmamış değilsin. Düşünsene, sen ne cesâretle evinin dışına çıkıyorsun? dedi. Âişe (rivâyetine devâm ederek) der ki : Bunun üzerine Sevde evine dönüb geldi. O sırada Rasûlullah (S) benim odamda bulunuyor ve akşam yemeği yiyordu. Elinde de etli bir kemik vardı. Bu halde iken Sevde girdi ve :

— Yâ Rasûlallah! Ben ihtiyâcım için evimden dışarı çıkmışdım. Umer buna şöyle şöyle söyliyerek i'tirâz etti diye şikâyet etti. Âişe der ki : Bunun üzerine derhal Peygamber'e vahy gönderildi. Sonra kendisinden vahy hâli kaldırıldı. Rasûlullah elinde tutmakda olduğu et parçasını yere koy-muksızın : «Siz kadınlara, luzûm ve iltiyâcınız için evlerinizden dışarıya çıkmanıza izin verilmiştir» buyurdu¹³.

13. Hz. Âişe'nin bu hadisine göre Sevde vak'ası hicâb âyeti (el-Ahzâb : 53) nâzil olduğundan sonradır. Etunu ta'kib eden 18 rakamlı hadise göre ise bu vak'a hicâb âyeti nâzil olmazdan önce vukû' bulmuştur. Şârih Kirmânî bu iki rivâyeti ta'lif için Sevde vak'asının iki defa vukû' bulduğunu, biri hicâb âyetinin nuzûlünden evvel öbürüsü nuzûlünden sonra olduğunu kabûl ediyor. Şöyle ki : Hz. Umer, yabancı kimselerin Peygamber'in Âlle harimine muttali' olmalarını doğru bulmuyordu. Bu görüşünü : Yâ Rasûlallah! Yanaınıza hayırlı hayırsız kimseler giriyor. Kadınlarınıza örtülmelerini emretseniz! diyerek ifâde etmişti (Buhârî).

Hz. Umer'in bu yoldaki mürâacaatı arka arkaya devâm ettiğinden bunu çok gören ve bir mücâhale addeden kadınlar da bulunuyordu. Peygamber'in kadınları arasında en mekûllerinden ve Hâşimî olan Zeyneb Bintu Cahş : Ey Hattâb oğlu! Vahy bizim evlerimizin içine nâzil olduğu halde bizi ayıblamağa, bize terbiye hocalığı yapmaya mı kalkıyorsun? demişti (Buhârî, Tefsîr). Fakat neticede ilâhî vahy Umer'in içtihadını tasdiklemiştir. el-Ahzâb : 53 üçüncü âyeti nâzil olup, perdelenme ile emr olunmuşdu.

Râvilerden Ebû Bekr'in rivâyetinde : Sevde'nin vucûdu bütün kadınlardan uzun olurdu tarzındadır. Keza Ebû Bekr kendi hadîsinde : Hişâm : Dışarı çıkmak sözü ile bulâya çıkmayı kastediyor dedi fıkrasını ziyâde etmiştir.

() : Burada da Hişâm bu isnâd ile tahdîs etmiş ve : Sevde, vucûdu bütün insanlardan uzun olan bir kadındı demiştir. Bir de : Peygamber akşam yemeği yemekde idi demiştir.

() Yine bana bu hadîsi Suveyd ibn Saîd tahdîs etti. Bize Ali ibn Mushîr, Hişâm'dan bu isnâdla tahdîs etti.

Konumuz olan Hz. Âişe hadîsinden anlaşıldığı üzere Hz. Umer Peygamber'in kadınlarının yalnız örtülü ve giyinik olmalarını kâfi bulmuyordu. Onların diğer musulman kadınlardan daha fazla perde ehli olmalarını arzu ediyordu. Bunun için Sevde'nin, evinin hâricine çıkmasına i'tirâz etmişti. Peygamber'in kadınları diğer kadınlar gibi değildi. Onlar Peygamber'in kadınları olmak ve mu'minlerin anaları bulunmak (el-Ahzâb : 6) gibi müstesnâ vasıfları hâiz idiler. Onlara yakışan, evlerinde oturmak, ibâdetle meşgûl olmak idi. Umer'in bu ictihâdı «VE KARNE Fİ BUYÛTİKUNNE : Evlerinizde karâr edin» (el-Ahzâb : 33) emrinin gereği idi.

Fakat yine bu Âişe hadîsinden öğrenildiğine göre bu ilâhi emr mutlak değildi. Bu cihetle de Peygamber'in Sevde'ye : «Siz (Peygamber) kadınlarına da luzûm ve ihtiyacınız için evlerinizden dışarıya çıkmınıza izin verilmiştir» sûretindeki cevâbı izâh etmiştir. Bir ihtiyaç üzerine de evden çıkmamak Peygamberin kadınları için ağır bir külfet ve meşakkat idi. Meşakkat ve zorluğun giderilmesi ise İslâm'ın dayandığı umdelerden en muhimmi idi.

Şârih Aynî'nin, Kadı İyâd'dan nakline göre Peygamber'in kadınlarına mahsûs olan bu hicâb ve bu örtünüş keyfiyetinde yüzler ve eller de dâhildi. Diğer kadınlardan farklı olarak Peygamber'in kadınlarına yüzlerini ve ellerini örtmeleri de farzdı. Bu hûsusda âlimlerin ittifakı vardı...

Sâir İslâm kadınlarına gelince, onlar için bu derece perdeli ve münzevî bir hayât yaşamaları vâcib değildir. Âlimlerin bu husûsda da ittifakları vardır. Onlar da ziynetlerini teşhîr etmiyerek, sesinin fitrî ahengi ile görüşerek İslâm ictimâî hayâtında faaliyetleri tecvîz olunan her türlü hayât sâhalarında çalışabilirler. Kadınlık ismetini, herkese hürmet telkîn eden kadınlık vakarını muhâfaza ederek, alış veriş, ta'lîm, tedris, kefâlet, vekâlet, şeriket, şehâdet gibi her nevi medenî hakları kullanabilir, hayâtî ve ictimâî faaliyetlerde bulunabilirler.

Hz. Peygamber'in zevcelerine mahsûs olan hicâb ve tesettür âyetlerinin mealleri :

«Ey Peygamber zevceleri, içinizden kim açık bir terbiyesizlik ederse onun azâbı iki kat artırılır. Bu Allah'a göre kolaydır. Sizden kim de Allah'a ve Peygamber'ine itâat eder, iyi amelde bulunursa ona da mükâfatını iki kerre veriz. Hem biz ona çok şerefli bir rızık da hazırlamışızdır. Ey Peygamber kadınları, siz (diğer) kadınlardan her hangü biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'dan) korkuyorsanız (size yabancı olan erkeklere) yumuşak söylemeyin. Sonra kalbinde bir maraz bulunanlar tamaa düşerler. Sözü ma'rûf vec-hile (ve ağırbaşlı) söyleyin. (Vakar ile) evlerinizde oturun. Evvelki câhiliyet (devri kadınlarının kırılı döküle, süslerini göstere göstere) yürüyüşü gibi yürümeyin. Namazı dosdoğru kılın. Zekâtı verin. Allâh'a ve Rasûlune itâat edin. Ey Ehle Beyt! Allah sizden ancak kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister. Allah'ın, evlerinizde okunub duran âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz ki Allah her şeyin iç yüzünü bilendir, (her şeyden) haberdardır» (el-Ahzâb : 30-34).

«Ey îmân edenler, (bundan sonra) Peygamber'in evlerine yemağe da'vet olunmaksızın, vaktına da bakmaksızın girmeyin. Fakat da'vet olunduğunuz zaman girin. Yemeği yeyince dağılın. Söz dinlemek veya suhbet etmek için de (izinsiz) girmeyin. Çünkü bu Peygamber'e ezâ vermekde, o sizden utanmaktadır. Allah ise hakdun çekinmez. Bir

١٨ — (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي مُقْبِلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ أَرْوَاحَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كُنْ يَخْرُجْنَ بِاللَّيْلِ ،

إِذَا تَبَرَّزْنَ ، إِلَى الْمَنَاصِجِ . وَهُوَ صَمِيدُ أُنْجَحٍ . وَكَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ : احْجُبْ نِسَاءَكَ . فَلَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَفْعَلُ . فَخَرَجَتْ سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ ، زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ ابْنَةً مِنَ اللَّيَالِي ، عِشَاءً . وَكَانَتْ ابْنَةً طَوِيلَةً . فَتَادَاهَا عُمَرُ : أَلَا قَدْ عَرَفْنَاكَ . يَا سَوْدَةُ ! حِرْصًا عَلَى أَنْ يُنْزَلَ الْحِجَابُ .

فَالَتْ عَائِشَةُ : فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الْحِجَابَ .

(...) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

18 — () : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah'ın kadınları geceleyin def'i hâcet için Medîne hâricindeki geniş arâzî olan yerlere çıkmak istedikleri vakit çıkarlardı. Umer ibn Hatâtâb ise Rasûlullah'a hitâben : Kadınlarını perde arkasına al, derdi. Fakat Rasûlullah (S) bunu yapmazdı. Derken Peygamber'in zevcesi Sevde Bintu Zem'a gecelerden bir yatsı vaktında dışarıya çıktı. Kendisi uzun bir kadın idi. Umer de hicâb emrinin indirilmesini şiddetle arzu ederek kendisine hitâben :

— Yâ Sevde! Haberin olsun ki biz seni tanıdık diye nidâ etti. Âişe der ki : Bunu ta'kîben Aziz ve Celîl olan Allâh hicâb emrini indirdi ¹⁴.

de onun zevcelerinden lüzumlu bir şey istediğiniz vakit perde ardından isteyin onlardan. Bu, hem sizin kalbleriniz, hem onların kalbleri için daha temizdir. Sizin Allah'ın Peygamber'ine ezâ vermeniz doğru olmadığı gibi kendinden sonra zevcelerini nikâhla almaması da ebeden olmaz. Bu, Allah nezdinde çok büyük bir günâhdır. (el-Ahzâb : 53).

Hem Peygamber'in zevcelerine, hem de diğer mu'min kadınlara ve kızlara mahsûs olan tesettür emri :

«Ey Peygamber, zevcelerine, kızlarına ve mu'minlerin kadınlarına dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle. Bu, onların tanınub ezâ edilmemelerine daha uygundur. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» (el-Ahzâb : 59).

14. Nisâb âyetleri üç defada üç mertebeyi nâtik olmak üzere nâzil olmuştur. Birincisi :

«Ey Peygamber, zevcelerine, kızlarına ve mu'minlerin kadınlarına dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle. Bu, onların tanınub ezâ edilmemelerine daha uygundur. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» (el-Ahzâb : 59).

Bu âyetle kadınlar edebli bir tarzda giyinmekle mükellef oldular.

İkincisi :

«... Bir de Peygamber'in zevcelerinden lüzumlu bir şey istediğiniz vakit perde ardından isteyin onlardan. Bu, hem sizin kalbleriniz, hem onların kalbleri için daha temizdir» (el-Ahzâb : 53).

() : Buradaki râviler de yine İbn Şihâb'dan bu isnâd ile yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

(۸) باب تحریم الحامه بالزمنیه والردفول عليها

۱۹ — (۲۱۷۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ حُجْرٍ : حَدَّثَنَا) هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي الزَّيْنِ ، عَنْ جَابِر . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا أَبُو الزَّيْنِ عَنْ جَابِر . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَا لَا يَدِيَّتَ رَجُلٌ عِنْدَ امْرَأَةٍ ثَلَاثَ أَيَّامٍ إِلَّا أَنْ يَكُونَ نَاسِكًا أَوْ ذَا عَحْرَمٍ »

(8) — KENDİ MAHREMİ OLMAYAN — YABANCI BİR KADINLA YALNIZ KALMANIN VE BÖYLE BİR KADININ YANINA GİRMENİN HARÂM KILINMASI BÂBİ

19 — (2171) : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Ha-beriniz olsun ki, sakın hiçbir erkek, nikâhlısı yahut nikâh geçmez mah-remi olmak hâli müstesnâ, dul bir kadının yanında gecelemesin» bu- yurdu.

Bu âyet gereğince Peygamber'in kadınları perde indirmekle emrolundular ki bu, HAREM ile SELÂMLIKı ayırmak demektir.

Üçüncüsü :

«Mu'min kadınlara da söyle : Gözlerini (harâmdan) sakınsınlar, ırzlarını korusun- lar, ziynetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısmı müstesnâ. Baş örtülerini, yaka- larının üstünü (kapayacak sûrette) koysunlar. Ziynet (mahal) lerini meydana çıkarma- sınlar...» (en-Nûr : 31).

Bu âyet de bütün mu'min hanımlara en yüksek ve en edebli bir giyiniş ve ha- reket ta'lim etmiştir.

«Ey Peygamber kadınları, siz (diğer) kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer (Allah'dan) korkuyorsanız (size yabancı olan erkeklere) yumuşak söylemeyin. Sonra kal- binde bir maraz bulunanlar tamaa düşerler. Sözü ma'rûf vechile söyleyin, evlerinizde karâr edib oturun. Evvelki câhiliyet (devri kadınlarının kırıla döküle, süslerine göstere göstere yürüyüşü gibi yürümeyin...)» (el-Ahzâb : 32-33).

Bu âyet gereğince hâssaten Peygamber kadınlarının ger'i bir zarûret olmadıkca evlerinden çıkmaları nehy olundu. Bundan dolayı mu'minlerin analarından ba'zıları şahıslarını yani vucudlarının karalısını bile göstermekten çekinirlerdi Mu'minlerin ana- larının kazâyî hâcet gerektikçe tesettür halleri de üç mertebe üzere vâki' oldu. Evvel- kileri — bu hadîsden de anlaşıldığı üzere — MENÂSİ' denilen kira çıkarlardı. Ona da ekseriya gece karanlığı basmadan çıkmazlardı. Sonra hicâb âyeti âzîl olunca gece ka- ranlığında da oraya geyinik çıkarlardı. Lâkin — yine bu kıssadan da istidlâl edildiği üze- re — karanlık olmakla beraber tâ uzakdan görünen vucûdlarının karaltısından kim ol- dukları ba'zan belli de olurdu. Bu ise Umer'e pek ağır gelirdi. Daha sonra evlerde ab- desthâneler inşâ edilince artık bu iş için dışarıya çıkmaktan büsbütün vaz geçdiler.

Umer'in fartı gayretinden tâhire zevcelerin dışarıya çıkarılmamaları ve Peygam- ber'in evine gelen kimselerin mu'minlerin analarını görmemeleri için Peygamber'den bir çok defalar talebde bulunmuşdu. Nihâyet hicâb âyetleri nâzil oldu.

٢٠ - (٢١٧٢) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُوحٍ . أَخْبَرَنَا الْإِسْنَادُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ أَبِي الْخَلِيرِ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِيَّاكُمْ وَالذُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ » فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَفَرَأَيْتَ الْحَمَوُ؟ قَالَ « الْحَمَوُ الذَّوْتُ » .
 (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ وَاللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ وَحَبِوَةَ ابْنِ شُرَيْحٍ وَغَيْرِهِمْ ؛ أَنَّ يَزِيدَ بْنَ أَبِي حَبِيبٍ حَدَّثَهُمْ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

20 — (2172) : Ukbetu'bnü Âmir (R) den, Rasûlullah (S bir hutbesinde) : «Sahâbîlerim, sizleri (yanında mahremi bulunmaksızın) kadınların yanına girmekten men' ediyorum» buyurdu. Bunun üzerine Ensâr'dan birisi : Yâ Rasûlallah! Ya erkek akribâsına ne dersiniz? diye sordu. Rasûlullah : «Onlarla halvet ölümdür» buyurdu¹⁵.

() : Buradaki râvîlere de Yezîd ibn Ebî Habîb, bu isnâdla yukarıki hadîsin benzerini tahdîs etmiştir.

٢١ - (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . قَالَ : وَسَمِعْتُ اللَّيْثَ بْنَ سَعْدٍ يَقُولُ : الْحَمَوُ أَخُ الزَّوْجِ . وَمَا أَشْبَهُهُ مِنْ أَقَارِبِ الزَّوْجِ . ابْنُ النَّمِّ وَمَحْوُؤُ .

21 — () Ve bana Ebuttâhir tahdîs etti. Bize İbn Vehb haber ve-

15. el-Hamvu mevtun (= Hamvu ile halvet ölümdür) :

Leys ibn Sa'd : Hamvu, erkeğin kardeşi, amuca oğlu ve buna benzer akribâlarıdır dedi. Lügat âlimleri de hamvların, kadının kocasının babası, amucası, kardeşi, kardeşi oğlu, amuca oğlu ve buna benzer akribâları; hatenlerin ise, erkeğin karısının akribâları olduğunda ittifak etmişlerdir. Sıhr kelimesine gelince o, her iki nevi üzerinde kullanılır. Peygamber'in «el-hamvu mevtun» sözünün ma'nâsı, hamvden olacak korku diğerlerinden daha çoktur, şer ondan da vâkı' olabilir. Onun, yabancı bir erkeğin hilâfına olarak kadına ulaşması ve red olunmaksızın onunla halvete muktedir bulunmasından dolayı fitne daha çok muhtemeldir demektir. Burada hamvden maksad, erkeğin babasından ve oğullarından gayrı akribâlarıdır. Babaları ve oğulları ise, karısı için mahremlerdir. Bu sebeple onların, kadın ile halvetleri câiz olur, onlar ölüm ile vasıflandırılmazlar. Burada maksad, mahrem (yani nikâh geçmez) olmayan erkek kardeş, amuca, amuca oğlu ve benzerleridir. İşte bunların kadın ile halvetleri ölümdür. Onlar, yabancı bir kimseden daha fazla halvetden men'edilmeğe lâyıkdırlar.

İbnu'l-Arabî : Bu bir kelimedir ki Arab'lar onu «arslan ölümdür» yani onunla karşılamak ölüme benzer denildiği gibi söylerler demiştir.

Kudî İyâd : Bunun ma'nâsı, kadının kocasının erkek akribâları ile halvet etmesi yani yalnız kalması, dinde fitneye ve helâke götürücüdür ve onu ölümle helâk etmek gibi yapar demektir. Rasûlullah'ın bu sözü tağlîz yerinde vârid olmuştur der (Nevevî).

Bu hadîsden :

a. Yanında mahremi (yani nikâh geçmez akribâsı) bulunmayan bir kadınla bir erkeğin bir arada yalnız kalmasının;

b. Kocası evde yok iken bir kadının yanına girilmesinin câiz olmadığı hükümleri şâmilidir.

rib şöyle dedi : Ben Leys ibn Sa'd'dan işittim : el-Hamvu, erkeğin kardeşi ile amuca oğlu ve buna benzer akrabâlarıdır diyorlu.

٢٢ - (٢١٧٣) حَدَّثَنَا هُرُونُ بْنُ مَرْوَفٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو . مَعَ وَحْدَتْنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ بَكْرَ بْنَ سَوَادَةَ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ جُبَيْرٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ ثَقْرَةَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ دَخَلُوا عَلَى أَسْمَاءَ بِنْتِ عُمَيْسٍ . فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ السَّيِّدِيُّ ، وَهِيَ تَحْتَهُ يَوْمَئِذٍ ، فَرَأَاهُمْ . فَسَكَرَهُ ذَلِكَ . فَذَكَرَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ : لَمْ أَرِ إِلَّا خَيْرًا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ اللَّهُ قَدَرَهُ أَرَاهُمْ مِنْ ذَلِكَ » ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ « لَا يَدْخُلَنَّ رَجُلٌ ، بَعْدَ يَوْمِي هَذَا ، عَلَى مُنْبِئَةٍ ، إِلَّا وَمَعَهُ رَجُلٌ أَوْ اثْنَانِ » .

22 — (2173) : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) şöyle tahdîs etmişdir : Hâşim oğullarından bir kaç kişi, Esmâ Bintu Umeys'in yanına girmişlerdi. Akabinden Ebû Bekr Sıddıyk içeriye girdi. Esmâ Bintu Umeys o günlerde Ebû Bekr'in nikâhı altında idi. Ebû Bekr içeri girib de oradakileri görünce bu manzaradan hoşlanmadı. Bu durumu Rasûlullah'a zikretti ve : Ben orada hayırdan başka bir şey görmedim diye de ilâve etti. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Allah, Esmâ Bintu Umeys'i şerli işden beri kılmıştır» buyurmuşdur. Sonra Rasûlullah minber üzerinde ayağa kalktı ve : «Bu günümünden sonra hiçbir kimse, kocası yanında bulunmayan bir kadının yanına girmesin. Ancak beraberinde bir yahut iki kimse bulunursa girebilir» buyurdu.

(٩) بَابُ يَأْتِيهِ أَمْرٌ يَسْتَحِبُّ لِي رَأْيُ غَالِبِهَا بِأَمْرَةٍ ، وَلَئِنْ زَوَّجْتَهُ أَوْ مَحْرَمًا ، أَمْرٌ يَقُولُ : هَذِهِ فُتُونَةٌ .

بِرَفْعِ ظَنِّ السَّوَدِ

٢٣ - (٢١٧٤) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ مَعَ إِحْدَى نِسَائِهِ . فَمَرَّ بِهِ رَجُلٌ فَدَعَا . فَبَجَاءَ . فَقَالَ « يَا فُلَانُ أَهْذِهِ زَوْجَتِي فُلَانَةٌ » فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَنْ كُنْتُ أَظُنُّ بِهِ ، فَلَمْ أَكُنْ أَظُنُّ بِكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ الشَّيْطَانُ يَجْرِي مِنَ الْإِنْسَانِ مَجْرَى الدَّمِ » .

(9) TENHA YERDE ZEVCESİ YAHUT MAHKEMİ OLAN BİR KADINLA GÖRÜLEN KİMSEYE, KENDİNDEN SÖZ ZANNI DEF' ETMEK İÇİN : ŞU, FULÂNE KADINDIR DEMESİNİN MÜSTEHAĞ OLACAĞINI BEYÂN BÂBİ

23 — (2174) : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) :

Peygamber (S), kadınlarından biri ile beraber bulunduğu sırada yanından bir kimse geçti. Peygamber hemen o kimseyi çağırdı. O zât da geldi. Peygamber : «Yâ fulânu! Şu, benim zevcem olan fulâne kadındır» dedi. O zât : Yâ Rasûlallah! Ben kime sûu zân ediyordum, binâenaleyh ben sunn.sûu zân edemem dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Şübhesiz şeytan insanın vücûdunda kanın akışı gibi cereyân eder» buyurdu ¹⁶.

٢٤ — (٢١٧٥) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ (وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ) قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ حُجَيٍّْ. قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ مُتَشَكِّفًا. فَأَتَيْتُهُ أَزُورُهُ لَيْلًا. فَحَدَّثْتُهُ. ثُمَّ قُمْتُ لِأَتَقَلِّبَ. فَقَامَ مَعِيَ لِيَقْلِبَنِي. وَكَانَ مَسْكَنَهَا فِي دَارِ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ. فَمَرَّ رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ. فَلَمَّا رَأَى النَّبِيُّ ﷺ أُسْرَعَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «عَلَى أَرْسِدِكُمَا. إِنَّهَا صَفِيَّةُ بِنْتُ حُجَيٍّْ» فَقَالَا : سُبْحَانَ اللَّهِ! يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ «إِنَّ الشَّيْطَانَ يَمْجِزِي مِنَ الْإِنْسَانِ مَجْزَى الدَّمِ. وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَرًّا» أَوْ قَالَ «شَيْئًا».

24 — (2175) : Safiyye Bintu Huyeyy (R) şöyle dedi : Peygamber (S) itikâfa girmişdi. Ben geceleyin kendisini ziyâret etmek üzere yanına geldim ve kendisi ile konuştum. Sonra dönmek üzere kalktım. Peygamber de beni evime geçirmek için benimle beraber kalkdı. Safiyye'nin meskeni Usâmetu'bnu Zeyd'in evinde idi. Bu sırada Ensâr'dan iki kişi oradan geçtiler. Bunlar Peygamber'i gördükleri zaman sür'atle yürüdüler. Peygamber : «Acele etmeyiniz, durunuz. Yanımdaki kadın Safiyye Bintu Huyeyy'dir» buyurdu. Bu iki Ensârî zât : Yâ Rasûlallah! Subhânal-lâh (= biz Allâh'ı tenzîh ederiz) dediler. Rasûlullah : «Şübhesiz şeytan insan bedeninde kanın cereyân edişi gibi cereyân eder. Ben sizin (temiz) gönüllerinize şeytanın bir şerr katmasından endişe ettim» buyurdu. Yahut da (şerr yerine) «şey» demiştir ¹⁷.

16. Bu söz zâhiri üzeredir. Yüce Allâh şeytan için insanın bedenindeki kan yollarında akmak üzere bir kuvvet ve kudret halk etmiştir denildi. Ve yine denildi ki bu söz şeytanın yanıltması ve vesvesesinin çokluğundan dolayı istiâre üzere söylenmiştir. Buna göre kanın insandan hiç ayrılmaması gibi şeytan da insandan ayrılmaz demek olur. Şeytan vesvesesini insan bedenindeki ince deliklere atar ve bu sûretle onun vesvesesi kalbe ulaşır şeklinde de te'vil edilmiştir (Kadı İyâd).

17. Peygamber hakkında sûu zânda bulunan ya kâfirdir, yahut da munâfıktır. Çünkü Peygamberler hakkında sûu zân bi'l-icmâ küfürdür. Bunun için İmâm Şâfil bu hadisin tevcihinde, bu iki sahâbinin gönüllerine bir vesvese gelib de kâfir olmalarından Peygamber endişe etti de bunlara nasihat makamında hakikatı bildirmeğe sür'at etti demiştir.

Yukarıda 23 rakamıyla geçen Enes hadisinde Peygamber'e kavuşan sahâbinin iki değil bir zât olduğu rivâyet ediliyor. Muteâkib diğer rivâyetlerde ise iki sahâbî olduğu tasrih ediliyor. Kurtubî bu iki rivâyeti şöyle te'lif etmiştir : Rasûlullah iki sahâbiye mülâki olmuşdu. Fakat bunlardan birine hitâb ettiği için râvînin bir olarak rivâyet etmiş,

٢٥ - (...) وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِيُّ . أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ . أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ ؛ أَنَّ صَفِيَّةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّهَا جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ تَرُورُهُ ، فِي اعْتِكَافِهِ فِي الْمَسْجِدِ ، فِي الْأَوَّلِ مِنَ رَمَضَانَ . فَتَحَدَّثَتْ عِنْدَهُ سَاعَةً . ثُمَّ قَامَتْ تَتَقَلَّبُ . وَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْلِبُهَا . ثُمَّ ذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ مَعْمَرٍ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : تَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ الشَّيْطَانَ يَبْلُغُ مِنَ الْإِنْسَانِ مَبْلَغَ الدَّمِ » وَلَمْ يَقُلْ « يَجْرَى » .

25 — () : Peygamber'in zevcesi Safiyye (R), Huseyn'in oğlu Ali'ye şöyle haber vermiştir : Peygamber (S) ramazanın son on gününde mescidde itikâfda iken Safiyye, ziyâret etmek üzere Peygamber'in yanına geldi. Bir sâat Peygamber'in yanında konuştuğundan sonra dönmek için ayağa kalktı. Peygamber de onu evine geçirmek üzere ayağa kalktı. Râvî hadisin bundan sonrasını (24 rakamlı) Ma'mer hadîsi tarzında zikretmiştir. Şukadar var ki râvî burada : Peygamber «şübhesiz şeytan insan bedeninden kanın ulaştığı yere ulaşır buyurdu dedi de, «cereyân eder» demedi.

(١٠) بَابُ مَنْ أَتَى مَجْلِسَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِيهِمَا ، وَبِهِمَا وَرَاهُم

٢٦ - (٢١٧٦) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، فِيمَا رَأَى عَلَيْهِ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ أَبِي طَالِحَةَ ؛ أَنَّ أَبَا مَرْثَةَ ، مَوْلَى عَقِيلِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي وَائِلٍ الْأَيْمِيُّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ وَالنَّاسُ مَعَهُ . إِذْ أَقْبَلَ ثَلَاثَةٌ . فَأَقْبَلَ اثْنَانِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَذَهَبَ وَاحِدٌ . قَالَ قُوتَبًا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَرَأَى فُرْجَةَ فِي الْخَلْفَةِ فَجَاسَ فِيهَا . وَأَمَّا الْآخَرُ فَجَاسَ خَلْفَهُمْ . وَأَمَّا الثَّلَاثُ فَأَذْبَرَ دَائِمًا . فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَلَا أَخْبِرُكُمْ عَنْ النَّفَرِ الثَّلَاثَةِ ؟ أَمَّا أَحَدُهُمْ فَأَوَى إِلَى اللَّهِ ، فَأَوَاهُ اللَّهُ . وَأَمَّا الْآخَرُ فَاسْتَعْبَا ، فَاسْتَعْبَاهُ اللَّهُ مِنْهُ . وَأَمَّا الْآخَرُ فَأَعْرَضَ ، فَأَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُ » .

olması muhtemeldir. Hadîsde bu iki zâtın isimleri zikredilmemiştir. Hâfız Bedruddîn Aynî, bunların, Useyd ihn Hudayr ile Abbâd ibn Beşîr olduklarını naklediyor.

Bu hadîsden şu hükümler çıkarılmıştır : İtikâf eden kimsenin ziyâretci kabûlu, onunla görüşmesi, ziyâretciyi teşyî' etmesi, onunla birlikde kalkması, Kur'ân ve hadîs okuması, ilim ile, tedris ile meşgûl olmasının câiz olduğu. (Tabâvî, Peygamber'in Safiyye ile meşgûl olmasını, mu'tekifin mübâh işlerle istigalinin cevâzına delîl saymıştır. Cevâmiu'l-fık'h'da ta'lîmin, kitâbetin ücret mukabilinde icrâ edilmesi itikâf eden için mekrûhdur denilmiştir).

Peygamber'in ummeti hakkındaki yüksek şefekati ve ümmetinden kusûr ve ma'siyetlerin def'i için ümmeti dâima irşâda ehemmiyet vermesi.

(...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمُنْذِرِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا حَرْبٌ (وَهُوَ ابْنُ شَدَّادٍ) . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا حَبَّانٌ . حَدَّثَنَا أَبَانٌ . قَالَ جَمِيعًا : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ : أَنَّ إِسْحَاقَ ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ حَدَّثَهُ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ . بِمِثْلِهِ . فِي الْمَعْنَى .

(10) HER KİM BİR MECLİSE GELİB DE BİR AÇIKLIK BULURSA ORAYA, YOKSA ONLARIN ARKASINA OTURUR BÂBİ

26 — (2176) : Ebû Vâkîd Leysî (R) den (şöyle demiştir) : (Bir gün) Rasûlullah'ın huzûrunda sahâbîleri olduğu halde mescidde otururken karşıdan üç kişi geldi. İkisi¹⁸ Rasûlullah'a doğru yöneldi, birisi de gitti. Râvî der ki : Bu iki kişi Rasûlullah'ın huzûrunda durdu. Bu ikiden bir tanesi halkada bir aralık bularak oracıkda oturdu. Diğerisi ise halkada hâzır bulunan cemâatin arkasında oturdu. Üçüncüye gelince arkasına dönüb savuştu. Rasûlullah (S) meşgûl olduğu kelâmı bitirince buyurdu ki : «Bu üç kişinin hâlini size haber vereyim mi? İçlerinden biri Allah'a sığındı, Allah da onu barındırdı. Diğerisi (sıkıntı vermekten) utandı. Allah da ondan hayâ etti. Ötekisi ise (bu meclisten) yüz çevirdi, Allah da ondan yüz çevirdi».

() : Buradaki râvîler de cemîan : Bize Yahyâ ibn Kesîr tahdis etti, ona da Ishâk ibn Abdillâh ibn Ebî Talha bu isnâd içinde olarak ma'nâda onun benzerini tahdis etmiştir.

(۱۱) بَابُ نَهْرِمْ إِقَامَةَ الْإِسْنَادِ مِنْ مَوْضِعِ الْبَاحِ الَّذِي سَبَقَ إِلَيْهِ

۲۷ — (۲۱۷۷) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا آيْتُ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا الْأَلِيبُ عَنْ نَافِعٍ . عَنْ ابْنِ عُمَرَ . عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا يُقِيمَنَّ أَحَدُكُمْ الرَّجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ ، ثُمَّ يَخْلُسُ فِيهِ » .

(11) BİR İNSANI DAHA ÖNCE VARMIŞ OLDUĞU MUBÂH YERİNDEN KALDIRMANIN HARÂM KILINMASI BÂBİ

27 — (2177) : Abdullah ibn Umer (R) den; Peygamber (S) :

Suhulânallâh ta'bîrinin taaccub sırasında söylenmesi; itikâf eden kimsenin, zevcesi tarafından ziyâret edilmesi ve zevcesi yanında bulunan bir zâta selâm verilmesinin de câiz olduğu. Çünkü bu hadîsin Buhârî'nin itikâf bölümündeki rivâyetinde o iki zâtın Peygamber'e selâm verdikleri tasrîh edilmiştir.

18. Ebû VÂKİD «üç kişi geldi» dedikten sonra «ikisi Rasûlullah'a yöneldi» diyor. Rasûlullah'ın meclisine yönelenler üç müdür, yoksa iki midir? Bu müşkilî Enes'in rivâyeti çözüyor. Buna göre ilk geliş ve yöneliş mescidedir. Mescide üç kişi girib halkanın yanından gümüşler. Tezkiir halkasının farkına vardıkdan sonra ikisi oraya yönelmişler iken üçüncüsü gelüb savuşub gitmiş, belki de munâfıklardandı. İkinci geliş ve yöneliş de işte budur.

«Sizden herhangi biriniz sakın diğer birini oturduğu yerden kaldırıb sonra onun yerine oturmasın» buyurmuştur.

٢٨ - (...) حَدَّثَنَا بِحْثَى بْنُ نَحْيٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعْمَرٍ . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُعْمَرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . م وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا بِحْثَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْثَى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ (بِعَنِّي النَّفَقِيُّ) . كُتُّهُمُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . م وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّهْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ بَشِيرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ وَإِبْنُ مُعْمَرٍ قَالُوا : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ مُعْمَرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَقْعَدِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ . وَلَكِنْ تَفْسَحُوا وَتَوَسَّعُوا » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . حَدَّثَنَا أَيُّوبٌ . م وَحَدَّثَنِي بِحْثَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا رَوْحٌ . م وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . م وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فَدْيَكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ (بِعَنِّي ابْنُ عُثْمَانَ) . كُتُّهُمُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ مُعْمَرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَنْبُلُ حَدِيثَ اللَّيْثِ . وَلَمْ يَذْكُرُوا فِي الْحَدِيثِ « وَلَكِنْ تَفْسَحُوا وَتَوَسَّعُوا » وَزَادَ فِي حَدِيثِ ابْنِ جُرَيْجٍ . قُلْتُ : فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ ؟ قَالَ : فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ وَغَيْرِهَا .

28 — () : Buradaki beş tarîk râvileri de Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den. Peygamber (S) : «Bir kişi öbür kişiyi oturduğu yerinden kaldırıb onun yerine oturmasın. Fakat ona : Yer açınız, genişleyiniz (desin)».

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den yukarıki Leys hadîsi gibi rivâyet etmişler ve onlar bu hadîsde «fakat ona : Yer açınız ve genişleyiniz» fıkrasını zikretmemişlerdir. Bir de İbn Cüreyc hadîsinde şu ziyâde vardır : Ben : Bu, cumua gününde mi? diye sordum. Nâfi' : Cumua gününde ve diğer günlerde diye cevâb verdi.

٢٩ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ ابْنِ مُعْمَرٍ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا يُقِيمَنَّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ ثُمَّ يَجْلِسُ فِي جِلْسِيهِ ، وَكَانَ ابْنُ مُعْمَرٍ ، إِذَا قَامَ لَهُ رَجُلٌ عَنْ جِلْسِيهِ ، لَمْ يَجْلِسْ فِيهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُعْمَدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

29 — () : İbn Umer (R) den; Peygamber (S) : «Sizden

herhangi biriniz sakın (dîn) kardeşini kaldırıp sonra onun oturduğu yerde oturmasın» buyurmuştur. (Râvî der ki :) İbn Umer, kendisi otursun diye herhangi bir kimse yerinden kalkıverdiği zaman o yere oturmazdı.

() : Burada da Ma'mer bu isnâd ile onun benzerini haber vermiştir.

۳۰ - (۲۱۷۸) وَحَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَلَبِيبٍ. حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ. حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ (وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ) عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَا يُعَيِّنَنَّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ. ثُمَّ يُخَالِفُ إِلَى مَقْعَدِهِ فَيَقْعُدَ فِيهِ. وَلَكِنْ يَقُولُ: افْسَحُوا».

30 — (2178) : Câbir (R) den; Peygamber (S) : «Sizden hiç biriniz cumua günü sakın kardeşini yerinden kaldırıp sonra onun yerine geçerek orada oturmasın. Fakat: Yer açın, genişleyin der» buyurmuştur¹⁹.

(۱۲) باب إذا قام من مجلس ثم عاد، فهو أحمق.

۳۱ - (۲۱۷۹) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ. وَقَالَ قُتَيْبَةُ أَيْضًا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ). كَلَامُهُمَا عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ». وَفِي حَدِيثِ أَبِي عَوَانَةَ «مَنْ قَامَ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيْهِ، فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ».

(12) BİR KİMSE YERİNDEN KALKDIKDAN SONRA TEKRAR DÖNDÜĞÜNDE KENDİSİ O YERE OTURMAYA DAHA HAKLIDIR BÂBİ

31 — (2179) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) : «Herhangi biriniz kalktığı zaman», Ebû Avâne'nin hadîsinde ise, «her kim oturduğu yerinden kalkar da sonra tekrar oraya dönerse, o kimse kalktığı yere oturmaya daha haklıdır» buyurmuştur.

19. Bu hadislerin sonlarındaki «yer açınız ve genişleyiniz» emirleri Kur'ân'ın şu âyeti ile sıkı bir benzerlik arz eder :

«Ey iymân edenler, size meclislerde yer açın denildiği zaman genişletin ki Allah da size genişlik versin. Kalkın denilince de kalkıverin. Allah içinizden iymân etmiş olanlarla (bilhassa) kendilerine ilim verilmiş bulunanların derecelerini artırır. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır» (el-Mucâdile : 11).

Taberî'nin tefsirinde, müfessir Katâde'den nakline göre, Peygamber'in mescide geldiği sahâbîler tarafından görülünce hemen birbirlerini sıkıştırırlardı. Bunun üzerine Yüce Allah, izdihâm etmeyib birbirlerine yer genişletmelerini emretmiştir.

Hâsılı hangi mecliste bulunursak bulunalım, bulunduğumuz meclislerde darlık yapmamalı, etrafımızdakilere sıkıntı vermemeli, gelenlere genişlik yapıp yer açmalıdır. Bilhassa âyetin nuzûl sebebi olan ilim meclisleri ise bu emirlerin çok önemle yerine getirilmesi icâb eden meclislerdir.

(۱۳) باب منع الخنزير من الدخول على النساء الأجانب

۳۲ - (۲۱۸۰) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كَلَّمَهُمْ عَنْ هِشَامٍ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ أَيْضًا (وَاللَّفْظُ هَذَا) . حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أُمِّ سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ : أَنَّ خُثْنًا كَانَ عِنْدَهَا وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الْبَيْتِ . فَقَالَ لِأَخِي أُمِّ سَلَمَةَ : يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ ! إِنْ فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الطَّائِفَ غَدًا ، فَمَآئِ أَذْكَاءَ عَلَى بِنْتِ غَيْلَانَ . فَإِنَّهَا تُقْبَلُ بِأَرْبَعٍ وَتَذِيرُ بِشَمَانٍ . قَالَ فَسَمِعَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : لَا يَدْخُلُ هَؤُلَاءُ عَلَيْكُمْ .

(13) KENDİNİ KADINLAŞTIRAN ERKEĞİ²⁰ YABANCI KADINLARIN YANINA GİRMEKDEN MEN' BÂBİ

32 — (2180) : Hişâm, babası Urve'den, o da Ummu Seleme'nin kızı Zeyneb'den, o da Annesi Ummu Seleme (R) den şöyle tahdîs etmiştir : Kendini kadınlara benzeten muhannes, Ummu Seleme'nin yanında idi. Bu sırada Rasûlullah (S) da evde bulunuyordu. Bu muhannes, Ummu Seleme'nin erkek kardeşine hitâben : Yâ Abdallah İbne Ebî Umey-

20. Tahnis, tef'îl vezninde bir nesneyi eziş iki bûklüm eylemek ma'nâsnadır.

Muhannes, müennes vezninde ma'rûfdur ki kadın haslet olan nâmerde denir. Zariflerin istilâhında semâi müennes ta'bîr olunur. Zikrolunan tahnisden alınmıştır. Bunda ism fâil unvânı ile lugatdır, nefsin tahnis eylediği için. Ve ism mef'ûl unvânı ile de câizdir, puşt, kahbe lûtilere belini bûktürdüğü için. Mağrib diyârı istilâhında onlara noktalı zây ile muzhir derler. Ve asıl Türk lisânında iki fetha ile kekez ta'bîr ederler (Kamûs Ter.).

Asım Efendinin bu izâhı ve ta'rîfine göre muhannes, hal ve tavrında kadına benzeyen veya kendini kadına benzeten kimsedir. Bütün lugatçılara göre muhannis veya muhannes, ahlâkında kelâmında ve hareketlerinde kadınlara benzeyen kimsedir. Bu hal bazan asıl yaratılıştan olur, bazan da kendini buna tekellüfle alısdırmakla olur.

Böyle fâhiş kötü sözlü, kötü huylu bir adamın, Peygamber'in kadınlarından Ummu Seleme'nin yanına girebilmesini şârih Hattâbî inceliyerek : Muhannes, innin idi. kadınlara temâyul edecek erkeklik hissi yoktu. O, Kur'an'ın ta'bîri 'echile İRBE SAHİRİ — en-Nûr : 31 — değildi. Yani kadınların tesettürleri istisnâ edilen, his ve şuûru yerinde olmayan erkeklerden idi. Bu cihetle kadın mahfillerine girmesinde bir mahzûr görülüyordu diyor.

Bir muhim sebep de Ummu Seleme'nin kardeşi Abdullah'ın ölesi olması ve onun yanında gelmiş bulunmasıdır. Bu hâdis hadisin metninden de anlaşıldığı üzere Tâif muhâsarası sırasında olmuştu. Hadisin râvisi Ummu Seleme Peygamber'in kadınlarından dandır. Ummu Seleme'den de kızı Zeyneb rivâyet etmiştir ki Peygamber'in üvey kızı idi. İkisi de sahâbiyelerden ve İslâm kadınlarının faziletliilerindendir. Peygamber Mekke fethi seferinde Ummu Seleme'yi yine kadınlarından Zeyneb'in refâkatinde getirmişdi. Tâife de birlikde gelmişlerdi.

yetle! Allah yarın size Tâif'in fethini müyesser kılarsa ben sana Gaylân'ın (şişının) kızına delâlet eder gösteririm. O kız (semizlikden karnı) dört büküm karşılar, sekiz bükümle de arkaya döner dedi²¹. Rasûlullah bu sözü işldince : «Bu makûle adamlar yanınıza girmesin» buyurdu.

۳۳ — (۲۱۸۱) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ مَائِشَةَ . قَالَتْ : كَانَ يَدْخُلُ عَلَى أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ مُخَبَّتٌ . فَكَانُوا يَمْدُونَهُ مِنْ غَيْرِ أُولَى الْإِزْبَةِ . قَالَ فَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا وَهُوَ عِنْدَ بَعْضِ نِسَائِهِ . وَهُوَ يَنْمَتُ امْرَأَةً . قَالَ : إِذَا أَقْبَلْتَ أَقْبَلْتُ بِأَرْبَعٍ . وَإِذَا أَذْبَرْتَ أَذْبَرْتُ بِثَمَانٍ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَلَا أَرَى هَذَا يَعْرِفُ مَا هُمُنَا . لَا يَخْلُنَ عَلَيْكُنَّ » قَالَتْ فَحَبَّبُوهُ .

33 — (2181) : Âişe (R) şöyle dedi : Peygamber'in kadınlarının yanına bir muhannes girer idi. Sahâbîler o muhannesi, EVİ'T-TÂBÎ-İNE ĞAYRİ ULİ'L-İRBETİ MİNE'R-RİCÂL (: Yahut ihtiyâcı olmayan erkeklerden uyuntular — en-Nûr : 31 —) sınıfından addediyorlardı²². Bir gün o muhannes, Peygamber'in kadınlarından birinin yanında iken içeriye Peygamber girdi. Muhannes de o sırada : O kadın karşıladığı zaman (semizliğinden dolayı) dört et bükümünü ile karşılar, geriye döndüğü zaman ise sekiz et bükümünü ile döner diyerek bir kadını (vasıfları ile) tav-sif ediyordu. Bunun üzerine Peygamber (S) : «Haberiniz olsun ki ben bunu, orada burada ne olduğunu tanır halde görüyorum. Bu adam bir daha siz kadınların yanına sakın girmesin» buyurdu. Âişe : Artık bundan sonra onu perde ötesine aldılar demiştir.

21. Yani semizlikden karnı dört bükümdü. Arkadan bakılınca iki taraftan taşarak sekiz büküm gözükür.

22. Kadınların tesettür etmeleri istisnâ edilen erkek sınıfları arasında olan : «EVİ'T-TÂBÎ-İNE ĞAYRİ ULİ'L-İRBETİ MİNE'R-RİCÂL : Yahut ihtiyâcı olmayan erkeklerden uyuntular» (en-Nûr : 31) âyeti hakkında şu tefsir yapılmıştır : Veya ricâlden irbe sâhibi olmayan tâbî'lere yani kadına ihtiyâc duymaz olmuş, şehveti kalmamış, sâlih ihtiyarlar veya ma'tûhlara veya kadın işini bilmez, sâde yemeklerinin fazlasından yemek için şunun bunun arkasına takılır gurûhu miskinler veyahut erkekliği yok hilkaten innin uşaklar... (Hak Dini, IV, 3507).

(۱۴) باب جواز إرداف المرأة الأجنبية، إذا أعبت، في الطبري

۳۴ - (۲۱۸۲) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، أَبُو كُرَيْبٍ الْهَمْدَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ . أَشْبَرَ بْنِ أَبِي عَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ . قَالَتْ : تَزَوَّجَنِي الزُّبَيْرُ وَمَالَهُ فِي الْأَرْضِ مِنْ مَالٍ وَلَا تَمْلُوكِ وَلَا ثَمَنِي، غَيْرَ فَرَسِهِ . قَالَتْ : فَكُنْتُ أَعْلِفُ فَرَسَهُ ، وَأَكْذِفِيهِ مَوَاتِقَهُ ، وَأُسُوسُهُ ، وَأَدُقُّ النَّوَى لِیَاضَعِهِ ، وَأَعْلِفُهُ ، وَأَسْتَقِي الْمَاءَ ، وَأَخْرِزُ غَرَبَهُ . . . وَأَعِجُّ . وَلَمْ أَكُنْ أَحْسِنُ أَخْبَرُ . وَكَانَ يَخْزِرُ لِي جَارَاتٌ مِنَ الْأَنْصَارِ . وَكُنْ نِسْوَةً صِدْقٍ . قَالَتْ : وَكُنْتُ أَتَقُلُّ النَّوَى، مِنْ أَرْضِ الزُّبَيْرِ الَّتِي أَقَطَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، عَلَى رَأْسِي . وَهِيَ عَلَى ثُلَاثِي فَرَسَجٍ . قَالَتْ : يَخْتُبُ بَوْمًا وَالنَّوَى عَلَى رَأْسِي . فَلَقِيتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَمَعَهُ قَرَرٌ مِنْ أَصْحَابِهِ . فَقَدَعَانِي ثُمَّ قَالَ «لِمَخِ الْمَخِ» لِيَحْمِلَانِي خَلْقَهُ . قَالَتْ فَاسْتَحْيَيْتُ وَعَرَفْتُ غَيْرَتَكَ . فَقَالَ : وَاللَّهِ لَحَمْلُكَ النَّوَى عَلَى رَأْسِكَ أَشَدُّ مِنْ رُكُوبِكَ مَعَهُ . قَالَتْ : حَتَّى أَرْسَلَ إِلَيَّ أَبُو بَكْرٍ، بِمَدِّ ذَلِكَ، بِخَادِمٍ، فَكَفَفْتَنِي سِيَاسَةَ الْفَرَسِ . فَكَانَمَا أَعْتَقْتَنِي .

(14) YABANCI BİR KADINI YOLDA YÜRÜMEK DEN ÂCİZ KALDIĞI ZAMAN BİNEĞİN ARKASINA BİNDİRMENİN CEVÂZİ BÂBİ

34 — (2182) : Ebû Bekr'in kızı Esmâ' (R) şöyle dedi : Zubeyr ibn Avvâm benimle evlendi. O zaman Zubeyr'in yeryüzünde mal nâmına, köle ve câriye nâmına (hulâsa dünyalık olarak) atından başka bir şeyi yokdu. Atının otunu, yemini ben bulub verirdim. Atın bakım ve idâresini yani seyisliğini ben yapardım. Zubeyr'in su çeken devesi için de hurma çekirdeklerini ben ezerdim. O su devesinin de yemini ve suyunu ben verirdim. Su kırbasını (söküldüğünde) ben dikerdim. Hamuru da ben yoğururdum. Yalnız ekmek yapmasını güzel beceremezdim. Onu En-sâr'dan komşularım kadınlar yapıverirlerdi. Bunlar komşuluk hakkını sadâkatla gözeten iyi kadınlardı. Ben Rasûlullah'ın Zubeyr'e ayırıp vermiş olduğu arâzîsinden hurma çekirdeklerini başımın üstünde taşırdım²³. Bu hurmalık Medîne'deki evimden bir fersahın üçde ikisi uzaklıkta idi²⁴.

23. Rasûlullah'ın Zubeyr'e verdiği bu hurmalık Benû Nadîr Yahûdîlerinin sürülmesinden sonra yüce Allâh'ın fey' olarak Peygamber'e tahsis buyurduğu Benû Nadîr hurmalıklarından ayrılmış bir parça idi. Zubeyr'in bu hurmalığa nâil olması, Peygamber'ini Medîne'ye hicretinin ilk yıllarında idi.

24. Bir fersah üç mil, bir mil altı bin zirâ', bir zirâ' yirmi dört yanyana konulmuş mu'tedil ölçüdeki parmak, parmak ise yine mu'tedil ölçüde yanyana konulmuş altı arpa boyudur.

Esmâ'nın yaptığı bütün bu işler, ma'rûf ve insanların üzerinde ittifâk eyledikleri insanlık işlerindendir. Kadının, burada zikredilen ekmek yapmak, yemek pişirmek, el-

Yine böyle bir gün başımda hurma çekirdeği yüklü olarak evime gelirken yolu Rasûlullah'a kavuşdum, yanında sahâbîlerinden bir takım kimseler vardı. Rasûlullah (S) beni çağırdı. Sonra beni arkasında terkisine bindirmek için devesine : «İh, ih» dedi. Fakat ben erkeklerle beraber hayvanın arkasına binmiş olarak yolculuk etmekten utandım²⁵. Esmâ bunu Zubeyr'e anlattı ve aynı zamanda sen Zubeyr'in kıskançlığını biliyordum dedi. Bunun üzerine Zubeyr : Vallahi senin hurma çekirdeğini başının üzerinde taşıman bana Rasûlullah ile beraber deveye binmenden daha güç oldu dedi. Ravî Esmâ der ki : Bu âile yükünü bundan sonra Ebû Bekr bana at seyisliği yapacak bir hizmetçi gönderinceye kadar çekdim. Babam bir hizmetçi göndermekle sanki beni câriyelikden kurtarmışdı.

۳۵ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي يُونُسَ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ : أَنَّ أَسْمَاءَ قَالَتْ : كُنْتُ أَخْدُمُ الزُّبَيْرَ خِدْمَةَ الْبَيْتِ . وَكَانَ لَهُ فَرَسٌ . وَكُنْتُ أُسْوِسُهُ . فَلَمْ يَكُنْ مِنَ الْخِدْمَةِ شَيْءٌ أَشَدَّ عَلَيَّ مِنْ سِيَّاسَةِ الْفَرَسِ . كُنْتُ أَخْتَشُّ لَهُ وَأَقُومُ عَلَيْهِ وَأُسْوِسُهُ . قَالَ ثُمَّ لَهَا أَصَابَتْ خَادِمًا . جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ سَبِيًّا فَأَعْطَاهَا خَادِمًا . قَالَتْ : كَفَّنِي سِيَّاسَةَ الْفَرَسِ . فَأَلْقَيْتُ عَنِّي مَوَاتَهُ . فَجَاءَنِي رَجُلٌ فَقَالَ : يَا أُمَّ عَبْدِ اللَّهِ ! إِنِّي رَجُلٌ فَقِيرٌ . أَرَدْتُ أَنْ أُبَيْعَ فِي ظِلِّ دَارِكَ . قَالَتْ : إِنِّي إِنْ رَخَّصْتُ لَكَ ابْنَ ذَلِكَ الزُّبَيْرِ . فَتَعَالَ قَاطِلُ إِلَى ، وَالزُّبَيْرُ شَاهِدٌ . فَجَاءَ فَقَالَ : يَا أُمَّ عَبْدِ اللَّهِ ! إِنِّي رَجُلٌ فَقِيرٌ أَرَدْتُ أَنْ أُبَيْعَ فِي ظِلِّ دَارِكَ . فَقَالَتْ : مَا لَكَ يَا الْمَدِينَةَ إِلَّا دَارِي ؟ فَقَالَ لَهَا الزُّبَيْرُ : مَا لَكَ أَنْ تَتَمَنَّى رَجُلًا فَقِيرًا يُبَيْعُ ؟ فَكَانَ يُبَيْعُ إِلَى أَنْ كَسَبَ . فَبَيْعَتْهُ الْجَارِيَّةُ . فَدَخَلَ عَلَى الزُّبَيْرِ وَتَمَنَّى فِي حَجَرِي . فَقَالَ : هَبْهَا لِي . قَالَتْ : إِنِّي قَدْ تَصَدَّقْتُ بِهَا .

35 - () : Esmâ (R) şöyle dedi : Ben, Zubeyr'e ev hizmetlerinde hizmet ediyordum. Onun bir atı vardı. Ben o ata da seyislik yapıyordum. Benim üzerime at seyisliği yapmaktan daha şiddetli hiçbir hizmet yoktu. Ben at için kuru otluk araştırıp birikdiriyor, atın hizmetlerini tekeffül edip ona bakıyor, onu idâre ve seyislik de ediyordum. Son-

bise ve çamaşır yıkamak ve buna benzer bütün bu işlerde kocasına yardım ve hizmet etmesi, bunların hepsi kadın cânibinden kocasına bir teberrû' (yani yapılması vâcib olmayan bir atıyye) ve onun tarafından bir ihsân ve güzel muâşeretî ve ma'rûf bir fiildir. Bu işlerden hiçbirisi kadın üzerine vâcib olmaz. Bu işlerin hepsinden kendini çokse dinen günâha girmiş olmaz. Kocasına bütün bu işleri gördürüb kadın için tahsil ettirmesi lâzım gelir. Bunlardan hiçbirini kadına yüklemek erkeğe halâ' olmaz. Kadın bunu kendiliğinden ancak bir atıyye olarak yapar. Bu da ilk zamandan bugüne kadar, kadınların yapmakda devam edip geldikleri güzel bir âdetdir. Kadın üzerine vâcib olan ancak iki şeydir : Kocasına kendi nefsinden temkin etmesi, bir de kocasının evinden ayrılmamasıdır (Nevevî).

25. Peygamber'in Esmâ'yı devesine bindirmek istemesi, Esmâ'nın Peygamber'in mahremi olduğu içindir. Çünkü Esmâ'nın kız kardeşi Âişe Peygamber'in nikâhında idi.

ra Esmâ bir hizmetciye nâil oldu. Peygamber'e bir çok esirler gelmişti de Peygamber Esmâ'ya bir hizmetci vermişti. Esmâ der ki : Artık o hizmetci at seyisliğinden beni kurtarmış ve atın yeyib içeceği şeyleri de benden bıraktırmıştı. Derken bana bir adam geldi de :

— Yâ Umme Abdillâh! Ben fakir bir kimseyim. Ben senin evinin gölgesinde alış veriş etmek istiyorum dedi. Esmâ der ki :

— Ben, şâyet şimdi sana ruhsat verirsem Zubeyr bunu kaouîl etmez. Binâenaleyh sen bunu Zubeyr hâzır iken gel de o zaman onun yanında benden iste dedim. Nihâyet geldi ve :

— Yâ Umme Abdullah! Ben fakir bir kimseyim, ben senin evinin gölgesinde alış veriş etmek istiyorum dedi. Esmâ :

— Sana ne olur ki Medîne'de ancak benim evimi istiyorsun? dedi. Bunun üzerine Zubeyr, Esmâ'ya hitâben :

— Sana ne oluyor ki alış veriş yapacak fakir bir adamı men' ediyorsun? dedi. Neticede o zât, kazanıncaya kadar orada alış veriş yapar oldu. Ben kendisine bir câriye sattım. Muteâkiben yanıma Zubeyr geldi. Satmışım câriyenin bedeli de henüz kucağımda bulunuyordu. Zubeyr :

— Onu bana hibe et dedi. Esmâ :

— Ben onu tasadduk etmişimdir dedi.

(۱۵) بَابُ نَهْيِ مَنْ بَاعَ الْوَتِينَ دُونَ الْوَتَنِ ، بِفِيهِ رِضَاءُ

۳۶ - (۲۱۸۳) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِذَا كَانَ ثَلَاثَةٌ ، فَلَا يَتَنَاجَوْنَ اِثْنَانِ دُونَ وَاحِدٍ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَسِيرٍ وَابْنُ عُثَيْمٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ) . كَلَّمَهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمَيْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ وَأَبُو كَامِلٍ قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ أَيُّوبَ بْنَ مُوسَى . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ مَالِكٍ .

(15) İKİ KİŞİNİN, ÜÇÜNCÜYÜ BIRAKIB DA ONUN RİZÂSİ
OLMAKSIZIN KENDİ ARALARINDA FISILDAŞMALARININ
HARÂM KILINMASI BÂBİ

36 — (2183) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den ki Ra-

Rasûlullah (S) : «(Mu'minler) üç kişi oldular mı, ikisi üçüncüyü bırakıp aralarında fısıldaşmazlar (yani fısıldaşmasınlar)» buyurmuştur.

() : Buradaki altı tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den yukarıki Mâlik hadîsinin ma'nâsıyla rivâyet etmişlerdir.

۳۷ — (۲۱۸۴) : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَهَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ عَنْ مَنْصُورٍ . ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ - وَاللَّفْظُ لِرُحْمِيزٍ - (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الْآخَرِ . حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ . مِنْ أَجْلِ أَنْ يُخْزِنَهُ . » .

37 — (2184) : Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Üç kişi bir arada bulunduğunuz vakit insanlara karışincaya kadar ikiniz diğerini bırakıp da fısıldaşmayın. Çünkü bu fısıldaşma onu mahzûn eder»²⁶.

۳۸ — (...) : وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ عُثَيْمٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ - وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى - (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ صَاحِبِهِمَا . فَإِنَّ ذَلِكَ يُخْزِنُهُ . » .

(...) : وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

38 — () : Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Üç kişi bir arada bulunduğunuz vakit ikiniz, diğer arkadaşınızı bırakıp da fısıldaşmayın. Çünkü bu fısıldaşma üçüncüyü kederlendirir» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de A'meş'den bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir.

26. Üç kişi bir arada iken ikisinin gizlice fiskos etmelerinin üçüncünün hüzn ve kederini mücib olmasının sebebine gelince, üçüncü zât, ictimâî âdâba aykırı olan bu vaz'iyeti kendine tahkir telâkki etmesi, yahut da bir mazarrat konuşulduğunu düşünmesidir.

Alimler, iki kişi bir diğerinin yanında onun bilmediği yabancı bir dil ile konuşmak da onu mahzûn ettiği takdirde hüküm yine bunun gibidir demişlerdir.

(۱۶) باب الطب والمرض والرقي

۳۹ — (۲۱۸۵) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي نُمَيْرٍ الْمَكِّيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ الدَّرَاوَزِيُّ عَنْ يَزِيدَ (وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَسَمَةَ بْنِ الْهَادِ) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهَا قَالَتْ : كَانَ إِذَا اشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَفَاهُ جِبْرِيلُ . قَالَ : بِاسْمِ اللَّهِ يُبْرِيكُ . وَمِنْ كُلِّ دَاوِ يَشْفِيكَ . وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ . وَشَرِّ كُلِّ ذِي عَيْنٍ .

(16) TIBB, HASTALIK VE RUKYE TEDÂVİSİ BÂBİ

39 — (2185) : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) hastalandığı zaman Cibrîl ona :

«BİSMİLLÂHİ YUBRİKE VE MİN KULLİ DÂİN YEŞFİKE VE MİN ŞERRİ HÂSİDİN İZÂ HASEDE VE ŞERRİ KÜLLİ ZÎ AYNİN = Bismillâhi, Allah sana her hastalıktan şifâ versin ve hased ettiği zaman hasedciden, her göz sâhibinin (göz değmesi) şerrinden de seni berî kılsın» diyerek rukye tedâvîsi yapardı²⁷.

۴۰ — (۲۱۸۶) حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ هِلَالٍ الصَّرَافُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ صُهَيْبٍ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَمِيدٍ : أَنَّ جِبْرِيلَ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ ! اشْتَكَيتَ ؟ فَقَالَ « نَعَمْ » . قَالَ : بِاسْمِ اللَّهِ أَرْفِيكَ . مِنْ كُلِّ قَتَى وَيُؤْذِيكَ . مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ اللَّهُ يَشْفِيكَ . بِاسْمِ اللَّهِ أَرْفِيكَ .

40 — (2186) : Ebû Saîd Hudrî (R) den : Cibrîl Peygamber'e geldi de : Yâ Muhammed! Rahatsız mısın? diye sordu. Rasûlullah (S) : «Evet» dedi. Cibrîl : «Bismillâh okur, sana seni inciden her şeyden, her

27. Rukye, hasta hakkında şifâ dilemek için Kur'an ile Allâh'ın isimleri ve sıfatları ile yüce Allâh'a duâ ve ilticâ eylemektir (İbnu'l-Esîr, en-Nihâye).

Bu hadislerde Cibrîl'in yaptığı rukye de duâ ve ilticâdan ibâretidir. Rukyenin mekrûh olan ve dînen hoş görülme-yen kısmı vardır ki Allâh'ın kelâmından, Allâh'ın isimleri ve sıfatlarından başka şey ile nefes edilmesidir. Ve bunun her halde faydalı ve şifâ verilmiş olduğuna i'timâd edilmesidir.

Şeriat, Kur'an âyetleri ile ve ma'rûf duâlarla rukye izninde karâr kılmıştır. Bu husûsda nehy yoktur. Bilakis bu bâbdaki hadislerden anlaşılacağı gibi bu şekildeki rukye sünnettir. Cennete hisâbsız olarak girecek olanlar hakkındaki «onlar o kimselerdir ki rukye yapmazlar, rukye istemezler, teşe'um de etmezler ve ancak Rablarına tevekkül ederler» (Buhârî, Muslim) hadisine gelince bu, kuffâr kelâmı ile, ma'nâları mec-hûl lafızlarla yapılan rukyeye hamledilmiştir. Çünkü bunların bir nevi küfr olmasından, yahut küfre yakın olmasından korkulur...

şerh nefâden, yahut her hasedci gözden rukye ederim. Allah sana şifâ verir. Allah'ın ismiyle sana rukye ederim» dedi.

٤١ — (٢١٨٧) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ .

قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «الْعَيْنُ حَقٌّ» .

41 — (2187) : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdis ettikleridir dedi ve bir çok hadisler zikretti. Onlardan biri şudur : Rasûlullah (S) : «Göz değmesi (vâkı'dır) gerçektir» buyurdu²⁸.

٤٢ — (٢١٨٨) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَأَحْمَدُ بْنُ خِرَاشٍ

(قَالَ عَبْدُ اللَّهِ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ . قَالَ : حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «الْعَيْنُ حَقٌّ» . وَلَوْ كَانَ شَيْءٌ سَابِقَ الْقَدَرِ سَبَقَتْهُ الْعَيْنُ وَإِذَا اسْتَفْسَلْتُمْ فَأَعْسِلُوا» .

42 — (2188) : İbn Abbâs (R) dan, (şöyle demiştir) : Peygamber (S) buyurdu ki : «Göz değmesi sâbit bir hakîkatdır. Eğer kaderin önüne geçen bir şey mevcûd olaydı, onun önüne göz değmesi geçerdi. Sizden yıkanmanız istenildiği zaman yıkanınız»²⁹.

28. Buhârî'de şu hadis de vardır :

من عائشة رضي الله عنها قالت : امرني رسول الله صلى الله عليه وسلم او امر ابي بكر من العين

Âişe (R) : Rasûlullah (S) göz değmesine okunmasını bana emretti, yahut (mutlak olarak) emretti demiştir (Buhârî, tabb, rukyetu'l-ayn).

Rukyetu'l-ayn (= göz dokunmasına okunmak) ta'biri ile maksad göz hastalığına okunmak demek değil, isâbetu'l-ayna yani göz değmesine karşı okunmak demektir.

Şârih Hattâbî şöyle der : «Rasûlullah'ın nazara ve göz değmesine karşı okunmasını emrettiği, âyete'l-kursiy gibi ilâhî isim ve sıfatların ve yüce Allâh'ı zikri hâvî âyetlerin temiz nefis sâhibleri diliyle göz değmesinden rahatsız olmuş hastalara okunmasıdır. Bu okunma rûhânî tedâvidir. Evvelki zamanda sâlih kimselerin okumalarının büyük mevkîi vardı. Fakat bu sınıf faziletli insanlar bulunmayacak derecede azalmıştır. Bu cihetle halk cismânî tedâviye meyl etmiştir. Çünkü rûhânî tedâvinin hastalık üzerinde te'siri görülmez olmuştur. Dinen nehy edilmiş olan nefes, efsûncuların ve cinnleri tes-hir iddiâ eden cincilerin nefesidir».

Hattâbî'nin vefâtı H. 388 târihidir. Binâenaleyh Hattâbî ile içinde bulunduğumuz 1388 = 1968 yılı arasında 1000 yıllık bir zaman farkı vardır. Bununla beraber büyük Türk şârihi mes'eleyi tâ o zaman bile nekadâr güzel vad' ve tefsir etmiştir. Bu vesile ile kendisine Hak Teâlâ'dan rahmetler niyâz eylerim.

29. «Eğer kaderin önüne geçen bir şey mevcûd olsaydı, onun önüne göz değmesi geçerdi» kavli, «göz değmesi sâbit bir hakikatdır» hadisini te'kid edici mâhiyettedir. Bunda göz değmesinin zâtında nufûz ve te'sir sur'atine tenbîh vardır. Bu sözün ma'nâsı, kaderi ge-

(۱۷) باب السحر

۴۳- (۲۱۸۹) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ ثَمْبَرٍ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : سَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَهُودِيٌّ مِنْ يَهُودِ بَنِي زُرَيْقٍ . يُقَالُ لَهُ : لَسَدُنُ الْأَعْصَمِ . قَالَتْ : حَتَّى كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَفْعَلُ الشَّيْءَ ، وَمَا يَفْعَلُهُ . حَتَّى إِذَا كَانَ ذَاتَ يَوْمٍ ، أَوْ ذَاتَ لَيْلَةٍ ، دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . ثُمَّ دَعَا . ثُمَّ دَعَا . ثُمَّ قَالَ : يَا عَائِشَةُ ! أَشَعَرْتَ أَنَّ اللَّهَ أَفْتَانِي فِيمَا اسْتَفْتَيْتُهُ فِيهِ ؟ بَاءَنِي رَجُلَانِ فَقَعَدَ أَحَدُهُمَا عِنْدَ رَأْسِي وَالْآخَرُ عِنْدَ رِجْلِي فَقَالَ الَّذِي عِنْدَ رَأْسِي لِلَّذِي عِنْدَ رِجْلِي ، أَوِ الَّذِي عِنْدَ رِجْلِي لِلَّذِي عِنْدَ رَأْسِي : مَا وَجَّعَ الرَّجُلُ ؟ قَالَ : مَطْبُوبٌ . قَالَ : مَنْ طَبَّهَ ؟ قَالَ : لَيْدُ ابْنِ الْأَعْصَمِ . قَالَ : فِي أَيِّ شَيْءٍ ؟ قَالَ : فِي مُشْطٍ وَمُشَاطَةٍ . قَالَ وَجُبٌ طَلْعَةٍ ذَكَرَ . قَالَ : فَأَيْنَ هُوَ ؟ قَالَ : فِي بَرْدِي أَرْوَانَ .

قَالَتْ : فَأَتَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي أَنَاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ . ثُمَّ قَالَ : يَا عَائِشَةُ ! وَاللَّهِ ! لَكَ أَنْ مَاوَمَا نَقَاعَةُ الْجَنَاءِ . وَلَكَ أَنْ تَخْلَعَا رُؤُسَ الشَّيَاطِينِ .

قَالَتْ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَفَلَا أُخْرِقَتْ ؟ قَالَ : لَا . أَمَّا أَنَا فَقَدْ عَافَانِي اللَّهُ . وَكَرِهْتُ أَنْ أُبِيرَ عَلَى النَّاسِ شَرًّا . فَأَمَرْتُ بِهَا قَدْفَتٌ .

(17) SİHR BÂBİ 30

gebilecek haysiyetle bir kuvveti hâiz bir şey farz olunsaydı bu, göz değmesi olurdu. Fakat o da kadere geçemez. Artık onun gayrı şeyler nasıl geçebilir? (Kastallânî). Öne geçmek yarışında kadere gâlib gelecek bir şey olsaydı göz değmesi onu geçirdi. Yani eğer bir şeyin kaderin önüne geçmesi mümkün olub da bir şey'in mukadder olan zamanından evvel onu ifnâ ve izâlede müessir olacak olaydı, göz değmesi kaderin önüne geçirdi demektir.

Hadisin son fıkrasındaki «yikanmanız istenildiği zaman yıkanın» kavlinden maksad şudur: Arab'lar gözü değen kimseye emrederler, o da ellerini ayaklarını ve izârının altındaki organlarını yıkar, onun yıkantı suyu göz değmiş kimsenin üzerine dökülürdü de bundan şifâ beklerlerdi. Peygamber, herhangi bir kimseden bu istenildiği zaman bunu yapmakdan çekinmesin diye emretmiştir.

30. Sihir kelimesinin lügavî ve örfî ma'nalarına dâir bir hulâsa:

Arab'ın kelâmında sihr, «bir şeyi vechinden sarf ve tahvil eylemektir». Sin'in fethiyle ve hâ'nın sukûnu ile sehr, akciğer ve dammıyla suhr, yüreğe denir. Sin'in kesriyle isim olarak sihr «kullu mâ latufe ve dakka me'hazuhû = tutumu latif ve ince olan herhangi bir şeye ve fiil'e denir. Masdar olarak da hud'a yapmağa, cadıcılık ve göz bağıcılık etmeğe denir (Kamûs Ter.).

Sahr, hulkûmun ucu ve riedir. Sihrin de bundan mustak olduğu yani ciğere işletmek ma'nâsından alınmış olduğu söylenmiştir. Sihir birkaç ma'nâya gelir:

Birincisi: Hakikatı olmayan tahyilat ve hud'aya denir ki el çabukluğu ile yaptı-

İnsan gözlerini kaçırtmak sûretiyle şa'bezeci hokkabazların yaptıkları ve yaldızlı sözlerle kullukları avutarak nemmâmların, kovucuların yaptıkları bu kabildendir.

• **سَحَرُوا عَيْنَ النَّاسِ** : Halkın gözlerini büyülediler» (el-Ahkaf : 116).

• **يَحْيِلُ الْبَهِيمَةَ مِنْ سِحْرِ هَيْمَانَ** : Onların ipleri ve değnekleri sihirleri yüzünden kendisine hakikaten koşuyormuş hayâlini verdi» (Tâ-hâ : 66) buyurması bu ma'nâ üzerinedir. Kâfirler Mûsâ aleyhisselâma bu nazarla baktıklarından dolayı

• **قَالُوا يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ...** : Dediler ki : Ey sihirbâz! Bizim için Rabbine, sana olan va'di vechile duâ et. Muhakkak biz doğru yola kavuşturulmuş olacağız» (ez-Zuhruf : 49) demişlerdi.

İkincisi : Şeytana bir nevi yaklaşmak ile onun yardımını celbeylemektir ki

• **هَلْ أَبْشِكُمْ عَلَى مَنْ تَزَلُ الشَّيَاطِينُ تَزَلُ عَلَى كُلِّ أَفَّاكٍ أَيْمٍ** : Şeytanların kimler üzerine indiğini size haber vereyim mi ben? Onlar her günahkâr yalancının tepesine inerler» (eş-Şuarâ : 221-222) âyeti buna işâretidir.

• **وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ** : Fakat o şeytanlar kâfirdiler ki insanlara sihri, büyücülüğü öğretiyorlardı...» (el-Bakara : 102) buyurulması da bunun üzerinedir.

Üçüncüsü : Avâmın zâhib olduklarıdır ki kuvvetinden sûretleri ve tabiatları tağyir eder, meselâ insanı eşek yapar diye zu'm ettikleri fiilin ismidir. Muhaassılûn içinde ise onun hakikatı yoktur» (Râğib el-İsfehânî, el-Müfredât).

Râğib'in bu son sözünü sâde Mu'tezile kavli imiş gibi telakkî edenler olmuş ise de öyle değildir. Kamûs sâhibi de Besâir'de bunu şöyle ifâde etmiştir :

• Feth ile sahr, hulkûmun ucuna ve akciğere denir. Bedenden ona muhâzî olan uzva da mecâzen itlâk edilir. Kesr ile sihr ki Türkçemizde büyü ve cadılık dahi ta'bîr olunur. Fil'asl bir adamın sahrına yani akciğerine vurub onu müteğayyir ve sersem eylemek ma'nâsına masdar olub sonra cadulukda kullanılmışdır ki üç türlüdür :

Birincisi : Sırf hidâ' ve hayâle düşürmelerdir ki hakikatı yoktur. Şa'bede ve göz bağıcılık ta'bîr olunur. El hafifliği ve sur'atden neş'et eder.

İkincisi : Şeytanlara yaklaşmak sebebiyle bazı mertebe yardımlarını isticlâb ile olur.

Üçüncüsü : Küfrü irtikâb ile efsun ederek sûretleri ve tabiatları güya tağyir ederler. Meselâ bazı adamı eşek yaparlar. Bu dahi gerçi müessirdir, lakin hakikatı yoktur. Sihir yapılan kişi kendisini eşek oldum kıyâsı ile eşekcesine şîve eder. Herhalde sihrin vukûu vardır» (Kamûs Ter. II, 382).

Bütün bunlardan ince bir hiyle ve hud'a ma'nâsı bulunmakla beraber hakikatı yoktur demek, büsbütün yalandan ibâretidir demek de olmayıp maddî ve rûhânî olarak gizli birtakım sebepler isti'mâli ile hakikat tahrif edilerek yapılan ve mâhiyyetinde mutlaka bir şeytanet ve hud'a ma'nâsı bulunan ve bu sûretle bir takım kimseleri manyetize ederek (yani miknatıslar gibi cezb ve teshîr ederek) irâdesine râm oyleyen habîs bir san'at diye de ta'rif olunabilir. Nitekim Ebu'l-Bekâ Kulliyât'ında bunların hepsine şâmil olmak üzere sihrin örfî ma'nâsını şöyle ta'rif eylemiştir : Kesr ve sükûn ile sihr, habîs nefislerin bir takım ef'âl ve ahvâle uğraşmasıdır ki o fiillere bazı hârikulâde işler terettüb eyler. Maamâfih muârazasız imkansız olmaz. Ezherî'nin Ferrâ ve sâireden nakline göre asıl lugatda sihr sarfdır, yani çekib çevirmek, bir şeyi yönetinden çıkararak tağyir ve tahvîl eylemektir. Ve hiyleler ve san'atlar erbâbının âletler ve edâtlar yardımıyla yaptıkları fiillere ve el çabukluğu ile yapılanlara sihr denmesi de bir şeyi cihe-tinden sarf ve tahvîl eylemek ma'nâsı bulunmak itibârıyla lugavî hakikatdır. Kelâmî sihr de, kelâmın garâbeti ve kalblerde müessir olan letâfetidir ki onları, sihr gibi bir halden bir hâle tahvîl eyler. «İnne mine'l-beyânî le sihri» hadîsinin ma'nâsı da Kamûs'un beyânı üzere şudur : İnsanı medh eder, onda sâdık olur, dinleyenlerin kalblerini ona çevirir; aynı zamanda zem de eder, onda da sâdık olur, ona da kalblerini çevirir. Nihâye'de de bu hadîs : Yani beyânın bazıları vardır ki hak olmasa bile dinleyicilerin kalblerini çevirir diye izâh edilmiştir...

Bahâuddin Âmilî, *Keşkül'de İrşâdu'l-kasid ilâ Eme'l-Makand* adlı kitâbdan naklen şöyle kaydetmiştir: Sihir yapmanın tahriminde nizâ' yokdur, ancak ilminde nizâ' edilmiştir: Zâhir olan ibâhasıdır. Hatta ba'zıları farz kifâye olduğuna zâhib olmuşlardır. Zira olabilir ki bir sihirbâz çıkar da Peygamberlik iddiâsına kalkışır, bundan dolayı unmet içinde onu keşfedecek ve kat' eyleyecek kimse bulunmak ıktizâ eder. Bir de sihrin katli olanı vardır ki onun da fâili kısâsen katli olunmak lâzım gelir. Sihrin hakikisi de gayr hakikisi de vardır. Hakiki olmayana göz bağıcılık denilir. Fır'avın sihirbâzları bunların

ikisini de yapmışlardır. Evvelâ hakiki olmayanı yaptılar .

سحر والعين الناس

: *Halkın gözlerini büyülediler* (el-A'râf: 116) buyurulması buna işâretidir. Onun ardından da hakikiyi yaptılar. .

واستربوهم وجاءوا بسحر عظيم

: *Onlara korku saldılar,*

büyük bir sihr meydana getirmiş oldular (el-A'râf: 116) buyurulması buna işâretidir. Sihrin sebepleri gizli olduğundan dolayı mechûl bulunduğu ve zanlar atmağa mahal olduğu için, yolları da muhtelifdir:

Hind tariki: Fakirizm, nefsi tasfiye ve bedeni şâğılelerden, beşerî tâkat mikdârınca tecridir. Zira bunların re'yince o eserler ancak beşerî nefsdan sâdır olur. Felsefecilerin müteahhirleri de Hind'lilerin re'yindedir. Türklerden bir kısmı da onlar gibi yaparlar.

Nebt tariki: Seçilmiş bir vakıtda azîmet ile rukye ve buhûra muzâf olarak istenen gâyeye münâsib bir takım şeyler yapmaktır. O şeyler bazan temsiller ve nakşlar olur. Bazan düğümler düğümleir ve üzerine üfürülür. Bazan da üzerine yazılar yazılır, yere gömülür, yahut suya atılır, yahut havaya asılır, yahut ateşde yakılır. O rukye de akıl-larınca istenen garâzı yapacak yıldızlara tadarrû'dur. O buhûr ise o yıldızlara nisbet edilen akâkir (eczâ) dır. Zira i'tikadlarınca o eserler ancak yıldızlardan sâdır olur.

Yunan tariki: Feleklerin ve yıldızların rûhâniyetlerini teshir ve onlar huzûrunda durub tadarrû' ederek kuvvetlerinin inmesini istemektir. Çünkü bunların i'tikadlarınca bu eserler feleklerin ve yıldızların cirimlerinden değil, rûhâniyetlerinden sâdır olur. Sâibe ile aralarında fark budur. Eski felsefeciler de bu re'ye mâildir. İbrânîlerin Kıbt'ın ve Arab'ın tariki ise sanki husûsî sûretde tertib olunmuş azîmetler, yeminler hâlinde ma'nâları mechûl bir takım isimler zikrine i'timâddır ki bunlarla bir hâzıra hitâb ederler. Çünkü i'tikadlarınca bu eserler ancak cinnden sudûr eder ve bu yeminlerin cinnleri kahreden melekleri sihirliyeceğini iddiâ ederler... Hatta bazıları hareket sür'atı (sinema) ve el hafifliği (el çabukluğu) üzere tertib edilen acâib fiilleri de buna ilhâk etmişlerdir. Fakat böyle el çabukluğu ile yapılanlar bir ilim değil hokkabazlıktır. Bunları ilim me-yânında saymak lâyük değildir... (Hak Dini, VIII, 6359-6363).

Sonra sihrin zâhiren fevkalâde görünen, hakikatde ise tabîi sebeblere müstenid bulunan ve beyaz sihir denilen bir kısmından da bahsediliyor ki bundan da sihrin bazı hakikatlar karıştırılarak yapılan ve fakat o hakikat gösterilmediği için hârikulâde zannedilen bir kısmı bulunduğu da söylenmiş oluyor. Filvâki' sihirbâzlar böyle cismânî ve rûhânî bir takım tabîi sebebler kullanarak zâhiren fevkalâde görünen bir takım garîb eserler ızhâr eder ve böylelikle Peygamberlerin mu'cizelerine rekabet etmek de isterler. Ve bundan dolayıdır ki sihr, öğretilmesi, öğrenilmesi kabil bir hûner ve san'at kabilinden olarak telâkki olunur. Halbuki fevkattâbia olan mu'cize ve kerâmet kesb ile değil, ancak ilâhî mevhibe olarak kabil olur. Bununla beraber şu da inkâr olunamaz ki sebebler ve tabîi hâdiseler denilenler içinde kanunları ızâh olunabilen ve fennî olarak san'at hâlinde muttariden tatbiki kabil olduğundan dolayı âdi ve tabîi sayılanlar olduğu gibi; kanunları ızâh edilemiyerek ameli sûretde tatbik edilebilen ve illiyeti mechûl olarak tesâduf edilegelen nâdir ve gayr nâdir nice hâdiseler ve garîplikler bulunduğu da günden güne artıb duran keşfler ve müşâhadelerle görölüb duruyor. Bu noktalar iyi mülâhaza edilince şu da anlaşılır ki medeniyetin terakkisi karşısında sihrin gaybolduğunu zannetmek de doğru değildir. Bilâkis fenlerin ve medeniyet vâsıtalarının terakkisi içinde sihrin şekil değiştirib tenâsuh ederek türlü adlar ve şekillerle daha ziyâde genişlemekte olduğunu i'tirâf etmek icâb eder. Sihirbâzların, rûhları ve yüksek, nefisleri celbetmek iddiâları yalan olduğunda şüphe yck ise de habîs ruhları ve alçak nefisleri celb ve teshir edebildikleri ve bu sûretle yüksek nefisleri de ızrâra çalıştıkları muhakkaktır

43 (2189) : Âişe (R) şöyle dedi : Benû Zurayk Yahûdilerinden Lebîdu'bnu'l-A'sam denilen bir Yahûdî Rasûlullah'a sihr yaptı³¹.

Ve bununla dolayı sihr en şenî küfürler ve şeytanetlerle mütelâzımdır. Her zaman beşerîyyet onun şerrinden Allâh'a sığınmak ihtiyâcındadır» (Hak Dîni, VIII, 6365-6366).

Sihr hakkında Elmalî'lı Muhammed Hamdi Yazır'ın *Hak Dîni Kur'ân Dili* I. c. 436-450 ve VIII, 6359-6366 sahifelerinde daha mufassal bilgiler vardır.

Allâh'a sığındıktan ve Allah da korudukdan sonra hiç bir sihirbâzın sihri müessir olmaz : لا يفلح الساحر حيث أتى : Büyücü ise nerede olsa felâh bulamaz» (Tâhâ: 69).

وما هم بضارين به من أحد إلا بأذن الله : Halbuki sihirbâzlar Allâh'ın izni olmadıkça onunla hiçbir kimseye zarâr verici değillerdir... (el-Bakara : 102); • ولا يفلح الساحرون

: Halbuki sihirbâzlar umduklarına eremezler...» (Yûnûs : 77) .

31. İmâm Ma'zerî dedi ki : Ehl sünnet mezhebi ile ummet âlimlerinin cumhûru — bunu inkâr, hakikatını nefy edenlerin ve o neviden vâki' olan şeyler, hakikatları olmayan bir takım hayâllere nisbet edenlerin aksine — sihrin isbâtı ve onun da diğer sâbit şeylerin hakikatı gibi bir hakikat olduğu fikri üzerindedirler. Yüce Allâh da onu Kitâbında zikretmiştir. Kezâ onun öğrenilen şeylerden olduğunu, onda kâfirliğe götürecektir. Bir işâret bulunduğunu ve onun kişi ile zevcesinin arasını açar olduğunu da zikretmiştir. Bütün bunların, hakikatı bulunmayan bir şeyde olması mümkün değildir. Bu hadîs dahi keza sihrin isbâtını, onun gömülmüş, çıkarılmış bir takım şeylerden ibâret olduğunu tasrih edicidir. Bunların hepsi muhâliflerin sihr yokdur kabîlinden söylediklerini ibtâl etmektedir. Onun hakikatlardan olmasını muhal kılmak muhaldır. Akılda da yüce Allâh'ın, nutk esnâsında kısımları birbirine eklenmiş bir sözle yahut bir takım cisimleri terkib etmekle, yahut bir takım kuvvetler arasını yalnız sihirbâzın bileceği bir tertib üzere mezc etmekle âdeti parçalar olması da inkâr olunmaz.

Bazı bid'atçılar bu hadîsi diğer bir sebeble de inkâr etmişlerdir. Şöyle ki : Onlarca güyâ bu hadîs Peygamber'lik mansıbını alçaltır ve onda şüpheye düşürürmüş. Bir de bunu tecvîz etmek, şerîata i'timâdî men'edermiş. İşte bazı bid'atçıların iddiâ ettikleri bu şey bâtıldır. Çünkü Peygamber'in doğruluğu, sıhhati ve tebliğ ile alâkalı husûslarda ma'sûmiyeti üzerinde kat'î deliller dim dik ayakdadır. Mu'cize de buna bir şahiddir. Hilâfına delîl bulunan şeyi tecvîz etmek ise bâtıldır.

Kadı İyâd der ki : Bu hadîsin çeşitli rivâyetleri, sihrin ancak Peygamber'in vücûdunda, cârihalarının görünür yerlerinde musallit olduğunu, kalbi, aklı ve i'tikadî üzerinde müessir olmadığını beyân edici olarak gelmiştir. Hadîsdeki : Bir işi yapmadığı halde kendisine yaptığı hayâli düşürülürdü (kadınlarına varmadığı halde, âilesine yaklaştığını zannederdi diye de rivâyet edilir) sözünün ma'nâsı şudur : Kendisine neşâtından ve âdetinin önünden kadınlarına karşı kudret zâhir olur, fakat onlara yaklaşıncâ sihrin bir yakalayışı kendini tutar, bundan dolayı kadınlarına varamaz, sihirlenmiş kimseye ârız olduğu gibi bu fiile muktedir olamazdı (Nevevî).

Sihirle ilgili bazı âyetler

«Şeytanların, Süleyman'ın mülkü aleyhine uydurub ta'kîb ettikleri şeylere (yalanlara) uydular. Halbuki Süleyman asla kâfir olmadı. Fakat o şeytanlar kâfir idiler ki insanlara sihri (büyücülüğü) ve Bâbil'deki iki meleğe Hârût ile Mârût'a indirilen şeyleri öğretiyorlardı. Halbuki onlar (o iki melek) : Biz ancak fitneyiz (imtihan için gönderilmişizdir), sakın (sihr yapıp da) kâfir olma demedikçe hiç kimseye (sihr) öğretmezlerdi. İşte onlardan (o iki melekten) koca ile karısının arasını ayıracak şeyler öğrendiler. Halbuki (sihirbâzlar) Allâh'ın izni olmadıkça onunla hiçbir kimseye zarâr verici değillerdir. Onlar ise kendilerini zarâra sokacak, onlara fayda vermiyecek şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun onlar muhakkak biliyorlardı ki onu (sihri) satın alan (ona revâc veren) kimse'nin âhiretten hiçbir nasibi yoktur. Onlar kendilerini cidden ne kötü şey mukabilinde sattıklarını bilmiş olsalardı» (el-Bakara : 102).

Melekler günâh işlemekten masûndurlar. Bu âyetde zikrolunan iki meleğin sihr hakkında bilgi ilhâm etmesi onun şerrinden korunma çârelerini öğretmek maksadından-

Hatta Rasûlullah (S) ba'zı işi işlemediği halde kendisine onu yaptığı hayâli gelirdi. Nihâyet günün birinde, yahut gecenin birinde Rasûlullah duâ etti, sonra tekrar duâ etti, sonra tekrar duâ etti. Sonra bana şöyle dedi :

«Yâ Âişe! Kendisinden fetvâ istediğim şey hakkında Allâh'ın bana fetvâ verdiğini bildin mi? Bana iki kişi geldi (Cibrîl ve Mikâîl). Bunlardan biri baş ucumda, öbürüsü de ayak ucumda oturdu. Muteâkiben baş ucumda oturan, ayak ucumda oturana, yahut ayaklarımın yanındaki, başımın yanındakine hitâben : Bu zâtın hastalığı nedir? diye sordu. O da : Sihirlenmiştir diye cevâb verdi. Ötekinin : Kim sihr yapmıştır? diye suâline de öbür melek : Lebîdu'bnû'l-A'sam diye cevâb verdi. Sonra bu sihr hangi şeyde yapılmıştır? diye sordu. O da : Bir tarak, saç, sakal tarantısı ve erkek hurmanın kurumuş çiçek kapcığı ile diye cevâb verdi. Nerede yapılmıştır? suâline de : Zû Ervân kuyusunda diye cevâb verdi».

Âişe dedi ki : Sonra Rasûlullah sahâbîlerinden bazı insanlarla beraber çıkıp bu kuyuya gitti. Döndükten sonra bana :

— Yâ Âişe! Allâh'a yemin ederim ki o kuyunun suyu kına suyu gibi kırmızımtırak, etrafındaki hurma ağacının uçları da şeytanların başları gibidir buyurdu. Bunun üzerine ben :

— Yâ Rasûlallah! Sen o sihri (çıkarıp) yakmadın mı? diye sordum. Rasûlullah :

— Hayır, yakmadım. Çünkü Allah bana şifâ verdi. Bir de o sihri çıkarmakla halk arasında sihr şerrini şuyû'landırmamı istemedim. Kuyunun kapatılmasını emrettim de kuyu defn edildi buyurdu.

٤٤ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ :

سُحِّرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَسَأَلَ أَبُو كُرَيْبٍ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ ، نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ عُثَيْمٍ . وَقَالَ فِيهِ : فَذَهَبَ

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْبَيْتِ . فَظَرَّ إِلَيْهَا وَعَلَيْهَا تَحْلٌ . وَقَالَتْ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَأَخْرَجَهُ . وَلَمْ يَقُلْ :

أَفَلَا أَخْرَجْتَهُ ؟ وَلَمْ يَذْكُرْ «فَأَتَرْتُ بِهَا قَدْفَتَ» .

dır. Bir şeyi bilmek ve öğrenmek başka, tatbik etmek yine başkadır. Nitekim herhangi bir mâyiin içki nevinden biri olduğunu bilmekte hiçbir mahzûr yoktur. Hatta bilmek, korunmak noktasından, bilmemekden evlâdır. Harâm olan, içkinin kullanılmasıdır. Kim-yâ ilmi ile onun şerre ve beşeriyeti imhâya âlet olan tatbiki ayrı ayrı şeylerdir. Bıçak ekmek de keser katil da yapar. İşte Hârût ile Mârût'un sihr hakkında bilgi vermeleri de bu kabildendir. Bu husûs onların : «Biz ancak bir fitneyiz» (imtihan için gönderilmişsinizdir) sakın (sihr yapıp da) kâfir olma» demeleri de bu mütâlaayı te'yid eden en kuvvetli bir delildir.

Hârût ve Mârût kıssası hakkında Peygamber'den sahîh veya zâif hiçbir hadîs rivâyet edilmemiştir. Bu konuda uydurulan hurâfelere i'timâd olunmamalıdır. İşte sahîh olan KİTÂBULLAH'dır (H. Basri Çantay, I. 33).

Kur'ân'ın şu sûre ve âyetlerinde sihrden bahsedilmektedir : el-A'râf : 112-132; Yûnus : 76-81; Tâhâ : 57-73; Şuarâ : 34-49.

44 () Bize Ebû Kureyb tahdîs etti. Bize Ebû Usâme tahdîs etti. Bize Hıfâm, babasından, o da Âişe'den tahdîs etti. Burada Âişe (R) : Rasûlullah'a sihr yapılmışdı demiştir. Ebû Kureyb hadîsir. tamâmını (43 rakınlı) İbn Numeyr hadîsi gibi sevk etmiştir. Bir de burada şöyle demiştir : Müteâkiben Rasûlullah o kuyuya gitti ve ona bakdı. Üzerinde bir hurma ağacı vardı. Âişe de, ben :

Yâ Rasûlallah! Onu çıkar dedim demiştir de; onu yaktın mı? dememiştir. Bir de râvî «o kuyunun örtülmesini emrettim, kuyu defnedildi» fıkrasını zikretmemiştir.

(۱۸) باب السم

۴۵ - (۲۱۹۰) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ امْرَأَةً يَهُودِيَّةً أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِشَاةٍ مَسْمُومَةٍ . فَأَكَلَ مِنْهَا . فَبَغَى بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَسَأَلَهَا عَنْ ذَلِكَ ؟ فَقَالَتْ : أَرَدْتُ لِأَقْتُلَكَ . قَالَ « مَا كَانَ اللَّهُ لِيُسَلِّطَكَ عَلَى ذَلِكَ » . قَالَ أَوْ قَالَ « عَلَى » . قَالَ قَالُوا : أَلَا تَقْتُلُهَا ؟ قَالَ « لَا » . قَالَ : فَمَا زِلْتُ أَعْرِفُهَا فِي لَهَوَاتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

(..) وَحَدَّثَنَا هُرُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا وَرْخُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ زَيْدٍ . سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّ يَهُودِيَّةً جَعَلَتْ سَمًّا فِي لَحْمٍ . ثُمَّ أَتَتْ بِهِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . يَنْخُو حَدِيثَ خَالِدٍ .

(18) ZEHİR BÂBİ

45 — (2190) : Enes (R) den (şöyle demiştir) : Bir Yahûdî kadını (Hayber'de) Rasûlullah'a zehirlenerek kızartılmış bir koyun getirdi. Rasûlullah bu koyundan yedi. Müteâkiben bu hıyâneti yapan Yahûdî karısı Rasûlullah'ın yanına getirildi. Rasûlullah kadına yaptığı işden sordu. Kadın : Ben seni öldürmek istedim dedi. Rasûlullah (S) : «Allah seni bu iş üzerine musallıt kılmaz» yahut da : «Benim üzerime musallıt kılmaz»³² buyurdu. Sahâbîler : Bu kadını öldürelim mi? diye sordular. Peygamber : «Hayır (öldürmeyin)» buyurdu. Enes : Bu bir lukma zehirli

32. Peygamber'in bu sözü yüce Allâh'ın « وَاقِفْ بِصَبْرِكَ مِنَ النَّاسِ : Allah seni insanlardan koruyacaktır » (el-Mâide : 67) âyetindeki ilâhî te'minata dayanmaktadır.

etin te'sirini zaman zaman Rasûlullah'ın küçük dili üzerinde tanır dururdum dedi ³³.

() : Burada da râvî Enes İbn Mâlik'in : Bir Yahûdî kadını bir ete zehir koydu, sonra onu Rasûlullah'a getirdi diyerek tahdîs ettiği hadîsi yukarıki Hâlid hadîsi tarzında rivâyet etmiştir.

(۱۹) بَابُ اسْتِحْبَابِ رَفْعَةِ الْمَرْيَضِ

٤٦ - (٢١٩١) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ زُهَيْرُ . وَاللَّفْظُ لَهُ . : حَدَّثَنَا) جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي الضُّحَى ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، إِذَا اشْتَكَى مِنَّا إِنْسَانٌ ، مَسَحَهُ يَمِينِهِ . ثُمَّ قَالَ : « أَذْهَبِ الْبَاسَ . رَبُّ النَّاسِ . وَاشْفِ أَنْتَ الشَّافِي . لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ . شِفَاءُ لَا يُفَادِرُ سَمًّا » .
فَلَمَّا رَضِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَتَقَلَّ ، أَخَذَتْ يَدَهُ لِأُصْبَعٍ بِهِ نَحْوُ مَا كَانَ يَصْنَعُ . فَأَنْتَزَعَ يَدَهُ مِنْ يَدِي . ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ ! اغْفِرْ لِي وَاجْعَلْنِي مَعَ الرَّفِيقِ الْأَعْلَى » .
قَالَتْ : فَذَهَبَتْ أَنْظَرُ ، فَإِذَا هُوَ قَدْ قَضَى .

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنِي بَشَرُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ سُفْيَانَ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنِ الْأَعْمَشِ . بِإِسْنَادِ جَرِيرٍ .
فِي حَدِيثِ هُشَيْمٍ وَشُعْبَةَ : مَسَحَهُ يَدِهِ . قَالَ وَفِي حَدِيثِ الثَّوْرِيِّ : مَسَحَهُ يَمِينِهِ . وَقَالَ فِي عَقِبِ حَدِيثِ يَحْيَى عَنْ سُفْيَانَ عَنِ الْأَعْمَشِ . قَالَ فَحَدَّثْتُ بِهِ مَنْصُورًا فَحَدَّثَنِي عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ . بِنَحْوِهِ .

(19) HASTAYA RUKYE YAPMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

46 — (2191) : Âişe (R) şöyle dedi : Bizden bir insan rahat-

33. Vâkıdî'nin Zuhri'den bir rivâyetine göre Peygamber bu kadına : Bu huyâneti nasıl bir zoruîret üzerine yaptın? diye sormuş. O da : Bu Hayber vak'asında babam, amucam, kocam, kardeşim arka arkaya öldürüldüler de onların acısı ile yaptım demiştir.

Beyhaki şöyle demiştir : Bu kadını Rasûlullah önce serbest bırakmıştır. Fakat bilâhare o zehirli koyun etini yiyenlerden Bîşr İbn Berâ'nın vefâtı üzerine kısâsen katlettilmiştir. Binâenaleyh Rasûlullah önce kendi şahsı hisâbına cezâ vermemiş, sonra Bîşr'in vefâtı üzerine kısâs ettirmiştir.

azılandığı zaman Rasûlullah (S) onu sağ eli ile mesh eder ve şöyle der idi :

«EZHİBİ'L-BÂSE RABBE'N-NÂSİ, VE'Ş-Fİ ENTE'Ş-ŞÂFİ LÂ ŞİFÂE İLLÂ ŞİFÂUKE, ŞİFÂEN LÂ YUGÂDİRÜ SAKAMEN = Ey insanların Rabbi! Şu hastalığı gider. Şifâ ihsân et. Ancak sen şifâ vericisin. Senin şifândan başka hiçbir şifâ yoktur. (Yâ Rabb! Bu hastaya) öyle bir şifâ ver ki hasta üzerinde hiçbir hastalık izi bırakmasın!»

Rasûlullah hastalanıb ağırlaşınca elini tuttum, onun yapmakta olduğunu yapmak istedim. Elini elimden çekti, sonra : «ALLAHUMME'ĞFİR Lİ VEC'ALNÎ MAA'R-RAFİKİL-A'LÂ = Yâ Allah, beni mağfiret eyle ve beni en yüksek refik ile beraber kıl» dedi. Ben bakagittim ne bakayım emr tamâm olmuşdu.

() : Buradaki beş tarîk râvilerinin hepsi de A'meş'den, Cerrîr'in isnâdı ile rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Hüseyim ile Şu'be'nin hadîsinde : Onu eli ile mesh eder; Sevrî'nin hadîsinde : Onu sağ eli ile mesh eder demiştir. Yahyâ el-Kattân'ın — Sufyân'dan, onun da A'meş'den olan — hadîsinin akibinde : Ben bunu Mansûra tahdîs ettim, o da bana İbrahim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den yukarıki hadîs tarzında tahdîs etti demiştir.

٤٧ — (...) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ مَنصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا عَادَ رَجُلًا يَقُولُ «أَذْهَبِ الْبَاسَ . رَبِّ النَّاسِ . اشْفِهِ أَنْتَ الشَّافِي . لَا شِفَاءَ إِلَّا بِشِفَاؤِكَ . شِفَاءٌ لَا يُعَادِرُ سَقَمًا .»

47 — () : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) bir hastanın yanına ziyârete gittiği vakıt şöyle der idi : «EZHİBİ'L-BÂSE, RABBE'N-NÂSİ, EŞFİHİ ENTE'Ş-ŞÂFİ. LÂ ŞİFÂE İLLÂ ŞİFÂUKE, ŞİFÂEN LÂ YUGÂDİRÜ SAKAMEN = Ey insanların Rabbi! Şu hastalığı gider, ona şifâ ihsân et. Sensin ancak şifâ verici. Senin şifân'dan başka hiçbir şifâ yoktur. Öyle bir şifâ ver ki hiçbir hastalık izi bırakmasın!»

٤٨ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنصُورٍ، عَنْ أَبِي الضُّحَى، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَتَى الرَّجُلَ يَدْعُو لَهُ قَالِ «أَذْهَبِ الْبَاسَ . رَبِّ النَّاسِ . وَاشْفِ أَنْتَ الشَّافِي . لَا شِفَاءَ إِلَّا بِشِفَاؤِكَ . شِفَاءٌ لَا يُعَادِرُ سَقَمًا .» وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ : فَدَعَا لَهُ . وَقَالَ «وَأَنْتَ الشَّافِي .»

(...) وَحَدَّثَنِ الْقَاسِمُ بْنُ زَكْرِيَاءَ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ إِسْرَائِيلَ ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ
إِبْرَاهِيمَ ؛ وَمُسْلِمُ بْنُ صَبِيحٍ عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . يَمْلِكُ حَدِيثَ
أَبِي عَوَّانَةَ وَجَرِيرٍ .

48 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir hasta-
nın yanına hasta ziyâretine geldiği zaman şöyle deyip duâ ederdi :

«EZHİBİ'L-BÂSE RABBE'N-NÂSİ, EŞFİHİ ENTE'Ş-ŞÂFÎ, LÂ ŞIFÂ-
EN İLLÂ ŞIFÂUKE, ŞIFÂEN LÂ YUGÂDİRÜ SAKAMEN = Ey insan-
ların Rabbi! Bu hastalığı gider, şifâ ihsân et. Ancak sen şifâ verirsin. Se-
nin şifândan başka şifâ yok. Öyle bir şifâ ki hiçbir dert bırakmaz».

Râvîlerden Ebû Bekr'in rivâyetinde : «Ve ancak sensin şifâ verici»
deyib ona duâ eyledi tarzındadır.

() : Buradaki râvîler de Âişe'nin : Rasûlullah... idi diye ri-
vâyet ettiği hadîsi, (47 rakamlı) Ebû Avâne ve (48 rakamlı) Cerîr hadîs-
leri gibi rivâyet etmişlerdir.

٤٩ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَالْأَفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا
ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَرْقِي بِهِذِهِ الرَّقِيَّةَ « أَذْهَبِ
الْبَاسَ . رَبِّ النَّاسِ . بِيَدِكَ الشِّفَاءُ . لَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا أَنْتَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو اسْمَاعِيلَ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ
يُونُسَ . كِلَاهُمَا ابْنُ هِشَامٍ ، بِهِذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلُهُ .

49 — () : Hişâm, babası Urve'den, o da Âişe (R) den tah-
dis etti ki Rasûlullah (S) şu sözlerle rukye yapardı :

«EZHİBİ'L-BÂSE, RABBE'N-NÂS, BÎ-YEDİKE'Ş-ŞIFÂU LÂ KÂŞİFE
LEHÜ İLLÂ ENTE = Ey insanların Rabbi! Bu hastalığı gider, şifâ an-
cak senin elindedir. Onu senden başka kaldıracak yokdur!»

() : Buradaki iki râvî de Hişâm'dan bu isnâd ile yukarıki
hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

(٢٠) بَابُ رَقِيَةِ الرِّبْضِ بِالْعَوَاتِ وَالنَفْسِ

٥٠ - (٢١٩٢) حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ عَنْ هِشَامِ
ابْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا مَرِضَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِهِ ، نَفَثَ عَلَيْهِ
بِالْمُعَوَّذَاتِ . فَلَمَّا مَرِضَ رَضَةُ الَّذِي مَاتَ فِيهِ ، جَعَلْتُ أَنْفِثُ عَلَيْهِ وَأَمْسَحُهُ بِيَدِي نَفْسِيهِ . لِأَنَّهُمَا كَانَتَا
أَعْظَمَ بَرَكَتَةٍ مِنْ يَدِي . وَفِي رِوَايَةٍ لِيَحْيَى بْنِ أَيُّوبَ : بِمُعَوَّذَاتِ .

(20) HASTAYI SİĞİNDİRİCİ SÛRELERLE VE NEFESLE
RUKYE YAPMAK BÂBİ

50 (2192) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) âilesinden bir kimse hastalandığı zaman, onun üzerine Muavvize sûrelerini okuyub üflemek i'tiyâdında idi. İçinde vefât etmiş olduğu hastalığa tutulunca, ben kendisine nefes etmeğe ve kendi eliyle vücûdunu mesh etmeğe başladım. Çünkü onun eli benim elimden çok daha büyük bereketli idi.

Yahyâ ibn Eyyûb'un rivâyetinde nekre olarak : Bi-Muavvizâtin (= sığındırıcı sûrelerle) tarzındadır³⁴.

٥١ - () : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا اشْتَكَى يَقْرَأُ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُؤَذَّاتِ . وَيَنْفِثُ . فَلَمَّا اشْتَدَّ وَجَعُهُ كُنْتُ أَقْرَأُ عَلَيْهِ . وَأَمْسَحُ عَنْهُ يَدِي . رَجَاءُ بَرَكَتِهَا .

() : وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُنْذِرٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا رَوْحٌ .

ع وَحَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عُمَانَ النُّوفَلِيُّ قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي زِيَادٌ . كَلَّمَهُمْ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . بِإِسْنَادِ مَالِكٍ . نَحْوَ حَدِيثِهِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَحَدٍ مِنْهُمْ : رَجَاءُ بَرَكَتِهَا . إِلَّا فِي حَدِيثِ مَالِكٍ . وَفِي حَدِيثِ يُونُسَ وَزِيَادٍ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا اشْتَكَى نَفَثَ عَلَى نَفْسِهِ بِالْمُؤَذَّاتِ ، وَمَسَحَ عَنْهُ يَدِي .

51 — () : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) her zaman hastalandığında kendi üzerine Muavvizât (sığındırıcı) sûreleri okumak ve nefes etmek i'tiyâdında idi. Hastalığı şiddetlendiği zaman ona ben okuyor ve elinin bereketini ümid ederek kendi eliyle kendisine mesh ediyordum.

() : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de İbn Şihâb'dan, Mâlik'in isnâdı ile onun hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Bunlardan hiçbirinin hadîsinde : Elinin bereketini ümid ederek fıkrası yokdur, bu kısım ancak Mâlik'in hadîsinde vardır. Yûnus ile Ziyâd'ın hadîsinde : Pey-

34. Kur'an-ı Kerim'deki KUL EÛZU Bİ-RABBİ'L-FELAK, KUL EÛZU Bİ-RABBİ'N-NÂS sûrelerine Muavvizetân yani iki sığındırıcı sûre denir. Bu hadislerde cem' sigası ile geldiğine ve Arabcada cem', en az üç sayısına itlâk edildiğine göre KUL HUVE'LLAHU ENHAD sûresi de bu sayıya katılmışdır. Rasûlullah dâima bu üç sûre ile taavvuz eder

gamber rahatsızlandığı zaman Muavvize sûrelerini kendi üzerine nefes eder ve kendi eliyle kendini mesh eylerdi ifâdeleri vardır.

(۲۱) باب استجاب الرقية من العين والتمذ والتمذ والتمذ

۵۲ - (۲۱۹۳) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشُّبَّانِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ابْنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنِ الرُّقِيَّةِ ؟ فَقَالَتْ : رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَهْلِ بَيْتِهِ مِنَ الْأَنْصَارِ، فِي الرُّقِيَّةِ، مِنْ كُلِّ ذِي نَحْيَةٍ .

(21) NEFS VE ZÂT (İSÂBETİN) DEN, KARINCA GİBİ VUCÛDA YAYILAN SİVİLCE VE YARALARDAN, ZEHİRLİ HAYVAN SOKMASINDAN, GÖZ DEĞMESİNDEN — VEYA ŞEYTAN DOKUNMASINDAN — RUKYE YAPMANIN MUSTEHABLIĞI BÂBİ ³⁵

52 — (2193) : Abdurrahman ibn Esved'den, babası Esved şöyle demiştir : Âişe'ye rukye (nin hükmün) den sordum. Âişe (R) : Ra-

Allâh'a sığınır. Rasûlullah bu sığınma duâlarını yalnız hastalanıp rahatsızlandığı zamanlarda değil her akşam yatağına yatarken de okurdu :

عن عائشة رضي الله عنها أن النبي صلى الله عليه وآله كان إذا أوى فراشه بكل ليلة جمع كفيه ثم نثت فيهما فقرأ فيهما قل هو الله أحد وقل أعوذ برب الفلق وقل أعوذ برب الناس ثم مسح بهما استطاع من جسده يبدأ بهما على رأسه ووجهه وما قبل من جسده يفعل ذلك ثلاث مرات

= Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) her gece yatağına geldiği zaman iki elini birleştirerek bunlara nefes etmeğe başlayıp : KUL HUVE'LLÂHU EHAD, VE KUL EÛZU Bİ-RABBİ'L-FELAK, VE KUL EÛZU Bİ-RABBİ'N-NÂS sûrelerini okurdu. (Ellerine üflerdi). Sonra iki eliyle vücûdunun elinin yettiği yerleri sıvazlardı. Elleri ile başını, yüzünü, vücûdunun ön kısmını mesh etmeğe başladılar. (Sonra vücûdunun arka tarafını mesh ederdi) ve böyle okuyub üfleyerek vücûdunu mesh etmeği üç defa tekrarladılar (Buhârî, fedâilu'l-Kur'ân, fadlu'l-muavvizât).

Kur'ân-ı Kerim bu sığındırıcı üç sûre ile son bulmuştur. Bunlar, bütün insanlığa ihsân edilmiş en güzel, en veciz ve en câmiâ: sığınma, korunma duâlarıdır. KUL HUVE'LLÂHU EHAD, bütün şirk ve iymânsızlık şerlerinden insanı Allah'ı sığındırır. KUL EÛZU Bİ-RABBİ'L-FELAK ile KUL EÛZU Bİ-RABBİ'N-NÂS sûreleri de bütün mah-lûkâtın maddî ve ma'nevî, görünür görünmez şeylerinden Allâh'a sığındırır. Allah'a sığınmış Allah'ın himâyesine mazhar olanlar da her türlü şerlerden ve kötülüklerden tam

ma'nâsıyla korunmuşlardır. « والله خير حافظاً وهو أرحم الراحمين : Allah en hayırlı koruyucudur, o, merhamet edenlerin en merhametlisidir » (Yûsuf : 64).

35. Nemletun, ba'zı hayvan kısmının tırnağında olan çatlağa denir ki tüyünün nihâyet bulunduğu yerden tırnağın yolunun yerine kadar olan yarıktır, ayıblardandır. «Bî'l-feresi nemletun (= atın ayağında yarık vardır)» denilir. Ve insanın cenbinde zuhûr eder bir günâ yara ismidir, neml dahi derler. Kezalik insan bedenine âriz olan bir günâ küçük sivil-

Rasûlullah (S) Ensâr'dan bir ev halkına her ağılı hayvanın zehrinden rukye yapmaya ruhsat verdi dedi.

٥٣ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ مُعِيزَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَهْلِ بَيْتٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فِي الرُّقْيَةِ، مِنَ الْحُمَةِ.

53 — () : Âişe (R), Rasûlullah (S) Ensâr'dan bir ev halkına zehirli hayvandan dolayı rukye yapmak husûsuna ruhsat verdi demiştir.

٥٤ - (٢١٩٤) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ - وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ - قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَمِيدٍ، عَنْ عُمَرَ، عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا اشْتَكَى الْإِنْسَانُ الشَّيْءَ مِنْهُ، أَوْ كَانَتْ بِهِ قَرْحَةٌ أَوْ جَرَحٌ. قَالَ النَّبِيُّ ﷺ بِإِصْبَعِهِ هَكَذَا. وَوَضَعَ سُفْيَانُ سَبَابَتَهُ بِالْأَرْضِ ثُمَّ رَفَعَهَا بِاسْمِ اللَّهِ. تَرَبَّةً أَرْضَنَا. بِرِيقَةٍ بَعْضِنَا. لِيُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا. بِإِذْنِ رَبِّنَا.

قَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ «بُشْقَى» وَقَالَ زُهَيْرٌ «لِيُشْفَى سَقِيمُنَا».

54 — (2194) : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Bir insan kendisindeki bir şeyden rahatsızlandığı zaman yahut kendisinde bir çıban veya yara olduğunda Rasûlullah (S) parmağını şöyle kordu — Sufyân kendi şehâdet parmağını yere koyarak Peygamber'in bu fiilini göstermiştir — sonra parmağı kaldırır : «BİSMİLLÂHİ TURBETU ARDİNÂ. Bİ-RÎKATİ BA'DİNÂ, Lİ-YUŞFÂ BİHİ SAKÎMUNÂ, Bİ-İZNİ RABBİNÂ = Allâh'ın ismiyle, ba'zımızın tükrüğü ile şu arzımızın toprağı, Rabbimizin izniyle hastamıza şifâ verilmesi içindir» diyerek şifâ temennî ederdi.

celere denir ki ibtidâ ateş gibi yanma ve iltihabla ve cüz'ice şış ile zuhûr edib sonra karınca gibi etrafa yürüyüb yayılır. Sebebi hiddetli safrâdır ki ince damarların ağızlarından çıkıp hiddetinden ve letâfetinin şiddetinden deri yüzeyinin içlerinde habs olmayıp dışarıya vurur. Tıbb kitâblarında bu iki illet bir şey olmak üzere resmedilmiştir. Ekseri insanın yan tarafında zuhûr eder. Eğer safrâda pek şiddet ve hiddet yoksa sivilceler çıkar ve karınca gibi etrafına seyr ve seyerân eder ve karınca ısırır gibi acıdır. Buna taşra Türkcesinde *seyrcik* ve *ıırgı* ta'bir olunur. Ve eğer galiz ve keskin ise bir mahalli karınca yuvası gibi oyub yaralı olur. Ona karınca yuvası ve köstebek yuvası ta'bir olunur... (Kamûs Ter.).

el-Humetu, zehir ma'nâsınadır. Bir kavle göre, arı, yılan, akreb makûlesinin iğnelerine ve sokacak nesnelere denir. Cem'i *humât* ve *humen* gelir (Kamûs Ter.).

en-Nazratu, temre vezninde ayb ve nakısaya, ayb ve heybete, cisim tağayyurune, çirkinliğe ve kötü hey'ete denir. Bir kavle göre cinn tâifesinin nazarına uğramaya denir. (89 rakamlı hadîsde bu ma'nâya olduğu zikredilmektedir : Kamûs Ter.).

İbn Ebi Şeybe «şifâ verilir» demiştir. Zuheyr ise «hastamıza şifâ verilmesi içindir» demiştir³⁶.

۵۵ — (۲۱۹۵) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ - وَاللَّفْظُ لهُمَا - : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ عَنْ مِسْعَرٍ . حَدَّثَنَا مَعْبُدُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شَدَّادٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَأْمُرُهَا أَنْ تَسْتَرِقَ مِنَ الْعَيْنِ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلُهُ .

55 — (2195) : Ma'bed ibn Hâlid, İbn Şeddâd'dan, o da Âişe (R) den tahdis etti ki Rasûlullah (S) Âişe'ye göz değmesinden dolayı rukye taleb etmesini emreder idi³⁷.

() : Burada Mis'ar bu isnâdla üstdeki hadisin benzerini tahdis etmiştir.

۵۶ — (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَعْبُدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُنِي أَنْ أُسْتَرِقَ مِنَ الْعَيْنِ .

56 — () : Âişe (R) : Rasûlullah (S) bana göz değmesinden rukye yaptırmaklığımı emrederdi dedi.

۵۷ — (۲۱۹۶) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ الْأَحْوَلِ ، عَنْ يُوسُفَ ابْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، فِي الرَّقَى . قَالَ : رُخِصَ فِي الْحُمَةِ وَالنَّمْلَةِ وَالْعَيْنِ .

57 — (2196) : Enes ibn Mâlik (R) rukyeler hakkında : Ze-

36. «Şu bizim yerimizin toprağı» sözü ile maksad Medine toprağıdır. «Bazımızın tükürüğü» sözü ile de maksad Peygamber'in kendi tükürüğüdür. Gerek Medine toprağının ve gerek Peygamber'in tükürüğünün şeref ve bereketi vardır. Peygamber, Allah'dan şifâ dilerken şehâdet parmağına tükürüğünden bulastırır, sonra parmağını toprağa kordu. Parmağa bulaşan toprakla hastayı sıvardı. Mesh ederken de hadiste ki şifâ temennisine dâir kelâmı söylerdi (Nevevî).

37. Rasûlullah'ın göz değmesine karşı yapılmasını emrettiği rukye *Âyetü'l-kursiy* gibi ilâhî isimleri ve sıfatları ve Allah Teâlâ'yı zikri hâvî diğer âyetleri okumak sûretiyle Allah'dan şifâ ve korunma dilemektir. Bu okuma, bir duâ ve niyâzdan ibâretidir. Duâ ve niyâz kapusu ise kullara dâima açıktır. Bu okuma ve duâlar, bir nevi rûhânî tedâvîdir. Rûhânî ve ma'nevî tedâvînin beden ve rûh üzerindeki muazzam ve yapıcı te'sirleri de her devirde sayısız tecrübelerle sâbit olmuş gerçekler cümlesindendir. Dinen menhî olan rukye, efsuncuların ve cinnleri teshir iddiâ eden cincilerin nefesli merâsimli rukyeleridir. Çünkü bunların rukyelerinde insanlığa dînî, iktisâdî, ahlâkî, sıhhi zarârlar var olagelmıştır.

hırlı şeylerde, yan tarafda çıkan yaralarda ve göz değmesinde rukyeye ruhsat verilili demiştir.

۵۸ — (...) وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ عَنْ سُفْيَانَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا حَسَنُ (وَهُوَ ابْنُ صَالِحٍ) . كِلَاهُمَا عَنْ قَاصِمٍ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي الرُّقْيَةِ مِنَ الْعَيْنِ ، وَالْحَمَةِ ، وَالنَّمَلَةِ . وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ : يُونُسُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ .

58 — () : Enes ibn Mâlik (R) : Rasûlullah (S) göz değmesinden, zehirli şeylerden ve yan tarafda çıkan sivilce ve yaralardan dolayı rukye yapmak husûsunda ruhsat verdi dedi.

۵۹ — (۲۱۹۷) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ ، سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ الزُّبَيْدِيُّ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أُمِّ سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِعَجَابِيَّةَ ، فِي بِنْتِ أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، رَأَى بِوَجْهِهَا سَفَمَةً فَقَالَ « بِهَا نَظَرَةٌ » . فَاسْتَرْقُوا لَهَا « بِسْمِ بَرَجْهَها صَفَرَةٌ »

59 — (2197) : Muhammed ibn Velîd ez-Zubeydî, Zuhri'den, o da Urvetu'bnü Zubeyr'den, o da Ummu Seleme'nin kızı Zeyneb'den, o da annesi ve Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme'den şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) zevcesi Ummu Seleme'nin evinde, yüzünde sarılık eseri bulunan bir kız çocuğu gördü de o kız için : «Bunda nazar vardır, binâenaleyh bunun için rukye tedâvîsi yapınız» buyurdu ³⁸.

38. Buhârî'de şu hadis vardır :

عن ابن عباس رضي الله عنهما قال : كان النبي صلى الله عليه وسلم يعوذ الحسن والحسين ويقول ان اباكما كان يعوذ بهما اسماعيل واسحاق : اعوذ بكلمات الله التامة من كل شيطان وهامة ومن كل عين لامة

= İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) —torunları— Hasan ile Hüsey'n'e (aşağıdaki duâyı okuyub) Allâh'a sığındırırdı ve: (Büyük) babanız (İbrahim) de bu duâ ile oğulları İsmâil ve Ishâk'ı Allâh'a sığındırırdı der idi: EÜZU Bİ-KELİMÂTİ'L-LÂHİT-TÂMMETİ MİN KULLİ ŞEYTÂNİN VE HÂMMETİN VE MİN KULLİ AYNİN LÂMMETİN = Her şeytandan, haşarâtdan ve dokunan her kötü gözden Allâh'ın tam kelimelerine sığınırım (Buhârî, menâkıb, bâbun yezîffüne'n-⁷eselânu fi'l-meşyî, IV, 289 •173•).

Diğer bir rivâyetde: Rasûlullah Hasan ve Hüsey'n'e Allah'a sığındırır :

اعوذ كما بكلمات الله التامة من كل شيطان وهامة ومن كل عين لامة

= İkinci de, her şeytandan, şom kazâdan ve kötü gözden Allâh'ın tam kelimelerine sığındırırım der, babam İbrahim de oğulları İsmail ve Ishâk'ı böyle Allah'a sığındırırdı buyururdu (Hak Dîni, VIII, 6394).

٦٠ - (٢١٩٨) حَدَّثَنِي مُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . قَالَ : وَأَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : رَخَّصَ النَّبِيُّ ﷺ لَالَ حَزْمٍ فِي رُقِيَةِ الْحَيَّةِ . وَقَالَ لِأَسْمَاءَ بِنْتِ مُخَمِّسٍ « مَا لِي أَرَى أَجْسَامَ بَنِي أَخِي ضَارِعَةً تُصِيبُهُمُ الْحَاجَةُ » قَالَتْ : لَا . وَلَكِنَّ الْعَيْنَ تُسْرِعُ إِلَيْهِمْ . قَالَ « أَرَقِيهِمْ » قَالَتْ : فَمَرَّضْتُ عَلَيْهِ . فَقَالَ « أَرَقِيهِمْ » .

60 — (2198) : İbn Cureyc dedi ki : Bana Ebuzzubeyr haber verdi, o Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmiştir : Peygamber (S) Hazm sulâlesine yılan ısırmasına rukye yapmak husûsunda ruhsat verdi. Esmâ Bintu Umeys'e hitâben de : «Kardeşim Ca'fer'in oğullarının vucûdlarını neye zaîf ve naîf olarak görüyorum, acaba onlara acılık hâceti mi isâbet ediyor?» diye sordu. Esmâ : Hayır onlar ac değillerdir. Lakin onlara sur'atle göz değmesi isâbet ediyor dedi. Rasûlullah : «Onlara rukye yap» buyurdu. Esmâ dedi ki : Ben müteâkiben rukyeyi Rasûlullah'a arz ettim de, kendisi bana : «Onlara rukye yap» buyurdu.

٦١ - (٢١٩٩) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : أَرَخَّصَ النَّبِيُّ ﷺ فِي رُقِيَةِ الْحَيَّةِ لِبَنِي حَمْرٍ . قَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ : وَتَمَيَّنْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : لَدَغَتْ رَجُلًا مِنَّا عَقْرَبٌ . وَنَحْنُ جُلُوسٌ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَرَقِي ! قَالَ « مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ » .

(...) وَحَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأَمَوِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَمِثْلُهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : أَرَقِيهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَلَمْ يَقُلْ : أَرَقِي .

61 — (2199) : Bize İbn Cureyc tahdis etti. Bize Ebuzzubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillâh'dan işitmiştir. Câbir (R) şöyle diyordu : Peygamber (S) Amr oğullarına yılan ısırmasına rukye yapmaları husûsunda ruhsat verdi.

Nazar değmesi ile ilgili görülen şu âyeti de zikretmek yerinde olacaktır :

وَأَن يَكَادَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُزْلِقُوا أَبْصَارَهُمْ لِمَا سَمِعُوا الذِّكْرَ ...

: Hakikat o küfredenler zikri işittikleri zaman az kaldı seni gözleri ile kaydıracaklardı» (el-Kalem : 51).

•Kâfirler o zikri, Allah tarafından öğüd olarak okuduğun Kur'an'ı işittikleri vakıt, az daha seni gözleri ile kaydıracaklardı. Onun yüksekliğini öyle hissetmişlerdi ki kıskançlıklarından az daha isâbeti ayne uğratacaklar, aç ve kötü gözlerinin şerri ile ellerinden gelse helâk edeceklerdi. Demek ki öfkenin bedende bir hükmü olduğu gibi gözlerin de karşılardakine bakışlarına göre iyi veya kötü bir hükmü vardır. Kimi elek-

Ebuazzabeyr şöyle dedi : Ben yine Câbir ibn Abdillâh'dan işittim o şöyle diyor : Bizler Rasûlullah ile birlikde otururken birden bir kimseyi akreb sokdu. Bir kimse hemen : Yâ Rasûlallah! Ben buna rukye yapayım mı? diye sordu. Rasûlullah : «Sizden her kimin kardeşine bir menfaat etmeğe gücü yeterse yapsın» buyurdu.

() : Bize yine İbn Cureyc bu isnâdla onun benzerini tahdîs etti. Şukadar ki burada o şöyle demiştir : Cemâatden biri hemen : Ben ona rukye yapayım mı yâ Rasûlallah? diye sordu. (Sâdece) rukye yapayım mı? demedi.

٦٢ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُوَيْبَانَ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : كَانَ فِي خَالِ يَرْقَى مِنَ الْقَرْبِ . فَتَعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الرَّقَى . قَالَ فَأَتَاهُ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّكَ نَهَيْتَ عَنِ الرَّقَى . وَأَنَا أَرَقِي مِنَ الْقَرْبِ . فَقَالَ « مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ » .

(..) وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِنْهُ .

62 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle demiştir : Benim bir dayım vardı, akreb sokmasından rukye ederdi. Rasûlullah (S) rukyelerden nehy buyurdu. Onun üzerine Rasûlullah'a vardı da : Yâ Rasûlallah! Sen rukyelerden nehy buyurdun. Ben ise akreb sokmasından rukye ederim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah da : «SİZDEN HER KİMİN KARDEŞİNE BİR MENFAAT ETMEĞE GÜCÜ YETERSE YAPSIN» buyurdu.

() Keza bunu bize Usmân ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Cerîr, A'meş'den bu isnâdla yukarıkinin benzeri olarak tahdîs etti.

٦٣ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي سُوَيْبَانَ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : تَعَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنِ الرَّقَى . فَجَاءَ آلُ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّهُ كَانَتْ عِنْدَنَا رُقِيَّةٌ تَرْقِي بِهَا مِنَ الْقَرْبِ . وَإِنَّكَ نَهَيْتَ عَنِ الرَّقَى . قَالَ فَعَرَّضُوهَا عَلَيْهِ . فَقَالَ « مَا أَرَى أَبَاسًا . مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَنْفَعْهُ » .

trik gibi dokunur, çarpar, miknatıslar, manyetize eder. Kimi meclûb olur, kimi de al-
dığı teessürle hasedinden bir gayze düşer. Türlü türlü sû i kasde, mekiirlere kalkışır ki
maddi veya ma'nevî bunun hangisi olursa olsun hedefine erdiği sûretde isâbeti ayn, göz
değmesi veya nazar ta'bîr olunur. Bunun hakkında uzun uzadıya sözler söylenmiş, inkâr
edenler, isbât edenler olmuş ise de biz tafsîline luzûm görmiyerek bu kadarla iktifâ
ediyoruz. Keyfiyeti ne sûretle olursa olsun isâbeti ayn vardır. Allah korusun göze bat-
ınak tehlikeli bir şeydir. Allah koruyacağı kulları için ona karşı bir alper yapar...»
(Hak Dîni, VII, 5305).

63 — () : Câbir ibn Abdîllah (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) rukyelerden nehy buyurdu. Bunun üzerine Amr ibn Hazm sulâlesi Rasûlullah'a geldiler ve : Yâ Rasûlallah! Bizim yanımızda bir rukye vardır ki biz onunla akreb sokmasından tedâvî yaparız. Halbuki sen rukyelerden nehy buyurdun dediler ve rukyelerini Rasûlullah'a arz ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah : «Ben bir be's görmüyorum. Sizden her kimin kardeşine bir menfaat etmeğe gücü yeterse ona menfaat versin» buyurdu.

(۲۲) بَابُ دَبَّاسٍ بِالرُّقَى مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ شِرْكٌ

٦٤ — (۲۲۰۰) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ . قَالَ : كُنَّا نَرُقِّي فِي الْجَاهِلِيَّةِ . فَقُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! كَيْفَ تَرَى فِي ذَلِكَ ؟ فَقَالَ : « اَعْرِضُوا عَلَيَّ زَنَاقَكُمْ . لَا دَبَّاسَ بِالرُّقَى مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ شِرْكٌ » .

(22) «RUKYE YAPMADA ŞİRK OLMADIKÇA RUKYELERDE BE'S YOKDUR» BÂBİ

64 — (2200) : Avf ibn Mâlik el-Eşcaî şöyle dedi : Biz câhiyye devrinde rukye ederdik. Muteâkiben biz : Yâ Rasûlallah! Bunun hakkında ne buyurursun? diye sorduk. «Rukyelerinizi bana arz ediniz, rukye yapmada şirk olmadığı müddetce rukyelerde be's yokdur» buyurdu.

(۲۳) بَابُ مَوَازِئِ الْأُجْرَةِ عَلَى الرُّقَةِ بِالْقِرَاءَةِ وَالْوُزْنِ

٦٥ — (۲۲۰۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . أَخْبَرَنَا هُثَيْمٌ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ ، عَنْ أَبِي التَّوَكُّلِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ : أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَانُوا فِي سَفَرٍ . فَمَرُّوا بِحَيٍّ مِنْ أَهْلِ الْعَرَبِ . فَاسْتَضَافُوهُمْ فَلَمْ يُضِيفُوهُمْ . فَقَالُوا لَهُمْ : هَلْ فِيكُمْ رَاقٍ ؟ فَإِنْ سَيِّدَ الْحَيِّ لَوَيْغٌ أَوْ مُصَابٌ . فَقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ : نَعَمْ . فَأَتَاهُ قَرَفَاءُ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ . فَبَرَأَ الرَّجُلُ . فَأَعْطَى قَطِيعًا مِنْ غَنَمٍ . فَأَبَى أَنْ يَقْبَلَهَا . وَقَالَ : حَتَّى أَذْكَرَ ذَلِكَ لِأَنْبِيَائِهِمْ . فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَاللَّهِ مَا رَقِيتُ إِلَّا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ . فَتَبَسَّمَ وَقَالَ : « وَمَا أَدْرَاكَ أَنَّهَا رُقِيَّةٌ ؟ » . ثُمَّ قَالَ : « خُذُوا مِنْهُمْ وَاضْرِبُوا إِلَى سِتْمِهِمْ مَعَكُمْ » .

39. Yani yalnız Allâh'a sığınmayış o şeye bağlandığı, ondan umduğu, halbuki Allâh'ın izni olmayınca hiç bir şeyin ne menfaati, ne mazarratı olmayacağı için o takıldığı şeyden hiçbir fayda göremez. Allâh'ın inâyetinden de mahrûm olur... Te'sir, sebeplerden değil, Allah'dan bilinmelidir.

Câiz olan ve olmayan rukyeler hakkında Hak Dini Kur'an Dili Felak sûresi tefsirindeki doyurucu tafsilât tavsiye olunur VIII, 6351-6430).

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . كِلَاهُمَا عَنْ غُنْدَرٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ أَبِي بَشِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : فَجَعَلَ يَقْرَأُ أُمَّ الْقُرْآنِ ، وَيَجْمَعُ بَرَأَتَهُ ، وَيَسْفِلُ قَبْرَ الرَّجُلِ .

(23) KUR'ÂN'LA VE (ME'SÛR) DUÂLARLA RUKYE YAPMAK KARŞILIĞINDA ÜCRET ALMANIN CEVÂZİ BÂBİ

65 — (2201) Bize Yahyâ ibn Yahyâ et-Temîmî tahdîs etti. Bize Huşeym, Ebû Bîşr'den, o da Ebu'l-mutevekkil'den, o da Ebû Saîd Hudrî (R) den şöyle haber verdi : Rasûlullah'ın sahâbîlerinden bir takım insanlar seferde idiler. Arab obalarından bir obaya uğradılar. Onlara musâfir olmak istediler. O oba halkı bunları musâfir etmediler. Bunlara : İçinizde bir rukye eden (okuyucu) var mı? Zira obanın seyyidi yılan veya akreb tarafından sokulmuşdur, yahut musîbete çarpılmışdır dediler. Sahâbîler içinden bir adam — ki Ebû Saîd kendisidir — evet dedi. Sonra vardı ve o seyyidi Fâtihatu'l-kitâb ile rukye etti. Bunun üzerine adam iyi oldu. Buna mukabil sahâbiye bir bölük koyun verildi. Sahâbî onu kabûl etmek istemedi. Peygamber'e arz etmeden almam dedi. Muteâkiben Peygamber'e vardı ve bunu kendisine anlattı ve : Yâ Rasûlallah! Yalnız Fâtihatu'l-kitâb ile rukye ettim dedi. Rasûlullah (S) tebessüm buyurdu da : «Sen onun rukye olduğunu ne bildin?» dedi. Sonra da : «O koyunları onlardan alın, bana da sizinle beraber bir pay ayırın» buyurdu⁴⁰.

() : Buradaki râvîler de Ebû Bîşr'den bu isnâdla rivâyet

40. Lugatcılar hadisdeki «bir bölük koyun» ma'nâsına gelen «katian» sözünün ekseriya on ile kırk — diğer bir kavle göre on beş ile yirmi beş — koyun arasında kullanıldığını bildirmişlerdir. Bu hadisdeki «katian mine'l-ğanemi» sözünden maksadın otuz koyun olduğu diğer rivâyetlerde de beyân edilmiş olarak gelmiştir.

Tirmizî'nin ve İbn Mâce'nin es-Sünen'lerinde bu seriyye halkının otuz kişiden ibaret olduğu zikredilmiştir. Bu seriyyeye Ebû Saîd Hudrî'nin başkanlık ettiği ve onun tarafından duâ edildiği de o rivâyetlerde tasrîh edilmiştir.

Ebû Dâvûd'un, Tirmizî'nin, Nesefî'nin rivâyetlerinde bu hastanın asabî rahatsızlıkla musîbetlenmiş olduğu ve demir tomruğa vurulmuş bir mecnûn olduğu zikredilmiştir. Bu ifâdeler o zâtın şiddetli acıdan dolayı delirme alâmetleri de gösterdiği ihtimâlini vermektedir. Buhârî hadisindeki : «فَكَانَ الشَّيْطَانُ مِنْ عَمَالٍ فَأَنْطَلَقَ يَمْشِي وَمَا بِهِ قَلَّةٌ»

= Bu mecnûn bukaısından çözülmüş hayvana döndü. İleri geri yürümeye başladı. Artık onda hiçbir hastalık kalmamışdı» rivâyeti de bu duruma uygundur.

Hadis, Fâtîha sûresi ile duâ mukabilinde bir ücret verilip alınmasının hükmüne dâîrdir ki bu hadisin ifâde ettiği hüküm cevâzdır. Mezheb imâmları bu busûsda ayrı ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir...

«Bu ve daha bunlar gibi hadisler delâlet ediyor ki nehyedilmiş olan rukyeler, hakikatları meçhûl olan, sihr ihtimâli ve şirk ma'nâsı bulunan rukyelerdir...» (Hak Dîni, VIII, 6391).

ettiler. Râvî bu hadîsde : O sahâbî Umumu'l-kur'ânı okumağa başladı, tükürüğünü topluyor ve tükürüyordu. Neticede o zât iyi oldu demiştir.

٦٦ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَرُونَ . أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَخِيهِ ، مَعْبُدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . قَالَ : تَرَلْنَا مَتَرًا . فَأَتَتْنَا امْرَأَةٌ فَقَالَتْ : إِنَّ سَيِّدَ الْمَلِكِ سَلِيمٌ ، لُدِغَ . فَهَلْ فِيكُمْ مِنْ رَاقٍ ؟ فَقَامَ مَعَهَا رَجُلٌ مِنَّا . مَا كُنَّا نَظُنُّهُ يُحْسِنُ رُقِيَّةً . فَرَفَاهُ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ قَبْرًا . فَأَعْطَوْهُ غَنَمًا ، وَسَقَوْنَا لَبَنًا . فَقُلْنَا : أَكُنْتَ تُحْسِنُ رُقِيَّةً ؟ فَقَالَ : مَا رُقِيَّةٌ إِلَّا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ . قَالَ فَقُلْتُ : لَا تَحْرُكُوهُمَا حَتَّى تَأْتِيَ النَّبِيَّ ﷺ . فَأَتَيْنَا النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهُ . فَقَالَ : مَا كَانَ يُذَرِّبُهُ أَنَّهَا رُقِيَّةٌ ؟ افْسِمُوا وَاضْرِبُوا إِلَى بِسْمِهِمْ مَعَكُمْ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . حَدَّثَنَا هِشَامُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : فَقَامَ مَعَهَا رَجُلٌ مِنَّا . مَا كُنَّا نَأْتِيهِ بِرُقِيَّةٍ .

66 — () : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi : Biz, bir menzilde konaklamışdık. Akibinde bize bir kadın geldi ve : Obanın seyyidi zehirli bir hayvan tarafından sokulmuştur. Sizin içinizde bir rukye eden (okuyucu) var mı? dedi. Bunun üzerine bizden bir kimse o kadınla beraber kalkıp gitti. Biz o giden kimsenin rukyeyi güzel yapacağını zannetmiyorduk. Nihâyet o sahâbî obanın seyyidine Fâtihatu'l-kitâb ile rukye yaptı. O da eyileşdi. Bunun üzerine oba halkı rukye yapana bir sürü koyun verdiler, bizlere de sütler içirdiler. Biz o sahâbiye : Sen rukye yapmasını güzel beceriyor muydun? diye sorduk. Sahâbî : Ben ona Fâtihatu'l-kitâbdan başka bir şeyle rukye yapmadım dedi. Ebû Saîd der ki, ben : Biz Peygamber'e varıp hâdiseyi ona arz edinceye kadar bu koyunları hareket ettirmeyiz dedim. Nihâyet Peygamber'in yanına geldik ve olub bitenleri kendisine arz ettik. Rasûlullah (S) : «Fâtiha sûresinin (bu kadar müessir) bir rukye olduğunu ona ne bildiriyordu ki? Koyunları taksim ediniz ve bana da sizinle beraber bir pay ayırınız» buyurdu.

() : Burada da Hişâm bu isnâdla o hadîs tarzında tahdîs etmiştir. Şukadar ki râvî burada : Bizden bir kimse kadınla beraber kalkıp gitti. Biz o gidenin rukye bildiğini zannetmiyorduk demiştir.

(۲۴) باب استحباب وضع يده على موضع الألم، مع الدعاء

٦٧ - (٢٢٠٢) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي نَافِعُ بْنُ جُبَيْرٍ بْنُ مُطْعِمٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ الثَّقَفِيِّ ؛ أَنَّهُ شَكََا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَجَعًا ، يَجِدُهُ فِي جَسَدِهِ مُنْذُ اسْلَمَ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « ضَعْ يَدَكَ عَلَى الَّذِي تَأَلَّمَ مِنْ جَسَدِكَ . وَقُلْ : بِاسْمِ اللَّهِ ، ثَلَاثًا . وَقُلْ ، سَبْعَ مَرَّاتٍ : أَعُوذُ بِاللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَاذِرُ » .

(24) DUÂ İLE BİRLİKDE ELEM DUYULAN YERİN ÜZERİNE
ELİNİ DE KOYMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

67 — (2202) : Cubeyr ibn Mut'im'in oğlu Nâfi', Usmân ibn Ebi'l-Âs es-Sakafi'den şöyle haber verdi : Usmân ibn Ebi'l-Âs (R), musliman olduğu günden beri kendi vücûdunda hissettiği bir rahatsızlığını Rasûlullah'a arz etti. Rasûlullah (S) ona : «Kendi elini vücûdundan elem hissettiğin yerin üzerine koy da üç defa BİSMİLLÂH de, sonra yedi defa EÛZU BİLLÂHİ VE KUDRETİHİ MİN ŞERRİ MÂ ECİDU VE UHÂ-ZİRÜ = hissetmekde olduğum ve sakınıb sığınmağa çalıştığım şey'in şerrinden Allâh'a ve onun kudetine sığınıyorum de» buyurdu ⁴¹.

(۲۵) باب التعوذ من شيطان الوسوسة في الصلاة

٦٨ - (٢٢٠٣) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ الْبَاهِلِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ سَعِيدِ الْجَرِيرِيِّ ، عَنْ أَبِي الْمَلَاءِ ؛ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ أَبِي الْعَاصِ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ حَالَ يَدَيَّ وَبَيْنَ صَلَاتِي وَقِرَائَتِي . يَلْبِسُهَا عَلَيَّ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « ذَلِكَ شَيْطَانٌ مُبْقَالٌ لَهُ خِزْبٌ . فَإِذَا أَحْسَنْتَهُ فَمَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْهُ . وَانْفِلْ عَلَى يَسَارِكَ ثَلَاثًا » قَالَ : فَعَمَلْتُ ذَلِكَ فَأَذْهَبَهُ اللَّهُ عَنِّي .

(. .) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الذَّيْنِيِّ . حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ . م وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ الْجَرِيرِيِّ ، عَنْ أَبِي الْمَلَاءِ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ ؛ أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَ بِعَيْنِهِ . وَلَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِ سَالِمِ بْنِ نُوحٍ : ثَلَاثًا .

41. Bu, rukye yapan kimsenin elini hasta üzerine koymak ve mesh etmek nevinden hastaya menfaat verecek şeye irşâd emridir. Bu, yalnız Rasûlullah'a hâss bir fiil değildir deniliyor. Binâenaleyh bu fiilin, tedâvî ile meşgûl olan her tabîb tarafından da yapılması lâzım geliyor.

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا قَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَعِيدِ الْجَرِيرِيِّ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي الْعَاصِ التَّمَنِّيِّ . قَالَ : قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! نُمُّ ذَكَرٍ يَمْلِكُ حَلِييَتَهُمْ

(25) NAMAZ İÇİNDEKİ VESVESE ŞEYTANINDAN (ALLÂH'A) SIĞINMAK BÂBİ

68 — (2203) Bize Yahyâ ibn Halef el-Bâhilî tahdîs etti. Bize Abdu'l-A'lâ, Saîd el-Cuveyrî'den, o da Ebu'l-Alâ'dan tahdîs etti ki, Usmân ibn Ebi'l-Âs (R) :

— Yâ Rasûlallah! Şeytan benimle namazım ve kırâatım arasına perde oldu. Namaz ve kırâatımı karıştırıp beni onlarda şüpheye düşürüyor dedi. Rasûlullah (S) :

— Bu Hınzib denilen bir şeytandır⁴². Onu hissettiğin zaman, hemen ondan Allâh'a sığın ve sol tarafına üç defa tükür» buyurdu. Usmân ibn Ebi'l-Âs : Ben bu tavsiyeyi yaptım ve Allah o şeytanı benden giderdi dedi.

() : Buradaki iki râvî de Cuveyrî'den, o da Ebu'l-Alâ'dan, o da Usmân ibn Ebi'l-Âs'dan, onun Peygamber'e gelib yukarıdaki gibi zikrettiğini rivâyet etmiştir. Râvî, Sâlim ibn Nûh'un hadisinde «üç defa» sözünü zikretmemiştir.

() : Buradaki râvî de Usmân ibn Ebi'l-Âs es-Sakafî'nin : Ben : Yâ Rasûlallah! dedim dediğini nakletmiş sonra yukarıki râvîlerin hadîsi gibi zikretmiştir.

(۲۶) بَابُ لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ . وَاسْتِجَابَةُ الدَّعَاوِ

٦٩ — (٢٢٠٤) حَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ مَعْرُوفٍ وَأَبُو الطَّاهِرِ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيْسَى . قَالُوا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو (وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ) عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : أَنَّهُ قَالَ « لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ . فَإِذَا أُصِيبَ دَوَاءُ الدَّاءِ بَرَأَ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ » .

(26) «HER DİRDİN BİR DEVÂSİ VARDIR» HADİSİ VE TEDÂVİNİN MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

69 — (2204) : Câbir (ibn Abdillâh R) den, Rasûlullah (S) :

42. Hınzib — yahut Hınzeb — bir şeytan adıdır. Şârihin beyânına göre namaz kılana müsteavlî olan şeytan adıdır. İbnu'l-Esir, en-Nihâye'de, namaz hadisinde «bu, Hınzeb denilen bir şeytandır» demiştir. Ebû Amr : Bu onun lakabıdır demiştir. Fethâ ve zamma ile de rivâyet olunur (Kamûs Ter.).

«Her derdin bir devâsı vardır. Binâenaleyh derdin devâsına denk gelindiği zaman Azîz ve Celîl olan Allâh'ın izniyle o dert iyi olur» buyurmuştur.

۷۰ - (۲۲۰۵) حَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ مَرْوَفٍ وَأَبُو الطَّاهِرِ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي هَمْرُؤُ : أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ : أَنَّ عَاصِمَ بْنَ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ حَدَّثَهُ : أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَادَ الْمُقَنَعَ ثُمَّ قَالَ : لَا أُبْرَحُ حَتَّى تَحْتَجِمَ . فَأَتَنِي سَمِيعُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ فِيهِ شِفَاءً » .

70 — (2205) : Âsım İbn Umer İbn Katâde tahdîs etti ki, Câbir İbn Abdillâh (R) başı bir bez ile örtülmüş olarak dönüb gelmiş de sonra : Sana kan aldırmadıkça buradan ayrılmam. Çünkü ben Rasûlullah (S) dan işittim o : «Kan aldırma bir şifâ vardır» buyuruyordu demiştir.

۷۱ - (...) حَدَّثَنِي نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَلْهُمِيُّ . حَدَّثَنِي أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ . قَالَ : جَاءَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ فِي أَهْلِنَا . وَرَجُلٌ يَشْكِي خُرَاجًا بِهِ أَوْ جِرَاحًا . فَقَالَ : مَا نَشْكِي ؟ قَالَ : خُرَاجٌ بِي قَدْ شَقَّ عَلَيَّ . فَقَالَ : يَا غُلَامُ ! ائْتِنِي بِحَجَّامٍ . فَقَالَ لَهُ : مَا نَصْنَعُ

بِالْحَجَّامِ ؟ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ! قَالَ : أُرِيدُ أَنْ أُعْلِقَ فِيهِ حَجَّامًا . قَالَ : وَاللَّهِ ! إِنْ الدُّبَابَ لَيُصِيبُنِي ، أَوْ يُصِيبُنِي الثَّوْبُ ، فَيُوْذِيْنِي ، وَيَشُقُّ عَلَيَّ . فَلَمَّا رَأَى تَبَرُّمَهُ مِنْ ذَلِكَ قَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِنْ أَدْوِيَّتِكُمْ خَيْرٌ ، فَفِي شَرَطَةٍ حَجَّامٍ ، أَوْ شَرَبَةٍ مِنْ عَسَلٍ ، أَوْ لَدَعَةٍ بَنَارٍ » . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَمَا أَحِبُّ أَنْ أُكْتَوِيَ » ، قَالَ فَجَاءَ بِحَجَّامٍ فَشَرَطَهُ ، فَذَهَبَ عَنْهُ مَا يَحِيدُ .

71 — () : Âsım İbn Umer İbn Katâde dedi ki : Bize, âilemiz içine Câbir İbn Abdillâh (R) geldi. Kendisindeki bir çıban yahut bir yaradan rahatsız bulunan diğer bir kimse de geldi. Câbir o zâta :

— Rahatsızlık duyduğun şey nedir? diye sordu. O zât :

— Bende üzerime çok meşakkat veren bir çıban⁴³ var dedi. Câbir :

— Ey delikanlı! Bana bir kan alıcı (haccâm) getir dedi. O kimse Câbir'e :

— Kan alıcıyı ne yapacaksın yâ Ebâ Abdillâh! diye sordu. Câbir :

— O çıbana kan emici bir âlet astırmak istiyorum dedi. O kimse :

— Yemin ediyorum ki bana bir sinek değişiyor, yahut elbise dokunu-

43. Hurâc, gurâb vezninde mutlaka bedende çıkan yaralara — karhalara — ve çıbanlara denir (Kamûs Ter.).

yor da bu bile bana çok eziyet veriyor ve bunu çok meşakkatli oluyor dedi. Câbir o zâtın bu çibandan sıkıntısını ve çektiği elemi görünce şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) dan işittim: «Eğer sizin devâlarınızdan herhangi bir şeyde bir hayır mevcûd ise, neşter — ameliyat bıçağı — darbesinde yahut bal şerbetinde, yahut da bir ateşle dağlamakda vardır» buyuyordu. Rasûlullah: «Ama ben dağlamak tedâvisini sevmiyorum» diye ilâve etti.

Râvî der ki: Müteâkiben bir kan alıcı geldi ve o zâta kan alma ameliyatı yaptı. Bunu ta'kîben de o zâtdan hissetmekte olduğu acı ve sıkıntı gitti.

٧٢ — (٢٢٠٦) حَدَّثَنَا ثَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ اسْتَأْذَنَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي الْحِجَامَةِ . فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَبَا طَلِبَةَ أَنْ يَحْجِمَهَا .
قَالَ : حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ أَخَاهَا مِنَ الرِّضَاعَةِ ، أَوْ غُلَامًا لَمْ يَحْتَلِمِ .

72 — (2206) : Leys bize, Ebuzzubeyr'den, o da Câbir (R) den haber verdi ki Ummu Seleme (R), kan aldirmek husûsunda Rasûlullah (S) dan izin istedi. Peygamber de Ebû Taybete adındaki kan alıcıyı Ummu Seleme'ye kan alma ameliyesi yapmasını emretti.

Câbir'den rivâyet eden râvî, Câbir'in: O kan alıcı Ummu Seleme'nin süt kardeşi, yahut da henüz ihtilâm olmamış bir oğlan idi dediğini zannederim demiştir.

٧٣ — (٢٢٠٧) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (قَالَ يَحْيَى) - وَاللَّفْظُ لَهُ - : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا (أَبُو مُعَاوِيَةَ بْنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى أَبِي بِنِ كَنْبٍ طَبِيبًا . فَقَطَعَ مِنْهُ عِرْقًا . ثُمَّ كَوَاهُ عَلَيْهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . ح وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرَا : فَقَطَعَ مِنْهُ عِرْقًا .

73 — (2207) : Câbir (R) : Rasûlullah (S) Ubeyy ibn Kâ'b'a bir tabîb gönderdi. O tabîb Ubeyy'den bir damar kesti, sonra da onu üzerinden dağlama tedâvisi yaptı demiştir.

() : Buradaki her iki râvî de A'meş'den bu isnâdla rivâyet ettiler, fakat bunlar: Tabîb ondan bir damar kesdi fıkrasını zikretmediler.

۷۴ - (...) وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) عَنْ شُعْبَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَفْيَانَ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : رَأَى أَبِي يَوْمَ الْأَحْزَابِ عَلَى أَكْحَلِهِ . فَسَكَوَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

74 — () : Şu'be şöyle dedi : Ben Suleyman'dan işittim şöyle dedi : Ben Ebû Sufyân'dan işittim şöyle dedi : Ben Câbir ibn Abdillâh'dan işittim : Ahzâb gününde Ubeyy ibn Kâ'b kol damarından ⁴⁴ vuruldu da Rasûlullah (S) onu dağlama tedâvisine tâbi tuttu dedi.

۷۵ - (۲۲۰۸) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ . ع وَحَدَّثَنَا بَحْبَنِي بْنُ بَحْبَنِي . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : رَأَى سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فِي أَكْحَلِهِ . قَالَ فَحَسَمَهُ النَّبِيُّ ﷺ يَدُهُ بِعِشْقَصٍ . ثُمَّ وَرِمَتْ فَحَسَمَهُ النَّائِبَةُ .

75 — (2208) : Câbir (R) şöyle dedi : Sa'd ibn Muâz kol damarından vuruldu da Peygamber (S) bizzât kendi eliyle mişkas denilen, ensiz uzunca bir demir vâsıtasıyla kesilen damarın kanını kesmek için dağlama yaptı. Sonra o kol şişti, bunun üzerine Rasûlullah o yarayı ikinci defa kan kestirme dağlaması yaptı.

۷۶ - (۱۲۰۲) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ صَخْرِ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ . حَدَّثَنَا وَهْبٌ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اخْتَجَمَ . وَأَعْطَى الْحُجَّامَ أُجْرَهُ . وَاسْتَمَطَ

76 — (1202) : Abdullah ibn Tâvûs, babasından, o da İbn Abbâs (R) dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) kendinden kan aldırılmış ve kan alıcıya (yani hacâmat yapan haccâma) kan alma ücretini vermiş ve bir de saût denilen burun ilâcını kullanmışdır ⁴⁵.

44. Bu damar hakkında şu bilgi verilmiştir :

«... el-Ekhal, kolda bir damar adıdır. Bir kavle göre, kolda hayât damarı dedikleri damardır ki bütün a'zâlarda şu'beleri vardır, kesilse asla kanı sâkin olmaz. Bunda ırku'l-ekhal demek câiz değildir. Zira şey, kendi nefsine muzâf olmak iktiza eder...»

15. Peygamber, başının aşağıya sarkması için sırt üstüne yatmak ve iki küreklerinin arasına da onları yükseltecek bir şey koymak sûretiyle saût denilen burun ilâcını kullanmışdır. İlâcın te'sirinin dimâğa ulaşması ve aksırıp hapşürmek sûretiyle kendisindeki hastalığın dışarıya çıkmasını sağlamak için tedâvi vâsıtası olan ilâcı burnuna damlatmışdır (Nevevi).

Sa't, sinin fethi ve aynın sükûnu ile bir adamın burnuna devâ çekdirmek ma'nâsınadır. Burnuna ilâc kattığında üçüncü ve birinci bâbdan olarak «saatahu'd-devâe sa'tan» denilir...

Saût, sabûr vezninde buruna çekecek devâyâ denir. «Aleyke bi's-saût» yani sana

۷۷ - (۱۵۷۷) وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . وَقَالَ أَبُو كُرَيْبٍ - وَالْأَمَلُ لَهُ : أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ) عَنْ مِسْفَرٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَامِرٍ الْأَنْصَارِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : اخْتَلَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَانَ لَا يَطْلُمُ أَحَدًا أَجْرَهُ .

77 — (1577) : Amr ibn Âmir el-Ensârî şöyle dedi : Ben Enes ibn Mâlik (R) den işittim, o : Rasûlullah (S) hacâmat olub kendisinden kan aldırdı. Rasûlullah hiç kimsenin ücretinde (eksik vermek ve geri bırakmak suretiyle) zulm yapmaz idi dâvâyordu.

۷۸ - (۲۲۰۹) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « الْحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ . فَابْرُدُوهَا بِالْمَاءِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَرَ . حَدَّثَنَا أَبِي وَ مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَرَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ . قَالَا : حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « إِنَّ شِدَّةَ الْحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ . فَابْرُدُوهَا بِالْمَاءِ » .

78 — (2209) : Nâfi', İbn Umer (R) den haber verdi ki, Peygamber (S) : «Hummâ (yani ateşli hastalığın harâreti) cehennemnin şiddetindendir. Sizler o harâreti su ile serinletiniz» buyurmuşdur.

() : Buradaki iki râvî : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den «şüphesiz hummânın şiddeti cehennemnin kaynamasındandır, binâenaleyh sizler onu su ile serinletiniz» diye tahdîs etti demiştir.

۷۹ - (...) وَحَدَّثَنِي هَرُونَ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي مَالِكٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي قُدَيْسٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ (يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ) . كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ . فَاطْفُوهَا بِالْمَاءِ » .

saût lâzımdır denilir ki o buruna çekilen devâdan ibâretidir. Hadîsde, «Peygamber (S) devâ içti ve burnuna ilâc çekti diye gelmiştir. Hâsılı hâlâ buruna çektiğimiz enfiye — buruna konulması dolayısıyla — saûtur. Fakat (Peygamber'in kullandığı) burun kabartacak maddeden değildir» (Kamûs Ter. III, 65),

Saût veya Mısır enfiyesi adıyla bahâratçılarda satılan, yontulmak veya ezilmek sûretiyle buruna çekildiğinde insanı pek çok hapsirtan nebât kökü, belki bu ismi buruna çekilmesi sebebinden almıştır. Bunun hapsirtma te'siri enfiyeden çok fazladır ve enfiye gibi lekeleme ve kirlendirme pislikleri de yoktur. Takriben ceviz büyüklüğünde dıştan esmer veya koyu renkde içi beyaz ve yumuşakca bir kökdür. Attârlarda satıldığına ve arasıra da bulunmadığına dayanarak dışardan idhâl edildiğini zannediyorum (Mütercim).

79 () : Buradaki iki râvî de, Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den haber verdiler ki Rasûlullah (S) : «Humma cehennemın kaynamasındandır. Sizler onu su ile söndürünüz» buyurmuşdur.

۸۰ — (...) حدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَكَمِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ع وَحَدَّثَنَا هُرُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ (وَالْفَقْلُ لَهُ) . حَدَّثَنَا رَوْحٌ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ . فَأَطْفِئُوهَا بِالْمَاءِ » .

80 — () : İbn Umer (R) den : Rasûlullah (S) : «Humma cehennemın kaynamasındandır, artık sizler onu su ile söndürünüz» buyurdu.

۸۱ — (۲۲۱۰) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « الْحُمَّى مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ . فَأَبْرُدُوهَا بِالْمَاءِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ الْخَارِثِ وَعَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ . جَمِيعًا عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

81 — (2210) : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) : «Humma, cehennemın kaynamasındandır. Sizler onu su ile serinletiniz» buyurdu.

() : Buradaki râvîler de cemian Hişâm'dan bu isnâd ile onun benzerini rivâyet ettiler.

۸۲ — (۲۲۱۱) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ فَاطِمَةَ ، عَنْ أَسْمَاءَ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَوَاتِي بِالْمَرَأَةِ الْمَوْعُوكَةِ . فَتَدْعُو بِالْمَاءِ فَتَضْبُهُ فِي جَيْبِهَا . وَتَقُولُ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَبْرُدُوهَا بِالْمَاءِ » . وَقَالَ « إِنَّهَا مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ وَأَبُو أَسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ عُثَيْمٍ : صَبَّتِ الْمَاءَ يَدَيْهَا وَبَيْنَ جَيْبَيْهَا . وَلَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِ أَبِي أَسَامَةَ « أَنَّهَا مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ » . قَالَ أَبُو أَحْمَدَ : قَالَ إِبْرَاهِيمُ : حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بِشْرِ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

82 — (2211) : Abdetu'bnu Suleymân, Hişâm'dan, o da (Munzir kızı) Fâtıma'dan tahdis etti ki (Ebû Bekr'in kızı) Esmâ, kendisine tedâvî yapması için ateşli bir hastalığın harâreti ile muzdarib olan bir kadın getirilirdi de Esmâ hemen su ister ve suyu hastanın yakası içine dö-

kerdi. Mûteâkiben : Rasûlullah (S) : «Ateşli hastalığı su ile serinletiniz» buyurdu der idi. Râvî bir de : «Hastalığın harâreti, cehennemın kaynamasındandır» fıkrasını rivâyet etmiştir.

() Keza bu hadîsi bize Ebû Kurayb da tahdîs etti. Bize İbn Numeyr ile Ebû Usâme de Hişâm'dan bu isnâd ile tahdîs ettiler. İbn Numeyr'in hadîsinde : Esmâ o suyu hastanın vücûdu ile yakası arasına dökerdi tarzındadır. Ebû Usâme'nin hadîsinde : «O (harâret) cehennemın kaynamasındandır» fıkrasını zikretmemiştir⁴⁶.

۸۳ — (۲۲۱۲) حَدَّثَنَا هُذَيْلُ بْنُ الْبَرِّى . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبَّادَةَ بْنِ رِفَاعَةَ ، عَنْ جَدِّهِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ الْحُمَّى فَوْزٌ مِنْ جَهَنَّمَ . فَأَبْرُدُوهَا بِالْمَاءِ » .

83 — (2212) : Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Hummâ, cehennemden bir fev-rândır. Sizler onu su ile serinletiniz».

۸۴ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ نَافِعٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبَّادَةَ بْنِ رِفَاعَةَ . حَدَّثَنِي رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « الْحُمَّى مِنْ فَوْزٍ مِنْ جَهَنَّمَ . فَأَبْرُدُوهَا عَنْكُمْ بِالْمَاءِ » وَلَمْ يَذْكُرْ أَبُو بَكْرٍ عَنْكُمْ ، وَقَالَ : قَالَ : أَخْبَرَنِي رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ .

84 — () : Râfi' ibn Hadîc (R) tahdîs edib şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Hummâ, Cehennemın kaynayıp fişkırmasındandır. Sizler o hummâyı (yani ateşli hastalığın harâretini) kendinizden su ile serinletiniz» buyuruyordu.

Râvî Ebû Bekr : «Ankum (= sizden) «kaydını zikretmedi. Bir de : Râfi' ibn Hadîc bana haber verdi dedi diye rivâyet etti.

(۲۷) بَابُ كَرَامَةِ النَّارِ بِالْمَاءِ

۸۵ — (۲۲۱۳) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُفْيَانَ . حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ أَبِي عَائِشَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : لَدُنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ . فَأَشَارَ أَنْ لَا تَلْدُونِي . فَقُلْنَا : كَرَامَةُ الْمَرِيضِ لِلدَّوَاءِ . فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ « لَا يَبْقَى أَحَدٌ مِنْكُمْ إِلَّا لَدَّ . غَيْرُ الْعَبَّاسِ . فَإِنَّهُ لَمْ يَشْهَدْكُمْ » .

46. Rasûlullah'ın «hummâ cehennemın kaynamasındandır» sözü, hummânın da insan bedenini eritici olması husûsunda cehennem ateşine bir teşbîhtir... (Nevevî).

(27) — HASTALIĞIN DEVÂSİ OLMAYACAK — BİR İLÂCI,
HASTANIN AĞZINDAN VERMEK SÜRETİYLE TEDÂVİYE
GİRİŞMENİN KERÂHATİ BÂBİ

85 — (2213) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) baygın halde hasta iken ağzının bir tarafından içeriye bir ilâc vermişdik. O da bize : Bana ilâc vermeyiniz! diye işâret etmeğe başlamışdı. Biz, Rasûlullah'ın bunu istememesi, hastanın ilâcdan hoşlanmamasından ibâretidir dedik (ve ilâc vermeğe devâm ettik). Fakat Rasûlullah ayılınca : «(Ben sizi bana ilâc vermekden men etmedim mi? Şimdi) Abbâs hâric sizlerden herkes istisnâsız bu ilâcla ilâçlanacaktır. Çünkü Abbâs beni ilâçlamakda sizinle bulunmadı» buyurdu 47.

(۲۸) باب الزموى بالعود الهندي ، وهو الكست

۸۶ — (۲۸۷) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ - وَاللَّهْظُ الزُّعْفَرِيُّ - (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) سُمَيَّانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ ذَنْبٍ ، أختِ عُكَّاشَةَ بْنِ عَمْسٍ . قَالَتْ : دَخَلْتُ بِابْنِ لِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . لَمْ يَأْكُلِ الضَّمَامَ . فَقَالَ عَلَيْهِ . فَدَعَا بِمَاوَرَشُهُ .

(۲۲۱۴) قَالَتْ : وَدَخَلْتُ عَلَيْهِ بِابْنِ لِي . قَدْ أَعْلَقْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْمُدْرَةِ . فَقَالَ « عَلَامَةُ تَدْعُرْنَ أَوْلَادَ كُنَّ بِهَذَا الْمَلَقِ ؟ عَلَيْكَ بِهَذَا الْمُوْدِ الْهِنْدِيِّ . فَإِنَّ فِيهِ سَبْعَةَ أَشْفِيَةٍ . مِنْهَا ذَاتُ الْجَنْبِ . يُسْمَطُ مِنَ الْمُدْرَةِ ، وَيُلَدُّ مِنَ ذَاتِ الْجَنْبِ » .

47. Ledûd ve ledîd, ağzı ağrıyan adamın huni ile ağzının bir yanına konulub hastaya içirilen devâyâ denir. Cem'i eldde gelir ecille gibi. Ve ledûd, bir günâ ağrı ismidir ki ağızda ve boğazda hâdis olur...

Ledde ve kuûd vezninde ludûd, ledûd dedikleri zikrolunan ağız devâsını tertib cylemek ma'nâsınadır. Ve ledde, bir adamın ağzı ağrısına huni ile bir yanından devâ koymak ma'nâsınadır (Kamûs Ter.)

Bu hadîsde Peygamber : «Bana ilâc vermeyiniz» demekle, tedâviyi red etmiş değildir. Peygamber bunda devâyı ve ilâc diye verilen şeyi red etmiştir. Yoksa birçok hadîslerde geldiği üzere Peygamber, tedâviyi emretmiş ve bizzât kendisini de tedâvi ettirmişdir. Bu vâkıada Peygamber ilâc diye verilen şeyin ne olduğunu ve kimin sağlık verdiğini sormuşdu. Âile halkının da Üdi Hindî ile birkaç damla zeytin yağı olduğunu ve Esma Bintu Umeys'in ta'rif ve tavsiye ettiğini ve Zâtu'l-cenb için iyi olduğunu söylemişlerdi. Peygamber hastalığın zâtu'l-cenb olmadığını ve bunun bir daha ağzına konulmamasını tenbîh etmiştir. Fakat âile halkı bu tenbîhe rağmen Rasûlullah'ın dalâlinliğinden istifâde ederek bu ilâcı kendi irâdesi olmaksızın ağzına koymayı tekrarlarmışlardı. Peygamber ayıldığında bu defa artık işlenen cürmün misli ile cezası olmak

(28) KUSTDAN İBÂRET OLAN ÜDİ HİNDİ⁴⁸ İLE TEDÂVÎ BÂBİ

86 — (287) : Ukkâsetu'bnü Mıhman'ın kız kardeşi olan Ummu Kays Bintu Mıhsan (R) şöyle dedi : Ben henüz yemek yiyemiyen (yani süt emen) küçük bir oğlumu Rasûlullah'ın huzûruna götürdüm. Çocuk Rasûlullah'ın üzerine işedi. Rasûlullah (S) su istedi ve sidîğın üstüne azar azar dökdü.

(2214) Ummu Kays dedi ki : Ben henüz yemek yiyemiyen (yani süt emen) küçük bir oğlumla Rasûlullah'ın huzûruna girdim. Ben bu oğluma bâdemcik hastalığından dolayı tedâviye tabi tutmuşdum. Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Niçin boğaz hastalığını böyle bir tedâvî tatbîk etmek sûretiyle çocuklarınızın boğazını elle sıkıştırıp dürtüyorsunuz (acıtıyorsunuz)? Şu Üd Hindî'yi kullanmağa devâm ediniz. Çünkü bu Hind bitkisinde yedi türlü şifâ vardır. Zâtu'l-cenb hastalığının ilâcı ondandır. O, uzre (denilen boğaz) hastalığı için buruna çekilir. Zâtu'l-cenb hastalığı için de (su ile) hastaya ağızdan verilip içirilir»⁴⁹.

üzere bütün ev halkının Peygamber'in gözü önünde bu ilâcdan almalarını emretti ve bu emr istisnâsız infâz edildi.

Peygamber'in hastalığı hummâ idi. Kendisini soğuk su ile tedâvî ederek hafifliyordu.

48. Üd, aynı zammı ile haşeb ma'nâsınadır ki şecerden kesilmiş ağaçtır. Yerinde yine avdet edeceği i'tibârıyla. Cem'i idân ve a'vâd gelir... Kezâlik buhûr yaptıkları üd ağacına denir (Kamûs Ter.).

Şimdi bizim mevlid cemiyetlerinde yakılarak güzel kokulu dumanından faydalandığımız ve öd ağacı ta'bir ettiğimiz şey olacaktır.

49. Dağr (دغر) : Dâl'in fethi ve noktalı gayn'ın sükûnu ile üçüncü bâbdan öte kakı vermek, def' ma'nâsınadır. Dadı kadın, boğazında dilciği düşmüş çocuğun boğazını kısıb parmağı ile dilciğini kaldırmak ma'nâsınadır (Kamûs Ter.).

Uzre : Lugat âlimlerinin ta'rifine göre çocuklara âriz olan hastalıktır ki bâdemciklerin iltihâbından hâsıl olsa gerekdir. Saâdet asrında Arab kadınları eski bir göreneğe göre parmaklarına bir bez parçası sararak bu hastalığa tutulan çocukların ağzına sokub bâdemciği çıkarırlar ve kanını alırlardı. Fakat bu ameliye nâzik tıbbî bir müdâhale olduğu için Peygamber bundan men etmiş, «çocuklarınızı bu yolda tedâvî ederek azâb etmeyiniz, Üdî Hindî ile tedâvî ediniz» buyurmuşdur.

Kust (yahut Üdî Hindî) : Bu isimle ma'rûf bir köktür. İki nevi olur : Birisine, kust Hindî ve birisine kust Arabî derler. Kust Hindî siyâha mâlî hafif, galiz, kokusu az, tadı acı olur. Kust Arabî, leziz, ak, hafif, ıtriyetli olur. Mutlak zıkr olundukda murrâd tatlısıdır ki Arabî olan cinsidir. Bevl ve hayza çoğaltır. Cığere pek faydalı, sancıyı def' edici, solucanları öldürücü ve şekercebin ile içilmesi hummâyı durdurma, buhârlandırılması zukâm, nezle ve vebâya mufid, talâsî behak ve baras illetlerini izâlede acib te'sirlidir (Kamûs Ter.).

Asım Efendinin bu kadar husûsiyet ve meziyetlerini saydığı bu bitki bizim toplamak dediğimiz nebâtdır. Cevherî, kust'u, kendisi ile tedâvî olunan bir nevi ot yemişi diye ta'rif ediyor. İbnu'l-Arabî de bunun Hindî nevi siyâh, bahrî nevi beyâz olduğunu ve hindisi, bahrisinden daha ziyâde harâreti hâiz bulunduğunu bildiriyor. Kust'u Hindî, Hindistan'dan geldiği gibi, kust'u bahrî de Yemen'den ve Mağrib diyârından getirilir. Üçüncü bir nevi vardır ki, «kust'u murr» denilir. Bu da Şâm havâlisinde bilhassa sâhil kısmında çok bulunur. (Aynî, Kastallânî).

۸۷- (...) وحديث حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس بن يزيد؛ أن ابن شهاب أخبره قال: أخبرني عبيد الله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود؛ أن أم قيس بنت محصن - وكانت من المهاجرات الأول اللاتي بايعن رسول الله ﷺ، وهي أخت عكاشة بن محصن، أحد بني أسد بن خزيمه - قال: أخبرني أنها أتت رسول الله ﷺ بابن لها لم يبالغ أن يأكل الطعام. وقد أعلقت عليه من المذرة (قال يونس: أعلقت غمرت فعى تخاف أن يكون به عذرة) قالت: فقال رسول الله ﷺ «علامة تدعون أولادكم بهذا الإغلاق؟ عليكم بهذا المود الهندي (يعني به الكسنة) فإن فيه سبعة أشفية. منها ذات الجنب».

(۲۸۷) قال عبيد الله: وأخبرتني أن ابنها، ذاك، مال في حجر رسول الله ﷺ. فدعا رسول الله ﷺ بما وفنضحه على بوله ولم يمسسه غسلًا.

87 — () : İbn Şihâb haber verib şöyle dedi : Bana Abdullah ibn Utbe ibn Mes'ûd'un oğlu Ubeydullah haber verib şöyle dedi : Bana Mihsan kızı Ummu Kays — ki bu kadın Rasûlullah (S) ile bey'at etmiş olan ilk Muhâcîr kadınlardandı ve Sa'd ibn Huzeyme oğullarının yeğânesi olan Ukkâsetu'bnü Mihsan'ın kız kardeşi idi — bana haber verdi ki, kendisi henüz yemek yiyecek dereceye ulaşmamış (süt yavrusu olan) bir oğlan çocuğunu boğaz hastalığından dolayı bir tedâvî tatbîk etmiş olarak Rasûlullah'a getirmiş. (Râvî Yûnus : Esmâ, çocukda bir boğaz hastalığı olmasından korkarak çocuğun boğazını eliyle dürtüb oynamışdı demiştir). Esmâ dedi ki : Rasûlullah : «Niçin böyle bir tedâvî tatbîk etmek sûretiyle çocuklarınızın boğazlarını ellerinizle sıkıb dürtüyorsunuz? İşte şu Hind bitkisini kullanmakda devâm ediniz (Rasûlullah bununla kust denilen kökü kastediyordu), çünkü onda yedi türlü şifâ vardır. Zâtul-cenb de bundan iyi olur» buyurdu.

(282) Ubeydullah şöyle dedi : Esmâ bana haber verdi ki, onun bu küçük oğlan çocuğu Rasûlullah'ın kucasına işlemiş, Rasûlullah da hemen biraz su isteyib çocuğun sidiğinin üzerine azar azar dökmüş, fakat onu tam bir yıkayışla yıkamamıştır.

(۲۹) باب الزهراوى : الحبة السوداء

۸۸ - (۲۲۱۵) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ بْنُ الْمُعْجِرِ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُمَا ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ فِي الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ . إِلَّا السَّامَ » . وَالسَّامُ : الدَّوْتُ . وَالْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ : الشُّونِيزُ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُجَلَّدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ . كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يُمَثِّلُ حَدِيثَ عُقَيْلٍ . وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ وَيُونُسَ : الْحَبَّةُ السَّوْدَاءُ . وَلَمْ يَقُلْ : الشُّونِيزُ .

(29) ÇÖREK OTU İLE TEDÂVÎ BÂBÎ⁵⁰

88 — (2215) Bize Muhammed ibn Rumh ibn Muhâcir tahdîs etti. Bi-ze Leys, Ukayl'den, o da İbn Şihâb'dan haber verdi. Bana Ebû Seleme ibn Abdîrrahman ile Saîd ibn Museyyeb haber verdiler ki onlara da Ebû Hureyre (R) Rasûlullah (S) dan şöyle buyururken işittiğini haber vermişdir : «Muhakkak ki kara habbede (yani çörek otunda) sâmdan başka her derde bir şifâ vardır». Sâm, ölümdür. Kara habbe ise (şûnîz dahi denilen) çörek otudur⁵¹.

50. el-Habbetu's-sevdâ : Şûnîzdir ki çörek otudur.

el-Habbetu'l-hadrâ : Sakızlık ağacının yemişidir ki «el-butmu» dahi derler, çitlen-bik ta'bir olunur (Kamûs Ter. I, 190 ve 1175).

Şûnîz — şının damınıyle — şahnîz — şının keşri ve hâ ile — çörek otuna denir. Habbetu's-sevdâ dahi denir. Bazılarına göre bu aslında Farsca bir kelimedir (Kamûs Ter. II, 814).

51. el-Habbetu's-sevdâyı yani kara habbeyi Zuhri, şûnîz diye tefsir etmiştir ki bu bizim çörek otu dediğimiz siyâh tohumdur. Bir rivâyetde de kemmûn diye tefsir olunmuştur. Bu da kimyon dediğimiz yeşil tohumdur. Arablar arasında yeşil renge siyâh ve siyâh renge de yeşil demek âdet olduğundan habbetu's-sevdâyı yeşil kimyon ile tefsir dahi uzak görülmez. Ve her ikisinin de tabâbetde bir çok faydaları tecrübe ile sâbit olmuştur. Bizde çörek otu, çörek üzerine ekilmek gibi bir kısım şeylerde de kullanıldığından Zuhri'nin tefsiri daha uygundur.

Çörek otunun tabâbetde şifâ verici faydaları muhakkak olmakla beraber ölümden

() : Buradaki dört tarik râvilerinin hepsi de Zuhri'den, o da Ebû Seleme'den, o da Peygamber'den, Ukayl'in yukarıki hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir. Bu râvilerden Sufyân ile Yûnus'un hadîsinde : Kara habbe, vardır da şûnîz kelimesini söylememiştir.

۸۹ - (...) وحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقَتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنِ الْمَلَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ ذَلَا ، إِلَّا فِي الْحَبَّةِ السَّوْدَاءِ مِنْهُ شِفَاءٌ . إِلَّا السَّلَامُ » .

89 — () : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) : Ölüm müstesnâ, her bir hastalığa kara habbede bir şifâ vardır» buyurmuştur.

(۳۰) بَابُ التَّلْبِينَةِ لِحَزْنِ الْمَرِيضِ

۹۰ - (۲۲۱۶) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عَقِيلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ ، إِذَا مَاتَ الْبَيْتُ مِنْ أَهْلِهَا ، فَاجْتَمَعَ لِذَلِكَ النِّسَاءُ ، ثُمَّ تَقَرَّعْنَ إِلَّا أَهْلَهَا وَخَاصَّتَهَا . أَمَرَتْ بِرُومَةٍ مِنْ تَلْبِينَةٍ فَطَبَخَتْ . ثُمَّ صَبَّغَ ثَرِيدٌ . فَصَبَّتِ التَّلْبِينَةَ عَلَيْهَا . ثُمَّ قَالَتْ : كُلْنَ مِنْهَا . فَأَنَّى سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « التَّلْبِينَةُ مَجْجَةٌ لِقَوَادِ الْمَرِيضِ . تَذْهَبُ بِمَعْضِ الْحُزَنِ » .

(30) «TELBİNE (SÜT VE BAL BULAMACI), HASTANIN KALBİNE RÂHAT VERİR» BÂBİ

90 — (2216) : Peygamber'in zevcesi Âişe (R), bir ev halkından birisinin vefâtı üzerinde baş sağlığı için kadınlar toplanıp, sonra da gıldıkları ve yalnız hâne halkı ve hısımları kaldıkları zaman emrederdi de bir çömlek içinde telbine bulamacı pişirilirdi. Sonra tirid yemeği ya-

başka her derde devâ olduğu mutlak değildir. Çörek otu, sıcak ve kuru tahıllardan olduğu için şifâsı, rutûbetden meydana gelen hastalıklara munhasırdır. Bu cihetle hadîsde âmm zikrolunub, hâss murâd edilerek bir mecâz yapılmıştır. Şu halde bu, ölümünden başka her hastalıktan maksad, rutûbetden neşet eden her hastalıktır ve lafz bununla mukayyedir.

Buhârî'de şu hadîs de vardır :

Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) : «Allah, indirdiği her derdin mutlaka şifâsını da indirmiştir» buyurdu (Buhârî, tıbb, bâbun mâ enzelallahu dâen illâ enzele lehü devâen, VII, 222 «1»).

Türkçemizde, «dert veren Allah devâsını da verir» sûretinde meşhûr olan meselimiz bu hadîsdir. en sâde bir ifâdesidir. Bu hadîs, tedâvinin câiz ve mübâh olduğuna delalet eder.

pılıb, telbîne onun üzerine dökülürdü. Sonra Âişe : Haydi bu tiridden ye-yiniz! Çünkü ben Rasûlullah (S) dan ıslıttım ki O : «Telbîne hastanın kalbine râhat verir, bir kısım hüzn ve kederi giderir» buyuruyordu der idi ⁵².

(۳۱) باب التداوی بسقى العسل

۹۱ — (۲۲۱۷) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ

ابْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي الْمُثَوَّكَلِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : إِنَّ أَخِي اسْتَطْلَقَ بَطْنَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اسْقِهِ عَسَلًا » فَسَقَاهُ . ثُمَّ جَاءَهُ

فَقَالَ : إِنِّي سَقَيْتُهُ عَسَلًا فَلَمْ يَزِدْهُ إِلَّا اسْتَطْلَاقًا . فَقَالَ لَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ جَاءَ الرَّابِعَةَ فَقَالَ « اسْقِهِ عَسَلًا » فَقَالَ : أَمَدُ سَقَايَتِهِ فَلَمْ يَزِدْهُ إِلَّا اسْتَطْلَاقًا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « صَدَقَ اللَّهُ . وَكَذَبَ بَطْنُ أَخِيكَ » فَسَقَاهُ فَبُرَأَ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّوَّاهِبِ (يَعْنِي ابْنَ عَطَاءَ) عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ،

عَنْ أَبِي الْمُثَوَّكَلِ النَّاجِي ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : إِنَّ أَخِي عَرَبَ بَطْنَهُ . فَقَالَ لَهُ « اسْقِهِ عَسَلًا » بِمَعْنَى حَدِيثِ شُعْبَةَ .

(31) BAL İÇİRMEKLE TEDÂVÎ BÂBİ ⁵³

91 — (2217) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi : Peygamber'e bir kişi geldi ve : Yâ Rasûlallah! Kardeşimin karnı ishâl oldu dedi. Ra-

52. Telbîn ve telbîne, tâların fethiyle bir bulamaç aşına denir ki un veya un kepeğini süt ile ve bal ile karıştırarak tertîb ederler (Kamûs Ter. IV, 745).

Herevî ve diğerleri : Buna, beyazlığı ve inceliğinden dolayı süde benzetilmesi sebebiyle telbîne ismi verilmiştir demişlerdir (Nevevî).

Bu izâhlara göre telbîne, un, süt, baldan mürekkeb olarak pişirilen muhallebiye benzer bir nevi bulamaçdır. Süt gibi beyaz olduğu için bu isimle adlandırılmıştır.

53. Bal ile tedâvî : Arının binbir çeşit çiçekden toplayıp hendesî bir intizâm ile yaptığı, gömeçlere doldurduğu bu mübârek tatlıda sıhhi ve gıdâî pekçok menfaatlar bulunmaktadır. Ancak balın ne gibi hastalıklarda şifâ verici te'siri olduğunu tıbb ilmi ve tıbb âlimi ta'yîn eder. Peygamber'in balı çok sevdiğini ve dâima bal şerbeti içmek i'tiyâdında olduğunu bu husûsda gelen sahîh hadislerden öğreniyoruz. Kur'ân'ın şu âyetlerinde bal arısından bahsedilib, balda da bir şifâ bulunduğu haber verilmiştir :

«Rabbın bal arısına : Dağlardan, ağaçlardan ve insanların senin için yapacakları çardaklaan evler edin. Sonra meyve (ve çiçek) lerin her birinden ye de Rabbının kolaylıklar gösterdiği yayılım yollarına git diye ilhâm etti. Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet çıkar ki onda insanlar için şifâ vardır. İşte bunda da tefekkür edecek zümre için elbette bir âyet vardır» (en-Nahl : 68-69).

«Rasûlullah (S) : «Ona bal (şerbeti) içir» buyurdu. O zât da kardeşine (bal şerbeti) içirdi. Sonra bu zât tekrar Peygamber'e geldi ve : Ben kardeşime bal içirdim. Fakat bu onun ancak ishâlini artırdı dedi. Peygamber ona üç defa bal içir tavsiyesinde bulundu. Sonra o zât dördüncü defa gelib mü-rûcuat etti. Peygamber yine : «Ona bal (şerbeti) içir» buyurdu. O zât : Yemin olsun ben ona bal (şerbeti) içirdim fakat bu onun ishâlini artırmaktan başka te'sir yapmadı dedi. Bu sefer Rasûlullah : «Allah doğru söylemiştir, fakat senin kardeşinin karnı yalancıdır» buyurdu⁵⁴. O zât kardeşine tekrar bal içirdi ve bu sefer ishâli iyi oldu.

() : Buradaki râvî de Ebû Saîd Hudrî'den, Peygamber'e bir kimse gelib : Kardeşimin karnı bozuldu dedi. Peygamber de : «Ona bal içir» buyurdu dediğini, yukarıki Şu'be hadîsi ma'nâsıyla rivâyet etmiştir.

(۳۲) بَابُ الطَّاعُونَ وَالطَّيِّبَةِ وَالْكَهَانَةِ وَمَعْرِفَتِهَا

۹۲ - (۲۲۱۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ وَأَبِي النَّضْرِ، مَوْلَى عُثْمَانَ بْنِ عُمَرَ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَسْأَلُ أَسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ: مَاذَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الطَّاعُونَ؟ فَقَالَ أَسَامَةُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الطَّاعُونَ رِجْزُ أَوْ عَذَابُ أَرْسَلَ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ، أَوْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ. فَإِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ، فَلَا تَقْدُمُوا عَلَيْهِ. وَإِذَا وُتِعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا، فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ». وَقَالَ أَبُو النَّضْرِ «لَا يَخْرُجُكُمْ إِلَّا فِرَارًا مِنْهُ».

(32) VERÂ, UĞURSUZLUK SEBEBİ, FALCILIK VE BUNLARA BENZER ŞEYLER BÂBİ⁵⁵

92 — (2218) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâ-

54. Rasûlullah : «Allah doğru söylemiştir...» sözü ile yukarıda tercemesini verdiğimiz «Fİ-
Hİ ŞİFAUN Lİ'N-NÂS: Balda insanlar için şifâ vardır» (en-Nahl: 69) âyetini kasdet-
miştir. Böylece «minhu» daki zamîrin bala râcî' olduğunu göstererek güzel bir tefsir
yapmıştır.

*Son fennî ve tıbbî tecrübeler de bunu isbât etmektedir. Hz. Umer, onulmaz ya-
raları bal ile tedâvî ederdi, hem sürer hem içirirdi. Bu gün de aynı tedâvî usûlu tatbîk
edilmekte ve yüzde doksan aynı neticeler alınmaktadır. (H. Basrî Çantay, Meâlî Kerâm).

55. Tâûn: Vebâ hastalığına denir.

Tıyere ve tiyere, inebe vezinlerinde kendisi ile teşe'um olunan yaramaz fâla denir.
Şârih der ki, fâl daha umûmîdir. Tıyere daha husûsîdir...

Teşe'um, ...Sol tarafa azîmet eylemek, sol tarafa yatmak, sola dönmek ve bir nes-
neyi uğursuz saymak ma'nâlarıdır.

Kehânet, gâibden haber vermek ma'nâsındır, fâlcılık eylemek ve bakıcılık eylemek
ta'bîr olunur (Kamûs Ter. ilgili maddeler).

lik'in huzûrunda okudum, o da Muhammed İbn Münkedir'den ve Umer İbn Ubeydullah'ın himâyesinde olan Ebu'n-Nadr'dan, o da Sa'd İbn Ebî Vakkas'ın oğlu Âmir'den, o da babasından. Âmir, babası İbn Ebî Vakkas'dan, Usâmetu'bnü Zeyd'e şöyle sorarken ıstırmıştır :

— Sen Rasûlullah (S) dan vebâ hastalığı hakkında ne duydun? Usâme de şöyle dedi :

— Rasûlullah : «Tâûn bir azâbdır. Yahut İsrâîl oğullarından bir kavme, yahut sizden önce geçen bir ummet üzerine gönderilmiş bir azâbdır. Sizler onun bir yerde çıktığını işittiğiniz zaman, o tâûnlu yere gitmeyiniz. Sizin içinde bulunduğunuz bir yerde bu hastalık meydana çıkarsa, ondan kaçmak için oradan çıkmayınız!» buyurdu⁵⁸.

۹۳ — (..) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ مَعْنَبٍ وَثَّقِيَّةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا : أَخْبَرَنَا الدُّمَيْرِيُّ (وَتَسْبِيهِ)

ابْنُ مَعْنَبٍ فَقَالَ : ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقُرَشِيُّ (عَنْ أَبِي النَّضْرِ ، عَنْ طَائِرِ بْنِ سَعْدٍ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الطَّاعُونَ آيَةُ الرَّجْزِ . ابْتَلَى اللَّهُ غَزَاً وَجَلَّ بِهِ نَاسًا مِنْ عِبَادِهِ . فَإِذَا نَمِيتُمْ بِهِ ، فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِ . وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ : أَنْتُمْ بِهَا ، فَلَا تَقْرَؤْا مِنْهُ . » هَذَا حَدِيثُ الثَّقَنِيِّ . وَثَّقِيَّةٌ نَحْوُهُ .

93 — () : Usâmetu'bnü Zeyd (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Tâûn, azâb âyetidir. Azîz ve Celîl olan Allah onunla kullarından bir takım insanları mübtelâ kılmıştır. Siz onun bir yerde çıktığını işittiğiniz zaman sakın oraya girmeyin. Sizin içinde bulunduğunuz bir yerde zuhûr ettiği zaman ise sakın ondan kaçmayınız».

58. Tâûn ya'nî vebâ hakkında bir tanıtma :

«Vebâ hastalığı dünyâda mevcûd bulaşıcı hastalıkların en tehlikelisidir. Eski asırlarda bir çok salgınlar yapmış, insanların gözünü çok korkutmuştur. Mikrobu basili dediğimiz çomak şeklinde bir mikrobdur. 1894 milâd yılında Yersen adında bir âlim tarafından keşf olunmuştur.

Eski salgınların ilk başladığı yerler, Hindistan, Irak ve Afrika'nın ba'zı mahalleridir. Zaman zaman buralardan kalkan salgınlar bütün dünyâya sirâyet etmiş, cihân salgını şeklini almıştır.

Vebâ basili, herşeyden evvel fârelerde salgın bir şekilde hastalık yapar. Esâsen insanlara da fârelerden geçer. Arada vâsita olan hayvanlar pirelerdir. Pireler, hasta fâreleri ısırarak onların kanında dolayan vebâ mikroplarını alıp insanlara geçerlerse bu pirelerin insanları ısırması ve kazûratlarını deri üzerinde bırakmaları dolayısıyla kaşınmalar hâsıl olur. Bu kaşınmalar esnâsında pire pislikleri içinde bulunan vebâ basilleri deri üzerindeki ufacık sıyrıklardan vücûda girerler. Bu sûretle sağlam insanlar vebâ mikrobunu almış ve hastalığa bulaşmış olurlar.

Vebâyâ tutulan insanların hastalık mahsûlleri ile bulaşmış bütün eşyası ve onları ısırın pireler yine sirâyete vâsita olurlar...» (Dr. Nuri Ergene, Ceb Doktoru, Yedigün Neşriyatı, s. 140).

(Râvî der ki :) Bu, el-Ka'nebî'nin hadîsidir, Kuteybe'nin hadîsi de bu tarzdadır.

٩٤ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ، حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَسَامَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ هَذَا الطَّاعُونَ رَجَزٌ سُلْطَ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، أَوْ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ . فَإِذَا كَانَ بِأَرْضٍ ، فَلَا تَخْرُجُوا مِنْهَا فِرَارًا مِنْهُ . وَإِذَا كَانَ بِأَرْضٍ ، فَلَا تَدْخُلُوهَا » .

94 — () : Usâme (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Muhakkak ki şu tâûn hastalığı sizden önce geçen milletler üzerine, yahut İsrâîl oğulları üzerine musallat edilmiş olan bir azâbdır. (Sizin içinde bulunduğunuz) bir yerde meydana geldiği zaman, o hastalıktan kaçmak için, bulunduğunuz yerden çıkmayınız. (Sizin içinde bulunmadığınız) bir yerde olduğu zaman siz o yere girmeyiniz».

٩٥ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي هَمْرُو بْنُ دِينَارٍ ؛ أَنَّ عَامِرَ بْنَ سَعْدٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ عَنِ الطَّاعُونَ ؛ فَقَالَ أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ : أَنَا أَخْبَرْتُ عَنْهُ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هُوَ عَذَابٌ أَوْ رَجَزٌ أَرْسَلَهُ اللَّهُ عَلَى طَائِفَةٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ ، أَوْ نَاسٍ كَانُوا قَبْلَكُمْ . فَإِذَا اسْتَيْقَمَ بِهِ بِأَرْضٍ ، فَلَا تَدْخُلُوهَا عَلَيْهِ . وَإِذَا دَخَلَهَا عَلَيْكُمْ ، فَلَا تَخْرُجُوا مِنْهَا فِرَارًا » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّيِّعِ، سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ وَثَّقِيَّةُ بْنُ سَبِيحٍ قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادُ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) . وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ هَمْرُو بْنِ دِينَارٍ بِإِسْنَادِ ابْنِ جُرَيْجٍ . نَحْوَ حَدِيثِهِ .

95 — () : Âmir ibn Sa'd şöyle haber verdi : Bir kimse, Sa'd ibn Ebî Vakkas'a tâûn'dan sordu. Bunun üzerine Usâmetu'bnü Zeyd şöyle dedi : Onun hakkında ben sana haber vereyim, Rasûlullah (S) : «O, bir azâb yahut bir riczdır ki Allah onu İsrâîl oğullarından bir tâife üzerine yahut sizden önce geçen bir takım insanlar üzerine göndermiştir. Siz bir yerde onun çıktığını işittiğiniz zaman, sakın o hastalığın bulunduğu yere girmeyiniz. Bulunduğunuz yere sizin üzerinize girdiği zamanda ise kaçarak o yerden çıkıp gitmeyiniz».

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Amr ibn Dînâr'dan, İbn Cureyc'in isnâdı ile onun hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

٩٦ - (...) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ مَرْوٍ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ : « إِنَّ هَذَا الْوَجَعَ أَوْ السَّقَمَ رِجْزٌ مُدْبٍ بِهِ بَعْضُ الْأَمَمِ قَبْلَكُمْ . ثُمَّ بَقِيَ بَعْدُ بِالْأَرْضِ . فَيَذْهَبُ الْمَرَّةَ وَيَأْتِي الْأُخْرَى . فَمَنْ سَمِعَ بِهِ بِأَرْضٍ ، فَلَا يَقْدَمَنَّ عَلَيْهِ . وَمَنْ وَقَعَ بِأَرْضٍ وَهُوَ بِهَا ، فَلَا يُخْرِجْهُ الْفِرَازُ مِنْهُ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ (يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ) . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ . بِإِسْنَادِ يُونُسَ نَحْوَ حَدِيثِهِ .

96 — () : Usâmetu'bnü Zeyd (R) den; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Muhakkak bu ağrı yahut hastalık, sizden evvelki bazı ummetlerin kendisi ile azâblandırıldıkları bir azâbdır. Sonra onların ardından yeryüzünde bâkî kaldı. Bir defa gider, diğer bir defa gelir. Artık her kim bir yerde onu işitirse sakın o hastalığın üzerine gitmesin. Her kim de bir arâziye düşer, halbuki o yerde de bu hastalık bulunursa artık hastalıktan kaçmak için kendisini oradan çıkarmasın».

() : Burada da Ma'mer, Zuhri'den, Yûnus'un isnâdı ile onun hadîsi tarzında tahdîs etmiştir.

٩٧ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ حَبِيبٍ . قَالَ : كُنَّا بِالْمَدِينَةِ قَبْلَئِنِّي أَنْ الطَّاعُونَ قَدْ وَقَعَ بِالْكُوفَةِ . فَقَالَ لِي عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ وَغَيْرُهُ : « إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا كُنْتَ بِأَرْضٍ فَوَقَعَ بِهَا ، فَلَا تُخْرِجْ مِنْهَا . وَإِذَا بَلَغَكَ أَنَّهُ بِأَرْضٍ ، فَلَا تَدْخُلْهَا » . قَالَ قُلْتُ : نَعَمْ ؟ قَالُوا : عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ يُحَدِّثُ بِهِ . قَالَ فَأَتَيْتُهُ فَقَالُوا : غَائِبٌ . قَالَ فَلَقِيتُ أَخَاهُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ سَعْدٍ فَسَأَلْتُهُ ؟ فَنَالَ : شَهِدْتُ أَسَامَةَ يُحَدِّثُ سَعْدًا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : « إِنَّ هَذَا الْوَجَعَ رِجْزٌ أَوْ عَذَابٌ أَوْ بَقِيَّةُ عَذَابٍ مُدْبٍ بِهِ أَنْفُسٌ مِنْ قَبْلِكُمْ . فَإِذَا كَانَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا ، فَلَا تُخْرِجُوا مِنْهَا . وَإِذَا بَلَغَكُمْ أَنَّهُ بِأَرْضٍ ، فَلَا تَدْخُلُوهَا » .

قَالَ حَبِيبٌ : فَقُلْتُ لِإِبْرَاهِيمَ : أَنْتَ سَمِعْتَ أَسَامَةَ يُحَدِّثُ سَعْدًا وَهُوَ لَا يُشْكِرُ ؟ قَالَ : نَعَمْ .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ قِصَّةَ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ فِي أَوَّلِ الْحَدِيثِ .

(.) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ حَبِيبٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ وَخُرَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ وَأَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ . قَالُوا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ شُعْبَةَ .

(.) وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْتَحْقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ حَبِيبٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ : كَانَ أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَسَعْدُ جَالِسَيْنِ يَتَحَدَّثَانِ . فَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . يَنْخَوِ حَدِيثَهُمْ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ وَهْبُ بْنُ بَقِيَّةٍ . أَخْبَرَنَا خَالِدٌ (بِمَعْنَى الطَّحَّانِ) عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَنْخَوِ حَدِيثَهُمْ .

97 — () : Habîb şöyle dedi : Biz Medîne'de idik. Bana Kûfe'de tâûn hastalığı vukûa geldiği haberi ulaştı. Bunun üzerine Atâ ibn Yesâr ile ondan başkası bana : Rasûlullah (S) : «Sen bir yerde bulunduğun zaman orada bu hastalık vâkı' oldu ise, artık sen o yerden çıkma. O hastalığın bir yerde meydana geldiği haberi sana eriştiği zaman ise sen o yere girme» buyurmuşdur dedi. Ben de onlara : Bu hadîs kimdendir? diye sordum. Onlar : Âmir ibn Sa'd'dandır. O, bu hadîsi tahdîs ediyordu dediler. Ben müteâkiben Âmir ibn Sa'd'ın bulunduğu yere gittim. Oradakiler bana : Âmir burada yoktur dediler. Ben de : Onun kardeşi İbrahim ibn Sa'd'a kavuşub bunu ondan sordum. İbrahim şöyle dedi : Ben Usâme'ye şahid oldum ki o, bu hadîsi Sa'd'a tahdîs ediyordu ve dedi ki : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Şüphesiz bu ağrı bir ricz yahut bir azâbdır. Yahut sizden evvelki bir takım insanların kendisi ile azâblandırılmış olduğu bir azâbın bakiyyesidir. Bu hastalık herhangi bir arâzide meydana geldiği ve siz de orada bulunduğunuz zaman artık o yerden çıkmayınız. Bu hastalığın bir yerde çıktığı haberi size ulaştığı zamanda da sizler o hastalıklı yere girmeyiniz».

Râvî Habîb dedi ki : Ben İbrahim'e : Usâme, bu hadîsi Sa'd'e tahdîs ederken sen bizzât işittin mi? Sa'd onu inkâr etmez halde miydi? diye sordum. İbrahim : Evet dedi.

() : Burada da Şu'be, bu isnâdla tahdîs etmiş ancak hadîsin evvelindeki Atâ ibn Yesâr kıssasını zikretmemiştir.

() : Buradaki üç râvî de : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu diyerek Şu'be'nin hadîsi tarzında rivâyet ettiler.

() : Burada da Sa'd ibn Ebl Vakkas'ın oğlu İbrahim şöyle demiştir : Usâmetu'bnü Zeyd ile Sa'd ikisi oturmuş konuşuyorlardı. İkisi de Rasûlullah şöyle buyurdu diyerek yukarıki râvîlerin hadîsi tarzında rivâyet ettiler.

() : Buradaki râvîler de yine Sa'd ibn Mâlik'in oğlu İbrahim'den, o da babası Sa'd'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıdakilerin hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir.

٩٨ - (٢٢١٩) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ الْخَطَّابِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ تَوْقَلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ مُعَمَّرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَرَجَ إِلَى الشَّامِ . حَتَّى إِذَا كَانَ بِسَرِغَ لَقِيَهُ أَهْلُ الْأَجْنَادِ . أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ وَأَصْحَابُهُ . فَأَخْبَرُوهُ أَنَّ الْوَبَاءَ قَدْ وَقَعَ بِالشَّامِ .

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَقَالَ مُعَمَّرٌ : ادْعُ إِلَى الْأُمَّاجِرِينَ الْأَوَّلِينَ فَدَعَوْهُمْ ، فَاسْتَشَارَهُمْ وَأَخْبَرَهُمْ أَنَّ الْوَبَاءَ قَدْ وَقَعَ بِالشَّامِ . فَاخْتَلَفُوا . فَقَالَ بَعْضُهُمْ : قَدْ خَرَجْتَ لِأَمْرٍ وَلَا تَرَى أَنَّ تَرْجِعَ عَنْهُ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ : مَمَّاكَ بَقِيَّةُ النَّاسِ وَأَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَلَا تَرَى أَنَّ تُقَدِّمَهُمْ عَلَى هَذَا الْوَبَاءِ . فَقَالَ : ارْتَقِمُوا عَنِّي . ثُمَّ قَالَ : ادْعُ إِلَى الْأَنْصَارِ فَدَعَوْهُمْ لَهُ . فَاسْتَشَارَهُمْ . فَسَلَكُوا سَبِيلَ الْأُمَّاجِرِينَ . وَاخْتَلَفُوا كَاخْتِلَافِهِمْ . فَقَالَ : ارْتَقِمُوا عَنِّي . ثُمَّ قَالَ : ادْعُ لِي مَنْ كَانَ هَهُنَا مِنْ مَشِيخَةٍ قُرَئِسٍ مِنْ مُهَاجِرَةِ الْفَتْحِ .

فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَخْتَلِفْ عَلَيْهِ رَجُلَانِ . فَقَالُوا : تَرَى أَنَّ تَرْجِعَ بِالنَّاسِ وَلَا تُقَدِّمُهُمْ عَلَى هَذَا الْوَبَاءِ . فَنَادَى مُعَمَّرٌ فِي النَّاسِ : إِنِّي مُصِيبُ عَلَى ظَهْرٍ . فَأَمْسَبُحُوا عَلَيْهِ . فَقَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ : أِفْرَارًا مِنْ قَدَرِ اللَّهِ ؟ فَقَالَ مُعَمَّرٌ : لَوْ غَيْرَكَ قَالَهَا يَا أَبَا عُبَيْدَةَ ! (وَكَانَ مُعَمَّرٌ يَكْرَهُ خِلَافَهُ) نَعَمْ . تَفَرُّ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ إِلَى قَدَرِ اللَّهِ . أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَتْ لَكَ إِبِلٌ قَبِطَتْ وَادِيًا لَهُ عِدْوَتَانِ . إِحْدَاهُمَا خَصْبَةٌ وَالْأُخْرَى جَدْبَةٌ . أَلَيْسَ إِنْ رَعَيْتَ الْخَصْبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللَّهِ ، وَإِنْ رَعَيْتَ الْجَدْبَةَ رَعَيْتَهَا بِقَدَرِ اللَّهِ ؟ قَالَ فَجَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ، وَكَانَ مُتَقِيًّا فِي بَعْضِ حَاجَتِهِ . فَقَالَ : إِنَّ عِنْدِي مِنْ هَذَا عِلْمًا . سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ ، فَلَا تَقْدَمُوا عَلَيْهِ . وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا ، فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ .

قَالَ : فَحَبَّدَ اللَّهُ مُعَمَّرَ بْنَ الْخَطَّابِ ثُمَّ انْصَرَفَ .

108 (2219) : Abdullah ibn Abbâs (R) dan : Umer ibn Hat-tâb, Şâm'a hareket etti. Nihâyet (Yermuk yakınında bir köy olan) Serğ'a vardığı zaman ordu kumandanları Ebû Ubeydete'bnu'l-Cerrâh ve arkadaşları kendisini karşıladılar ve Şâm arâzisinde vebâ vukû' bulunduğunu ona haber verdiler.

İbn Abbâs dedi ki : Umer : İlk Muhâcirleri bana çağır dedi. Ben, onları çağırdım. Umer onlarla istişâre etti ve onlara Şâm'da vebâ olduğunu haber verdi⁵⁷. Onlar ihtilâf ettiler. Ba'zısı : Bir iş için çıkmışsın, o işden geri dönmeyi doğru bulmayız. Ba'zısı da, insanların bakiyyesi ve Rasûlullah'ın arkadaşları seninle beraberdirler. Onları şu vebâ üzerine götürmeni doğru görmeyiz dediler. Umer, yanımdan çıkın dedi. Sonra : Ensâr'ı bana çağır dedi. Ben onları da Umer'in yanına da'vet ettim. Umer onlarla da istişâre etti. Onlar da Muhâcir'lerin yoluna girdiler ve onların ihtilâfları gibi ihtilâf ettiler. Bunun üzerine Umer onlara da yanımdan çıkın dedi. Sonra Kureyş ihtiyârlarından, feth Muhâcirlerinden burada bulunanları bana çağır dedi⁵⁸. Onları çağırdım. Onlardan ikisi bile Umer'e karşı i'tirâz etmedi. Onlar, insanları geriye döndürmeni ve halkı şu vebâ üstüne götürmemeni doğru görürüz dediler. Bunun üzerine Umer : İnsanlar arasında şöyle nidâ ettirdi : Ben sabahleyin bineğime binib geri döneceğim. Binâenaleyh buna göre (hazırlanıb) sabahlayın dedi. Ebû Ubeydete'bnu'l-Cerrâh : Allah'ın kaderinden mi kaçyorsun? dedi. Umer : Keşki bunu senden başkası söyleseydi ey Ebâ Ubeyde! (Umer, kendisine muhâlefet edilmesinden hoşlanmaz idi). Evet, Allâh'ın kaderinden yine Allâh'ın ka-

57. İmâm Halîl : Bu tâündür. Umûmî olan her hastalık tâündür demiştir. Muhakkıklar şöyle dediler : O, yeryüzünün diğer cihetleri müstesnâ olarak arzın bir cihetindeki insanlardan pek çoğunun tutuldukları hastalıktır. Çokluk ve diğer bakımlardan mu'tâd hastalıklara muhâlif olur. Buna tutulan insanların hepsinin hastalıkları, diğer vakıtlardakinin hilâfına bir nevi olur. Zira diğer hastalıklarda insanların hastalıkları çeşitlidir. Ve yine dediler ki : Her tâûn vebâdır, fakat her vebâ tâûn değildir. Umer zamanında Şâm'da vukûa gelen vebâ bir tâûn idi ki o, Amvâs tâûnudur. Amvâs Şâm'da ma'rûf bir karyedir.

58. Umer böylece onları faziletlerine göre rutbelendirmişdir. Kadı İyâd dedi ki : İlk Muhâcirler ile murâd, iki kıbleye namaz kılanlardır. Onlar için fethden evvel hicret sevâbı hâsıl olmuştur. Çünkü fethden sonra hicret yoktur. Bir de denildi ki : Onlar fethden sonra hicret etmiş olan müslimanlardır. Onlar için, faziletsiz olarak Muhâcir ismi hâsıl olmuştur. Kadı İyâd dedi ki : Zâhir olan budur. Çünkü bunlar, Umer'in huzûruna Kureyş ihtiyârlarından önce gitmiş kimselerdir. Umer'in geri dönmesi, dönmenin hayırlı olacağına kail olanların çokluğu sebebiyle dönmek tarafının üstün gelmesinden dolayıdır. Bir de bu daha ihtiyâth idi. Yoksa sırf feth müslimanlarını taklid değildi. Zira ilk Muhâcirlerin ba'zısı ile Ensâr'ın bir kısmı da dönmeği işâret etmişlerdi. Ba'zısı da oraya gitmeği işâret etmişlerdi. Binâenaleyh dönmeği işâret edenlere Kureyş yaşlılarının re'yi eklenmişdi ve bu sûretle dönmeğe kail olanlar çoğalmıştı. Maamâfih Kureyş ihtiyârlarının, yaşlılık, ma'lûmatlılık, tecrübe çokluğu ve re'y doğruluğu meziyetleri vardı. Hulâsa her iki tâifenin hucceti açıktır, hadîsde biyân edilmiştir. Onların her ikisi de şeriatdaki iki asıldan istimdâd ediyorlardı. Bu iki asılın biri tevekkul ve ilâhî kazâya teslimiyet; ikincisi de, ihtiyât, sakınma ve kendi eliyle kendini tehlikeye atmakdan çekinmek — el-Bakara : 195 — asıllarıdır (Nevevî).

derine kaçıyoruz. Ne dersin? Şâyet senin develerin olsa, iki yamacı olan bir vâdiye inseler — yahut indirsen — o yamaçlardan biri munbit, diğeri ise otsuz olsa, sen develeri bitek yerde güdsen, Allâh'ın kaderi ile güdmüş, otsuz yerde güdsen, yine Allâh'ın kaderi ile güdmüş değil misin? dedi. İbn Abbâs dedi ki : Abdurrahmân ibn Avf bir hâceti yüzünden ortada yok iken bu sırada çıkageldi ve şöyle dedi : Bu husûsda bende bir ilim vardır ki ben onu Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Bu hastalığın bir yerde çıktığını işittiğiniz zaman oraya gitmeyiniz. Hastalık sizin bulunduğunuz yerde vâki' olursa, ondan kaçmak için sakın o yerden çıkmayınız».

Abdullah : Bunun üzerine Umer, Allah'a hamd etti, sonra ayrıldı demiştir.

٩٩ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُعِينٍ (قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا) عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ : قَالَ وَقَالَ لَهُ أَيْضًا : أَرَأَيْتَ أَنَّهُ لَوْ رَعَى الْجَذْبَةَ وَتَرَكَ الْخَيْبَةَ أَكُنْتَ مُمْجَرَّةً ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ فَمِيرَ إِذَا قَالَ فَسَارَ حَتَّى أَتَى الْمَدِينَةَ . فَقَالَ : هَذَا الدَّجَلُ أَوْ قَالَ : هَذَا الدَّجَلُ . إِنْ شَاءَ اللَّهُ . (...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَّةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ سَهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : بَنِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ حَدَّثَهُ . وَلَمْ يَقُلْ : عَبْدُ اللَّهِ . بْنُ عَبْدِ اللَّهِ .

99 — () : Burada Ma'mer, bu isnâd ile (98 rakamlı) Mâlik hadisi tarzında haber vermiştir. Ma'mer'in hadisinde şu ziyâde olmuştur : Keza Umer, Ebû Ubeyde'ye : Bana haber ver : Şâyet çoban develeri otsuz yerde güdse de, otlı yeri terk etmiş olsaydı sen o çobanı âcizliğe nisbet etmez miydin? diye sordu. Ebû Ubeyde : Evet ederdim dedi. Bunun üzerine Umer : Öyle ise haydi yürü dedi. Muteâkiben Umer de yola koyuldu ve nihâyet Medine'ye gelince : İnşâallah şu, mahaldır veya şu, menzildir dedi ⁵⁹.

59. Bu tâûn, Amvâs tâûnu diye meşhûrdur. Umer'in devlet reşâdî zamanında ve hicretin on yedinci yılının sonlarında zuhûr eden bu felâket Suriye, Mısır ve İrak'ı isti'lâ etmiş, ve aylarca devâm etmiştir. En tahribkâr günlerinden üç gün içinde yetmiş bin kişinin öldüğünü şârihler bildiriyor. Suriye ve İrak'daki ordu zâyiatının mikdarı yirmi beş bine bâliğ olmuş ve en ziyâde tahribatını Suriye'de icrâ etmiştir. Oradaki İslâm ordusu Ebû Ubeyde, Muâz ibn Cebel gibi başkumandanlarını ve birçok ünlü inucâhidlerini hep bu vebâ felâketi yüzünden gaybetmiştir. Hz. Umer, icâb eden sihhî tedbirleri görüşüb Serğ denilen yerden geri dönmüştür.

Bu hadis, *Sahîh Muslim Tercemesi*, I, 61-62 sahifelerinde de kader bahsi ile ilgili olarak hâşiye yapılmıştı. Orada kadere dâir bir iki rivâyet daha vardır.

() : Burada Yûnus, İbn Şihâb'dan bu isnâdla haber vermiş, şükâdâr ki o : Ona Abdullah ibn Hâris tahdîs etti demiş de (98 rakamlı hadîsin senedinde hikâye i'râbı ile kesre olarak) Abdillâh ibn Abdillâh dememiştir.

۱۰۰ - () (.) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ بْنِ رَبِيعَةَ ، أَنَّ عُمَرَ خَرَجَ إِلَى الشَّامِ . فَلَمَّا جَاءَ سَرَّعَ بَلَفَهُ أَنَّ الْوَبَاءَ قَدْ وَقَعَ بِالشَّامِ . فَأَخْبَرَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « إِذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ ، فَلَا تَقْدَمُوا عَلَيْهِ . وَإِذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا ، فَلَا تَخْرُجُوا فِرَارًا مِنْهُ » ، فَرَجَعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مِنْ سَرَّعَ .
وَعَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، أَنَّ عُمَرَ إِذَا انْصَرَفَ بِالنَّاسِ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ .

100 — () : Yine bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum. O da İbn Şihâb'dan, o da Abdullah ibn Âmir ibn Rabîa'dan : Umer, Şâm'a hareket etti. Serğ'a gelince, Şâm'-da vebâ hastalığı vukû' bulduğu haberi kendisine ulaştı. Abdurrahmân ibn Avf, Umer'e : Rasûlullah (S) : «Sizler bu hastalığın bir yerde çıktığını işittiğiniz zaman, o hastalık üzerine gitmeyiniz. Eğer bu hastalık sizin bulunduğunuz yerde meydana gelirse, hastalıktan kaçmak için bulunduğunuz yerden çıkmayınız» buyurdu hadîsini haber verdi. Bunun üzerine Umer ibn Hattâb, Serğ'den geriye döndü.

İbn Şihâb'ın, Sâlim ibn Abdillâh'dan gelen hadîsinde : Umer, insanları ancak Abdurrahmân ibn Avf'ın hadîsinden dolayı geriye döndürmüştür tarzındadır.

(۳۳) بَابُ لَا عَدْوَى وَلَا هَامَةَ وَلَا صَفَرَ ، وَلَا نَوَدَ وَلَا غَوْلَ ، وَلَا بَوْرَ مَرَضٍ عَلَى مَصْحٍ

۱۰۱ - (۲۲۲۰) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى (وَالْأَفْظُ لِأَبِي الطَّاهِرِ) قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ . قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَحَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، حِينَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا عَدْوَى وَلَا صَفَرَ وَلَا هَامَةَ » . فَقَالَ أُعْرَابِيٌّ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَمَا بَالُ الْإِبِلِ تَكُونُ فِي الرَّمْلِ كَأَنَّهَا الطَّبَاءُ ، فَيَجِيءُ الْبَعِيرُ الْأَجْرَبُ فَيَدْخُلُ فِيهَا فَيَجْرِبُهَا كُلُّهَا ؟ قَالَ « فَمَنْ أَعْدَى الْأَوَّلُ ؟ » .

(33) HASTALIĞIN (BİZÂTİH) SIRÂYETİ YOKDUR; (EŞYÂDA) UĞURSUZLUK YOKDUR; BAYKUŞ (ÖTMESİNİN TE'SİRİ) YOKDUR; SAFER AYINDA UĞURSUZLUK YOKDUR; YILDIZIN TE'SİRİ YOKDUR; CÂDÛ YOKDUR; HASTA DEVELERİN SÂHİBİ, DEVELERİNİ SAĞLAM DEVELER SÂHİBİNİN DEVELERİ ÜZERİNE GÖTÜRMESİN (HADİSLER) HÂBİ⁶⁰

101 — (2220) : Ebû Hureyre'den, (şöyle demiştir) : Rasûlul-lah (S) : «Hastalığın (bizzât) siyrâyeti yokdur. Safer (in hurmeti) de

60. *Advâ*, *cedvâ* vezninde fesad ma'nâsınadır. Onda *cedvâ* yani fesad vardır denilir. Ve *sâri* olan uyuzluk makûlesi illete ve uyuzluk makûlesi illetin diğerlerine sirâyetine denir ki isimdir. Hadîsdeki «*lâ advâ ve lâ safer*» bu ma'nâdandır. O da uyuz ve diğer bir hastalığın sâhibinden başkasına geçmesidir.

Hâme, gece kuşlarından *saddâ* dedikleri kuş ismidir. Meşhûru baykuşdur. Mütercim der ki: *en-Nihâye*'de *lâ advâ* ve *lâ hâmete* hadîsinde *hâme*'den murâd bu kuş olmak üzere şerh edilmiştir. Arablar İslâm'dan önce i'tikâd ederlerdi ki intikâmı alınmayan maktûlun rûhu *hâme* olup dâima beni sulayın diye çağırırmış, intikâm alındıkda uçub gidermiş. Ve *hâme*, gece kuşlarından bir kuşdur. Bir kavle göre bûmedir. Bazılarına göre her ölünün kemikleri yahut rûhları *hâme* olmak üzere i'tikâd ve onunla teşe'üm ederlermiş. Sonra İslâm Dini tarafından bu bâtil inançlar nefyolundu.

Saddâ, *asâ* vezninde bedeni latîf ve hoş endâm adama denir. Ve başın içinde olan haşv ve eczâsına denir, *dimâğ* ma'nâsınadır. Ve bir kuş adıdır ki geceleri öter ve oradan oraya sığırayıp uçar. Câhiliye inancına göre bir kuş ismidir ki maktûlun kabirde a'zâsı çürüdükde başından çıkıp zuhûr eder, bu kuş baykuş olacaktır.

Safer, bir illet adıdır ki insanın karnına âriz olup benzini kehribâ gibi sarardır. Ve safer, Muharrem ayını safer ayına te'hîr eylemeğe denir. Câhiliyetde harâm aylardan olan Muharrem ayında başlamış oldukları harb ve ta'lânı icrâ için harâm kılmayı Safer ayına te'hîr, yani Saferi Muharreme bedel ederlerdi. *Lâ safere...* hadîsi bu ma'nâdandır. Bir kavle göre zikredilen bu hadîsde menfi olan saferden murâd işaret edilen hastalıktır ki başkasına sirâyet edici diye i'tikâd ederlerdi.

Ve Arab'ların inancında bir yılan adıdır ki insanın karnında meydana gelir, göğüs kemiklerine yapışık, acıkdıkda insanın içerisini kavrayıp ısırır. Bir kavle göre bir canavardır ki kezâlik insanın iç boşluğunda olup acıktığında ege kemiklerinin taraflarını ısırır. İnsan acıkdıkda içerisinin sızladığı güyâ ki bundandır.

Bir kavle göre bir nevi kurtcağızdır ki insanın karnında âriz olur, *afâr* dahi derler. Şârihin beyânına göre solucanlar olacaktır ki aşağıdan atılırlar...

Nev', *gurûba* mâil ve sâkıt olan yıldıza denir. Cem'i *envâ'* ve *nev'ân* gelir. Bir kavle göre *nev'*, yıldız düşmeğe denir. ki ayın menzillerinden bir yıldız, *fecr tulû'* ettiği sırada mağribde ufukdan sâkıt olup onun rakibi olan yıldız hemen o saat meşrikden ona mukabil *tulû'* eylemekden ibâretidir. Şârih der ki işbu *nev'* husûsunun Arab'lar arasında on üç gün hükmü vardır. Ondan sonra menzillerden bir kevkebin dahi *nev'*ini i'tibâr ederler. On üçer gün, on üçer gün sene sonuna varıncaya kadar devam ederler. Lâkin cebhe menzillinde on dört gün mu'teberdir. Ve bazıları doğan yıldızı, bazıları da batan yıldızı i'tibâr eylediler. Arab'lar, yağmuru, rüzgârı ve diğer cevvi hâdîseleri ve vaziyetleri ona isnâd ederler. Bu ma'nâ, nuhûd yani kalkmak ma'nâsından, yahut atıyye ma'nâsındandır.

Gûl, helâk sebebi olan nesneye denir. Vakaa *fi'l-gûl* denir ki helekeye düştü demekdir. Heleke, âfet ve dâhiyeye denir. *السَّالَم* (si'lât) ma'nâsınadır ki *tenhâ* ve kirlarda bazı şekil ile insana görünüb sapıtan bir cinn cinn tâifesine denir. Türkcede *konculûz* ta'hîr olunur. Cem'i *agvâl* ve *gûlân* gelir. *en-Nihâye*'de, *lâ gûle* ve *lâ safere* hadîsi hakkında İbnu'l-Esir dedi ki: *Gûl*, cinn ve şeytanlardan bir cinsdir, Arab'lar

yokdur. (İğey ve baykuş (ötmesinin te'siri) de yokdur» buyurduğu zaman bir çöl Arabı : Yâ Rasûlallah! Öyle ise benim geyikler gibi (düzgün, sağlam) ve (temiz) kumluk arâzide yaşıyan develerime ne dersiniz? Uyuzlu bir deve gelib de bu sağlam develerin arasına sokulunca onların hepsini uyuz edlveriyor dedi. Rasûlullah : «Ya ilk uyuz deveye bu hastalığı kim sirâyet ettirdi?» diye cevâb verdi ⁶¹.

۱۰۲ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَحَسَنُ الْخَلَوَانِيُّ قَالَا : حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ (وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ سَعْدٍ) . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَغَيْرُهُ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا عَذْوَى وَلَا طِيرَةٌ وَلَا صَفَرٌ وَلَا هَامَةٌ » فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! يَبْلُ حَدِيثُ يُونُسَ .

102 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Hastalığın (bizâtihi) sirâyeti yokdur. Eşyâda uğursuzluk yokdur. Safer ayında uğursuzluk yokdur. Baykuş ötmesinde uğursuzluk yokdur» buyurdu. Bunun üzerine bir A'râbî : Yâ Rasûlallah! deyib (101 rakamlı) Yûnus hadîsindeki gibi söyledi.

۱۰۳ - (...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِيُّ . أَخْبَرَنَا أَبُو الِئْمَانِ عَنْ شُعَيْبٍ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ . أَخْبَرَنِي سَيِّدَانُ بْنُ أَبِي سَيِّدَانَ الدَّوْلِيُّ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا عَذْوَى » فَقَامَ أَعْرَابِيٌّ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ يُونُسَ وَصَالِحٍ . وَعَنْ شُعَيْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ : حَدَّثَنِي السَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ ابْنِ أَخْتِ نَمِرٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا عَذْوَى وَلَا صَفَرٌ وَلَا هَامَةٌ » .

i'tikâd ederler ki gûl, tenhâ beyâbânda insana muhtelif sûretlerle renklenmiş olarak görünüb yoldan sapıtır ve helâk eder. Bunun vucûdunu Peygamber nefy eyledi. Ve bazıları dedi ki, menfi olan gûlun zâtı olmayıb, muhtelif sûretlerle müteşekkil olarak insana tasallutunu nefy eylediler. Hatta işbu «izâ tağavveleti'l-ğilânu ...fe bâdirû bi'l-ezâni = gûller renk renk görünüb sapıttığı zaman, hemen ezâna başlayın» hadisi ve «lâ gûle ve lâkini's-seâlâ = gûl yokdur, fakat câdûlar vardır» hadisi ikinci kavli te'yîd edicidir... Ve gûl, semâdan sâkût olan şâhlardan yaradılmış olmak üzere meşhûrdur. Kaldı ki vâkıa bir adam gecelerde bir tenhâ mahalde yahut yolda bulunub vehm ve vahşet peydâ eylese gözüne korkunç şekiller ile şekillenmiş garîb sûret tahayyul eder. Bunun hakikatı vehm edici kuvvetin fi'lidir. Gerçi cinn tâlifesinin vucûdu şer'an sâbitdir. Lâkin tahkik kavli üzere tasallut ve zarâr vermekden men' edilmişlerdir.

Ve Rûmeli ülkesinin bazı bölgelerinde câdû ta'bir ettikleri şahs, nakilerine göre gûl nevindendir. İbn Kemâl, Ebu's-Suûd ve Sa'du'd-dîn Kasencânî fetvâları üzere habîs rûhlar, kendileri ile münâsebeti olan habîs cesetlere duhûl ve tasarruf edib kendileri gibi murdarlara zarâr verirler. Lâkin iymân ehline musallıt olamazlar. Ve def'inin çâresi de mezkûr fetvâlarda açıklanmıştır... (Kamûs Ter. İlgili maddeler).

61. Ya'nî ilk önce uyuz illetine tutulan devenin hastalığı sirâyetle olmayıb Allâh'ın takdîri ile vucûda geldiği şübhesizdir. Bunun gibi senin develerine sirâyeti de yüce Allah'ın takdîri iledir.

103 — () : Buradaki râvî de Ebû Hureyre'nin, Peygamber (S) : «Hastalığın kendi kendine sirâyeti yokdur» buyurdu. Bunun üzerine bir A'râbî ayağa kalkdı dediğini, (101 rakamlı) Yûnus ve (102 rakamlı) Sâlih hadisleri gibi zikretti. Şuayb'ın, Zuhri'den rivâyet ettiği hadîsde Zuhri şöyle demiştir : Bana Sâid ibn Yezid ibn Uhlî Nemir tahdis etti ki Peygamber (S) : «Hastalık bizâtihi sirâyet etmez. Safer ayında harâmlik — veya uğursuzluk — yokdur. Baykuş ötmesinde de uğursuzluk yokdur» buyurdu ⁶².

١٠٤ — (٢٢٢١) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ (وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ) قَالَ : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا عَذْوَى » وَيَحْدُثُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يُوْرِدُ مُرِضٌ عَلَى مُصِحٍّ » . قَالَ أَبُو سَلَمَةَ : كَانَ أَبُو مُرَيْرَةَ يُحَدِّثُهُمَا كَلَامَهُمَا ؛ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . ثُمَّ صَمَتَ أَبُو مُرَيْرَةَ بَعْدَ ذَلِكَ عَنْ قَوْلِهِ « لَا عَذْوَى » وَأَقَامَ عَلَى « أَنَّ لَا يُوْرِدُ مُرِضٌ عَلَى مُصِحٍّ » . قَالَ فَقَالَ الْحَارِثُ بْنُ

62. Câhiliyet devrinin bütün hurâfeleri ile, kötü an'aneleri ile mücâdele ederek yıkan ve yerlerine nûrlu bir medeniyet sistemi kuran dünyânın en büyük inkılâbcısı Peygamber'ımız Hz. Muhammed, bu hadisleri ile târih boyunca sürüb gelen büyük bir hurâfe serisini daha yıkmış bulunuyor.

Câhiliyet devrinde sâri' hastalıkların ilâhî bir te'sîre tâbî' olmadan bizâtihi sirâyet ettiği sanılırdı. İslâm akidesine göre her şeyde hakîkî müessir yüce Allah'dır. Hadislerde bu hakikat : «Bulaşıcı hastalıklar bizâtihi sirâyet edemez» cümlesi ile ifâde buyurulmuştur. Bununla beraber bütün sıhhat tedbîrleri de titizlikle emr ve tavsiye olunmuştur. Bu emirlerden de sirâyetin sâbit olduğu ve fakat bu sirâyetin ancak ilâhî takdir ile vukûa geldiği öğretilmiştir. Nasıl ki ateş yakar, fakat yakdıran Allah'dır. Ateşe yakmak kudretini ve kanûnunu Allah bahsetmiştir. Dilediği zaman o kudreti alır, o kanûnu tutar da ateş, İbrahim Peygamber'in kıssasında olduğu gibi serin ve selâmet oluverir (el-Enbiyâ : 69).

Hadîsdeki tıyere ta'biri, lûgat izâhlarında da verildiği üzere bir maksad için evinden çıkan bir yolcunun önünden kuş yahut herhangi bir hayvan geçmesi ile bunu uğursuzluk sayarak maksadına gitmekden vaz geçip geri dönmesidir. Bu da câhiliyet âdetlerinden birisidir. Ne bir menfaati celb, ne de bir mazarratı def ile ilgili olmayan ve ferdin irâdesini kırıp şahsî teşebbüsüne engel olan bu muzır âdat de kat'î sûretle men' olunmuştur.

Hâme de Türkçede Ükey denilen ve geceleri uçan kuşdur. Câhiliyet Arab'ları bu kuşdan da teşe'um ederlerdi. Câhiliyet telakkisine göre katli bulunmayıb da kısas olunamayan bir maktûlun rûhu hâme kuşuna temessül ederek geceleri gelir : Beni sulaymınız, beni sulaymınız! diye ötermiş. Katil bulunub kısas olununca uçar gidermiş. Hadislerde bu meş'ûm telakki de nehy olunmuştur. Bazıları da hâme ile murâd baykuşdur demişlerdir. Baykuşla teşe'um Arab'lara ve eski devirlere mahsûs olmayıb başka milletler arasında da vardır. Ma'lesef zamanımızda da hâlâ yaşamaktadır.

Hadîsdeki safer, hicrî târihin ikinci ayının adıdır. Câhiliyet devrinde Arab'lar nesi'

أَبِي ذَبَابٍ (وَهُوَ ابْنُ عَمِّ أَبِي هُرَيْرَةَ) : قَدْ كُنْتُ أَتَمُّكَ ، يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ! نَحْنُ نَمُتُّ مَعَ هَذَا الْحَدِيثِ حَدِيثًا آخَرَ . قَدْ سَكَتَ عَنْهُ . كُنْتُ تَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا عَدْوَى » فَأَبَى أَبُو هُرَيْرَةَ أَنْ يَعْرِفَ ذَلِكَ . وَقَالَ « لَا يُورِدُ مُرَضٌ عَلَى مُصَحٍّ » فَمَا رَأَاهُ الْحَارِثُ فِي ذَلِكَ حَتَّى غَضِبَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَرَطَنَ بِالْحَبَشِيَّةِ . فَقَالَ لِلْحَارِثِ : أَتَدْرِي مَاذَا قُلْتُ ؟ قَالَ : لَا . قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : قُلْتُ : أَيْتُ . قَالَ : أَبُو سَلَمَةَ : وَلَمْ يَرَى ! لَقَدْ كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يَحْدُثُنَا ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا عَدْوَى » فَلَا أَذْرِي أَنَسَى أَبُو هُرَيْرَةَ ، أَوْ نَسَخَ أَحَدُ الْقَوَائِنِ الْآخَرَ ؟

104 — (2221) : Abdurrahmân ibn Avf'ın oğlu Ebû Seleme şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) : «Hastalığın (bizâtihi) sirâyeti yokdur» buyurdu. Ve yine tahdîs ederek Rasûlullah : «Hasta develerin sâhibi, develerini sağlam deve sâhibinin develeri yanına götürmesin» buyurdu.

Ebû Seleme dedi ki : Ebû Hureyre bu iki mes'elenin her ikisini de Rasûlullah'dan tahdîs ediyordu. Sonra Ebû Hureyre bunun ardından «hastalık (bizâtihi) sirâyet etmez» sözünden sükût edib sâdece «hasta develer sâhibi develerini, sağlam develer sâhibinin develeri üzerine götürmesin» sözü üzerinde durur oldu. Bunun üzerine (Ebû Hureyre'nin amuca oğlu olan) Hâris ibn Ebî Zubâb : Yâ Ebâ Hureyre! Ben senden işitmişdim ki sen bize bu hadîsle beraber diğer bir hadîs daha tahdîs ediyordun. Şimdi o hadîsden sükût ettin. Halbuki sen : Rasûlullah : «Hastalık (bizâtihi) sirâyet etmez» buyurdu der idin dedi. Ebû Hureyre bu hadîsi tanımaktan çekindi ve «hasta deve sâhibi develerini sağlam deve sâhibinin develeri yanına uğratmasın» hadîsini söyledi. Müteâkiben Hâris, bu husûsda onu yine gördü (hatırlatma yaptı), nihâyet Ebû Hureyre asabîleşerek Habeş dili ile anlaşılmaz bir şeyler söyledi⁶³. Bunu ta'kiben Hâris'e hitâben : Ne söylediğimi biliyor musun? dedi. Hâris : Hayır, bilmiyorum dedi. Ebû Hureyre : Onu kabûl etmekden çekindim dedim, dedi.

Ebû Seleme : Ömrüme yemin ediyorum ki, Ebû Hureyre bize, Rasûlullah «hastalık (bizâtihi) sirâyet etmez» buyurdu hadîsini tahdîs eder

usûlune göre Muharrem ayının harâmlığını Safer'e naklederlerdi. Ve bu sûretle Safer harâm aylardan sayılırdı. Peygamber bunu da men' edib : «Artık Safer ayı için hurmet yokdur» buyurmuşdur. Peygamber asrından zamanımıza kadar devam edib gelen halk telakkisine göre bu ayda akdedilen nikâhı devamsız sayarlar. Hatta halk arasında bu aya boş ayı derler. Saferde uğursuzluk, şomluk yokdur buyurulmakla bu telakkî de yıkılmışdır. Buhârî'nin bir rivâyetinde Hz. Âişe : Benim nikâhım da, zivâfım da Safer ayında idi dediğine göre Peygamber bu hurâfeli fikrin izâlesine fi'len de çalışmışdır.

63. Hadîsdeki *rotana* fiili, lugatda şöyle izâh ediliyor : *Ratâne* ve *ritâne* — sahâbe ve kitâbe vezinlerinde — Arabî lisândan gayri lisânla tekellüm eylemek ma'nâsıdır (*Kamûs Ter.*).

idi. Artık ben bilemiyorum. Ebû Hureyre « kısmı unuttu mu, yoksa iki kavlden biri diğerini nesh mi etti? bilemiyorum dedi »⁶⁴.

١٠٥ - () : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَحَسَنُ الْعُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ مُعِينٍ (قَالَ عَبْدُ : حَدَّثَنِي . وَقَالَ
الْأَخْرَانِ : حَدَّثَنَا) بِمَنْثُورٍ - بِمَنْثُورِ بْنِ إِزَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ - حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ .
أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا عَدْوَى »
وَيُحَدِّثُ مَعَ ذَلِكَ « لَا يُوْرِدُ الْمَرْضَى عَلَى الْمَصْحِ » . يَثْلُ حَدِيثِ يُونُسَ .

(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ النَّارِيُّ . أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ . حَدَّثَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ،
بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

105 - () : İbn Şihâb (dedi ki) : Bana Ebû Seleme ibn Abdurrahmân haber verdi. Kendisi Ebû Hureyre'den, Rasûlullah (S) : «Hastalığın (bizâtihi) sirâyeti yokdur» buyurdu hadîsini tahdîs ediyorken işitmiştir. Ve Ebû Hureyre bununla beraber (101 rakamlı) Yûnus hadîsi gibi «hasta develerin sâhibi develerini sağlam deve sâhibinin develeri yanına getirmesin» hadîsini de tahdîs ediyordu.

() : Buradaki râvî de yine Zuhri'den bu isnâdla o hadîs tarzında rivâyet etmiştir.

١٠٦ - (٢٢٢٠) : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقَتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (بِمَنْثُورِ
ابْنِ جَمْرٍ) عَنْ الْعَلَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا عَدْوَى وَلَا هَانَةٌ
وَلَا نَوَةٌ وَلَا صَفَرَةٌ » .

106 - (2220) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) : «Hastalığın bizzât sirâyeti yokdur, baykuş ötmesinde uğursuzluk ve şerr yokdur. Yıldızın (tabîat hâdiselerinde) te'siri yokdur. Safer ayında hurmet — veya uğursuzluk — yokdur» buyurmuştur.

64. Ebû Hureyre'nin «lâ advâ = hastalığın kendi kendine sirâyeti yokdur» hadîsini unutmuş olması hadîsin sıhhatını bozmaz. Çünkü hadîs bunca sahâbilerin huzûrunda söylenmiş ve nakl olunmuştur. Bu cihetle de Buhârî ile Muslim'in Sahîh'lerine ve diğer Sünen sâhiblerinin kitâblarına geçmiştir. Şimdi müsbet ve menfi iki rivâyetin te'lifini şöyle yapabiliriz : Menfi olan rivâyetde hastalığın bizâtihi sirâyeti nefy olunub, Allâh'ın takdiri ile sirâyet ettiği bildirilmiştir. Bu bizâtihi kaydı ile iki rivâyet arasında zıdlık kalmamış oluyor.

۱۰۷ — (۲۲۲۲) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ . ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَبِشَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا مَدْوَى وَلَا طَبْرَةَ وَلَا غُولَ » .

107 — (2222) : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Hastalığın (bizâtihi) sirâyeti yoktur, teşe'um (yani eşyâda uğursuzluk) yoktur, ğûl (denilen bir şey) de yoktur».

۱۰۸ — (...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هَاشِمٍ بْنُ حَيَّانَ . حَدَّثَنَا بِهِ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ (وَهُوَ النَّسَرِيُّ) . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا مَدْوَى وَلَا غُولَ وَلَا صَفَرَ » .

108 — () : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Hastalığın (bizâtihi) sirâyeti yoktur. Ğûl denilen şey yoktur. Safer ayında uğursuzluk — veya harâmlik — yoktur» buyurdu.

۱۰۹ — (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « لَا مَدْوَى وَلَا صَفَرَ وَلَا غُولَ » . وَصَمِيتُ أَبَا الزُّبَيْرِ يَذْكُرُ ؛ أَنَّ جَابِرًا فَسَّرَ لَهُمْ قَوْلَهُ « وَلَا صَفَرَ » فَقَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ : الصَّفَرُ الْبَطْنُ . فَقِيلَ لِي جَابِرٍ : كَيْفَ ؟ قَالَ : كَانَ يُقَالُ دَوَابُّ الْبَطْنِ . قَالَ وَلَمْ يُفَسِّرِ الْقَوْلَ . قَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ : هَذِهِ الْقَوْلُ الَّتِي تَقُولُ .

109 — () : Ebuzzubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillah (R) dan şöyle derken işitmiştir : Ben Peygamber (S) den işittim : «Hastalığın (kendi kendine) sirâyeti yoktur. Safer ayında uğursuzluk — veya hürmet — yoktur. Ğûl denilen bir mahlûk da yoktur» buyuruyordu.

Râvî İbn Cüreyc şöyle dedi : Ben Ebuzzubeyr'den işittim o, Câbir ibn Abdillah'ın kendisine «Safer yoktur» sözünü tefsir ettiğini zikrediyordu. Ebuzzubeyr : Safer, karından ibâretidir dedi. Câbir'e : Bu nasıl olur? denildi. Câbir : Eskiden karın hayvanları denilir idi — yahut eskiden karın hayvanlarına kail olunur idi — dedi. Câbir, ğûl denilen şeyi tefsir etmedi. Ebuzzubeyr : Bu, renk renk görünen ğûlden ibâretidir dedi.

(۳۴) باب الطيرة والافال، وما يكون فيه من التورم

۱۱۰ — (۲۲۲۳) وحدثنا عبد بن حميد . حدثنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر عن الزهري ، عن

عبيد الله بن عبد الله بن عتبة : أن أبا هريرة قال : سمعت النبي ﷺ يقول « لا طيرة » وخيرها الفأل ،
قيل : يا رسول الله ! وما الفأل ؟ قال « الكلمة الطيبة التي يسميها أحدكم » .

(...) وحدثني عبد الملك بن شعيب بن الليث . حدثني أبي عن جدي . حدثني عقيل بن خالد .

ع وحديثه عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي . أخبرنا أبو اليمان . أخبرنا شعيب . كلاهما عن الزهري ،
بهذا الإسناد ، وقوله .

وفي حديث عقيل : عن رسول الله ﷺ . ولم يقل : سمعت . وفي حديث شعيب : قال : سمعت
النبي ﷺ كما قال معمر .

(34) UĞURSUZLUK ADDETMEK, UĞURLULUK SAYMAK VE KENDİSİNDE UĞURSUZLUK BULUNACAK ŞEYLER BÂBİ⁶⁵

110 — (2223) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Teşe'um (yani herhangi bir şeyi uğursuzluk addetme) yokdur. Onun en hayırlısı tefe'uldur» buyuruyordu. Yâ Rasûlallah! Fe'l nedir? diye soruldu. Rasûlullah : «Sizden birinizin işiteceği güzel bir kelimedir» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvileri de Zuhri'den bu isnâdla yu-

65. Fe'l : Fâ'nın fethi ve hemzenin sükûnu ile *tyere* mukabilidir ki lisanımızda *fâl* derler, uğur tutmağa ve yumn kelimesinin tahrif edilmiş olarak yom tutmak ta'bir olunur. Me-selâ : Bir hasta bir kimseden yâ Sâlim! ve gayb bir şey arayan da yâ Vâcidi lafzlarını işidince şifâ ve aradığını bulmağa teyemmümle azm ve umid eder. Ve bu fâl dâima heyirda kullanılır. Bir kavle göre hayirda ve şerrde kullanılır. Cem'i, fu'ul ve uful gelir. Hemzeyi elife kalb ile fâl demek dahi câizdir. Tefâul, tefe'ul, iftâl hepsi de fâl tutmak ma'nâsınadır.

Şu'm, — şın'ın dammıyle — uğursuzluk ma'nâsınadır. Arab'lar bir semte giderken sol taraftan görünen hayvanı tatayyur ettiklerinden uğursuza şu'm denmek ondan çıkmıştır.

Şâim, bir adamı, uğursuzluğa uğradıcı kimseye denir.

Şeâme, selâme vezninde uğursuz olma ma'nâsınadır... Arab'lar bi'n-nefs bedbâht olana meş'ûm ve gayre bedbahtlığı sâri ve lâhik olana şâim derler.

Meş'ûm, madrûb vezninde, me'sûm, ma'kûl vezninde ikisi de sahîhdir. Bu madde seameden alınmıştır ki sol cânibe denir. Nitekim uğurluluk ma'nâsına olan yumnada yemine'den alınmıştır ki sağ tarafa denir. Zira Arab'lar hayır ve menfaatı yemine, şerr ve mazarratı sola nisbet ederler... Ashâbu'l-meymene ile Ashâbul'-meş'eme'nin (el-Vâkıa: 8-18; 9-19) tefsirleri husûsunda müfessirlerin birçok kavilleri vardır. Bunlar ma-ballerinde şerh edilmiştir... (Kamûs Ter. ilgili maddeler).

karıklığın benzerini rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Ukayl'ın hadîsinde : Rasûlullah'dan deyib, işittim dememiştir. Şuayb'ın hadîsinde ise, Ma'mer'in dediği gibi : Peygamber'den işittim demiştir.

۱۱۱ — (۲۲۲۴) : Katâde, Enes (R) den tahdîs etti ki Allâh'ın Peygamber'i (S) şöyle buyurmuştur : «Hastalığın (kendi kendine sebebsiz) sirâyeti yokdur. Herhangi bir şeyi uğursuz saymak da yokdur. Güzel bir söz, hoş bir kelimeden ibâret olan fâl benim hoşuma gider».

111 — (2224) : Katâde, Enes (R) den tahdîs etti ki Allâh'ın Peygamber'i (S) şöyle buyurmuştur : «Hastalığın (kendi kendine sebebsiz) sirâyeti yokdur. Herhangi bir şeyi uğursuz saymak da yokdur. Güzel bir söz, hoş bir kelimeden ibâret olan fâl benim hoşuma gider».

۱۱۲ — (...) : وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ : أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « لَا عَدْوَى وَلَا طِيْرَةٌ . وَبُئِجِبْنِي الْقَالَ ، قَالَ قِيلَ : وَمَا الْقَالَ ؟ قَالَ « الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ » .

112 — () : Enes ibn Mâlik (R) den, Peygamber (S) : «Hastalığın (sebebsiz) sirâyeti yokdur. Herhangi bir şeyi uğursuz saymak da yokdur. Ve fâl benim hoşuma gider» buyurdu. Peygamber'e : Fâl nedir? diye soruldu. Peygamber : «Hoş bir kelimedir» buyurdu.

۱۱۳ — (۲۲۲۳) : وحَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنِي مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا بِحْنِي بْنُ عَتِيقٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا عَدْوَى وَلَا طِيْرَةٌ وَأَحِبُّ الْقَالَ الصَّالِحَ » .

113 — (2223) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Hastalığın (bizâtihi) sirâyeti yokdur. Herhangi bir şeyde uğursuzluk da yokdur. Ben sâlih olan fâli severim» buyurdu⁶⁶.

66. Tefe'um, şom tutmak ve herhangi bir şeyi hayırsız saymak demektir.

Tefe'ul de, uğurlu ve hayırlı saymaktır ki, Türkçede yom tutmak ta'bir olunur. Güzel sözle tefe'ul hakkında en güzel misâl, Peygamber'in Hudeybiyye seferinde Suheyli ibn Amr'ın adıyla tefe'ul etmesidir. Şöyle ki: Hudeybiyye'de Kureys, muslimanları muşkil bir vaziyete soktuğu sırada Kureys, Suheyli ibn Amr'ı, Huveytib ibn Abdi'l-Uzzâ ile beraber Peygamber'e sulh akdi için göndermişti. Rasûlullah, Suheyli'i görünce uysallık ve yumuşaklık ifâde eden Suheyli adı ile tefe'ul ederek sahâbîlerine : «Artık işiniz bir dereceye kadar kolaylaştı» buyurdu. Peygamber'in bu kabil güzel tefe'ulleri daha başka münâsebetlerle de vâki' olmuştur.

Tefe'umu hurâfelerden sayarak red ve nehy eden Peygamber güzel isim ile tefe'ulu bir, umîd ve başarı sebebi olarak tasvîb edip kullanmıştır.

۱۱۴ - (...) حدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هُرُونَ. أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا عَدْوَى وَلَا هَامَةٌ وَلَا طَيْرَةٌ. وَأَجِبَ النَّالُ الصَّالِحُ».

114 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Hastahğın (kendi tabiatıyla) sirâyetli yokdur. Baykuş ötmesinde şerr yokdur. Herhangi bir şeyde uğursuzluk da yokdur. Ben iyi olan fâlı severim».

۱۱۵ - (۲۲۲۵) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قُنَبٍ. حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حَمْزَةَ وَسَلِيمٍ، ابْنَيْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ مُرَّةٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «الشُّومُ فِي الدَّارِ وَالْمَرْأَةِ وَالْفَرَسِ».

115 — (2225) : Ve bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum. O da İbn Şihâb'dan, o da Abdullah ibn Umer'in iki oğlu Hamza ile Sâlim'den, onlar da babaları Abdullah ibn Umer (R) den ki, Rasûlullah (S) : «Uğursuzluk (telakkîsi âdet olarak), evde, kadında ve atda hâsıl olur» buyurmuşdur ⁶⁷.

۱۱۶ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حَمْزَةَ وَسَلِيمٍ، ابْنَيْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا عَدْوَى وَلَا طَيْرَةٌ. وَإِنَّمَا الشُّومُ فِي ثَلَاثَةٍ: الْمَرْأَةِ وَالْفَرَسِ وَالْأُتَى».

67. Âlimler bu hadîsde ihtilâf ettiler. Mâlik ve bir tâife : Hadîs zâhiri üzeredir. Çünkü yüce Allah bazan evde oturmayı zarar yahut helâke bir sebep kılar. Muayyen bir kadını yahut atı, yahut hizmetçiyi almak da böyledir ki bazan helâk Allâh'ın kazâsı ile bu şeylerin yanında hâsıl olur. Buna göre hadîsin ma'nâsı : Bazan uğursuzluk bu üç şeyde hâsıl olur demişlerdir.

Diğerleri ise : Evin uğursuzluğu, darlığı, komşularının kötülüğü ve ezâlarıdır. Kadının uğursuzluğu da, doğurmaması, dilinin kötülüğü ve şüpheden dolayı saldırganlığıdır. Atın uğursuzluğu da, üzerinde gazâ yapılmaması, yahut seyirtmeyib hırcmlık yapması ve fiatının pahalılığıdır. Hizmetçinin uğursuzluğu da, hüyunun kötülüğü ve kendisine havâle edilen işlere taahhüdünün azlığıdır demişlerdir (Nevevî).

(.) وحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ وَخَمْرَةَ ، ابْنَيْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ أَبِيهِمَا ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . ح وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا بِمَقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَالِمٍ وَخَمْرَةَ ، ابْنَيْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُمَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عَقِيلُ بْنُ خَالِدٍ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا بَشَرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسْتَيْقٍ . ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ . كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فِي الشُّؤْمِ . بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ . لَا يَذْكُرُ أَحَدٌ مِنْهُمْ فِي حَدِيثِ ابْنِ عُمَرَ : الْعَدْوَى وَالطَّيْرَةَ ، غَيْرَ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ .

116 — () : Abdullah ibn Umer (R) den, Rasûlullah (S) : «Hastalığın (bizâtihi) sirâyeti yokdur. Herhangi bir şeyde uğursuzluk da yokdur. Uğursuzluk (telâkkîsi âdet olarak) ancak şu üç şeyde : Kadında, atda ve evde hâsıl olur» buyurmuşdur ⁶⁸.

68. Bundan önceki hadis ve hâşiyelerde de açıklandığı gibi, *şu'm* lâfzı uğursuzluk, hayırsızlık ma'nâsıdır. Bunun zıddı ve karşılığı *yumadur* ki, kutluluk ve hayırlılık demektir. Arab'lar câhiliyet devrinde, kadında, atda ve evde *şeamet* yani uğursuzluk bulunduğunu i'tikâd ederlerdi. Bu cihetle İbnu'l-Arabî : Bunlarda *şeamet* iddiası câhiliyet âdetine müsteniddir. Yoksa halkıyy bir uğursuzluk mevcûd değildir demiştir. Hadiste bu üç şeyin husûsî olarak zikredilmesi, insanların bunlarla sıkı ve dâimî ilgili bulunmalarındandır. İnsan oğlu, içinde oturacak bir evden, birlik yaşayacak bir eşden, kullanacak bir hayvandan müstağni olamaz. Bunlara pek yakından ve sıkı bir sûrette bağlıdır. Bu cihetle hadiste bu üç şey husûsî olarak zikredilmiştir. Yoksa câhiliyetde meş'ûm sayılan şeyler daha çokdur. Bu sebeble hadisin zâhirinde teşe'um yani *şu'm* tutmak ma'nâsı hakikatde matlûb değildir. Çünkü Rasûlullah bundan önce geçen bir çok hadislerinde «lâ-tiyerete = teşe'um yoktur» buyurarak *şu'm* tutmayı, hayırsızlık saymayı umûmî sûrette men' etmiştir. Şu halde nefyen ve isbâten karşılaşan bu iki haberden teşe'umun umûmî sûrette yasaklığını ve konumuz olan hadisteki *şeamet* telâkkîsi de câhiliyet âdetini hikâyeden ibâret olup, İslâm i'tikâdı olmadığını bilmek sûretiyle iki haber arası te'lîf edilir.

Bu te'lîf ve tevcih delilsiz de değildir, şu kuvvetli haberlere dayanmaktadır :

a. Tahâvî'nin rivâyetine göre, bir kerre Hz. Âişe'nin huzûruna Benû Âmir'den iki kişi gelerek :

— Ey Mu'minlerin anası! Ebû Hureyre, Rasûlullah'ın : Kadında, evde, atda uğursuzluk vardır dediğini haber veriyor siz ne dersiniz? diye sormuşlardı. Bunu işidince Âişe son derece hiddetlenerek :

— Kur'an'ı Muhammed'e gönderen Allâh'a yemin ederim ki, kat'iyen Rasûlullah böyle bir şey söylememiştir. O, yalnız câhiliyet halkının kadında, evle, atla teşe'um ettiklerini bildirmiştir demiyordur. Âişe'nin bu cevâbı, konumuz olan İbn Umer hadisin-

() : Buradaki altı tarık râvîlerinin hepsi de Zuhri'den, o da Sâlim'den, o da babası Abdullah İbn Umer'den, o da Peygamber'den, uğursuzluk hakkındaki bu hadîsi (115 rakamlı) Mâlik hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir. Yûnus İbn Yezîd müstesnâ, bunlardan hiçbir kimse bu İbn Umer hadîsinde advâ ve tıyereyi zikretmemiştir.

۱۱۷ - (...) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَكَمِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عُمَرَ

ابْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ زَيْدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ يُحَدِّثُ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « إِنْ يَكُنْ مِنَ الشُّومِ شَيْءٌ بِحَقِّ ، فَفِي الْفَرَسِ وَالْزَّأَةِ وَالْذَّارِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِإِسْنَادٍ ، مِثْلِهِ . وَلَمْ يَقُلْ : حَقٌّ .

117 — () : İbn Umer (R) den, Peygamber (S) : «Eğer uğursuzlukda hak bir şey mevcûd olsaydı, atda, kadında ve evde olurdu» buyurmuştur.

() : Burada da Şu'be, bu isnâdla onun benzerini rivâyet etmiştir. Râvî burada : Hakk sözünü söylememiştir.

deki Peygamber'in sözü yalnız câhiliyet âdet ve telakkisini hikâyeden ibâret olduğunu bildirir.

b. Tahâvî'nin rivâyet ettiği yukarıki haberi İbn Abdî'l-Berr de rivâyet ediyor ve sonunda Âişe'nin Hadîd sûresinin şu âyetini okuyarak istidlâl ettiğini bildiriyor :

«Ne yerde, ne de nefislerinizde bir musîbet vukûa gelmez ki biz onu yaratmazdan önce o bir kitâbda yazılmış (ezelde takdir edilmiş) olmasın. Hâdiseleri böyle vukûundan evvel takdir, hiç şübhesiz Allah'a göre kolaydır» (el-Hadîd : 22). Şu halde yazılı olan hâdiselerden kurtulmak mümkün değildir. Bunlarda meskenin, şahsın hiç te'siri yoktur.

c. Âişe, teşe'umun yalnız bu üç nevi ile mucâdele etmemiş, câhiliyet hurâfelelerinin hepsi ile uğraşmıştır. O cümleden birisi de Şevvâl ayında evlenmek ile zifâfı çirkin görmek i'tiyâdı idi. Bir kerre Âişe anamızın huzûrunda bu kanâat taşıyan kadınlardan bir topluluğa karşı : Rasûlullah beni Şevvâl ayında tevâc etti, zifâfımız da Şevvâl ayında vâki' oldu. Acaba Rasûlullah'ın yanında benden sevimli kim vardı? diyerek onları irşâd etmiştir.

d. Konumuz olan İbn Umer hadîsinin ma'nasını en iyi ta'yin eden 117 ve 118 rakamlı İbn Umer hadîsleri ve bir de 119 rakamı ile gelecek olan Sehl İbn Sa'd hadîsidir. Sehl hadîsinde Rasûlullah : «Eğer bir şeyde uğursuzluk olsaydı o, kadında, atda ve meskende olurdu» buyurmuştur. Bu hadîsin birinci kısmı olan «eğer uğursuzluk olsaydı» şartî cümlesi bu üç şeyde uğursuzluk olmadığını pek açık ifâde etmektedir. Bunlarda seâmet olmayınca başka şeylerde de olmaz.

۱۱۸ - (...) وحدثني أبو بكر بن إسحاق . حدثنا ابن أبي مريم . أخبرنا سليمان بن بلال . حدثني عتبة بن مسلم عن حمزة بن عبد الله بن عمر ، عن أبيه ؛ أن رسول الله ﷺ قال « إن كان الشؤم في شيء ، ففي الفرس والمنسكن والمرأة » .

118 — () : Abdullah ibn Umer'in oğlu Hamze'den, o da babasından : Rasûlullah (S) : «Herhangi bir şeyde uğursuzluk olsaydı atda, meskende ve kadında olurdu» buyurmuştur.

۱۱۹ - (۲۲۲۶) وحدثنا عبد الله بن مسleme بن قنبل . حدثنا مالك عن أبي حازم ، عن سهل بن سعد . قال : قال رسول الله ﷺ « إن كان ، ففي المرأة والفرس والمنسكن » يعني الشؤم .

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا الفضل بن دكين . حدثنا هشام بن سعد عن أبي حازم ، عن سهل بن سعد ، عن النبي ﷺ . بمثله .

119 — (2226) Bize Abdullah ibn Mesleme ibn Ka'nab tahdîs etti. Bize Mâlik, Ebû Hâzım'dan, o da Sehl ibn Sa'd'dan tahdîs etti. Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S), uğursuzluğu kasederek : «Eğer o, bir şeyde mevcûd olsaydı kadında, atda ve meskende olurdu» buyurdu.

() : Buradaki râviler de yine Sehl ibn Sa'd'dan, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

۱۲۰ - (۲۲۲۷) وحدثنا إسحاق بن إبراهيم الحنظلي . أخبرنا عبد الله بن العارث عن ابن جريج . أخبرني أبو الزبير ؛ أنه سمع جابرًا يخبر عن رسول الله ﷺ . قال « إن كان في شيء ، ففي الربع والحامد والفرس » .

120 — (2227) : Ebuzzubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillâh (R) dan işitmiştir. Câbir de Rasûlullah'dan haber veriyor ki, Rasûlullah (S) : «Eğer herhangi bir şeyde uğursuzluk olsaydı, evde, hizmetçide ve atda olurdu» buyurdu.

(۳۵) باب تحريم الكراهة وإيجابه الكراهة

۱۲۱ - (۵۷۷) حدثني أبو الطاهر وحرمة بن يحيى . قال : أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب ، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن بن عوف ، عن ممان . أخبركم السلمي . قال :

قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أُمُورًا كُنَّا نَعْمُدُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ كُنَّا نَأْتِي الْكُهَّانَ . قَالَ: «فَلَا تَأْتُوا الْكُهَّانَ»
قَالَ قُلْتُ: كُنَّا نَتَطَيَّرُ . قَالَ: «ذَا شئٌ لَا يَجِدُهُ أَحَدُكُمْ فِي نَفْسِهِ ، فَلَا يَصُدُّكُمْ» .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنِي حُجَيْنٌ (بَعْنَى ابْنِ الْمُثَنَّى) . حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ .
ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُجَبِّدٍ . قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . ع وَحَدَّثَنَا
أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ .
أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عِيسَى . أَخْبَرَنَا مَالِكٌ . كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ مَعْنَى حَدِيثِ يُونُسَ .
غَيْرَ أَنَّ مَالِيكَ فِي حَدِيثِهِ ذَكَرَ الطَّيْرَةَ . وَلَيْسَ فِيهِ ذِكْرُ الْكُهَّانِ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عَلِيَّةَ)
عَنْ حَجَّاجِ الصَّوَّافِ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ .
كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ بَسَّارٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ
السَّلْمِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ يَحْيَى
ابْنِ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: قُلْتُ: وَمِنْ أَرْجَالِ يَحْطُونَ قَالَ: «كَانَ نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ يَحْطُ . فَمَنْ وَافَقَ خَطُّهُ فَذَاكَ»

(35) KÂHİNLİK YAPMA VE KÂHİNLERE GİTMENİN HARÂM KILINMASI BÂBİ ⁶⁹

121 — (537) : Muâviyetu'bnu'l-Hakem es-Sulemî şöyle dedi:
Ben : Yâ Rasûlallah! Bir takım işler vardır ki, câhiliyet devrinde biz on-

69. *Kehânet*: Gayb'dan haber vermek, fâlcılık yapmak ma'nâsındır, bakıcılık yapmak ta'bir olunur.

Kihâne : Kitâbe vezninde kâhinlik san'atına denir. Şârih der ki: Eskiden Arab'larda kâhinler olurdu. Şikk ve Satih adlarındaki şahıslar gibi ki bunlar, şeytanlar âsumâna çıkmakdan men' edilmiş olmadıklarından bazı hâdiseleri ve haberleri meleklerden kulak hırsızlığı yapıp onları nakil eylemeleri ile haber verirdiler. Sonra Peygamber'in zuhûrunda âsumâna çıkmakdan men' edildiler ve bazıları cinn tâifesinden *huddâm* (hizmetçiler kullandıklarını) iddiâ ederler. Cinnler ise gaybı bilmezler: «KUL LÂ YA'-LEMU MEN Fİ'S-SEMÂVÂTİ VE'L-ARDİ EL-GAYBE İLLALLÂH... : De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'dan başka kimse bilmez» — en-Neml: 65 — (*Kamûs Ter.*).

İbn Esir'in *en-Nihâye*'de beyânına göre: Kâhin, gelecek zamanda olacak şeylerden haber alıp vermeğe uğraşan ve esrârı bilmek iddiâsında bulunandır. Arab'da Şikk ve Satih gibi kâhinler vardı. Bunlardan kimisi kendisini cinnden bir tâbil ve bir re'iiyyi yani gözüne görünen güzel bir perisi olub ona haberler getirdiğini zu'm ederdi. Kimisi de soran kimsenin kelâmından, fiilinden, hâlinde istidlâl ile üstüne vurduracak bir takım sebebler mukaddimleri ile işleri bileceğini zu'm ederdi ki buna bilhassa *Arrâf*

ları yapardık. Bizler kâhinlere giderdik dedim. Rasûlullah (S) : «Sizler kâhinlere gitmeyiniz» buyurdu. Ben : Biz teşe'um eder (bazı şeyleri uğursuz sayar) dık dedim. Rasûlullah : «Bu, herhangi birinizin gönlünde hissettigi asılsız bir şeyden ibâretidir. Binâenaleyh bu kabil asılsız şeyler sakin sizleri kasdedib giriştiğiniz işlerden men' etmesin» buyurdu.

() : Buradaki dört tarik râvîlerinin hepsi de Zuhri'den bu isnâdla (121 rakamlı) Yûnus hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir. Şukadar varki bunlardan Mâlik, kendi hadîsinde teşe'um etmeği zikretmemişdir, fakat onun hadîsinde kâhinlerin zikri yokdur.

() : Buradaki iki tarik râvîleri de Zuhri hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Yahyâ ibn Kesîr hadîsinde şu ziyâde olmuşdur : Ben : Bizden çizgiler çizib yazılar yazan bir takım kimseler vardır dedim. Peygamber : «Peygamber'lerden bir peygamber çizib yazardı. Her kimin yazısı onun yazısına uyarsa işte isâbet eden odur» buyurdu 70.

۱۲۲ - (۲۲۲۸) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُجْمِدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ أَلْكَهْمَانِ كَانُوا يُحَدِّثُونَنَا بِالشَّيْءِ فَتَجِدُهُ حَقًّا . قَالَ : تِلْكَ الْكَلِمَةُ الْخَطُ . يَخْطُفُهَا الْجَنِيُّ فَيَقْبِضُهَا فِي أُذُنِ وَابِيهِ . وَزَيْدٌ فِيهَا مِائَةٌ كَذِبِيَّةٌ .

122 — (2228) : Âişe (R) dedi ki : Ben : Yâ Rasûlallah! Kâ-

ismi verirlerdi. Çalınmış olan şeyi ve yitiğin yerini bildiğini iddiâ eden gibi. Râğib el-İsfehânî de *el-Müfredât*'ında der ki : Kâhin, gizli, geçmiş haberleri bir nevi zan ile ihbâr edendir. Arrâf da gelecek haberleri yine bir nevi zann ile ihbâr edendir. Ve bu iki san'at kâh hatâ eder, kâh isâbet eder. Zann üzere kurulmuş olduklarından dolayı Peygamber (S) : «Her kim Arrâf'a veya kâhine gider de onu dediğinde tasdik eylesse o, Ebu'l-Kasım'a indirilmiş olana küfretmiş demektir» buyurdu.

Birisi böyle bir şey yaptığı zaman, fulân kehânet yaptı denilir. Bununla tahassus ettiği vakit, kehene = kâhin oldu denilir. Kâhinlik yapmağa çalışana da tekehhus denilir.

Yıldız hükümleri, reml, cifir, türlü fâlcılıkta bakıcılık, manyetizm, spritizm, psişizm, metapsişizm, rûh haletleri ile medyûmluk yapan, onunla uğraşan böyle kimseler her zaman, her yerde bulunagelmışdir... (Hak Dini, VII, 5343-5344).

Bunların hepsi birer çeşit kehânetdir. İslâm, bunların hepsini yalan saydı, bunları tasdik etmeği ve onlara gitmeği nehy etti.

70. «Peygamber'lerden biri çizib yazardı», âlimler bunun ma'nâsında tatlâf etmişlerdir. Sahih olan bunun ma'nâsı : Kim onun hattına muvâfık olursa, bu ona mubâh olur demektir. Lâkin bizim için bu muvâfakata yakini bir şekilde bilmemize yol yokdur. Böyle olunca bu mubâh olmaz. Bundan maksûd, onun harâm olduğudur. Zira muvâfakata yakinen bilmek müstesnâ, bu mubâh olmaz. Bizim için onu yakın peydâ etmek mümkün değildir. Peygamber sâdece «kimin hattı ona muvâfık olursa, o, odur» buyurdu da muvâfakata ta'lik etmeksizin o harâmdır demedi. Bu şekilde ifâde etmesi de, herhangi vehimci bir kimsenin o çizib yazan Peygamber'i bu nassa dâhildir diye vehm etmemesi içindir. Böylece bizim hakkımızdaki hükmü beyân etmemekle beraber Peygamber'imiz o Peygamber'e ihtirâmı muhâfaza etmiş oldu. Bu, reml ilmine bir işâretidir (Nevevî).

hinler bizlere birşey söylerlerdi de biz u yayı «sâbit ve vâkı' bulurduk dedim. Rasûlullah (S) : «Bu, sâbit bir kelimedir ki cinniy onu kulak hırsızlığı yapıp sür'atle kapar ve müteâkiben de onu velîsinin kulağına atar, onun içinde de yüz tâne yalan ziyâde eder» buyurdu.

۱۲۳ - (...) حدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَيْبٍ. حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَبِي. حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ. (وَهُوَ ابْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ) عَنِ الزُّهْرِيِّ. أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ عُرْوَةَ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ يَقُولُ: قَالَتْ عَائِشَةُ: سَأَلَ أَنَسُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْكُهَّانِ؟ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَبْسُوا بِشَيْءٍ» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَإِنَّهُمْ يُحَدِّثُونَ أَخْيَانًا الشَّيْءَ، يَكُونُ حَقًّا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «تِلْكَ السَّكَاةُ مِنَ الْجَنِّ يَخْطُمُهَا الْجِنُّ. فَيَقْرَأُهَا فِي أُذُنِ رَأِيهِ قَرَّ الدَّجَاجَةِ. فَيَخْلِطُونَ فِيهَا أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ كَذْبَةٍ».

(...) وحدثني أبو الطاهر. أخبرنا عبد الله بن وهب. أخبرني محمد بن عمرو عن ابن جريج، عن ابن شهاب، بهذا الإسناد، نحوه رواية معقل عن الزهري.

123 — () : Aîşe (R) şöyle dedi : Bir takım insanlar Rasûlullah'a, kâhinlerin mâhiyyetinden sordular. Rasûlullah (S) : «Onlar hiç bir şey değillerdir» buyurdu ⁷¹. Oradakiler : Yâ Rasûlallah! Onlar bazı kerreler vâkıa mutâbık olarak bir şey söylüyorlar dediler. Rasûlullah da : «Bu kelime, cinnden işidilmiştir ki cinniy o kelimeyi kulak hırsızlığı yapıp sür'atle kapar ve müteâkiben kelimeyi velîsinin (yani dostunun) kulağına, tavuğun tekrar tekrar seslenmesi gibi eğilib boşaltır. Onlar da bu kelimenin (sözün) içine yüzden fazla yalan karışdırırlar» buyurdu ⁷².

() : Buradaki râvîler de İbn Şihâb'dan bu isnâd ile, Ma'kıl'ın, Zuhri'den yaptığı (123 rakamlı) rivâyet gibi rivâyet ettiler.

۱۲۴ - (۲۲۲۸) حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ (قَالَ حَسَنٌ : حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ. وَقَالَ عَبْدُ : حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَمْدٍ). حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ مِنَ الْأَنْصَارِ؛ أَنَّهُمْ يَتِمَّامُهُمْ جُلُوسٌ لَيْلَةً مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رُحَى بَنَجْمٍ فَاسْتَنَارَ. فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَاذَا كُنْتُمْ

71. Yani kâhinler, i'tibâre değer hiçbir şey üzerinde değillerdir. Onların sözleri, hiçbir hakikatı bulunmayan bâtıdan ve yalandan ibâretidir (Nevevî).

Kâhinlik, Muhammed'in Peygamberliği ile kesilmiş ve son bulmuştur. Fakat onlara benzemeğe çalışanlar bâkî kalmıştır. İşte bu gibilere gitmek nehyedilmiştir. Artık onlara gitmek ve onları tasdik etmek halâl olmaz (Kastallânî).

72. Bunun ma'nâsı şudur : Cinniy, kelimeyi dostu olan kâhinin kulağına atar, şeytanlar da onu işitirler. Nitekim tavuk da ses ile arkadaşlarına i'lân eder, onlar da birbirleri ile cevâblaşır (Hattâbî).

تَقُولُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، إِذَا رُمِيَ بِعِثَلٍ هَذَا؟ ، قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. كُنَّا نَقُولُ وَلِلَّهِ رَجُلٌ عَظِيمٌ. وَمَاتَ رَجُلٌ عَظِيمٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فَانْهَآ لَا يَرْمِي بِهَا أَمَوَاتٍ أَحَدٌ وَلَا أَحْيَايَهُ. وَلَكِنْ رَبُّنَا، تَبَارَكَ وَتَعَالَى اسْمُهُ، إِذَا قَضَى أَمْرًا سَبَّحَ حَمَلَةُ الْعَرْشِ. ثُمَّ سَبَّحَ أَهْلُ السَّمَاءِ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ. حَتَّى يَبْلُغَ النَّسَبُ أَهْلَ هَذِهِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا. ثُمَّ قَالَ الَّذِينَ يَلُونَ حَمَلَةَ الْعَرْشِ إِحْمَلَةَ الْعَرْشِ: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ فَيُخْبِرُونَهُمْ مَاذَا قَالَ. قَالَ فَيَسْتَخْبِرُ بَعْضُ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ بَعْضًا. حَتَّى يَبْلُغَ الْخَلْقَ هَذِهِ السَّمَاءِ الدُّنْيَا. فَتَخْطَفُ الْجِنُّ السَّمْعَ فَيَقْذِفُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ. وَيُرْمُونَ بِهِ. فَمَا جَاءَ بِهِ عَلَى وَجْهِهِ فَهُوَ حَقٌّ. وَلَكِنَّهُمْ يَقْرَفُونَ فِيهِ وَيَزِيدُونَ».

(...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ. حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ الْأَوْزَاعِيُّ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ. قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ. ح وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَغَيْنٍ. حَدَّثَنَا مَعْقِلُ (بِعْنِي ابْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ). كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، غَيْرَ أَنَّ يُونُسَ قَالَ: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ. أَخْبَرَنِي رَجُلٌ مِنْ أَتْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ الْأَنْصَارِ. وَفِي حَدِيثِ الْأَوْزَاعِيِّ «وَلَكِنْ يَقْرَفُونَ فِيهِ وَيَزِيدُونَ». وَفِي حَدِيثِ يُونُسَ «وَلَكِنَّهُمْ يَقْرَفُونَ فِيهِ وَيَزِيدُونَ». وَزَادَ فِي حَدِيثِ يُونُسَ «وَقَالَ اللَّهُ: حَتَّى إِذَا فُزِعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقُّ». [٢٤/ب/٢٢] وَفِي حَدِيثِ مَعْقِلٍ كَمَا قَالَ الْأَوْزَاعِيُّ «وَلَكِنَّهُمْ يَقْرَفُونَ فِيهِ وَيَزِيدُونَ».

124 — (2224) : Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber'in Ensâr'dan olan sahâbîlerinden biri bana haber verdi ki kendileri bir gece Rasûlullah (S) ile beraber otururlarken bir yıldız atılmış da ortalık aydınlanmış. Rasûlullah da onlara: «Câhiliyet devrinde bunun gibi bir yıldız atıldığı zaman sizler ne der idiniz?» diye sordu. Oradakiler: Allah ve Rasûlu en iyi bilendir. Bizler, bu gece büyük bir kimse doğdu ve büyük bir kimse öldü der idik dediler. Rasûlullah: «Şüphesiz ki bu yıldız hiçbir kimsenin ölümü ve hayâtı için atılmaz, Lâkin ismi çok mübârek ve âlî olan Rabbımız bir işi hükmettiği zaman Hameletu'l-Arş (yani arşı taşıyan melekler) tesbîh ederler. Sonra onların arkasından gelen semâ ehli tesbîh eder. Nihâyet bu tesbîh şu dünyâ semâ ehline ulaşır. Sonra arşı taşıyan meleklerin ardından gelenler, arşı taşıyan meleklerle: Rabbiniz ne buyurdu? diye sorarlar. Onlar da berikilere, Rabbin buyurduğu şeyi haber verirler. Böylece semâlar ahâlisinin bir kısmı dîğlerinden haber ister. Nihâyet o haber şu dünyâ semâyâ ulaşır. Bu esnâda cinler, kulak hırsızlığı yapıp sür'atle bir şey kaparlar da bunu kendi dostlarına fırlatırlar ve bu yıldızla kendileri taşanırlar. İşte bu vech

üzere yani kendisinde hiçbir tasarruf yapmadan getirdikleri şey, sâbitdir, vâkidir. Lâkin onlar bunda yalan karıştırırlar ve artırma yaparlar».

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin' hepsi de Zuhri'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Şukadar ki bunlardan Yûnus : Abdullah ibn Abbâs'dan. Bana Rasûlullah'ın Ensâr'dan olan sahâbîlerinden bir takım kimseler haber verdi demiştir. Evzâî'nin hadîsinde; «lâkin onlar bunda yalan karıştırırlar ve artırma yaparlar» vardır. Yûnus'un hadîsinde ise; «lâkin onlar onda ileri giderler ve artırma yaparlar» vardır. Yine Yûnus'un hadîsinde, «Allah şöyle buyurdu: Onun nezdinde kendisine izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda vermez. Nihâyet (ona izin çıkıp da) kalblerinden korku giderildiği zaman (biribirlerine): Rabbımız ne buyurdu? derler. (Şefâat edecekler de:) Hakkı (söyledi) derler⁷³. O çok yüce, çok büyüktür» (es-Sebe': 23) ifâdeleri vardır. Ma'kıl'ın hadîsinde de Evzâî'nin dediği gibi «lâkin onlar, bunda yalan karıştırlar ve artırma yaparlar» tarzındadır.

١٢٥ - (٢٢٣٠) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْقَتَرِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ صَفِيَّةَ ، عَنْ بَعْضِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « مَنْ أَتَى عِرَافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً » .

125 — (2230) Bize Muhammed ibn Musennâ el-Anazî tahdîs etti. Bize Yahyâ (ibn Saîd), Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da Safiyye'den, o da Peygamber'in zevcelerinin bazısından tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur: «Her kim Arrâf⁷⁴ denilen bir falcıya gider de ona bir şey sorarsa, bu şahıs için kırk gecenin namazı kabûl olunmaz».

73. Bu âyeti kısmen ıktibâs eden bir hadîs meâli de şudur: «Allah gökde bir işi hükmettiği zaman melekler onun emrinden dolayı hudû' ve ta'zîm ile par par kanatlarını çırpırlar. O emr sanki bir mermer üstünde şakırdıyan bir zincirdir. Meleklerin kalblerindeki korku ve dehşet giderilince derler ki: Rabbımız ne buyurdu? O suâl eden meleklerle cevâb verirler: Hakkı söyledi. O, çok yücedir, çok büyüktür (Buhârî, Ebû Hureyre; Meâli Kerîm, II, 765).

74. Arrâf, kâhin neveleri cümlesindendir. İbnü'l-Esir: Arrâf, muneccim yahut Allah bilmesini kendisine ayırmış olduğu halde gaybı bildiğini iddiâ eden kimsedir der. Hattâbî ve diğerleri de: Arrâf, çalınmış eşyanın yerini, gayb olan şeylerin mekânını ve buna benzer şeyleri bilmeğe çalışan kimselerdir derier.

Hic gûphe yok gaybı Allah'dan başka hiçbir kimse bilemez:

«De ki: Göklerde ve yerde gaybı Allah'dan başka kimse bilmez...» (en-Neml: 65).

(۳۶) باب اجتنب المجذوم ومعه

۱۲۶ - (۲۲۳۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ . ع . وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَمُشَيْمُ بْنُ بَشِيرٍ عَنْ يَمَلَى بْنِ عَطَاءٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : كَانَ فِي وَفْدٍ ثَقِيفٍ رَجُلٌ مُجَذِّومٌ . فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّا قَدْ بَايَعْنَاكَ فَأَرْجِعْ » .

(36) CÜZZÂMLI VE BENZERİ SÂRÎ HASTALIKLI KİMSELERDEN ÇEKİNB UZAK DURMAK BÂBİ ⁷⁵

126 — (2231) : Amr ibn Şerîd'in babası Şerîd şöyle demiştir : Sakif hey'eti içinde cüzâmlı bir kimse vardı. Peygamber (S) ona : «Biz seninle bey'atlaştık, artık sen geri dön diye haber gönderdi».

(۳۷) باب قتل الحيات وغيرها

۱۲۷ - (۲۲۳۲) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ وَابْنُ مُثَنَّى عَنْ هِشَامٍ . ع . وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ . حَدَّثَنَا هِشَامُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقَتْلِ ذِي الطَّفَيْتَيْنِ . قَالَتْهُ يَلْتَمِسُ الْبَصَرَ وَيُصِيبُ الْحَبْلَ .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . أَخْبَرَنَا هِشَامُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَقَالَ : الْأَبْتَرُ وَذُو الطَّفَيْتَيْنِ .

(37) YILANLARIN VE DİĞER ZEHİRLİ HAYVANLARIN ÖLDÜRÜLMELERİ BÂBİ

127 — (2232) : Âişe (R) : Rasûlullah (S), arkasında iki beyaz çizgisi olan (zehirli) yılanların öldürülmesini emr buyurdu. Çünkü onlar, gözün nûrunu giderir ve hâmile kadına musibet olurlar dedi.

75. Buhârî'de de şu hadis vardır :

عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : لا عدوى ولا طيرة ولا هامة ولا صفر وفر من المجذوم كما فر من الأسد

= Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Hastalığın (bizâtihi) sırâyeti yoktur, teşe'um de yoktur. Gece kuşu veya baykuş (ötmesinin te'siri) de yoktur. Safer (ayının hayır ve şerr ile ilgisi) yoktur. Fakat (ey mu'min sen) cüzâmlıdan aslandan kaçır gibi kaç!» (Buhârî, tıbb, bâbu'l-cüzâm, VII, 231 - 270).

Ebû Nusaym'ın, İbn Ebî Evfâ (R) dan rivâyetine göre Peygamber (S) : «Cüzâmlı ile görüşürken aranızda bir veya iki süngü boyu mesâfe bulunsun» buyurmuşdur.

() : Burada da Hişâm bu isnâdla haber vermiş, en beteri sırtında iki beyaz çizgisi bulunandır demiştir.

۱۲۸ — (۲۲۳۳) وَحَدَّثَنِي مُعْمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّائِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « اَقْتُلُوا الْحَيَّاتِ وَذَا الطُّفَيْتَيْنِ وَالْأَبْتَرِ . فَإِنَّهُمَا يَسْتَسْقِطَانِ الْحَبْلَ وَيَلْتَمِسَانِ الْبَصَرَ . »

قَالَ فَكَانَ ابْنُ مُعْمَرٍ يَقْتُلُ كُلَّ حَيَّةٍ وَجَدَهَا . فَأَبْصَرَهُ أَبُو لُبَابَةَ بْنُ عَبْدِ الْمُنْذِرِ أَوْ زَيْدُ بْنُ الْخَطَّابِ، وَهُوَ بِطَارِدُ حَيَّةٍ . فَقَالَ : إِنَّهُ قَدْ نَهَى عَنْ ذَوَاتِ الْبُيُوتِ .

128 — (2233) : Sâlim, babası Abdullah (R) dan, Peygamber (S) : «Yılanları ve bilhassa sırtında iki beyaz çizgili cinsi ile en beter olanı yani kuyruksuz engerek yılanını öldürünüz. Çünkü yılanların bu iki cinsi (bakıp korkmakla bile) gebe kadının çocuğunu düşürür ve gözün nûrunu giderirler» (buyurmuştur).

Râvî der ki : İbn Umer, bulduğu her yılanı öldürüyordu. Bir gün Abdulmunzir'in oğlu Ebû Lubâbe, yahut da Zeydu'bnu'l-Hattâb, İbn Umer'i gördü. İbn Umer de o sırada öldürmek için bir yılanı ta'kib ediyordu. Bunun üzerine Ebû Lubâbe : Şu muhakkak ki ev yılanlarının öldürülmesinden nehy edilmiştir dedi.

۱۲۹ — (.) وَحَدَّثَنَا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ . أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ مُعْمَرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُ بِقَتْلِ الْكِلَابِ . يَقُولُ « اَقْتُلُوا الْحَيَّاتِ وَالْكِلابَ وَاقْتُلُوا ذَا الطُّفَيْتَيْنِ وَالْأَبْتَرِ فَإِنَّهُمَا يَلْتَمِسَانِ الْبَصَرَ وَيَسْتَسْقِطَانِ الْحَبْلَ » . قَالَ الزُّهْرِيُّ : وَتَرَى ذَلِكَ مِنْ مُتَمِيمٍ ، وَاللَّهُ أَعْلَمُ .

قَالَ سَالِمٌ : قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعْمَرٍ : فَلَبِثْتُ لَا أَنْزِلُ حَيَّةً أَرَاهَا إِلَّا قَتَلْتُهَا . فَبَيْنَا أَنَا أَطَارِدُ حَيَّةً، يَوْمًا، مِنْ ذَوَاتِ الْبُيُوتِ، مَرَّ بِي زَيْدُ بْنُ الْخَطَّابِ أَوْ أَبُو لُبَابَةَ . وَأَنَا أَطَارِدُهَا . فَقَالَ : مَهْلًا . يَا عَبْدَ اللَّهِ ! فَقُلْتُ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ بِقَتْلِهِمْ . قَالَ : إِنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ نَهَى عَنْ ذَوَاتِ الْبُيُوتِ .

129 — () : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim o, köpeklerin öldürülmesini emrederken şöyle buyuruyordu : «Yılanları ve köpekleri öldürünüz. Bilhassa yılanlardan arkasında iki beyaz çizgili cinsi ile en beter olan kuyruksuz engerek yı-

lanını öldürünüz. Çünkü yılanların bu iki (habis ve zehirli) cinsi, gözün nûrunu giderir ve gebe kadınların çocuklarını düşürürler».

Zuhri: Bunu, o iki yılanın zehirlerinden dolayı olduğunu zannediyoruz, Allah en iyi bilendir demiştir.

Sâlim dedi ki: Abdullah ibn Umer şöyle dedi: Bir süre bekledim. Artık gördüğüm hiçbir yılanı bırakmıyor ve onu muhakkak öldürüyordum. Bir gün ben ev yılanlarından birini öldürmek için ta'kîb ettiğim sırada bana Zeydu'bnul-Hattâb yahut da Ebû Lubâbe uğradı. Ben de o yılanı ta'kîb ediyordum. O zât: Ağır ol, yâ Abdallah! dedi. Bunun üzerine ben: Rasûlullah, bunların öldürülmesini emretti dedim. O zât: Rasûlullah, ev yılanlarını öldürmekten nehy etmiştir dedi⁷⁶.

۱۳۰ - (...) وَحَدَّثَنِيهِ حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ. ع. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ
ابْنُ مُحَمَّدٍ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. ع. وَحَدَّثَنَا حَسَنُ الْحُلَوَانِيُّ. حَدَّثَنَا يَمْقُوبٌ. حَدَّثَنَا أَبِي
عَنْ صَالِحٍ. كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، غَيْرَ أَنَّ صَالِحًا قَالَ: حَتَّى رَأَى أَبُو لُبَابَةَ بْنُ عَبْدِ الْمُنْذِرِ
وَزَيْدُ بْنُ الْخَطَّابِ. فَقَالَا: إِنَّهُ قَدْ نَعَى عَنْ ذَوَاتِ الْبُيُوتِ.
وَفِي حَدِيثِ يُونُسَ «اقْتُلُوا الْحَيَّاتِ» وَلَمْ يَقُلْ «ذَا الطُّفَيْتَيْنِ وَالْأَبْتَرِ».

130 — () : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhri'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Şukadar var ki bu râvîlerden Sâlih şöyle demiştir: Nihâyet Abdu'l-Munzir oğlu Ebû Lubâbe ve Zeydu'bnul-Hattâb beni gördüler de: Peygamber ev yılanlarını öldürmeği nehy etmiştir dediler.

Yûnus'un hadisinde, «yılanları öldürünüz» fıkrası vardır da, «sırtında iki beyaz çizgi olanı ve kuyruksuz engerek yılanını söylememiştir.

۱۳۱ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ. أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ. ع. وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ).
حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ: أَنَّ أَبَا لُبَابَةَ كَلَّمَ ابْنَ عُمَرَ لِيَفْتَحَ لَهُ بَابًا فِي دَارِهِ، يَسْتَقْرِئُ بِهِ إِلَى الْمَسْجِدِ.
فَوَجَدَ الْعِلْمَةَ جِلْدَ جَانٍّ. فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: النِّسْوَةُ قَاتِلُوهُ. فَقَالَ أَبُو لُبَابَةَ: لَا تَقْتُلُوهُ. فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ
ﷺ نَعَى عَنْ قَتْلِ الْجِنَانِ الَّتِي فِي الْبُيُوتِ.

76. Bazı âlimler, cinnin, çok zehirli ve arkası iki çizgili olan azılı yılanlarla engerek yılanı sûretinde temessül etmemesi, ev yılanları sûretinde temessül etmesi i'tibârıyla ev yılanlarının öldürülmesi nehyedilmiştir demişlerdir. Muslim'in Ebû Saîd Hudrî'den rivâyet ettiği 140 rakamıyla gelecek olan hadisinde: «Evlerinizde uzun ömürlü ev yılanları gördüğünüzde üç defa kovunuz. Kaybolursa ne a'lâ, yoksa öldürünüz, çünkü o kâfirdir» buyurulmuştur. Bu zarârsız olan beyaz yılanlar, kırlarda, vâdîlerde görülürse öldürülürler. Çünkü Rasûlullah: «Fâsıklardan beş tânesi gerek Hil'de, gerek Harem'de görüldü-

131 — () : Leys, Nâfi'den tahdîs etti ki Ebû Lubâbe, İbn Umer'le evinden kendisine bir kapu açması için konuştu. Ebû Lubâbe bu kapu sayesinde mescide daha yakın olmak istliyordu. Derken oğlan çocukları bir ev yılanı derisi buldular. Abdullah İbn Umer çocuklara : Onu arayın ve öldürün emrini verdi. Bunun üzerine Ebû Lubâbe de : Onu öldürmeyiniz. Çünkü Rasûlullah (S) evlerde bulunan ev yılanlarını öldürmekten nehy etti dedi ⁷⁷.

۱۳۲ - (...) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَارِمٍ . حَدَّثَنَا نَافِعٌ . قَالَ : كَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقْتُلُ الْحَيَّاتِ كُلَّهِنَّ . حَتَّى حَدَّثَنَا أَبُو لُبَابَةَ بْنُ عَبْدِ الْمُنْذِرِ الْبَدْرِيُّ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ قَتْلِ جَنَّاتِ الْبُيُوتِ ، فَأَمْسَكَ .

132 — () : Nâfi' tahdîs edib şöyle dedi : İbn Umer bütün yılanları öldürür idi. Nihâyet Abdu'l-Munzir'in oğlu Ebû Lubâbe el-Bedri (R) bize, Rasûlullah (S) ev yılanlarını öldürmekten nehy buyurdu hadîsini rivâyet edince artık İbn Umer de onları öldürmekten vaz geçdi.

۱۳۳ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا لُبَابَةَ يُخْبِرُ ابْنَ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ قَتْلِ الْجَنَّاتِ .

133 — () : Nâfi' haber verdi ki kendisi Ebû Lubâbe'den, İbn Umer'e : Rasûlullah (S) ev yılanlarını öldürmekten nehy buyurdu diye haber verirken işitmiştir.

۱۳۴ - (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ . حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبِي لُبَابَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَيْعِيُّ . حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ أَبَا لُبَابَةَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ قَتْلِ الْجَنَّاتِ الَّتِي فِي الْبُيُوتِ .

134 — () : Buradaki iki tarikin ikincisinde Cuveyriye, Nâ-

günde öldürülür. buyurmuş ve yılanı da bunlar arasında mutlak sûretde zikretmiştir. Bazı âlimler de evde görülen yılanların öldürülmemesi şehir evlerine mahsûsdur. Köy evlerinde öldürülür demişlerdir.

77. Hadis metnindeki el-cânn kelimesi hakkında lügatda şu izâh verilmiştir : el-Cânnu, mim'in teşdidi ile cinn lafzından cem' ismidir. Lâkin Zemahşerî'nin Mukaddime'de, Firûzâbâdi de Besâir'de beyânına göre cânn cinnlerin babasıdır, nitekim Âdem de bütün beşerin babasıdır. Bazılarının indinde cânn husûsî bir kavmdır, insandan evvel halk olundular. Ve cânn bir nevi yılan ismidir ki gözleri sıyah olub ekseriya evlerde dolaşır, bir kimseye zarar vermez (Kamûs Ter.).

el-Cânn, yılan cinsinden bir ak yılanıdır (Ahterî).

fi'don, o da Abdullah (ibn Umer) den tahdîs etti ki, Abdullah'a da Ebû Lubâbe şöyle haber vermiştir : Rasûlullah (S) evlerde bulunan ev yılanlarını öldürmekden nehy buyurmuştur.

١٣٥ - (.) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ (يَعْنِي الثَّقَفِيَّ) . قَالَ : سَمِعْتُ بِحْثِي ابْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي نَافِعٌ ؛ أَنَّ أَبَا لُبَابَةَ بْنَ عَبْدِ الْمُنْذِرِ الْأَنْصَارِيَّ - وَكَانَ مَسْكَنَهُ بِقُبَاءَ فَأَتَمَّلَ إِلَى الْمَدِينَةِ - فَبَيْنَمَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ جَالِسًا مَعَهُ يَفْتَحُ خَوْخَةً لَهُ ، إِذَا هُمْ بِحَيَّةٍ مِنْ عَوَامِرِ الْبُيُوتِ . فَأَرَادُوا قَتْلَهَا . فَقَالَ أَبُو لُبَابَةَ : إِنَّهُ قَدْ نُهِيَ عَنْهُمْ (يُرِيدُ عَوَامِرَ الْبُيُوتِ) وَأَمَرَ بِقَتْلِ الْأَبْتَرِ وَذِي الطَّفَيْتَيْنِ . وَقِيلَ : هُمَا اللَّذَانِ يَلْتَحِمَانِ الْبَصَرَ وَيَطْرَحَانِ أَوْلَادَ النِّسَاءِ .

135 — () Bize Muhammed ibn Musennâ tahdîs etti. Bize Abdulvehhâb (es-Sakafî) tahdîs edip şöyle dedi. Ben Yahyâ ibn Saîd'den işittim şöyle diyordu : Bana Nâfi' haber verdi ki Abdu'l-Munzir'in oğlu Ebû Lubâbe el-Ensârî — ki onun evi Kubâ'da idi, müteâkiben Medîne'ye göçmüştür — ile Abdullah ibn Umer, beraber oturuyorlardı. İbn Umer, Ebû Lubâbe için evinin duvarında küçük bir kapu açıyordu⁷⁸. Tam bu sırada evlerde sâkin olan yılanlardan bir yılanla karşı karşıya geldiler ve hemen onu öldürmek istediler. Bunun üzerine Ebû Lubâbe : Şu muhakkak ki onları (yani evlerde yaşayan ev yılanlarını) öldürmek nehy olunmuş, kuyruksuz engerek yılanı ile iki beyaz çizgili cins yılanın öldürülmesi ise emredilmiştir dedi ve : İşte zehirli olan bu iki nevi, gözü ıldıratanlar ve kadınların çocuklarını attıranlar'dır denilmiştir.

١٣٦ - (...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَهْضَمٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ عِنْدَنَا ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عُمَرَ بْنِ نَافِعٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ يَوْمًا عِنْدَ هَدْمٍ لَهُ . فَرَأَى وَبَسَّجَ جَانًّا . فَقَالَ : اتَّبِعُوا هَذَا الْجَانَّ فَأَقْتُلُوهُ . قَالَ أَبُو لُبَابَةَ الْأَنْصَارِيُّ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَى عَنْ قَتْلِ الْجِنَانِ الَّتِي تَسْكُونُ فِي الْبُيُوتِ . إِلَّا الْأَبْتَرُ وَذَا الطَّفَيْتَيْنِ . فَإِنَّهُمَا اللَّذَانِ يَخْطِفَانِ الْبَصَرَ وَيَتَتَبِعَانِ مَا فِي بُطُونِ النِّسَاءِ .

(...) وَحَدَّثَنَا هُرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي أَسَامَةُ ؛ أَنَّ نَافِعًا حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ أَبَا لُبَابَةَ مَرَّ بِابْنِ عُمَرَ ، وَهُوَ عِنْدَ الْأُطَمِّ الَّذِي عِنْدَ دَارِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، يَرْصُدُ حَيَّةً . يَنْخُو حَدِيثِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ .

78. Hâkatu : Hâ'nın fethi ve vâv'ın sükûnu ile odanın duvarında olan bacaya denir ki ondan içeriye ışık girer. Ve iki hâne aralığında birbirine geçecek küçük kapu tarzında

136 — () : Nâfi' şöyle dedi : Abdullah ibn Umer, bir gün kendisine âid olan bir yıkıklığın yanında bulunuyordu. Derken bir ev yılanının parıldamasını gördü ve : Şu ev yılanını takib ediniz ve onu öldürünüz dedi. Ebû Lubâbe el-Ensâri şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim o, evlerde bulunan ev yılanlarını öldürmekten nehy etti. Ancak kısa kuyruklu engerek yılanı ile iki beyaz çizgili olan yılan nevinin öldürülmesini emretti. Çünkü bu iki nev', gözü çalib kamaştırırlar ve kadınların karınlarındaki şeyi düşürürler.

() : Nâfi' tahdîs etti ki Ebû Lubâbe, İbn Umer'e uğradı. İbn Umer de o sırada Umer ibn Hattâb'ın evinin yanındaki taşdan yapılmış köşkün yakınında bir yılanı gözetler halde idi. Bu hadis de (131 rakamlı) Leys ibn Sa'd hadisi tarzındadır.

۱۳۷ — (۲۲۳۴) : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ - وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى - (قَالَ يَحْيَى وَإِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَارٍ . وَقَدْ أَنْزَلَتْ عَلَيْهِ : وَالْمُرْسَلَاتُ عُرْفًا . فَتَحْنُ نَأْخُذُهَا مِنْ فِيهِ رَطْبَةً . إِذْ خَرَجَتْ عَلَيْنَا حَيَّةٌ . فَقَالَ « اقْتُلُوهَا » فَأَبْتَدَرْنَاَهَا لِنَقْتُلَهَا . فَسَبَقْتَنَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَتَاهَا اللَّهُ شَرُّكُمْ . كَمَا وَتَاهَاكُمْ شَرُّهَا » .

(..) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ، بِمِثْلِهِ .

137 — (2234) : Abdullah (ibn Mes'ûd R) şöyle dedi : Biz Peygamber'le beraber (Minâ'daki bir mağarada idik. O sırada kendisine VE'L-MURSELÂTİ URFEN sûresi indirilmişdi. Biz de bu sûreyi Peygamber'in ağzından ilk nuzûlünün hemen akabinde tâze tâze işidib alıyorduk. Bu esnâda birden bire üzerimize bir yılan çıkageldi. Rasûlullah (S) : «Şu yılanı öldürünüz» buyurdu. Biz sūr'atle onu öldürmeğe davrandık. Fakat yılan bizi geçib kaçtı. Bunun üzerine Rasûlullah : «Allah sizleri yılanın şerrinden koruduğu gibi onu da sizin şerrinizden korudu» buyurdu 79.

deliğe denir. Üzerinde tahta kapusu olmayıp açık olur, komşu deliği ta'bir olunnur... (Kâmus Ter.).

79. İsmâîlî'nin rivâyetinde bu vâkıa arefe gecesi olmuştur.

İbn Huzeyme'nin de Hafs ibn Gıyâs'dan «Rasûlullah'ın ihrâmlı iken Minâ'da Harem dâhilinde bir yılan öldürülmesini emretti» sûretinde daha açık bir rivâyetli vardır.

Hadisdeki «şu yılanı öldürünüz» emri vucûb içindir. İhrâmının Harem dâhilinde yılanı öldürmesi vâcib olunca Harem hâricindeki ihrâmsızın öldürmesinin vucûbu evlâ

() : Burada da Cerîr, A'meş'den bu isnâd içinde onun benzerini tahdîs etmiştir.

۱۳۸ — (۲۲۳۵) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ (يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ) . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ
إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ مُحَرِّمًا بِقَتْلِ حَيَّةٍ يَمْنَى

(۲۲۳۴) وَحَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ . حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ
عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : يَتِمُّ نَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَارٍ . يَمْلِكُ حَدِيثَ جَرِيرٍ وَأَبِي مُعَاوِيَةَ .

138 — (2235) : Bize A'meş, İbrahim'den, o da Esved'den, o da Abdullah (ibn Mes'ûd R) dan tahdîs etti ki Rasûlullah (S) ihrâmli halde iken Minâ'da bir yılanın öldürülmesini emr buyurmuşdur.

(2234) : Buradaki râviler de Abdullah'ın : Biz Peygamberle beraber bir mağarada bulunuyorduk... dediğini (137 rakamlı) Ebû Muâviye ve onun altındaki (rakamsız olan) Cerîr hadisi gibi rivâyet etmişlerdir.

۱۳۹ — (۲۲۳۶) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ ، أَخْبَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ سَرِجٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ .
أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ صَبِيٍّ (وَهُوَ عِنْدَنَا مَوْلَى ابْنِ أَفْلَحٍ) . أَخْبَرَنِي أَبُو السَّائِبِ ، مَوْلَى هِشَامِ بْنِ
زُهْرَةَ ؛ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى أَبِي سَمِيدٍ الْخُدْرِيِّ فِي بَيْتِهِ . قَالَ فَوَجَدْتُهُ يُصَلِّي . فَجَلَسْتُ أَنْتَظِرُهُ حَتَّى يَقْضِيَ
صَلَاتَهُ . فَسَمِعْتُ تَحْرِيكَ فِي عَرَاجِينَ فِي نَاحِيَةِ الْبَيْتِ . فَانْتَفْتُ فَإِذَا حَيَّةٌ . فَوَثَبْتُ لِانْتَابِهَا . فَأَشَارَ
إِلَيَّ : أَنْ اجْلِسْ . فَجَلَسْتُ . فَلَمَّا انْصَرَفَ أَشَارَ إِلَى بَيْتٍ فِي الدَّارِ . فَقَالَ : أَرَى هَذَا الْبَيْتَ ؟ فَقُلْتُ :
نَعَمْ . قَالَ : كَانَ فِيهِ قَتَى مِنَّا حَدِيثُ عَهْدٍ بِرُؤْسٍ . قَالَ فَخَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْخُلْدَقِ . فَكَانَ
ذَلِكَ الْقَتَى بَسَاتِذِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِأَنْصَافِ النَّهَارِ . فَنَرَجِعُ إِلَى أَهْلِهِ . فَاسْتَأْذَنَهُ يَوْمًا . فَقَالَ لَهُ :

olarak sâbit olur. İbn Battâl : Gerek Hill'de, gerek Harem'de yılan öldürülmesinin cevâzında bütün âlimlerin ittifakı vardır demiştir.

İmâm Mâlik de yanına yaklaşan bir yılanın öldürülmesini emretmiş ve böyle insana yaklaşan yılanı parçalayıcı köpek derecesinde zararlı saymıştır.

رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خُذْ عَلَيْكَ سِلَاحَكَ . فَإِنِ اخْتَفَى عَلَيْكَ فَرِيضَةٌ » فَأَخَذَ الرَّجُلُ سِلَاحَهُ . ثُمَّ رَجَعَ فَإِذَا امْرَأَتُهُ بَيْنَ ابْنَيْنِ فَأُتِيَ . فَأَهْوَى إِلَيْهَا الرُّمَحَ لِيَطْمَعَهَا بِهِ . وَأَصَابَتْهُ غَيْرَةٌ . فَقَالَتْ لَهُ : اكْذُفْ عَلَيْكَ رُمَحَكَ ، وَادْخُلِ الْبَيْتَ حَتَّى نَنْتَظِرَ مَا الَّذِي أَخْرَجَنِي . فَدَخَلَ فَإِذَا بِجَبَّةٍ عَظِيمَةٍ مُنْطَوِيَةٍ عَلَى الْفِرَاشِ . فَأَهْوَى إِلَيْهَا بِالرُّمَحِ فَانْتَظَمَهَا بِهِ . ثُمَّ خَرَجَ فَرَكَزَهُ فِي الدَّارِ . فَاضْطَرَبَتْ عَلَيْهِ . فَمَا يُدْرِي أَيُّهُمَا كَانَ أَسْرَعَ مَوْتًا . الْحَيَّةُ أَمْ الْفَتَى ؟ قَالَ جِئْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهُ . وَقُلْنَا : ادْعُ اللَّهَ يَخْبِيهِ لَنَا . فَقَالَ « اسْتَغْفِرُوا لِصَاحِبِكُمْ » . ثُمَّ قَالَ « إِنَّ بِلَامِدِيَّةٍ جِنًّا قَدْ أَسْلَمُوا . فَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْهُمْ شَيْئًا فَادِّئُوهُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ . فَإِنِ بَدَأَ لَكُمْ مِنْهُ ذَلِكَ فَاقْتُلُوهُ . فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ » .

139 — (2236) : Bana Hişâm ibn Zuhre'nin himâyesinde bulunan Ebu's-Sâib haber verdi ki kendisi Ebû Saîd Hudrî'nin evinde onun yanına girmişdi. Dedi ki : Ben Ebû Saîd'i namaz kılarken buldum ve onu beklemek üzere oturdum. Nihâyet namazını bitirdi. Bu sırada ben evin bir tarafında bulunan hurma salkımlarının kurumuş sapları içinde bir tahrik işittim. O tarafa döndüğümde baktım ki bir yılan! Onu öldürmek üzere yerimden sıçradım. Ebû Saîd bana, otur diye işâret etti. Ben de oturdum. Namaz kıldığı yerden ayrılınca o yurddaki bir eve işâret ederek : Şu evi görüyor musun? dedi. Ben : Evet görüyorum dedim. Kendisi şöyle anlatmağa başladı : O evde bizden yeni evlenmiş bir genç vardı. Bizler Rasûlullah (S) ile beraber Handek kazmağa çıkardık. Bu genç, gündüzün ortalarında Rasûlullah'dan izin istiyor ve genç âilesinin yanına dönüyordu. Yine bir gün Rasûlullah'dan izin istedi⁸⁰. Rasûlullah ona : «Silâhını üzerine al. Çünkü ben Kureyza Yahûdîlerinin sana bir kötülük yapmasından endişe ediyorum» dedi. Bunun üzerine o genç adam silâhını yanına aldıktan sonra evine döndü. Eve vardığında karısını iki kapu arasında dikilmiş olarak buldu. Mızrakla karısına dürtmek üzere mızrağı ona doğru uzattı. Zira kendisine bir kıskançlık isâbet etmişdi. Kadın da erkeğine hitâben : Mızrağını geriye çek de eve gir ve beni dışarıya çıkaran şeyin ne olduğunu göñesin dedi. Genç içeriye girdi, bir de baktı ki döşeg'in üzerinde çöreklenmiş kocaman bir yılan duruyor. Derhal mızrağı ona sapladı da çöreklenmiş vaziyetde yılanın vücûdunu mızrağa geçirib dizi-

80. Alimler dediler ki : Bu izin isteme husûsu yüce Allâh'ın şu emrine imtisâl içindir :

«Mu'minler ancak Allâh'a ve Rasûlüne iymân edenler ve onun (Peygamber'in) maiyyetinde cem'iyetli bir iş üzerinde bulundukları vakıt ondan izin isteyib alıncaya kadar (bırakıb) gitmeyenlerdir. Hakikat, senden izin isteyenler, onlar Allah'a ve Rasûlüne iymân edenlerdir. O halde bazı işleri için senden izin istedikleri zaman sen de onlardan dilediğin kimseye izin ver ve kendileri için Allah'dan mağfiret iste. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» — en-Nûr : 62 — (Nevevî).

verdi. Sonra bu vaziyetde dışarı çıktı ve mızrağı avluya dikti. Yılan mızrak üzerinde bir debelenib çalkandı. Akibinde artık hangisi daha çabuk ölmüştür, yılan mı, yoksa o genç mi? bilinmiyor. Bundan sonra biz Rasûlullah'a geldik ve bu hâdiseyi kendisine arz edib : Allâh'a duâ et de onu bizim için tekrar diriltsin diye ricâ ettik. Rasûlullah : «Arkadaşınız için Allah'dan mağfiret dileyiniz» dedi. Sonra da : «Medine'de musliman olmuş bir takım cinn vardır. Sizler onlardan bir şey gördüğünüzde üç gün ona i'lân edib kovunuz. Şâyet bundan sonra size görünürse artık onu öldürünüz. Çünkü o bir şeytandır» buyurdu.

١٤٠ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ بْنُ حَزْمٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ : سَمِعْتُ

أَسْمَاءَ بِنْتِ عُبَيْدٍ يُحَدِّثُ عَنْ رَجُلٍ يُقَالُ لَهُ السَّائِبُ - وَهُوَ عِنْدَنَا أَبُو السَّائِبِ - قَالَ : دَخَلْنَا عَلَى أَبِي سَعِيدٍ

الْخُدْرِيِّ . فَبَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ إِذْ سَمِعْنَا تَحْتَ سَرِيرِهِ حَرَكَةً . فَنَظَرْنَا فَإِذَا حَيَّةٌ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ عَنْ صَبْيٍ . وَقَالَ فِيهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ لِهَذِهِ الْبُيُوتِ عَوَامِرَ . فَإِذَا رَأَيْتُمْ شَيْئًا مِنْهَا فَحَرِّجُوا عَلَيْهَا ثَلَاثًا فَإِنْ ذَهَبَ وَإِلَّا فَاقْتُلُوهُ فَإِنَّهُ كَافِرٌ » . وَقَالَ لَهُمْ « اذْهَبُوا فَأَذِفُوا صَاحِبَكُمْ » .

140 - () Ve bana Muhammed ibn Râfi' tahdîs etti. Bize Vehb ibn Cerîr tahdîs etti. Bize babam, Cerîr ibn Hâzım tahdîs edib dedi ki : Ben Ubeyd'in oğlu Esmâ'dan işitdim. O, Sâib —ki o bizim yanımızda Ebû Sâib'dir— denilen bir adamdan tahdis ediyordu. Şöyle demiştir : Biz, Ebû Saîd Hudrî'nin yanına girdik. Beraber oturduğumuz sırada birden bire serîrin altından bir hareket işitdik. Bir de baktık ki bir yılan! Râvî bundan sonra hadîsin bütününü (139 rakamlı) Mâlik hadîsi tarzında sevk etmiştir. Bunda dedi ki : Rasûlullah (S) : «Muhakkak ki şu evlerde uzun ömürlü ev yılanları vardır. Onlardan bir şey gördüğünüzde onu üç defa kovunuz. Gider kaybolursa ne a'lâ, yoksa onu öldürünüz. Çünkü o bir kâfirdir» buyurdu. Bir de Rasûlullah Ebû Saîd ve beraberlerindeki hitâben : «Artık gidin de o arkadaşınızı defn ediniz» buyurmuştur.

١٤١ - (...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ . حَدَّثَنِي صَبْيٌ

عَنْ أَبِي السَّائِبِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ بِلَامِدِيَّةٍ أَقْرَأَ مِنَ الْجِنَّ قَدْ أَسْلَمُوا . فَمَنْ رَأَى شَيْئًا مِنْ هَذِهِ الْمَوَامِرِ فَلْيُؤْذِنْهُ ثَلَاثًا . فَإِنْ بَدَأَ لَهُ بِمَدُّ فَلْيَقْتُلْهُ . فَإِنَّهُ شَيْطَانٌ » ..

141 - () : İbn Aclân : Banâ Sayfiyy, Ebu's-Sâib'den, o da

Ebû Said Hudri (R) den tahdis etti. Ondan sâttim ki şöyle dedi : Rasûlul-lâh (S) şöyle buyurdu : «Muhakkak ki Medine'de musliman olmuş cinnlerden bir cemâat vardır. Her kim şu uzun ömürlü ev yılanlarından bir şey görürse onu üç defa ilân edib kovsun. Eğer bundan sonra kendisine yine görünürse artık onu öldürsün. Çünkü o bir şeytandır».

(۲۸) باب استحباب قتل الوزغ

۱۴۲ — (۲۲۳۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ شَيْبَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أُمِّ شَرِيكِ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَهَا بِقَتْلِ الْوَزَغِ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ : أَمَرَ .

(38) ALACA KELER (CİNSİN) İN ÖLDÜRÜLMESİNİN
MÜSTEHABLIĞI BÂBİ

142 — (2237) : Saïd ibn Museyyeb'den, o da Ummu Şerik (R) den; Peygamber (S) ona alaca keler yahut ağulu keler denilen kelerlerin öldürülmesini emretmiştir.

İbn Ebî Şeybe'nin hadisinde sâdece : Emretti, ifâdesi vardır.

۱۴۳ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ ابْنُ أَحْمَدَ بْنَ أَبِي خَلْفٍ . حَدَّثَنَا رَوْحٌ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ : أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ شَيْبَةَ : أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ أَخْبَرَهُ : أَنَّ أُمَّ شَرِيكِ أَخْبَرَتْهُ : أَنَّهَا اسْتَأْذَنَتْ النَّبِيَّ ﷺ فِي قَتْلِ الْوَزَغَانِ . فَأَمَرَ بِقَتْلِهَا . وَأُمُّ شَرِيكِ إِحْدَى نِسَاءِ بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ . اتَّفَقَ لَفْظُ حَدِيثِ ابْنِ أَبِي خَلْفٍ وَعَبْدِ بْنِ حُمَيْدٍ . وَحَدِيثُ ابْنِ وَهْبٍ قَرِيبٌ مِنْهُ .

143 — () : Ummu Şerik (R) haber verdi ki, kendisi Peygamber'e alaca kelerlerin öldürülmeleri husûsunda danışmışdı. Peygamber (S) de onların öldürülmesini emretmiştir.

Bu Ummu Şerik, Âmir ibn Lueyy oğullarının kadınlarından biridir. Buradaki râvilerden İbn Ebî Halef hadîsinin lafzı ile Abdullah ibn Humeyd hadîsinin lafzı ittifak etmiştir. İbn Vehb hadîsi de buna yakındır.

۱۴۴ — (۲۲۳۸) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُعِينٍ . قَالَ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَمْعٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ بِقَتْلِ الْوَزَغِ . وَسَمَاءُ الْفَوَيْسِقَا .

144 — (2238) : Âmir ibn Sa'd, babası Sa'd'dan; Peygamber (S) alaca kelerin öldürülmesini emretmiştir. Ve onu fâsıkcık diye isimlendirmiştir ⁸¹.

۱۴۵ — (۲۲۳۹) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ . قَالَ : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِلْوَزَغِ « الْفَوَيْسِقُ » . زَادَ حَرَمَلَةُ : قَالَتْ : وَلَمْ أَتَمِّعْهُ أَمَرَ بِقَتْلِهِ .

145 — (2239) : Âişe (R) den; Rasûlullah (S) alaca keler için «fâsıkcık» demiştir. Râvî Harmele : Âişe, fakat ben Peygamber'den, onun öldürülmesini emrettiğini işitmedim dedi fıkrasını ziyâde etmiştir.

۱۴۶ — (۲۲۴۰) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ قَتَلَ وَزَغَةً فِي أَوَّلِ ضَرْبَةٍ فَلَهُ كَذَا وَكَذَا حَسَنَةً . وَمَنْ قَتَلَهَا فِي الضَّرْبَةِ الثَّانِيَةِ فَلَهُ كَذَا وَكَذَا حَسَنَةً . لِدُونِ الْأُولَى . وَإِنْ قَتَلَهَا فِي الضَّرْبَةِ الثَّالِثَةِ فَلَهُ كَذَا وَكَذَا حَسَنَةً . لِدُونِ الثَّانِيَةِ » .

146 — (2240) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kim bir alaca keleri ilk vuruşda öldürürse şöyle şöyle hasene vardır. Her kim onu ikinci vuruşda öldürürse ona da birinciden az olarak şu ve şu hasene vardır. Eğer onu üçüncü vuruşda öldürürse ona da ikincinin dûnunda olarak şöyle şöyle hasene vardır».

۱۴۷ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ : حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّانَةَ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ زَكَرِيَّا) . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ . كَلَّمَهُمْ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ خَالِدٍ عَنْ سُهَيْلٍ . إِلَّا جَرِيرًا وَحْدَهُ . فَإِنَّ فِي حَدِيثِهِ « مَنْ قَتَلَ وَزَغًا فِي أَوَّلِ ضَرْبَةٍ كُتِبَتْ لَهُ مِائَةٌ حَسَنَةً . وَفِي الثَّانِيَةِ دُونَ ذَلِكَ . وَفِي الثَّالِثَةِ دُونَ ذَلِكَ » .

81. el-Vezâğ, alaca keler ve ağulu keler dedikleri kelerdir. Cinsî cem'i vezğ'dır. Sığî cem'i ise evzâğ, vizğân, vizâğ, izğân gelir ki bu sonuncunun aslı vizğân idi (Kamûs Ter.).

Bunun «füveysık (= fâsıkcık)» diye isimlendirilmesi Hıll'de ve Harem'de öldürülen beş fâsiklara benzer olmasındandır. Bunlar da zarâr ve ezâ vermeleri sebebiyle hayvan ve hâşerelerin çoğunun huyundan çıktıkları için, çıkmak ma'nâsına olan fâsik ile isimlendirilmişlerdir.

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (بَعْنِي ابْنُ زَكْرِيَاءَ) عَنْ سُهَيْلٍ . حَدَّثَنَا أَخِي عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ : فِي أَوَّلِ مَرْنَةِ سَبْعِينَ حَسَنَةً .

147 — () : Buradaki dört tarîkin râvîlerinin hepsi de Suheyl'den, o da babasından, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den olmak üzere Hâlid'in Suheyl'den rivâyet ettiği (146 rakamlı) hadîsin ma'nâsı ile rivâyet etmişlerdir. Ancak tek başına Cerîr müstesnâdır. Çünkü onun hadîsinde «her kim ilk vuruşda alaca keleri öldürürse onun lehine yüz hasene yazılır. İkinci vuruşda öldürene bundan daha az, üçüncü vuruşdakine ise bundan da az (hasene yazılır)» tarzındadır.

() : Burada da Suheyl: Bana kız kardeşim (Sevde), Ebû Hureyre'den tahdis etti ki Peygamber «ilk darbeye yetmiş hasene (yazılır)» buyurmuştur.

(۳۹) بَابُ النَّهْيِ عَنِ قَتْلِ النَّمْلِ

۱۴۸ — (۲۲۴۱) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ بْنُ بَحْجَى قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : « أَنْ تَقْتُلَ فَرَسَتَ نَبِيٍّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ . فَأَمَرَ بِقَرْنَةِ النَّمْلِ فَأَخْرَقَتْ . فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ : أَلَيْسَ أَنْ فَرَصْتَكَ نَمْلَةً أَمْلَكْتَ أُمَّةً مِنَ الْأُمَمِ تُسَبِّحُ ؟ » .

(39) KARINCALARI ÖLDÜRMEKDEN NEHY BÂBİ

148 — (2241) : Ebû Hureyre (R) den, o da Rasûlullah (S) dan : «Bir karınca, Peygamber'lerden bir peygamber'i ısırdı. Bunun üzerine o Peygamber karınca köyünün yakılmasını emretti de o köy yakıldı. Akibinde yüce Allah o Peygamber'e : Bir tek karıncanın seni ısırmasından dolayı mı Allâh'ı tesbîh eden ummetlerden bir ummeti helâk ettin? diye vahy etti».

۱۴۹ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا الثَّمِيرَةُ (بَعْنِي ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجَزَابِيُّ) عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : « نَزَلَ نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ تَحْتَ شَجَرَةٍ . فَلَدَغَتْهُ نَمْلَةٌ . فَأَمَرَ بِجَهَارِهِ فَأَخْرَجَ مِنْ تَحْتِهَا . ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَأَخْرَقَتْ . فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ : فَهَلَا نَمْلَةً وَاحِدَةً . » .

149 — () : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle bu-

yandı : «Peygamber'lerden bir Peygamber bir ağaç altına inmişti. Derken bir karınca onu soktu. Bu sebeple Peygamber eşyâlarının oradan alınmasını emretti. Eşyâlar ağacın altından çıkarıldı. Sonra o ağacın yakılmasını emretti de ağaç yakıldı. Bunu ta'kiben Allah o Peygamber'e : (Seni sokmuş olan o) bir tek karıncayı cezâlandırısaydın ya diye vahy etti»⁸².

۱۵۰ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَائِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْنُ بْنُ هَمَّامٍ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « نَزَلَ نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ تَحْتَ شَجَرَةٍ . فَلَدَغَتْهُ نَمْلَةٌ . فَأَمَرَ بِجَهَازِهِ فَأُخْرِجَ مِنْ تَحْتِهَا . وَأَمَرَ بِهَا فَأُخْرِقَتْ فِي النَّارِ . أَلْ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ : فَهَلَا نَمْلَةٌ وَاحِدَةٌ . »

150 — () : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin Allah'ın Rasûlünden bize tahdis ettikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Peygamber'lerden bir Peygamber bir ağaç altında konakladı. Akibinde bir karınca onu soktu. Bundan dolayı Peygamber eşyâlarının çıkarılmasını emretti de eşyâlar ağacın altından hârice çıkarıldılar. Peygamber o ağacın yakılmasını emretti ve ağaç da ateş içinde yakıldı. Bunun üzerine yüce Allah o Peygamber'e : Niye o bir tek karıncayı cezâlandırmadın (da ağaçta bulunan bütün karıncaları cezâlandırıp yaktın)? diye vahyetti».

(۴۰) باب نعيم قتل الهريرة

۱۵۱ - (۲۲۴۲) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَسْمَاءَ الضُّبَيْيُّ . حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَةُ بْنُ أَسْمَاءَ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « عَذَّبْتُ امْرَأَةً فِي هَرَّةٍ سَجَنَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارُ . لَا هِيَ أَطْعَمَتْهَا وَسَقَتْهَا ، إِذْ حَبَسْتَهَا . وَلَا هِيَ تَرَكَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ . »

(...) وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ عُيَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ قَبْرِ بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ مَعْنَاهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مَعْنِ بْنِ عِيسَى ، عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِذَلِكَ .

82. Yani seni sokmuş olan o bir tek câni karıncayı cezâlandırsaydın ya! Diğer karıncaların ise hiçbir cinâyetleri yokdu. Binâenaleyh onları niçin helâk ettin? denmiş oluyor.

(40) KEDİ ÖLDÜRMEİNİN HARÂM KILINMASI BÂBİ

151 — (2242) : Bize Esmâ'nın oğlu Cuveyriye, Nâfi'den, o da Abdullah (ibn Umer R) dan tahdîs etti ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Bir kadın, bir kedi yüzünden azâb olundu. Şöyle ki o kadın kediyi ölünceye kadar habs etmişti de bu kediden dolayı cehenneme girmişdi. Kadın kediyi habs ettiği zaman ne yiyeceğini verdi ne de yer yüzündeki haşerâtdan yemesi için salıverdi»⁸³.

() : Buradaki râvîler de İbn Umer'den ve Ebû Hureyre'den, onlar da Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadis tarzında rivâyet etmişlerdir.

() : Buradaki râvîler de Mâlik'den, o da Nâfi'den, o da Peygamber'den böyle rivâyet etmişlerdir.

١٥٢ — (٢٢٤٢) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «عَذِّبَتْ امْرَأَةٌ فِي هِرَّةٍ لَمْ تَطْعِمْهَا وَلَمْ تَسْقِهَا . وَلَمْ تَتْرُكْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَائِشِ الْأَرْضِ» .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ع . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثَيْنِ «رَبَطَتْهَا» . وَفِي حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ «حَشَرَاتِ الْأَرْضِ» .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ (قَالَ عَبْدُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . قَالَ : قَالَ الزُّهْرِيُّ : وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ مُنَبِّهٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ . تَحْوِ حَدِيثِهِمْ .

152 — (2243) : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bir kadın bir kedi yüzünden azâb olundu : Kadın o kediye

83. Her kim ölürse kıyâmeti kopmuşdur. Bu kadın da her kim ise âhiret âlemine intikal ettikten sonra zavallı hayvancağıza ettiği azâbın cezasını çekmeğe başlamış. Hayvanlara azâb etmenin harâm olduğu ve mazlûm olan hayvanların mazlûm insanlar gibi kıyâmet gününde zâlimlerine musallat edilecekleri ma'lûm oluyor. Hayvanları himâyeye çalışan ihsanî cemiyetlere intisâb edenlerin kulakları çınlasın. Maksudlarına nâil olabilmek için acaba bu fikri insanların zihinlerine ve kalblerine hâk etmekden daha müessir bir çâre bulabilirler mi? (Ahmed Naim. Tercid Ter. II, 579).

yiyecek vermemiş, su içirmemiş ve yer yüzünün haşerelerinden yesin diye onu bırakmamışdı».

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Hişâm'dan bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Bunların her ikisinin hadîsinde, «kadın kediye bağlanmışdı» tarzındadır. Ebû Muâviye'nin hadîsinde «yerin haşerelerinden» tarzındadır.

() : Buradaki râviler de Ebû Hureyre'den, o da Rasûlullah'tan olmak üzere (152 rakamı ile geçen) Hişâm ibn Urve hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

() : Burada da Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den yukarıkilerin hadîsleri tarzında haber vermiştir.

(41) باب فضل ساقى البهائم الحمرية واطعامها

١٥٣ — (٢٢٤٤) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ ، عَنْ سُمَيِّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « يَنْتَمَى رَجُلٌ يَمْنَى بِطَرِيقٍ ، اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ . فَوَجَدَ بِئْرًا فَتَزَلَّ فِيهَا فَشَرِبَ . ثُمَّ خَرَجَ . فَإِذَا كَلْبٌ يَلْمَثُ يَا كُلُّ التَّرَى مِنْ الْعَطَشِ . فَقَالَ الرَّجُلُ : لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلُ الَّذِي كَانَ بَلَغَ مِنِّي . فَتَزَلَّ الْبِئْرُ قَمَلًا خُفَّةً مَاءً . ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِيَمِينِهِ حَتَّى رَقِيَ . فَسَقَى الْكَلْبَ . فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ . فَقَرَأَ لَهُ « قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَإِنْ لَنَا فِي هَذِهِ الْبَهَائِمِ لَأَجْرًا » فَقَالَ « فِي كُلِّ كَبِدٍ رَطْبِيَّةٌ أَجْرٌ » .

(41) MUHTEREM HAYVANLARI SULAYANIN VE ONLARA YİYECEK VERMENİN FAZİLETİ BÂBİ

153 — (2244) : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Bir kimse bir yolda yürürken susuzluğu arttı. Derken bir kuyu buldu, hemen kuyuya indi ve su içti. Sonra çıktı. Birdenbire orada bir köpekle karşılaştı ki hayvan susuzluktan dilini çıkarıyor ve rutûbetli toprağı yalıyordu. Bu yolcu (kendi kendine) : Bana ulaşmış olan susuzluğun benzeri bir susuzluk muhakkak bu hayvana da ulaşmış dedi. Ve hemen kuyuya indi de ayakkabısına su doldurdu. Sonra yukarıya çıkıncaya kadar ayakkabısını ağzı ile tuttu ve o köpeği suladı. İşte bundan dolayı Allah o kulunu övdü ve onu mağfiret buyurdu». Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Hayvanları sulamakda bizlere ecr var mıdır? diye sordular. Rasûlullah :

— (Evet), her yaş eğer (i sulamak) da ecr vardır buyurdu⁸⁴.

۱۵۴ — (۲۲۴۵) : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، أَنَّ امْرَأَةً بَغْيًا رَأَتْ كَلْبًا فِي يَوْمٍ حَارٍّ يُطِيفُ بِبَيْتِهِ . قَدْ أَذْلَعَ لِسَانَهُ مِنَ الْعَطَشِ . فَتَزَعَتْ لَهُ بِمُوقِهَا . فَغَفِرَ لَهَا .

154 — (2245) : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Fâhişe bir kadın, sıcak bir günde bir kuyunun etrafında dolaşmakta olan bir köpek görmüştü. Köpek susuzluğun şiddetinden dolayı dilini çıkarmış vaziyetde idi. Bu fâhişe kadın hemen o köpek için ayağındaki edîği ile kuyudan su çıkarıp köpeği suladı. İşte bu sebeble fâhişe kadın mağfiret olundu»⁸⁵

۱۵۵ — (...) : وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَّانِي ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يَنْتَمَا كَلْبٌ بِطُيْفٍ بِرَكِيَّةٍ قَدْ كَادَ يَقْتُلُهُ الْعَطَشُ . إِذْ رَأَتْهُ بَنِي مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ . فَتَزَعَتْ مُوقَهَا ، فَاسْتَقَتْ لَهُ بِهِ ، فَسَقَتْهُ إِيَّاهُ ، فَغَفِرَ لَهَا بِهِ» .

155 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Susuzluk kendisini hemen hemen öldürecek halde bulunan bir köpek, suyu yakın ve duvarı örülmemiş bir kuyunun etrafında dolaşıyordu. Bu sırada köpeği İsrâîl oğulları fâhişelerinden bir fâhişe gördü. Hemen ayağından edîğini çıkardı ve onunla köpek için su çıkarıp hayvanı suladı. Bu sebeble o fâhişe kadın mağfiret olundu».

84. Bu hadisten su hayrının hakka yakınlığa vesile olduğu hükmü çıkarılmıştır. Bazı âlimler : Günâhı çok olanlar susuzları sulasın demişlerdir. Susuz bir köpeği sulamak gufrâna vesile olunca bir muvahlid mu'minin susuzluğunu ve su ihtiyacını gidermenin rahmete vesile olacağı muhakkaktır.

Bir hadiste geldiğine göre Peygamber'e : Hangi sadaka efdaldır? diye sorulduğunda Peygamber : «Su sadakası» buyurmuştur. Hatta bu husûsda müslim, kâfir diye bir fark da gözedilmemiştir. Bu sebeble İslâm ictimâî hayatında su hayrına çok ehemmiyet verilmiştir. İslâm diyârında her nereye gidilirse, ya bir çeşmeye, yahut bir kuyuya tesâdüf edilir. Hatta su bulunmayan kırlarda ve sahrâlarda, civâr köy halkı tarafından yol uğraklarına küpler gömülerek sıcak mevsimlerde her sabah doldurulub yolcuların su ihtiyaçları giderilir.

85. Bu ecr umûmîdir. Yalnız köpek sulamaya munhasır değildir. Bundan başka ac hayvanı doyurmak da sulamak gibi ecr ve sevâb kazanmaya sebeptir. Her türlü şiddet ve zorlukta hayvanları himâye etmenin sevâb olduğu hatta suya muhtâc olan hayvan ve bitki her şeyi sulamakda fazilet bulunduğu bu hadislerden anlaşılmaktadır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٠ - كتاب الألفاظ من الأدب وغيرها

(١) باب النهي عن -- الدهر

١ - (٢٢٤٦) وحدثني أبو الطاهر، أحمد بن عمرو بن سريج وحرمة بن يحيى. قالوا: أخبرنا ابن وهيب. حدثني يونس عن ابن شهاب. أخبرني أبو سلمة بن عبد الرحمن. قال: قال أبو هريرة: سمعت رسول الله ﷺ يقول: «قال الله عز وجل: يَسْأَلُ ابْنُ آدَمَ الدَّهْرَ. وَأَنَا الدَّهْرُ. بِيَدِي اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ».

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

40 — KİTÂBU'L - ELFÂZ MİNE'L - EDEB VE GAYRİHÂ

(Edeb ve diğer konulara âid lâfızlar kitâbı)

(1) DEHRE SÖVMEK DEN NEHY BÂBİ¹

1 — (2246) Ebû Hureyre (R) dedi ki: Ben Rasûlullah (S)

1. ed-Dehr kelimesi Kur'ân'da da zikredilir:

«Dediler ki: Bu hayât sarf bizim dünyâ hayatımızdan ibâretidir. Ölüyoruz, yaşıyoruz ve bizi ancak dehr helâk eder. Halbuki onların buna dâir bir ilimleri yoktur. Onlar sâde zannederler» (el-Câsiye: 24).

Râğib der ki: Dehr, âlemin vücûdunun başlangıcından nihâyetine kadar olan müddetin ismidir. «İnsanın üzerine dehrden öyle bir zaman geldi ki (o vakit) o, anılmağa değer bir şey bile değildi» (ed-Dehr: 1) âyetindeki dehr bu ma'nâyadır. Sonra dehr, çok bir müddete de denilir. Zaman, az bir müddete de itlâk edilmek i'tibârıyla bundan farklıdır. Fulânın dehri, onun hayât müddeti demek olur. Bir de dehr masdar olur».

دهر فلاناً نأبة دهرأ Tulâna bir felâket, bir sarış sardı. denilir.

Şu halde dehr, ya masdar, ya isim olur. Masdar olduğuna göre kahr, galebe ve istilâ ma'nâsına gelir. İsim olduğu vakit da asıl ma'nâsı zamanı kûl yani bütün âlemin baştan nihâyete kadar cereyân müddetidir ki bu bilhassa lâm ile ed-dehrdir. Bundan başka bir de uzun bir zaman, çok müddet ma'nâsına gelir ki lâm'sız nekre olarak dehren denildiği zaman bu ma'nâ hatıra gelir. İmâm A'zam, nekre olan bu dehrin ma'nâsından yani ne kadar bir zamana itlâk edildiğinde tevakkuf etmiştir. Zaman kelimesi ise dehrin az veya çok eczâsında da kullanıldığı cihetle daha umûmî ve kullî olmuş olur. Zaman, mâdî, hâl ve istikbâl kısımlarına ayrılır. ed-dehr ise, âlemin baştan âhire kadar bir imtidâdının ifâdesi demek olduğundan, zaman dehrin makamlarından olarak düşünülür. Bu âyetde dehr, üç ma'nâdan her birine haml olunabilirse de en ziyâde zamanın geçmesi, zamanın uzunluğu diye tefsir edilmiştir. Çünkü bahis konusu olan ihlâk, âlemin nihâyeti olan kullî ihlâk değil, ihlâkı ba'zıdır (Hak Dini, V, 4322-4323; VII. 5492).

dan şöyle derken işittim : «Azîz ve Celîl olan Allah : Âdem oğlu dehre söver. Halbuki ben dehr (in yaradanıy) ım. Gece ve gündüz benim elimdedir» buyurdu.

۲ — (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي مُرَّةٍ - وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي مُرَّةٍ - (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ أَبِي مُرَّةٍ : حَدَّثَنَا) سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي مُرَّةٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : يُؤْذِنِي ابْنُ آدَمَ . يَسْبُ الدَّهْرُ . وَأَنَا الدَّهْرُ . أَقْلِبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ » .

2 — () : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle dedi : «Azîz ve Celîl olan Allah : Âdem oğlu dehre söverek beni ezâlandırır. Halbuki ben dehr (in yaradanıy) ım. Geceyi ve gündüzü ben evirib çeviriyorum, idâre ediyorum»².

۳ — (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُعَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي مُرَّةٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : يُؤْذِنِي ابْنُ آدَمَ . يَقُولُ : يَا خَنِيَّةَ الدَّهْرِ ! فَلَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ : يَا خَنِيَّةَ الدَّهْرِ ! فَإِنِّي أَنَا الدَّهْرُ . أَقْلِبُ لَيْلَهُ وَنَهَارَهُ . فَإِذَا شِئْتُ فَبَضُّهُمْ » .

3 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle dedi : «Azîz ve Celîl olan Allah şöyle buyurdu : Âdem oğlu : Ey hasar ve ziyâna uğrayası dehr! diyerek beni ezâlandırır. Binâenaleyh sizden hiçbir kimse : Vay dehrin mahrûmiyet ve hüsrânına! demesin. Çünkü dehr (in sâhibi) benim. Onun gecesini, gündüzünü ben evirib çeviriyorum. İstedğim zamanda ise gece ile gündüzü kabzeder tutarım»³.

2. Hadisdeki «Ene'd-dehru = Ben dehrim» ta'bîrini şârih Hattabî : Ben dehrin sâhibi ve, hâlikıyım sûretinde tefsir etmiştir ki hulkatı cihetiyle Allah'a nisbeti olan dehre sövmek nehy olunmuştur.

Zâhiri mezhebinden İbn Hazm, tefsire gitmeden hadisin zâhirini alarak dehr lafzını Allah'ın güzel isimlerinden (esmâi hüsnâsından) bir isimdir demiştir. Bu fikir ilâhî isimlerin tevkîfi yani Şâri'in sarâhatla haber vermesine mütevakkıf olması ile red edilmiştir. Burada ise Şâri'in dehr ile murâd, dehrin sâhibi ve mütesarrıfı demek olduğuna «gece ile gündüz benim elimdedir», «yıldızlar üzerindeki tasarrufumla gece ile gündüzü birbirine ben evirib çeviririm» ifâdeleri sarâhatle delâlet etmektedir.

«Dehre söverek beni ezâlandırır» ta'bîri ise, Cenâb Allah'a hiçbir şeyin zarar ve ezâ vermek imkân ve ihtimâli olmadığından bu da Allah'ın fena gördüğü işi işlemekten ve râzı olmadığı bir sözü söylemekten ibâretidir. Diğer ifâde ile «beni ezâlandırır» demek, beni sizin hakkınızda ezâyı icâb eden bir muâmele ile muâmele eder demek olur.

3. «Ene'd-dehr» hakkında şöyle tevcih edilmiştir : Bu bir mecâzdır. Sebebi de Arab'lar, ölüm, ihtiyarlık, mâl ve sair şeylerin telefî gibi musâbetler ve hâdiseler ânında dehre sövmek âdetindedirler. Onlar : Vay dehrin mahrûmiyet ve hüsrânına! derler. Bu gibi

٤ - (...) حَدَّثَنَا الْمُخَيْرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَنْجَارِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ : يَا خِيَّةَ الدَّهْرِ ! فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الدَّهْرُ » .

4 - () : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) : «Hiçbiriniz : Ey hasar ve ziyâna uğrayası dehr! demesin. Çünkü Allah dehr (in sâhibi) dir» buyurdu.

٥ - (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا تَسُبُّوا الدَّهْرَ . فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الدَّهْرُ » .

5 - () : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) in : «Dehre sövmeyiniz. Çünkü Allah dehr (in sâhibi) dir» buyurduğunu rivâyet etmişlerdir.

(٢) بَابُ كَرَاهَةِ نَسْبَةِ الْعَنْبِ كَرَامَا

٦ - (٢٢٤٧) حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَبِي ثَوْبٍ ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَسُبُّ أَحَدُكُمْ الدَّهْرَ . فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الدَّهْرُ . وَلَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ لِلْعَنْبِ : الْكَرَمُ . فَإِنَّ الْكَرَمَ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ » .

(2) ÜZÜME KERM ADI VERMENİN KERÂHATİ BÂBİ

6 - (2247) : Ebû Hureyre (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizden hiçbir kimse dehre sövmesin. Çünkü Allah, dehr (in yaradanı, müdebbiri ve sâhibi) dir. Sizden hiçbiriniz üzüme de kerm ismi vermesin. Çünkü kerm, musliman kimsedir».

٧ - (...) حَدَّثَنَا نَعْمَرُ بْنُ النَّافِدِ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالَا : حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا تَقُولُوا : كَرَمٌ . فَإِنَّ الْكَرَمَ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ » .

sözler dehre sövme lafızlarıdır. Bunun için Peygamber «dehre sövmeyiniz. Çünkü Allah, dehrdir» buyurdu. Bunun ma'nâsı : Siz musibetlerin fâiline sövmeyiniz. Onların fâiline sövdüğünüz zaman bu sövme Allah'a vâki' olur. Çünkü Allah o hâdis ve musibetlerin fâili ve indiricisidir. Fakat bütün zamandan ihâret olan dehrin ise hiçbir fiili yoktur. O Allah'ın diğer mahlûkları cümlesinden bir mahlûktur. Şu halde «Allah dehrin kerm-disidir» sözünün ma'nâsı; musibetlerin, hâdiselerin fâili ve kâinatın hâlikıdır demektir. Binâenaleyh ölüm gibi hoş gitmeyen şeylerden dolayı onların hâlikı dehrdir sanıp ona sövdüğünüzde o sövme hoşlanmadığınız şeylerin de hakikî hâlikı olan Allah'a döner girler demek olur.

7 — () : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) : «Kerm demeyiniz. Çünkü kerm, mu'minin kalbidir» buyurmuştur.

۸ — (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا تَسْمُوا الْكِرْمَ الْكِرْمَ . فَإِنَّ الْكِرْمَ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ » .

8 -- () : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) : «Üzüme kerm adı vermeyiniz. Çünkü kerm ancak musliman kimsedir» buyurmuştur⁴.

۹ — (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَفْصٍ . حَدَّثَنَا وَرْقَاهُ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ : الْكِرْمُ . فَإِنَّمَا الْكِرْمُ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ » .

9 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sakin sizden hiçbir kimse kerm (sözünü) söylemesin! Çünkü kerm ancak mu'minin kalbidir».

۱۰ — (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ تَمَّامِ بْنِ مُتَبِّهِ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ ، لِلْعَنْبِ ، الْكِرْمَ . إِنَّمَا الْكِرْمُ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ » .

10 — () : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan bize tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) : «Sizden hiçbir kimse sakın üzüm kerm demesin. Kerm ancak musliman kimsedir» buyurmuştur⁵.

4. Üzüm ma'nâsına olan ineb'e kerm adı verilmesinin fenalığını âlimler şöyle izâh etmişlerdir : Kerm lafzı, Arab'lar arasında hem üzüm, hem üzüm çubuğu, hem de üzümde yapılan şarâb ma'nâsına kullanılırdı. İnsanlar kerm adını işidince çok kerre şarâbı hatırlarlardı, bu sûretle gönüllerinde şarâba karşı bir arzu ve heyecân uyanır ve bu heyecân ile şarâb içtikleri de olurdu. Peygamber alkollü içkinin harâmlığını te'kid ve tevâsik için üzüm kerm denilmesini nehy ederek bu adın unutulmasını ve yalnız üzüm adının söylenmesini istemiştir.

•Kerm ancak mu'minin kalbidir» cümlesinin ma'nâsı şudur : Kerm, (yani şarâb) kerem ve cömertliğin sâlık kabul edilerek üzüm suyundan yapılan şarâba kerem denilmiş, sonra da bu kelime hafifletilib kerm yapılmıştır. Peygamber bu câhiliyet hâtırası ve düşüncesini red ederek : «Kerm (şarâb), kerem ve cömertliğin menşei sanılır. Halbuki kerem ve takvânın karargâhı mu'minin kalbidir» buyurmuş oluyor.

5. Kerm — kâf'ın fethi ve râ'nın sükûnu ile — yaş üzümüne denir. Hadîsde : «İnebe kerm ismini vermeyiniz. Çünkü kerm ancak musliman kimsedir» buyurulmuştur. Üzüme kerm denmesi şırâsmdan edinilen şarâbın güyâ kerem ve sahâ hasletine muharrik ve sâik olmasındandır. Aslında vâsf olarak kerem denmişti. Sonra tahfif yapılarak râ sâkin kılındı ve kerm denildi... Hâsılı kerem maddesinden alınmış olan bu isim ancak musliman

۱۱ - (۲۲۴۸) حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . أَخْبَرَنَا عَيْسَى (يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ) عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَاثِلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « لَا تَقُولُوا : الْكَرْمُ . وَلَكِنْ قُولُوا : الْحَبْلَةُ » (يَعْنِي الْعِنَبَ) .

11 — (2248) : Alkometu'bnü Vâil, babası Vâil'den; Peygamber (S) : «Kerm (sözünü) söylemeyiniz. Lâkin habele deyiniz» buyurmuştur (Peygamber habele sözü ile üzümün asmasını kasdetmektedir) 6.

۱۲ - (...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ . قَالَ : سَمِعْتُ عَلْقَمَةَ بْنَ وَاثِلٍ عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا تَقُولُوا : الْكَرْمُ . وَلَكِنْ قُولُوا : الْعِنَبُ وَالْحَبْلَةُ » .

12 — () : Bize Şu'be tahdîs etti ki Simak şöyle demiştir; Ben Alkame ibn Vâil'den, o da babasından olmak üzere işittim ki Peygamber (S) : «Kerm demeyiniz, lâkin üzüm ve üzüm asması deyiniz» buyurmuştur.

(۳) باب حكم إطرواق لفظة العبر والأذن والولى والسبر

۱۳ - (۲۲۴۹) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُرَيْدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ : عَبْدِي وَأُمِّي . كُلُّكُمْ عَبْدُ اللَّهِ . وَكُلُّ نِسَائِكُمْ إِمَاءُ اللَّهِ . وَلَكِنْ لِيَقُلْ : غُلَامِي وَجَارِيَّتِي ، وَفَتَايَ وَفَتَاتِي » .

(3) ABD, EME, MEVLÂ, SEYYİD LAFIZLARINI KULLANMANIN HÜKMÜ BÂBİ

13 — (2249) : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Sakin sizden hiçbir kimse : (Hizmetçisine) erkek kölem, dişi kölem diye hitâb etmesin. Sizler hepiniz Allâh'ın kölelerisiniz. Kadın-

ve mu'mine lâyıktır. «Kerm ancak musliman kimsedir» kavli, keremden müştakk isme haklı olan ancak muslimandır demektir.

Bu husûsda diğer bir tevcih şudur : İneb ve kerm, kelimeleri müterâdif olarak üzüm ma'nâsına gelir. Bununla beraber kelimenin kökü, âlicenâblık, cömertlik ve asâlet ma'nâlarıdır. Bu sebeble belki de Peygamber bu mühim kelimenin sâdece üzüm ma'nâsına kullanılmasını uygun bulmamıştır.

6. İneb, yaş üzüme denir.

Hable ve habele, üzüm asmasına ve asma omcasından bir kola denir. Bunda asmanın kollları ve çubukları iplere benzetilmiştir (Kamûs Ter.).

larınızın herbirerleri de Allâh'ın dîği köleleridir. Onlara hitâb edecek olan kimse : Oğlum, kızım, yiğidim, yâğıt kızım diye seslensin»⁷.

١٤ - (...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَبْرِ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ : عَبْدِي . فَكُلُّكُمْ عَبْدُ اللَّهِ . وَلَا يَقُلْ الْعَبْدُ : رَبِّي . وَلَا يَقُلْ الْعَبْدُ : سَيِّدِي . »

(.) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو سَوَيْدٍ الْأَسْجَعِيُّ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِهِمَا : « وَلَا يَقُلْ الْعَبْدُ لِسَيِّدِهِ : مَوْلَايَ . »

وَزَادَ فِي حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ « فَإِنَّ مَوْلَاكُمْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ » .

14 - () : Ebû Hureyre (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sakin sizden kimse : Kölem! diye hitâb etmesin. Çünkü siz hepiniz Allâh'ın kölelerisiniz. Fakat : Yiğidim, desin. Köle olan kimse de efendisine : Rabbım! diye hitâb etmesin. Lâkin Efendim desin».

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de A'meş'den bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Bunların hadislerinde : «Köle kimse efendisine : Mevlâm! demesin» ifâdesi vardır. Bu râvîlerden Ebû Muâviye'nin hadisinde, «çünkü sizin mevlânız, Âzîz ve Celîl olan Allah'dır» ifâdesi ziyâde olmuştur.

١٥ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ : اسِقِ رَبِّكَ . أَلْطِمِ رَبِّكَ . وَصِي رَبِّكَ . وَلَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ : رَبِّي . وَلَا يَقُلْ : سَيِّدِي . مَوْلَايَ . وَلَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ : عَبْدِي . أُمِّي . وَلَا يَقُلْ : فَتَايَ . فَتَايَ غَلَامِي . »

15 - () : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin, Allâh'ın elçisinden bize tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizin biriniz

7. Bu hadislerde köleler ile efendiler, hizmet edenler ile hizmet edilenler arasındaki hitâb tarzları en veciz ve en medenî muâşeret âdâbı kâideleri olarak öğretilmiştir. Bu muhâtaba tarzları ile insan haysiyet ve şerefi gâyet dikkatli bir sûrette korunmuş, Allâh'ın mükerrem kıldığı insan, hurriyetlerinin bir kısmını gayb etmiş olsa dahi, ona insanca ve izzeti nefsinin rencide etmeyecek tarzda hitâb edilmesi emredilmiştir. İnsanlığa bu en yüksek medeniyet âdâbını öğreten yüce Peygamber'in ummeti olduğumuz için Allâh'a hamdu senâlar, bu büyük Peygamber'e de selâtu selâmlar olsun!

(hizmetçisine) : Rabbına su ver, rabbını doyur, rabbına abdest aldır diye hitâb etmesin. (Ey köleler!) Sizin biriniz de (efendisine) : Rabbım! diye hitâb etmesin. Fakat : Seyyidim, velim! desin. (Ey hürler!) Sizden biriniz (kölesine) : Erkek kölem, dişi kölem diye hitâb etmesin. Fakat : Yiğidim, yiğit kızım, oğlum diye hitâb etsin».

(4) باب كراهة قول المرء نفسه : خبئت نفسي

١٦ — (٢٢٥٠) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . مَعَهُ وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . مُحَمَّدُ بْنُ الْمَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ . كَلَامُهَا عَنْ مِثْلَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ : خَبَيْتُ نَفْسِي . وَلَكِنْ لِيَقُلْ : لَقِيتُ نَفْسِي » . هَذَا حَدِيثُ أَبِي كُرَيْبٍ . وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : عَنْ النَّبِيِّ ﷺ . وَلَمْ يَذْكُرْ « لَكِنْ » . (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(4) İNSANIN : «NEFSİM HABİS OLDU» DEMESİNİN KERÂHATİ BÂBİ

16 — (2250) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Sizin biriniz sakın : Nefsim habîs oldu, demesin. Lâkin nefsim lakıs oldu (yani sıkıldı ve zebûn oldu) desin» buyurdu.

Bu, râvilerden Ebû Kureyb'in hadîsidir. Diğer râvî Ebû Bekr : Peygamber'den dedi de «lâkin» söziünü zikretmedi.

() Ve yine bize Ebû Kureyb tahdîs etti. Bize Ebû Muâviye bu isnâdla tahdîs etti.

١٧ — (٢٢٥١) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ خُنَيْفٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَقُلْ أَحَدُكُمْ : خَبَيْتُ نَفْسِي . وَلِيَقُلْ : لَقِيتُ نَفْسِي » .

17 — (2251) : Ebû Umâme, babası Sehl ibn Huneyf'den, (şöyle demiştir); Rasûlullah (S) : «Sizin biriniz habuset nefsi demesin. Fakat : Lakıset nefsi desin» buyurdu⁸.

8. Habîs, gerek hissedilen, gerek akledilen olsun, murdar ve nâhoş nesneye denir ki tayyib mukabilidir. Alçak, dubareci, aldatici ve mekkâr kimseye denir.

Habîs, habâse ve habâsiye, bir nesne habîs olmak ma'nâsınadır, birinci bâbdandır.

Hâbis, habîs, hıyleci, bedkâr kişiye denir.

Habîs, zinâ eylemek ma'nâsına kullanılır beşinci bâbdandır.

Laks, bir kimseyi ayıblamak ma'nâsınadır. Birinci bâbdandır.

Laks uyuzluğa denir.

(5) باب استعمال المسك ، وأز الطيب الطيب ، وكرهه رد السجادة والطيب

١٨ - (٢٢٥٢) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا أبو أسامة عن شعبة . حدثني خليف بن جعفر عن أبي نضرة ، عن أبي سعيد الخدري ، عن النبي ﷺ ، قال « كانت امرأة ، من بني إسرائيل ، قصيرة . تمشي مع امرأتين موليّتين . فاتخذت رجلين من خشب . وخاتما من ذهب معلق مطبق . ثم حشته مسكا . وهو أطيب الطيب . فمرت بين امرأتين . فلم يعرفوها . فقالت بيدها هكذا » وثفن شعبة يده .

(5) MİSK KULLANMANIN MÜSTEHABLIĞI, MİSKİN EN HOŞ KOKU OLDUĞU, REYHÂNI VE HOŞ KOKUYU RED ETMENİN
KERÂHATİ BÂBİ⁹

18 — (2252) : Ebû Saïd Hudrî (R) den, Peygamber (S) şöy-

Lâkis, dâima insanlara lakablar koyan ve onlarla alay eden, bir yol üzere müstemir ve müstakim olmayan, oynak, mütelevvin kimseye denir. Bir nesneyi çabuk anlayan zeyrek adama denir.

Lakas, bir nesneyi gönül şiddetle özleyip arzu eylemek ma'nâsınadır. Bu dördüncü bâbdandır. Ve bir nesneden öğrenip gönül dönmek ve mi'de bulanmak ma'nâsınadır. Nefs (bir şeye) zebûn ve habîs olduğu zaman «lakaset nefsuhu minhu» denilir. Peygamber (S) çirkinliği için ve muslimanın habîsliği kendi nefsine nisbet etmemesi için habîs oldu ta'bîrini kerih görmüştür. Yani Peygamber «sizin hiçbiriniz nefsim habîs oldu demesin. Lâkin : Nefsim lâkis oldu desin» hadîsi ile bu habîs oldu ta'bîrinden nehy buyurdıkları iki sebebe dayanır :

Biri : Habîs ve habâset maddesini kabîh gördüğü için; biri de muallman olan kim-
senin nefsine habâseti nisbet etmesinin lâıyk olmadığı içindir (*Kamûs Ter.* II, 1013).

Hulâsa Peygamber, ummetine lafızlar ve ta'bîrler husûsunda edebîliliği öğretmiş, güzellerini kullanmayı ve çirkinlerinden uzaklaşmayı ta'lîm eylemiştir.

9. *Misk*, Kur'an-ı Kerim'de cennetliklere sunulacak bir içki münâsebetiyle şöyle zikredilir:

ان لا يرار لى نعيم على الارائك ينظرون تصرف في وجوههم نضرة النعيم يقولون من رحيق مختوم ختامه
مسك وفي ذلك فليتنافس المتنافسون

: Şüphesiz o iyiler ni'metler içinde, süslü tahtlar üzerinde, temâşâ edeceklerdir. Öyle ki sen o ni'metin güzelliğini yüzlerinde tanırsın. Onlara mülhûrlü mâlis bir şarâbdan içirilecek ki onun (içiminin) sonu bir misk'dir. O halde nefâset isteyenler bunu arzu etmelidir» (et-Tatfîf : 22-26).

Misk, ma'rûf kokudur. Bir mikdârına miske denir... kalbe takviyet ve sevdâvî olanlara şecâati mûris, yürek çarpıntısına, mi'de ve barsaklardaki galiz kokulara nâfi', zehirliere faydalı ve cimât kuvvetlendiricidir... *Misku'l-berr* : Türkçe'de misk otu dedikleri nebâtıdır.

Tıyb : Tâ'nın kesri ile hoş kokulu nesneye denir ki onunla kokulanıhr; misk, anber ve yağ gibi (*Kamûs Ter.*).

Ebû Dâvûd'un, Ebû Saïd Hudrî'den merfû'an bir rivâyetinde Rasûlullah (S) : «Sizin en güzel kokunuz misk'dir» buyurmuştur.

le buyurdu: «İsrâîl oğullarından kısa boylu bir kadın vardı. Bu kadın uzun boylu iki kadın ile beraber yürürdü. Nihâyet bu kısa boylu kadın tahtadan yapılmış iki ayak, bir de altundan ağzı kapaklı ve örtülü bir yüzük edindi. Sonra bu yüzüğün içine en güzel koku olarak misk doldurdu. Müteâkiben de o iki kadının arasında geçti de halk o kadını tanıyamadılar. Kadın eliyle şöyle işâret etti». Bu hadîsin râvîsi Şu'be de (o işâret-i anlatmak için) kendi elini hareket ettirib silkiverdi.

۱۹ - (...) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّافِدِ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هُرُونَ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ خُلَيْدِ بْنِ جَعْفَرٍ وَالْمُسْتَمِرِّ. قَالَا: سَمِعْنَا أَبَا أَنْزَرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَكَرَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ حَشَتُ خَاتَمَهَا مِنْكَا. وَالْمِسْكُ أَطْيَبُ الطِّيبِ.

19 - () : Buradaki iki râvî de şöyle dediler: Biz Ebû Nadre'den işittik. O, Ebû Saîd Hudrî (R) den tahdîs ediyordu ki, Rasûlullah (S) İsrâîl oğullarından bir kadını ve bu kadının, kendi yüzüğünün içine misk doldurduğunu, misk'in ise en hoş koku olduğunu zikretmiştir¹⁰.

۲۰ - (۲۲۵۳) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. كِلَاهُمَا عَنْ الْمُقَرِّي. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُقَرِّي عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ. حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ عَرِضَ عَلَيْهِ رِيحَانٌ فَلَا يَرُدُّهُ. فَإِنَّهُ خَفِيفُ الْمَحْمِلِ طَيِّبُ الرَّيْحِ».

20 - (2253) : Ebû Hureyre (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Kendisine reyhân arz ve takdîm edilen kimse bunu red etmez. Çünkü reyhân, hem taşınması hafif ve hem de güzel kokulu (bir ot) dur»¹¹.

10. «Bizim şeriatımızda bunun hükmü şudur: Eğer kadın bu tedbiri ile tanınmamak ve ezâya hedef olmamak için kendini örtmek sûretiyle mevrû' ve sahîh bir maksad gözetmiş ise bunda be's yokdur. Ve eğer bununla büyüklenmeği, erkeklere ve diğerlerine karşı yalandan tam ve kâmil kadınlara benzemeği kasdetmiş ise bu iş harâmdır. (Nevevî).

11. Reyhân, — râ'nın fethi ile — fesleğen ta'bîr olunan hoş kokulu nebâta denir. Bir kavle göre de mutlak olarak hoş kokulu olan nebâta yahut uclarına, yahut yapraklarına denir ki kokusu yeridir. Reyhâne, bir tutam fesleğene denir ve bir çiçeğin yabancı nevidir.

Mücemmer, buhurdâna ve ûd ağacına denir.

İctimâr, mucemmer ile buhurlanmak ma'nâsınadır.

İsticmâr, koku kullanmak ve buhurlanmak ma'nâsınadır.

Kâfûr, hurma çiçeğinin kabeuğuna denir. Ve kâfûr hoş kokulu bir nebât ismidir ki çiçeği papatya çiçeğine benzer. Tıbb müfredâtında reyhânul-kâfûr ile resmedilmiştir ki kâfûr otu ta'bîr olunur. Kâfûr bu isimle ma'rûf koku ismidir. Hind ve Çin dağlarında biten bir ağaçtan hâsıl olur. Yani onun zamkıdır. Bu ağaç gâyet büyük bir ağaçtır... Kâfûrun birçok nevileri vardır (Kamûs Ter.).

٢١ — (٢٢٥٤) حَدَّثَنِي هُرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْبِيُّ وَأَبُو طَاهِرٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عَدِيٍّ (قَالَ أَحْمَدُ : حَدَّثَنَا .
وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا) ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي نَخْرَمَةُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ نَافِعٍ . قَالَ : كَانَ ابْنُ عُمَرَ إِذَا اسْتَجْمَرَ
اسْتَجْمَرَ بِالْأَلْوَةِ ، غَيْرَ مُطَرَّافٍ . وَبِكَافُورٍ ، يَطْرَحُهُ مَعَ الْأَلْوَةِ . ثُمَّ قَالَ : هَكَذَا كَانَ يَسْتَجِمِرُ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

21 — (2254) : Nâfi' dedi ki : İbn Umer (R) koku ve buhur kullanmak istediği zaman, başka bir koku karıştırılmamış olarak, buhur çubuğu (öd ağacı) ve kâfûr ile kokulanıp buhurlanırdı. Kâfûru, buhur çubuğu ile beraber çıkarırdı. Sonra da : İşte Rasûlullah (S) da böyle buhurlanırdı der idi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤١ - كتاب الشعر

١ - (٢٢٥٥) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ . قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : رَدِفْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا . فَقَالَ « هَلْ مَعَكَ مِنْ شِعْرِ أُمِّيَّةٍ بْنِ أَبِي الصَّلْتِ شَيْئًا ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « هَبْ » فَأَنشَدْتُهُ يَتْنًا . فَقَالَ « هَبْ » ثُمَّ أَنشَدْتُهُ يَتْنًا . فَقَالَ « هَبْ » حَتَّى أَنشَدْتُهُ مِائَةَ يَتٍ .

(...) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ . أَوْ يَعْقُوبَ بْنِ حَاصِمٍ عَنِ الشَّرِيدِ . قَالَ : أَرَدَفَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَلْفَهُ . فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ .

(...) وَحَدَّثَنَا بِحْنِي بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا الْمُتَمِيمُ بْنُ سُلَيْمَانَ . ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الطَّائِنِيِّ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الشَّرِيدِ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : اسْتَشَدَّنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ . وَزَادَ : قَالَ « إِنَّ كَادَ لَيْسِلُمُ » . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ مَهْدِيٍّ قَالَ « فَلَقَدْ كَادَ لَيْسِلُمُ فِي شِعْرِهِ » .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

41 — KİTÂBU'Ş - Şİ'R (Şiir Kitâbı)

1 — (2255) : Amr ibn Şerîd, babası Şerîd (ibn Suveyd) den şöyle demiştir : Bir gün Rasûlullah'a terkisinde refâkat etmiştim. Sefer esnâsında Rasûlullah (S) :

— Umeyyetu'bnü Ebi's-Salt'ın şiirlerinden bir şey biliyor musun? diye sordu¹. Ben de :

— Evet, biliyorum dedim. Rasûlullah :

— Onun şiirinden biraz söyle dedi. Ben de bir beyt söyledim. Rasûlullah :

— Bundan daha söyle buyurdu². Sonra ben bir beyt daha inşâd ettim. Rasûlullah :

— Devam et buyurdu. Böylece ben Rasûlullah'a yüz beyt kadar inşâd ettim.

() : Burada da Şerîd : Rasûlullah beni hayvanının arkasına bindirmiş demiş ve yukarıki hadis gibi zikretmiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Abdullah ibn Abdîrrahmân et-Tâifi'den, o da Amr ibn Şerîd'den, o da babasından, onun : Rasûlullah benden şiir inşâd etmemi istedi dediğini yukarıdaki (1 rakamlı) İbrahim ibn Meysere hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir. Burada râvî, Rasûlullah'ın : «Umeyye musliman olmağa muhakkak yaklaşmışdı» dediğini; İbn Mehdî hadîsinde ise, «Andolsun ki Umeyye kendi şiirinde musliman olmağa yakınlaşmışdı» buyurduğunu ziyâde etmiştir.

٢ — (٢٢٥٦) حَدَّثَنِي أَبُو جَعْفَرٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّمْدِيُّ . جَمِيعًا عَنْ شَرِيكِ . قَالَ ابْنُ حُجْرٍ : أَخْبَرَنَا شَرِيكٌ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « أَتَشْرُكَ كَلِمَةً نَكَلَمْتُ بِهَا الْعَرَبُ كَلِمَةً لَيْدٍ :
أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ »

2 — (2256) : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Arab'ın tekellüm ettiği en şiirli söz parçası Lebîd'in³ şu sözüdür :

1. Umeyyetu'bnü Ebi's-Salt, câhiliye devrinde yetişen Kureys şâirlerindendir. Tevhîde, bir tek Allah umdesine, öldükten sonra dirilmeğe, âhiret gününe imân ederdi. Bu kanâat ve inancını inşâd ettiği şiirlerinde terennüm etmiştir. Vâkîdî'nin beyânına göre Umeyye, hayatının ilk devirlerinde Peygamber'lik iddiâ etmiştir.

Abd ibn Amr ibn As'ın, Said ibn Museyyeb'in, Zeyd ibn Eslem'in beyânlarına göre el-A'râf sûresinin 175-176 ncı âyeti Umeyye ibn Salt'ı imâa etmektedir. O, eski kitâbları okumuşdu. Allâh'ın bir Peygamber göndereceğini biliyordu. Umdu ki o Peygamber kendisi olsun. Hz. Muhammed Peygamber gönderilince ona hased etti, onu inkâra kalkdı... (Hâzin).

2. Hîhi, bir sözü yahut bir işi daha ziyâde söylemeği yahut yapmağı taleb için kullanılan bir ke'îmedir. Ash ihî idi. Eğer söz belli ise tenvinsiz olarak ihî ve hîhi denir. Şu sözden biraz daha söyle demektir. Eğer söz ma'hûd değilse ihîn ve hîhin denir. Eğer la-kırdıyı bırak demek istenirse mensûb ve tenvinli olarak ihen denir.

3. Lebîd ibn Rabîa, câhiliyet devrinin en büyük şâirlerinden ve Muallaka sâhiblerinden birisidir. Bir mısra'î hadis metninde rivâyet olunan beyt, muallakasının ilk beytidir. Lebîd'in bu şiirinin tamâmı on beyit olduğu bildirilmiştir. İlk beytin tamâmı şöyledir :

ELÂ KULLU ŞEY'İN MÂ HALA'LLÂHE BÂTILU = İyi biliniz ki Allah'dan başka her şey bâtıldır.

۳ - (...) وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ بْنُ مَيْمُونٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا شَاعِرٌ، كَلِمَةُ لَبِيدٍ: أَلَا كُلُّ شَيْءٍ وَمَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ». وَكَأَذَى أُمِّيَّةٍ ابْنِ أَبِي الصَّلْتِ أَنْ يُسَلِّمَ.

3 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) : «Şâir (sınıfın) ın söylediği en doğru söz Lebîd'in : ELÂ KULLU ŞEY'İN MÂ HALA'LLÂHE BÂTILU = Haberiniz olsun ki Allah'dan başka her şey bâtıldır, sözüdür. Umeyyetu'nü Ebi's-Salt nerede ise mushiman olamaz yazmış» buyurmuştur.

۴ - (...) وحَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «أَصْدَقُ يَتِي قَالَهُ الشَّاعِرُ: أَلَا كُلُّ شَيْءٍ وَمَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ». وَكَأَذَى ابْنِ أَبِي الصَّلْتِ أَنْ يُسَلِّمَ.

4 — () : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) : «Şâir (sınıfın) ın söylediği en doğru beyit : ELÂ KULLU ŞEY'İN MÂ HALA'LLÂHE BÂTILU = Haberiniz olsun ki Allah'dan başka her şey bâtıldır,

ELÂ KULLU ŞEY'İN MÂ HALA'LLÂHE BÂTILU VE KULLU NAIMİN LÂ MAHÂLETE ZÂILU

= İyi biliniz ki Allah'dan başka her şey bâtıldır, devamsızdır. Her ni'met de hiç şübhesiz zevâle mahkûmdur.

Bir izâha göre bu beyit Lebîd'in şu kıt'asının bir beytidir :

TEEMMEL SUTÛRA'L-KÂİNÂTİ FE İNNEHÂ
MINE'L-MELE'L-A'LÂ İLEYKE RESÂILU
VE KAD HUTTA FİHÂ LEV TEEMMELTE SATRAHÂ
ELÂ KULLU ŞEY'İN MÂ HALA'LLÂHE BÂTILU

= Kâinatın bütün satırları iyi düşün ki Melei A'lâ'dan sana (hitâben) risâlelerdir. Onlarda yazılanların hulâsası da, teemmül edersen şundan ibâretdir : Gözünü aç, Allah'dan başka her şey bâtıldır. (H. B. Çantay, Meâlî Kerîm, II, 760, es-Saffât sûresi tefsiri).

Lebîd, Muhadramûn'dan yani hem câhiliyet devrini hem de İslâm hayatını yaşamış uzun ömürlü bahtiyarlardandır. Enes ibn Mâlik'in rivâyetine göre 140 senâ yaşamıştır. Bunu 157 ye çıkaranlar da vardır. Gerek câhiliyetde, gerek İslâm'da en şerefli bir hayâta sâhib olmuştur. Hz. Usmân'ın hilâfeti zamanında Kûfe'de vefât etmiştir. Hayatının en dikkati çeken bir vak'ası şudur : Câhiliyet devrinin en kuvvetli bir şâiri olan Lebîd, musliman olub Kur'ân'ın İcâzkâr belâğatı ile karşılaşınca Kur'ân'a hayran kalarak onu okuyub dinlemeyi, şiir söylemeğe tercih etmiş ve artık İslâmî hayatında hiç şiir söylememiştir.

sözüdür. Umeyyetu'bnü Ebi's-Salt da muallıman olmağa yakınlaşmıştır» buyurmuştur.

5 — () : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) : «Şâirle-
rin söylediği en doğru beyit, ELÂ KULLU ŞEY'İN MÂ HALA'LLÂHE
BÂTILU (= iyi biliniz ki Allah'dan başka her şey bâtıldır sözü) dur».
وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ،
عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « أَصْدَقُ بَيْتٍ قَالَتْهُ الشُّعْرَاءُ :
« أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَّا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ »

5 — () : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) : «Şâirle-
rin söylediği en doğru beyit, ELÂ KULLU ŞEY'İN MÂ HALA'LLÂHE
BÂTILU (= iyi biliniz ki Allah'dan başka her şey bâtıldır sözü) dur».

6 — (...) : وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا عَنْ إِسْرَائِيلَ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ
عُمَيْرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ
« إِنَّ أَصْدَقَ كَلِمَةٍ قَالَهَا شَاعِرٌ كَلِمَةٌ لَيْبِدُ :
« أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَّا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ »

مَا زَادَ عَلَى ذَلِكَ .

6 — () : Ebû Selemete'bnî Abdîrrahmân dedi ki : Ben Ebû
Hureyre (R) den şöyle derken işittim : Ben Rasûlullah (S) dan işittim
şöyle buyuruyordu : «Şâirin söylediği en doğru söz Lebid'in sözüdür :
ELÂ KULLU ŞEY'İN MÂ HALA'LLÂHE BÂTILU». Rasûlullah bunun
üzerine bir şey artırmamıştır⁴.

4. Buhârî'de Abdullah ibn Revâha'nın şu şiiri de rivâyet edilmiştir :

VE FİNÂ RASÛLU'LLÂHİ YETLÜ KİTÂBEH
İZEN'ŞAKKA MA'RÛFUN MİNEL-FECRİ SÂTIU
ERÂNE'L-HUDÂ BA'DE'L-AMÂ FE KULÛBUNÂ
BİHİ MÛKİNÂTUN İNNE MÂ KALE VÂKIU
YEBİTU YUCAFİ CENBEHÛ AN FİRÂŞIHİ
İZE'STESKALET Bİ'L-MUŞRİKİNEL-MADÂCIU

= Ebû Hureyre (R) den, O bir kerre dostlarına menkabeler anlatırken, Rasûlullah'ı da
zikrederek, Rasûlullah'ın (Abdullah ibn Revâha'nın aşağıdaki beyitleri inşâd ettiği sı-
rada şiirini takdir edib) : «Şübhesiz kardeşiniz bâtil söz söylemez» buyurduğunu haber
vermiştir. (Râvî Zuhri dedi ki :) Rasûlullah (S) : «Kardeşiniz» sözü ile İbn Revâha'yı
kasdetmiştir.

Kasidenin tercemesi şöyledir :

Tan yeri ağız fecri sâdık yükseldiği sırada (ne mutlu ki) Rasûlullah Kur'ân
okuyarak aramızda bulunuyor. O, hize dalâletden sonra hidâyet nûru göstermiştir. Gö-
nüllerimiz ona (onun Peygamberliğine) tereddütsüz inanmıştır. O Emîn Peygamber,
her ne ki tebliğ etti ise muhakkak vâkı'dır. Muşriklere yatakları ağırlık verirken o
Peygamber, yanını döşeginden uzaklaştırarak gecelerdi (Buhârî, Ebûbu taksîri's-salât,
bâbu fadlı men teârre mine'l-leyli fe sallâ, II, 125 .184.).

Hadisde de tasrih edildiği üzere bu güzel şiir Abdullah ibn Revâha'nın bahrı

۷ - (۲۲۵۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حَفْصٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كَرِيمٍ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَأَنْ يَمْتَلِي جَوْفُ الرَّجُلِ قَبِيحًا يَرِيدُ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَمْتَلِي شِعْرًا» .
 قَالَ أَبُو بَكْرٍ : إِلَّا أَنْ حَفْصًا لَمْ يَقُلْ «يَرِيدُ» .

7 — (2257) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Muhakkak ki bir kimsenin karnının içi, onu bozacak bir irinle dolması şiir dolmasından daha hayırlıdır» buyurdu⁵.

(avilden inşâd ettiği beyitleri cümlesindendir. Abdullah ibn Revâha bu kasideyi inşâd ettiği sırada Peygamber'in, mecliste hâzır bulunanlara : «Kardeşiniz şüphesiz bâtil söz söylemez» buyurması, güzel şiirin, güzel söz gibi makbûl olduğuna açıkca delâlet eder. Peygamber'in kötülediği men' ettiği şiir, çirkin sözleri, zemmi ihtivâ eden ve ahlâkı bozun kısmıdır.

Şiir, insan rûhunda büyüleyici bir te'sir icrâ eder. Şiir ihtivâ ettiği öğüdler, misâller dolayısıyla ahlâkın güzelleşmesine hizmet ettiği gibi yine ihtivâ ettiği çirkinlikler, kötülükler dolayısı ile insan rûhunu, fazilet hissini ifsâd eder. Şiir iki yüzlü kılıç gibi faziletlere dâir olsa da, reziletler ihtivâ etse de aynı şiddetle te'sir eder. Bir ressamın fırçasından daha canlı ve bedî'î fazilet levhaları resmeden bir şâirin kalemi, aynı zamanda insânî faziletleri altüst edecek tablolar da çizebilir. İşte Peygamber birinci nevi şiiri övmüş, ikincileri de kötülemiştir.

Tefsîr sâhiblerinin bildirdiğine göre «eş-şuarâu yettebiuhumu'l-ğâvûn (: Şâirler ki onlara sapıklar uyar...)» — eş-Şuarâ : 224 — âyeti nâzil olunca İslâm şâirleri Abdullah ibn Revâha, Kâ'b ibn Mâlik, Hassân ibn Sâbit, Rasûlullah'a gelmişler ve :

— Yâ Rasûlallah! Yüce Allâh bu âyeti indirdi. Allah bilir ki biz şâiriz? diye durumlarını arz ettiler. Peygamber :

— Âyetin alt tarafını : İlle'ilezîne âmenû ve amilu's-sâlihâtı... : İymân edip de iyi iyi amellerde bulunanlar, Allah'ı çok zikredenler ve zulma uğradıklarından sonra âlelerini alırlar böyle değildir... (eş-Şuarâ : 227) okuyunuz buyurmuştur.

Bu âyet de şiirin hayra, fazilete teşvik eden kısmının kötülenmemiş ve câiz kılınmış olduğuna delâlet etmektedir.

Buhârî'de Peygamber'in, câhiliye şâirlerinden ve Muallaka sâhiblerinden Tarafe'nin:

SETUBDÎ LEKE'L-EYYÂMU MÂ KUNTE CÂHİLEN
 VE YETİKE Bİ'L-AHBÂRİ MEN LEM TUZEVVİDİ

= Günler senin bilmediğin şeyleri sana açıklayacak, ağızını vermediğin adam (lar) sana haberler getirecektir» meâlindeki beytini misâl olarak okurdu (Buhârî, hicretu'n-Nebiy ve fedâilu Medîne).

5. Edebiyat meraklısı kimselerin gerek kendi şiirlerini, gerek başkalarının şiirlerini inşâd etmeleri câiz olup olmadığı mes'elesinde âlimler iki fırkaya ayrılmışlardır. Bir kısmı şiir inşâdı mutlak olarak câizdir demişlerdir. Bunlar hicivden, kötü sözden, muslimanların birinin haysiyetine taarruzdan hâli olan şiirin inşâdında be's görmemişlerdir. Delilleri bundan önce geçen hadislerle Hassân ibn Sâbit hakkındaki ve diğer şâir sahâbîlerin şiirleri hakkındaki hadisler ve rivâyetlerdir.

İkinci fırka, şiirin rivâyetini de, inşâdını da, mekrûh görmüşlerdir. Bunların delilleri :

Râvi Ebû Bekr : Şukadar var ki Hâfâ, «onu bozacak» ta'bîrini söylemedi demiştir.

۸ — (۲۲۵۸) : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ جَبْرِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ سَعْدٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَأَنْ يَمْتَلِيَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ فَيَمْلَأَ يَرِيه ، خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيَ شِعْرًا» .

8 — (2258) : Sa'd (R) dan, Peygamber (S) : «Sizden birinizin içi irin ile dolub harâb olması, şiir dolmasından daha hayırlıdır» buyurmuştur.

۹ — (۲۲۵۹) : حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ الثَّقَفِيُّ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ الْهَادِ ، عَنْ يُحْنَسَ ، مَوْلَى مُصَنَّبِ بْنِ الزَّيْرِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . قَالَ : يَدْنَانِ نَحْنُ نَسِيرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالْمَرْجِ ، إِذْ عَرَضَ شَاعِرٌ يُنْسِدُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «خُذُوا الشَّيْطَانَ ، أَوْ أَمْسِكُوا الشَّيْطَانَ ، لَأَنْ يَمْتَلِيَ جَوْفُ رَجُلٍ فَيَمْلَأَ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيَ شِعْرًا» .

9 — (2259) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi : Biz Rasûlullah (S) ile beraber Arc köyünde yürüdüğümüz bir sırada birden bire şiir inşâd etmekde olan bir şâirle karşılaştık. Rasûlullah : «Şeytanı yakalayın, yahut şeytanı tutun. Bir kimsenin iç boşluğunun irin dolması, kendisi hakkında şiir dolmasından daha hayırlıdır» buyurdu.

«Şâirler (e gelince), onlara da sapıklar uyarlar. Onların her vâdide hakikaten ifrâtu (mübâlağaya) düşgeldiklerini ve hakikaten yapmayacakları şeyleri söyler (insanlar) olduklarını görmedin mi?» (eş-Şuarâ : 224-226) âyeti ile Ebû Hureyre, Sa'd ibn Ebî Vakkas, Ebû Saîd Hudrî'nin rivâyet ettikleri; İbn Ebî Şeybe, Buhârî, Müslim ve diğerlerinin çeşitli tarîklerle tahrîc ettikleri bu «birinizin içi irin ile dolub harâb olması onun hakkında şiir ile dolmasından daha hayırlıdır» hadîsidir. Ötekiler bu nehyi her türlü şiire şâmil addetmeyib çirkin söz ile sövüntü ile karışmış olan şiir hakkındadır derler. Nitekim Peygamber'in çok kerre şiir dinlemiş olması, velev vezni bozarak başkasının şiiri ile temessül etmesi bilhassa Hassân'a bunca teşvik edici sözler söylemesi, bir de eş-Şuarâ sûresinin yukarıda verdiğimiz âyetinden sonra gelen :

«Ancak îmân edib de iyi iyi amelde bulunanlar, Allâh'ı çok zikredenler ve zulme uğradıktan sonra öclerini alanlar böyle değildir. O zulm edenler yakında hangi inkılâb ile sarsılacaklarını bilecekler» (eş-Şuarâ : 227) âyeti birinci gurubda olanları te'yîd etmektedir.

Müşriklere karşı hiciv câiz olmakla beraber — âlimlerin değişine göre — buna evvelâ başlamak da lâyık değildir. Evvelâ hicve başlamak kâfirlerin de bilmukabele müslimanlara hatta Allâh'a ve Rasûlüne sövmelerini da'vet edebilir. Fakat tecâvüz ibtidâ müşrikler tarafından vâkı' olub da aynı silâh ile müdâfaa zarûreti hâsıl olursa bunu yapmakda be's yokdur. Nitekim :

— (Düşman olan) müşriklerle, mallarınızla, canlarınızla, dillerinizle cihâd edin (savaşın)» buyurulduğu rivâyet edilmiştir. (Ahmed ibn Hanbel, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, Hâkim; Enes'den).

(۱) باب تحريم اللعب بالنردشير

۱۰ — (۲۲۶۰) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ابْنِ مَرْثَدٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « مَنْ لَعِبَ بِالنَّرْدَشِيرِ ، فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي لَحْمِ خَنزِيرٍ وَدَمِهِ » .

(1) NERDEŞİR * (OYUNU) İLE OYNAMANIN TARİMİ BÂBİ

10 — (2260) : Suleymân ibn Bureyde, babası Bureyde (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Her kim nerdeşîr oyunu ile oynarsa elini domuz eti ve kanı içinde boyamış gibi olur»⁷.

6. Nerd, ferd vezninde ma'rûf bir oyun adıdır. Bu farscadan arabcalastırılmışdır. Fars meliklerinden Erdeşîr ibn Bâbek vaz' ve icâd etmiştir. Onun için ona izâfetle nerdeşîr derler. Muellif garîb izâfe eylemiştir. Târih kitâblarında beyân edildiği üzere asıl bu oyun iki zâr'a mahsûs idi ki Kâ'beteyn dedikleridir. Ve bu Erdeşîr'in icâdıdır. Daha sonra sâir pulları ve oyununda olan şiveleri Buzur Cemher icâd eyledi. Bu oyun yedi çeşittir : Ferd — ki ferid dahi derler — ziyâd, sitâre, hânekir ve tavîl ki hâlâ tavla ta'bîr ettikleridir. Bu diyârlarda o' müteârefdir. Dehezâr ve mensûbadır. Kaldı ki bu diyârlarda, gülbahar ve küst dedikleri, zikredilen nevîlerden iki çeşididir ki isimleri tebdîl edilmiştir (Kamûs Ter. II, 35).

7. Burada el boyamakdan maksad, yeme sırasındaki el daldırmadır. Çünkü ete el daldırma ekseriya yeme hâletinde olur. Buna göre bu oyunla oynamak harâm oluyor. Çünkü Peygamber onu harâm olan domuz etine benzetmiştir (İbn Ferîşteh).

Bu hadîs, nerd oynamağı tahrim husûsunda Şâfiî ve cumhûrun huccetidir (Nevevî).

Ashâbımızdan Ebû Ishâk Mervezî, mekrûh olur, harâm olmaz dedi. Satranca gelince, Hanefiyyeye göre mekrûhdur, harâm değildir. Bu görüş Tâbiîlerden bir cemâatdan nakl edilmiştir. Mâlik ile Ahmed harâmdır dediler.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٢ - كتاب الرؤيا

١ - (٢٢٦١) حَدَّثَنَا مُرْزُوقُ النَّاقِدِ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ) . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ . قَالَ : كُنْتُ أَرَى الرُّؤْيَا أَعْرَى مِنْهَا . غَيْرَ أَنِّي لَا أَرْمَلُ . حَتَّى لَقِيتُ أَبَا قَتَادَةَ . فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ . فَقَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : «الرُّؤْيَا مِنَ اللَّهِ . وَالْحُلْمُ مِنَ الشَّيْطَانِ . فَإِذَا حَلَمَ أَحَدُكُمْ حُلْمًا يَكْرَهُهُ فَلْيَنْفِثْ عَنْ بَسَارِهِ ثَلَاثًا . وَلْيَسْتَوِذْ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهَا . فَإِنَّهَا لَنْ تَضُرَّهُ .»

(.) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، مَوْلَى آلِ طَلْحَةَ ، وَعَبْدِ رَبِّهِ وَبَحْبِئِي ، ابْنِ سَعِيدٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ عَلْقَمَةَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . مِثْلَهُ . وَلَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِهِمْ قَوْلَ أَبِي سَلَمَةَ : كُنْتُ أَرَى الرُّؤْيَا أَعْرَى مِنْهَا . غَيْرَ أَنِّي لَا أَرْمَلُ .

(.) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُعِينٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا : أَعْرَى مِنْهَا . وَزَادَ فِي حَدِيثِ يُونُسَ «فَلْيَنْفِثْ عَلَى بَسَارِهِ ، حِينَ يَهْبُثُ مِنْ نَوْمِهِ ، ثَلَاثَ مَرَّاتٍ .»

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

42 — KİTÂBU'R-RU'YA¹ (Ru'yâ kitâbı)

1. Ru'yâ ve hûlm hakkında bir kûlâsa

Ru'yâyı bazıları şöyle ta'rif e mişlerdir : Ru'yâ, Yüce Allah'ın melek vâsıtasıyla hakikat veya kinâye olarak kulun şuurunda uyandırdığı enfusî idrâkler ve vicdânî duygulardır. Yahut da, şeytanî telkînlerden, yaş kuru karışık hayâllerden ibâretidir.

Ru'yâdan bahsedilirken şu iki kelimenin, ru'yâ ve hûlm kelimelerinin hakikatde

1 — (2261) : Ebû Seleme şöyle dedi : Ben ru'yâ görürdüm de bu ru'yâdan dolayı üşüme ve titremeğe tutulurdum. Şukadar var ki bu sırada ben sıtmalı insan gibi örtünüb bürünmezdim. Nihâyet Ebû Katâde'ye kavuşdum ve bu durumu ona zikrettim. Ebû Katâde şöyle dedi :

Farklı olduğunu unutmamalıdır. Bunlar müteşâbih hâdiseler olduğu için birbirine karıştırılır ise de Kur'ân ru'yâ ile hulmün ayrı ayrı şeyler olduğunu ihtâr ediyor. Ru'yâ, mücerred enfusî bir hâdisiye değildir. Onun zammında ubûr ve intikal olunabilecek hakiki bir ma'nâ ve meâl gizlidir. Hulm ise vâki'de hiçbir meâlî olmayan boş bir vehm ve hayâlden ibâretidir. Hulm haddizâtında hâricî bir te'sirden neşet etmiş olsa bile âfâki bir hakikat ifâde etmez. Ve binâenaleyh ta'bîr ve te'vîlî olmayan bir ihtilâm gibi sırf nefsi bir hâdisiye veya seytânî bir yalan olmaktan ileri gitmez. Böyle muhtelif hulmlerin birbirine karışmasına da Kur'ân'ın ta'bîrî ile *adğâsu ahlâm* denilir.

Adğâs, *dığs*'in cem'idir. *Dığs*, yaşı kurusu karışık ot demeti demektir. Hulm, uyku da görülmüş boş hayâllerdir ki ihtilâm bundan alınmıştır. Binâenaleyh *adğâsu ahlâm* terkihi, teşbîhî bir izâfetdir ki *edğâs* gibi karmakarışık ahlâm, demet demet evhâm halitası, hayâlât yığını düşler demektir. Lugatda bulm ve ahlâm umûmiyetle ru'yâ hâdiselerinden daha umumî olarak kullanılırsa da Kur'ân'da (Yûsuf : 44) ru'yânın mukabili olarak kullanılmıştır.

Demek ki hakikatda ru'yâ, sâdık olanların ismidir. Kâzib olanlarına *ahlâm* denilmelidir. Bunların ikisi de uyku hâlinde nefisde temessül eden hayâlî bir takım sûretler olarak görüldüklerinden dolayı zâhiren ru'yâ, bir hulm veya hulm bir ru'yâ zannedilebilir. Ve onun için avâm örfünde bu iki kelime, müterâdif olarak kullanılırsa da hakikatda öyle değildir. Ru'yâ, ru'yet ma'nâsından alındığı için bunda hayâlin ötesinde bir hakikat görülmüş bulunur ki ru'yânın asıl müteallakı odur. Hayâl o hakikatın nefisde bir temessülü olur. Ve bunun içindir ki ru'yânın haddizâtında bir meâl ve ta'bîrî vardır. Ru'yâ ta'bîrî veya ru'yâ te'vîlî demek de o hayâlî sûretlerden bir delâlet ciheti bularak mâverâsındaki hakikata geçebilmek demektir ki bunda en mühim nokta o hayâlî hâdiselerin enfusî olan haysiyeti ile âfâki olan haysiyetini temyiz edebilmekdir. Bu ma'nâ asıl lugatda geçirmek demek olan ta'bîr fiilinden ziyâde ubûr veya ibâre masdarı ile ifâde olunur ki bir yerden bir yere geçmek demektir. Yani «ru'yâ ta'bîrî» demek de var ise de «ubûru'r-ru'yâ» ve «ibâretu'r-ru'yâ» denilmek Arab'cada daha fasihdir. Bundan dolayı Kur'ân'da sulâsî mücerreden olarak «in kuntum li'r-ru'yâye ta'burûn» (Yûsuf : 43) buyurulmuş, tef'îl'den «tuabbirûn» buyurulmamıştır. Türkçe'de ise «ta'bîr» şâyi' olmuştur. Yine Kur'ân'da ru'yâ ta'bîrî ilmi, «te'vîlî ehâdis» ilmi ile ifâde edilmiştir (Yûsuf : 6).

Ehâdis, hadisün cem'i, hadis de söz ve hâdis yani hâdisiye demek olabileceğine göre esas itibâriyle «te'vîlî ehâdis» terkihi ya nefsindeki sözün vâkı'daki meâlîni veya nefsin tealluk ettiği hâdiselerin ileride varacağı meâl ve akîbeti anlamak demek olur. Demek ki ru'yâ ta'bîr etmek ya söz veya hâdisiye te'vîl etmek ma'nâsına da bir anlayıştır. Bunların ikisini de birine ircâ etmek mümkün olur. Çünkü söz anlamak, nefsi bir hâdisiye olan sözden hârice intikal ile onun mâverâsında bir vâkıa anlamak demek olduğu gibi hâdiselerden müstakbel neticeleri anlamak da hâricdeki bir vâkıayı idrâk ile onun meâlî olan bir kelâm-ı nefsi duymak ve anlamak ma'nâsına râci'dir...

İslâm âlimleri ru'yâ hâdisesini üç sınıf üzere tasnif etmişlerdir :

Birincisi, Allah tarafından doğrudan doğruya veya bir melek vâsıtasıyla vâki' olan bir hak telkînidir ki asıl ru'yâ budur.

İkincisi, nefsin kendinden kendine vâki' olan bir telkînidir ki sırf mâziyde geçen hâtıraların bir tahayyülünden başka bir kıymeti hâiz olmaz.

Üçüncüsü, seytânî bir telkindir ki gizli bir hâricî te'sirden çıkmış ve fakat yalan bir tedâi (çağırışım) ve tahayyulden ibâret olur. Ve işte bu ikisi ahlâm veya *edğâsu ahlâm*dir. Maamâfih bütün bunlar nefisde ilmi olmasa bile hissî bir heyecan uyandırmaktan hâli kalmaz. Binâenaleyh yalnız ilmiyet noktasından değil, hissî tahavvuller noktasından da düşünüldüğü zaman görülür ki ahlâmın bile nefsi tanımakda mutâlâya

Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ru'yâ Allah'dan, hulm ise şeytandandır². Biriniz hoşlanmadığı çirkın bir ru'yâ gördüğünde hemen sol tarafına üç defa tûflesin. Sonra o ru'yânın şerrinden Allâh'a taavvuz edib sığınsın. Böyle yaparsa o kötü ru'yâ artık kendisine hiçbir zarâr vermez».

() : Buradaki râvî de Ebû Seleme'den, o da Ebû Katâde'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadîs gibi rivâyet etti. Ancak buradaki râvî, yukarıkilerin hadîsinde bulunan Ebû Seleme'nin : Ben ru'yâ görür olduğumda ru'yâdan dolaşı üşüme ve titremeğe tutulurdum. Şukadar ki ben sıtmalı insan gibi bürünüb örtünmezdim sözünü zikretmemiştir.

() : Burada Abdurrazzâk ile Ma'mer de Zuhri'den bu isnâd ile haber verdiler. Bunların hadîsinde : Ru'yâdan dolayı üşüme ve titremeğe tutuluyordum kısmı yoktur. Buradaki râvîlerden Yûnus'un hadîsinde Peygamber'in «uykusundan uyandığı zaman üç defa sol tarafına tükürsün» buyurduğunu ziyâde etmiştir.

٢ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ مَعْنٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (بِعْنَى ابْنِ بِلَالٍ) عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبَا قَتَادَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

şayan bir ehemmiyeti vardır. Filvâki' Peygamber'in hadîslerinde de ru'yâların hem ilmiyyeti, hem hissiyyeti haysiyetlerine işâret buyurulmuştur. Ezcümle «ru'yâ, nubuvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür» hadîsi ilmi haysiyetine işâret olduğu gibi; «nübüvvetler kesildi, mübeşşirât kaldı» hadîsi de daha ziyâde hissiyyetini nâttıdır. Nubuvvetlerin en mükemmeli Muhammed'in nubuvvetidir. Hâtemu'l-enbiyâ'nın vefâtına kadar vahy aldığı nubuvvet müddeti ise yirmi üç sene idi. Bu yirmi üç sene müddetin ilk altı ayındaki vahy de hep sabah aydınlığı gibi zuhûr eden ru'yâ ile olmuştur (Bu-hârî, keyfe kâne bed'u'l-vahyi ilâ Rasûlillah). Yirmi üç senenin ise kırk altı tâne «altı ay» demek olduğu hisâb olunursa ilk altı ayda olan vahy, en mükemmel nübüvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz' olduğu ve ru'yâ, gaybe âid keşiflerin ilk mertebesini teşkil ettiği anlaşılır... Bundan dolayı ru'yâ, alelade hâturât ve ahlâmın tedâisinden başka keşfi bir hâdisedir. Ru'yâ ta'biri de vehbî ve keşfi ilimlerden olduğu için fikir ve mantıkla çözülemez. Çözülemediğinden dolayı da zâhir ehli için ru'yâ ile ahlâmın ayırd edilmesi müşkil olur. Ve hattâ gaybi surlardan büsbütün gâfil olanlar, Rabbu'l-Âlemin'in, Alim ve Hakîm olduğunu bilmeyenler, umûmiyetle ru'yâların ahlâmdan ibâret olduğunu iddiâyâ kadar varırlar (Hak Dîni, IV, 2863-2869 bazı tasarruflarla).

2. Ru'yâ, düşe denir ki uyku içinde görülür...

Hulm ve hulûm : Düşe denir ki uykuda olan kimsenin hayâl âleminde müşâhade eylediği misâlden ibâretidir. Cem'i ahlâm gelir... Ve hulûm, düş görmek ma'nâsına masdar olur. Ve hulm ru'yâda cimâ' eylemek ma'nâsıdır. Uykuda cimâ' ettiği zaman haleme'l-ğulâmu denilir. İhtilâm dahi bu ma'nâyadır. Bunlardan isim unuk vezninde hulumdur ki avâm türkçesinde düş azmak ta'bîr olunur. İhtilâm, iftîâl vezninde hulûm ile iki ma'nâda da murâdîdir (Kamûs Ter.).

يَقُولُ «الرُّؤْيَا مِنَ اللَّهِ . وَالْحُلُمُ مِنَ الشَّيْطَانِ . فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ شَيْئًا يَكْرَهُهُ فَلْيَنْفُتْ عَنْ بَسَارِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . وَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّهَا . فَإِنَّمَا لَنْ تَضُرَّهُ » فَقَالَ : إِنْ كُنْتُ لَأَرَى الرُّؤْيَا أَنْتَقَلَ عَلَى مِنْ جَبَلٍ . فَمَا هُوَ إِلَّا أَنْ سَمِعْتُ بِهَذَا الْحَدِيثِ ، فَمَا أَبَالِيَا .

(.) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَحُمَّدُ بْنُ رُمَيْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . م وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ (بَعْنِي الثَّقَفِيُّ) . م وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ . كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ الثَّقَفِيِّ : قَالَ أَبُو سَلَمَةَ : فَإِنْ كُنْتُ لَأَرَى الرُّؤْيَا . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ اللَّيْثِ وَابْنِ نُمَيْرٍ قَوْلُ أَبِي سَلَمَةَ إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ . وَزَادَ ابْنُ رُمَيْحٍ فِي رِوَايَةِ هَذَا الْحَدِيثِ « وَلْيَتَحَوَّلْ عَنْ جَنْبِهِ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ » .

2 — () : Yahyâ ibn Saîd dedi ki : Ben, Abdurrahmân oğlu Ebû Seleme'den işittim, şöyle diyordu : Ben Ebû Katâde'den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ru'yâ Allâh'dandır, hulm ise şeytandandır. Biriniz hoşlanmadığı bir şey gördüğü zaman hemen sol tarafına üç defa tûflesin ve o çirkin ru'yânın şerrinden (EÜZU Bİ'LLÂHİ MİNE'Ş-ŞEYTÂNİ'R-RACİM diyerek) Allâh'a sığın-sın. Bu sûretle o ru'yâ, göre kimseye asla zarar vermez».

Râvî Ebû Seleme : Şu muhakkak ki ben üzerime dağdan daha ağır gelen ru'yâlar gördüğüm olurdu. Bu hadîsi işittikten sonra artık bu ru'yâlara ehemmiyet vermiyor ve aldır mıyorum demiştir.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Yahyâ ibn Saîd'den bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Sakafî'nin hadîsinde Ebû Seleme : Şu muhakkak ki ben ru'yâ görür idim demiştir. Leys ile İbn Numeyr'in hadîsinde, Ebû Seleme'nin, hadîsin sonuna kadarki sözü yoktur. İbn Rumh bu hadîsin rivâyetinde «ve o kötü ru'yâyı gören kimse, üzerinde yatmış olduğu yanından öteki tarafına dönsün» fıkrasını ziyâde etmiştir.

٣ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ ابْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، أَنَّهُ قَالَ «الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّهِ . وَالرُّؤْيَا السَّوَاءُ مِنَ الشَّيْطَانِ . فَمَنْ رَأَى رُؤْيَا فَكَّرَهُ مِنْهَا شَيْئًا فَلْيَنْفُتْ عَنْ بَسَارِهِ ، وَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ ، لَا تَضُرُّهُ وَلَا يُخْبِرُ بِهَا أَحَدًا . فَإِنْ رَأَى رُؤْيَا حَسَنَةً فَلْيُنَبِّئْ . وَلَا يُخْبِرْ إِلَّا مَنْ يُحِبُّ » .

3 — () : Ebû Katâde (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «İyi ru'yâ Allah'dan, kötü ru'yâ ise şeytandandır. Her kim bir ru'yâ görür de ondan herhangi bir şeyi çırkın addederse hemen sol tarafına tûflesin ve şeytandan da Allâh'a sığınsın (EÛZU Bİ'LLÂHİ Mİ-NE'Ş-ŞEYTÂNİ'R-RACİM desin). Bu sûretle o ru'yâ, gören kimseye zarar vermez. Ve bu ru'yâyı hiçbir kimseye haber vermesin. Eğer güzel bir ru'yâ görürse hemen sevin sin ve o güzel ru'yâyı da sevdiği kimselerden başkasına haber vermesin».

٤ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ وَأَتَمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَكَمِ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ : إِنْ كُنْتُ لَأَرَى الرُّؤْيَا تُفْزِعُنِي . قَالَ فَلَقِيتُ أَبَا قَتَادَةَ . فَقَالَ : وَأَنَا كُنْتُ لَأَرَى الرُّؤْيَا تُفْزِعُنِي . حَتَّى سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ مِنَ اللَّهِ . فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يُحِبُّ فَلَا يُحَدِّثُ بِهَا إِلَّا مَنْ يُحِبُّ . وَإِنْ رَأَى مَا يَكْرَهُ فَلْيَتَوَلَّ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا ، وَلْيَتَوَلَّ مِنَ الشَّيْطَانِ وَشَرِّهَا . وَلَا يُحَدِّثُ بِهَا أَحَدًا فَإِنَّهَا لَنْ تَنْفُرَهُ» .

4 — () : Ebû Seleme şöyle dedi : Şu muhakkak ki ben ru'yâ görürdüm de o ru'yâ beni hasta ederd i. Derken Ebû Katâde'ye kavuş-
dum. Ebû Katâde (R) Ben de öyle ru'yâ görürdüm ki o beni hasta ya-
pardı. Nihâyet Rasûlullah (S) dan işittim ki şöyle buyuruyordu : «İyi ru'-
yâ Allah'dandır. Herhangi biriniz sevdiği bir ru'yâ gördüğü zaman bu
ru'yâyı sakın sevdiği kişilerden başkasına söylemesin. Eğer hoşuna git-
meyecek bir ru'yâ görürse sol tarafına üç defa tükürsün de o çirkin ru'-
yânın şerrinden Allâh'a sığınsın ve bu ru'yâyı hiç kimseye söylemesin.
Bu sûretle o ru'yâ kendisine asla zarar vermez».

٥ - (٢٢٦٢) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمَيْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ

عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : أَنَّهُ قَالَ «إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ الرُّؤْيَا يَكْرَهُهَا فَلْيَتَوَلَّ عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا . وَلْيَتَوَلَّ مِنَ الشَّيْطَانِ ثَلَاثًا . وَلْيَتَوَلَّ عَنْ جَنْبِهِ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ» .

5 — (2262) : Leys, Ebu'z-zubeyr'den, o da Câbir (R) den haber verdi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Sizden biriniz hoş-
lanmayacağı bir ru'yâ gördüğü zaman sol tarafına üç defa tükürsün. Üç
defa da şeytandan Allâh'a istiâze edib sığınsın. Bir de üzerine yatmış ol-
duğu yanından diğer yanına dönsün».

٦ - (٢٢٦٣) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ لَمْ تَكْذُ رُؤْيَا الْمُسْلِمِ تَكْذِيبٌ . وَأَصْدَقُكُمْ رُؤْيَا أَصْدَقُكُمْ حَدِيثًا . وَرُؤْيَا الْمُسْلِمِ جُزْءٌ مِنْ خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ . وَالرُّؤْيَا ثَلَاثَةٌ : فَرُؤْيَا الصَّالِحَةِ بَشَرَى مِنَ اللَّهِ . وَرُؤْيَا تَحْزِينٍ مِنَ الشَّيْطَانِ . وَرُؤْيَا مِمَّا يُحَدِّثُ النَّفْسَ . فَإِنْ رَأَى أَحَدُكُمْ مَا يَكْرَهُ ، فَلْيَقُمْ فَلْيُصَلِّ . وَلَا يُحَدِّثْ بِهَا النَّاسَ » . قَالَ « وَأَحَبُّ الْقَيْدِ وَأَكْرَهُ الْقُلِّ » . وَالْقَيْدُ ثَبَاتٌ فِي الدِّينِ ، فَلَا أُدْرِي هُوَ فِي الْحَدِيثِ أَمْ قَالَهُ ابْنُ سِيرِينَ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَيَمُجِبُنِي الْقَيْدُ وَأَكْرَهُ الْقُلَّ . وَالْقَيْدُ ثَبَاتٌ فِي الدِّينِ وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ وَهَيْشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : إِذَا اقْتَرَبَ الزَّمَانُ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ النَّبِيُّ ﷺ .

(.) وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ : حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَأَدْرَجَ فِي الْحَدِيثِ قَوْلَهُ : وَأَكْرَهُ الْقُلَّ . إِلَى تَمَامِ الْكَلَامِ . وَلَمْ يَذْكُرْ « الرُّؤْيَا جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ » .

6 — (2263) : Muhammed ibn Sîrîn'den, o da Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Zaman yaklaşıncı muslimin ru'yâsı yalan söylemez³. Ru'yâsı en doğru olanlarınız, sözü en doğ-

3. Bu hadiste ki ıktırâbu'z-zamân terkibi hadis şârihlerinin nazarlarını üzerine çeken bir cümle olmuştur. İktırâbu'z-zamân, zamanın yaklaşması demektir. Zaman nedir, yaklaşması ne sûretledir? Zaman, vakit demektir. Vaktin azına da çoğuna da lugatçılar zaman demişlerdir. Astronomi ta'bîrince zaman güneşin burçlar mıntakasını bir kerre kat' etmesi müddetine denmiştir ki bir senedir dört mevsime ayrılmıştır: Bahâr, yaz, güz, kış mevsimleridir. Zamânın yaklaşması ta'bîri, iki türlü yorumlanmıştır. Birisi, gece ile gündüz zamanlarının birbirine yaklaşmaları demektir ki terbî' günleri denilen gece ile gündüzün mûsâvî olduğu vakıtlardır. Bu vakıtlarda gece ile gündüzün i'tidâli ile, her çeşit meyvelerin kemâle ermesi ve bunlarla gıdalanma te'siriyle beşer tab'larında da i'tidâl hâsıl olması doğru ru'yâ görülmesine vesîle olur.

İkincisi, zamanın yaklaşması ile murâd kıyâmet kopmasının yaklaşmasıdır. Bu ma'nâ birinci gibi bir takım hisâblar ve feleki istilâhlara muhtâc olmadığı için İbn Battâl bunu tercih etmiştir. Bu tefsire göre cihân târihinin son günlerinde sâlih, fâsık

ru olanlarıdır. Muslimanın ru'yâsı Peygamber'liğin kırk beş cüz'ünden bir cüz'üdür. Ru'yâ üç türdür : Sâlih ru'yâ Allah'dan bir müjdedir. Bir ru'yâ da, şeytân cânibinden meydana gelen bir hüzünlendirir. Üçüncü bir ru'yâ ise kişinin kendi nefsine konuştuğu şeylerden meydana gelir. Biriniz hoşlanmayacağı bir ru'yâ gördüğünde, kalkıp namaz kılsın ve o ru'yâyı hiç kimseye söylemesin. Dedi ki «ve ben bağı severim, fakat halkayı⁴ sevmem. Bağ, dinde bir sebâtır». Râvî Eyyûb Sahtiyânî : Bu ziyâde hadîsden mi, yoksa onu İbn Sîrin mi söyledi? blemiyorum demiştir.

() : Burada da Ma'mer, Eyyûb Sahtiyânî'den bu isnâdla haber verdi ve hadîsde şöyle dedi : Ebû Hureyre dedi ki : Kayd (yani bağ), benim hoşuma gider de halkayı sevmem. Kayd, dinde bir sebâtır. Peygamber (S) : «Mu'minin ru'yâsı, Peygamber'liğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür» buyurdu.

() : Burada da Eyyûb ile Hişâm, Muhammed (ibn Sîrin)-den tahdîs etti ki Ebû Hureyre : Zaman yaklaştığı vakıt demiş ve hadîsin tamâmını sevk etmiştir ve bu hadîsde Peygamber'i zikretmemiştir⁵.

bütün mu'minlerin doğru ru'yâ görmelerinin sebebine gelince bu son zamanlarda hakkı mu'minlerin garîb ve himâyesiz bir hayât geçirmekte olmaları, bu kimsesizlik hayâtında cereyan eden hâdiselere karşı kendilerini irşâd ve ikaz edecek hiçbir ma'rifet vâsıtaları bulunmayacağından Allah bu yalnızlık hayâtında mu'minlere bir irşâd vâsıtası olarak sâlih ru'yâyı ihsân buyurmuştur. Dünyânın bu son devirlerinde mu'minler okadar saf ve berrâk ru'yâ görecekler ki hiçbir yanlışlıkla karışmayan bu ru'yâlar ta'bire muhtâc olmayacaktır.

Bu hadîsde ru'yânın üç nev'e ayrıldığı Peygamber tarafından gayet sarîh olarak ifâde edilmiştir. Bundan dolayı ru'yâ ta'biri ilminin büyük bir imâmı olan Muhammed ibn Sîrin de ru'yâyı : Nefsin konuşması, şeytanın korkutması, Rahmânın tebşiri diye üçe ayırmıştır.

4. Âlimler dediler ki, bağ ayaklarda olduğu için ve o da ma'siyetlerden, gerilerden ve bâtil nevilere men' edip alıkoyduğu için Peygamber ancak onu sevmiştir. Halkaya gelince, onun konulduğu yer boyundur. Bu da cehennem ahâlisinin sıfatıdır. Yüce

Allah : « **أما جعلنا في أعناقهم أغلالا** » : Hakikat, biz onların boyunlarına öyle halkalar geçirdik» (Yâsîn : 8). Ve keza : « **إذا الأغلال في أعناقهم** » : Boyun-

larında halkalar bulunduğu zaman...» (el-Mu'min : 71) buyurmuştur. Bu ağıllı ta'birleri er-Ra'd : 6; el-A'râf : 156; Sebe' : 33 âyetlerinde de geçmektedir.

5. Kâmus Mütercimî Âsım Mulla, ıktırâb ve tekarub maddelerinin tercemesi vesilesi ile bu «ıktırâbu'z-zamân» hadîsini de izâh etmiştir. Hadîsi izâh ettiği pek hoşdur. Mes'eleyi daha ziyâde bir aydınlık getireceği umûdiyle ifâdelerinde bazı sâdeleştirmeler ve kısaltmalar yaparak ıktibâs etmeği uygun gördüm :

el-İktırâb, iftîâl vezninde yaklaşmak ma'nâsıdır, vâhid için ve ıstirâk için olur. Tekarub, tefâul vezninde birbirine yakın gelmek ma'nâsıdır, tebâadenin zıddıdır. Ve bir nesne killet ve izmihlâle yüz tutmak ma'nâsına kullanılır ki kemâli yaklaşmaktan ibâretdir. Azaldığı ve gerilediği zaman «tekarabet ibiluhû» denilir. Ve ekinin yetişip kemâle yüz tutması zamânı gelib çatmak ma'nâsına isti'mâl olunur. Ekinin idrâk edilmesi yaklaştığı zaman «tekarabe'z-zer'u» denilir. Ve işbu (**إذا قارب الزمان لم تكد**)

رؤيا المومن تكذب) hadîsi bu ma'nâlara mebnidir. Murâd, zamanın âhiri ve kıyamet sâatinin yaklaşmasıdır. Çünkü bir şey azaldığı zaman etrafı gittikçe kısılır. Ya-

() : Buradaki râvî de Katâde'den, o da Muhammed ibn Sîrin'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den rivâyet etti. Râvî burada : Ben halkayı kerîh görürüm sözünü cümlemin bitimine kadar hadîsin içine katmışdır. Bir de «ru'yâ Peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür» fıkrasını zikretmemişdir.

hut maksad gece ile gündüzün musâvî uzunlukda olmaları yani dengeli hâle gelmeleri zamanıdır. Ru'yâ ta'bîr edenler : Ta'bîrin vukûu için en doğru zaman, çiçeklerin açıldığı ve bir de meyvelerin idrâk edildiği vakıttır. İşte o zaman gece ile gündüz musâvî olur derler. Yahut maksad Mehdînin' çıkması zamanıdır ki o zaman yıl ay gibi; ay da cumua gibi; cumua da gün gibi olur. Yani lezzetinden dolayı zaman kısa hissedilir olur. Hulâsa zikrolunan hadîsde «zaman mütekarib oldukda mu'minin ru'yâları muhakkak sahîh ve sâdık olur» demekdir. Müellif tekarubun ma'nâsında üç vecih beyân eylemiştir : Evvelâ zamanın yaklaşmasından murâd, dünyâ zamanının inkırâza başlayıp kıyâmetin kopması yaklaştığı vakıttır ki o günlerde mu'minlerin ru'yâları sâdık olup muşâhadeleri tehalluf etmez olur. Ve bu killet ve idbâr ma'nâsına kullanılan tekarubdan alınmıştır ki bir nesne dönüb fenâ bulmaya yüz tuttuğda lâhikaları ve etrafı da elbette killele müteveccih olur. Hâsıl dünyevî zaman inkırâz ve inkızâyâ bağladıkda etrafı yani lâhikaları, muktezayât ve ona mensûb olan şeyler de kısılab fenâyâ yüz tutar. Bu cümleden olarak iymân ehlinin dimâğları da dünyevî alâka, hevâ ve heves makûlesi beşerî bulanıklıklardan da munkarîy olmağa başlamasından dolayı muhayyile aynaları saflaşmış olduğu için misâl âleminde müşâhade eyledikleri gaybe âid sûretler şehâdet âleminde olan sûretlerin aynları olur. Bu vechile ru'yâlar sâdık ve doğru olacağı anlaşılır.

Sâniyen, zamanın yaklaşmasından murâd, gece ve gündüzün musâvî olması yani güneşin Hamel ve Mizân burclarında deverânı hengâmlarıdır ki o vakıtlarda havalar mu'tedil olduğu için insanın mizâcı da i'tidâl kazanır. Bu sebeble dimâğlar da âsûde ve mu'tedil olduğundan muşâhade olunan ru'yâlar edgâsu ahlâm (hayâl demetleri) olmayıp aynıyla doğru dürüst olacağı murâd edilir. Hattâ ru'yâ ta'bîrcileri çiçekler açılıb meyveler yettiği vakıtlarda — ki gece ve gündüzün musâvî vakıtlarıdır — muşâhade olunan ru'yâlar sâdık olduğundan ta'bîre en sâlih ve en muvâfık olduğuna mütefikdirler.

Sâlisen, zamanın yaklaşmasından murâd, dünyâ zamanlarının sonlarında Mehdî'nin çıkıp adâlet ve huzûrla âlemi âsûde eylediği, cevri ile huzûrsuzluğu cihândan silib süpürdüğü hengâmdır ki insan tabiatları kemâliyle hoşlandığı ve lezzet aldığı için zamanları asla uzun bulmaz, aksine sürûr ve âfiyet günleri «ne acib tiz geçer zevk ve sürûr eyyâmı, ırmeden nısfu nehârı ırşur akşamı» lâyihasınca vicdâna kısa gelib, kısa sayıldığı günlerdir. O vakıtlarda da kıyâmetin pek yaklaştığı belki de numûnesinin görülmesiyle mu'minlerin dimâğlarından dünyevî mahabbet bîkulliye zâil ve ıtlâk câ-nibine mâil olmakla muhayyile sahîfeleri sâf ve sâde, misâlî sûretlerin aynalarını kaabil ve âmâde olacağı bedihidir. O günlerde zamanın hoşluğu ve safâsından dolayı sene

ay; ay hafta ve hafta ise bir gün gibi gelir. Hattâ en-Nihâye'de (المهدي يتقارب الزمان حتى تكون السنة كالشهر) hadîsinin tefsîrinde : Zamanı hoşlandırır da zaman uzun bulunmaz. Sürûr ve âfiyet günleri kısadır demek ister ibâresi ile murâdı beyân eylemiştir. Meşârık'da bir vecih daha yazılmışdır : Murâd mu'minin olgunluğa yaklaştığı zamandır ki mütehayyile sahîfesinde bozuk zann nakışları, şehvet, kısır hayâl dağılışları kalmadığı, aynı sûretleri müşâhadesi bâbında nefis aynası gayet musaffâ, gönül ve dimâğ sahîfesi ziyâdesiyle temiz ve cilâlı olduğu günlerdir... (Asım Efendi, Kamûs Ter. I, 426-427).

۷ - (۲۲۶۵) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النَّبِيِّ وَابْنُ بَشَّارٍ : قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَهْمٍ وَأَبُو ذَاوُدَ : ع وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . كَانُوا عَنْ شُعْبَةَ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ . مِنْ ذَلِكَ .

7 — (2264) : Enes ibn Mâlik'den, o da Ubâdetu'bnü Sâmit (R) den, şöyle demiştir : Rasûlullah (S) : «Mu'minin ru'yâsı, Peygamber'liğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür» buyurmuştur.

() : Buradaki râvî de Enes ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den yukarıki hadis gibi rivâyet etmiştir⁶.

۸ - (۲۲۶۳) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ رُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ الْحَلِيلِ . أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الْأَعْمَشِ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « رُؤْيَا الْمُسْلِمِ يَرَاهَا أَوْ تَرَى لَهُ » . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ «الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِنْ سِتَّةٍ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ» .

6. Peygamber'e sâdik ru'yâ veya sâliha ru'yâ sûretiyle vahy altı ay devâm etmiştir. Ondan sonra ekseriyetle vahy getirmek vazifesiyle me'mûr olan Cibril vâsıtasıyla veya vâsıtasız olarak vahy olunmuştur. Peygamber'in nübüvvet ve risâlet hayâtı yirmi üç sene devâm ettiğine göre ru'yâ tarikiyle vahy müddeti nübüvveti zamanının kırk altı cüz'ünde bir cüz' olur. Bu cihetle sâlih mu'minin gördüğü ru'yâ, sıhhat ve isâbet i'tibârıyla nubuvvetin kırk altı cüz'ünde bir cüz'üne muvâfık bulunur demektir. Yoksa nubuvvetden böyle bir cüz' bâkî'dir ve o kuvvetde bir ilmi husûsiyeti hâiz olarak devâm etmektedir sanılmamalıdır. Sonra bu zann, ru'yâyı vahy ve nass derecesine yükseldir. Bu da teşri'in devâmını icâb eder ki çok tehlikelidir. Dîni umdelerin istikrârına aykırıdır. Bu husûsun böylece bilinmesi elzemdir.

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ «رُؤْيَا الرَّجُلِ الصَّالِحِ جُزْءٌ مِنْ سِتِّينَ وَأَرْبَعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ».

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ (يَعْنِي ابْنَ الْمُبَارَكِ). ع وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ. حَدَّثَنَا حَرْبٌ (يَعْنِي ابْنَ شَدَّادٍ). كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ.

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. يَنْبُلُ حَدِيثَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِيهِ.

8 — (2263) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Muhakkak ki mu'minin ru'yâsı peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür» buyurdu.

() : Ebû Hureyre şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Muslimin göreceği, yahut kendisine gösterilecek olan ru'yâsı», râvî İbn Mushir'in hadîsinde, «sâliha ru'yâ peygamber'liğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür» buyurdu.

() : Ebû Hureyre'den, Rasûlullah (S) : «Sâlih bir kimse'nin ru'yâsı nubuvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür» buyurmuştur.

() : Buradaki iki tarîk râvileri de yine Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir.

() : Burada Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki (2 nci hilâli) Abdullah ibn Yahyâ ibn Ebî Kesîr'in babasından rivâyet ettiği hadîs gibi tahdîs etmiştir.

٩ — (٢٢٦٥) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ. ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ كَثِيرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. قَالَا جَمِيعًا: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ جُزْءٌ مِنْ سِتِّينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ».

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ.

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمَيْحٍ فِي الْإِثْنَيْنِ سَمِعَ مَعِ وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْيَكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ (يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ) . كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ الْإِثْنَيْنِ : قَالَ نَافِعٌ : حَسِبْتُ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ « جُزْءًا مِنْ سَبْعِينَ جُزْءًا مِنَ النَّبُوءَةِ » .

9 — (2265) : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Sâliha ru'yâ nubuvvetin yetmiş cüz'ünden bir cüz'dür» buyurdu⁷.

() : Buradaki râvî de Ubeydullah'dan bu isnâd ile rivâyet etmiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Nâfi'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Lays'in hadisinde Nâfi' : İbn Umer'in «nubuvvetin yetmiş cüz'ünden bir cüz'dür» dediğini zannederim demiştir.

(1) باب قول النبي عليه الصلوة والسلام « من رأى في المنام فقد رآني »

١٠ — (٢٢٦٦) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ ، سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْمَسْكِيُّ ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ وَهْشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتِمَّلُنِي » .

(1) PEYGAMBER (S) İN : «HER KİM BENİ RU'YÂDA GÖRÜRSE HAKİKATDA BENİ GÖRMÜŞ OLUR» SÖZÜ BÂBİ

10 — (2266) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) :

7. Daha evvelki rivâyetin birinde : «Mu'minin ru'yâsı nubuvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür»; bir diğesinde «sâliha ru'yâ nubuvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür»; bir diğesinde «iyi kişinin ru'yâsı nubuvvetin kırk beş cüz'ünden biridir»; bir diğ rivâyetde «sâliha ru'yâ nubuvvetin yetmiş cüz'ünden bir cüz'dür» şeklinde gelmiştir. Şu halde meşhûr üç rivâyet hasıl olmuştur : Kırk altı, kırk beş ve yetmiş. Müslimin hâricinde ise İbn Abbâs'dan «kırk» ve «kırk dokuz», Abbâs'ın rivâyetinde «elli», İbn Umer'in rivâyetinde «yirmi altı», Ubâde'nin rivâyetinde «kırk dört» adetleri gelmiştir.

Kadı İyâd şöyle dedi : Taberî bu ihtilâfların, ru'yâyı gören kişinin hâlinin muhtelif olmasına râci' olduğuna işaret etti de : Sâlih mu'minin ru'yâsı nubuvvetin kırk altı cüz'ünden biri olur, fâsıkın ru'yâsı yetmiş cüz'den biri olur dedi. Ve yine Ru'yâdan hafî olan, yetmiş cüz'den; cellî olan kırk altı cüz'den biri olur denildi.

Hattâbî ve gayrısı dedi ki : Âlimlerin bazıları şöyle dediler : Peygamber'in kendisine vahy olunur halde yirmi üç sene ikâmet etmiştir. Bunlardan on sene Medine'de, on üç sene de Mekke'de. Bunlardan evvel de altı ay vardır ki Peygamber bu altı ay içinde de ru'yâda vahy görürdü. Buna göre bu altı ay, vahy müddetinin kırk altı cüz'ünden bir cüz' olmuş oluyor...

Hattâbî dedi ki : Bu hadis ru'yâ işini bir tevhid ve onun derecesini tahkikdir. Nubuvvet cüz'lerinden bir cüz' olması da ancak Peygamberler hakkındadır, diğer insanlar hakkında değildir. Zira peygamberlere uyanık hallerinde vahy verildiği gibi uyku hallerinde de vahy verilir. Kezâ Hattâbî dedi ki : Bazı âlimler de şöyle dediler : Hadisin ma'nâsı, ru'yâ, nubuvvete muvâfakat üzere gelir. Çünkü o nubuvvetden bâkî olan bir cüz'dür demişlerdir. Allah en iyi bilendir (Nevevî).

«Her kim beni ru'yâda görürse, hakikatde beni görmüş olur⁸. Zira şeytan benim sûretime temessül edemez» buyurdu.

۱۱ - (...) وحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرَمَلَةُ. قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ. حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَسِيرَانِي فِي الْبَقَّةِ. أَوْ لَكَأَنَّمَا رَأَى فِي الْبَقَّةِ. لَا يَمَثُلُ الشَّيْطَانُ بِي».

(۲۲۶۷) وَقَالَ فَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ: قَالَ أَبُو قَتَادَةَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ رَأَى فَقَدْ رَأَى الْحَقَّ».

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي الزُّهْرِيِّ. حَدَّثَنَا عَمِّي. فَذَكَرَ الْحَدِيثَيْنِ جَمِيعًا بِإِسْنَادَيْنِهَا. سَوَاءً. مِثْلَ حَدِيثِ يُونُسَ.

11 - () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah'-dan işittim şöyle buyuruyordu : «Her kim beni ru'yâda görürse, muhakkak o uyanık halde de beni görecektir⁹. Yahut da muhakkak uyanıkken beni görmüş gibidir. Çünkü şeytan bana benzer bir sûrete giremez».

(2267) Ve İbn Şihâb dedi ki, . bû Seleme şöyle dedi : Ebû Katâde şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Her kim beni ru'yâda görürse hakkı görmüş olur» buyurdu.

() : Burada da Zuhri'nin kardeşinin oğlu, amucası Zuhri'-den tahdîs etmiş ve her iki hadîsi de cemîan isnâdları ile beraber musâvî olarak (11 rakamlı) Yûnus hadîsi gibi zikretmiştir.

8. Yani gördüğü adğâsu ahlâm kabîlinden değildir, beni görmüşdür. Bütün bu hadisler şühhesiz sahîhdir. Bu sahîh lafızların hepsi bir ma'nâyadır. Hepsinden anlaşılın ma'nâ Peygamberimiz Muhammed'i ru'yâda görmenin hak ve sâdik ru'yâ olmasıdır. Bunun ta'llîl de metinlerdeki lafız ile vârid olduğu gibi . فانه لا ينبغي للشيطان ان يشبه بي

= Zira şeytanın kendisini bana benzetmesi olamaz» lafzı ile de gelmiş olmasıdır ki yine ma'nâ birdir.

Şemâilde ta'rif edilen sûret ile diğer sûretde görmek arasında da fark yokdur. Ancak hakiki sûret üzere müşâhade şerefine nâil olanın ru'yâsını te'vile hâcet yokdur. Ma'rûf sûrete muhâlif görenlerin ru'yâları ise hallerine münâsib bir şey ile ta'bîr edilmeğe muhtâc olur.

9. Peygamber'i ru'yâsında gören mu'minin uyanık iken de görmesini hadîs şârihleri, Peygamber'in hayatda bulunduğu zamâna tahsis etmişlerdir. Her kim ru'yâsında Peygamber'i görürse Medîne'ye hicret ederek görecektir diye te'vîl etmişlerdir. Çünkü Peygamber'in vefâtından sonra görülen ru'yâ üzerine, Peygamber'i görmek mümkün değildir. Şukadâr var ki âhîretde görmek sûretiyle de ru'yânın doğruluğu tahakkuk edebilir. Binâ-enaleyh her kim beni dünyâda ru'yâsında görürse muhakkak âhîretde beni uyanık halde görür, demek olur ki bu da cennetle müjdelemektir.

Cenâb Hak, şeytânı uyanık halde Peygamber'in sûretine temessül etmekden men' ettiği gibi uyku hâlinde de men' etmiştir. Sebebi de hak ile bâtılın karşılamasıdır.

۱۲ — (۲۲۶۸) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمَيْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَنْ رَأَى فِي النَّوْمِ فَقَدْ رَأَى . إِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِلشَّيْطَانِ أَنْ يَتِمَّلَ فِي صُورَتِي » . وَقَالَ « إِذَا خَلِمَ أَحَدُكُمْ فَلَا يُخْبِرْ أَحَدًا بِتَلَمُّبِ الشَّيْطَانِ بِهِ فِي الْمَنَامِ » .

12 — (2268) : Câbir (R) den, Rasûlullah (S) : «Her kim beni uykuda görürse hakikatde beni görmüş olur. Çünkü şeytânın, benim sûretimde temessül etmesi olamaz» buyurdu. Bir de, «biriniz düş gördüğünü zaman, uykuda şeytânın kendisi ile oynamasını hiç kimseye haber vermesin» buyurdu¹⁰.

۱۳ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا رَوْحٌ . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ إِسْحَاقَ حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ رَأَى فِي النَّوْمِ فَقَدْ رَأَى . فَإِنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِلشَّيْطَانِ أَنْ يَتَشَبَّهُ بِي » .

13 — () : Ebu'z-Zubeyr tahdîs etti ki kendisi Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) : «Her kim uykuda beni görürse hakikatde beni görmüşdür. Çünkü şeytânın, kendisini bana benzetmesi olamaz» buyurmuşdur.

(۲) بَابُ لَا يُخْبِرُ بِتَلَمُّبِ الشَّيْطَانِ بِهِ فِي الْمَنَامِ

۱۴ — (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمَيْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ لِأَعْرَابِيٍّ جَاءَهُ فَقَالَ : إِنِّي حَلَمْتُ أَنَّ رَأْسِي قُطِعَ . فَأَنَا أَتْبَعُهُ . فزَجَرَهُ النَّبِيُّ ﷺ وَقَالَ « لَا تُخْبِرْ بِتَلَمُّبِ الشَّيْطَانِ بِكَ فِي الْمَنَامِ » .

(2) «UYKUDA ŞEYTÂNIN KENDİSİ İLE OYNAMASINI HABER VERMESİN» BÂBİ

14 — () : Leys, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir (R) den, o da Rasûlullah (S) dan, onun bir çöl Arabına söylediği sözü haber verdi :

10. Kur'ân'da bazı meşhûr ru'yâlar zikredilmiştir :

a. Kur'ân'da İbrâhîm'in, oğlu İsmâîl'i kurban etmeye dair ru'yâsı : (es-Sâffât : 102, 107).

b. Hz. Yûsuf'un on bir yıldızla, güneşin, ayın kendisine secde ettiklerini görmesi (Yûsuf : 4).

c. Hahshânede iki gencin ru'yâlarını ta'bîr etmesi (Yûsuf : 41).

d. Fir'avn'ın ru'yâsı (Yûsuf : 43-50).

e. Hz. Peygamber'in isrâ ile ilgili ru'yâsı (İsrâ : 60).

f. Hz. Peygamber'in Mekke'ye başı tıraşlı ve emîn olarak gireceğini müjdeleyen ru'yâsı (el-Feth : 27).

A'râbî Peygamber'in huzûruna gelib: Ben ru'yâmda başımın kesilmiş olduğunu, kendimin de başımın ardından gidiyor olduğumu gördüm dedi. Peygamber onu azarlayıp men' etti ve: «Uykuda şeytanın seninle oynamasını haber verme» buyurdu.¹¹

١٥ - (...) وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : جَاءَ أَغْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ رَأْسِي ضُرِبَ فَتَدَخَّرَجَ فَاسْتَدَدْتُ عَلَى أَثَرِهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلْأَغْرَابِيِّ « لَا تُحَدِّثِ النَّاسَ بِتَلْعَبِ الشَّيْطَانِ بِكَ فِي مَنَامِكَ » . وَقَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ ، يَخْطُبُ فَقَالَ « لَا يُحَدِّثَنَّ أَحَدُكُمْ بِتَلْعَبِ الشَّيْطَانِ بِهِ فِي مَنَامِهِ » .

15 — () : Câbir (R) söyle dedi: Bir A'râbî Peygamber'e geldi ve: Yâ Rasûlallah! Ben uykuda gördüm ki sanki başım vurlub yuvarlandı, ben de arkasından seyirttim dedi. Rasûlullah (S) A'râbiye: «Uyku içinde şeytânın seninle oynamasını insanlara söyleme» buyurdu. Câbir dedi ki: Ben bundan sonra Peygamberden işittim ki o hitâb ederek şöyle buyurdu: «Sakin sizin hiçbiriniz uykusunda şeytânın kendisi ile oynamasını söyleyib anlatmasın».

١٦ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ رَأْسِي قُطِعَ . قَالَ : فَضَعِكَ النَّبِيُّ ﷺ وَقَالَ « إِذَا لَيْبَ الشَّيْطَانُ بِأَحَدِكُمْ فِي مَنَامِهِ ، فَلَا يُحَدِّثْ بِهِ النَّاسَ » . وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ « إِذَا لَيْبَ بِأَحَدِكُمْ » وَلَمْ يَذْكُرِ الشَّيْطَانُ .

11. Buhârî'deki şu iki hadis de çok önemlidir:

Ebû Saîd Hudrî (R), Peygamber (S) den şöyle buyururken işitmiştir: «Sizden biriniz sevdiği bir ru'yâyı görürse, bilsin ki o Allah tarafından (bir telkin) dir. Ru'yâ sâhibi bu ru'yâsı üzerine Allâh'a hamd etsin ve başkasına da söylesin. Buna aykırı, hoşlanmadığı bir ru'yâ gördüğünde de muhakkak ki bu ru'yâ da şeytândandır. Bu halde de ru'yâ sâhibi ru'yânın şerrinden Allâh'a sığınsın ve ru'yâsını kimseye söylemesin. Bu sûretle o ru'yâ, sâhibine zarar vermez» (Buhârî, et-ta'bîr, ru'yâ mine'llâhî).

Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Ben Peygamber (S) den işittim: «Mübessirâtdan başka nubuvvetden bir şey kalmadı» buyurdu. Oradakiler: Mübessirât nedir? diye sordular. Peygamber: «Sâliha (yani sâdika) ru'yâdır» buyurdu (Buhârî, ta'bîr, el-mübessirât).

Bu hadîsdeki 'mübessirât' kelimesi mübessirenin cem'idir. Tebşîr masdarından ism fâil sıgasıdır. Tebşîr, muhâtabın gönlüne sevinç ve ferâh koymaktır 'i, müjde vermek diye ta'bîr olunur. Bu i'tibârla hâlis mu'minlerin gönülleri ru'yâ ile ilâhî müjdelere ve telkinlere ma'kes oluyor demektir.

Ahmed ibn Hanbel'in Ebudderdâ'dan rivâyetine göre Peygamber: لهم البشرى في الحياة الدنيا وفي الآخرة : Dünyâ hayatında da, âhiretde de onlar için müjdelere vardır...» (Yûnus: 64) âyetindeki dünyâ hayatına âid müjde, muslimanın gördüğü saf ru'yâdır. Âhirete âid olan müjde de cennettir buyurmuşdur.

16 — () : Câbir (İt) şöyle dedi : Bir kimse Peygamber'in huzûruna geldi ve : Yâ Rasûlallah! Ben uyku içinde başımı kesilmiş gibi gördüm dedi. Bunun üzerine Peygamber (S) güldü de şöyle buyurdu : «Şeytân sizin herhangi birinizle uykusunda oynadığı zaman sakın şeytânın bu oynamasını insanlara söyleyib anlatmasın». Râvîlerden Ebû Bekr'in rivâyetinde : «Herhangi birinizle oynadığı zaman» tarzındadır ve şeytânı zikretmemiştir.

(۳) بَابُ فِي ثَوْبِ الرُّوَا

۱۷ — (۲۲۶۹) حَدَّثَنَا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ . أَخْبَرَنِي الزُّهْرِيُّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَوْ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . وَحَدَّثَنِي حَرَمَةُ بْنُ يَحْيَى التَّحِيْبِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنَ عُتْبَةَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ كَانَ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنِّي أَرَى اللَّيْلَةَ فِي النَّامِ ظِلَّةٌ تَنْطِفُ السَّمْنَ وَالْمَسْلَ . فَأَرَى النَّاسَ يَتَكَفَّفُونَ مِنْهَا بِأَيْدِيهِمْ . فَالْمُسْتَكْبِرُ وَالْمُسْتَقِلُّ . وَأَرَى سَبَبًا وَاصِلًا مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ . فَأَرَاكَ أَخَذْتَ بِهِ قَمَلًا . ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ قَمَلًا . ثُمَّ أَخَذَ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ قَمَلًا . ثُمَّ وَصَلَ لَهُ قَمَلًا .

قَالَ أَبُو بَكْرٍ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! يَا بِي أَنْتَ . وَاللَّهِ ! لَتَدْعَنِي فَلَا عِبْرَتَهَا . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «اعْبُرْهَا» قَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَمَّا الظُّلَّةُ فَظُلَّةُ الْإِسْلَامِ . وَأَمَّا الَّذِي يَنْطِفُ مِنَ السَّمَنِ وَالْمَسْلِ فَالْقُرْآنُ . حَلَاوَتُهُ وَلِينُهُ . وَأَمَّا مَا يَتَكَفَّفُ النَّاسُ مِنْ ذَلِكَ فَالْمُسْتَكْبِرُ مِنَ الْقُرْآنِ وَالْمُسْتَقِلُّ . وَأَمَّا السَّبَبُ الْوَاصِلُ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ فَالْحَقُّ الَّذِي أَنْتَ عَلَيْهِ . تَأْخُذُ بِهِ قِيَمَلِيكَ اللَّهُ بِهِ . ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِكَ فَيَمْلُو بِهِ . ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَيَمْلُو بِهِ . ثُمَّ يَأْخُذُ بِهِ رَجُلٌ آخَرُ فَيَقْطَعُ بِهِ . ثُمَّ يُوْصَلُ لَهُ فَيَمْلُو بِهِ . فَأَخْبَرَنِي ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ! يَا بِي أَنْتَ ! أَصَبْتُ أَمْ أَخْطَأْتُ ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَصَبْتَ بَعْضًا وَأَخْطَأْتَ بَعْضًا» قَالَ : فَوَاللَّهِ ! يَا رَسُولَ اللَّهِ ! لَتُحَدِّثَنِي مَا الَّذِي أَخْطَأْتُ ؟ قَالَ «لَا تُقِيمُ» .

(.) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ مُنْصَرَفَةً مِنْ أَحَدٍ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنِّي رَأَيْتُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي النَّامِ ظِلَّةٌ تَنْطِفُ السَّمْنَ وَالْمَسْلَ . بِمَعْنَى حَدِيثِ يُونُسَ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَائِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَوْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ : كَانَ مَعْمَرٌ أَخْبَانَا يَقُولُ : عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَأَخْبَانَا يَقُولُ : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : إِنِّي أَرَى اللَّيْلَةَ ظِلَّةً . فَمَنْ هُوَ ؟

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ ، وَهُوَ ابْنُ كَثِيرٍ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِثْمًا يَقُولُ : لَاصْحَابِهِ « مَنْ رَأَى مِنْكُمْ رُؤْيَا فَلْيَقُلْ مِمَّا أُعْزِمُهَا لَهُ » ، قَالَ فَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! رَأَيْتُ ظِلَّةً . فَنَحْنُ حَدِيثُهُمْ .

(3) RU'YÂ TA'BİRİ HAKKINDA BİR BÂB

17 — (2269) : Yûnus, İbn Şihâb'dan haber verdi ki, ona da Abdullah ibn Utbe'nin oğlu Ubeydullah şöyle haber vermişdir : İbn Abbâs (R) şöyle bir ru'yâ kıssası tahdîs ederdi : Bir kimse Rasûlullah'a geldi ve şöyle dedi :

— Yâ Rasûlallah! Bir gece ru'yâmda (yerle gök arasında) bir bulut görüyordum ki (ondan yere) azar azar yağ ile bal yağıyordu. İnsanları da bu yağ ile baldan elleri ile avuc avuc alıyorlar görüyordum. Kimi çok, kimi az topladı. Bu sırada gökden yere uzanmış bir ip görüyordum. Ardı sıra da gördüm ki yâ Rasûlallah! Sen o ipe tutundun ve onunla yukarı (göğe doğru) yükseldin. Sonra senin ardından o ipi başka bir kimse tuttu, o da yükseldi. Sonra ipi başka bir kimse daha tuttu, o da yükseldi. Sonra (dördüncü) bir kimse tuttu, fakat bu defa onunla ip koptu. Sonra onun için ip bağlanıp bitleştirildi ve o da yükseldi. Bunun üzerine Ebû Bekr :

— Yâ Rasûlallah! Babam sana kurban olsun. Vallâhi beni herhalde müsâade edeceksin de bu ru'yâyı muhakkak ben ta'bîr edeceğim dedi. Rasûlallah (S) da :

— Haydi onu ta'bîr et diye izin verdi. Bu izin üzerine Ebû Bekr o ru'yâyı şöyle yordu :

Bu zâtın gördüğü bulut İslâm bulududur. Ondandır yağ ve bal nevinden yağan şey de Kur'ân'dır, Kur'ân'ın tatlılığı ve yumuşaklığıdır. Ondandır insanların avuc avuc alacakları şey ise (kendi kabiliyetleri derecesinde) Kur'ân'dan çok veya az istifâde edecek olan kimselerdir. Gökten yere

erişen ip de üzerinde bulunduğun hak ve adalet ipidir. Sen ona tutunuyorsun. Allah da seni onunla yükseltiyor. Sonra senin ardından o hak ipini başka biri alacak ve o da bu iple yükselecek. Sonra onu başka birisi daha tutacak. O da bunun sayesinde yükselecek. Sonra onu başka bir kimse daha tutacak, fakat onunla ip kopacak. Sonra onun için ip bağlanacak, o da yükselecektir. Bu ta'bîrin sonunda Ebû Bekr :

—Yâ Rasûlallah! Babam sana fedâ olsun, bu ta'bîrimde ben isâbet mi ettim yoksa hatâ mı ettim? bana haber ver dedi. Rasûlullah :

— Bazısında isâbet, bazısında hatâ ettin buyurdu. Ebû Bekr :

— Yâ Rasûlallah! Allâh'a yemin ederim ki hatâ ettiğim ciheti bana muhakkak ve muhakkak söyleyeceksin dedi. Rasûlullah :

— Allah adına yemin ederek isrâr etme buyurdu¹².

() : Buradaki râvî de İbn Abbâs'ın : Peygamber'in Uhud'dan dönüşü sırasında kendisine bir kimse geldi ve : Yâ Rasûlallah! Ben bu gece uykumda bir bulut gördüm ki azar azar yağ ile bal yağdırıyordu... dediğini (17 rakamlı) Yûnus hadisinin ma'nâsı ile rivâyet etmiştir.

() Bize Muhammed ibn Râfi' tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk tahdîs etti. Bize Ma'mer, Zuhri'den, o da Abdullah ibn Utbe'nin oğlu Ubeydullah'dan, o da İbn Abbâs'dan yahut Ebû Hureyre'den haber verdi. Abdurrazzâk şöyle dedi : Ma'mer bazan : İbn Abbâs'dan der; bazan da : Ebû Hureyre'den der idi. Ebû Hureyre'den : Bir kimse Rasûlullah'a geldi ve :

12. Ru'yâyı ta'bîr eden Ebû Bekr'in, Peygamber tarafından tasrîh edilmeyen isâbetli ve hatâli cihetlerinin araştırılması hadîs şârihleri için derin bir uğraşma ve ihtilâf konusu olmuştur. Bu araştırmalara göre bazıları, Ebû Bekr'in hatâsı, Peygamber'in huzûrunda ru'yâ ta'bîr etmesidir demiş. Fakat bu ru'yâ ta'bîrine âid bir hatâ değildir. Kaldı ki Ebû Bekr, ru'yâyı Rasûlullah'dan müşâade alarak ta'bîr etmişti. Ru'yâ ta'bîrine âid hatâ iddiâ edenler, şu iki nokta üzerinde durmuşlardır : Birisi, yağ ile balın yalnız Kur'ân ile ta'bîr edilmiş olmasıdır. Halbuki yağ ile bal ayrı ayrı iki şey olduğundan bunlar kitâb ve sünnet ile ta'bîr edilmeliydi. Öbürüsü de; elinde ip kopan Hz. Usmân idi. Zuhûr eden fitne üzerine hak ve adalet ipi kopmuş ve Hz. Usmân şehid edilib, bundan sonra ip başkası için bağlanmıştı. Ebû Bekr ta'bîrinde ise Usmân'ın şehâdetinden önce onun için bağlandığını «sonra onun için ulandı» sözü ile ifâde etmiştir. Halbuki ru'yâda Usmân ipe yapışmış, fakat ip onunla kopmuştu. Bu, onun bi-nefsihi inhilâlîne delâlet etmektedir. Ebû Bekr bunu «onu birisi tutacak, müteâkiben ip onunla kopacak, sonra ip ona bağlanacak, o da yükselecek» diye tefsîr etti. Halbuki Usmân kahren hal' olunub şehid edildi. Başkası başa geçirildi. Netice bunun tefsîrinde doğru olan, ipin Usmân'ın kavminden başka bir kimsenin velâyeti üzerine bağlanmağa hamledilmesi idi demişlerdir.

Ebû Bekr, ta'bîrindeki hatâli cihetlerin bildirilmesini Allah adına and vererek recâ ettiği halde Peygamber'in bunu söylememesi o fitne ve fesâd hâdiselerini ifşâ edip de şimdiden gönüllerde endişe uyandırılması doğru olmadığı hikmetine dayanır. Ru'yâdan anlaşıldığına göre Ebû Bekr ve Umer'in hilâfetleri zamanında fitne çıkmayacaktır. Hakikaten de öyle olmuştur.

Bu hadîsin başka bir rivâyet tarîkında Ebû Bekr'in Peygamber'den sonra en güzel ve isâbetli ru'yâ ta'bîr ettiğine dâir bir ziyâde vardır (Nevevî ve diğerleri).

İbn bu gece bir bulut gördüm dedi. Bu da yukarıkilerin hadîsi ma'nâsındadır.

() : İbn Abbâs'dan (şöyle demiştir) : Rasûlullah' çok kerre sahâbilerine hitâben : «Sizden her kim bir ru'yâ görürse onu anlatsın ki ben kendisine o ru'yâyı ta'bîr edeyim» der idi. Râvî dedi ki : Derken bir kimse geldi ve : Yâ Rasûlallah! Ben bir bulut gördüm dedi. Bu hadîs de yukarıkilerin hadîsi tarzındadır.

(4) بَابُ رُؤْيَا النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

١٨ — (٢٢٧٠) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ مَعْتَبٍ . حَدَّثَنَا حَازِدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «رَأَيْتُ ذَاتَ لَيْلَةٍ ، فِيمَا يَرَى النَّاسُ ، كَأَنَا فِي دَارِ عَقْبَةِ ابْنِ رَافِعٍ . فَأَتَيْنَا بِرُطَبٍ مِنْ رُطَبِ ابْنِ طَابٍ . فَأَوَّلْتُ الرُّقْمَةَ لَنَا فِي الدُّنْيَا وَالْعَاقِبَةِ فِي الْآخِرَةِ . وَأَنْ دِينَنَا قَدْ طَابَ .»

(4) PEYGAMBER (S) İN RU'YÂSİ BÂBİ

18 — (2270) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben bir gece uyuyan kişinin göreceği ru'yâda gördüm ki biz Ukbetu'bnü Râfi'in yurdunda bulunuyoruz. Derken bize İbnu Tâb¹³ hurması nevinden yaş hurmalar getirildi. Müteâkiben ben bu ru'yâyı dünyâda bizim için bir 'rif'at ve yükseklik, âhiretde âfiyet ve dînimiz de en güzel olacak (yani kemâle ulaşacak, kaideleri kararlaşıp kökleşecek) diye ta'bîr ettim»¹⁴.

١٩ — (٢٢٧١) وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ . أَخْبَرَنِي أَبِي . حَدَّثَنَا صَخْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ عَنْ نَافِعٍ ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَعْمَرٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «أَرَانِي فِي النَّوَامِ أَتَسَوَّكَ بِسَوَالِكٍ . فَجَدَّ بَنِي رَجُلَانِ . أَحَدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الْآخَرِ . فَأَوَّلْتُ السَّوَالِكَ الْأَصْغَرَ مِنْهُمَا . فَقِيلَ لِي : كَبُرَ . فَدَفَعْتُهُ إِلَى الْأَكْبَرِ .»

19 — (2271) : Abdullah ibn Umer (R) tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Ben ru'yâda kendimi bir misvâk ile

13. İbnu Tâb, bir nevi hurmaya denir ki hâlâ Medîne hurması ta'bîr ettikleri hurmadır. Bu, rutabu'bnî tâb, temru'bnî tâb, izku'bnî tâb ve urcûnu'bnî tâb isimleri ile de anılır. Bu kelime İbn Tâb ismine muzâfıdır. İbn Tâb ise Medîne ahâlisinden bir kimsenin adıdır (Nevevî).

14. Peygamber (S), Râfi' isminden rif'at ve yüksekliği, İbnu Tâb kelimesinden de dînin kemâle ulaşacağını tefe'ul etmiştir.

dişlerimi ovar gördüm. Derken beni iki kişi çekib asıldı. Bu iki kişinin biri diğerinden daha yaşlı idi. Ben misvâkı bunlardan en küçüğüne uzattım. Bana : Büyüğüne ver! denildi. Ben de büyüğüne verdim»¹⁵.

۲۰ - (۲۲۷۲) حَدَّثَنَا أَبُو قَامِرٍ، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ (وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ). قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، جَدِّهِ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «رَأَيْتُ فِي النَّعَامِ أَنِّي أَهَاجِرُ مِنْ مَكَّةَ إِلَى أَرْضٍ بِهَا نَخْلٌ. فَذَهَبَ وَهَلِي إِلَى أَنَّهَا الْيَمَامَةُ أَوْ هَجَرُ. فَإِذَا هِيَ الْمَدِينَةُ يَثْرِبُ. وَرَأَيْتُ فِي رُؤْيَايَ هَذِهِ أَنِّي هَزَزْتُ سَيْفًا. فَانْقَطَعَ صَدْرُهُ.

فَإِذَا هُوَ مَا أَصِيبَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ. ثُمَّ هَزَزْتُهُ أُخْرَى فَمَادَ أَحْسَنَ مَا كَانَ. فَإِذَا هُوَ مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْفَتْحِ وَاجْتِمَاعِ الْمُؤْمِنِينَ. وَرَأَيْتُ فِيهَا أَيْضًا بَقْرًا، وَاللَّهُ خَيْرٌ. فَإِذَا هُمُ النَّفَرُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ أُحُدٍ. وَإِذَا الْخَيْرُ مَا جَاءَ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْخَيْرِ بَعْدَ: وَمَوَابِ الصَّدَقِ الَّتِي آتَانَا اللَّهُ بَعْدَ: يَوْمِ بَدْرٍ».

20 — (2272) : Ebû Mûsâ (R) dan, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Ben ru'yâmda kendimi Mekke'den, hurmalıkları bulunan bir yere muhâcir olarak gidiyor gördüm. Zihnim o gitmekde olduğum yerin Yernâme yahut da Hecer olduğu fikrine saptı. Bir de gördüm ki o yer, câhiliyetde Y'esrib denilen Medîne imiş¹⁶. Ben yine bu ru'yâmda kendimi gördüm ki bir kılıç hareket ettirdim de bu kılıcın göğsü kırıldı. Bu da Uhud harbinde mu'minlerden isâbet alanlara işâret imiş. Sonra o kılıcı diğer bir defa daha hareket ettirdim. Bu sefer kılıç olduğundan daha güzel hâline döndü. Bu da feth ve mu'minlerin toplanması nevinden Allâh'ın getirdiği neticeler imiş. Ben yine o ru'yâda bir sığır (ın boğazlandığını) görmüşdüm. Allâh'ın yaptığı en hayırlıdır¹⁷. Bu da Uhud gününde şehîd olan mu'min neferleri remz ediyormuş. Bir de gördüm ki asıl hayır Uhud günü musîbete uğramalarının ardından Allâh'ın onlara

15. Bunu diyen Cibril aleyhisselâmdır.

16. Yesrib, Medîne'nin câhiliyet devrindeki ismidir. Nitekim Allah Kur'an'da onu bu isimle hikâye etmiştir :

«O zaman onlardan bir gurub : Ey Yesrib ahâlisi, sizin için burada durmak yok. Hemen dönün demişlerdi. Onlardan bir kısmı da : Hakikaten evlerimiz açıktır diyorlardı, Peygamber'den izin istiyorlardı. Halbuki onlar (ın evleri) açık değildi. Onlar kaçmaktan başka bir şey arzu etmiyorlardı» (el-Ahzâb : 13).

Sonra Allah onun ismini Medîne yaptı (et-Tevbe : 101, 120; el-Ahzâb : 60; el-Munâfikûn : 8).

Rasûlullah da ahâlisinin zihinleri ve vicdânları tayyib olduğu için oraya Tayyibe ve Tâbe ismini vermiştir.

17. Ekseriyete göre bunun ma'nâsı, Allâh'ın sevâbı maktûller için dünyâda kalmalarından daha hayırlıdır demektir. Buna, Allâh'ın yaptığı iş daha hayırlıdır, ma'nâsı da verildi ki bu da Uhud günü öldürülmeleridir.

hayır nevinden getirdiği şeylerdir. Ve Bedr gününden sonra Allâh'ın bizlere verdiği doğruluk ve sebât mükâfatıdır¹⁸.

٢١ - (٢٢٧٣) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ . حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : قَدِمَ مُسَيْلِمَةُ الْكَذَّابُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ ، الْمَدِينَةَ . فَجَعَلَ يَقُولُ : إِنْ جَعَلَ لِي مُحَمَّدٌ الْأَمْرَ مِنْ بَعْدِهِ تَبِعْتُهُ . فَقَدِمَهَا فِي بَقَرٍ كَثِيرٍ مِنْ قَوْمِهِ . فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ وَمَعَهُ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ بْنُ شَمَّاسٍ . وَفِي يَدِ النَّبِيِّ ﷺ قِطْمَةٌ جَرِيدَةٌ . حَتَّى وَفَّ عَلَى مُسَيْلِمَةَ فِي أَصْحَابِهِ . قَالَ « لَوْ سَأَلْتَنِي هَذِهِ الْقِطْمَةَ مَا أُعْطِيتُهَا . وَلَنْ أُنَمِّدَ أَمْرَ اللَّهِ فِيكَ . وَلَنْ أُدْبِرْتَ لِبَعْرِكَ اللَّهُ . وَإِنِّي لَأَرَاكَ الَّذِي أُرِيتُ فِيكَ مَا أُرِيتُ . وَهَذَا ثَابِتٌ يُحِبُّكَ عَنِّي » ثُمَّ انْصَرَفَ عَنْهُ .

(٢٢٧٤) فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَسَأَلْتُ عَنْ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ « إِنَّكَ أَرَى الَّذِي أُرِيتُ فِيكَ مَا أُرِيتُ » فَأَخْبَرَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « يَتَنَا أَنَا نَائِمٌ رَأَيْتُ فِي يَدَيَّ سِوَارَيْنِ مِنْ ذَهَبٍ . فَأَتَمَمْتُهُمَا . فَأَوْحَى إِلَيَّ فِي النَّعَامِ أَنْ اتَّخُذَهُمَا . فَتَخَذْتُهُمَا فَطَارَا . فَأَوْتَهُمَا كَذَّابَيْنِ يَخْرُجَانِ مِنْ بَعْدِي . فَكَانَ أَحَدُهُمَا الْعَنَسِيُّ ، صَاحِبَ صَنْعَاءَ . وَالْآخَرُ مُسَيْلِمَةُ ، صَاحِبَ الْيَمَامَةِ » .

21 — (2273) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Peygamber (S) zamânında Museylimetu'l-Kezzâb Medîne'ye geldi de : Eğer Muhammed Kendisinden sonra beni bu işe halef kılsa kendisine uyarım demeğe başladı. Museylime Medîne'ye kendi kavminden kalabalık bir hey'et içinde gelmişti¹⁹. Peygamber, Museylime'nin yanına gitti. (Rasûlullah'ın hatîbi denilen) Sâbit ibn Kays ibn Şemmâs da Peygamber'le beraber gitmişti. Peygamber'in elinde hurma dalından bir değnek bulunuyordu. Peygamber — kendi arkadaşları arasında oturan — Museylime'nin tâ karşısında durdu. (Onunla İslâm hakkında görüşdü. Museylime peygamberlik pâyesinden kendisine bir hisse verilmesini istedi.) Peygamber : « (Değil peygamberlikten bir pay) şu dal parçasını benden istesen onu bile sana vermem. Ben, senin hakkında asla Allâh'ın emrine tecâvuz edemem. Eğer

18. Elbetde ki cihâd yolunda şehid olanlar için Allâh'ın hazırladığı mükâfatlar daha hayırlıdır. Şehid olmayanlar için ise Bedr'den sonra muslîmanların kalblerinin İslâm'da tesbiti ve daha sonraki Hayber ve Mekke fetihleri — ki bunlar hep Allâh'ın getirdiği şeylerdir — hep hayırlı şeylerdir. Peygamber ru'yânın son kısmını işte böyle yormuş olmaktadır.

19. Museylime'nin kavmi Benû Hanîfe idi. Hey'et Vâkidî'nin beyânına göre on yedi kişiden ibâretti.

sen bana ve Hakka arka dönersen Allah seni muhakkak helâk edecektir. Ve ben muhakkak sanırım ki sen -- sende gördüğüm eşkâle göre -- ru'yâmda bana gösterilen (uğursuz) kişisin. İşte şu zût (benim hatibim) Sâbit'dir. Benim tarafımdan sana icâb eden cevâbı o verecektir» buyurdu. Sonra Museylime'nin yanından dönüb gitti.

(2274) İbn Abbâs der ki : Ben Ebû Hureyre'ye, Peygamber'in Museylimetu'l-Kezzâb'a : «Eşkâl ve benzeyişine göre sen, muhakkak bana ru'yâmda gösterilen meş'ûm şahıs olacaksın» sözünün mâhiyetini sordum. Ebû Hureyre bana şöyle haber verdi : Peygamber (S) buyurdu ki : «Bir kerre ben uyurken ru'yâmda iki kolumda iki altun bilezik gördüm. Bunlar (kadın ziyneti olduğu için bu ru'yâm) beni kederlendirdi. Sonra ru'yâmda bana bu bileziklere üflemecliğim vahy olundu. Ben de bunlara üfledim. Bunların ikisi de uçtu. Ben bu iki bileziği benden sonra türeyecek olan iki yalancı (peygamber) ile te'vîl ettim²⁰. Bunların birisi San'â'nın sâhibi olan Ansî (Esved) dir. Diğeri de Yemâme'nin sâhibi olan Museylime'dir».

٢٢ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «يَبْنِي أَنَا نَائِمٌ أُتَيْتُ خَزَائِنَ الْأَرْضِ . فَوُضِعَ فِي يَدَيَّ أَسْوَارِينَ مِنْ ذَهَبٍ . فَكَبَّرْتُ عَلَى وَأَمَّانِي . فَأَوْجَى إِلَيَّ أَنِ اتَّخَعْتُهُمَا . فَتَفَخَّخْتُمَا فَذَهَبًا . فَأَوْتَمَّ مَا الْكَذَّابِينَ الَّذِينَ أَنَا يَتْنُهُمَا : صَاحِبَ صَنْعَاءَ ، وَصَاحِبَ الْيَمَامَةِ .»

22 — () : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan bize tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bir kerre ben uyurken ru'yâmda bana yerin (gömülü) hazineleri getirildi. Ve (bu hazineleri getiren) benim iki avucumun içine iki altun bilezik koydu. Bu iki altun bilezik bana ağır geldi ve beni gamlandırıdılar. Sonra bana bunlara üflemecliğim vahy olundu. Ben de üfledim. Hemen ikisi de gittiler. Ben bu bilezikleri ikisi arasında bulunduğum iki yalancı (peygamber) ile te'vîl ettim : San'â'nın sâhibi (olan Esved Ansî) ile Yemâme'nin sâhibi (olan Museylime) dir».

٢٣ - (٢٢٧٥) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِي رَجَاءِ الطَّارِدِيِّ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ . قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا صَلَّى الصُّبْحَ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بِوَجْهِهِ فَقَالَ «مَنْ رَأَى أَحَدًا مِنْكُمْ الْبَارِحَةَ رُؤْيَا؟» .

20. Şevketleri, Peygamberlik da'vâları ve harbleri zuhûr edecek olan iki yalancı demektir. Yoksa bu iki şahıs Peygamber zamanında mevcûd idiler (Nevevî).

23 -- (2275) : Semûretu'bnü Cundeb (R) şöyle dedi : Peygamber (S) sabah namazını kıldırıldı mı (selâm verdikten sonra) yüzünü cemâate doğru döndürürdü de : «Sizden herhangi bir kimse dün gece bir ru'yâ gördü mü?» diye sorardı ²¹.

21. Bu hadîs Buhârî'nin cenâiz bahsindeki uzun bir hadîsin mukaddimesidir. Bu cemâate dönmek diğer namazlarda da olurdu. Şukadar ki sabah namazlarından sonraki bu muvâcehede sahâbîlerin ta'bir edilecek ru'yâlarını dinlemek Peygamber'in âdeti idi.

Hadisin Buhârî'deki tamâmının tercümesini vermek yerinde olacaktır :

Semûretu'bnü Cundeb (R) şöyle dedi : Peygamber (S) sabah namazını kılınca yüzü ile bize döner ve : «Bu gece sizden kim ru'yâ gördü?» diye sorardı. Birisi ru'yâ görmüş ise, ru'yâsını Peygamber'e hikâye ederdi. Peygamber de o kimsenin ru'yâsını ta'bir ederdi. Yine bir gün bize sordu ve : «Sizden ru'yâ gören var mıdır?» buyurdu. Biz : Hayır, yokdur dedik. Peygamber buyurdu ki : «Lâkin bu gece ben bir ru'yâ gördüm. Gördüm ki iki kimse bana geldi. Bunlar iki elimi tutub beni düz bir fezâyâ çıkardılar. Orada bir kimse oturuyordu. Diğer bir adam da ayakda duruyordu. Elinde demirden çatal bir kanca vardı. Ayakdaki adam bu çatal kancayı oturanın ağzının sağ tarafına, tâ kafasına kadar sokuyor ve ağzın bu kısmını parçalıyordu. Sonra bu adam ağzın diğer tarafını da bu sûretle tahrib ediyordu. Bu sırada ağzın sağ kısmı iyi olmuş bulunuyordu. Bu defa da buraya dönüyor, yine kancayı sokub parçalıyordu.

Ben yanımdaki iki kişiye : Bu adam kimdir ve bu hal nedir? dedim. Onlar : Hiç sorma, ileri yürü! dediler. Birlikde ileri gittik. Nihâyet arkası üstü yatmış bir adamın yanına vardık. Bunun baş ucunda da bir adam oturmuş, elinde yumruk büyüklüğünde bir taş, bununla yatan adamın başını kırıyordu. Taşı başına her vurduğunda, taş yuvarlanıp gidiyordu. O adam da arkasından taşı almağa konuşuyordu. O dönüb gelmeden bunun başı iyi oluyor, eski hâline dönüyordu. O adam avdet edince, yine başına vurub eziyordu.

Yanımdaki iki kişiye ben : Bu adam kimdir? diye sordum. Onlar : Hiç sorma, ileri yürü! dediler. İleri gittik. Fırın gibi altı geniş, üstü dar bir belîge erişdik. Bu deliğin altında ateş yanıyordu. Ateş alevlenib yükseldikçe içindeki insanlar da yükseliyor, hatta (delikten) çıkmağa yaklaşıyorlardı. Ateşin alevi sâkinleştikçe de aşağı dönüyorlardı. Burada çıblak erkekler, çıblak kadınlar vardı.

Bu iki kişiye ben : Bunlar kimdir? diye sordum. Onlar bana : Hiç sorma, ileri git! dediler. Yürüdük, tâ ki kandan bir nehrin içinde ayakda bir adam dikiliyordu. Bu nehrin kenarında da bir adam duruyordu. Önünde bir takım taşlar bulunuyordu. Nehirdeki adam yüzerek sâhile doğru gelib çıkmak isteyince, sâhildeki adam çenesine bir taş atıyor, nehirdekini eski yerine döndürüyordu. Çıkmak için sâhile doğru gelmeğe her teşebbüs ettikçe, sâhildeki hemen çenesine bir taş fırlatıyor, onu eski yerine red ediyordu.

Ben yanımdaki iki kişiye : Bu nedir? diye sordum. Onlar : Sorma, ileri yürü! dediler. Birlikde yürüdük. Yeşil bir bahçeye vardık. Bu bahçede büyük bir ağaç vardı. Bunun dibinde ihtiyâr bir adamla, bir takım çocuklar bulunuyordu. Bu ağaca yakın bir tarafta da birisi önünde ateş yakmakla meşgûldü. Yanımdakiler benimle bu ağaca çıktılar. Beni bir eve koydular ki ben bundan güzel bir ev görmedim. Burada ihtiyâr, genç birtakım erkekler, kadınlarla çocuklar vardı. Sonra yanımdaki iki kişi beni buradan çıkardılar. Benimle ağaca yukarı çıktılar ve beni eskisinden daha güzel ve daha kıymetli bir eve koydular. Burada da ihtiyârlar gençler vardı.

Ben yanımdaki iki kişiye : Beni bu gece iyi gezdirdiniz. Şimdi bana gördüğüm şeyleri bildiriniz dedim. Onlar : Evet, (anlatalım) dediler : Hani şu ağzı parçalandığını gördüğün kimse yok mu? Bu bir yalancı idi. O, dünyâda dâima yalan söylerdi. Bunun neşrettiği yalan her tarafa yayılırdı. İşte bu yalancı kıyâmet gününe kadar bu sûretle azâb olunacaktır. Hani şu başı ezildiğini gördüğün adam yok mu! Allah bunun Kur'ân öğrenmesine hidâyet etmiş de (bu ni'metin kadrini bilmeyerek) bütün gece uyku uyumuşdu. Gündüz de Kur'ân ile amel etmemişdi. Bu da kıyâmet gününe kadar

bu sûretle azâb edilecektir. O, dalik içinde görüldüğü çabuklara gelince, onlar zinâkarlardır. Nehirde gördüğün de, fâiz yiyen harânkârlardır. Ağarın dışındaki ihtiyâr İbrahim Alcyhisselâmdır. İbrahim'in etrafındaki çocuklar da onun evlâdıdır. O ateş yakan da, cehennemın bekçisi Mâlik'dir. Girdiğin birinci ev, bütün mu'minlerin (müşterek) köşküdür. İkinci gördüğün, (muhteşem) saray da şehidlerin sarayıdır. Ben Cibrîl'im, bu da — kardeşim — Mikâil'dir. Yâ Muhammed! Başını yukarı kaldır dedi. Başını kaldırdım, ne göreyim, yukarıda beyaz bayrak misâli bir bulut. Melekler: İşte burası senin makamındır dediler. Ben: Beni bırakınız! Şu makamına gideyim dedim. Melekler: Hayır, daha senin tamamlamadığın bâkî ömrün vardır. Ouu ne vakit tamamlarsan o zaman menziline gelirsin dediler (*Buhârî, cenâiz, bâbu mâ kil şî evlâdî'l-muslimîn*).

İbrâhîm Peygamber'in etrafındaki bu çocuklardan evlâdu nâs ille ta'bir edilmesi, muslimanların çocukları ve kâfirlerin çocuklarına şumûlunu ifâde eder. Bu hadisden şu zâhir oluyor ki, âhiret hükmünde Peygamber, kâfir çocuklarını muslimanların çocuklarına ilhâk etmiştir. Dünyâ hayâtında ise babalarına tâbi' olmaları ittizâm edilmiştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٣ - كتاب الفضائل

(١) باب فضل نسب النبي صلى الله عليه وسلم، ونسبهم العجم عليه قبل النبوة

١ - (٢٢٧٦) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْمٍ . جَمِيعًا عَنْ الْوَلِيدِ . قَالَ ابْنُ مِهْرَانَ : حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ أَبِي عَمَّارٍ ، شَدَّادٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ وَائِلَةَ بْنَ الْأَسْقَعِ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : « إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ . وَاصْطَفَى قُرَيْشًا مِنْ كِنَانَةَ . وَاصْطَفَى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ . وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ . »

RAHMÂN VE RAHİM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

43 — KİTÂBU'L-FEDÂİL

(Fadiletler kitâbı)

(1) PEYGAMBER (S) İN NESEBİNİN FAZİLETİ VE NUBUVVETDEN ÖNCE KENDİSİNE TAŞIN SELÂM VERMESİ BÂBİ

1 — (2276) : Evzâî, Ebû Ammâr Şeddâd'dan tahdîs etti ki o, Vâsiletu'bnu'l-Eska' (R) şöyle derken işitmiştir : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu. Şüphesiz ki yüce Allâh, İsmâil Aleyhisselâm'ın evlâdı içinden Kinâne kabilesini süzüb çıkardı. Kinâne içinden Kureyş kabilesini, Kureyş içinden Hâşim oğullarını, Hâşim oğulları içinden de beni süzüb çıkardı¹.

٢ — (٢٢٧٧) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ طَهْمَانَ . حَدَّثَنِي سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي لَأَعْرِفُ حَجَرًا بِمَسْكَةٍ كَانَ يُسَلَّمُ عَلَيْهِ قَبْلَ أَنْ أُولَدَ . إِنِّي لَأَعْرِفُهُ الْآنَ » .

2 — (2277) : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Ben Mekke'de muhakkak bir taş tanıyorum ki, o taş, ben Peygam-

Buhâri, «Muhammed'in Allah tarafından Peygamber gönderilmesi» bâbına unvân olarak Peygamber'in Adnân'a kadarki nesebini şu sûretle zikrediyor :

محمد بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصي بن كلاب مرة بن كعب بن لؤي بن غالب بن فهر بن مالك بن النضر بن كنانة بن خزيمة بن مدركة بن إلياس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان

= Muhammed ibn Abdillâh ibn Abdilmuttalib ibn Hâşim ibn Abdî Menâf ibn Kusayy ibn Kilâb ibn Murre ibn Kâ'b ibn Lueyy ibn Gâlib ibn Fihri ibn Mâlik ibni'n-Nadr ibn Kinâne ibn Huzeyme ibn Mudrike ibn İlyâs ibn Mudarr ibn Nizâr ibn Ma'd ibn Adnân (Buhârî, Menâkıb mebhâsu'n-Nebîyy (S) ...V, 132)

Muhammed, Peygamber'imizin en meşhûr ismidir. Kur'anın dört âyetinde de bu isimle anılmışdır : Âlu İmrân : 144; el-Ahzâb : 40; el-Feth : 29; Muhammed : 2.

Beyhakî'nin Delâil'indeki bir rivâyete göre doğduğu zaman dedesi Abdilmuttalib tarafından tertib edilen ziyâfetde Abdilmuttalib : Onun ismini Muhammed koyacağım. Dilerim ki gökde Allah, yeryüzünde mahlûkatı onu hayır ile yâd etsinler! demiş ve bu dileği tamâmiyle gerçekleştirmiştir.

Buhârî, Peygamber'in nesebini Adnân'da bırakmıştır. Daha yukarıya Hz. İbrârahîm'e, Âdem'e kadar çıkarmamıştır. Çünkü bu nesebin Adnân'a kadar olan zincirinde nesebler ilmi âlimlerinin ittifakı vardır. Ondan üst tarafında Adnân ile İsmâil arasında ihtilâf vardır. Bazıları yedi, bazıları dokuz vâsıta ile Adnân'dan İsmâil'e varmışlardır.

Peygamber'imizin yukarıda zikredilen nesebi çok temiz ve şerefli bir zincirdir. Bir altın silsiledir. Peygamber'imiz yine Buhârî'deki bir hadisinde :

من ابى هريرة رضى الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : بشت من خير قرون بنى آدم قرناً قدراً حتى كنت من القرن الذى كنت فيه

= Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) : «Ben — devirden devire ve âileden âileye intikal (ile istifâ) eden — Âdem oğulları soylarının en temizinden halk olundum. Nihâyet şu içinde bulunduğum (Hâşimî) câmiâsından neş'et ettim» buyurmuştur (Buhârî, menâkıb, sıfatu'n-Nebîyy, V, 30 .64).

Bu asilâne istifâ Muslim'in metindeki hadisinde ve bir de Tirmizî'nin hemen hemen aynı meâldeki hadisinde tam ifâdesini bulmuştur. Tirmizî'deki rivâyette şöyle buyurulmuştur :

«Allah, İbrahim oğullarından İsmâil'i, İsmail oğullarından Kinâne oğullarını, Kinâne oğullarından Kureys'i, Kureys'den Hâşim oğullarını, Hâşim oğullarından da beni süzüb seçmiştir».

İbn Abbâs'dan gelen bir rivâyette de Peygamber : «Allah beni dâima halâl babaların sulbünden, pâkîze anaların rahmine naklederek nihâyet babamla anamdan ızhâr etmiştir. Ve (Âdem ile Havvâ'dan, Abdullah ile Âmine'ye kadar) ebeveynim kat'iyen nikâhsız bir birliğe uğramamıştır» buyurmuştur.

ber gönderilmeden evvel bana selâm verirdi. Hiç şüphesiz ki ben şimdi de o taş muhakkak tanımaktayım» buyurdu².

İsimleri hakkında şöyle buyurmuştur: «Bana mahsûs beş isim vardır: Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben o Mâhiyim ki Allah benimle küfrü mahvedecektir. Ben Hâgir'im ki —kıyâmet gününde— insanlar beni ta'kib ederek haşr olunacaklar. Ben Akıb'ım, peygamberlerin sonuncusuyum» (Buhârî, menâkıb mû câe fi esmâi Rasûlillâh).

Hadisdeki kurûn, karn kelimesinin cem'idir. Karn'ın bir hayli ma'nâları vardır: Bir ummete, bir cemâata, bir soya, bir asıra... karn denilir. Hadîsde soy ma'nâsı matlûbdur denilmiştir. Bu hadîse göre Âdem oğullarının teşkil ettikleri soylar batından batına, âileden âileye temiz bir intikal ile süzüldüğü ve Peygamber'in zâtı da aralarına hiç sifâh karışmıyarak temiz babaların sulbünden, halâl anaların pâkize rahmine intikal ettiği ve en sonu bütün kabilelerin hürmet ettiği en temiz Hâşimî soyundan neşet eylediği bildirilmiş oluyor. «Karnen fe karnen» lâfzındaki «fâ», faziletde tertibe delâlet ettiği için, Peygamber'in neseb zincirine 'id faziletin bir tertib dâhilinde uzakdan yakına doğru geldikçe terakki ederek arttığını ifâde eder.

2. Bu hadîsde Peygamber'in bir mu'cizesi ifâde edilmiştir. Bunda cemâdâtadan ba'zısında temyiz hâssasının isbâtı vardır. Bu, yüce Allâh'ın taşlar hakkındaki: «Sonra bunun arkasından yine kalbleriniz katılaştı. Şimdi o, taş gibi yahut daha katı. Çünkü taşın öylesi vardır ki ondan ırmaklar kaynar, öylesi vardır ki yarılab ondan su fışkırır, öylesi de vardır ki Allah korkusu ile yukardan aşağı düşer. Allah ne yaparsanız gâfil değildir» (el-Bakara: 74) kavli ile diğer bütün varlıklar hakkındaki: «Yedi gökle yer ve bunların içinde bulunanlar onu tesbîh eder. Hiç bir şey hâric değil, hepsi ona hamd ile tesbîh eder. Fakat siz onların tesbîhini iyi anlıyamazsınız.» (el-İsrâ: 44) ve: «Görmedin mi göklerde olan herkes ve yerde bulunan herkes, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların bir çoğu hakikaten Allâh'a secde ediyor.» (el-Hacc: 18) kuvillerine uygundur.

Bu el-İsrâ: 44 üncü âyeti ve el-Hacc: 18 inci âyetine göre Allah'ı yalnız canlı ve şuurlu gördüğümüz mahlûkların değil, şuursuz tanıdığımız hayvanların, hattâ güneşin, ayın, yıldızların, dağların, ağaçların ve hattâ hayât eserinden mahrûm olduklarını sandığımız cemâdların bile tesbîh ve tenzîh etmekde oldukları anlaşılır. Mütefekkir üstad rahmetli Mehmed Ali Aynî'nin «Şeyh i Ekber'i niçin Severim» adlı kitâbindan şu satırları iktibâs ediyoruz:

«Hayât sırrı eşyânın hepsine sâri'dir.» Hz. Şeyh'in (yani Muhyiddin Arabî'nin) en yüksek bir mülâhazası da budur. Zira cemâdların da hayy ismi şerifine mazhar ve binâenaleyh zî hayât olduğunu ta'lim etmektedir. Bizim onları gayri müteharrik ve gayri nâmi görmemiz ehemmiyyetden âridir. Muhyiddin ibn Arabî aynı basiretle onların hayâtta olduklarını görebilmiştir. Zamanımızdaki ilimler bizim böyle âtil ve hayâtdan nasîbsiz gördüğümüz cemâdların müterekkib olduğu zerrelerde akıllara hayret veren bir faalliyetin hükümrân olduğunu tasdik etmektedir. Âdeta her bir zerre, semâ kubbesindeki güneş manzûmelerinin son derece küçük küçük bir numûnesidir. Lawrence, Larmor, Zeeman'ın bu husûsdaki mesâisini Curie, Perin ile daha nice âlimler ikmâl etmişlerdir ki bunların neticesinde zerrelerin fevkal'âde karışık olan teşekkülleri bedâhet meydanına çıkmıştır. Meselâ üzerinde yazdığım şu tabaka kâğıt, binlerce defa milyar zerrelerden müteşekkildir. Her zerre gökdeki bir yıldız gibi merkezi etrafında devr edib duruyor! Şu fark ile ki bunların sür'ati yıldızinkinden pek çokdur. Meselâ bizim dâhil olduğumuz güneş manzûmesi erkânından Utârit yıldızı, ki güneşe en yakındır, devrini 88 günde ikmâl eder. Sâniyede ortalama olarak 38 metre kat' eder. Halbuki bir oksijen zerresi içindeki elektron, her sâniyede ortalama 2000 km. mesâfe kat' eyler ve bu zaîf zaman fâsılası içinde kendi güneşi etrafında 620 000 milyar defa deverâna muvaffak olur. Fesubhanallâh! Bu halde umûmen eşyâyı âtil ve câmid ad-detmeğe imkân var mı?

Almanya'nın geçen asırda yetiştirdiği en büyük mütefekkir ve âlimlerinden Fechner —ki 1801 de doğmuş, 1887 de Leipzig'de ölmüştür— mazhar olduğunu haber

(۲) باب نفهبل نبینا صلی الله علیه وسلم علی جمیع الخلق

۳ — (۲۲۷۸) حدیثی التلمیذ بن موسیٰ، أبو صالح. حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ زَيْدٍ (بَعْنَى ابْنِ زَيْدٍ) عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ. حَدَّثَنِي أَبُو عَمَّارٍ. حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ فَرُّوخَ. حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ . وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشْفَعٍ » .

(2) PEYGAMBER'İMİZ (S) İN BÜTÜN MAHLÜKAT ÜZERİNE FAZİLETLİ KILINMASI BÂBİ

3 — (2278) : Ebû Hureyre (R) tahdîs edib şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Ben kıyâmet gününde Âdem çocuklarının seyyidiyim. Ben kabri ilk yarılıp açılacak olan kimseyim. Ben, ilk şefâat ediciyim ve şefâatı kabûl olunacak ilk kimseyim» buyurdu³.

(۳) باب فی معجزات النبی صلی الله علیه وسلم

۴ — (۲۲۷۹) وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ ، سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ (بَعْنَى ابْنِ زَيْدٍ) . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ ! أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَعَا بِمَاءٍ فَأَتَتْهُ بِقَدَحٍ رَخْرَاجٍ . فَجَمَلَ الْقَوْمُ يَتَوَضَّؤْنَ . فَحَزَرْتُ مَا بَيْنَ السَّيِّئِ إِلَى الثَّمَانِينَ . قَالَ : فَجَمَعْتُ أَنْظُرُ إِلَى الْمَاءِ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ .

verdiği nûrânî bir müşâhade sayesinde tabiâtın hayât sâh'bi olduğuna zâhib olmuşdu. Bu zât başlıca felsefî eseri olan «Zend-Avesta» sında bu zehâbın, nihâyet âmminin kabûlune mazhar olacağı kanâatını ızhâr ediyor. Fechner, semâvî cirimlerden her birinin güneş sistemlerinden umûmunun kendilerine hâss bir şuura mâlik olduklarına zâhib olmuşdur. Bu, pek garîb bir şey! Zira Muhyiddîn ibn Arabî'yi büyük bir Alman filozofu ondokuzuncu asrın sonunda tasdik ediyor!... (H. Basri Çantay, Kur'an-ı Hakîm ve Medîli Kerîm, II, 484, İsrâ sûresi 44 üncü âyetin hâşiyesi).

Bazı küçük tasarruflarla iktibâs ettiğim bu sözler vesilesi ile hem Mehmed Ali Aynî'ye, hem de Hasan Basri Çantay'a Cenâb-ı Allah'dan rahmetler niyâz eylerim (Mütercim).

H. Müsâ'nın İsrâîl oğulları ile geçen bir yıkanma vak'asını anlatan hadiste de bir taş Müsâ'nın elbisesini alıp kaçmışdı. Bu hadis, tefsir kitâblarında el-Ahzâb : 69 uncu âyetin tefsiri sırasında; bir de Muslim, el-Câmiu's-Sahîh'de (hayz, bâbu cevâzi'l-iftisâli uryânen fi'l-halveti, I, 391 •75•) Ebû Hureyre'den rivâyet edilmiştir.

3. Seyyid, kelimesi müfred ve cem' olarak Kur'an'ın şu âyetlerinde geçer : Âlu Imrân : 39; Yûsûf : 25; el-Ahzâb : 67. Bu kelime hakkında Âsım Efendi şu izâhatı veriyor :

Suud, suvdud ve syâdet masdarlardır ki bir âdem kavmi arasında ulu ve azîmu'l-kadr olmak ma'nâsınadır. Ve bu suvûddan alınmıştır ki cemâatı kesîre umûruyetini mütevellî olmakdan ibâretidir. Ve su'dud, kulfuz vezninde isimdir, ululuk ve sergerdelik ma'nâsınadır... es-Seyyid, ceyyid vezninde ondan sıfatdır. Ulu, mehter ve sergerde adama denir. Cem'i, sâde gelir ki aslı seyyede idi. Ve seyyâid ve esyâid gelir... (Kamûs Ter.).

Şu izâha göre seyyid, kerîm, halîm, bâtula tenezzül etmeden güzel sûretle insanların rizâsını alır, akranına üstün, riyâsete lââyık demektir. Türkcede biz bu seyyid kelimesini efendi sözü ile karşılıyoruz.

(3) PEYGAMBER (S) İN MU'CİZELERİ HAKKINDA BÂB

4 - (2279) : Sâbit, Enes (ibn Mâlik R) den şöyle tahdis etmiştir : Peygamber (S) biraz su istedi. Kendisine duvarları kısa, genişce bir tasla su getirildi. Oradaki cemâat abdest almağa başladılar. Ben bu abdest alanların adedini yetmiş ile seksen kadar takdîr ettim. Bu sırada ben, Peygamber'in parmaklarının arasından kaynar halde olan o suya bakmaya başladım.

هـ - (...) وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ . حَدَّثَنَا مَعْنٌ . حَدَّثَنَا مَالِكٌ . م وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، وَحَاتَ صَلَاةُ الْعَصْرِ ، فَاتَمَسَّ النَّاسُ الْوُضُوءَ ، فَلَمْ يَجِدُوهُ . فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِوُضُوءٍ . فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي ذَلِكَ الْإِنَاءِ يَدَهُ . وَأَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَتَوَضَّعُوا مِنْهُ . قَالَ : فَرَأَيْتُ الْمَاءَ يَنْبُعُ مِنْ تَحْتِ أَصَابِعِهِ . فَتَوَضَّعَ النَّاسُ حَتَّى تَوَضَّعُوا مِنْ عِنْدِ آخِرِهِمْ .

5 - () : Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir : Bir kerre Rasûlullah'ı şöyle gördüm : İkinci namazı yaklaşmışdı. Halk abdest suyu aradılar da bulamadılar. Rasûlullah'a (bir kab içinde bir mikdâr) abdest suyu getirildi. Rasûlullah (S) mubârek elini bu kabın içine koydu ve halka oradan abdest almalarını emretti. Enes der ki : İşte o zaman Rasûlullah'ın parmakları altından su kaynadığını ve oradaki insanlardan hiç kimse hâric kalmamak üzere sonuna kadar hepsinin abdest aldıklarını gördüm⁴.

4. Vak'a Medîne'nin pazar yeri olan Zevrâ'da olmuştur. Rivâyete göre Peygamber'in yanına getirilen su, bir kişinin abdest almasına yetecek mikdârda idi. Su gelince Peygamber mubârek parmaklarını içine sokub suyun içinde yıkadılar. Ondan sonra bir su kaynağından su nasıl fışkırırsa, parmakları arasından öylece su fışkıрмаğa başlamışdır. Bu da koca pazar halkını ihtivâ eden büyük bir kalabalık huzûrunda vâkı' olmuştur. O gün o sudan abdest alanların adedi sahîh olarak zabd edilmiş değilse de muhtelif rivâyetlere göre yetmiş ile üç yüz arasındadır. İşte bu, bir çok şahidlerin gözleri önünde zâhîr olan ve akıllara hayret verecek bâhir bir mu'cizedir. Bunu rivâyet edenler hep Buhârî'nin sika kabûl ettiği râvilerdir. Bu yüksek mu'cize elbette vâkı' olduğu ilk günden beri hep dillere destân olagelmıştır. Buhârî ve Muslim'in günlerinde bol bol rivâyet edildiği gibi, sahâbîler asrında da mualliman meclisleri ve mahfillerinde araştırma ve konuşma mevzûu olmuştur. Böyle iken rivâyetin kuvvetini zayıflatacak, acaba! dedirtecek hiçbir muhâlif rivâyet nakl edilmiş değildir.

Bu münâsebetle Kadı İyâd der ki : Bu mes'eleyi, adedi pek çok olan sikalar, vâkıyı rivâyet eden büyük kalabalıktan, onlar da bütün sahâbeden rivâyet etmişlerdir. Bu haberler pek kalabalık kimselerin toplanma yerlerinde, ordugâhlarda rivâyet edilmiş iken, hiçbir sahâbinin herhangi bir râviye muhâlefet ettiğine veya gördüm dediğini inkâr ettiğine dâir rivâyet yoktur. Sahâbîler bahis konusu olunca bu gibi yerlerde susanın susması, konuşanın konuşmasından farksızdır. Zira onlar bâtıla karşı susmakdan, yalana karşı müdâhaneden münezzehe kimselerdir.

٦ - (...) حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمَسْمُومِيُّ . حَدَّثَنَا مُعَاذُ (يَمْنِيُّ ابْنُ هِشَامٍ) . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ فَتَادَةَ . حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابَهُ بِالزُّوْرَاءِ (قَالَ : وَالزُّوْرَاءُ بِالْمَدِينَةِ عِنْدَ الشُّوقِ وَالْمَسْجِدِ فِيمَا بَيْنَهُمَا) دَعَا بِقَدْجٍ فِيهِ مَاءٌ . فَوَضَعَ كَفَّهُ فِيهِ . فَجَمَلَ يَنْبِيعُ مِنْ يَتْنِ أَصَابِعِهِ . فَتَوَضَّأَ جَمِيعُ أَصْحَابِهِ . قَالَ فَلْتُكُمْ : كَانُوا يَا أَبَا حَزْمَةَ أَقَالَ : كَانُوا زُهَاءَ الثَّلَاثِمَائَةِ .

6 — () : Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir : Al-lâh'ın Peygamber'i (S) ve onun sahâbîleri Zevrâ'da idiler. (Râvî : Zevrâ, Medîne'de çarşının ve mescidin bulunduğu işte şu civârda bir yerdir dedi) ⁵. Peygamber, içinde su bulunan bir tas istedi. Mûteâkiben avcunu onun içine koydu. Bunun üzerine Peygamber'in parmakları arasından su kaynayıp fışkırmaya başladı ⁶. Sahâbîlerinin hepsi abdest aldılar. Enes'den rivâyet eden Katâde dedi ki : Ben Enes'e : Bu sudan abdest alanlar kaç kişilerdi? yâ Ebâ Hamza! diye sordum. O : Üç yüz kişi kadar idiler dedi ⁷.

•Böyle şeyleri tasdik edemeyiz, fenne muhâlif olan bu gibi şeyleri aklımız almaz» demek hakka karşı pek soğuk bir inâd ve bile bile muhâlefet etmektir. Fen ehlini haberdar olmadıkları şeylerin vukû' bulmadığına şâhid etmek, onları yalancı şâhid, daha doğrusu şuursuz şâhidler menzilesine indirmek istemektir. Hakîki fen ehli, bil-medikleri, görmedikleri hâdiselere ceffe'l-kalem olmaz demezler. Neff'den de isbâtıdan çekinerek bilmiyoruz demekle yetinirler. Bilhassa onlar, i'timâd ettikleri tecrübe sâhiblerinin ve tecrübe sâhiblerinden rivâyet edenlerin vâhid haberine bile kanâat edip rivâyetlerini hüsnü telâkki ederler ve hükümüne buna binâ ederek ilmi sermayelerini çoğaltmaya râzı olurlar. Herhangi bir mütefennin kimse ma'lûmatını yoklarsa, ilmi hakikatlardan diyebildiği şeylerin binde birini bizzât tecrübeye fırsat bulamamış, tecrübesi lâhık olamayan hakikatları hep âhad haberleri ile kendisine mal etmiş olduğunu görür. Acaba i'timâda lâayık, sağlam râvîlerin bizzât görüp işittikleri kevnî mu'cizeler hakkındaki rivâyet ve şehâdetleri başka bir şey midir? (Tecdîd Ted. I, 128-129).

5. Zevrâ, Medîne'de Peygamber'in mescidine yakın bir yerin adıdır (Kamûs Ter.).
6. Kadı İyâd, Müzenî'den ve âlimlerin çoğundan nakletti ki bunun ma'nâsı, suyun bizzât Peygamber'in parmaklarından çıkıyor ve fışkırıyor olmasıdır. Dediler ki, bu — Mûsâ kıssasındaki — suyun taşdan fışkırmasından daha büyük bir mu'cizedir. Bunu «suyun parmaklarından kaynakıldığını görüyordum» rivâyeti te'yîd eder. İkincisi de, Allah'ın oradaki suyu çoğaltması ve çoğalan suyun bizzât parmaklarından değil de parmaklarının arasından fışkırması sûretiyle olması ihtimalidir. Her iki ihtimâl de zâhir bir mu'cize ve bâhir bir âyetdir (Nevevî).
7. Ebû Nuaym : Bu az mikdâr suyu Enes ibn Mâlik'in kendisi, Ummu Seleme'nin evinden getirdiğini ve cemâatin hepsi abdest aldıktan sonra Ummu Seleme'ye götürüb verdiğini rivâyet etmiştir. Bu vâkıa usûlen âhâd tarîkiyle menkûl olup şeklen zann ifâde ederse de vâkıada üç yüz kadar sahâbî bulunub doğruluk ve adâletleri muhakkak olan bunların hiçbirisi tarafından red ve inkâr olunmamış bulunması her halde zannın fevkinde bir kat'îyyet ifâde eder. Tâbîl ve Etbâu't-tâbîl devirlerinde ise rivâyet tarîkleri çoğalmış ve Buhârî zamanına kadar bu râvîlerden hiçbirisinde şüpheli mücib cüz'î bir muhâlefet bulunmamıştır. Şu halde bu i'câzkar vâkıanın âdetin hilâfında bir hakikat olduğu kabûl edilmek icâb eder. Bu cihetle bu haber tabiat kanunlarına aykırıdır diye red edilemez. Çünkü yalan üzerine ittifakları âdeten çok uzak olan büyük bir kalabalık tarafından muhâlefetsiz naklolunan ve vukûu muhakkak bulunan bir vâkıayı red ve inkâr inâd ve mükâbere olur.

۷ - (...) وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الدَّثَنِیِّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَسْرِ بْنِ أَبِي ذَرٍّ ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ بِالزَّوْرَاءِ . فَأَتَى بِإِنَاءٍ مَاءٍ لَا يَغْمُرُ أَصَابِعَهُ . أَوْ قَدَرًا مِائُوا رِي أَصَابِعَهُ . ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ هِشَامٍ .

7 - () : Said, Katâde'den, o da Enes (R) den şöyle tahdis etti : Peygamber (S) Zevrâ'da idi. Derken kendisine bir su kabı getirildi. Getirilen su, Peygamber'in parmaklarını örtmüyor, yahut da parmaklarını örtecek miktârda idi. Râvî bundan sonra (altı rakamlı) Hişâm hadisi tarzında zikr etmiştir.

۸ - (۲۲۸۰) وحَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا أَحْسَنُ بْنُ أَبِي عَيْنٍ . حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ أُمَّ مَالِكٍ كَانَتْ تُهْدِي لِلنَّبِيِّ ﷺ فِي عُسْكَةٍ لَهَا سَمْنَا . فَيَأْتِيهَا بِبُوحَا فَيَسْأَلُونَ الْأَدَمَ . وَلَيْسَ عِنْدَهُمْ شَيْءٌ . فَيَعْمِدُ إِلَى الدِّي كَانَتْ تُهْدِي بِهِ لِلنَّبِيِّ ﷺ . فَيَجِدُ فِيهِ سَمْنَا . فَمَا زَالَ يُقِيمُ لَهَا أَدَمَ يَتِيهَا حَتَّى غَصَرَتهُ . فَأَنْتِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « غَصَرَتهَا » . قَالَتْ : بَعَمٌ . قَالَ « لَوْ تَرَ كَتَبِيهَا مَا زَالَ فَأَتَا » .

8 - (2280) : Ma'kıl, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir (R) den şöyle tahdis etti : Ummu Mâlik, kendisine âid kırbadan küçük bir yağ tulumu içinde Peygamber'e yağ hediye eder idi. Akibinde bu kadının oğlanları kendisine gelirler de katık isterlerdi. Halbuki onların yanında (yiyecek) hiçbir şey de yoktu. Kadın, içinde Peygamber'e yağ hediye eder bulunduğu yağ tulumuna yönelirdi de onun içinde bir parça yağ bulurdu. Ve o yağ kadın için, evinin katığı olur dururdu. Nihâyet kadın o yağ tulumunu sıktı. Akibinde Peygamber'in yanına geldi. Peygamber (S) kendisine : «Sen o yağ tulumunu sıktın mı?» diye sordu. Kadın : Evet, dedi. Peygamber : «Eğer sen o yağ tulumunu sıkmadan bırakmış olsaydın dâima yağ mevcûd olacaktı» buyurdu⁸.

۹ - (۲۲۸۱) وحَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا أَحْسَنُ بْنُ أَبِي عَيْنٍ . حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ يَسْتَطِمْهُ . فَأَمَامَهُ شَطْرٌ وَسَقِ شَعِيرٌ . فَمَا زَالَ الرَّجُلُ يَأْكُلُ مِنْهُ وَابْرَأَتْهُ وَضَيْفُهُمَا . حَتَّى كَالَهُ . فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « لَوْ لَمْ تَكِلْهُ لَا كَلْتُمْ مِنْهُ ، وَلَقَامَ لَكُمْ » .

8. «Nihâyet kadın onu sıktı» sözünün ma'nâsı, kadın o yağ tulumunu sıkınca yağın bereketi gitti demektir. Bundan sonra gelecek hadîsdeki «nihâyet o zât arpayı ölçge vurdu» sözü de bu ma'nâyadır. Yani o zât arpayı ölçtüğü zaman arpanın bereketi gitti demektir.

Âlimler, bundaki hikmet şudur dediler : Yağ tulumunu sıkmak ve arpayı ölçmek, Allâh'ın rızıkma karşı teslimiyet ve tevekküle zıddır. Bu hareket, tedbiri, değişme ve kuvvete tutunmayı, Allâh'ın hükmünün sırlarını ve fadlını ihâtaya uğraşmayı tazammun eder. Böyle yapan da o ni'metin zevâlî ile muâkaba olunur (Nevevî).

9 — (2281) : Mu'kıl, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den şöyle tahdîs etti : Bir kimse Peygamber'e geldi ve ondan kendisine yiyecek vermesini istedi. Peygamber (S) de ona yarım deve yükü arpa verdi⁹. Artık o zât bu arpayı ölçeğe vuruncaya kadar kendisi, karısı ve her ikisinin konukları bu arpadan yemekde devâm ettiler. (Ölçeğe vurunca arpa tükendi ve) o zât tekrar Peygamber'e geldi. Peygamber : «Eğer o arpayı ölçmemiş olsaydın muhakkak ondan yemekde devâm edecektiniz ve o sizin rızkınız olmakda devâm edecekti» buyurdu.

١٠ — (٧٠٩) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ الْحَنْبَلِيُّ . حَدَّثَنَا مَالِكُ (وَهُوَ ابْنُ أَنَسٍ) عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ ؛ أَنَّ أَبَا الطُّفَيْلِ عَامِرَ بْنَ وَائِلَةَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ أَخْبَرَهُ . قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ عَزْوَةِ تَبُوكَ . وَكَانَ يَجْمَعُ الصَّلَاةَ . فَصَلَّى الظُّهْرَ وَالْمَصْرَ جَمِيعًا . وَالْمَغْرِبَ وَالْأَمْشَاءَ جَمِيعًا . حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمًا آخِرَ الصَّلَاةِ . ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الظُّهْرَ وَالْمَصْرَ جَمِيعًا . ثُمَّ دَخَلَ . ثُمَّ خَرَجَ بَعْدَ ذَلِكَ . فَصَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْأَمْشَاءَ جَمِيعًا . ثُمَّ قَالَ « إِنَّكُمْ سَتَأْتُونَ غَدًا ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، عَيْنَ تَبُوكَ . وَإِنَّكُمْ أَنْ تَأْتَوْهَا حَتَّى يُضْحِيَ النَّهَارُ . فَمَنْ جَاءَهَا مِنْكُمْ . فَلَا يَمْسُ مِنْ مَاءِهَا شَيْئًا حَتَّى آتَى » يَخْتَنَاهَا وَنَدَّ سَبَقْنَا إِلَيْهَا رَجُلَانِ . وَالْعَيْنُ مِثْلُ الشَّرَاكِ تَبْضُ . بِشَيْءٍ مِنْ مَاءٍ . قَالَ فَسَأَلَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هَلْ مَسَسْتُمَا مِنْ مَاءِهَا شَيْئًا ؟ » قَالَا : نَعَمْ . فَسَبَّهُمَا النَّبِيُّ ﷺ ، وَقَالَ لَهُمَا مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ . قَالَ ثُمَّ غَرَفُوا بِأَيْدِيهِمْ مِنَ الْعَيْنِ قَلِيلًا قَلِيلًا . حَتَّى اجْتَمَعَ فِي شَيْءٍ . قَالَ وَغَسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِيهِ يَدَيْهِ وَوَجْهَهُ . ثُمَّ أَعَادَهُ فِيهَا . فَجَرَّتِ الْعَيْنُ بِمَاءٍ مُنْتَهَرٍ . أَوْ قَالَ غَزِيرٍ . شَكَ أَبُو عَلِيٍّ أَيُّهَا قَالَ . حَتَّى اسْتَقَى النَّاسُ . ثُمَّ قَالَ « يُوشِكُ ، يَا مُعَاذُ ! إِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ ، أَنْ تَرَى مَاءَهُمَا قَدْ مُلِيَ جَنَانًا » .

10 — (706) : Muâz ibn Cebel (R) haber verib şöyle dedi : Biz Tebuk gazvesi yılında Rasûlullah (S) ile beraber sefere çıktık. Sefer esnâsında Rasûlullah namazı cem' eder idi. Şöyle ki öğlen ile ikindiye cem' ederek kılar, akşam ile yatsuyu da cem'ederek kılardı. Nihâyet bir gün de namazı geri bırakmışdı. Sonra çıkıp öğlen ile ikindiye cem' ederek kıldırđı. Sonra (çadırına) girdi, sonra bunun ardından çıktı ve ak-

9. Vesik, altmış sâ' alabilen bir ölçek ve mikdâra denir. Bir kavle göre bir deve yükünden ibâretdir. Birinci kavle göre altmış nebevî sâ', Hicâz ehli indinde üç yüz yirmi rıtl eder. Irak ehli indinde dört yüz seksen rıtl eder. Nitekim en-Nihâye'de de böyle resm edilmiştir (Kamûs Ter.).

şanlı yatsuyu cem' ederek kıldırdı ¹⁰. Sonra : «Sizler inşaallah yarın Tebuk pınarına varacaksınız. Sizler o pınarın yanına gündüzün duhâ vakti girmedikçe asla gitmiyeceksiniz. Sizden her kim o pınarın yanına giderse, ben gelmedikçe sakın onun suyundan hiçbir şeye el sürmesin» buyurdu. Nihâyet bizler o pınarın yanına geldik. Halbuki iki kişi de pınarın başına bizden önce varmışdı. Pınarın suyu da ayakkabı tasmaı gibi incecikden azar azar akıyordu. Rasûlullah pınarın başına bizlerden önce varan o iki kimseye : «Bu pınarın suyundan bir şeye el sürdünüz mü?» diye sordu. Onlar : Evet dokunduk dediler. Bunun üzerine Peygamber onlara serzeniş etti ve Allâh'ın dileyib. müsâade ettiği kadar ağır sözler söyledi. Sonra insanlar o pınarın suyundan elleri ile azar azar avucladılar. Nihâyet bu avuclanan sular bir şeyin içinde toplandı. Rasûlullah o kabın içinde ellerini ve yüzünü yıkadı. Sonra o suyu pınarın içine iâde etti. Bunun üzerine pınar bol bol dökülüb akmağa başladı, yahut da çok akmağa başladı. — Râvî Ebû Ali, Mâlik ibn Enes'in bu lafızlardan hangisini söylediğinde şek etmişdir — Nihâyet insanlar sularını aldılar. Sonra Rasûlullah : «Yâ Muâz! Uzun bir hayâta mazhar olman ve buraların yakında bahçeler ve ma'mûreliklerle dolub taşığını görmek çok muhtemeldir» buyurdu.

10. Bunlardan birincisi, cem'u takdime, ikincisi de cem'u te'hîre işâretidir. Bu hadis, seferde iki namazı takdîm ve te'hîr sûretiyle cem' etmenin cevâzı husûsunda Şâfiî'nin müstenedi (yanı dayandığı delil) dir. Hanefî'lere göre Arafât ile Müzdelife'den başka yerde iki namazı cem' etmek câiz olmaz. Hanefî'ler bu hadis ve benzerlerinden : Peygamber birinci namazı son vaktunda, ikinciye de ilk vaktunda kıldı da işte cem' bu sûretle hâsıl oldu. Yoksa öğleyi, ikindinin vakti girinceye kadar geri bırakmak sûretiyle değil diye cevap verirler. Onlar bu husûsda Buhârî ve Muslim'in İbn Mes'ûd'dan rivâyet ettikleri şu hadîse tutunurlar : İbn Mes'ûd : «Ben Rasûlullah'ın Müzdelife'den başka bir yerde hiçbir namazı vaktının hâricinde kıldığını görmedim. Rasûlullah Müzdelife'de akşam ile yatsuyu cem' ederek kıldı. Ertesi günün sabah namazını da vakıttan evvel kıldı» demişdir. Hanefîlere göre bu son hadis, haza da olsun, seferde olsun öğlen ile ikindi ve akşam ile yatsu arasını cem' etmenin cevâzını ihtivâ eden her hadîsle amelî ibtâl eder.

۱۱ - (۱۳۹۲) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنُ قَعْنَبٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ نَحْيٍ ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ بْنِ سَمْعٍ السَّامِدِيِّ ، عَنْ أَبِي مُهَيْمٍ . قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ غَزْوَةَ تَبُوكَ . فَأَتَيْنَا وَادِيَ الْقُرَى عَلَى حَدِيثِ لَامِرَاءَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اخْرُصُوهَا » فَخَرَصْنَاهَا . وَخَرَصَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَشْرَةَ أَوْسُقٍ . وَقَالَ « أَحْصِيهَا حَتَّى تَرْجِعَ إِلَيْكَ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ » وَانْطَلَقْنَا . حَتَّى قَدِمْنَا تَبُوكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « سَتَهْبُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَةُ رِيحٌ شَدِيدَةٌ . فَلَا يَقُمْ فِيهَا أَحَدٌ مِنْكُمْ . فَمَنْ كَانَ لَهُ بَعِيرٌ فَلْيَسُدَّ عَقَالَهُ » فَهَبَّتْ رِيحٌ شَدِيدَةٌ . فَقَامَ رَجُلٌ فَحَمَلَتْهُ الرِّيحُ حَتَّى أَتَتْهُ بِجَبَلٍ طَبِيٍّ . وَجَاءَ رَسُولُ ابْنِ الْعَلَاءِ ، صَاحِبِ أَيْلَةٍ ، إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِكِتَابٍ . وَأَهْدَى لَهُ بَقْلَةً يَنْضَاءُ . فَكَتَبَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَأَهْدَى لَهُ بُرْدًا . ثُمَّ أَقْبَلْنَا حَتَّى قَدِمْنَا وَادِيَ الْقُرَى . فَسَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَرْأَةَ عَنْ حَدِيثِهَا « كَمْ بَلَغَ ثَمَرُهَا ؟ » فَقَالَتْ : عَشْرَةَ أَوْسُقٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي مُسْرِعٌ . فَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ فَلْيُسْرِعْ مَعِيَ . وَمَنْ شَاءَ فَلْيَمْكُثْ » فَخَرَجْنَا حَتَّى أَشْرَفْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ . فَقَالَ « هَذِهِ طَابَةٌ . وَهَذَا أُحُدٌ . وَهُوَ جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ » ثُمَّ قَالَ « إِنَّ خَيْرَ دُورٍ الْأَنْصَارِ دَارُ بَنِي النَّجَّارِ . ثُمَّ دَارُ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ . ثُمَّ دَارُ بَنِي عَبْدِ الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ . ثُمَّ دَارُ بَنِي سَاعِدَةَ . وَفِي كُلِّ دُورٍ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ » فَلَمَجَعْنَا سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ . فَقَالَ أَبُو أُسَيْدٍ : أَلَمْ تَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَيْرَ دُورٍ الْأَنْصَارِ . فَجَعَلْنَا آخِرًا . فَأَذْرَكَ سَعْدُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! خَيْرَتِ دُورِ الْأَنْصَارِ فَجَعَلْتَنَا آخِرًا . فَقَالَ « أَوْلَيْسَ بِحَسْبِكُمْ أَنْ تَكُونُوا مِنَ الْخِيَارِ » .

11 — (1392) : Ebû Humeyd (es-Sâidiyy R) şöyle dedi : Biz Rasûlullah (S) ile beraber Tebuk gazvesine çıktık. Nihâyet Vâdî'l-Kurâ'-ya, bir kadına âid bir bahçenin üzerine geldik. Rasûlullah biz sahâbîlerine : «Bu bahçenin hurma mahsûlunu tahmîn ediniz» buyurdu. Biz de bahçenin mahsûlunu tahmîn ettik. Rasûlullah kendisi de bahçenin mahsûlunu on vesk tahmîn etti ve bahçe sâhibesi olan kadına : «Biz inşâallah tekrar sana dönünceye kadar sen bu bahçe mahsûlunun ne kadar ölçek geldiğini say» buyurdu. Müteâkiben biz yolumuza devam ettik ve nihâyet Tebuk'a geldik. Rasûlullah : «Bu gece sizin üzerinizden şiddetli bir rüzgâr esecektir. Sakın sizden hiç kimse bu rüzgâr esnasında ayağa kalkmasın. Devesi olan da, devesinin ipini sıkı bağlasın» buyurdu. Ve (hakikaten o gece) şiddetli bir rüzgâr esti. O sırada birisi ayağa kalkmışdı.

Rüzgâr onu sürükleyip tâ Tayy'in iki dağına attı. (Bu sefer de) Eyle sâhibi olan İbnu'l-Almâ'nın elçisi Rasûlullah'a bir mektûb getirdi. Peygamber'e de beyaz bir katır hediye etti. Rasûlullah da ona bir emânnâme yazdı ve bir bürde hediye etti. Sonra geriye döndük. Vâdi'l-Kurâ'ya geldiğimiz zaman Rasûlullah o bahçe sâhibesi olan kadına bahçesinden sorub «bahçenin mahsûlu ne mikdâra bâliğ oldu?» dedi. Kadın : On vesk geldi dedi. (Kafile Medîne'ye yaklaşınca) Rasûlullah : «Ben sur'atle gideceğim. Sizden de her kim isterse benimle beraber sür'atle hareket etsin, isteyen de eylensin» buyurdu. Bizler yola çıktık. Nihâyet Medîne'yi uzaktan gördüğümüzde Rasûlullah : «İşte bu Tâbe'dir. Ve bu da Uhud'dur. Uhud öyle bir dağdır ki, o bizleri sever, biz de onu severiz» buyurdu. Rasûlullah sonra : «Muhakkak ki Ensâr yurtlarının en hayırlısı Neccâr oğullarının yurdudur. Sonra Abdu'l-Eşhel oğulları yurdu, sonra Abdu'l-Hâris İbni'l-Hazrec oğulları yurdu, sonra da Sâide oğulları yurdudur. Hulâsa bütün Ensâr yurtları (yani mahalleleri halkı) nda hayır vardır» buyurdu. Derken bize arkamızdan Sa'd ibn Ubâde yetişti. Ebû Useyd ona : Görmedin mi Rasûlullah Ensâr yurdlarının sıra ile hayırlılıklarını ve faziletlerini söyledi de bizi bunda en sonuncu kıldı? dedi. Bunun üzerine Sa'd Rasûlullah'a yetişti ve : Yâ Rasûlallah! Ensâr yurtlarının sıra ile hayırlılıklarını söyleyib bizleri sonuncu kıldın! dedi. Rasûlullah : «Hayırlılardan olmaklığınız size kâfi değil midir?» buyurdu¹¹.

۱۲ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا الْمُؤَيَّرَةُ بْنُ سَلَمَةَ الْمُخْزُومِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَهْبٌ . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ بَحْتِیْ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، إِلَى قَوْلِهِ « وَفِي كُلِّ دُورِ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ » وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ مِنْ قِصَّةِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ وَهْبٍ : فَكَتَبَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَحْرِمُ . وَلَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِ وَهْبٍ : فَكَتَبَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

12 - () : Buradaki râvî Amr ibn Yahyâ bu isnâdla «hulâsa bütün Ensâr yurdlarında hayır vardır» sözüne kadar rivâyet etti, fakat bundan sonraki Sa'd ibn Ubâde kıssasını zikretmedi. Buradaki râvîlerden Vuhayb'ın hadisinde : Rasûlullah da ona beldeleri halkı için bir

11. Bu hadiste Peygamber'in muhim bir mu'cizesi görülmektedir. Bu da Tebuk seferinde bir gece şiddetli bir fırtınanın kopacağını Peygamber'in vukûundan evvel bütün orduya haber vermesi ve ona göre sahâbilerine gereken ihtiyât tedbirlerini aldırmasıdır. Bu tedbirler zümresinden birisi, herkesin fırtına sırasında bulunduğu yerde sinmesi ve ayağa kalkıp gezinmemesidir. Bir diğeri de suvârilerin develerini sıkı bağlamaları kerviyetidir. Hakikaten bu şiddetli fırtına haber verildiği gibi kopmuş ve fırtına gâfil avladığı bir kimseyi Tayy dağlarına kadar önüne katarak sürükleyip atmıştır.

emânnâme yazdı, fıkрасını ziyâde etti. Fakat yine bu Vuhayb'ın hadîsinde : Rasûlullah ona yazdı fıkрасını zikretmedi.

(:) مَاب نرکلا. علی الله لهالی، وعصم الله لهالی من الناس

۱۳ - (۸:۳) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرٍ. ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَرَزَانَ، مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ زِيَادٍ (وَالْأَفْظُ لَهُ). أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ (بَعْدِي ابْنُ سَعْدٍ) عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سِنَانِ بْنِ أَبِي سِنَانٍ الدَّوْلِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ : غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ غَزْوَةَ بَقْلٍ. فَأَذْرَكْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي وَادٍ كَثِيرِ الشَّجَرِ. فَتَرَلَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَحْتَ شَجَرَةٍ. فَمَلَأَ سَيْفُهُ بَقْصِينَ مِنْ أَغْصَانِهَا. قَالَ : وَتَفَرَّقَ النَّاسُ فِي الْوَادِي يَسْتَقِيلُونَ بِالشَّجَرِ. قَالَ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِنَّ رَجُلًا أَتَانِي وَأَنَا نَائِمٌ. فَأَخَذَ السَّيْفَ فَاسْتَيْقَظْتُ وَهُوَ قَائِمٌ عَلَيَّ رَأْيِي. فَلَمْ أَشْعُرْ إِلَّا وَالسَّيْفُ صَلَبًا فِي يَدِي. فَقَالَ لِي : مَنْ يَنْعُمُكَ مِنِّي؟ قَالَ قُلْتُ : اللَّهُ. ثُمَّ قَالَ فِي النَّبَايَةِ : مَنْ يَنْعُمُكَ مِنِّي؟ قَالَ قُلْتُ : اللَّهُ. قَالَ فَشَامَ السَّيْفَ. فَهَاهُوَ ذَا جَالِسٍ» ثُمَّ لَمْ يَعْرِضْ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ.

(4) PEYGAMBER'İN YÜCE ALLÂH'A TEVEKKÜLÜ VE YÜCE ALLÂH'IN ONU İNSANLARDAN KORUMASI BÂBİ

13 — (843) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Biz Rasûlullah'ın maiyyetinde Necd tarafına doğru bir gazveye gittik. (Dönüşde) Rasûlullah (S) ulu ağacı çok olan bir vâdide bize yetişdi. Akabinde Rasûlullah (dinlenmek için) bir ağacın altına indi ve kılıcını ağacın dallarından birine asdı. Sefer halkı da ağaçlarla gölgelenmek üzere vâdî içinde dağıldılar. Sonra Rasûlullah bize : «Ben uyurken bir kimse benim yanıma geldi ve kılıcı aldı. Bu sırada ben hemen uyandım. O da baş ucumda dikilmiş halde idi. Kılıcın onun elinde kınından sıyrılmış vaziyette olduğundan başka bir şey hissetmemişdim ki o bana : Benim tecâvuzumdan şu anda seni kim kurtarabilir? dedi. Ben de : Allâh korur dedim. Sonra o bedevî ikinci defa da bana : Şimdi benden seni kim koruyabilir? dedi. Ben yine : Allâh korur, dedim. Bunun üzerine adam kılıcı kınına koydu. İşte o kimse şurada oturuyor» dedi. Sonra Rasûlullah o insana karşı bir harekette bulunmadı (yani ona bir cezâ vermedi) 12.

12. Bundan sonraki hadîsin ikinci rivâyetinde tasrih edildiği üzere bu vak'a Zâtu'r-Rıkâ' seferinde olmuştur. Buhârî'nin Zâtu'r-Rıkâ' bâbındaki bir rivâyetinde bu bedevinin adı Gavres ibn Hâris olduğu bildirilmiştir. Rasûlullah'ın bu bedeviyi cezâlandırmayıp

١٤ - (...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . قَالَ : أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ : أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ : حَدَّثَنِي سَيِّدَانُ بْنُ أَبِي سَيْنَانَ الدَّوْلِيُّ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ : أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيَّ ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ ، أَخْبَرَهُمَا : أَنَّهُ غَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ غَزَاةً قَبْلَ تَبُوكَ . فَلَمَّا قَفَلَ النَّبِيُّ ﷺ قَفَلَ مَعَهُ . فَأَذَرَ كَثَرُهُمُ الْقَائِلَةَ يَوْمًا . ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ وَمَعْمَرٍ .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : أَقْبَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . حَتَّى إِذَا كُنَّا بِذَاتِ الرَّقَاجِ . يَمَعْنِي حَدِيثُ الزُّهْرِيِّ . وَلَمْ يَذْكُرْ : ثُمَّ لَمْ يَرْضَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

14 - () : Peygamber'in sahâbîlerinden olan Câbir ibn Abdullah (R) haber verdi ki kendisi Peygamber (S) ile beraber Necd tarafına doğru bir gazveye gitmişti. Peygamber bu gazâdan döndüğü zaman Câbir de onunla beraber dönmüştü. Dönüşde bir gün kendilerine gün ortası sıcağı erişmişti.. Râvî bundan sonra (13 rakamı ile geçen) İbrahim ibn Sa'd ve Ma'mer hadîsi tarzında zikretmiştir.

() : Buradaki râvî de Câbir'in : Biz Rasûlullah ile beraber döndük. Nihâyet Zâtu'r-Rıka' denilen yerde bulunduğumuz zaman diyerek rivâyet ettiği hadîsi (14 rakamlı) Zuhri hadîsi ma'nâsiyle rivâyet etmiş fakat : Sonra Rasûlullah o insana karşı bir harekette bulunmadı, fık rasını zikretmemiştir.

(٥) بَابُ بَيَانِهِ مِثْلَ مَا بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْهَبَرِ وَالْعِلْمِ

١٥ - (٢٢٨٢) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو عَامِرٍ الْأَشْمَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي عَامِرٍ) . قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ أَبِي بُرَّةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : « إِنَّ مِثْلَ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ عَزَّ وَجَلَّ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ كَمِثْلِ غَيْثٍ أَصَابَ أَرْضًا . فَكَانَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ طَيِّبَةٌ . قِيلَتْ الْمَاءُ فَأَنْبَتَ الْكَلَّا وَالْمَشْبَ الْكَثِيرَ . وَكَانَ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتِ الْمَاءُ .

afvetmesi, hem bedevinin, hem de kabîlesi halkının gönüllerini te'sirli olarak muslimanlığa ısındırmak içindir. Vâkidî'nin rivâyetine göre Rasûlullah'ın bu arzusu gecikmeyib tahakkuk etmiş, Gavres musliman olduğu gibi Peygamber'in bu mu'cizesini, bu afv ve musâmahasını duyan kabîlesi halkından pek çok kimseler de musliman olmuşlardır.

فَنَقَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ . فَشَرَبُوا مِنْهَا وَسَقَوْا وَرَمَوْا . وَأَصَابَ طَائِفَةٌ مِنْهَا أُخْرَى . إِنَّمَا هِيَ قِيَمَانٌ لَا تُغْسِكُ مَاءً وَلَا تُنْبِتُ شَيْئًا . فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقَهُ فِي دِينِ اللَّهِ ، وَتَقَعَهُ بِمَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ ، فَقَلِمَ وَعَلِمَ وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَفْقَهْ بِذَلِكَ رَأْسًا . وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّتِي أُرْسِلْتُ بِهِ .

(5) PEYGAMBER (S) İN BA'S OLUNDUĞU HİDÂYET VE İLMİN MESELİNİ BEYÂN BÂBİ

15 — (2282) : Ebû Mûsâ (R) dan, (şöyle demiştir) : Peygamber (S) buyurdu : «Azîz ve Celîl olan Allah'ın benim vâsıtamla gönderdiği hidâyet ve ilim, yağmura benzer. (Bu yağmur kâh öyle) bir toprağa düşer ki onun bir kısmı güzel bir tâifedir. Suyu kabûl eder de çayır ile bol ot bitirir. Bir kısmı da kurak olur, suyu (üstünde) tutar da yüce Allah onunla halkı fâidelendirir. Ondan hem kendileri içerler, hem de hayvanlarını suvarıb güderler. Bu yağmur diğer nev' toprağa daha 'isâbet eder ki o düz ve kaypakdır. Ne suyu tutar, ne de çayır bitirir. Allâh'ın dînini anlayıp da Allâh'ın benimle gönderdiği hidâyet ve ilimden faydalanan ve bunu bilib başkasına bildiren kimse ile (bunu duyduğu vakıt kibrinden) başını bile kaldırmayan ve Allâh'ın benimle gönderilen hidâyetini kabûl etmeyen kimse işte böyledir»¹³.

13 Hadîsin ma'nâları ve maksadı, Peygamber'in getirdiği hidâyetin suya benzetilmesidir. Bunun da ma'nâsı, toprak üç nevidir, insanlar da böyledir. Birinci nevi toprak, yağmurla faydalanır da ölü hale gelmesinin ardından dirilir, ot bitirir. Artık kendisi ile insanlar, hayvanlar, ekinler ve diğer şeyler faydalanırlar. İnsanlardan birinci nevi de böyledir : Kendisine hidâyet ve ilim ulaşır da o bunu ezberler, kalbi dirilir, kendisi onunla amel eder, onu başkalarına öğretir. Neticede hem kendisi faydalanır hem de başkasına fayda verir.

Toprakdan ikinci nevi, nefsinde faydalanmayı kabûl etmez. Lâkin onda fayda vardır. O da başkaları için suyu tutmasıdır. O sudan insanlar, hayvanlar faydalanırlar. İnsanlardan ikinci nevi de böyledir : Onların hıfz edici kalbleri vardır. Lâkin onların nufûz edici fehmleri yoktur. İlimde kendisi ile ma'nâları ve hükümleri istinbât edecekleri köklü bir rusûhları da yoktur. Onların nezdinde tâata bir gayret ve cehde amel de yoktur. Onlar ilmi muhâfaza ederler, nihâyet onların yanındaki ilme susamış ve muhtâc, fayda vermeğe ve faydalanmaya ehl bir tâlib gelir de onlardan bu ilmi alır ve bu ilimle faydalanır. İşte bunlar kendilerine ulaşanla fayda verirler.

Üçüncü nevi toprak, ot bitirmeyen, çorak ve benzeri yerdir. Bu ne su ile faydalanır, ne de başkalarının faydalanması için suyu tutar. İnsanlardan üçüncü nevi de böyledir : Onların ezberleyici kalbleri ve koruyucu fehmleri yoktur. İlimi işittikleri zaman ne onunla faydalanabilirler, ne de başkalarının faydalanabilmesi için onu ezber edebilirler (Nevevî).

Bu taksime göre topraklar da, insanlar da üç kısma ayrılmış oluyorlar :

- Fayda veren, faydalanan;
- Fayda veren, faydalanamıyan;
- Ne fayda veren, ne de faydalanan.

(٦) باب تنفقه صلى الله عليه وسلم على أمته ، ومبالغة في تحذيرهم مما بضروهم

١٦ - (٢٢٨٣) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَادٍ الْأَشْمَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَالْأَفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ) . نَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ كَقَبْلِ رَجُلٍ أَتَى قَوْمَهُ فَقَالَ : يَا قَوْمُ ! إِنِّي رَأَيْتُ الْجَبِشَ بَعِثَنِي . وَإِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْعَرِيَانُ . فَالْتَجَاءُ . فَاطَاعَهُ طَائِفَةٌ مِنْ قَوْمِهِ . فَأَذْلَجُوا . فَانْطَلَقُوا عَلَى مُهْلَتِهِمْ . وَكَذَّبَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ فَأَصْبَحُوا مَكَانَهُمْ . فَصَبَّحَهُمُ الْجَبِشُ فَأَهْلَكَهُمْ وَاجْتَاَحَهُمْ . فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ أَطَاعَنِي وَاتَّبَعَ مَا جِئْتُ بِهِ . وَمَثَلُ مَنْ عَصَانِي وَكَذَّبَ مَا جِئْتُ بِهِ مِنَ الْحَقِّ . »

(6) PEYGAMBER (S) İN UMMETİNE ŞEFEKATİ VE ONLARA ZARAR VERECEK ŞEYLERDEN KENDİLERİNİ SAKINDIRMAKDAKİ MÜBÂLAĞASI BÂBİ

16 — (2283) : Ebû Mûsâ'dan (şöyle demiştir) : Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : « Benim ve Allâh'ın benimle gönderdiği şeyin meseli, şu kimse gibidir ki kavmine geldi ve : Ey kavmim! Ben gözlerimle düşman ordusunu gördüm. Ben elbiselerinden soyunmuş, tehlikenin büyüklüğünü haber veren bir nezîrim¹⁴. Kurtuluş çâresini arayın dedi. Bu ihbâr üzerine kavminden bir tâife onun uyarmalarına itâat ettiler de gecenin evvelinde hareket edip rıfk ve teennî üzere gittiler. Onlardan bir tâife de bu neziri tekzîb ettiler de sabaha kadar yerlerinde kaldılar. Derken ordu kendilerini bastırdı, onları helâk eyleyip köklerini kazıdı. İşte bana itâat edip de bana tâbi' olan ve bana âsî olub da benim getirdiğim hakîkatı yalan sayan kimselerin meseli böyledir».

14. Bunun aslı şudur : Bir kimse kendi kavmini korkutmak ve korkuyu gerektirecek şeyi onlara bildirmek istediği zaman kavminden uzakta bulunduğu anda, onları ansızın basacak tehlikeyi kendilerine haber vermek için elbiselerini çıkarır ve onunla kendilerine işaret eder. Bunu ekseriya o kavmin gözcüleri ve düşman tarafına çıkardıkları öncüleri yapardı.

Bu en-nezîru'l-uryân ta'bîrî, mutlaka halka münzir olan kimsede kullanılır. Zira Arabların âdeti, bir adam kavmini baskın ve tecâvüz vukûundan haberdar edip korkutma hâlinde elbisesinden soyunarak gelir ihbâr ve ikaz ederdi (Kamûs Ter.).

۱۷ — (۲۲۸۴) وَحَدَّثَنَا نُفَيْسَةُ بْنُ سُوَيْدٍ . حَدَّثَنَا الْمُهَيَّرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقُرَشِيُّ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ،
عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُ أُمَّتِي كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ
نَارًا . فَجَعَلَتِ الدَّوَابُّ وَالْفَرَاشُ يَقَعْنَ فِيهِ . فَأَنَا آخِذٌ بِحُجْزِكُمْ وَأَنْتُمْ تَقَعُونَ فِيهِ » .
(...) وَحَدَّثَنَا تَمْرُؤُ النَّافِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

17 — (2284) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Benimle ummetimin meseli bir ateş yakan kimsenin meseli gibidir ki hayvanlar ve küçük kelebekler ateşe düşmeğe başladılar. İşte sizler düşüncesiz ve tedbirsiz olarak sür'atle ateşe düşer halde bulunuyorsunuz da ben sizin izâr ve şalvar bağlama yerlerinizden (yani bellerinizden) sizleri yakalayıp kurtarmaya çalışıyorum».

() : Buradaki râvîler de Ebu'z-Zinâd'dan bu isnâdla, bu hadîs tarzında rivâyet ettiler.

۱۸ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ :
هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَثَلِي
كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا . فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهَا جَمَعَ الْفَرَاشُ وَهَذِهِ الدَّوَابُّ الَّتِي فِي النَّارِ يَقَعْنَ فِيهَا .
وَجَعَلَ يَحْجُزُهُنَّ وَيَقْلِبُهُنَّ فَيَتَقَحَّمْنَ فِيهَا . قَالَ فَذَلِكُمْ مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ . أَنَا آخِذٌ بِحُجْزِكُمْ عَنِ النَّارِ .
هَلُمَّ عَنِ النَّارِ . هَلُمَّ عَنِ النَّارِ . فَتَقْلِبُونِي تَقَعُونَ فِيهَا » .

18 — () : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan bize tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Bunlardan biri şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Benim hâlim, bir ateş yakan kimse gibidir ki ateş, etrafını aydınlattığı zaman küçük kelebekler ve ateşde bulunan hayvanlar ateş içine düşmeğe başladılar. O kimse bu hayvanları ateşe düşmelerinden men' etmeğe başladı. Fakat hayvanlar o zâta galebe edib düşüncesizce ve sür'atle ateşe düşüyorlardı. İşte size bu benimle sizin meselinizdir. Ben sizin izâr ve don bağliyacık yerlerinizden (yani bellerinizden) ateşe gitmeyesiniz diye tutuyor, ateşden sakının! Ateşden sakının! diyorum. Sizler bana galebe edib düşüncesiz ve tedbirsiz olarak sür'atle ateşe düşüyorsunuz».

۱۹ — (۲۲۸۵) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا سَلِيمٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مِينَاءَ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَثَلِي وَمَثَلُكُمْ كَمَثَلِ رَجُلٍ أَوْقَدَ نَارًا . فَجَعَلَ الْجَنَادُ وَالْفَرَاشُ يَقَعْنَ فِيهَا . وَهُوَ يَذْبُحُهُنَّ عَنْهَا . وَأَنَا آخِذٌ بِحُجَزِكُمْ عَنِ النَّارِ . وَأَنْتُمْ تَقْلَتُونَ مِنْ يَدِي » .

19 — (2285) : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Benim meselimle sizin meseliniz, ateş yakan bir kimsenin meseli gibidir : Ocak çekirgeleri¹⁵ ve küçük kelekler ateşe düşmeğe başladılar. O zât da bunları ateşden korumağa çalışıyor. İşte ben de sizi ateşden korumak için bellerinizden tutuyorum, halbuki siz benim elimden çıkıp kaçıyorsunuz».

(۷) باب ذكر كونه صلى الله عليه وسلم غاتم النبيين

۲۰ — (۲۲۸۶) حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بُنْيَانًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ . فَجَعَلَ النَّاسُ يُطِيفُونَ بِهِ . يَقُولُونَ : مَا رَأَيْنَا بُنْيَانًا أَحْسَنَ مِنْ هَذَا . إِلَّا هَذِهِ اللَّبَنَةُ . فَكُنْتُ أَنَا تِلْكَ اللَّبَنَةُ » .

(7) MUHAMMED (S) İN HÂTEMU'N-NEBİYYİN (PEYGAMBERİN SONU) OLUŞUNU ZİKİR BÂBİ

20 — (2286) : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Benim ile peygamberler zümresinin benzeri, şu kimsenin benzeri gibidir ki o kimse bir binâ yaptırmış ve binâyı güzel yapıp süslemişdir. Müteâkiben insanlar o binâyı gezmeğe başlamışlar ve : Şu (eksik) bir kerpiç müstesnâ, biz bu binâdan daha güzel bir yapı görmedik derler. İşte ben o bir tek kerpiç oldum».

15. Cündeb, Cündub ve Cindeb, bir nevi ma'rûf çekirge smidir. Bazı ana lügat kitaplarında erkek çekirge ile ve bazan da ocak çekirgesi ve gece çekirgesi dedikleri çekirge ile tefsir edilmiştir. Geceleri gıcırta gibi ses çıkarırlar. (Kamûs Ter.).

Hadisin maksadı şudur : Peygamber, câhillerin ve muhâliflerin ma'siyetleri ve şehvetleri sebebiyle âhiret ateşine düşmelerini, onları men' etmesine ve men' edecek yerlerinden onları tutmasına rağmen, onların oraya düşmeye hurs göstermelerini, küçük keleklerin hevâsı ve temyiz kabiliyetinin zafılığından dolayı dünyâ ateşine düşmelerine benzetmiştir. Bu iki sınıfın her ikisi de nefsini helâk etmeğe harisdirler (Nevevî).

٢١ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ « مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ ابْتَنَى بُيُوتًا فَأَحْسَنَهَا وَأَجْمَلَهَا وَأَكْمَلَهَا . إِلَّا مَوْضِعَ لَبَنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَائِهَا . فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ وَيُعْجِبُهُمُ الْبُنْيَانُ فَيَقُولُونَ : أَلَا وَضَعْتَ هَهُنَا لَبَنَةً ! فَيَقِيمُ بُنْيَانُكَ » فَقَالَ مُحَمَّدٌ ﷺ « فَكُنْتُ أَنَا اللَّابَنَةُ »

21 — () : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan bize tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Onlardan biri de şudur : «Ebû'l-Kasım (S) şöyle buyurdu : «Benimle, benden önceki peygamberler zümresinin meseli şu kimsenin meseli gibidir ki o kimse bir takım evler yapmış, onların yapısını güzelleştirib süslemiş. Yalnız köşelerinden bir köşede bir tuğla yeri hâric binâları tamamlayıp ikmâl etmiş. Bu vaziyetde insanlar binâyı gezmeğe başladılar. Binâ insanların çok hoşlarına gider ve : Keşki şuracığa tek kerpici de koysaydın da artık bünyânın tastamâm olsaydı ya derler». Muhammed (S), «işte o (yeri boş bırakılan) tek kerpiç ben oldum» buyurdu¹⁶.

٢٢ - (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (بِعَمْرٍو ابْنِ جَعْفَرٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بُنْيَانًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ . إِلَّا مَوْضِعَ لَبَنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَائِهِ . فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيُعْجِبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ : هَلَّا وَضَعْتَ هَٰذِهِ اللَّابَنَةَ ! قَالَ فَأَنَا اللَّابَنَةُ . وَأَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَثَلِي وَمَثَلُ النَّبِيِّينَ » فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

22 — () : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle bu-

16. Peygamber'imizin bu hadislerde hâiz olduğu *Hâtemu'n-nebiyyîn* sıfatını temsili bir üslûbla mürekkebi bir teşbih hâlinde ifâde etmesi, san'at bakımından çok belîğdir. Mürekkebi teşbih, bütün müşebbeh manzûmesinden alınan bir vasfın müşebbehun bih manzûmesine kıyâs ve tatbikından ibâretir. Hadîsde insanlığı güzel ahlâka irşâd etmek gâyesi ile gönderilen Peygamber'ler câması, esâsı kurulmuş, duvarları yükselmiş ve bütün inşâ noksanlıkları ve tezyinatı tamamlanmış, yalnız bir tuğlanın yerine konulması eksik kalmış bir binâyı benzedilmiştir. O, konulması geri kalan tuğla da benim, ve ben böylece peygamberler binâsının tamamlayıcısıym buyurulmuş oluyor.

yürmüştür : «Benim ile benden evvelki peygamberlerin meseli şu bir kimsenin meseli gibidir ki, o kimse bir binâ kurmuş ve binâyı güzel yapıp süslemiş; yalnız köşelerinden bir köşede bir kerpiç yeri eksik kalmış. Bu vaziyetde halk binâyı dolaşmaya başlarlar. Binâyı çok beğenirler ve keşki şu bir tek kerpiç de konulmuş bulunsaydı! derler. İşte ben, o (yeri boş bırakılan) kerpiciyim, ben HÂTEMU'N-NEBİYYİN'im (yani Peygamber'lerin sonuyum)» 17.

() : Burada yine Ebû Sâlih, Ebû Saïd'in : Rasûlullah : «Benim meselimle diğer peygamberlerin meseli» buyurdu dediğini rivâyet etmiş ve onun benzerini zikretmiştir.

٢٣ - (٢٢٨٧) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ . حَدَّثَنَا سَمِيعُ بْنُ مِينَاءَ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ ، كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى دَارًا فَأَتَمَّهَا وَأَكْمَلَهَا إِلَّا مَوْضِعَ لَبْنَةٍ . فَجَعَلَ النَّاسُ يَدْخُلُونَهَا وَيَتَعَجَّبُونَ مِنْهَا ، وَيَقُولُونَ : كَوَلَا مَوْضِعَ اللَّابَنَةِ ! » قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَأَنَا مَوْضِعُ اللَّابَنَةِ . جِئْتُ فَخَتَمْتُ الْأَنْبِيَاءَ » .

(..) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا سَلِيمٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَقَالَ بَدَلٌ - أَيْمًا - أَحْسَنًا .

23 — (2287) : Câbir (R) den, (şöyle demiştir) : Peygamber

17. Hz. Peygamber'in bu HÂTEMU'N-NEBİYYİN sıfatı Kur'ân-ı Kerim'de de zikr ve tes-cil olunmuştur :

•MUHAMMED SİZİN ADAMLARINIZDAN HİÇBİRİNİN BABASI DEĞİL, VE LAKİN ALLAH'IN RASÜLU VE PEYGAMBERLERİN SONUNCUSUDUR; ALLAH HER ŞEYİ HAKKIYLE BİLENDİR. (el-Ahzâb : 40).

•Hâtem, Asum kırâatında tâ'nın fethi ile, mütekâbisinde tâ'nın kesri ile okunur. Kesr ile -hâtim, ism fâil olub hatm eden, nihâyete erdiren, yahut mühürleyen demek olur. Feth ile hâtem de ism âlet olub mühür demektir. Mühür de bir şeyin tevsik ve tasdik için nihâyete basıldığından hem âhir ma'nâsını, hem tasdik ma'nâsını tazammun eder. Şu halde iki kırâat HÂTEMU'N-NEBİYYİN vasfının iki mef'hûmunu ayrı ayrı ihtâr ediyor. Yani Muhammed Rasûlullah, hem peygamberleri hitâme ordiren son peygamberdir, âhiru'l-enbiyâdır, hem de bütün peygamberleri tasdik ve tevsik eden ilâhî bir mühürdür. Eğer o gelmeseydi diğer peygamberler unutulub gidecek, târihde onların mevcûdiyetlerinin ve nübüvvetlerinin hakkıyyetini ilmen isbât etmek mümkün olmayacaktı. Çünkü diğer peygamberlerin hayât ve mevcûdiyetleri târihin sine-sinde Muhammed'in hayâtı gibi vuzûh ve vusûk ile ma'lûm değildir. Öyle ki bugün Kur'ân olmasaydı Mûsâ ile İsâ'nın bile varlıkları ciddiyetle isbât olunamazdı. Muham-med'in hayâtı ve nübüvvetinin târihde vuzûh ve kat'iyetle ma'lûm olması sayesinde ki diğer peygamber'lerin de mâziydeki nübüvvetlerini tasdik için bir vesika elde edilmiş bulunuyor. Aynı zamanda Muhammed Aleyhisselâm diğer enbiyânın kendisi hakkındaki bişâretlerini tahakkuk ettirmek i'tibârıyla de onların nübüvvetini mühür-leyen ilâhî bir damgadır. Muhammed'in nübüvveti ile beşeriyet dîn noktaî nazârından tekâmül gayesine ırmıştır. Ondan sonra başka peygamber beklememeli, Muhammed'in nûrunu ta'kib eylemelidir. (Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, V, 3906).

(S) şöyle buyurdu : «Benimle diğer peygamberler zümresinin meseli, şu bir kimsenin meseli gibidir ki, o kişi bir ev yapmış ve binâyı tamamlayıp ikmâl etmiş de yalnız bir tuğla yerini eksik bırakmış. Bu vaziyetde halk binâyı girip gezmeğe başlarlar ve (eksik yeri görüb) hayret ederek : Şu bir tuğlanın yeri boş (bırakılmış) olmasaydı derler». Bundan sonra Rasûlullah : «İşte o tuğlanın yeri benim yerimdir. Artık ben geldim ve Peygamberleri mühürleyip bitirdim» buyurdu ¹⁸.

() Ve yine bana o hadîsi Muhammed ibn Hâtîm tahdîs etti. Bize İbn Mehdî tahdîs etti. Bize Selîm ibn Hayyân bu isnâdla onun benzeri olarak tahdîs etti ve — onu tamamladı yerine — onu güzel yaptı dedi.

(۸) باب إذا أراد الله تعالى رحمته قبض نبيها قبلها

۲۴ — (۲۲۸۸) قَالَ مُسْلِمٌ : وَحَدَّثْتُ عَنْ أَبِي أَسَامَةَ . وَبِمَنْ رَوَى ذَلِكَ عَنْهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعِيدٍ الْجَوْهَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ . حَدَّثَنِي بُرَيْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي رُزْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَرَادَ رَحْمَةً أُمَّةً مِنْ عِبَادِهِ ، قَبَضَ نَبِيَّهَا قَبْلَهَا . فَجَعَلَهُ لَهَا فَرَطًا وَسَلَفًا بَيْنَ يَدَيْهَا . وَإِذَا أَرَادَ هَلَكَةً أُمَّةً ، عَذَّبَهَا وَنَبِيَّهَا حَتَّى ، فَأَهْلَكَهَا وَهُوَ يَنْظُرُ ، فَأَقْرَبَ عَيْنَهُ بِهَلَكَتِهَا حِينَ كَذَبُوهُ وَعَصَوْا أَمْرَهُ .»

(8) «YÜCE ALLAH BİR UMMETE RAHMET ETMEK İSTEDİĞİ ZAMAN O UMMETİN PEYGAMBERİNİ UMMETDEN ÖNCE KABZ EDER» BÂBİ

24 — (2288) : Ebû Mûsâ (R) dan; Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Azîz ve Celîl olan Allah, kullarından bir ummete rahmet etmek istediği zaman o ummetin peygamberini ummetden önce kabzeder de o peygamber'i onlar için, varacakları yerde hazırlık ve şefâat yapacak bir

18. Bu hadîslerden ve bundan evvelki hadîsin hâşiyesinden anlaşıldı ki hâtem, mühür demektir. Yazılı şeylerin sonuna basılır ve onun muhtevâsının doğruluğunu tasdik ile beraber yazının orada nihâyet bulunduğunu ve bu tasdik hâricinde zeylen ilâve edilecek bir şeyin hiçbir hukûkî kıymeti olmayacağını işâr eder. Bu itibarla Peygamberimiz, hâtemu'n-nebiyyin vasfıyla kendisine gelinceye kadar geçen Peygamberlerin nubuvvetlerini tasdik ve enbiyâ ma'şerinin silsilesi nihâyet bulunduğunu, kendisinden sonra peygamber gelmiyeceğini işâr eden nubuvvet mühürü demek olur. Hâtem, bir şeyin sonuna da itlâk olunur. Hâtemu'l-kavm terkiibinin, bir soyun son ferdi ma'nâsına kul-lanılması, yukardaki ma'nâyı te'yîd eder.

«Ben ancak iyi ahlâkı tamamlamak için gönderildim» hadîsi de bu hakîkatı ifâde eder. O, evden geri kalanın islâhı kendisi ile bütünlenecek olan bu bir tuğla gibi, muazzam insanlık faziletlerini ve iyi ahlâkı tamamlayacak olan son peygamberdir.

önce ve ondan önce giden bir kimse kılar. Bir ummetin helâkine irâde ettiği zaman ise o ummetin peygamberi daha hayatta iken ummeti azâb eder, peygamber bakıp dururken onları helâk eyler. Hâsılı, onlar peygamberleri yalanladıkları ve emrine âsî oldukları zaman, Allah onları helâk etmek sûretiyle Peygamberinin gözünü aydınlatıp memnûn eder».

(۹) باب إنبات موسى نبينا صلى الله عليه وسلم ومنا

٢٥ - (٢٢٨٩) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زَائِدَةُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُثْمَرَ قَالَ :

سَمِعْتُ جُنْدَبًا يَقُولُ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « أَتَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْخَوْضِ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ع . وَحَدَّثَنَا أَبُو كَرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ إِسْرَافِيلَ .

جَمِيعًا عَنْ مِسْرَرٍ . ع . وَحَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ بْنُ مُمَازٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُثْمَرَ ، عَنْ جُنْدَبٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

(9) PEYGAMBERİMİZİN (S), HAVZINI VE SIFATLARINI İSBÂT BÂBİ¹⁹

25 — (2289) : Abdulmelik ibn Umeyr tahdis edib dedi ki :

19. Bu bâbın hadislerinde Peygamber'in bir havz'ı olduğu beyân edilmiştir. Bu havz yine Peygamber tarafından sütten daha beyaz, baldan daha tatlı, genişliği ve uzunluğu şuradan şuraya kadar..., ondan içen bir daha susamaz gibi vasıflarla tavsîf edilmiştir. Bir de kevser sûresinde Peygamber'e ihsân olduğu ifade edilen kevser vardır. Bu ikisinden murâd bir midir? havz, nehrin menbâi veya döküldüğü yer gibi midir? yoksa ayrı mıdır? diye tedkik edilmiştir. Meşhûru havz, mahşeredir, bazıları mizândan ve sırâtdan evveldir demişler, diğer bazıları da onlardan sonra cennetin kapusuna yakın ve Muhammed ummetinden cennetlik olanların aralarındaki hakları halâllaşmak için habs olunacakları yerde olduğunu söylemişlerdir. Âlûsî der ki: Buna göre havz, tebdîl olunacak arzda demek olur... Kadı Zekeriyâ, Peygamber'in biri sırâtdan evvel, biri de sırâtdan sonra olmak üzere iki havzı olup ikisine de kevser denildiğini nakl eylemekle beraber sahîhi havzın sırâtdan sonra ve kevserin cennetde olduğunu ve onun munsabbı olduğu için havza da kevser denilmiş bulunduğunu söylemiştir... Tirmizî'nin hadisinde: «Her peygamber'in bir havzı vardır ve hep onlar hangisinin gelicisi daha çok diye öğünme yarışı yaparlar. Ve ben muhakkak onların en çok gelicisi olacağımı umarım» buyurulmuştur. Bu hadis Tirmizî'nin dediği gibi hasen, garîbdir. Onun için bu havzlara iymân ve i'tikâd vâcib değildir. Fakat Muhammed Aleyhisselâm'ın havzına dâir olan hadisler tevâtüre yakın derecede meşhûr olduğu için sünnet ehli içinde ona iymân vâcib olduğu akaid kitaplarında zikredilmiştir. Maamâfih Mu'tezile'den ona iymânın vucûbuna kail olmayanlar vardır. Şüphesiz Kevser sûresi mûcibince Rasûlullah'a kevserin verilmiş olduğuna iymânın bi'l-ittifak vâcib olduğunda söz yoksa da onun bir nehir veya havz olmasına i'tikâd sahîh olmakla beraber vâcibdir denemez. Zira daha diğer kaviller de vardır (Hak Dîni, VIII, 6181-6182).

Ben Cundeb (R) den işittim şöyle diyordu : Ben Peygamber (S) den işittim : «Ben havz başına sizden önce varacak olan öncünüzüm» buyuruyordu ²⁰.

() : Buradaki dört tarîk râvîleri de yine Abdulmelik ibn Umeyr'den, o da Cundeb'den, o da Peygamber'den bunun benzerini rivâyet etmişlerdir.

۲۶ - (۲۲۹۰) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (يَمْنَى ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِي) عَنْ أَبِي حَازِمٍ . قَالَ : سَمِعْتُ سَهْلًا يَقُولُ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ . مَنْ وَرَدَ شَرِبَ . وَمَنْ شَرِبَ لَمْ يَظْمَأْ أَبَدًا . وَلَيَرِدَنَّ عَلَى أَقْوَامٍ أَعْرَفُهُمْ وَيَعْرِفُونِي . ثُمَّ يُجَالُ نَبِيٌّ وَيَدْنُهُمْ » .

قَالَ أَبُو حَازِمٍ : فَسَمِعَ الثُّعْمَانُ بْنُ أَبِي عِيَّاشٍ وَأَنَا أَحَدَهُمْ هَذَا الْحَدِيثَ . فَقَالَ : هَكَذَا سَمِعْتُ سَهْلًا يَقُولُ قَالَ فَقُلْتُ : نَعَمْ .

(۲۲۹۱) قَالَ : وَأَنَا أَشْهَدُ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ لَسَمِعْتُهُ يَزِيدُ فَيَقُولُ « إِنَّهُمْ مِنِّي » . فَيَقَالُ : إِنَّكَ لَا تَذَرِي مَا عَمِلُوا بِعَذِّكَ . فَأَقُولُ : سَحَقًا سَحَقًا لِمَنْ بَدَّلَ بَعْدِي » .

(...) وَحَدَّثَنَا هُرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَبْلَى . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي أَسَامَةُ عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ سَهْلٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَعَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ أَبِي عِيَّاشٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ يَعْقُوبَ .

26 — (2290) : Ebû Hâzım dedi ki : Ben Sehl (R) den işittim şöyle diyordu : Ben Peygamber (S) den işittim şöyle buyuruyordu : «Ben sizin, havz başında öncünüzüm. Ona gelen içer, ondan içen ebediyyen bir daha susamaz. Ve muhakkak benim yanıma bir takım kavimler gelecekler ki ben onları tanırım, onlar da beni tanırlar. Sonra benimle onlar arasına bir perde konulur».

Ebû Hâzım dedi ki : Ben bu hadîsi kendilerine tahdîs ederken Nu'mân ibn Ebî Ayyâş' da işitti ve : Sen bu hadîsi Sehl'den bu şekilde söylerken işittin mi? diye sordu. Ben de : Evet dedim.

(2291) Ebû Hâzım şöyle dedi : Ve ben Ebû Saîd Hudrî üzerine şe-

20. Farat ve fârit, su başına, kafileden önce gidib havzları, kovaları ve su alma işlerinden benzer tedbirleri alıp hazırlık yapacak kimseye denir. Ben sizin faratınızım demek, sizden önce havzın başına gidib oru hazırlayıcıyım demektir (Nevevî).

hâdet ediyorum ki muhakkak sûretde ben ondan işittim, o şu sözleri ziyâde ederek Peygamber'in şöyle buyurduğunu söylüyordu : «Onlar muhakkak bendendirler, derim. Bana : Sen onların senin ardından neler yaptıklarını bilmezsin denilir».

() : Burada da Ebû Hâzım, Sehl'den, o da Peygamber'den ve yine Ebû Hâzım, Nu'mân ibn Ebî Ayyâş'dan, o da Ebû Saîd Hudrî'den, o da Peygamber'den olmak üzere (26 rakamlı) Ya'kûb hadîsi gibi rivâyet etmiştir.

٢٧ — (٢٢٩٢) وَحَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ عَمْرٍو الضَّبِّيُّ. حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ الْجَمْعِيُّ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ. قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ. وَزَوَايَاهُ سَوَاءٌ. وَمَاؤُهُ أَيْضٌ مِنَ الْوَرِقِ. وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنْ الْوَسْكِ. وَكَيْزَانُهُ كَجُورِ السَّمَاءِ. فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَا يَظْمَأُ بَعْدَهُ أَبَدًا».

(٢٢٩٣) قَالَ: وَقَالَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي عَلَى الْحَوْضِ حَتَّى أَنْظُرَ مَنْ يَرُدُّ عَلَى مِنْكُم. وَسَيُؤْخَذُ أُنَاسٌ دُونِي. فَأَقُولُ: يَا رَبِّ! وَنِي وَمِنْ أُمَّتِي. فَيُقَالُ: أَمَا شَعَرْتَ مَا عَمِلُوا بِعَمَلِكَ؟ وَاللَّهِ! مَا يَرْحُوا بِعَمَلِكَ يَرْجُمُونَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ».

قَالَ: فَكَانَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ يَقُولُ: اللَّهُمَّ! إِنَّا نَعُوذُ بِكَ أَنْ تَرْجِعَ عَلَى أَعْقَابِنَا أَوْ أَنْ تُفْتَنَ عَنْ دِينِنَا.

27 — (2292) : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Benim havzım, zâviyeleri musâvi olarak bir aylık yol genişliğindedir. Onun suyu gümüşden daha beyâzdır. Koku kusu miskden daha hoşdur. Bardakları da gökzüyünün yıldızları gibi çokdur. Her kim ondan içerse, bundan sonra artık o kimse ebeden susamaz».

(2293) Abdullah dedi ki : Ebû Bekr'in kızı Esmâ da şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben havz başında olacağım. Hattâ sizden bana gelenleri gözetlerken benim önümde bir takım insanlar yakalana-cak. Burun üzerine ben : Yâ Rabb! (Onlar) benden ve benim ümmetimdendir derim. (Bana cevâben:) Sen onların senden sonra neler yaptıklarını bildin mi? Vallâhi onlar senden sonra ayak topukları üzerinde dönmekden hiç mi hiç ayrılmadılar denilir».

Hadîsin râvîsi Nâfi' ibn Umer el-Cumahî dedi ki : (Abdullah ibn Amr'ın râvîsi olan) İbn Ebî Muleyke : Yâ Allâh! Biz, topuklarımız üzerinde dönmemizden yahut dînimizden fitnelere uğratılmamızdan sana sığınırız diye duâ ederdi.

۲۸ — (۲۲۹۴) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُرَّةٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمٍ عَنْ ابْنِ خَتَّابٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ تَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ ، وَهُوَ بَيْنَ ظَهْرَانِیْ أَصْحَابِهِ « إِنِّیْ عَلَى الْخَوْضِ . أَنْتَظِرُ مَنْ يَرِدُ عَلَیَّ مِنْكُمْ . فَوَاللَّهِ ! لَأَقْتَطِعَنَّ دُونَیْ رِجَالًا . فَلَا تُقُولَنَّ : أَيْ رَبِّ ! مَنِّیْ وَفِیْهِ أَمْنٌ . فَيَقُولُ : إِنَّكَ لَا تَذَرِیْ مَا عَمِلُوا بِمَعْدِكَ . مَا زَالُوا يَرْجِعُونَ عَلَیْ أَعْقَابِهِمْ » .

28 — (2294) Ve bize İbn Ebî Umer tahdîs etti. Bize Yahyâ ibn Süleym, İbn Hüseyim'den, o da Abdullah ibn Ubeydillah ibn Ebî Muleyke'den tahdîs etti ki o, Âişe (R) den şöyle derken işitmiştir : Ben Rasûlullah (S) dan işittim, kendisi sahâbîlerinin arasında bulunurken şöyle buyuruyordu : « Ben havz başında olacağım. Sizden bana gelenleri gözetliyeceğim. İşte o vakit vallâhi benim önümde bir takım insanlar muhakkak yakalanacaklar. Bunun üzerine ben : Yâ Rabb! (Onlar) bendendir, benim ümmetimdendir diyeceğim. (Bana cevâben:) Sen, onların senden sonra neler yaptıklarını bilemezsin. Onlar, ayak topukları üzerinde dönmekten hiç mi hiç ayrılmadılar denilecektir ».

۲۹ — (۲۲۹۵) وَحَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْعَدَنِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو (وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ) ؛ أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبَّاسٍ الْمَهَاشِمِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَافِعٍ ، مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : كُنْتُ أَسْمَعُ النَّاسَ يَذْكُرُونَ الْخَوْضَ . وَلَمْ أَسْمَعْ ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَلَمَّا كَانَ يَوْمًا مِنْ ذَلِكَ . وَالْجَارِيَةُ تَمْشِي بِي . فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « أَيُّهَا النَّاسُ ! فَقُلْتُ لِلْجَارِيَةِ : اسْتَأْخِرِي عَنِّي . قَالَتْ : إِنَّمَا دَعَا الرِّجَالُ وَلَمْ يَدْعُ النِّسَاءُ . فَقُلْتُ : إِنِّیْ مِنَ النَّاسِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّیْ لَكُمْ فَرَطٌ عَلَى الْخَوْضِ . قَالَتِ بَايَ ! لَا يَأْتِيَنَّ أَحَدُكُمْ فَيَذْبُ عَنِّي كَمَا يَذْبُ الْبَعِيرُ الضَّالُّ . فَأَقُولُ : فِيمَ هَذَا ؟ فَيَقَالُ : إِنَّكَ لَا تَذَرِیْ مَا أَخَذْتُوا بِمَعْدِكَ . فَأَقُولُ : سُبْحَانَ » .

(...) وَحَدَّثَنِي أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُهِمِّدٍ قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ (وَهُوَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرِو) . حَدَّثَنَا أَفْلَحُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَافِعٍ . قَالَ : كَانَتْ أُمُّ سَلَمَةَ تُحَدِّثُ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ ، عَلَى الْبَيْتِ ، وَهِيَ تَمْشِي « أَيُّهَا النَّاسُ ! » فَقَالَتْ لِمَ شِطَّهَا : كُنْتُ رَأْسِي . يَنْعَوِي حَدِيثَ بُكَيْرٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبَّاسٍ .

29 — (2295) : Ummu Seleme'nin himâyesinde bulunan Abdullah ibn Râfi'den : Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme (R) şöyle de-

miştir : Ben insanlardan, Peygamber'in havzını zikrederken işidir dururdum. Fakat ben bunu bizzât Rasûlullah'dan işitmemişdim. Bundan sonra bir gün oldu ki, bir kız benim başımı taradığı bir sırada ben, Rasûlullah'dan «ey insanlar!» diye nidâ ederken işitdim. Hemen (Peygamber'i dinlemek isteyerek) başımı taramakda olan o kıza : Saçlarımı (çabuk) geriye doğru toplayıver dedim. Kız : Peygamber ancak erkeklere nidâ etti, kadınları çağırmadı dedi. Ben : Ben de insanlardanım dedim. Mûteâkiben Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben sizler için havz başında bir öncüyüm. Sakın sizin herhangi biriniz bana doğru gelib de yabancı devenin su başından kovulması gibi benden kovulmasın. O zaman ben : Bu neden dolayı kovuluyor derim. (Bana cevâben:) Sen, onların senden sonra (dinde) neler ihdâs ettiklerini bilmezsin denilir. Bunun üzerine ben de : «Uzaklaştırılsın, irak olsun! derim»²¹.

() : Abdullah ibn Râfi' tahdîs edib şöyle dedi : Ummu Seleme tahdîs ediyordu ki, kendisi tarandığı bir sırada, Peygamber'den minber üzerinde «ey insanlar!» diye hitâb ederken işitmiştir. Bunun üzerine Ummu Seleme, kendisini taramakda olan kimseye : Saçlarımın bir kısmını diğer kısmı üzerine toplayıver demiştir. Bu da Bukeyr'in, Kasım ibn Abbâs'dan rivâyet ettiği (29 rakamlı) hadîs tarzındadır.

۳۰ — (۲۲۹۶) حَدَّثَنَا ثَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا ثَيْبَةُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ مَالِرٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أُحُدٍ صَلَاتَهُ عَلَى الْمَبِيتِ . ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمِنْبَرِ . فَقَالَ : «إِنِّي فَرَطُكُمْ . وَأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ . وَإِنِّي ، وَاللَّهِ ! لَأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِي الْآنَ . وَإِنِّي قَدْ أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الْأَرْضِ » ، أَوْ مَفَاتِيحَ الْأَرْضِ . وَإِنِّي ، وَاللَّهِ ! مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي . وَلَكِنْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَتَنَافَسُوا فِيهَا .

30 — (2296) Bize Kuteybetu'bnü Saîd tahdîs etti. Bize Leys, Yezîd, ibn Ebî Habîb'den, o da Ebu'l-Hayr'dan, o da Ukbetu'bnü Âmir (R) den

21. *Suhkan* — sinin ötüresi ile — uzaklaşmak ve irak olmak, yahut helâk olmak ma'nâsına

bu'd gibi masdardır. «إِلَّا بَعْدَ مَا يَأْتِيكَمْ سَبْعٌ مِنَ الدِّينِ أَوَّلُهَا الْأَعْيُنُ» : Haberiniz olsun ki Semûd kavmi ilâhî rahmetden nasıl uzaklaşdıysa Medyen (kavmin) e de öylece bir uzaklık» (Hûd : 96) âyetindeki gibi mukadder fiilin te'kidî mef'ûlû mutlakı olarak makamına kâim bir duâ cümlesi hâlinde ve kahrolsun tarzında şiddetli bir zecr ifâde eyler. Fillin takdî-

rinde iki takdir vardır. Birisi, «تَسْحَقُ إِلَهُ اسْحَاقًا» takdirin de olarak, Allah onları rahmetinden uzaklaştırsın da uzaklaştırsın demektir ki bu sûrette *suhkan* müteaddî

olan *İshâk* ve *ib'âd* ma'nâsına olmuş olur. Birisi de, «تَسْحَقُ إِلَهُ فَسَحَقُوا سَحَقًا» takdirinde olup Allah onları rahmetinden uzaklaştırsın da, onlar da uzaklaştıkça uzaklaşsın, kahrolsunlar demek olur (Hak Dini, VII, 5219).

şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) bir gün çıktı ve Uhud şehidleri üzerine cenâze üstüne kıldığı namazı gibi namaz kıldı²². Sonra Medîne'ye gelib minbere çıktı ve şöyle buyurdu : «Muhakkak ben sizin öncünüzüm. Ben sizin üzerinize bir şâhidim. Vallâhi ben şu anda havzıma muhakkak bakmaktayım. Ve emîn olunuz ki bana arz hazinelerinin anahtarları yahut arzın anahtarları verilmiştir. Vallâhi ben, sizlerin benden sonra müşrikler olacağınızdan endişe etmiyorum. Ve lâkin ben sizlerin birbirinizle dünyâ husûsunda nefsâniyet yarışına girib didişmenizden korkuyorum»²³.

٣١ - (...) وَمَدِينَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا وَهْبٌ (يَعْنِي ابْنَ جَرِيرٍ). حَدَّثَنَا أَبِي. قَالَ: سَمِعْتُ بِحَنِيَّ بْنَ أَيُّوبَ يُحَدِّثُ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي حَنِيبٍ، عَنْ مَرْثَدٍ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ حَامِرٍ. قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى قَتْلَى الْأَحْدِ. ثُمَّ صَعِدَ الْمِنْبَرَ كَأَلَمُودَجٍ لِلْأَحْيَاءِ وَالْأَمْوَاتِ. فَقَالَ: «إِنِّي فَرَطُكُمْ عَلَى الْخَوْصِ. وَإِنْ عَرْضَهُ كَمَا يَنْبَغُ إِلَى الْجَحْفَةِ. إِنِّي لَسْتُ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي. وَلَكِنِّي أَخْشَى عَلَيْكُمْ الدُّنْيَا أَنْ تَنَافَسُوا فِيهَا، وَتَقْتُلُوا، فَتَمْلِكُوا، كَمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ». قَالَ عُقْبَةُ: فَكَانَتْ آخِرَ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ.

31 - () : Ukbetu'bnü Âmir (R) şöyle dedi : Rasûlullah

22. Rasûlullah'ın, bir zaman geçdikden sonra Uhud şehidlerine namaz kılması, döşeğinde ölen kimse gibi şehide de namaz kılınacağına delâlet eder. Ebû Hanîfe'nin mezhebi de budur. Peygamber'in Uhud harbi sırasında bu şehidlere namaz kılmaması o sırada sarsıntıya uğramış bir ordunun zarûrî ve musta'ce' işleri ile meşgûl bulunmasından dolayıdır (Hattâbî).

23. Bu ve bunu ta'kih eden hadisde Peygamber'in ba'zı mu'cizeleri tasrih edilmiştir : Bunlardan biri havzın mahlûk olub el'ân mevcûd bir hakikat olduğu, Peygamber'in bunu şu dünyâ hayatında görüb sahâbilerine haber vermesidir. Diğer bir mu'cize, «arz hazinelerinin anahtarları bana verildi» ihbârıdır. Bu ihbâr, Peygamber'den sonra ummetin İslâmı arzın ufuklarına yayacaklarını, yerin birçok bölgelerine hâkim olacaklarını ifâde eder. Bu, medeniyet ve siyâsî târih bakımından da gâyet parlak bir şeklide tahakkuk etmiştir. Hiç bir dinin, hiçbir medeniyetin gönüllerde ve ülkelerde bu kadar sur'atle yerleşib yayılmasının târihde ikinci bir misâli yoktur.

Bu hadislerin delâlet ettiği diğer bir husûs da Peygamber'in sahâbilerinin dini vaziyetlerinden ve tevhid akidesinde sebât edib kat'iyyen şirk hâline dönmiyeceklerinden emîn olmasıdır. Peygamber yetiştirdiği seçkin nesle tam bir i'timâd besliyordu. Peygamber'in tek endişesi ummetinin dünyevî ihtiraslara kapılarak aralarında hasetleşme doğuran tenâfus idi. Hadisdeki bu ta'birin ahlâkî medîlûlu lugat ma'nâsından da anlaşılır :

Tenâfus, lugatda «kıymetdâr bir şeye en önce nâil olarak imtiyâz ve infirâd kazanmak için muâraza sûretiyle o nefis şeye râğbet edilmek» diye ta'rif olunuyor ki, hadisdeki tenâfus kelimesinin tam ahlâkî ma'nâsıdır.

Peygamber'in bu endişesinin ne kadar yerinde olduğunu aradan çok zaman geçmeden birbirini ta'kih eden üzücü hâdiseler göstermiştir.

(S) Uhud şehitleri üzerine namaz kıldı. Sonra (Medine'ye gelib) minbere çıktı. Dirilere ve ölülere vedâ eder gibi bir hutbe îrâd ederek şöyle buyurdu : «Ben sizin havz üzerine ilk erişeniniz ve sizi orada karşılayanınız olacağım. Ve muhakkak ki havzın genişliği Eyle ile Cuhfe arasındaki mesafeye benzer²⁴. Ben sizlerin benden sonra müşrikliğe döneceğinizden korkmam. Lâkin sizin dünyâ hırsıyla nefsâniyet yarışına düşmenizden, birbirlerinizi öldürmenizden ve sizden evvelki milletlerin helâk oldukları gibi sizin de helâk olub gitmenizden korkarım».

Ukbetu'bnü Âmir : İşte bu görüşüm Rasûlullah'ı minber üzerinde son görüşüm oldu demiştir.

۳۲ - (۲۲۹۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ مُنْجَرٍ، قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْخَوْضِ، وَلَا نَارَ عَنْ أَقْوَامًا نَحْنُ لَا غَالِبَ عَلَيْهِمْ، قَالُوا : يَا رَبِّ أَصْحَابِي أَصْحَابِي، قِيلَ : إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَخَذُوا بِمَذَكٍ».

(...) وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْتَحَقُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ جَرِيرٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ «أَصْحَابِي أَصْحَابِي».

(...) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْتَحَقُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ، ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، جَمِيعًا عَنْ مُعِينَةَ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، نَحْوَ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ، وَفِي حَدِيثِ شُعْبَةَ عَنْ مُعِينَةَ : «بِمَثْ أَبَا وَائِلٍ».

(...) وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْمَعِيُّ، أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ مُضَيْلٍ، كِلَاهُمَا عَنْ حُسَيْنٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، نَحْوَ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ وَمُعِينَةَ.

32 - (2297) : Abdullah (ibn Mes'ûd R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Ben sizin havz üzerine ilk erişeniniz ve sizi orada

24. Eyle, Kızıldeniz'in Akabe körfezi nihâyetinde bir kasabadır. Peygamber devrinde ma'mûr bir ticâret merkezi idi. Ahâlisi muâhade ile İslâm tabaiyyetini kabûl etmiştir. Eyle ismi birçok hadislerde zikredilmektedir. Sonraki asırlarda harâb bir hale düşmüştür.

Cuhfe, Mekke ile Medine arasında bir köydür. Mekke'ye seksen iki mil uzaklıkta bulunur. Şâm hacılarının mîkatıdır. Eskiden cemiyetli bir köy olup ismi *Muhey'a* idi. Ad'ın kardeşleri olan Benû Abil kabîlesini, Amalîk kavmini Yesrib toprağından çıkardığında buraya yerleşmişler, bir gün ansızın önüne geleni sıyırıp götüren bir şeyl zuhûr edib hepsini sürükleyerek helâk etmiş. Bundan dolayı da bir nesmenin topunu birden sıyırıp kürtmek ma'nasına olan Cuhfe ile anılır olmuştur (*Kamûs* ve *Mu'cemu'l-Hudân*).

karşılayıcınızım. Ve ben orada bir takım kavimlerle muhakkak çekişip muhâsama edeceğim. Sonra ben onlar üzerine muhakkak gâlib getirilirim. Ben : Yâ Rabb! Benim sahâbilerim, benim sahâbilerim derim (bana cevâben:) Sen, onların senden sonra (dinde) neler ihdâs ettiklerini bilmezsin denilir».

() : Buradaki râvî de A'meş'den bu isnâd ile rivâyet etmiş fakat «sahâbilerim, sahâbilerim!» sözlerini zikretmemiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Muğîre'den, o da Ebû Vâil'den, o da Abdullah'dan, o da Peygamber'den olmak üzere A'meş'in hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Şu'be'nin Muğîre'den olan hadîsinde : Ben Ebû Vâil'den işitdim ifâdesi vardır.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Husayn'dan, o da Ebû Vâil'den, o da Huzeyfe'den, o da Peygamber'den olmak üzere A'meş ve Muğîre hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

۳۳ — (۲۲۹۸) حدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَرْبِيعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ مَعْبُدِ بْنِ خَالِدٍ ، عَنْ حَارِثَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « حَوْضُهُ مَا بَيْنَ صَنْعَاءَ وَالْمَدِينَةِ » . فَقَالَ لَهُ الْمُسْتَوْرِدُ : أَلَمْ تَسْمَعْهُ قَالَ « الْأَوَانِي » ؛ قَالَ : لَا . فَقَالَ الْمُسْتَوْرِدُ « تَرَى فِيهِ الْآيَةَ مِثْلَ الْكَوَاكِبِ » .

(...) وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ عَزْرَةَ . حَدَّثَنَا حَرِثُ بْنُ عُمَارَةَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَعْبُدِ بْنِ خَالِدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ الْكُزَاعِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . وَذَكَرَ الْحَوْضَ . يَقُولُ . وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ الْمُسْتَوْرِدِ وَقَوْلَهُ .

33 — (2298) : Hârise (ibn Vehb R), Peygamber'in şöyle buyurduğunu işitmiştir : «Onun havzı, San'â ile Medîne arasındaki mesâfe sâhası kadardır».

Mustevrid, râviye : Ondan «kablar» sözünü işitmedin mi? dedi. Râvî: Hayır diye cevâb verdi. Bunun üzerine Müstevrid : «Orada yıldızlar gibi kablar görülür» dedi.

() : Ma'bedu'bnu Hâlid, Hârise ibn Vehb el-Huzâî'den şöyle derken işitmiştir : Ben Rasûlullah (S) dan, havzı zikrederken işittim deyib yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiştir. Burada Müstevrid sözünü ve onun kavlini zikretmemiştir.

۳۴ - (۲۲۹۹) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَادٌ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنَّ أَمَامَكُمْ حَوْضًا . مَا بَيْنَ نَاحِيَّتَيْهِ كَمَا بَيْنَ جَرَبَا وَأَذْرَحَ » .

(...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : « إِنَّ أَمَامَكُمْ حَوْضًا كَمَا بَيْنَ جَرَبَا وَأَذْرَحَ » . وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ الْمُثَنَّى « حَوْضِي » .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَزَادَ : قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ : فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ : قَرَيْتَنِي بِالشَّامِ . يَدْنُهُمَا مَسِيرَةُ ثَلَاثِ لَيَالٍ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ بَشِيرٍ : ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ .

(.) وَحَدَّثَنِي سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ عُبَيْدِ اللَّهِ .

34 — (2299) : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Hiç şüphesiz önünüzde bir havz vardır ki onun iki nâhiyesi arası, Cerbâ ile Ezruh arasındaki mesâfe gibidir» ²⁵.

() : Burada da Nâfi', İbn Umer'den haber verdi ki Peygamber : «Şüphesiz sizin önünüzde Cerbâ ile Ezruh arası kadar bir havz vardır» buyurmuşdur. Râvilerden Muhammed ibn Müsennâ'nın rivâyetinde : «Benim havzım» tarzındadır.

() : Buradaki iki râvî de : Bize Ubeydullah bu isnâdla yukarıkinin benzerini tahdîs etti dediler. Burada şu ziyâde olmuşdur : Ubeydullah dedi ki : Ben kendisinden sordum da o : Bunlar Şâm'da iki karyedir, aralarında üç gecelik mesâfe vardır dedi. Râvilerden Muhammed ibn Bîşr'in hadisinde : Üç günlük mesâfe ifâdesi vardır.

25. İbn Esir, *en-Nihâye*'sinde, Cerbâ ile Ezruh, Şâm'da iki köy adıdır, aralarında üç günlük mesâfe vardır demiştir. Bu hadisin Ebû Hureyre'den gelen bir rivâyet tarîkında : «Sizinle Cerbâ ve Ezruh arasında» denildiğine göre İbn Umer'in rivâyeti : (Bulunduğunuz Medine ile Şâm'daki Cerbâ ve Ezruh kasabaları arasındaki mesâfe kadar) diye tefsir olunur. Bu sûretle bir aylık mesâfe rivâyetine uygun olur.

Ezruh, Şâm tarafında Suveyk'ın kıblesinde bir şehirdir. Şâm ile arasında yarım günlük mesâfe vardır... Tebuk, Ezruh'un dört merhale kadar kıblesindedir. Medine ile Tebuk arasında ise on dört konaklık mesâfe vardır... (Nevevî).

() : Buradaki râviler de Nâfî'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere, Ubeydullah'ın hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

۳۵ - () : حَدَّثَنِي حُرْمَةُ بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهَبٍ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُعْمَرٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّ أَمَامَكُمْ حَوْضًا كَمَا يَتَن جَرَبًا وَأَذْرَحَ . فِيهِ أَبَارِقُ كُنُجُومِ السَّمَاءِ . مَنْ وَرَدَهُ فَشَرِبَ مِنْهُ ، لَمْ يَظْمَأْ بَعْدَهَا أَبَدًا . »

35 — () : Abdullah (ibn Umer R) dan; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Şüphesiz sizin önünüzde Cerbâ ile Ezruh arası kadar bir havz vardır. Orada gökyüzünün yıldızları gibi (pek çok) ibrikler vardır. Her kim ona gelirse ondan içer ve ondan sonra ebeden susamaz».

۳۶ - (۲۳۰۰) : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاسْتَحَقُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ - وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ - (قَالَ اسْتَحَقُّ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ الْعَمِّيُّ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ ، قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا آيَةُ الْخَوْضِ ؟ قَالَ : « وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ! لَا يَبْقَى أَكْثَرُ مِنْ عَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ وَكَوَاكِبِهَا . إِلَّا فِي اللَّيْلَةِ الْمُظْلِمَةِ الْمُصْحِيَةِ . آيَةُ الْجَنَّةِ مَنْ شَرِبَ مِنْهَا لَمْ يَظْمَأْ آخِرَ مَا عَلَيْهِ . بِشَبَابٍ فِيهِ مِزَابَانِ مِنْ الْجَنَّةِ . مَنْ شَرِبَ مِنْهُ لَمْ يَظْمَأْ . عَرْضُهُ مِثْلُ طُولِهِ . مَا يَتَن عَمَّانَ إِلَى أَيْلَةَ . مَاؤُهُ أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ . وَأَخْلَى مِنَ الْمَسَلِ . »

36 — (2300) : Ebû Zerr (R) şöyle dedi : Ben : Yâ Rasûlallah! Havzın kablari nasıldır? dedim. Rasûlullah (S) : «Muhammed'in nefsi elinde olan (Allâh) a yemin ederim ki onun tasslari, semânın necmleri ve kevkeblerinin sayısından daha çokdur. Dikkat edin! Onlar mehtâbsız ve duru bir semâdaki (yıldızlar gibi olan) cennet tasslarıdır. İki tâne oluk havzın içine cennetden su akıtır. Ondan içen susamaz. Havzın kenar uzunlukları Ammân ile Eyle arasındaki mesâfe kadar olub, genişliği uzunluğu gibidir²⁶. Suyu sûtten beyaz ve baldan tatlıdır».

26. Havzın uzunluğu ve enniliğine dâir müteaddid sahâbiler tarafından ayrı ayrı mesâha mikyâsları rivâyet edilmesinin sebepleri şudur : Peygamber bir çok hutbelerinde müteaddid vâkıalar üzerine havzdan bahsetmiş ve bunlarda hâtıra gelen müteaddid şehirler arasındaki mesâfeyi havzın mesâha mikyâsı olarak kullanmışdır. Bu farklı uzaklıklar, Peygamber'in havzının genişliği hakkında başka başka muhâtabların zihinlerine takribî bir büyüklük fikri vermek içindir. Çünkü muhâtabların kimisi Cerbâ ile Ezrûh'u tanıyor, kimisi Eyle ile San'a arasını tanıyor. Kimisi de hadîslerde zikredilen

۲۷ - (۲۳۰۱) حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ السَّمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ) .
قَالُوا : حَدَّثَنَا هَازِلٌ (وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ) . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ مَعْدَانَ بْنِ
أَبِي طَلْحَةَ الْيَمَنِيِّ ، عَنْ ثَوْبَانَ ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ : « إِنِّي لَبِمَقَرٍ حَوْضِي أَذْرُدُ النَّاسَ لِأَهْلِ الْيَمَنِ .
أَضْرِبُ بِمِصْصَايَ حَتَّى يَرْفُضَ عَلَيْهِمْ » . فَسُئِلَ عَنْ عَرْمِيهِ فَقَالَ : « مِنْ مَقَابِي إِلَى عَمَّانَ » . وَسُئِلَ عَنْ
شَرَابِهِ فَقَالَ : « أَشَدُّ يَأْمَانًا مِنَ اللَّبَنِ ، وَأَحْلَى مِنَ الْمَسَلِ . يَفُتُّ فِيهِ مِيزَابَانِ بَعْدَانِهِ مِنْ الْجَنَّةِ .
أَحَدُهُمَا مِنْ ذَهَبٍ ، وَالْآخَرُ مِنْ وَرَقٍ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ . بِإِسْنَادِ هِشَامٍ .
يَبْدُلُ حَدِيثِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : « أَنَا ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، عِنْدَ غَيْرِ الْحَوْضِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ،
عَنْ مَعْدَانَ ، عَنْ ثَوْبَانَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . حَدِيثِ الْحَوْضِ . فَقُلْتُ لِيَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ : هَذَا حَدِيثٌ سَمِعْتُهُ
مِنْ أَبِي عَوَّانَةَ . فَقَالَ : وَسَمِعْتُهُ أَيْضًا مِنْ شُعْبَةَ . فَقُلْتُ : انْظُرْ لِي فِيهِ . فَنَظَرَ لِي فِيهِ فَحَدَّثَنِي بِهِ .

37 — (2301) : Sevbân (R) dan, (şöyle demiştir) : Peygam-
ber (S) : «Ben Yemen ahâlisi için havzının su içecek yerinden ²⁷ insan-
ları muhakkak tard edib sürerim. Suyun Yemen'liler üzerine akması için
insanlara değneğimle vururum» buyurdu. Kendisine havzının eni sorul-
du : «İkamet ettiğim yerden (yani Medîne'den) Ammân'a kadardır» bu-
yurdu. Havzın içilecek şey'inden soruldu : «Havzdan içilecek şey sütten
daha beyaz, baldan daha tatlıdır. Onu artırıp çoğaltmakta olan iki oluk
cennetden devamlı olarak onun içine şiddetle su boşaltır durur. Bu oluk-
ların biri altundan, diğeri de gümüşdendir» buyurdu.

() : Buradaki râvî de Katâde'den, Hişâm'ın yukarıki isnâ-

diğer beldeleri tanıyor haldedir. Bunların hepsindeki ortak çizgi, havzın tam bir mu-
rabba' (kare) şeklinde olduğudur.

Şu husûs da hatırlatmağa lâyıktır : Cennet, cehennem, haşr, havz, âhiret hayatına
dâir eşyâlar ve vasfîlar — farklı akıl ve zekâ sâhiblerinin anlıyabilmeleri için — dünyâ
hayâtına âid ölçülerle, yani gâlib şâhid ile temsil edilerek tebliğ buyurulmuştur. Bu
yüzden bütün bu konulara dâir gelen haberler İslâm âlimleri ve mütefekkirleri ara-
sında ayrı ayrı telâkkilere uğramışlardır. Bu hadisleri o çeşitli telâkkîler ve görüşlerle
izâh etmek hadis konusunun dışına çıkmak olacağından mezhebî ve felsefî tahlillerine
lüzûm görülmedi.

27. el-Ukru, havzın gerisine denir ki deve su içmeğe vardığında orada durur. Bir kavle
göre de su içenin durduğu yere denir (Kamûs Ter.).

dı ve hadisi gibi rivâyet etmiştir. Şukadar ki burada Rasûlullah : «Ben kıyâmet günü havzun su içecek yerinin yanında olacağım» demiştir.

() Yine bize Muhammed ibn Beşşâr tahdîs etti. Bize Yahyâ ibn Hammâd tahdîs etti. Bize Şu'be, Katâde'den, o da Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd'dan, o da Ma'dân'dan, o da Sevbân'dan, o da Peygamber'den havz hadîsini tahdîs etti. Muhammed ibn Beşşâr dedi ki : Ben Yahyâ ibn Hammâd'a : Bu, senin Ebû Avâne'den işittiğin hadîsdir dedim. O : Ve ben bunu Şu'be'den de işitdim dedi. Ben : Bana o hadîsde de yardım et dedim. Bana onda da yardım etti ve o hadisi bana tahdîs eyledi.

٣٨ - (٢٣٠٢) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلَامٍ الْجَمْعِيُّ . حَدَّثَنَا الرَّيِّعُ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ . عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «لَأُذَوِّدَنَّ عَنْ حَوْضِي رِجَالًا كَمَا تُدَادُ الْفَرَسِيَّةُ مِنَ الْإِبِلِ» .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ . سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

38 — (2302) : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) : «Yemin ederim ki ben (kıyâmet gününde) bir takım insanları havzımdan yabancı develerin havz başından kovulması gibi muhakkak kovacağım» buyurdu ²⁸.

() : Bize Şu'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan tahdîs etti ki, Ziyâd, Ebû Hureyre'den Rasûlullah şöyle buyurdu derken işitmiştir. Bu hadîs de yukarıkinin benzeridir.

٣٩ - (٢٣٠٣) وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «قَدَرُ حَوْضِي كَمَا بَيْنَ أَيْلَةَ وَصَنْعَاءَ مِنَ الْيَمَنِ . وَإِنَّ فِيهِ مِنَ الْبَارِقِ كَقَدَرِ نُجُومِ السَّمَاءِ» .

39 — (2303) : Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan haber verdi ki, ona da Enes İbn Mâlik (R) şöyle tahdîs etmiştir : Rasûlullah (S) buyur-

28. Peygamber'in, havzdan tard edeceği bu insanların ta'yininde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür : İbnü Tîn bunlar munâfiklardır demiş, İbn Cevzî de bid'at ehli oldukları görüşünde bulunmuştur. Buhârî'de ise bunların dîn tebdîl eden irtidâd ehli oldukları zikredilmiştir.

Hadîsde müşebbehun bih olarak zikrolunan garîb devenin su içmekten çevrilmesi, deve çobanlarının bir âdeti ile izâh ediliyor : Deve çobanları develerini bir havz ve bir su başına sulamak için sürdükleri sırada develerinin arasına yabancı bir deve karışırsa, derhal bu yabancı deveyi develerinin arasından çıkarmak ve bu zavallı hayvanı su içirmemek i'tiyâdında imişler.

du ki : «Havzımın (sâhası) mikdârı Eyle ile Yemen'in San'a şehri arasındaki mesâfe gibidir. Muhakkak ki havzda semânın yıldızları sayısına ibrikler vardır».

٤٠ - (٢٣٠٤) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ الصَّفَّارُ . حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ صُهَيْبٍ يُحَدِّثُ . قَالَ : حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «لَيَرِدَنَّ عَلَى الْحَوْضِ رَجُلٌ مِمَّنْ صَاحِبَنِي . حَتَّى إِذَا رَأَيْتَهُمْ وَرَفَعُوا إِلَيَّ ، اخْتَلَجُوا دُونِي . فَلَا قَوْلَ : أَيْ رَبِّ ! أَصِيحَابِي . أَصِيحَابِي . فَلَمَّا قَالَنِي : إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَخَذُوا بِمَذَكِ » .

(..) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْوِرٍ . م وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ . جَمِيعًا عَنْ الْمُحْتَارِ بْنِ قُلْفُلٍ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِهَذَا الْمَعْنَى . وَزَادَ «آبَتْهُ عَدَدُ النُّحُومِ» .

40 - (2304) : Bize Vuheyb tahdîs edib dedi ki : Ben Abdulaziz ibn Suheyb'den işittim, o tahdîs edib şöyle dedi : Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs etdi ki Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Bana sâhib çıkanlardan bir takım insanlar muhakkak havz başında benim yanıma geleceklerdir. Nihâyet onlar bana doğru yükseltilib de ben kendilerini gördüğüm zaman onlar benim önümden koparılıb alınırılar. Bunun üzerine ben muhakkak : Yâ Rabb! Onlar benim sahâbîciklerimdir, onlar benim sahâbîciklerimdir derim. Bana cevâben de : Muhakkak sen onların senin ardından neler ihdâs ettiklerini bilmezsin derilecektir» 29.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de cemîan Muhtâr ibn Fül-fül'den, o da Enes'den, o da Peygamber'den bu ma'nâ ile rivâyet ettiler. Bu hadîsde «havzın kablari yıldızlar sayısındadır» ifâdesi ziyâde olmuştur.

29. Kadı İyâd der ki : Bu hadîs, bunlar irtidâd ehlidir diye te'vil edenlerin te'vilinin sıhhatına delildir. Bundan dolayıdır ki Peygamber onlar hakkında «uzak olsunlar, uzak olsunlar!» demiştir. Peygamber bu sözü, mu'minlerin günâhkârları hakkında söylemez. Bilâkis Peygamber onlara şefâat eder ve onların işine ehemmiyet verir. Bunlar iki sınıfdırlar : Birisi, İslâm'dan değil de istikâmetden dönen âsîlerdir. Bunlar iyi amel-leri kötülükle tebdil edenlerdir. İkincisi ise hakikaten kâfirliğe dönenler, topukları üzerinde geriye dönenlerdir (yani tam ma'nâsı ile gericilerdir) denildi. Tebdil ismi bu iki sınıfa da şâmil olur (Nevevî).

٤١ — (٢٣٠٣) : وَحَدَّثَنَا عَامِرُ بْنُ النَّضْرِ التَّبَوِيُّ وَهَرَيْمُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى (وَاللَّفْظُ لِأَمِيرٍ) . حَدَّثَنَا مُنْتَمِرٌ . سَمِعْتُ أَبِي . حَدَّثَنَا كِتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا بَيْنَ نَاحِيَتَيْ حَوْضِي كَمَا بَيْنَ صَدَّاءَ وَالْمَدِينَةِ » .

41 — (2303) : Bize Katâde, Enes ibn Mâlik (R) den tahdis etti ki Peygamber (S) : «Benim havzımın iki nâhiyesi arasındaki mesâfe, San'â ile Medine arasındaki mesâfe gibidir» buyurmuştur.

٤٢ — (...) : وَحَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ . ح وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَسْتَلِهُ . غَيْرَ أَنَّهُمَا شَكَا قَفَالًا : أَوْ مِثْلَ مَا بَيْنَ الْمَدِينَةِ وَتَمَّانَ . وَفِي حَدِيثِهِ أَبِي عَوَانَةَ « مَا بَيْنَ لَابَتَيْ حَوْضِي » .

42 — () : Buradaki iki tarîk râvilerinin her ikisi de Ketâde'den, o da Enes (R) den, o da Peygamber (S) den yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişlerdir. Şukadar var ki bunlar şekk etdiler de : Yahut Medîne ile Ammân arasındaki mesâfe gibidir dediler. Bunlardan Ebû Avâne'nin hadîsinde «benim havzımın iki nâhiyesinin arası» tarzındadır.

٤٣ — (...) : وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّزَّازِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ عَنْ سَمِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ . قَالَ : قَالَ أَنَسٌ : قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ « تَرَى فِيهِ أَبَارِيقَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ كَمَدَدِ نَجُومِ السَّمَاءِ » .

(...) : وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ . حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ : أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ مِثْلَهُ . وَزَادَ « أَوْ أَكْثَرَ مِنْ عَدَدِ نَجُومِ السَّمَاءِ » .

43 — () : Enes (R) dedi ki : Allah'ın Peygamber'i : «Orada semânın yıldızları adedince altun ve gümüş ibrikler görünür» buyurdu.

() : Buradaki râvî de, Enes ibn Mâlik'in : 'Allâh'ın Peygamber'i şöyle buyurdu dediğini yukarıki hadîs gibi rivâyet etti. Ve bunda «yahut semânın yıldızları sayısından daha çokdur» ziyâdesi olmuştur.

٤٤ - (٢٣٠٥) حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ بْنُ الْوَلِيدِ الشُّكْرِيُّ. حَدَّثَنِي أَبِي (رَحِمَهُ اللَّهُ). حَدَّثَنِي زِيَادُ بْنُ خَيْثَمَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ «أَلَا إِنِّي فَرَطُ لَكُمْ عَلَى الْحَوْضِ. وَإِنْ بُعِدَ مَا بَيْنَ طَرَفَيْهِ كَمَا بَيْنَ صَنْعَاءَ وَأَيْلَةَ. كَأَنَّ الْأَبَارِقَ فِيهِ النُّجُومُ».

44 — (2305) : Câbir ibn Semure (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Haberiniz olsun ki ben sizler için havz başına (önden gidib de orada bir takım hazırlıklar yaparak sizleri karşılayacak olan) bir öncüyüm. Ve yine muhakkak ki havzın iki tarafı arasındaki uzaklık, San'â ile Eyle arasındaki uzaklık gibidir. Oradaki ibrikler de yıldızlar misâlidir».

٤٥ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. قَالَا : حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْمُهَاجِرِ بْنِ يَمْمَارٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ. قَالَ : كَتَبْتُ إِلَى جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ مَعَ غُلَامٍ نَافِعٍ : أَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَ فَكَتَبَ إِلَيَّ : إِنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ «أَنَا الْفَرَطُ عَلَى الْحَوْضِ».

45 — () : Sa'du'bnü Vakkas'ın oğlu Âmir şöyle dedi : Ben Câbir ibn Semure'ye bir mektûb yazıp hizmetcim Nâfi' ile yolladım. Bu mektûbda : Rasûlullah'dan işitmiş olduğun bir şeyi bana haber ver dedim. O da bana : Ben Rasûlullah (S) dan : «Ben havz üzerinde (sizden önce gidib, her şeyi hazırlayarak sizleri karşılayacak olan) kafile öncüsüyüm» buyururken işitdim diye yazdı.

(١٠) بَابُ فِي قِتَالِ جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَوْمَ أُمَدٍ

٤٦ - (٢٣٠٦) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَشْرِ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ يَسَعِيٍّ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعْدٍ. قَالَ : رَأَيْتُ عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَغَنَ شِمَالِهِ، يَوْمَ أُحُدٍ، رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا ثِيَابُ بَيَاضٍ. مَارَأَيْتُهُمَا قَيْلُ وَلَا بَعْدُ. بَيْنَهُمَا جِبْرِيلُ وَمِيكَائِيلُ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ.

(10) UHUD GÜNÜNDE CİBRİL VE MİKÂİL'İN PEYGAMBER (S) DEN YANA KİTÂL YAPMALARI BÂBİ

46 — (2306) : Sa'd (ibn Ebi Vakkas R) : Ben Uhud gününde Rasûlullah'ın sağında ve solunda, üzerlerinde beyaz elbise bulunan iki

kimse gördüm ki bunları daha önce ve ne de sonra görmüş değilim dedi. Sa'd, Cibril ile Mikâil aleyhisselâmı kastedmektedir³⁰.

٤٧ — (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ أَبِيهِ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُ يَوْمَ أُحُدٍ ، عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَفِي بَنِي إِسْرَءِيلَ ، رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا ثِيَابُ يَصْنُ . يُقَاتِلَانِ عَنْهُ كَأَنَّهُمَا الْقِتَالِ . مَا رَأَيْتُهُمَا قَبْلُ وَلَا بَعْدُ .

47 — () : Sa'd'ibn Ebî Vakkas (R) şöyle dedi : Andolsun, ben Uhud günü Rasûlullah (S) ın sağında ve solunda üzerleri beyaz elbise iki kimse gördüm ki onlar Rasûlullah'ın yanında en şiddetli şekilde kılal yapıyorlardı. Ben onları ne daha evvel ve ne de sonra görmüş değilim.

(١١) بَابُ فِي سَمَاعَةِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، وَغَدَمِهِ لِلْحَرْبِ

٤٨ — (٢٣٠٧) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَسَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ الْقَتَكِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ - وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى - (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ . وَكَانَ أَجْوَدَ النَّاسِ . وَكَانَ أَشَجَعَ النَّاسِ . وَلَقَدْ فَرَزَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ ذَاتَ لَيْلَةٍ ، فَانْطَلَقَ نَاسٌ قَبْلَ الصَّوْتِ : فَمَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَاجِعًا . وَقَدْ سَبَقَهُمْ إِلَى الصَّوْتِ . وَهُوَ عَلَى فَرَسٍ لِأَبِي طَلْحَةَ عُرْيٍ . فِي عُنُقِهِ السَّيْفُ وَهُوَ يَقُولُ « لَمْ تُرَاعُوا . لَمْ تُرَاعُوا » . قَالَ « وَجَدْنَاهُ بِحَرًّا . أَوْ إِنَّهُ لَبَحْرٌ » .

قَالَ : وَكَانَ فَرَسًا يَبْطَأُ

(11) PEYGAMBER (S) İN ŞECÂATİ VE HARB ETMEK İÇİN İLERİ GİTMESİ HAKKINDA BÂB

48 — (2307) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) insanların en güzeli idi, insanların en cömerdi idi, insanların en ce-

30. Bu hadiste Peygamber'in, Allah katındaki keremliğinin, Allah'ın ona, kendisi ile, beraber kılal yapacak melekler indirmek sûretiyle ikrâm etmesinin, meleklerin muslimanlar safında kılallerinin yalnız Bedr gününe munhasır olmadığı beyânı vardır. Kezâ bu hadiste beyaz elbisenin fazileti, melekleri görmenin yalnız Peygamber'lere hâss olmadığı, bilâkis sahâbîlerinin ve Allah dostlarının onları göreceği, bir de bu hadiste Sa'd ibn Ebî Vakkas için büyük bir menkabe (iftihâr, meziyyet, fazilet) vardır ki o melekleri görmüştür (Nevevî).

nûru idi³¹. Bir gece Medîne halkı düşman baskınından korkmuşdu da insanlar sesin geldiği tarafa doğru gitmişlerdi. Halbuki Rasûlullah Ebû Talha'ya âid (Mendûb adlı) çıblak bir atın üstüne atlıyarak düşman sesinin geldiği tarafa sürmüş, Medîne'lileri geride bırakıp ileriye geçmişti. Nihâyet Rasûlullah Ebû Talha'nın atının üzerinde ve kılıcı boynunda olarak geri dönerken Medîne'lileri karşıladı. Rasûlullah bu karşılama sırasında : «Düşmanlar (size zarar verecek bir korku ile) korkutamadılar. Onlar (kararlı bir korku ile) korkutamadılar» buyuruyordu. Rasûlullah : «Biz bu atı bir deryâ bulduk, yahut bu at muhakkak bir deryâ (gibi akıcı) dır» buyurdu.

Enes : Halbuki bu at yavaşlık, durgunluk ve kötü yürüyüş ile tanınırdı demiştir.

٤٩ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، قَالَ : كَانَ بِالْمَدِينَةِ فَرْعٌ . فَاسْتَعَارَ النَّبِيُّ ﷺ فَرَسًا لِأَبِي طَلْحَةَ يُقَالُ لَهُ مَسْدُوبٌ . فَرَكِبَهُ فَقَالَ « مَا رَأَيْتُ مِنْ فَرْعٍ . وَإِنْ وَجَدْنَاهُ أَبْعَدًا » .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . عَنْ وَحْدَانَ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ جَعْفَرٍ قَالَ : فَرَسًا لَنَا . وَلَمْ يَقُلْ : لِأَبِي طَلْحَةَ . وَفِي حَدِيثِ خَالِدٍ : عَنْ قَتَادَةَ ، سَمِعْتُ أَنَسًا .

49 — () : Enes (R) : Medîne'de bir korku olmuşdu. Peygamber (S) derhal, Ebû Talha'nın Mendûb adlı bir atını âriyet alıp ona

31. Rasûlullah'ın hamâset ve cesûrlüğünü gösteren birçok menkabeleri vardır. Esâsen Rasûlullah'ın bir çok defalar yaptığı duâlardan biri de korkaklıktan Allâh'a sığınmakdı :

a. •ALLÂHUMME İNNİ EÜZU BİKE MİNE'L-CUBNİ
VE EÜZU BİKE MİN EN URADDE İLÂ ERZELİ'L-UMRİ
VE EÜZU BİKE MİN FİTNETİ'D-DÜNYA
VE EÜZU BİKE MİN AZÂBİ'L-KABRİ

= Yâ Allâh, korkaklıktan sana sığınırım. En rezil ömre red olunmaktan sana sığınırım. Dünya fitnesinden sana sığınırım. Kabir azâbından da sana sığınırım (Buhârî, Muslim).

b. Enes ibn Mâlik dedi ki : Peygamber (S) şöyle duâ ederdi :

•ALLÂHUMME İNNİ EÜZU BİKE MİNE'L-ACZİ VE'L-KESELİ VE'L-CUBNİ
VE'L-HEREMİ.
VE EÜZU BİKE MİN FİTNETİ'L-MAHYÂ VE'L-MEMÂT.
VE EÜZU BİKE MİN AZÂBİ'L-KABRİ

= Yâ Allâh, irâdesizlik ve kudretsizlikten, ağır canlılık ve tenbellikden, sarkaklık derecesinde ihtiyarlıktan sana sığınırım. Hayâtın fitnesinden, ölümün musibetlerinden de sana sığınırım. Kabir azâbından da sana sığınırım (Buhârî, Muslim).

binmişti. Müteâkiben Rasûlullah : «Hiç bir korku sebebi göremedik ve şu da muhakkak ki biz bu (durgun) atı bir deryâ bulduk» buyurdu.

() : Buradaki iki râvî de : Bize Şu'be tahdis etdi diyerek bu isnâdla rivâyet etdiler. Bunlardan Muhammed ibn Ca'fer'in hadîsinde : Ebû Talhâ'ya âid dememiş de, bize âid bir atı demiştir. Hâlid'in hadîsinde : Katâde'den isnâdı ile, Enes'den işitdim ifâdesi vardır.

(۱۲) باب لله النبي صلى الله عليه وسلم أجود الناس بالخير من الریح المرسلة

۵۰ — (۲۳۰۸) حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ (يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ) عَنِ الزُّهْرِيِّ . وَحَدَّثَنِي أَبُو عِمْرَانَ ، مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنِ زِيَادٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْمُودٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَجْوَدَ النَّاسِ بِالْخَيْرِ . وَكَانَ أَجْوَدُ مَا يَكُونُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ . إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ سَنَةٍ ، فِي رَمَضَانَ حَتَّى يَنْسَلِخَ . فَيَمْرُضُ عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْقُرْآنَ . فَإِذَا لَقِيَهِ جِبْرِيلُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَجْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ عَنْ يُونُسَ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُعِينٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

(12) PEYGAMBER (S) İN HAYIRDA İNSANLARIN EN CÖMERDİ OLDUĞU VE ESMESİ MÂNİAYA UĞRAMIYAN RÜZGÂRDAN DAHA CÖMERT OLDUĞU RÂBİ

50 — (2308) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) hayır (dağıtmak) da insanların en cömerdi idi. En cömert olduğu zaman da ramazan ayında idi. Muhakkak ki Cibrîl aleyhisselâm her sene ramazan ayı içinde bu ay çıkıncaya kadar (her gece) Rasûlullah'a mulâkî olur, Rasûlullah da ona Kur'ân'ı arz eder idi. Cibrîl, kendisi ile mulâkî olduğu zaman Rasûlullah hayır (dağıtmak) da, esmesi mâniaya uğramıyan rüzgârdan daha cömert idi³².

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Zuhri'den bu isnâdla yukarıki hadîs tarzında haber vermişlerdir.

32. İbn Abbâs'ın, Peygamber'in cömertliğini estirilmekte olan bereketli rüzgâra benzetmesi, cömertlik ve hayırlar dağıtmakda rüzgârdan daha sur'atli olduğundan, rüzgârın yağmurlu bulutları toplayıp ilâhî rahmeti muhtâc topraklara ulaşturmaya vâsita olmasından, esen rüzgârın durgunca ve hafif rüzgârdan daha ziyâde yol alıp daha çok yerlere hayırlar bezl eylesinden dolayıdır.

(۱۳) باب طهر رسول الله صلى الله عليه وسلم أحسن الناس خلقا

۵۱ — (۲۳۰۹) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو الرَّيِّسِ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : خَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَشْرَ سِنِينَ . وَاللَّهِ ! مَا قَالَ لِي : أَفَّا قَطُّ . وَلَا قَالَ لِي لَيْسَ لِي : لَمْ فَعَلْتَ كَذَا؟ وَهَلَّا فَعَلْتَ كَذَا؟ زَادَ أَبُو الرَّيِّسِ : لَيْسَ مِمَّا يَصْنَعُهُ الْخَادِمُ . وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَهُ : وَاللَّهِ !

(...) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا سَلَامُ بْنُ مَسْكِينٍ . حَدَّثَنَا ثَابِتُ الْبُنَانِيُّ عَنْ أَنَسٍ . عَلَيْهِ السَّلَامُ .

(13) PEYGAMBER (S) AHLÂK İTİBÂRIYİLE İNSANLARIN EN GÜZELİ OLDUĞUNA DÂİR BÂB.

51 — (2309) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) a on sene hizmet etdim. Allah'a yemin ederim ki bana kat'iyyen bir defa uff demedi. Herhangi bir şey için de bana : Bunu niçin böyle yaptın? Şöyle yapsaydın ya! demedi³³.

() : Burada da Sâbit el-Bunânî, Enes'den yine bu hadis gibi rivâyet etmiştir.

۵۲ — () . وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ (وَاللَّفْظُ لِأَحَدٍ) قَالَا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ ، أَخَذَ أَبُو طَلْحَةَ يَدِي . فَأَنْطَلَقَ بِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّ أَنَسًا غُلَامٌ كَبِيرٌ فَلْيَخْدُكْ . قَالَ فَخَدَمْتُهُ فِي السَّفَرِ وَالْحَضَرِ . وَاللَّهِ ! مَا قَالَ لِي لَيْسَ لِي شَيْءٌ صَنَعْتُهُ : لَمْ يَصْنَعْ هَذَا هَكَذَا؟ وَلَا لَيْسَ لِي شَيْءٌ لَمْ أَصْنَعْ : لَمْ يَصْنَعْ هَذَا هَكَذَا؟

52 — () : Enes (ibn Mâlik R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Medîne'ye geldiği zaman (üvey babam) Ebû Talhâ elimden tuttu ve beni Rasûlullah'a götürdü. Ona hitâben : Yâ Rasûlallah! Enes zekî bir oğlandır. kendisi size hizmet etsin dedi. Bunun üzerine artık ben hizada ve seferde Rasûlullah'a hizmet ettim. Allâh'a yemin ederim ki yapmış olduğum herhangi bir şey için bana : Bunu niçin böyle yaptın? demedi. Yapmadığım bir şey için de bana : Bunu neden böyle yapmadın? da demedi.

33. Enes ibn Mâlik, Peygamber Medîne'ye geldikten birkaç ay sonra onun hizmetine nâil olduğuna, göre dokuz sene birkaç ay hizmet etmiş bulunuyordu. Bu hisâbca ay kesirleri bir sene itibâr edilmiş oluyor.

۴۳ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ ثُمَيْرٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرِ . حَدَّثَنَا

زَكَرِيَّا . حَدَّثَنِي سَعِيدٌ (وَهُوَ ابْنُ أَبِي بُرْدَةَ) عَنْ أَنَسٍ ، قَالَ : خَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نِسْعَ سِنِينَ . فَمَا أَعْلَمُهُ قَالَ لِي قَطُّ : لِمَ فَعَلْتَ كَذَا وَكَذَا؟ وَلَا عَلَبَ عَلَيَّ شَيْئًا قَطُّ .

53 — () : Buradaki râviler de Enes (ibn Mâlik R) ın : Ben Rasûlullah (S) a dokuz sene hizmet ettim. Fakat onun bana hitâben : Niçin böyle yaptın? dediğini asla bilmiyorum ve bana karşı herhangi bir şeyi de ayıblamadı.

۵۴ - (۲۳۱۰) حَدَّثَنِي أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ ، زَيْدُ بْنُ يَزِيدَ . أَخْبَرَنَا ثُمَرُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ (وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ) قَالَ : قَالَ إِسْحَاقُ : قَالَ أَنَسٌ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ خُلُقًا . فَأَرْسَلَنِي يَوْمًا لِحَاجَةٍ . فَقُلْتُ : وَاللَّهِ لَا أَذْهَبُ . وَفِي نَفْسِي أَنْ أَذْهَبَ لِمَا أَمَرَنِي بِهِ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ . فَخَرَجْتُ حَتَّى أُمَرَّ عَلَى صِيبْيَانَ وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي السُّوقِ . فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَذُفْبَضَ بِقَفَايَ مِنْ وَرَائِي . قَالَ فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ . وَهُوَ يَضْحَكُ . فَقَالَ : «يَا أُنَيْسُ! أَذْهَبْتَ حَيْثُ أَمَرْتُكَ؟» قَالَ قُلْتُ : نَعَمْ . أَنَا أَذْهَبُ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ !

(۲۳۰۹) قَالَ أَنَسٌ : وَاللَّهِ لَقَدْ خَدَمْتُهُ نِسْعَ سِنِينَ . مَا عَلِمْتُهُ قَالَ لِي شَيْءٌ وَصَنَعْتُهُ : لِمَ فَعَلْتَ كَذَا وَكَذَا؟ أَوْ لِي شَيْءٌ تَرَكْتُهُ : هَلَا فَعَلْتَ كَذَا وَكَذَا .

54 — (2310) : Enes (ibn Mâlik R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) insanların en güzel ahlâklısı idi. Bir gün beni bir ihtiyac için gönderdi. Ben : Vallâhi gitmem! dedim. Halbuki gönlümde Allâh'ın Peygamber'inin emrettiği işe gitmek (arzu ve düşüncesi) vardı. Akıbinde çıktım ve nihâyet çarşıda oynamakda olan çocukların yanına uğruyordum. Birden bire Rasûlullah arkamdan enseme tuttu. Ben hemen ona bakdım, kendisi güler halde bana : «Yâ Uneysu! Sana emrettiğim yere gitdin mi?» diye sordu. Ben : Evet, gidiyorum yâ Rasûlallah! dedim.

(2309) Enes şöyle dedi : Allâh'a yemin ederim ki ben Rasûlullah'a dokuz sene hizmet etdim. Onun bana yapmış olduğum herhangi bir şey için : Neden böyle böyle yaptın? dediğini; yahut terk edip yapmadığım bir şey için de : Keşki şöyle şöyle yapsaydın dediğini bilmiş değilim.

۵۵ - (۲۳۱۰) وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ وَأَبُو الرَّيِّعِ . قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ ،

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا .

55 . (2310) : Enes ibn Mâlik (R) : Rasûlullah (S) insanların en güzel ahlâklısı idi dedi³⁴.

(۱۴) باب ما سئل رسول الله صلى الله عليه وسلم شيئاً قط فقال: لا . وكثرة عطائه

۵۶ - (۲۳۱۱) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّافِذُ . قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ

عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ . سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : مَا سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئاً قطُ فَقَالَ : لَا .

(.) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا الْأَشْجَعِيُّ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ

(يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ) . كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ . قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ ، مِثْلَهُ ، سَوَاءً .

(14) RASÛLULLAH (S) DAN BİR ŞEY İSTENİLİB DE HAYIR DEDIĞİNİN ASLA VÂKİ' OLMADIĞI VE İHSÂNININ ÇOKLUĞU BÂBİ

56 — (2311) : Câbir ibn Abdillâh (R) : Rasûlullah (S) dan bir şey istenilib de onun hayır dediği asla vâkî' değildir dedi.

() : Buradaki râvîler de Muhammed ibn Münkedir'in : Ben Câbir ibn Abdillâh'dan şöyle derken işitdim diyerek yukarıkinin benzeri ve müsâvîsi olan hadîsi haber verdiğini rivâyet etmişlerdir.

۵۷ - (۲۳۱۲) وَحَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ النَّضْرِ التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ

عَنْ مُوسَى بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : مَا سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْإِسْلَامِ شَيْئاً إِلَّا أَعْطَاهُ . قَالَ فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَأَعْطَاهُ غَنَمًا بَيْنَ جَبَلَيْنِ . فَرَجَعَ إِلَى قَوْمِهِ ، فَقَالَ : يَا قَوْمِ ! أَسْلَمُوا . فَإِنَّ مُحَمَّدًا يُعْطِي عَطَاءً

لَا يَخْتَنِي الْفَأَقَةَ .

57 — (2312) : Bize Humeyd, Enes'in oğlu Mûsâ'dan tahdis etti. Babası Enes (R) şöyle deniştir : Rasûlullah (S) İslâm üzerine kendisinden istenilmiş olan herhangi bir şeyi muhakkak vermiştir. Bir defa-

34. Buhârî'deki şu hadîs daha tafsîlidir :

عن البراء رضى الله عنه قال : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم احسن الناس وجهاً واحسنهم خلقاً ايسر

بالطويل البائن ولا بالقصير

= Berâ' (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) simaca insanların en güzeli idi. Ahlâk i'tîbârıyla de onların en güzeli idi. Endâmının yaradılışı cihetiyle de insan tiplerinin en güzeli idi. O, ne çok uzundu, ne de kısa boylu idi (Buhârî, menâkıb, sıfatu'n-Nebiyü (S), V, 28 «56»).

sında kendisine bir kimse gelmiştii de Rasûlullah o insana iki dağ arası (nı dolduracak kadar çok) koyun vermiştii. O zât kendi kavminin yanına dönüb : Ey kavmim! Müsliman olunuz. Çünkü Muhammed, fakirlikden korkmaksızın büyük ihsânda bulunuyor demiştir.

٥٨ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَرُونَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ غَنَمًا يَتَيْنَ جَبَلَيْنِ . فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ . فَأَتَى قَوْمَهُ فَقَالَ : أَيُّ قَوْمٍ أَسْلَمُوا . فَرَأَاهُ إِنْ مُحَمَّدًا لَيُعْطَى عَطَاءُ مَا يَخَافُ الْفَقْرَ . فَقَالَ أَنَسٌ : إِنْ كَانَ الرَّجُلُ أَيْسَرُ مَا يُرِيدُ إِلَّا الدُّنْيَا . فَمَا يُسَلِّمُ حَتَّى يَكُونَ الْإِسْلَامُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا .

58 — () : Enes (R) den (şöyle demiştir :) Bir kimse Peygamber (S) den iki dağ arası kadar çok koyun istemişti. Peygamber bu isteğini ona ihsân etdi. Bunun üzerine o şahıs kavminin yanına gidib : Ey kavmim! Müsliman olunuz. Allâh'a yemîn ederim ki Muhammed fakirlikten hiç korkmayarak ihsân ediyor demiştir.

Enes şöyle dedi : Bazan bir kimse ancak dünyâyı isteyerek muslimanlığa girerdi. Fakat İslâm'a girince artık muslimanlık kendisine dünyâdan ve dünyâ üzerindeki her şeyden daha sevimli olurdu.

٥٩ - (٢٣١٣) وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ ، أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ سَرِجَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : غَزَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَزْوَةَ الْفَتْحِ ، فَفَتْحَ مَكَّةَ . ثُمَّ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ . فَاقْتَتَلُوا بِحُنَيْنٍ . فَفَضَّرَ اللَّهُ دِينَهُ وَالْمُسْلِمِينَ . وَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ مِائَةَ مِنَ النَّمَرِ . ثُمَّ مِائَةَ . ثُمَّ مِائَةَ . قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ صَفْوَانَ قَالَ : وَاللَّهِ ! لَقَدْ أَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا أَعْطَانِي ، وَإِنَّهُ لَا يُنْفَضُ النَّاسُ إِلَيَّ . فَمَا بَرَحَ يُعْطِينِي حَتَّى إِنَّهُ لَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ .

59 — (2313) : İbn Şihâb şöyle dedi : Rasûlullah (S) feth gazvesine yani Mekke fethi gazvesine gitti. Sonra Rasûlullah beraberinde bulunan muslimanlarla birlikte yola çıktı da Huneyn mevkiinde (düşmanla) çarpışdılar. Neticede Allah, kendi dinine ve muslimanlara yardım edib muzaffer kıldı. O vakıt Rasûlullah Safvân ibn Umeyye'ye yüz deve verdi. Sonra yüz, sonra yüz deve daha verdi.

İbn Şihâb der ki : Bana Saîd ibn Müseyyeb tahdîs etti ki, Safvân ibn Umeyye şöyle demiştir : Allâh'a yemîn ederim ki Rasûlullah bana ihsân ettiklerini ihsân etmiştir. Ve şu da muhakkak ki o bana göre insanların en çok buğz edilecek olanı idi. Fakat bana ihsân etmekde devam etdi. Nihâyet o bana göre insanların muhakkak en sevimlisi olmuştur.

٦٠ - (٢٣١٤) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّافِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرٍ . وَعَنْ عَمْرٍو ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ جَابِرٍ . أَحَدُهُمَا يَزِيدُ عَلَى الْآخَرِ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) قَالَ : قَالَ سُفْيَانُ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ يَقُولُ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ سُفْيَانُ : وَسَمِعْتُ أَيْضًا عَمْرُو بْنَ دِينَارٍ

يُحَدِّثُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ . قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ . وَزَادَ أَحَدُهُمَا عَلَى الْآخَرِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَوْ قَدْ جَاءَنَا مَالُ الْبَحْرَيْنِ لَقَدْ أُعْطَيْتُكَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا » وَقَالَ يَدَيْهِ جَمِيعًا . فَقَبَضَ النَّبِيُّ ﷺ قَبْلَ أَنْ يَجِيءَ مَالُ الْبَحْرَيْنِ . فَقَدِمَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ بَعْدَهُ . فَأَبْرَ مُنَادِيًا فَنَادَى : مَنْ كَانَتْ لَهُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ عِدَّةٌ أَوْ دِينَ فَلْيَأْتِ . فَقُمْتُ فَقُلْتُ : إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَوْ قَدْ جَاءَنَا مَالُ الْبَحْرَيْنِ أُعْطَيْتُكَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا » فَحَتَّى أَبُو بَكْرٍ مَرَّةً . ثُمَّ قَالَ لِي : عُدْهَا . فَمَدَدْتُهَا فَإِذَا هِيَ خَمْسِمِائَةٍ . فَقَالَ : خُذْ مِثْلَهَا

60 — (2314) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Rasûlullah (bir kerre) : «Bahreyn malının bize gelmesi tahakkuk ederse, sana muhakkak şöyle şöyle şöyle veririm» buyurdu. Bunu söylerken iki eliyle de beraberce işâret etti. Nihâyet Bahreyn malının gelmesinden önce Peygamber (S) kabz olundu. Bahreyn malı Peygamber'den sonra Ebû Bekr'e geldi. Bahreyn malı geldiği zaman Ebû Bekr, bir münâdiye emretti de o münâdi : Peygamber'in her kime bir va'di, yahut bir borcu varsa gelsin diye nidâ (ve i'lân) etti. Bunun üzerine ben kalkıp Ebû Bekr'e : Peygamber : «Bahreyn malının bize gelmesi tahakkuk ederse sana mutlaka şöyle şöyle şöyle veririm» buyurmuşdu dedim. Ebû Bekr hemen bir avuc (para) avuçladı. Sonra bana hitâben : Bunu say dedi. Ben paraları saydım. Paraların beş yüz (adet) olduğunu gördüm. Bu defa Ebû Bekr bana : Bununla beraber iki mislini daha al dedi 35.

35. Bahreyn, Basra ile Umân arasında ve Basra körfezinin batı sâhilinde uzayan bir bölgedir. Buranın merkezi Hecer kasabasıdır. Bahreyn, saâdet asrında İran devletinin tâbiiyetinde idi. Altıncı hicret asrında Alâ'ibn Hadramî (R) tarafından feth olunmuş ve kendisi Peygamber tarafından oraya âmir ve vâli ta'yîn edilmiştir. Ebû Bekr ve

٦١- (..) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَامِرٍ بْنُ مَيْمُونٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَلْبٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : وَأَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : لَمَّا مَاتَ النَّبِيُّ ﷺ جَاءَ أَبَا بَكْرٍ مَالٌ مِنْ قِبَلِ الْمَلَاءِ بْنِ الْحَضَرِيِّ . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ دَيْنٌ ، أَوْ كَانَتْ لَهُ قَيْلَةٌ عِدَّةٌ ، فَلْيَأْتِنَا . يَنْحُو حَدِيثَ ابْنِ عُيَيْنَةَ .

61 — () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Peygamber (S) vefât ettiği zaman, Alâ'ibnu'l-Hadramî tarafından Ebû Bekr'e bir mal geldi. Bunun üzerine Ebû Bekr : Her kimin Peygamber üzerinde bir alacağı varsa yahut Peygamber tarafından kendisine yapılmış bir va'd varsa derhal bize gelsin dedi. Hadîsin bundan sonrası (60 rakamlı) İbn Uleyye hadîsi tarzındadır.

(١٥) بَابُ رَحْمَةِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّيَّانِ وَالْعَبَالِ . وَنَوَاضِعُهُ ، وَفَضْلُ ذَلِكَ

٦٢- (٢٣١٥) حَدَّثَنَا هَذَابُ بْنُ خَالِدٍ وَشَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . كِلَاهُمَا عَنْ سُلَيْمَانَ (وَالْأَفْظُ لِسَيِّبَانَ) . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَبِي قُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ثَابِتُ الْبُنَاتِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَلَدِي الْيَتِيمَةُ غُلَامٌ . فَسَمَّيْتُهُ بِاسْمِ أَبِي ، إِبْرَاهِيمَ » ثُمَّ دَفَعَهُ إِلَى أُمِّ سَيْفٍ ، امْرَأَةٍ قَيْنٍ يُقَالُ لَهُ أَبُو سَيْفٍ . فَأُطْلِقَ بِأَنِيهِ وَاتَّبَعْتُهُ . فَأَتَيْنَا إِلَى أَبِي سَيْفٍ وَهُوَ يَنْفُخُ بِكَبِيرِهِ . قَدِ امْتَلَأَ الْبَيْتُ دُخَانًا . فَأَسْرَعْتُ إِلَيْهِ . فَبَدَأَ يَدْعُو رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَقُلْتُ : يَا أَبَا سَيْفٍ ! أَمْسِكْ . جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَأَمْسَكَ . فَدَعَا النَّبِيُّ ﷺ بِالصَّبِيِّ . فَضَمَّهُ إِلَيْهِ . وَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ .

Umer taraflarından da bu vazifede bırakılan Alâ', on dördüncü hicret yılında Bahreyn'de vefât etmiştir.

Şârihlerin bildirdiklerine göre Bahreyn'den Medîne'ye gelecek olan mal cizye malı imiş. Feth olunan memleketler arasında birçok cizye malı Bahreyn'den gelir imiş.

Peygamber Câbir'e va'd ederken avucunu açarak üç defa şöyle şöyle şöyle vereceğim buyurduğundan dolayı Peygamber'in halifesi ve kaymakamı olan Ebû Bekr de Peygamber'in bu va'dini infâz ederken Câbir'e bir avuc kendisi bizzât vermiş ve bunun iki mislinin de Câbir tarafından alınmasını emretmiştir. Ebû Bekr'in verdiği bir avuc paranın beş yüz dirhem veya dinâr olduğuna göre bunun iki misli daha verilerek bin beş yüz dirhem veya dinâr verilmiş oluyor.

Dirhem veya dinâr diye terdid ile söyleyişimiz bu paranın nev'i ne hadîsin rivâyet tariklerinde, ne de şerhlerde bildirilmediğinden dolayıdır.

فَقَالَ أَنَسٌ: لَقَدْ رَأَيْتُهُ وَهُوَ يَكِيدُ بِنَفْسِهِ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَدَمَمْتُ عَيْنَا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ: «تَدْمَعُ الْعَيْنُ وَيَحْزَنُ الْقَلْبُ». وَلَا تَقُولُ إِلَّا مَا رَضِيَ رَبُّنَا. وَاللَّهِ! يَا إِبْرَاهِيمُ! إِنَّا بِكَ لَمَحْزُونُونَ.»

(15) PEYGAMBER (S) İN ÇOCUKLARA, RIZIK VE NAFAKALARINI GÖRDÜĞÜ KİMSELERE OLAN MERHAMETİ, TEVÂZUU VE BU HUYLARIN FAZİLETİ BÂBİ

62 — (2315) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S, : «Bu gece benim bir oğlum doğdu. Ona (büyük) babam İbrâhîm'in ismi ile isimlendirdim» buyurdu. Sonra Rasûlullah çocuğu Ebû Seyf denilen bir demircinin karısı olan Ummu Seyf'e (süt annesi olarak) teslim etdi. Sonra bir defasında Rasûlullah çocuğun yanına gitmek için yola çıktı. Ben de kendisine tâbi olub onunla beraber gittim. Nihâyet Ebû Seyf'in yanına vardık. Ebû Seyf demirci körüğünü çekmekte ve evi de dumanla dolmuş halde idi. Ben hemen Rasûlullah'ın önünde yürüyüşü sür'atlendirdim ve : Yâ Ebâ Seyf! Körüğünü tut, Rasûlullah geldi dedim. Ebû Seyf körüğü durdurdu. Rasûlullah çocuğun getirilmesini istedi. Çocuk getirildiğinde Rasûlullah çocuğu bağrına bastı ve Allâh'ın söylemesini takdir ettiği şeyleri söyledi. Enes der ki (Bundan sonra başka bir defa da Ebû Seyf'in evine gitdik) Allâh'a yemin olsun ki bu defa ben İbrâhîm'i, Rasûlullah'ın önünde can çekişiyor halde gördüm. Rasûlullah'ın iki gözü yaş akıttı. Bunu ta'kiben Rasûlullah : «Göz ağlar, kalb mahzûn olur. Biz Rabbimizin râzıy olacağı sözden başka bir kelime söylemeyiz. Vallâhi yâ İbrâhîm biz senin ayrılığınla hakîkaten pek hüzünlü ve pek kederliyiz!» buyurdu³⁶.

36. Peygamber'in bütün çocukları Hz. Hatice'den doğmuştur. Yalnız İbrâhîm Mısırlı Mâriye'den dünyâya gelmiştir. Târihciler, İbrâhîm'in doğum tarihi hakkında ittifak etmişler ve hicretin sekizinci yılının Zuhâccesinde doğduğunu bildirmişlerdir. Fakat vefat yılı hakkında ihtilâf etmişlerdir. Kimisi onuncu hicret yılının Rabbülevvelinin onuncu günü öldüğünü bildiriyor. Kimi de daha başka târihler ileri sürüyor.

İbrâhîm'in doğumunda Peygamber'in azadlılarından Selâmın ebelik ettiği, bunun kocası Ebû Râfi'in de doğumu Peygamber'e müjdelendiği, Peygamber'in de bundan çok sevindiği rivâyet ediliyor. İbrâhîm'in doğumunda Medîne kadınları arasında onu emzirmek için rakabet uyanmışdı. Nihâyet Peygamber çocuğu, Ummu Burde'ye teslim etmiştir. Kadı İyâd, Ummu Burde'nin adı Havle'dir, kocası da Ebû Seyf, Berâ' ibn Evs'dir diyor. Bu karı kocanın her ikisi de Ensâri ve Hazreci'dir. Ebû Seyf, hadîsde de belirtildiği gibi demirci idi.

Hadîsdeki zı'r kelimesi süt emziren süt anne ma'nâsınadır. İbn Cevzi, çocuk, kocasının kefâletinde süt anneye teslim edildiği için kadının kocasına da, zı'r dendiğini bildiriyor.

٦٣ - (٢٣١٦) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ (وَاللَّفْظُ لِرُحَيْلٍ) قَالَا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عَلِيَّةَ) عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ قُتَيْبَةَ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : مَا رَأَيْتُ أَحَدًا كَانَ أَرْحَمَ بِأَعْيَالٍ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ : كَانَ إِبْرَاهِيمُ مُسْتَرْضِعًا لَهُ فِي عَوَالِي الْمَدِينَةِ . فَكَانَ يَنْطَلِقُ وَنَحْنُ مَعَهُ . فَيَدْخُلُ الْبَيْتَ وَإِنَّهُ لَيُدْخِنُ . وَكَانَ ظِرُّهُ قَيْنًا . فَيَأْخُذُهُ فَيَقْبَلُهُ . ثُمَّ يَرْجِعُ . قَالَ عَمْرُو : فَلَمَّا تَوَفَّى إِبْرَاهِيمُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنَّ إِبْرَاهِيمَ ابْنِي . وَإِنَّهُ مَاتَ فِي النَّدَى . وَإِنْ لَهُ لَطِيفَتَيْنِ تُكْمِلَانِ رِضَاعَهُ فِي الْجَنَّةِ » .

63 — (2316) : Enes ibn Mâlik (R), Ben Rasûlullah (S) kadar çoluk çocuğuna, âile efrâdına, eli altındakilere merhameti olan hiçbir kimse görmedim. Rasûlullah'ın oğlu İbrâhîm, Medine'nin yüksek taraflarındaki köylerin birinde süt annesinin yanında bulunuyordu. Rasûlullah biz de beraberinde olduğumuz halde onun yanına gider idi. Bir defasında Rasûlullah o eve giriyor, halbuki o sırada ev iyice dumanlandırılıyordu. İbrâhîm'in süt babası bir demirci idi. Rasûlullah İbrâhîm'i kucağına alır, onu öper, sonra da geri dönerdi.

Râvî Amr ibn Saîd dedi ki : İbrâhîm vefat ettiği zaman Rasûlullah : «İbrâhîm benim oğlumdur. O, meme emerken ölen bir süt kuzusudur. Onun süt emmesini tamamlamak için cennetde iki tâne süt annesi vardır» buyurdu.

٦٤ - (٢٣١٧) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : قَدِمَ نَاسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالُوا : لَتُجَبِّلُونَا صِبْيَانَكُمْ ؟ فَقَالُوا : نَعَمْ . فَقَالُوا : لَكِنَّا ، وَاللَّهِ ! مَا تَقْبَلُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « وَأَمَّا أَنْ كَانَ اللَّهُ نَزَعَ مِنْكُمْ الرَّحْمَةَ » . وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ « مِنْ قَلْبِكَ الرَّحْمَةُ » .

64 — (2317) : Âişe (R) şöyle dedi : Bir defasında bedevilerden bir gurub insan Rasûlullah'ın huzûruna gelmişlerdi. Bunlar bir münâsebetle : Sizler çocuklarınızı öper (sever) misiniz? dediler. Sahâbîler : Evet dediler. Bedevîler : Fakat Allâh'a yemin olsun ki bizler öpüp okşamayız dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Eğer Allah sizin gönüllerinizden rahmet ve şefekâtı çekib çıkarmış ise ben ne yapabilirim» buyurdu.

Râvî İbn Numeyr, müfred hitâb sigası ile : «Allah senin gönlünden

merhameti çekib çıkarmışsa ben ne yapabilirim» şeklinde rivâyet etmiştir.

٦٥ - (٢٣١٨) وَحَدَّثَنِي عَمْرُو النَّافِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ . قَالَ عَمْرُو : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ الْأَنْرَعَ بْنَ حَابِسٍ أَبْصَرَ النَّبِيَّ ﷺ يُقْبَلُ الْحَسَنَ . فَقَالَ : إِنَّ لِي عَشْرَةَ مِنْ الْوَلَدِ مَا قَبِلْتُ وَاحِدًا مِنْهُمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يَرْحَمْ » .

(..) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ . حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . عَنِ اللَّهِ .

65 — (2318) : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) : Akra' ibn Hâbis Peygamber'i, Hasen'i öperken gördü de; benim on çocuğum vardır, onlardan hiçbirini öpmedim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Şu muhakkak ki merhamet etmeyen merhamet olunmaz» buyurdu³⁷.

() : Buradaki râvî de Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

٦٦ - (٢٣١٩) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ الْقَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو مَأْوِيَةَ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو سَمَيْدٍ الْأَشْجِ . حَدَّثَنَا حَفْصُ (يَمِينِ ابْنِ غِيَاثٍ) . كُلُّهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهَبٍ وَأَبِي ظَبْيَانَ ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ لَا يَرْحَمُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُقْبِرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ قَيْسٍ ، عَنْ جَرِيرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَأَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدَةَ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرُو ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ جَرِيرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . ع يُقْبَلُ حَدِيثُ الْأَعْمَشِ .

37. Bu hadis Peygamber'in CEVÂMIU'L-KELİM denilen cem'iyetli hadislerindendir. İki kelime ile en cem'iyetli ve şumullu ma'nâ ifade olunmuştur. Bu hadisi çeşitli râviler kısa ve uzunca lâfızlarla rivâyet etmişlerdir. Taberânî'de : «Yeryüzündeki insanlara merhamet etmeyen kimseye gök yüzündekiler merhamet etmez» tarzındadır. En uzun metin Ebû Dâvûd ve Tirmizî'nin, Abdullah ibn Umer'den şu meâldeki rivâyetleridir : «Merhamet edenlere rahmân (olan Allah) rahmet eder. Ey mu'minler! Yeryüzündekilere merhamet ediniz ki göktekiler de size merhamet etsin».

66 — (2319) : Buradaki dört tarık râvilerinin hepsi de A'meş'den, o da Zeyd ibn Vehb'den ve Ebû Zıbyân'dan, onlar da Cerîr ibn Abdillâh'dan rivâyet ettiler. Cerîr ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «İnsanlara merhamet etmeyen kimseye Azîz ve Celîl olan Allah merhamet etmez» buyurdu.

() : Buradaki râvîler de yine Cerîr ibn Abdillâh'dan, o da Peygamberden olmak üzere A'meş hadisi gibi rivâyet etmişlerdir.

(۱۶) بَابُ كَثْرَةِ مَبَاهِ مُصَلَّى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

٦٧ — (٢٢٢٠) حَدَّثَنَا عُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي عُثْبَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . رَحَّ وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَأَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي عُثْبَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْمَذْرَاءِ فِي خِذْرَاهَا وَكَانَ إِذَا كَرِهَ شَيْئًا عَرَفْنَاهُ فِي وَجْهِهِ .

(16) PEYGAMBER (S) İN HAYÂSININ ÇOKLUĞU BÂBİ

67 — (2320) : Katâde dedi ki : Ben Abdullah ibn Ebi Utbe'den işitdim, şöyle diyordu : Ben Ebû Saîd Hudrî (R) den işittim : Rasûlullah (S) hayâ cihetiyle kendi köşesinde oturan bâkire kızıdan daha çok utangaçdı. Bir şeyden hoşlanmazsa biz onun hoşnudsuzluğunu yüzünden tanırdık. (Kendisi utangaçlığından dolayı o husûsu sâhibinin yüzüne vurmazdı) ³⁸.

٦٨ — (٢٢٢١) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ . قَالَ : دَخَلْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو حِينَ قَدِمَ مُعَاوِيَةَ إِلَى الْكُوفَةِ . فَذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : لَمْ يَكُنْ فَاجِحًا وَلَا مُتَفَحِّشًا . وَقَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ مِنْ خِيَارِكُمْ أَحَاسِنَكُمْ أَخْلَاقًا » . قَالَ عُثْمَانُ : حِينَ قَدِمَ مَعَ مُعَاوِيَةَ إِلَى الْكُوفَةِ .

38. Bu hadîsde Peygamber'in hayâ sıfatı en bellî bir şekilde bildirilmiştir. Şüphesiz ki cemiyetin en hayâlî sınıfı kendi ismet perdesi içinde faziletle yaşayan bâkire kızdır. Rasûlullah'ın bunlardan da utangaç olması müşebbehin müşebbehun bîh'den üstünlüğünü ifade etmektedir ki çok bellîdir.

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَذَكِيْعٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمِيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو سَعِيْدٍ الْأَنْصَارِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ (بِعَنِي الْأَحْمَرِ) . كَلَّمَهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلُهُ .

68 — (2321) : Mesrûk şöyle dedi : Muâviye Kûfe'ye geldiği zaman biz Abdullah ibn Amr'ın yanına girdik. Abdullah (R) Rasûlullah'ı zikretti de şöyle dedi : Peygamber (S) sözünde, fiil ve hareketlerinde taşkınlık yapacak seviyede değildi. Taşkınlığı kasdedib kendini zorlayan da değildi. Ve Abdullah ibn Amr Rasûlullah : «İyi biliniz ki sizin en güzel huylularınız, en hayırlı olanlarınızdır» buyururdu dedi.

Râvî Usmân ibn Ebî Şeybe : Muâviye ile beraber Kûfe'ye geldiği zaman demiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de A'meş'den bu isnâd ile onun benzeri olan hadîsi rivâyet etmişlerdir.

(۱۷) بَابُ نَبَسِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمِنْ عَشْرَةٍ

٦٩ - (٢٣٢٢) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ . قَالَ : قُلْتُ لِحَبَابِرِ ابْنِ سَمُرَةَ : أَكُنْتُ تُجَالِسُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ؟ قَالَ : نَعَمْ . كَثِيرًا . كَانَ لَا يَقُومُ مِنْ مُصَلَّاهُ الَّذِي يُصَلِّي فِيهِ الصُّبْحَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ . فَإِذَا طَلَعَتْ قَامَ . وَكَانُوا يَتَحَدَّثُونَ قِيَاخُذُونَ فِي أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ . فَيَضْحَكُونَ . وَيَتَبَسَّمُونَ ﷺ .

(17) PEYGAMBER (S) İN GÜLÜMSEMESİ, İNSANLARLA ÜLFET VE MUÂŞERET EDİB HOŞÇA GEÇİNMESİ BÂBİ

69 — (2322) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Ebû Hayseme, Simâk ibn Harb'dan haber verdi. O, şöyle demiştir : Ben, Câbir ibn Semure'ye : Sen Rasûlullah (S) ile bir mecliste beraber oturur mu idir? diye sordum. Câbir : Evet, çok defa otururdum. Rasûlullah sabah namazını kılmış olduğu namaz yerinden güneşin doğmasına kadar kalkmaz idi. Güneş doğunca kalkardı. Sahâbîler bu arada konuşurlar ve (ba'zan) câhiliyet devrindeki işlerden konu alırlardı da o işlere gülerlerdi. Rasûlullah ise tebessüm eder idi.

(۱۸) باب رَحْمَةُ اللهِ عَلَى هَذِهِ نِسَاءً ، رَأْسُ السَّوَابِ مَطَابِقُهُ بِالسَّرْفِ هُنَا

۷۰ — (۲۳۲۳) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْقَسْبِيُّ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ وَثَيْبَةُ بْنُ سَوِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ . تَجَمُّعًا عَنْ حَمَادِ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ أَبُو الرَّبِيعِ : حَدَّثَنَا حَمَادٌ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَهْقَارِهِ ، وَغُلَامٌ أَسْوَدُ يُقَالُ لَهُ : أَنْجَشَةُ ، يَحْدُو . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ : « يَا أَنْجَشَةُ ارْوَيْدَكَ ، سَوْفَا بِالقَوَارِيرِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْقَسْبِيُّ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا حَمَادٌ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ . يَنْخَوِّهُ .

(18) PEYGAMBER (S) İN KADINLARA MERHAMETİ, KADINLARIN BİNDİKLERİ HAYVANLARI SEVK EDEN SÜRÜCÜYE KADINLARDAN DOLAYI YUMUŞAKLIK VE MÜLAYEMETLE SÜRMESİNİ EMRETMESİ BÂBİ

70 — (2323) : Enes (ibn Mâlik R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) seferlerin birinde bulunuyordu. Enceşe adındaki güzel sesli bir hizmetçi de kısa vezinli şiirler teganni ve terennüm ederek develeri hızlı yürüyüşe şevklendirip sürüyordu. Rasûlullah ona hitâben : «Yâ Enceşe! Cam şişeleri (gibi olan kadınların binek hayvanlarını) yavaş bir sürüşle sevk et» buyurdu.

() : Buradaki râvî de Enes'den yukarıki hadis tarzında rivâyet etmiştir.

۷۱ — (...) وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ عُثَيْبَةَ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى عَلَى أَرْوَاجِهِ ، وَسَرَّاقٌ يَسُوقُ بَيْنَهُمَا لَهَا أَنْجَشَةً . فَقَالَ : وَيْحَكَ يَا أَنْجَشَةُ ارْوَيْدَا سَوْفَكَ بِالْقَوَارِيرِ .

قَالَ : قَالَ أَبُو قِلَابَةَ : تَكَلَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِكَلِمَةٍ لَوْ تَكَلَّمَ بِهَا بَعْضُكُمْ لَمَبَتْهُمَا عَلَيْهِ .

71 — () : Enes (R) den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) bir sefer esnasında kadınlarının yanına geldi. Bu sırada da Enceşe denilen (güzel sesli) bir sürücü kadınların bindikleri develeri sürmekte idi. Rasûlullah : «Vay sana yâ Enceşe! Cam (gibi ince kalbli kadın) ları hızlı yürütme!» buyurdu.

Râvî Ebû Kılâbe : Rasûlullah öyle bir söz konuştu ki, eğer biriniz

o kelimeyi konuşsaydı, sizler muhakkak o kelimeyi o şahıs üzerine ayıblardınız demiştir.

۷۲ - (..) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا زَيْدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّمِيمِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ . حَدَّثَنَا زَيْدٌ . حَدَّثَنَا التَّمِيمِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : كَانَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ مَعَ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ . وَهُنَّ يَسُوقُ بَيْنَ سَوَاقٍ . فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ « أَيْ أَنْجَشُهُ ! رُوَيْدَا سَوَاقَكَ بِالْقَوَارِيرِ » .

72 — () : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : (Bir seferde an-nem) Ummu Suleym, Peygamber'in kadınları ile beraber idi. Kadınların bindikleri hayvanları da sürücü bir kimse sevk ediyordu. Peygamber (S): «Ey Enceşe! Yavaş ol, karûreleri (yani karûre gibi olan kadınları) hızlı yürütme!» buyurdu ³⁹.

۷۳ - (..) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ . قَالَ : كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَادٍ حَسَنُ الصَّوْتِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « رُوَيْدَا يَا أَنْجَشُهُ ! لَا تَكْسِرِ الْقَوَارِيرَ » ، يَعْنِي ضَمَمَةَ النِّسَاءِ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَلَمْ يَذْكُرْ : حَادٍ حَسَنُ الصَّوْتِ .

73 — (.) : Enes (ibn Mâlik R) şöyle dedi : Rasûlullah'ın tegannî ve terennûm ile develeri sevk eden güzel sesli bir sürücüsü vardı. Rasûlullah (S) ona hitâben : «Yavaş ol yâ Enceşe! Karûreleri kırmayasın!» buyurdu.

() : Buradaki râvî de Enes'den, o da Peygamber'den bu ha-

39. Âlimler dediler ki, Peygamber, kadınları azîmetlerinin zaiflikleri ve bir de incelik ve sür'atle kırılması i'tibârıyla cam kavanoza benzeterak karûre diye isimlendirmiştir. Kadınların karûre diye isimlendirilmesinde iki görüş ileri sürdüler. Biri, bunun ma'nâsı, Enceşe güzel sesli idi ve kadınların bindikleri develeri güzel sesi ile şiirler inşâd ederek, recezler tegannî ve terennûm ederek sürüyordu. İşte Peygamber, Enceşe'nin güzel sesle sürüşünün kadınların kalbine düşüp de onları fitnelendirmesinden emin olamadı ve bundan dolayı Enceşe'yi bundan men' etti. «Tegannî zinânın rukyesidir» sözü Arabî-ların meşhûr darb-ı messellerindendir.

İkincisi, bundan murâd yürüyüşde rıfkıdır. Çünkü deve tegannî ve terennûmle sürüşü işidince bundan lezzet alarak yürüyüşde sür'at eder, dolayısıyla binicileri rahatsız kılıp yorar. İşte bundan dolayı Peygamber Enceşe'yi nehy etti. Çünkü kadınlar şiddetli hareketten zaiflik duyarlar, zarara uğrayıp düşmelerinden de korkulur (Nevevî).

dişi rivâyet etdi. Fakat burada râvî, tegannî ve terennüm ile develeri sevk eden güzel sesli bir sürücü sözlerini zikretmedi.

(۱۹) بَابُ قُرْبِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ مِنَ النَّاسِ، وَتَبَرُّكِهِمْ بِهِ

۷۴ — (۲۳۲۴) حَدَّثَنَا مُجَاهِدُ بْنُ مُوسَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ بْنُ أَبِي النَّضْرِ وَهَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ جَمِيعًا عَنْ أَبِي النَّضْرِ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ (يَعْنِي هَاشِمَ بْنَ الْقَاسِمِ) . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا صَلَّى الْغَدَاةَ جَاءَ خَدَمَ الْمَدِينَةِ بِأَيْدِيهِمْ فِيهَا الْمَاءَ . فَمَا يُؤْتِي إِلَّا بِأَنَاءٍ لَا غَمَسَ يَدُهُ فِيهَا . فَرَبَّمَا جَاؤُهُ فِي الْغَدَاةِ الْبَارِدَةِ فَيَغْمِسُ يَدَهُ فِيهَا .

(19) PEYGAMBER ALEYHİSSELÂM'IN İNSANLARA YAKINLIĞI VE İNSANLARIN ONUNLA TEBERRÜK ETMELERİ BÂBİ

74 — (2324) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) sabah namazını kıldırıldığı zaman Medine'nin hizmetçileri içlerinde su bulunan su kablarını getirirlerdi. Rasûlullah kendisine getirilen her kabın içine muhakkak elini daldırırdı. Bazan kendisine soğuk olan sabahda gelirlerdi de Rasûlullah yine elini su kabına daldırırdı ⁴⁰.

۷۵ — (۲۳۲۵) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسِ . قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَالْخَلْقَ يَحْلِقُهُ . وَأَطَافَ بِهِ أَصْحَابُهُ . فَمَا يُرِيدُونَ أَنْ تَقَعَ شَعْرَةٌ إِلَّا فِي يَدِهِ رَجُلٍ .

75 — (2325) : Enes (ibn Mâlik R) şöyle dedi : Yemîn olsun ki ben Rasûlullah (S) ı, berber kendisini tıraş ederken gördüm. Sahâbîleri etrafında dolaşıyorlardı. Sahâbîler bir tek kılın dahî yere değil, muhakkak bir insan eline düşmesini istiyorlardı.

40. Onlar bunu Peygamber'in dokunduğu ve içine mübarek elini daldırıldığı şey ile teber-rük için yapıyorlardı. Bunda Rasûlullah'ın güzel huyu, cemiyetin her sınıfı ile muâ-şeretî, küçük büyük herkesin da'vetine icâbeti vardır. Nitekim yüce Allah : «HİÇ ŞÜP-HESİZ SEN BÜYÜK BİR AHLAK ÜZERESİN» (el-Kalem : 4) buyurmuştur. (Kadı İyâd).

Bu hadislerde Rasûlullah'ın insanlar için dışarıya çıkması ve onlara yakınlığının beyânı vardır. Bunu da hak sâhiblerinin haklarına ulaşması, doğru yol ariyanların doğru yolu bulmaları, onun fiillerini, hareketlerini görüb ona uymaları için yapıyorlardı. Millet ve âmmе işlerini gören vâlîlerin de böyle yapmaları lâzım gelir (Nevevî).

۷۶ - (۲۳۲۶) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَرُونَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ امْرَأَةً كَانَتْ فِي عَقْلِهَا شَيْءٌ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنْ لِي إِلَيْكَ حَاجَةٌ . فَقَالَ : « يَا أُمَّ فُلَانٍ ! انْظُرِي أَيُّ الشُّكَّكِ شِئْتَ ، حَتَّى أَقْضِيَ لَكَ حَاجَتَكَ » ، فَخَلَا مَعَهَا فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ . حَتَّى قَرَعَتْ مِنْ حَاجَتِهَا .

76 — (2326) : Enes (ibn Mâlik R) den; (şöyle demiştir) : Aklında bir şey (biraz eksiklik) bulunan bir kadın : Yâ Rasûlallah! Benim sana gizli bir ihtiyâcım var dedi. Rasûlullah (S) : «Yâ Umme fulânin! Dar yolların hangisini istersen bak ki orada senin hâcetini yerine getireyim» dedi. Muteâkibin Rasûlullah yolların birinde o kadınla tenhâya çekildi. Nihâyet kadın sormak istediğini sorub ihtiyâcından fârîğ oldu ⁴¹.

(۲۰) بَابُ مَبَاعَدَةِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَرْأَةِ ، وَافْتِدَائِهِ مِنَ الْمَبَاعِ اسْمُهُ ،

وَانْتِفَادِهِ لَدَى عَمَلِ امْرِئِكَ مَرْمَانَهُ

۷۷ - (۲۳۲۷) وَرَتَا ثَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : مَا خَيْرَ رَسُولٍ اللَّهُ ﷺ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلَّا أَخَذَ أَيْدِيَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا . فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ . وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِنَفْسِهِ ، إِلَّا أَنْ تَنْتَهَكَ حُرْمَةَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ .

(...) وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُبَيْدَةَ . حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ عِيَّازٍ . كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُحَمَّدٍ . فِي رِوَايَةِ فَضِيلِ بْنِ شِهَابٍ . وَفِي رِوَايَةِ جَرِيرٍ مُحَمَّدُ بْنُ زُهَيْرٍ ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ .

(...) وَحَدَّثَنِي حَرَمَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ .

41. Bu, sahâbilerden Ummu Zufer isminde bir kadındı. Kendisi Mu'minlerin Anası Hadice'nin başını tarıyan bir kadın idi.

**(20) PEYGAMBER (S) İN GÜNÂHLARDAN KENDİNİ UZAKLAŞDIR-
MASI; MUBÂH OLAN İŞLERDEN EN KOLAYINI TERCİH EYLEMESİ;
VE ALLAH HARÂMLARINA HURMET EDİLMEMESİ SIRASINDA İSE
ÖC ALMASI BÂBİ**

77 — (2327) : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) iki şey arasında muhayyer kılındı mı tercih edeceği şey günâh olmadığı müddetce, o muhakkak en kolay olanını alırdı. Eğer günâhı gerektiren bir şey olursa, kendisi ondan halkın en uzak bulunanı olurdu. Rasûlullah Azîz ve Celîl olan Allâh'a karşı hurmetsizlik hâli olması müstesnâ, kendisi için kin tutub öc almamıştır⁴².

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Muhammed ez-Zuhrî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den aynı hadîsi rivâyet etmişlerdir.

٧٨ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : مَا خَيْرَ رَسُولٍ لِلَّهِ ﷺ بَيْنَ أَمْرَيْنِ ، أَحَدُهُمَا أُنْسَرُ مِنَ الْآخَرِ ، إِلَّا اخْتَارَ أُنْسَرَهُمَا . مَا لَمْ يَكُنْ إِنَّمَا . فَإِنْ كَانَ إِنَّمَا ، كَانَ أَبْغَدَ النَّاسِ مِنْهُ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ عُثَيْمٍ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثَيْمٍ عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . إِلَى قَوْلِهِ : أُنْسَرَهُمَا . وَلَمْ يَذْكُرَا مَا بَعْدَهُ .

78 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) biri diğerrinden daha kolay iki iş arasında muhayyer kılındığında, tercih edeceği husûs günâh olmadığı takdirde muhakkak onlardan en kolayını tercih ederdi. O husûs günâhı gerektiren bir şey olursa, kendisi ondan insanların en uzak bulunanı olurdu.

() Bize bu hadîsi Ebû Kurayb ve İbn Numeyr beraberce Abdullah ibn Numeyr'den, o da Hişâm'dan bu isnâdla : «O, iki işin en kolay olanını tercih ederdi» sözüne kadar rivâyet ettiler, fakat ondan sonrasını rivâyet etmediler.

42. Bu hadîsdeki muhayyer kılınmanın Allah tarafından iki ukûbet husûsunda olması veya kendisi ile kâfirler arasında katl yahut cizye alma husûsunda olması, veyahut da munâfıkların kendisi ile vaadleşme ve muhârebe nev'inden muhayyer kılmaları husûsunda olması, yahut da ummeti hakkında ibâdetde şiddet, yahut kısaltma gibi bir şey olması ihtimalleri vardır. İşte Rasûlullah bunların herbirinde en kolay olan ciheti tercih eder onu alırdı (Sünûsî).

۷۹ — (۲۳۲۸) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : مَا ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا قَطُّ بِيَدِهِ . وَلَا امْرَأَةً . وَلَا خَادِمًا . إِلَّا أَنْ يُجَاهِدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ . وَمَا بَلَ مِنْهُ شَيْءٌ قَطُّ . فَيَنْتَقِمَ مِنْ صَاحِبِهِ . إِلَّا أَنْ يُنْتَهَكَ شَيْءٌ مِنْ حَرَامِ اللَّهِ . فَيَنْتَقِمَ اللَّهُ عَنْهُ وَجَلَّ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ مَعِينٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ وَوَكَيْعٌ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كُلُّهُمَا عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . يَزِيدُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ .

79 — (2328) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Allah yolunda cihâd etmesi hâli müstesnâ, hiçbir şeye ne bir kadına, ne de bir hizmetçiye asla eliyle vurmamıştır. Hiç bir şey ondan (söz veya fiil nevinden) asla herhangi bir eziyet ve zarar görmemiştir. Nerde kaldı ki Peygamber kendi arkadaşından intikâm almış olsun. Meğer ki Allâh'ın harâmlarına karşı hurmetsizlik etmiş olsun. Bu halde Azîz ve Celîl olan Allah için (öfkelenir) öc alırdı⁴³.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de Hişâm'dan bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Bunların ba'zısı diğlerinden fazla sözler nakletmişdir.

(۲۱) باب طيب رائحة النبي صلى الله عليه وسلم، وابن مسعود، والبراء بن مسعود

۸۰ — (۲۳۲۹) حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ حَدَّادٍ بْنُ طَالِحَةَ الْقَنَادُ . حَدَّثَنَا أَسْبَاطُ (وَهُوَ ابْنُ نَصْرِ بْنِ هَمْدَانٍ) عَنْ سَمَّاكِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ الْأُولَى . ثُمَّ خَرَجَ إِلَى أَهْلِهِ وَخَرَجْتُ مَعَهُ . فَاسْتَقْبَلَهُ وَلَدَانُ . فَجَمَلَ يَمْسَحُ خَدِّي أَحَدَهُمَا وَاحِدًا وَاحِدًا . قَالَ : وَأَمَّا أَنَا فَمَسَحَ خَدِّي . قَالَ فَوَجَدْتُ لِيَدِهِ بَرْدًا أَوْ رِيحًا كَأَنَّمَا أَخْرَجَهَا مِنْ جُودَةِ عَطَّارٍ .

(21) PEYGAMBER (S) İN KOKUSUNUN HOŞLUĞU; DOKUNMASININ YUMUŞAKLIĞI VE TUTUB DOKUNULMASIYLA TEBERRÜK OLUNMASI BÂBİ

80 — (2329) : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi : Rasûlullah

43. Bu hadiste Rasûlullah'ın üzerinde bulunduğu sabr ve hîlm temeli ve bir hakkı yerine getirmekdeki tutumu görülmektedir. Bu tutum ise makbûl ve güzel olan ahlâkın tâ kendisidir. Eğer Peygamber, yüce Allâh'ın hakkını ve diğlerinin hakkını yerine getirmeyi terk etseydi bu, bir zellilik ve horluk olurdu. Şâyet nefsi için intikâm alsaydı orada bir sabr kalmazdı ve bu ahlâk hafiflik, tedbirsizlik olurdu. Hulâsa Peygamber'den mezmûm olan iki taraf, iki uc nefy olunmuş da ortası kalmıştır. İşlerin en hayırlıları da ortalarıdır (Kadı İyâd).

(S) ile beraber bir öğlen namazını kıldım. Sonra Rasûlullah âilesinin yanına çıktı, ben de onunla beraber çıktım. Kendisini bir takım çocuklar karşıladılar. Rasûlullah teker teker onlardan her birerlerinin iki yanğını eliyle dokunub okşadı. Bu vesile ile onun eline âld bir serinlik, yahut bir koku hissettim. Sanki Peygamber elini koku satan bir attâr tablası yahut attâr sepeti içinden çıkarmış gibiydi ⁴⁴.

٨١ — (٢٣٣٠) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ .
بِحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَالْأَفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا هَاشِمٌ (يَعْنِي ابْنَ الْقَاسِمِ) . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (وَهُوَ
ابْنُ الْخَمِيرَةِ) عَنْ ثَابِتٍ ، قَالَ أَنَسٌ : مَا شِمْتُ عَثْرًا قَطُّ وَلَا مِسْكًا وَلَا شَيْئًا أَطْيَبَ مِنْ رِيحِ
رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَلَا مِسِيْتُ شَيْئًا قَطُّ دِيْبَاجًا وَلَا حَرِيرًا أَتَيْنَ مَسًّا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

81 — (2330) : Enes (ibn Mâlik R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah'ın kokusundan daha güzel kokan ne bir anber, ne bir misk ve ne de herhangi bir koku koklamadım. Ve yine ben Rasûlullah (S) ın dokunması kadar yumuşak hiçbir şeye ne bir dîbâca ve ne de bir ipeğe asla dokunmuş değilim.

٨٢ — (...) وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ صَخْرِ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا حَبَّانُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ
عَنْ أَنَسٍ ، قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَزْهَرَ اللَّوْنِ . كَانَ عَرَقُهُ اللَّوْلُو . إِذَا مَشَى تَكَفَّ .
وَلَا مَسِيْتُ دِيْبَاجَةً وَلَا حَرِيرَةً أَتَيْنَ مِنْ كَفِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَلَا شِمْتُ مِسْكَةً وَلَا عَثْرَةً أَطْيَبَ
مِنْ رَائِحَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

82 — () : Enes (ibn Mâlik R) şöyle dedi : Rasûlullah (S), nûr saçan beyaz renkte idi. Onun teri (duruluk ve beyazlıkda) inci gibi idi. Yürüdüğü zaman yürüyüş istikametine biraz eğilip meyl ederdi. Ben Rasûlullah'ın elinden daha yumuşak olan ne bir dîbâca, ne de bir ipeğe yapışmadım. Yine ben ömrümde Rasûlullah'dan daha güzel kokan ne bir misk ve ne de bir anber koklamadım.

44. Bu hadislerde Peygamber'in küçük çocukları eliyle okşaması, onlarla mulâtafası, onlara merbameti gibi güzel huylarının beyânı ile güzel kokusunun beyânı vardır. Bu güzel kokma özelliği yüce Allâh'ın ona ikrâm eylediği şeylerdendir.

Âlimler dediler ki : Bu güzel kokma, kendisi koku sürünmese de onun bir sıfatı idi. Bununla beraber kendisi meleklerle buluşması, kerim olan vahyi alması ve müslimanlarla bir mecliste oturmasından dolayı güzel kokmakda mûbâlağa olsun diye çok zamanlar güzel koku kullanırdı (Nevevî).

(۲۲) باب طيب عرو النبي صلى الله عليه وسلم، والبرك به

۸۳ - (۲۳۳۱) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا هَاشِمٌ (يَعْنِي ابْنَ الْقَاسِمِ) عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. قَالَ: دَخَلَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ عِنْدَنَا. فَعَرِقَ. وَجَاءَتْ أُمِّي بِقَارُورَةٍ. فَجَعَلَتْ تَسْلِمُتُ الْعَرِقَ فِيهَا. فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: «يَا أُمَّ سُلَيْمٍ! مَا هَذَا الَّذِي تَصْنَعِينَ؟» قَالَتْ: هَذَا عَرَفْتُكَ نَجَمَهُ فِي طَيْبِنَا. وَهُوَ مِنْ أَطْيَبِ الطَّيِّبِ.

(22) PEYGAMBER (S) İN TERİNİN HOŞLUĞU VE ONUNLA
TEBERRÜK EDİLMESİ BÂBİ

83 — (2331) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Peygamber (S) bizim yanımıza gelib, yanımızda gündüz uykusuna yattı ve terledi. Annem hemen bir cam kab getirdi ve terleri onun içine sıyıрмаğa başladı. Derken Peygamber uykusundan uyandı ve : «Yâ Umme Suleym! Bu yapmakda olduğun şey nedir?» diye sordu. Ummu Suleym : Bu senin terindir, biz onu kokumuzun içine katıyoruz. Çünkü o en güzel kokudur dedi.

۸۴ - (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا حُجَيْنُ بْنُ الْمُنْثَرِ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (وَهُوَ ابْنُ أَبِي سَلَمَةَ) عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَدْخُلُ بَيْتَ أُمِّ سُلَيْمٍ فَيَتَأَمَّرُ عَلَى فِرَاشِهَا. وَلَيْسَتْ فِيهِ. قَالَ: فَجَاءَ ذَاتَ يَوْمٍ فَنَامَ عَلَى فِرَاشِهَا. فَأَتَيْتُ فَقَبِلَ لَهَا: هَذَا النَّبِيُّ ﷺ نَامَ فِي بَيْتِكَ، عَلَى فِرَاشِكَ. قَالَ فَجَاءَتْ وَقَدْ عَرِقَ، وَاسْتَنْفَعَ عَرَقُهُ عَلَى قِطْمَةٍ أُدِيمٍ، عَلَى الْفِرَاشِ. فَفَتَحَتْ عَيْنَيْهَا فَجَعَلَتْ تَنْشِفُ ذَلِكَ الْعَرِقَ فَمَعْمِرُهُ فِي قَوَارِيرِهَا. فَفَزِعَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «مَا تَصْنَعِينَ؟ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ!» فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! نَرْجُو بَرَكَتَهُ لِيَصْبِيَانَا. قَالَ: «أَصَبْتَ».

84 — () : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Peygamber (S), — annem — Ummu Suleym'in evine girer ve Ummu Suleym içinde yok iken onun döşegi üzerinde gündüz uykusuna yatar. Peygamber bir gün yine geldi ve onun (yani annemin) döşegi üzerinde gündüz uykusuna yattı. Akabinde Ummu Suleym'e gidildi ve kendisine : İşte Peygamber senin evinde, senin döşegin üzerinde uyudu denildi. Ummu Suleym geldi, Peygamber terlemiş ve teri de döşegin üstünde bulunan bir deri parçası üzerine toplanmış halde idi. Ummu Suleym, kıymetli eşyâlarını koy-

duğu küçük sandığını açtı, müteakiben bir bez parçasına bu birikmiş teri içirib almağa ve sonra da cam veya sırçadan yapılmış kablari içine sıkmağa başladı. Bu sırada Peygamber uykusundan uyandı ve : «Ne yapıyorsun yâ Umme Suleym?» diye sordu. Ummu Suleym : Yâ Rasûlallah! Biz çocuklarımız için bunun bereketini umıld ediliyoruz dedi. Rasûlullah : «İsâbet ettin» buyurdu ⁴⁵.

۸۵ - (۲۳۳۲) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ . حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي قَلَابَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنْ أُمِّ سُلَيْمٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَأْتِيهَا فَيَقْبِلُ عِنْدَهَا . فَيَبْسُطُ لَهُ نَظْمًا فَيَقْبِلُ عَلَيْهِ . وَكَانَ كَثِيرَ الرِّقِّ . فَكَانَتْ تَجْمَعُ عَرَقَهُ فَتَجْعَلُهُ فِي الطَّيِّبِ وَالْقَوَارِيرِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « يَا أُمُّ سُلَيْمٍ ! مَا هَذَا ؟ » قَالَتْ : عَرَقُكَ أَذُوفٌ بِدِ طَيِّبٍ .

85 — (2332) : Bize Eyyûb, Ebû Kılâbe'den, o da Enes'den, o da Ummu Suleym'den tahdîs etti ki Peygamber (S) Ummu Suleym'e gelir ve onun yanında gündüz uykusuna yatar idi. Ummu Suleym de onun için meşinden yapılmış bir döşek yayar, o da bunun üzerinde gündüz uykusuna yatardı. Peygamber'in terlemesi çokdu. Ummu Suleym de Peygamber'in terini topluyor ve onu kokunun içine, cam yahut sırçadan yapılmış şişelere koyuyordu. Peygamber : «Yâ Ummu Suleym! Bu yaptığın nedir?» diye sordu. Ummu Suleym : Senin terindir, ben onu, güzel kokumun içine karıştırıyorum dedi.

(۲۳) بَابُ عَرَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْبَرْدِ ، وَمِنْ بَابِ الْوَمَى

۸۶ - (۲۳۳۳) حَدَّثَنَا أَبُو كَرَيْبٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : إِنْ كَانَ لَيَنْزِلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْغَدَاوِ الْبَارِدَةِ ، ثُمَّ تَقْبِضُ جَبْهَتَهُ عَرَنَا .

(23) PEYGAMBER (S) İN SOĞUKDA KENDİSİNE VAHY GELMEKDE İKEN TER AKITMASI BÂBİ

86 — (2333) : Âişe (R) şöyle dedi : Şu muhakkak ki soğuk bir sabahda Rasûlullah'ın üzerine vahy indirilirdi de sonra onun yüzü bir ter akıttı.

45. Ummu Suleym'in, Peygamber'in mahremi yani nikâh geçmez hısımlı olduğu daha önce söylenmişti. Bunda mahrem kadınların yanlarına girmenin, uyku uyumanın, evlerine girmenin, deri yataklar üzerinde uyumanın cevâzı hükümleri vardır (Nevevi).

۸۷ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ وَابْنُ إِسْحَاقَ . جَمِيعًا عَنْ هِشَامٍ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ (وَاللَّهُ لَهُ) . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا هِشَامُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ الْخَلِيفَةَ بْنَ هِشَامٍ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ : كَيْفَ بَأْتِيكَ الْوَحْيُ ؟ فَقَالَ : أَحْيَانًا بِأَتَيْنِي فِي مِثْلِ صَلَافَةِ الْجَرَسِ وَهُوَ أَشَدُّهُ عَلَيَّ . ثُمَّ يَقَعُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُهُ . وَأَحْيَانًا مَلَأْتُ فِي مِثْلِ صُورَةِ الرَّجُلِ . فَأَبَى مَا يَقُولُ .

87 — () : Bize, Hişâm, babasından, o da Âişe (R) den şöyle tahdîs etti : Hâris ibn Hişâm, Peygamber (S) den : Sana vahy nasıl geliyor? diye sordu. Rasûlullah : «Bazı zamanlar bana çingirak sesi gibi gelir ki bana en ağır geleni de budur. Sonra ben onu iyice ezberlemiş olduğum halde vahy benden ayrılır. Bazı zamanlarda da insan sûretinde olarak bir melek gelir, ben de onun söylediklerini iyice bellerim» buyurdu.

۸۸ - (۲۳۳۴) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الدُّنْيَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا سَعِيدُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ الْحَسَنِ ، عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ . قَالَ : كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ ، كَرِبَ لِدَلِّكَ ، وَتَرَبَّدَ وَجْهُهُ .

88 — (2334) : Ubâdetu'bnü Sâmit (R) şöyle dedi : Allâh'ın Peygamber'i (S), kendisine vahy indirildiği zaman bu sebepten bir sıkıntıya ma'rûz kalır ve yüzünün rengi değişirdi.

۸۹ - (۲۳۳۵) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ الْحَسَنِ ، عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقَاشِيِّ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ . قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ نَكَسَ رَأْسَهُ ، وَنَكَسَ أَصْحَابُهُ رُؤُسَهُمْ . فَلَمَّا أَتَانِي عَنْهُ ، رَفَعَ رَأْسَهُ .

89 — (2335) : Ubâdetu'bnü Sâmit (R) şöyle dedi : Peygamber (S) kendisine vahy indirildiği zaman başını aşağıya doğru eğdi, sahâbîleri de (böylece) başlarını aşağıya doğru eğdiler. Vahy hâli kendisinden kalkınca Peygamber de başını yükseldi kaldırırdı.

(۲۴) بَابُ فِي سِرِّ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَعْرَهُ ، وَفَرْفَرِهِ

۹۰ - (۲۳۳۶) حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ زِيَادٍ (قَالَ مَنْصُورُ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ ابْنُ جَعْفَرٍ : أَخْبَرَنَا) إِبْرَاهِيمُ (يَمَنِيَانِ ابْنِ سَمْعَانَ) عَنْ ابْنِ سَهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ،

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : كَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يَسِدُّونَ أَشْمَارَهُمْ . وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرُقُونَ رُؤُوسَهُمْ . وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحِبُّ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْتِرْ بِهِ . فَسَدَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَاصِيَتَهُ . ثُمَّ فَرَّقَ بَيْنَهُمَا .

(.) وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

(24) PEYGAMBER (S) İN, KENDİ SAÇLARINI (ALNINDAN) AŞAĞIYA SALIVERİB SARKITMASI VE SONRA AYIRMASI HAKKINDA BÂB

90 — (2336) : Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle dedi : Ehlu kitâb olanlar saçlarını (alınları üzerine) aşağıya doğru salıverirlerdi. Müşrikler ise başlarının saçlarını ayırırlardı. Rasûlullah (S) — müsbet menfi — emrolunmayan husûslarda ehl kitâba uygun olmakdan hoşlanırdı. Bundan dolayı Rasûlullah alnındaki saçlarını (perçemini) aşağıya doğru salıverib sarkıttı. Bunun ardından bir müddet sonra da başının saçlarını iki tarafa ayırdı ⁴⁶.

() Ve yine bana Ebu't-Tâhir tahdîs etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan bu isnâd ile yukarıki hadis tarzında haber verdi.

(۲۵) بَابُ فِي صِفَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَأَنَّهُ ظَهَرَ أَمْسَ النَّاسِ وَجْهًا

۹۱ — (۲۳۳۷) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَحُمَيْدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ . قَالَ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مَرْبُوعًا . بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْأَنْسِكَيْنِ . عَظِيمَ الْجُمَةِ إِلَى شَعْمَةِ أُذُنَيْهِ . عَلَيْهِ خَلَّةٌ حُمْرَاءُ . مَا رَأَيْتُ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ ﷺ .

(25) PEYGAMBER (S) İN SIFATI VE KENDİSİNİN YÜZCE İNSANLARIN EN GÜZELİ OLDUĞU HAKKINDA BÂB

91 — (2337) : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Ben Ebû Ishâk'dan

46. Rasûlullah'ın vahy gelmeyen husûslarda kitâb ehline uymakdan hoşlanması ve müşriklere benzemeği istememesi, kitâb ehli olanların müşriklerden ziyâde hakka ve hakikate yakın olmalarından ve hiç değilse bir Peygamber'in şeriatına vâris bulunmalarından dolayıydı. Bu cihetle haklarında vahy gelmemiş bulunan vâkıalarda geçmiş şeriatların Allah tarafından redd edilmemiş hükümleri ile amel edilmesi prensip olarak emrolunmuş ve bu, şer'i ve fer'i bir delil olmuştur. Peygamber'in vazifesinin başında sirkle, putperestlikle mücâhede bulunduğundan, tuvalet, giyim, yiyim gibi hâricî şekillerde bile onlara benzemekden çekinirdi. Putperestlik rejimi tamâmiyle yıkıldıktan sonra müşriklere benzemek mahzûru kalmayınca Peygamber de saçlarını iki bukle hâlinde iki tarafa bırakmaya başlamıştır.

İşittim şöyle dedi : Ben Berâ' (ibn Âzib R) dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) uzunla kısa arasında orta boylu (mükemmel) bir insandı. Onun iki omuzu arası genişdi. İki kulak memesine kadar inen gür saçı vardı. (Bir gün) üzerinde kırmızı bir elbise vardı ki ben asla onun kadar güzel hiçbir şey görmüş değilim.

٩٢ - (...) حَدَّثَنَا عُمَرُو النَّاقِدُ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ الْبَرَاءِ قَالَ : مَا رَأَيْتُ مِنْ ذِي لَمَةٍ أَحْسَنَ فِي حُلَّةٍ حُمْرَاءَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . شَعْرُهُ يَضْرِبُ مَنْشَكَيْهِ . بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْشَكَيْنِ . لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ . قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ : لَهُ شَعْرٌ .

92 — () : Berâ' ibn Âzib (R) şöyle dedi : Ben kırmızı bir elbise içinde, gür saçları kulak memelerinden aşağı sarkmış halde Rasûlullah (S) dan daha güzel hiçbir kimse görmedim. Saçları, iki omuzu arasını dövmekde idi. Onun iki omuz arası genişdi. Kendisi boyca uzun da değil kısa da değildi.

Râvî Ebû Kurayb : Onun bir saçı vardı ki demiştir.

٩٣ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يُونُسَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ . قَالَ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ وَجْهًا . وَأَحْسَنَهُ خَلْقًا . لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الذَّاهِبِ وَلَا بِالْقَصِيرِ .

93 — () : Ebû Ishâk dedi ki : Ben Berâ' (ibn Âzib R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) simâca insanların en güzeli idi. Yarattılış itibâriyle de en güzeli idi. O, çok uzun değildi, kısa boylu da değildi.

(٢٦) بَابُ صِفَةِ شَعْرِ النَّبِيِّ ﷺ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

٩٤ - (٢٣٣٨) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَلْدِمٍ . حَدَّثَنَا كَاتَدَةُ . قَالَ : قُلْتُ لِأَنْسِ بْنِ مَالِكٍ : كَيْفَ كَانَ شَعْرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : كَانَ شَعْرًا رَجُلًا . لَيْسَ بِالْمُجَمَّدِ وَلَا السَّبِطِ . بَيْنَ أُذُنَيْهِ وَمَاتِقِهِ .

(26) PEYGAMBER (S) İN SAÇLARININ SIFATI BÂBİ

94 — (2338) : Katâde tahdîs edib şöyle dedi : Ben Enes ibn Mâlik'e : Rasûlullah (S) ın saçları nasıldı? diye sordum. Enes : Onun saç-

ları ne kısa ve kıvrık, ne de iki kulağı arasına ve boynuna kadar sâhı verilmiş uzunlukda değil, ikisinin arası bu'toddî bir saç idi dedi.

٩٥ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ . ح . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . قَالَ : حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَضْرِبُ شَعْرَهُ مَذْرُوعًا بَيْنَهُ .

95 — () : Katâde, Enes'den şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) in saçları iki omuzu arasını döver dururdu ⁴⁷.

٩٦ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو كَرَيْبٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ : كَانَ شَعْرُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ .

96 — () : Enes (R) : Rasûlullah (S) in saçları iki kulağının ortalarına kadar uzunlukda idi demiştir.

(٢٧) بَابُ فِي صِفَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، وَعَيْنُهُ ، وَعَنْبُهُ

٩٧ - (٢٣٣٩) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ضَلِيعَ الْقَمْرِ . أَشْكَلَ الْعَيْنِ . مَنُوسُ الْعَفْبَيْنِ . قَالَ قُلْتُ لِسَمَاكِ : مَا ضَلِيعُ الْقَمْرِ ؟ قَالَ : عَظِيمُ الْقَمْرِ . قَالَ قُلْتُ : مَا أَشْكَلُ الْعَيْنِ ؟ قَالَ : طَوِيلُ شَقِّ الْعَيْنِ . قَالَ قُلْتُ : مَا مَنُوسُ الْعَفْبِ ؟ قَالَ : قَلِيلُ لَحْمِ الْعَفْبِ .

(27) PEYGAMBER (S) İN AĞZI, İKİ GÖZÜ AYAK ÖKÇELERİNİN SIFATI HAKKINDA BÂB

97 — (2339) : Bize Şu'be tahdîs etti, Simâk ibn Harb şöyle demiştir : Ben Câbir ibn Semure (R) den işittim o : Rasûlullah (S) dalîu'l-fem, eşkelu'l-ayn ve menhûsu'l-akibeyn idi dedi. Ben Simâk'e :

- Dalîu'l-fem ne demektir? diye sordum. Simâk :
- Ağzı büyük demektir dedi. Ben :
- Eşkelu'l-ayn ne demektir? dedim. O :
- Göz yarığı uzun demektir dedi. Ben tekrar :

47. Bu hadislerde Rasûlullah'ın saçlarının ayrı ayrı uzunluklarda bulunduklarına dâir olan beyânlar, başka başka vakıtlardaki saç uzunluklarını bildirmektedir. Bu bakımdan ifâdeler arasında bir tenâkuz bulunduğu zannedilmemelidir.

Menhûsu'l-akıb nedir? dedim. Simâk :
Ayak ökçesinin az etli olmasıdır dedi ⁴⁸.

(۲۸) باب كان النبي صلى الله عليه وسلم أبيض ، مليح الوجه

۹۸ — (۲۳۴۰) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْجَرِيرِيِّ ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ قَالَ : قُلْتُ لَهُ : أَرَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : نَعَمْ . كَانَ أَيْضًا ، مَلِيحَ الْوَجْهِ .
قَالَ مُسْلِمٌ بْنُ الْحَجَّاجِ : مَاتَ أَبُو الطُّفَيْلِ سَنَةً بَيِّنَةً . وَكَانَ آخِرَ مَنْ مَاتَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

(28) PEYGAMBER (S) İN BEYAZ VE GÜZEL YÜZLÜ OLDUĞU RÂBİ

98 — (2340) : Cureyri dedi ki : Ben Ebu't-Tufeyl'e : Sen Rasûlullah (S) ı (gözlerinle) gördün mü? diye sordum. Ebu't-Tufeyl : Evet, gördüm. O, beyazdı ve güzel yüzlü idi dedi.

Muslim ibn Haccâc der ki : Ebu't-Tufeyl, hicretin yüzüncü senesinde vefât etti. O, Rasûlullah'ın sahâbileri içinden en son ölen kimse idi.

۹۹ — (...) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى عَنِ الْجَرِيرِيِّ ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ ، قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَمَا عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ رَجُلٌ رَأَاهُ غَيْرِي . قَالَ فَقُلْتُ لَهُ : فَكَيْفَ رَأَيْتَهُ ؟ قَالَ : كَانَ أَيْضًا مَلِيحًا مُقَصَّدًا .

99 — () : Cureyri, Ebu't-Tufeyl (R) den, Ebu't-Tufeyl : Ben Rasûlullah'ı gördüm. Şimdi yeryüzünde benden başka onu gören hiçbir kimse yoktur dedi ⁴⁹. Cureyri dedi ki : Ben de Ebu't-Tufeyl'e : Sen onu nasıl gördün? diye sordum. Ebu't-Tufeyl : Rasûlullah (S) beyaz ve güzeldi. Ne iri yapılı, ne nahif bünyeli, ne uzun boylu ve ne de kısa değildi dedi.

48. Dâli'u'l-jem, ağız büyük, yahut avurtları geniş, yahut dişleri büyük ve muntazam adama denir. Arab'larca ağız büyüklüğü makbûl, ağız küçüklüğü mezmûmdur.

Eşkel — ahmer vâzninde — karışık kırmızılı ve akı olan nesneye denir. Yahut kızılı ve bulanıklı ak olan şeyye denir (Kamûs Ter.).

Kadı İyâd, bu kelimenin tefsirinde râvi Simâk'ın vehm ettiğini ve bu tefsirin açık bir yanıma olduğunu söyledikten sonra âlimlerin ittifak ettikleri doğrusunun şöyle olduğunu haber veriyor ve bunu Ebû Ubeyd'den ve bütün garib âlimlerinden nakl ediyor : Şekle, gözün beyazında bulunan kırmızılıktır ki bu makbûldur. Şehle ise gözün siyahındaki kırmızılıktır (Nevevî).

49. Ebu't-Tufeyl on yaşlarında iken Vedâ haccında Ka'benin yakınında Peygamber'i görmüştü. Bu görüş kendisi tarafından hikâye edilmemiştir :

(۲۹) باب شيبه صلى الله عليه وسلم

۱۰۰ - (۲۳۴۱) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَتَمْرُؤُ النَّائِدُ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ إِدْرِيسَ . قَالَ تَمْرُؤُ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ الْأَوْدِيُّ عَنْ هِشَامٍ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ ، قَالَ : سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ : هَلْ خَضَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ رَأَى مِنَ الشَّيْبِ إِلَّا . (قَالَ ابْنُ إِدْرِيسَ : كَأَنَّهُ يَقْلَلُهُ) . وَقَدْ خَضَبَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ بِالْحِنَاءِ وَالْكُتَمِ .

(29) PEYGAMBER (S) İN SAÇ VE SAKAL (TELLERİNDEN PEK AZI) NIN AĞARMASI BÂBİ

100 — (2341) : İbn Sirîn şöyle dedi : Enes ibn Mâlik (R) : Rasûlullah (S) saç ve sakalını boyadı mı? diye soruldu. Enes : O pek azı müstesnâ saç ağarması görmüş değildi. (Râvî ibn İdrîs : Enes böylece Peygamber'in saçından pek azının ağardığını ifâde ediyordu dedi). Fakat Ebû Bekr ile Umer, kına ve ketem ile saçlarını boyamışlardır dedi⁵⁰.

۱۰۱ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارٍ بْنُ الرَّيَّانِ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكْرِيَّا عَنْ قَاصِمِ الْأَخْوَلِ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ ، قَالَ : سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ : هَلْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَضَبَ ؟ فَقَالَ : لَمْ يَتْلَغِ الْخَضَابَ . كَانَ فِي إِحْيَاهِ شَرَاتٌ رِيضٌ . قَالَ قُلْتُ لَهُ : أَوَلَمْ يَكُنْ أَبُؤُ بَكْرٍ يَخْضِبُ ؟ قَالَ فَقَالَ : نَعَمْ . بِالْحِنَاءِ وَالْكُتَمِ .

101 — () : İbn Sirîn şöyle dedi : Ben Enes ibn Mâlik (R) den : Rasûlullah (S) saç ve sakal boyadı mı diye sordum. Enes : Onun saçları boyama derecesine ulaşmamışdı. Onun sakalında bir kaç beyaz

50. Boya maddelerinden ba'zıları :

Hinna, kınaya denir ki kadınlar ellerine ve ayaklarına yakarlar.

Ketem ve *kutman*, bir nebât adıdır ki kınaya katılıp onunla saç ve sakal boyanır, bir müddet rengi sâbit olup kalır. Kökünün pıdırılmışı ile mürekkebi gibi yazı yazılır. Bu nebât *vesme* olacaktır ki çivit otudur.

Vesme, çivit yaprağına denir. Niyi yaprağı ma'nâsıdır. Bir kavle göre bir başka nebât adıdır ki yaprağı ile boya yapılır...

Niyi ...nebât azlem ismidir ki çivit otudur. Ondan sıfı yani çivit edinilir. Yapraklarını alıp sıcak su ile yıkarlar tâ ki üzerinde olan toz tarzındaki göklük zâil olup yem yeşil kalır. Ondan o suyu hâli üzere korlar tâ ki durulub çivit çamuru gibi dibe göker. Bunun ardından üstüne gelen suyu süzüb dökdükden sonra dibine çöken kuruyub çivit olur... (Kamûs Ter.).

tel bulunuyordu dedi. Ben yine Enes'e : Ebû Bekr boyar mıydı? dedim. Enes : Evet kına ve çivit otu ile dedi ⁵¹.

۱۰۲ — (...) وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ . حَدَّثَنَا وَهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ قَالَ : سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ : أَخْضَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَ : إِنَّهُ لَمْ يَرِ مِنَ الشَّيْبِ إِلَّا قَلِيلًا .

102 — () : Muhammed ibn Sîrîn şöyle dedi : Ben Enes ibn Mâlik'e : Rasûlullah (S) saç ve sakal boyadı mı? diye sordum. Enes : Rasûlullah pek az şey müstesnâ saç ağarması görmedi dedi.

۱۰۳ — (...) حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الْقَسْبِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ قَالَ : سُئِلَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ خِضَابِ النَّبِيِّ ﷺ ؟ فَقَالَ : لَوْ شِئْتُ أَنْ أُعْذَّ شَمَطَاتِ كُنَّ فِي رَأْسِهِ فَعَلْتُ . وَقَالَ : لَمْ يَخْضِبْ . وَقَدْ اخْتَضَبَ أَبُو بَكْرٍ بِالْحِنَّاءِ وَالسَّكْتَمِ . وَاخْتَضَبَ عُمَرُ بِالْحِنَّاءِ بَحْنًا .

103 — () : Bize Sâbit tahdîs edib şöyle dedi : Enes ibn Mâlik (R) e, Peygamber (S) in nesne boyayacak boyasından soruldu. Bunun üzerine Enes : Eğer Rasûlullah'ın başında bulunan beyaz kılları saymak isteseydim, bunu yapardım dedi ve şöyle ilâve etdi : Rasûlullah (S) boyanmamıştır. Halbuki Ebû Bekr kına ve çivit otu ile boyanmıştır. Umer de başka bir boya karışmamış olan hâlis kına ile boyanmıştır.

۱۰۴ — (...) حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْظِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : يُكْرَهُ أَنْ يَنْتِفِ الرَّجُلُ الشَّعْرَةَ الْبَيْضَاءَ مِنْ رَأْسِهِ وَلِجَّتَيْهِ . قَالَ : وَلَمْ يَخْضِبْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . إِنَّمَا كَانَ الْبَيَاضُ فِي عُنُقَتَيْهِ وَفِي الْمُدَغْنَيْنِ وَفِي الرَّأْسِ نَبْذٌ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

104 — () : Enes ibn Mâlik (R) : İnsanın kendi başından ve sakalından beyaz saç yolması mekrûh olur. Rasûlullah (S) boyanmamıştır. Beyazlık onun ancak alt dudağı ile çenesi arasında — iki gözü ile kulağı arasına dökülen — iki zülfünde ve dağınık bir halde birkaç tâne de başında bulunuyordu dedi.

51. Ketem, kendisi ile saç boyanan bir bitkidir. Bu bitki saçın beyazlığını, yahut kızılığını siyahlığa kırıb çevirir.

() : Burada da Musennâ ibn Sâid yine bu isnâd ile o hadisi tahdîs etmiştir.

۱۰۵ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَأَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ وَهَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ جَمِيعًا عَنْ أَبِي دَاوُدَ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خَلِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ . سَمِعَ أَبَا إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ شَيْبِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ فَقَالَ : مَا شَأْنُهُ اللَّهُ يَبْيَضُّ .

105 — () : Bize Şu'be, Huleyd ibn Ca'fer'den tahdîs etti. O, Ebû İyâs'dan, o da Enes (R) den işitmiştir. Enes'e, Peygamber (S) in saç sakal ağarmasından sormuştu da Enes : Allah onu beyazlıkla lekeleyip ayıblı kılmadı demiştir.

۱۰۶ - (۲۳۴۲) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، هَذَا مِنْهُ بَيْضَاءُ . وَوَضَعَ زُهَيْرٌ بَعْضَ أَصَابِهِ عَلَى عُنُقَيْهِ . قِيلَ لَهُ : مِثْلُ مَنْ أَنْتَ يَوْمَئِذٍ ؟ قَالَ : أَبْرَى النَّبْلِ وَأَرِيْشَهَا .

106 — (2342) : Ebû Cuhayfe (R) : Ben Rasûlullah (S) in şurasında beyaz kıl gördüm dedi. Râvî Zuheyr, parmaklarının ba'zısını alt dudağı ile çenesi arasındaki kısım üzerine koydu (da beyaz kılların görüldüğü yere işâret etdi). Ebû Cuhayfe'ye : Sen o günlerde kim gibi idin? diye soruldu. Ebû Cuhayfe : Ben (o vakıt) ok düzüyor ve oklara yelek geçiriyordum dedi.

۱۰۷ - (۲۳۴۳) حَدَّثَنَا وَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَيْتَضَ قَدْ شَابَ . كَانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ يُشَبِّهُهُ .

(..) وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ وَخَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمِينَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . كَلَّمَهُمْ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ ، بِهَذَا . وَلَمْ يَقُولُوا : أَيْتَضَ قَدْ شَابَ .

107 — (2343) : Ebû Cuhayfe (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) in ağarmış beyaz saçını gördüm. Ali'nin oğlu Hasen, Peygamber'e benziyordu ⁵².

52. Buhârî'de şöyle bir hadis vardır :

Ukbe ibn Hâris (R) şöyle dedi : (Rasûlullah'ın vefâtından bir kaç gün sonra) Ebû Bekr ikinci namazı kıldı. Sonra çıkıp (Ali ile beraber) gidiyordu. Yolda Ali'nin oğlu Hasen'i gördü. Hasen çocuklarla beraber oynamakta idi. Ebû Bekr hemen onu tutub omuzuna alarak : Peygamber'e benzeyen, Ali'ye benzemiyen (yavru). Baban sana fedâ olsun! dedi. Ali ise gülüyordu (Buhârî, menâkıb bâbu nfa'ti'n-Nebiy, V, 26 .49.).

Hasen ibn Ali, hicretin üçüncü senesi ramazanında doğduğu için bu vâkıa sırasında yedi yaşında ve iyiyi kötüyü ayırd edecek bir çağda idi. Bu cihetle vâsıtasız.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de İsmâîl ibn Ebî Hâlid'den, o da Ebû Cuhayfe'den bu hadîsi rivâyet etdiler. Fakat bunlar : Ağarmış beyaz saç sözünü söylemediler.

۱۰۸ — (۲۳۴۴) : وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ ، سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ . قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ سَمِعَ عَنْ شَيْبِ النَّبِيِّ ﷺ : قَالَ : كَانَ إِذَا دَهَنَ رَأْسَهُ لَمْ يَرُ مِنْهُ شَيْءٌ . وَإِذَا لَمْ يَدُهْنْ رَأَى مِنْهُ .

108 — (2344) : Simâk ibn Harb şöyle dedi : Ben Câbir ibn Semure (R) den işitdim, kendisine Peygamber'in saç ve sakal ağarmasından sorulmuşdu? Peygamber (S) başına yağ sürdüğü zaman onda (beyaz) hiçbir şey görünmezdi. Yağ sürmediği zaman ise kendisinde beyazlık görülürdü diye cevâb verdi.

۱۰۹ — (...) () : وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ اللَّهِ عَنْ إِسْرَائِيلَ ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ : أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَدْ شَمِطَ مُقَدِّمَ رَأْسِهِ وَلِخَيْتِهِ . وَكَانَ إِذَا دَهَنَ لَمْ يَبَيِّنْ . وَإِذَا شَمِطَ رَأْسَهُ تَبَيَّنَ . وَكَانَ كَثِيرَ شَعْرِ اللَّحْيَةِ . فَقَالَ رَجُلٌ : وَجْهُهُ مِثْلُ السَّيْفِ ؟ قَالَ : لَا . بَلْ كَانَ مِثْلَ الشَّمْسِ وَالْقَمَرِ . وَكَانَ مُسْتَدِيرًا . وَرَأَيْتُ الْخَلَامَ عِنْدَ كَتِفَيْهِ مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ . يُشَبُّ جَسَدَهُ .

109 — () : Simâk, Câbir ibn Semure (R) den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) ın baş ve sakalının ön tarafının kıllarına beyaz kırçılık karışmışdı. Yağ sürdüğü zaman bu kırçılık belli olmazdı. Başının saçı dağınık ve nizâmsız olduğu zaman ise kırçılık belli olurdu. Rasûlullah'ın sakalının kılları çoktu. Bir kimse :

— Onun yüzü kılıç gibi (parlak) mıydı? dedi. Câbir :

— Hayır (kılıç gibi değil) fakat güneş gibi ve ay gibi idi, yuvarlak çehreli idi. Ben, onun kürek kemiğinin yanında güvercin yumurtası gibi olan hâtemini de gördüm. Hâtemi bedenine benziyordu dedi.

doğrudan doğruya dedesi Rasûlullah'dan rivâyeti vardır. Bu yaştaki çocukların akranları ile oynamaları, gelişib büyümlerine hizmet eden bir nevi idmân olub neş'elerine sebep olduğundan mübâh sayılmış hatta teşvîk edilmiştir..

Bu hadîsden Hz. Hasen'in Peygamber'e çok benzediği anlaşılmaktadır. Bütün Tabakat kitapları da bu benzerliği kaydetmişlerdir. Peygamber'e kendi akribâlarından benzeyen başka kimseler de vardır.

(۳۰) باب إِبْرَاهِيمَ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ، وَصَفَاءُ وَحَدَّثَ مِنْ جَسَدِهِ عَلَى اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

۱۱۰ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ . قَالَ :

سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ قَالَ : رَأَيْتُ خَاتَمًا فِي ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . كَأَنَّهُ يَنْضُهُ حَمَامٌ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ بْنُ مُوسَى : أَخْبَرَنَا حَسَنُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ سِمَاكِ ، بِهَذَا

الِإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(30) NUBUVVET MÜHÜRÜNÜN İSBÂTI, BUNUN SIFATI VE PEYGAMBER'İN BEDENİNDE BULUNDUĞU YER BÂBİ ⁵³

110 — () : Simâk dedi ki : Ben Câbir ibn Semure (R) den işitdim : Ben Rasûlullah (S) ın sırtında sanki güvercin yumurtası gibi bir hâtem gördüm dedi.

() : Buradaki râviler de : Bize Hasen ibn Sâlih, Simâk'den haber verdi ki diyerek bu isnâd ile onun benzeri olan hadisî rivâyet etmişlerdir.

۱۱۱ - (۲۳:۵۰) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (وَهُوَ ابْنُ إِسْمَاعِيلَ)

عَنِ الْجَعْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ . قَالَ : سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ : ذَهَبَتْ بِي خَاتَمِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّ ابْنَ أَخْتِي وَجِيعٌ . فَمَسَحَ رَأْسِي وَدَعَانِي بِالْبَرَكَةِ . ثُمَّ تَوَضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ

وَضُوئِهِ . ثُمَّ قُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ فَنَظَرْتُ إِلَى خَاتَمِهِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ . مِثْلَ زُرِّ الْحَبَلَةِ

53. Hâtem kelimesi, el-Ahzâb sûresinin 40 ıncı âyetinde de zikrediliyor. Bunun okunuğu ve ma'nâsı hakkındaki açıklamayı bu FADAIL KİTÂBÎNIN 7 nci bâbında yazmışdık.

Nubuvvet hâtemi nedir?

Zikrettiğimiz 7 nci bâbda geçtiği üzere tâ'nun kesriyle hâtim, tamamlayan, sona erdiren; tâ'nun fethiyle hâtem ise yazılı vesîkaları damgalayan mühür demektir. Her iki okunuşa göre nubuvvet hâtemi demek, nubuvvet âlemlerinin sona erdiğine ve Hz. Muhammed'den sonra hiçbir Peygamber gelmeyeceğine delâlet eden bir eser demektir. Şöyle de denilmiştir : «Nubuvvet hâtemi, Peygamber'imizin iki küreği arasında bir eserdir ki o, eski ummetlerin mukaddes kitaplarında bildirilen ve geleceği va'd edilen son Peygamber'in bilinmesine alâmet olmuştur. Yazılı vesîkaların damgalanması nasıl muhtevâyâtına i'tirâzdan onu korursa, bu nubuvvet nişânesi de va'd edilmiş peygamberi kötölemekten koruyacaktır».

Bu nubuvvet nişânesinin yeri ve şekline gelince, Peygamber'imizin yağrısında ve iki küreği arasında bulunduğu, şeklinin de gerdek kubbesinin iri düğmesi veya keklik yumurtası büyüklüğünde olduğu bu hadislerde bildirilmiştir. Bunun bir et beninden yahut iki et beninin, birleşerek güvercin yumurtası kadar büyümesinden ibâret olduğuna dâir rivâyetler de vardır. Bunlar onun hey'et ve mâhiyyeti hakkında i'timâda lâayık sahîh haberlerdir. Bunlar hâricinde bir takım efsânevi rivâyetler de vardır ki onları hadis âlimleri redd etmişlerdir. İbn Hacer Heytemî : Râviler, nubuvvet hâtemi ile Peygamber'in mühürünü karıştırmışlardır demiştir.

111 — (2345) : Ca'd ibn Abdirrahmân dedi ki : Ben Saîd ibn Yezid (R) den işitdim şöyle diyordu : (Çocukluğumda) teyzem beni Rasûlullah'ın yanına götürdü ve : Yâ Rasûlallah! Benim kızkardeşimin şu oğlu hasdadır dedi. Rasûlullah (S) eliyle başımı sıgadı ve bana bereket duâsı yaptı. Sonra abdest aldı. Ben abdest suyundan içtim. Sonra arkasında durdum ve iki omuzu arasında gerdek çadırının koca düğmeleri (yahut keklğin yumurtası) gibi peygamberlik mühürünü gördüm⁵⁴.

۱۱۲ — (۲۳۴۶) : حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ (بَعْنِي ابْنُ زَيْدٍ) . ع وَحَدَّثَنِي سُؤَيْدُ بْنُ سَوِيدٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ . ع وَحَدَّثَنِي حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ (بَعْنِي ابْنُ زِيَادٍ) . حَدَّثَنَا عَاصِمٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجِسَ . قَالَ : رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَأَكَلْتُ مَعَهُ خُبْزًا وَلَحْمًا . أَوْ قَالَ : تَرِيدًا . قَالَ فَقُلْتُ لَهُ : أَسْتَغْفِرُكَ لَكَ النَّبِيُّ ﷺ ؟ قَالَ : نَعَمْ . وَلَكَ . ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ : وَاسْتَغْفِرْ لِدُنْيِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ [۱۷/۴/۱۹] . قَالَ : ثُمَّ دُرْتُ خَلْفَهُ فَتَنَظَّرْتُ إِلَى خَاتَمِ النَّبُوءَةِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ . عِنْدَ نَاقِصٍ كَتِفِهِ الْيُسْرَى . مُجْمَعًا . عَلَيْهِ خَيْلَانُ كَأَمَالِ النَّائِلِ

112 — (2346) : Bize Âsım, Abdullah ibn Sercis'den tahdîs etti. Abdullah ibn Sercis : Ben Peygamber (S) i gördüm ve onunla beraber ekmekle et (yahut da : Tirid yemeği dedi) yedim dedi. Âsım dedi ki : Ben Abdullah'a :

— Peygamber senin için Allah'dan mağfiret diledi mi? diye sordum. Abdullah ibn Sercis :

— Evet, hem benim için, hem de senin için mağfiret diledi dedi ve sonra : «ALLAH'DAN BAŞKA HIÇBİR TANRI YOKDUR hakikatını bil de hem kendinin, hem erkek mu'minlerle kadın mu'minlerin günâhının mağfiret olunmasını iste..» (Muhammed : 19) âyetini okudu.

Abdullah ibn Sercis şöyle dedi : Sonra ben Peygamber'in arka tarafına dolaşdım da iki kürek kemiğinin arasında, sol kürek kemiğinin ince

54. Buhârî'deki şu hadis, Sâib ibn Yezid'in bu duâ vak'asını ve bundan ne derece fayda gördüğünü pek güzel ifâde etmektedir :

Sâib ibn Yezid (R), doksan dört yaşında, bünyesi sağlam, çevik, boyu, posu dimdik olduğu halde şöyle dedi : Pek iyi bilirim ki (şu yaşında) kulağımla işidib, gözümle görerek faydalandırılmam ancak Rasûlullah'ın duâsı (bereketi) iledir. Hakikaten (çocukluğumda) teyzem beni Rasûlullah'ın yanına götürmüştü de ona : Yâ Rasûlallah! Kızkardeşimin oğlu hasdadır. Onun (şifâsı) için Allâh'a duâ etseniz demişdi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) bana duâ etti (Buhârî, menâkıb, bâbun, V, 26 «47»).

Râvi Sâib ibn Yezid'in Tabakat kitaplarında bildirilen bir husûsiyeti de onun Medine'de en son vefât eden sahâbî olmasıdır. Hicretin 91 inci yılında 96 yaşında vefât etmiştir.

kısmı yanında yumruk hâlinde nubuvvet hâletinde gürdüm. Üzerinde küçük küçük dâneçiklere benzer bir takım boudlar vardı⁵⁵.

(۲۱) بَابُ فِي صِفَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَمِثْلُهُ، وَسِ

۱۱۳ - (۲۳۴۷) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ رَيْمَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ وَلَا بِالْقَصِيرِ. وَلَيْسَ بِالْأَيْضِ الْأَمَنِيِّ وَلَا بِالْأَدَمِ. وَلَا بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ وَلَا بِالسَّيْطِ. بَعَثَهُ اللَّهُ عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً. فَأَقَامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ. وَتَوَفَّاهُ اللَّهُ عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً. وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلَحْيَتَيْهِ عَشْرُونَ شَمْرَةً يَبْقَى.

(...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ) ح وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّا. حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ. حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ. كِلَاهُمَا عَنْ رَيْمَةَ (يَعْنِي ابْنَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ)، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. يَثْبُلُ حَدِيثُ مَالِكٍ بْنِ أَنَسٍ. وَزَادَ فِي حَدِيثِهِمَا: كَانَ أَزْهَرَ.

(31) PEYGAMBER (S) İN SIFATI, PEYGAMBER OLMASI VE YAŞI HAKKINDA BÂB

113 — (2347) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi: Ben Mâlik'in huzûrunda okudum. O da Rabîa ibn Ebî Abdirrahmân'dan⁵⁶, o

55. Su'tûl, memenin düymeciğine denir. Ve bedende meydana gelen küçük küçük dâneçiklere denir ki Türkçe'de sekûl ta'bir olunur. Çeşit çeşit zuhûr eder. Kimi menkûs, kimi yarık yarık olup yongalanır. Kimi bedene yapışık olur. Ve bir nevi vardır ki çivi şeklinde ince uzun ve bir tarafa mâil ve şişkin olur. Buna tavuk kıcı ta'bir ederler... (Kamûs Ter.).

Hûlân, hâl'in cem'idir. Hâl, Farsca bir kelimedir. Arabcası şâme'dir. Şâme, bedende şu nişân ve noktaya denir ki sâir a'zânın rengine muhâlif olur. Türkçe'de bek ve ben, farscada hâl denir. Cem'i şâm ve şâmât gelir. Zemahşeri şâme'yl et beni ile tefsir eylemiştir (Kamûs Ter.).

Kadı İyâd der ki: Bu rivâyetlerin hepsi birbirine yakındır ve bunun, Peygamber'in cesedinde güvercin yumurtası kadar görüldüğünde müttetikdirler. Bu büyüklük, keklik yumurtasının ve gelin kubbesindeki iri düğmenin büyüklüğü kadardır. Yumruk rivâyetine gelince, onun zâhiri diğerlerine biraz muhâlifdir. Binâenaleyh o da çok olan rivâyetlere göre te'vil edilir. Ve «yumruk kadar» sözünün ma'nâsı yumruk şekli üzere idi. Fakat yumruktan daha küçük olup güvercin yumurtası kadardı demek olur (Nevevî).

56. Rabîa ibn Ebî Abdirrahmân, Medine'nin en yüksek Tâbiî fakihlerindendir. Rabiatu'r-re'y denilmekle ma'rûfdur. İmâm Mâlik'in hocalarındandır. 136. hicri târihinde vefât etmiştir.

da Enes ibn Mâlik (R) den, Rabia, Enes'den Rasûlullah'ı tavsîf ederken şöyle dediğini işitmiştir: Rasûlullah (S) ne ifrât derecede uzundu, ne de kısa boylu idi. O, ne (kireç gibi) sâfî beyazdı, ne de karayağızdı. O, ne (Südanlılar gibi) kısa kıvrıkcık saçlı, ne de düz uzun saçlı idi. Kırk yaşını doldurunca Allah onu Peygamber gönderdi. (Vahy indirilmekte iken) on sene Mekke'de, on sene de Medîne'de ikâmet etti. Başında ve sakalında yirmi tel ak saç bulunmayarak Allah onu altmışıncı senenin tamâmında vefât ettirdi ⁵⁷.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Rabia ibn Ebî Abdîrrahmân'dan, o da Enes ibn Mâlik'den olmak üzere bundan önceki Mâlik ibn Enes'in hadîsi gibî rivâyet etdiler. Bunların hadîsinde : Rasûlullah ezheru'l-levn (yani teni ve sîmâsı kırmızı rengi iyice emmiş beyaz) idi, fık-rası ziyâde olmuşdur.

(۳۲) باب كم سن النبي صلى الله عليه وسلم يوم قبض

۱۱۴ - (۲۳۴۸) حدثني أبو غسان الرازي، محمد بن عمرو. حدثنا حكام بن سلم. حدثنا عثمان بن زائدة عن الزبير بن عدي، عن أنس بن مالك. قال: قبض رسول الله ﷺ وهو ابن ثلاث وستين. وأبو بكر وهو ابن ثلاث وستين. وعمر وهو ابن ثلاث وستين.

(32) RÔHU KABZ OLUNDUĞU GÜN PEYGAMBER (S) İN YAŞININ NE KADAR OLDUĞU BÂBİ

114 — (2348) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) altmış üç yaşında iken kabz olundu. Ebû Bekr de altmış üç yaşında iken, Umer de altmış üç yaşında iken vefat etdiler.

57. «Rasûlullah'ın beyaz saçının sayısına kadar zabdedilib incelenerek asırdan asıra nakledile gelmesi, hiç bir târihi şimâya müyesser olmayan bir vâkıadır. Âmiyâne bir bakışla luzûmsuz bir mesâî sanılan bu rivâyetlerdeki ve onların incelenmesindeki kıymet ve ehemmiyeti târihi vâkıaların vesikalarını arayan ve inceleyen târihçilere sormalıdır.

Rasûlullah'ın beyaz saç sayısının mikdârına âid rivâyetlerde görülen fark, baş saç ile sakalının, gözü ile kulak arasındaki ve alt dudağı ile çene ortasındaki beyaz saçlarının sayısının topdan veya ayrı ayrı rivâyet edilmiş olmasındandır.

İzâh etmekde olduğumuz bu Enes hadîsinin sonunda râvî Rabi'atü'r-re'y şöyle diyor : Ben Rasûlullah'ın saçının bir telini gördüm, kırmızı idi. Enes ibn Mâlik'e :

— Rasûlullah saçını boyadı mı ki bu gördüğüm saç kırmızıdır? dedim. O da :

— Hayır, boyamadı. O kırmızılık saçına sürdüğü kokusundandır dedi (Buhârî, Menâkıb, bâbu sıfatı'n-Nebiyy, V. 28 -54-).

Bu saç telini Umer ibn Abdilaziz de görmüş, o da Enes ibn Mâlik'e sormuş, ona da aynı sûretle cevâb vermiş ve : Rasûlullah saçına koku sürmek itiyâdında idi, ondan kızarmışdır demiştir.

۱۱۵ - (۲۳۴۹) وحدثني عبد الملك بن شبيب بن الأبي . حدثني أبي عن جدي . قال : حدثني عقیل بن خالد عن ابن شهاب ، من مروة ، من عائشة : أن رسول الله ﷺ توفي وهو ابن ثلاث وستين سنة . وقال ابن شهاب : أخبرني سعيد بن المسيب . بهذا ذلك .

(...) وحدثنا عثمان بن أبي شيبة وعبد بن موسى . قالا : حدثنا طلحة بن يحيى عن يونس بن يزيد ، عن ابن شهاب ، بالإسنادين جميعا . مثل حديث عقیل .

115 — (2349) : Ukayl ibn Hâlid, İbn Şihâb'dan, o da Urve'den, o da Âişe (R) den, Rasûlullah (S) in altmış üç yaşında iken vefât ettiğini tahdîs etti⁵⁸.

İbn Şihâb da : Bana Saïd ibn Müseyyeb bu şekilde haber verdi dedi.

() Keza bize Usmân ibn Ebî Şeybe ile Abbâd ibn Mûsâ : Bize Talhatu'bnu Yahyâ, Yûnus ibn Yezîd'den, o da İbn Şihâb'dan tahdîs etdi diyerek iki isnâdla cemian Ukayl'ın hadîsi gibi rivâyet etdiler.

(۳۲) باب كم أقام النبي صلى الله عليه وسلم بمكة والمدينة

۱۱۶ - (۲۳۵۰) حدثنا أبو معمر، إسماعيل بن إبراهيم الهذلي . حدثنا سفيان عن عمرو . قال : قلت لعروة : كم كان النبي ﷺ بمكة ؟ قال : عشرة . قال قلت : فإن ابن عباس يقول : ثلاث عشرة .

(...) وحدثنا ابن أبي ممر . حدثنا سفيان عن عمرو . قال : قلت لعروة : كم لبث النبي ﷺ

بمكة ؟ قال : عشرة . قلت : فإن ابن عباس يقول : بضع عشرة . قال فقهره . وقال : إنما أخذه من قول الشاعر .

(33) PEYGAMBER (S) İN MEKKE'DE VE MEDİNE'DE NE KADAR İKAMET ETDİĞİ BÂBİ

116 — (2350) : Amr şöyle dedi : Urve'ye : Peygamber (S)

58. Peygamber'in altmış üç yaşında vefât ettiğini bildiren bu hadîsler, bu konudaki rivâyetlerin en sahîhleridir. Peygamber'in vefât târihinin ayı ve günü hakkındaki haberlerin en kuvvetlisi de Rabîu'l-evvel ayının bir pazartesi günü olduğudur. Başka rivâyetler de vardır.

Peygamber'lerin sonu olan Peygamberimiz bu fânî hayatdan ebediyet âlemine göçtüğü gün altmış üç yaşında idi. Vefât Rabîu'l-evvel ayında bir pazartesi günü vukû' bulmuşdu. Bu Pazartesi cumhûra göre on ikisine, buna en yakın ve kamerî hesablara uygun rivâyete göre ayın sekizine tesâdüf etmişdi. Peygamber'in hastalığı hummâ idi. Vâkıdî'nin naklına göre on iki veya on dört gün devâm etmiştir.

Mekke'de kaç sene bulundu? diye sordum. Urve : On yıl dedi. Ben de : İbn Abbâs, on üç yıl diyor dedim.

() : Amr şöyle dedi : Ben Urve'ye : Peygamber (S) Mekke'de ne kadar kaldı? diye sordum. Urve : (Vahy geldikten sonra) on yıl dedi. Ben : İbn Abbâs on küsur yıl diyor dedim. Bunun üzerine Urve, İbn Abbâs için mağfiret duâsı yaptı da : O bunu ancak şâirin sözünden almıştır dedi ⁵⁹.

۱۱۷ — (۲۳۵۱) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَهَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ رَوْحِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا زَكْرِيَّا بْنُ إِسْحَقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَكَثَ بِمَكَّةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ وَتَوَفَّى وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ .

117 — (2351) : Zekeriyyâ ibn Ishâk, Amr ibn Dinâr'dan, o da İbn Abbâs (R) dan, Rasûlullah (S) Mekke'de on üç yıl oturdu. Ve altmış üç yaşında iken de vefat etti diye tahdîs etti.

۱۱۸ — (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا يَشْرُبُ بْنُ السَّرِيِّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الضَّبِّيِّ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : أَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَكَّةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ سَنَةً يُوحَى إِلَيْهِ . وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرًا . وَمَاتَ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً .

118 — () : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) kendisine vahy indirilirken Mekke'de on üç sene ikamet etti. Medîne'de de on yıl oturdu ve kendisi altmış üç yaşında iken vefât etti ⁶⁰.

59. Yani «GAFERA'LLÂHU LEHÜ (= Allah ona mağfiret eylesin...)» dedi. Bu ta'biri onlar ekseriya bir husûsda hatâ eden kimse için söylüyorlardı. Urve, İbn Abbâs'ın bu on küsur yıl sayısını şâirin sözünden aldığını ve hata ettiğine kail olub ona mağfiret dilemişdir. Sözü edilen bu şâir Ebû Kays Sürmetu'bnü Enes'dir. Çünkü o bir beytinde şöyle diyor :

«SEVÂ Fİ KURAYŞ'IN BİD'A AŞARATE HICCETEN
YÜZEKKİRÜ, LEV YELKÂ HALİLEN MUVÂTİYEN

«Peygamber Kureys içinde samîmi ve itâatkâr bir arkadaş rasgeldikçe tezkir ederek on küsur sene ikâmet etmiştir».

Bu beyt ba'zı Muslim nushalarında da vâkı' olmuştur.

Bu şâirin tam nesebini İbn Ishâk tesbît etmiştir. Bu zât Medîne'lidir. Câhiliyet devrinde putlardan vaz geçerek muvahhid bir âbid olmuş, cenâbetden gusl etmiş, kendisine âid bir evi mescid edinib yanına hayızlı kadın ve cünüb kimse girdirmemeğe başlamıştır. Kendisi : Ben İbrâhîm'in Rabbına ibâdet ediyorum demiştir. Peygamber (S) Medîne'ye gelince musliman olmuş, islâmı da güzel olmuşdu. Kendisi yaşlı bir kimse olduğu halde hakikatı söyleyici ve câhiliyetde de Allâh'a ta'zîm edici idi. Yüce Allâh'ın ta'zîmi hakkında şiir söyler idi (Nevevî).

60. Bu hisâblara göre Peygamber altmış üç yaşında vefât etmiş oluyor ki Hz. Âişe'nin ve siyer âlimlerinden çoğunun görüşü de böyledir. Vahyin gelmeğe ilk başladığı târihi, yılı, ayı ve günü ile ta'yîn husûsunda görüşler farklıdır. Bunun da başlıca sebebi Zu'l-Karneyn, Fil, Kâ'benin binâsı gibi müteaddid târih başlangıcına göre hisâb edilmesidir. Bu görüşlerden çoğunun müsterek noktası vardır ki o da vahyin ramazan ayında başlamış olmasıdır.

۱۱۹ — (۲۳۵۲) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُرِّ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنُ أَبَانَ الْجَعْفِيُّ . حَدَّثَنَا سَلَامٌ ، أَبُو الْأَخْوَصِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ . قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَةَ . فَذَكَرُوا سِنِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : كَانَ أَبُو بَكْرٍ أَكْبَرَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ عَبْدُ اللَّهِ : قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ . وَمَاتَ أَبُو بَكْرٍ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ . وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ . قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ ، يُقَالُ لَهُ عَامِرُ بْنُ سَعْدٍ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ قَالَ : كُنَّا نَقُودًا عِنْدَ مُعَاوِيَةَ . فَذَكَرُوا سِنِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ مُعَاوِيَةُ : قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ سَنَةً . وَمَاتَ أَبُو بَكْرٍ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ . وَقُتِلَ عُمَرُ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ .

119 — (2352) : Ebû Ishâk dedi ki : Ben Abdullah ibn Utbe ile beraber oturuyordum. Orada bulunanlar Rasûlullah'ın senelerini zikrettiler. Cemâatden biri : Ebû Bekr, Rasûlullah'dan daha büyükdü dedi. Abdullah ibn Utbe : Rasûlullah (S) altmış üç yaşında iken kabz olundu. Ebû Bekr de altmış üç yaşında iken öldü. Umer de altmış üç yaşında iken öldürüldü dedi.

Ebû Ishâk dedi ki : Bunun üzerine Cemâatden Âmir ibn Sa'd denilen bir kimse şöyle dedi : Bize Cerîr tahdîs edib dedi ki : Biz Muâviye'nin yanında oturuyorduk. Orada bulunanlar, Rasûlullah'ın senelerini zikrettiler. Müteâkiben Muâviye : Rasulullah altmış üç yaşında iken kabz olundu. Ebû Bekr de altmış üç yaşında iken öldü. Umer de altmış üç yaşında iken öldürüldü dedi.

۱۲۰ — (...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْأَثَنِيِّ وَابْنُ إِسْحَاقَ (وَالْأَفْظَلُ ابْنُ الْأَثَنِيِّ) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ يُحَدِّثُ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ الْبَجَلِيُّ ، عَنْ جَرِيرٍ ، أَنَّهُ سَمِعَ مُعَاوِيَةَ يُخْطُبُ فَقَالَ : مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ . وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ . وَأَنَا ابْنُ ثَلَاثٍ وَسِتِّينَ .

120 — () : Şu'be şöyle tahdîs etdi : Ben Ebû Ishâk'dan işitdim. O, Âmir ibn Sa'd el-Becelî'den, o da Cerîr'den tahdîs ediyordu. Cerîr de Muâviye'den işitdi ki Muâviye (R) hutbe yaparken şöyle demiştir : Rasûlullah (S) altmış üç yaşında iken öldü. Ebû Bekr ile Umer de bu yaşda öldüler. Ben de şimdi altmış üç yaşında bulunuyorum⁶¹.

61. Muâviye bu sözü ile; ben de onlara muvâfakatının vukûunu bekliyorum. Ben belki bu senemin içinde ölürüm demek istemiştir (Nevevî).

Suyûtî, Târihu'l-Hulefâ'sında şöyle der : Muâviye altmışıncı hicret yılının receb

۱۲۱ - (۲۳۵۳) وَحَدَّثَنِي ابْنُ مِهَالٍ الضَّرِيرُ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْجٍ . حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ
عَمَّارٍ مَوْلَى ابْنِ هَاشِمٍ . قَالَ : سَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ : كَمْ أَتَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ مَاتَ ؟ فَقَالَ : مَا كُنْتُ
أَحْسِبُ مِنْكَ مِنْ قَوْمِهِ يَخْفَى عَلَيْهِ ذَلِكَ . قَالَ قُلْتُ : إِنِّي قَدْ سَأَلْتُ النَّاسَ فَاخْتَلَفُوا عَلَيَّ . فَأَخْبَيْتُ
أَنْ أَعْلَمَ قَوْلَكَ فِيهِ . قَالَ : أَتَحْسِبُ ؟ قَالَ قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ : أَمْسِكْ أَرْبَعِينَ . بُعِثَ أَمَّا خَمْسَ عَشْرَةَ بِمَكَّةَ .
يَأْمَنُ وَيَخَافُ . وَعَشْرَ مِنْ مُهَاجِرِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يُونُسَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ،
نَحْوَ حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ زُرَيْجٍ .

121 — (2353) : Hâşim oğullarının himâyesinde bulunan Ammâr şöyle dedi : Ben İbn Abbâs'a : Rasûlullah (S) öldüğü gün onun için gelib geçen hayât seneleri kaçdı? diye sordum. İbn Abbâs : Onun kavminden bu mesele kendisine gizli kalan senin gibi bir kimse buluna-
cağını zannetmiyordum dedi. Ben de : Ben bu meseleyi insanlardan sor-
dum. Fakat onlar bana farklı şeyler söylediler. İşte bu sebebdan dolayı
ben bu husûsda senin görüşünü öğrenmek istedim dedim. İbn Abbâs :

— Sen hisâb yapar mısın? dedi. Ben :

— Evet, yaparım dedim. O :

— Tamamlandığı vakit Peygamber gönderildiği kırk yılı tut. Bunu ta'kiben on beş yıl Mekke'de, kâh emîn olarak, kâh korkarak hayât sür-
dü. Medîne'ye hicretinden i'tibâren de on yıl yaşadı dedi ⁶².

() : Burada da Şu'be, Yûnus'dan bu isnâd ile Yezid ibn Zu-
rey'in (121 rakamlı) hadîsi tarzında rivâyet etti.

۱۲۲ - (..) وَحَدَّثَنِي نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ . حَدَّثَنَا بِشْرُ (بِعْنِي ابْنُ مَفْضَلٍ) . حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ . حَدَّثَنَا
عَمَّارُ مَوْلَى ابْنِ هَاشِمٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَوَفَّى وَهُوَ ابْنُ خَمْسٍ وَسِتِّينَ .
(..) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عَدِيٍّ عَنْ خَالِدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

ayında öldü ve Şâm'da Bâbu'l-Câbiye ile Bâbu's-Sağır arasına gömüldü. Kendisinin yet-
miş yedi sene yaşadığı söylendi. Yanında Rasûlullah'ın saçından ve tırnaklarının kesin-
tisinden biraz şey vardı. Öldüğü zaman bunların ağzına ve gözlerine konulmasını va-
siyyet etti ve : «Bunu yapın da benimle Erhamurrâhimin olan Allah arasından çekilin»
dedi.

Askalanî de, Muâviye bi'setden beş sene evvel doğdu ve sahîh rivâyete göre
receb ayında öldü demiştir.

62. İbn Abbâs'ın bu altmış beş rivâyeti, doğum ve vefât yıllarının yani iki yılın daha
altmış üç sayısına katılması i'tibârıyla.

122 — () : Bize Hâlid el-Hazzâ' tahdîs etti. Bize Benû Hâşim'in mevlâsı olan Ammâr şöyle tahdîs etdi. Bize İbn Abbâs (R) : Rasûlullah (S) altmış beş yaşında iken vefât etdi diye tahdîs etdi.

() Keza bize Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe tahdîs etdi. Bize İbn Uleyye yine Hâlid'den bu isnâdla tahdîs etdi.

۱۲۳ — (...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ. أَخْبَرَنَا رَوْحٌ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ أَبِي عَمَّارٍ، عَنْ ابْنِ قَبَّاسٍ. قَالَ: أَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَكَّةَ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً. يَسْمَعُ الصَّوْتِ، وَيَرَى الضُّوْءَ، سَبْعَ سِنِينَ، وَلَا يَرَى شَيْئًا. وَتَمَّانَ سِنِينَ يُوحَى إِلَيْهِ. وَأَقَامَ بِالْمَدِينَةِ عَشْرًا.

123 — () : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Mekke'de meleğin sesini işiderek, meleklerin ve Allah âyetlerinin nûru-nu görerek on beş sene, yani yedi sene bir şey görmiyerek, sekiz sene de kendisine vahy olunarak ikamet etdi. Medîne'de de on sene ikamet etdi.

(۳۴) بَابُ فِي أَسْمَاءِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

۱۲۴ — (۲۳۵۴) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبْنُ أَبِي عُمَرَ - وَاللَّفْظُ لِرُؤَيْبٍ - (قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا) شُعْبَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ. سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «أَنَا مُحَمَّدٌ. وَأَنَا أَحْمَدُ. وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يُمَحِّى بِي الْكُفْرُ وَأَنَا الْخَائِبُ الَّذِي يُخَشِّرُ النَّاسَ عَلَى عَقِيٍّ. وَأَنَا الْعَاقِبُ. وَالَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ».

(34) PEYGAMBER (S) İN İSİMLERİ HAKKINDA BÂB

124 — (2354) : Zuhri, Muhammed ibn Cubeyr ibn Mut'im'den, o da babası Cubeyr ibn Mut'im (R) den işitdi ki Peygamber ((S) şöyle buyurmuşdur : «Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben o Mâhî-yim ki küfr benimle mahv edilecektir. Ben o Hâşir'im ki insanlar benim ayağımın ökçesi üzerinde (yani beni ta'kib ederek) haşr olunacaklardır. Ben o Âkîb'im». Âkîb, kendisinden sonra hiçbir peygamber bulunmayan-dır ⁶³

63. Peygamberimizin bu hadislerde haber verdiği üzere bir çok isim ve sıfatları vardır. İsimleri arasında şüphesiz iki tânesi bilhâssa pek meşhûrdur ki bunlar MUHAMMED ve AHMED isimleridir. Bunlardan Muhammed ismi Kur'an-ı Kerim'in dört yerinde zikredilmiştir : Âlu İmrân : 144; el-Ahzâb : 40; el-Feth : 29; Muhammed : 2.

Ahmed ismi de eski peygamberler ve bilhassa Hz. İsa tarafından geleceği müj-

١٢٥ - (...) حدَّثني حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «إِنِّي أَسْمَاءُ. أَنَا مُحَمَّدٌ. وَأَنَا أَحْمَدُ. وَأَنَا الْمَاحِي الَّذِي يَمْحُو اللَّهُ بِكَ الْكُفْرَ. وَأَنَا الْخَاشِرُ الَّذِي يُخَشِّرُ النَّاسَ عَلَى قَدَمَيَّ. وَأَنَا الْمَاقِبُ الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ أَحَدٌ». وَتَدْنِيهِ اللَّهُ زَوْفًا رَجِيًّا.

(...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي. حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنْ وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. عَنْ وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ. أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ. أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ. كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَفِي حَدِيثِ شُعَيْبٍ وَمَعْمَرٍ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. وَفِي حَدِيثِ عُقَيْلٍ: قَالَ قُلْتُ لِلزُّهْرِيِّ: وَمَا الْمَاقِبُ؟ قَالَ: الَّذِي لَيْسَ بَعْدَهُ نَبِيٌّ. وَفِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ وَعُقَيْلٍ: الْكَفْرَةُ. وَفِي حَدِيثِ شُعَيْبٍ: الْكُفْرُ.

125 — () : Cubeyr ibn Mut'im'in oğlu Muhammed, babası Cubeyr'den, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bana mahsûs birtakım isimler vardır. Ben Muhammed'im. Ben Ahmed'im. Ben o Mâhi'yim ki Allah benim (nubuvvetim) le küfrü mahvedecektir. Ben o Hâşir'im ki (kıyâmet gününde bütün) insanlar beni ta'kib ederek haşr olunacaklardır. Ben kendinden sonra (peygamberlikle vazifeli) hiçbir kimse bulunmayan o ma'lûm Âkîb'imdir». (Râvî der ki) : Muhakkak ki Allah onu RAÛF ve RAHÎM sıfatları ile isimlendirmişdir ⁶⁴.

delenen Peygamber'in ismi olarak bildirilmiştir. Kur'ân-ı Kerim'de bu husûsu ta'âh edib nasslaşdıran bir âyet mevcûddur :

وَإِذْ قَالَ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ

: Meryem oğlu İsa da bir zaman şöyle demişti : «Ey İsrâîl oğulları! Ben size Allâh'ın Rasûluyum. Benden evvelki Tevrâtı tasdik edici, benden sonra gelecek bir rasûlu de ki ismi AHMED'dir. Müjdeleyici olarak (geldim)...» (es-Saff : 6).

Bu meselenin tahkikatını :

a. İbn Teymiyye, el-Cevâbu's-sâlih li men beddele dîne'l-Mesîh, 1323=1905 Mısır.

b. Rahmetu'llah el-Hindî, İzharu'l-Hak, İstanbul 1284, Mısır 1315.

c. Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini, I, 500-507; VI, 4925-4950 adlı eserlerden öğrenmek kabildir.

Hız. Peygamber'in bu iki ismi Hamd kökünden alınmıştır ki kişinin meziyetlerini anarak övmek ma'nâsınadır. Şu halde Ahmed, Allâh'ı yüksek sıfatları ile ve yüksek eserleri ile görerek öven ve övmesini bilen kimse demektir. Muhammed de, meziyyet ve güzellikleri anılarak övülmüş kimse demektir.

64. Yüce Allah et-Tevbe sûresinin 128 inci âyetinde kendi ilâhî sıfatlarından olan Raûf, Rahîm sıfatlarını Peygamber'i Muhammed hakkında kullanmıştır ki buna diğer peygamberlerden hiçbir mazhar olmamıştır.

() : Burada Ukayl, Ma'mer ve Şuayb hepsi de Zuhri'den bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Şuayb ile Ma'mer'ın hadîsinde : Rasûlullah'dan işitdim; Ukayl'ın hadîsinde : Şöyle dedi : Zuhri'ye, Âkâb nedir? diye sordum. Zuhri, kendisinden sonra hiçbir peygamber bulunmayan kimsedir dedi. Bir de Ma'mer ile Ukayl'ın hadîsinde : Kâfirleri (mahveden), Şuayb'ın hadîsinde ise : Küfrü (mahveden) tarzındadır.

۱۲۶ - (۲۳۵۵) وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسَمِّي لَنَا نَفْسَهُ أَسْمَاءً . فَقَالَ :

« أَنَا مُحَمَّدٌ ، وَأُحَمَّدٌ ، وَالْمَعْنَى ، وَالْحَاشِرُ ، وَنَبِيُّ التَّوْبَةِ ، وَنَبِيُّ الرَّحْمَةِ » .

126 — (2355) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) kendini bize birçok isimlerle isimlendirirdi, şöyle buyurdu : «Ben Muhammed'im, Ahmed'im, Mukaffi'yim (yani bütün peygamberlerin en sonunda gelenim), Hâşir'im, tevbe peygamberiyim, rahmet peygamberiyim».

(۳۵) بَابُ عِلْمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِاللَّهِ تَعَالَى وَشَرَفِهِ مُبْدًى

۱۲۷ - (۲۳۵۶) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي الضُّحَى ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمْرًا فَتَرَخَّصَ فِيهِ . فَبَلَغَ ذَلِكَ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِهِ . فَكَأَنَّهُمْ كَرِهُوا وَتَنَزَّهُوا عَنْهُ . فَبَلَغَهُ ذَلِكَ ، فَقَامَ خَطِيبًا فَقَالَ « مَا بَالُ رِجَالٍ بَلَغَهُمْ عَنِّي أَمْرٌ تَرَخَّصْتُ فِيهِ . فَكَرِهُوا وَتَنَزَّهُوا عَنْهُ . فَوَاللَّهِ ! إِنَا أَعْلَمُهُمْ بِاللَّهِ وَأَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ . حَدَّثَنَا حَفْصٌ (يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ) . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خُسْرَمٍ قَالَا : أَخْبَرَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ . بِإِسْنَادِ جَرِيرٍ . نَحْوَ حَدِيثِهِ .

(35) PEYGAMBER (S) İN YÜCE ALLAH'I BİLMESİ VE ONA SAYGI İLE KORKUSUNUN ŞİDDETİ BÂBİ

127 — (2356) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir iş yaptı da müteâkiben o iş husûsunda ruhsat verdi. Rasûlullah'ın bu ruhsat vermesi haberi sahâbilerinden birtakım insanlara ulaştı. O kimseler bu işi kerih gördüler ve onu yapmakdan uzaklaştılar. Onların bu hâli de Rasûlullah'a ulaştı. Bunun üzerine Rasûlullah kalkıp bir hutbe irâd

oderek şöyle buyurdu : «Bir takım kimselerin hâli nedir ki benim, hakkımda ruhsat verdiğim bir şey, benim tarafımdan onlara ulaşıyor da onlar bu işi kerih görüb onu kabûl etmekden uzaklaşıyorlar! Allâh'a yemin ederim ki ben Allâh'ı onların hepsinden muhakkak daha iyi bilenim. Ve ona karşı olan saygı ve korku bakımından da onların hepsinden daha şiddetliyimdir».

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de A'meş'den, yine Cerîr'in isnâdı ile onun hadîsi tarzında rivâyet etdiler.

۱۲۸ — (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كَرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي أَمْرِ . فَتَزَوَّاهُ عَنْهُ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ . فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَمَنْعَ . حَتَّى بَانَ الْغَضَبُ فِي وَجْهِهِ . ثُمَّ قَالَ « مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَرْغَبُونَ عَمَّا رَخَّصَ لِي فِيهِ . فَوَاللَّهِ إِنَّا أَعْلَمُهُمْ بِاللَّهِ وَأَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً » .

128. — () : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir iş hususunda ruhsat vermişti. Müteakiben insanlardan bir takımı, bu hakkında müsâade verilen işden uzaklaştılar. Bu da Peygamber'e ulaştı ve kendisi bundan dolayı öfkelen-di. Hatta öfkesi yüzünde iyice belli oldu. Sonra : «Bir takım kavimlere ne oluyor ki, hakkında benim için ruhsat verilmiş olan bir şeyden çekiniyorlar? Allâh'a yemin ediyorum ki ben Allah'ı onların hepsinden muhakkak daha iyi bilenim ve ona karşı olan saygı ve korku bakımından da onların hepsinden daha şiddetliyimdir.» buyurdu ⁶⁵.

(۳۶) بَابُ وَمِنْ أَجَابَةِ النَّبِيِّ ﷺ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

۱۲۹ — (۲۳۵۷) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ خَاصِمَ الزُّبَيْرِ

65. Bu hadislerde de Peygamber'in ruhsat verdiği husûslardan istifâde etmenin, yani işlerin dâima kolaylık ve sâdelik cihetinin tercih edilmesi lazûmu belirtilmiş, işlerin bu kolaylık ve sâdelik cihetlerini tercih etmeyib de zor ve meşakkatli olanlarını tutanlar sert ve müdeillel bir usûl-bla serzeniş edilmiştir.

عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فِي نِزَاجِ الْحَرَّةِ، الَّتِي يَسْقُونَ بِهَا النَّخْلَ. فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: سَرَّحَ الْمَاءَ، يَمُرُّ. فَأَبَى عَلَيْهِمْ. فَأَخْتَصَمُوا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلزُّبَيْرِ: اسْقِ. يَارُزُبَيْرُ! ثُمَّ أُرْسِلَ الْمَاءُ إِلَى جَارِكَ، فَغَضِبَ الْأَنْصَارِيُّ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَنْ كَانَ ابْنُ عَمَّتِكَ! فَتَلَوْنَ وَجْهَهُ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ. ثُمَّ قَالَ: يَارُزُبَيْرُ! اسْقِ. ثُمَّ أَحْبَسَ الْمَاءَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى الْجَذْرِ. فَقَالَ الزُّبَيْرُ: وَاللَّهِ! إِنِّي لَأَخِيبُ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ: فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا [٧٠/١٥٨/١].

(36) PEYGAMBER (S) IN HÜKÜMLERİNE TÂBİ' OLMANIN VUCÛBU BÂBİ

129 — (2357) : Abdullah ibn Zubeyr (R) Urvetu'bnü Zubeyr'e şöyle tahdîs etmiştir : Ensâr'dan bir kimse Harre mevkiindeki hurmalıkları suladıkları su yolları ve su nevbetinden dolayı Rasûlullah (S) nezdinde Zubeyr ibn Avvâm hakkında şikâyet arz etdi. (Bu yollardan geçen su evvelâ Zubeyr'in hurmalığına uğruyor, sonra da Ensârî'nin tarlasını suluyordu. Bir kerre Zubeyr suyu tarlasında tutub sulayacağı sırada) Ensârî, Zubeyr'e :

— Suyu tutma, bırak bize gelsin demişdi. Fakat Zubeyr kendi hurmalığını sulamadan suyu bırakmak ve nevbetini komşusuna vermek istememişti. Taraflar Rasûlullah'ın huzûrunda muhâkeme oldular. Rasûlullah, Zubeyr'e :

— Tarlanı sula, sonra suyu habsetmeyib komşun tarafına salıver buyurdu. Ensârî hiddetlenerek :

— Yâ Rasûlallah! Zubeyr, halanın oğlu olduğu için mi? diye ta'rîz etti. (Bu ta'rîzle Zubeyr tarafını tutuyorsun demek istiyordu). Bu sözden Allah Peygamber'inin yüzünün rengi değişti. Sonra Peygamber :

— Yâ Zubeyr! Tarlanı sula, sonra suyu tâ duvar dibine erişinceye kadar habset buyurdu. Bu vak'ayı nakleden Zubeyr : Vallâhi kuvvetle sanıyorum ki «öyle değil, Rabbına and olsun onlar aralarında kimi oraya kimi buraya çekişdikleri şeylerde seni hakem yapıp sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyetle teslim olmadıkca iymân etmiş olmazlar» (en-Nisâ : 65) âyeti bu hâdisе hakkında nâzil olmuşdur dedi⁶⁶.

66. Bu da'vâda Peygamber evvelâ, Zubeyr ile Ensârî arasında Âdil ve güzel bir hüküm vererek onları sulh etmek istemişti. Zubeyr'e sulama ile yetnib suyu habsetmemesini emretmişti. Ensârî'nin i'tirâzı üzerine her iki tarafın ma'rûf olan su haklarını tamâ-

(۳۷) باب توفيقه صلى الله عليه وسلم ، وترك إكثار سؤاله عما لا ضرورة إليه ، أو لا ينفع به تكليف .

وما لا ينفع ، ونحو ذلك

۱۳۰ - (۱۳۳۷) حدثني حُرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التَّحِيْبِيُّ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ . قَالَا : كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوهُ . وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فَافْعَلُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ . فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الدِّينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَثْرَةُ مَسَائِلِهِمْ ، وَاخْتِلَافُهُمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ » .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلْفٍ . حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ ، وَهُوَ مَنْصُورُ بْنُ سَلَمَةَ الْخَزَاعِيُّ . أَخْبَرَنَا لَيْثٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْوَادِ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ سَوَاءً .

(37) PEYGAMBER (S) İ TA'ZİM VE İKRÂM EYLEMEK; ZARÛRET BULUNMAYAN YAHUT KENDİSİNE BİR TEKLİF TEALLUK ETMEYEN VE HENÛZ VÂKİF OLMAYAN VEYA BUNA BENZER ŞEYLER HAKKINDA ÇOK SUÂL SORMAMAK BÂBİ

130 — (1337) ⁶⁷ : Ebû Hureyre (R) tahdis ediyordu ki, kendisi Rasûlullah (S) dan şöyle buyururken işitmiştir : «Ben sizi bir şeyden nehy ettiğim zaman ondan çekininiz. Bir şey emrettiğim zaman siz bundan gücünüzün yetdiği kadar yapınız. Muhakkak ki sizden evvelki milletleri ancak peygamberlerine çok suâl sormaları ve neticede peygamberlerine karşı ihtilâf etmeleri helâk etmiştir».

miyle kullanmaları cihetine meyl ederek Zubeyr'e sulama hakkını örfen kandıra kandıra kullandıktan sonra suyu salı vermesini emretmiştir.

Hadisde Ensâr'dan biri diye zikrolunan bu kimsenin hüviyeti açıktan tasrih ve ta'yin edilmemiştir. Şârihler de bu hususda çeşitli tevcihler yapmışlardır. Hâfız İrâkî : «Bu hadisin benim vâkîf olduğum rivâyet tariklerinden hiçbirinde bu adamın ismine tesâdüf edemedim. Öyle sanıyorum ki gerek Zubeyr, gerek Zubeyr'den sonraki râviler, Ensârî diye rivâyet ettikleri bu adamın ismini Peygamber'in hükümüne küstahca i'tirâzından dolayı gizlemişler de kinâye tarikiyle Ensârî bir kimse diye rivâyet etmişlerdir» diyor.

Hüküm esnasında hâkimin gamlılık, uykusuzluk gibi sıhhatla tefekküre mânî' olabilecek bir ârıza ile zihninin karışık olmaması kazâ âdabı cümlesindendir. Peygamber'in yüzünün rengi değişecek derecede heyecanlı bulunduğu halde muhâkeme edip hüküm vermesi, rızâ hâlinde de gadab hâlinde de ma'sûm olmasının neticesidir. O dâima hak düşünür, hak söylerdi.

Bu hadisten çıkan bir diğer hukûkî hüküm de devlet reisinin haddleri ikâme etmeğe hakkı olduğu gibi değiştirmeğe de afve de hakkı olduğudur.

07. Bu hudis aynı râviden başka ziyâdeliklerle Kitâbu'l-Hacc (bâbu farz'l-hacc merreten fi'l-umri, 412 - (1337) bölümünde geçtiği için o hadisin müteselsil rakamını almıştır.

() : Buradaki râvî de : Bize Leys, Yezîd ibn Hâd'den, o da İbn Şihâb'dan haber verdi diyerek bu isnâdla musâvî olarak yukarıki hadisin benzerini rivâyet etmiştir.

۱۳۱ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . ع وَحَدَّثَنَا ثَعْلَبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ (بِعَنِي الْحَزَائِي) . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . ع وَحَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْبَادٍ . سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . كَلَّمَهُمْ قَالَ : عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « ذُرُّوْنِي مَا تَرَكْتُكُمْ » . وَفِي حَدِيثِ هَمَّامٍ « مَا تَرَكْتُكُمْ » . فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ » ثُمَّ ذَكَرُوا نَحْوَ حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ .

131 - () : Buradaki altı tarîk râvîlerinin hepsi de Ebû Hureyre (R) den, o da Peygamber (S) den : «Ben bir şey teklif etmiyerek sizleri kendi hâlinize bıraktıkca, siz de bana suâl ve murâcaat etmiyerek beni kendi hâlîme bırakınız» buyurduğunu rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Hemmâm ibn Münebbih'in hadisinde : «Terk olunduğunuz müdetce (beni kendi hâlîme bırakınız). Çünkü sizden evvelkiler (ancak bu yüzden) helâk olmuşlardır» tarzındadır. Bundan sonra bu râvîler Zühri'nin, Saîd ibn Müseyyeb ve Ebû Seleme tarîkleri ile Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği (130 rakamlı) hadisi tarzında zikrettiler.

۱۳۲ - (۲۳۵۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ أَعْظَمَ الْمُسْلِمِينَ فِي الْمُسْلِمِينَ جُرْمًا ، مَنْ سَأَلَ عَنْ شَيْءٍ لَمْ يُحَرِّمْ عَلَى الْمُسْلِمِينَ ، فَحَرَّمَ عَلَيْهِمْ ، مِنْ أَجْلِ مَسْأَلَتِهِ » .

132 - (2358) : Âmir ibn Sa'dden, babası Sa'd ibn Ebî Vakkas (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Muslimanlar hakkında olarak muslimanların en büyük cürümlüsü, muslimanlar üzerine harâm kılınmamış olan bir şeyden suâl edib de kendisinin bu suâ-linden dolayı o şeyin muslimanlara harâm kılınmasına sebep olan kim-sedir».

۱۳۳ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي مُرَّةٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ : (أَحْفَظُهُ كَمَا أَحْفَظُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) الزُّهْرِيُّ : عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَكْظَمُ الْمُسْلِمِينَ فِي الْمُسْلِمِينَ جُرْمًا ، مَنْ سَأَلَ عَنْ أَمْرِ لَمْ يُحَرِّمْ ، فَحَرَّمَ عَلَى النَّاسِ مِنْ أَجْلِ مَسْأَلِهِ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ حَرَمَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ « رَجُلٌ سَأَلَ عَنْ شَيْءٍ وَتَقَرَّرَ عَنْهُ » . وَقَالَ فِي حَدِيثِ يُونُسَ : عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ : أَنَّهُ تَسَمَّعَ سَعْدًا .

133 — () Bu hadisi bize Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe ile İbn Ebî Umër tahdîs edib dediler ki : Bize Süfyân ibn Uyeyne, Zuhri'den tahdîs etti. Ve yine bize Muhammed ibn Abbâd tahdîs etti. Bize Süfyân tahdîs edib dedi ki : (Bu hadîsi, BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHİM'i hâfızamda tutmakda olduğum gibi hâfızamda tutuyorum), Zuhri, Âmir ibn Sa'd'den, o da babasından, şöyle demiştir : Rasûlullah (S) : «Muslimanların, muslimanlar hakkında en büyük cürüm işleyeni, harâm kılınmamış bir işden suâl edib de, bu suâlinde dolayı o şeyin bütün muslimanlar üzerine harâm kılınmasına sebep olan kimsedir» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Zuhri'den bu isnâdla haber vermişlerdir. Bunlardan Ma'mer'in hadîsinde «bir şeyden soran ve o şeyi araştırmakda mubâlağa eden kimsedir» ifâdesi ziyâde olmuştur. Yûnus hadîsinde ise : Âmir ibn Sa'd, Sa'd'den işitmiştir tarzındadır.

۱۳۴ - (۲۳۵۹) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ وَحُمَّدُ بْنُ قُدَامَةَ السَّلْمِيُّ وَيَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَوْثَلِيُّ . وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ (قَالَ مُحَمَّدٌ : حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ شَمَيْلٍ . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا النَّضْرُ) . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ أَنَسٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، قَالَ : بَلَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَصْحَابِهِ شَيْءٌ . فَخَطَبَ فَقَالَ « عُرِصَتْ عَلَى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ . قَلَمَ أَرَكَا لِيَوْمٍ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ . وَلَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَفَجَحَكُمُ قَلِيلًا وَلَبَسَكُمُ كَثِيرًا » قَالَ ، فَمَا أَتَى عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ أَشَدُّ مِنْهُ . قَالَ ، غَطُّوا رُؤُسَهُمْ وَلَهُمْ خَبِيرٌ . قَالَ فَقَامَ عُمَرُ فَقَالَ : رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا . وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا . وَبِعُمَرَ نَبِيًّا . قَالَ ، فَقَامَ ذَلِكَ الرَّجُلُ فَقَالَ : مَنْ أَنِي ؟ قَالَ « أَبُوكَ فَلَانٌ » . فَزَلَّتْ : يَا أَيُّهَا الدِّينَ ، آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسْأَلُكُمْ [۱۰/الأنعام/۱۰۱] .

134 — (2359) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) a sahâbîlerinden bir şey ulaştıydı. Bunun üzerine bir hutbe îrâd edip şöyle buyurdu : «Bana cennet ve cehennem arz olundu : Hayır ve şerr hakkında bugün gibisini hiç görmedim. (Ey sahâbîlerim!) Benim bildiğim kâinat hakikatlarını siz bilseydiniz, muhakkak az gülerdiniz ve hiç şüphesiz çok ağlardınız!» Enes der ki : Rasûlullah'ın sahâbîleri üzerine bu günden daha şiddetli hiçbir gün gelmedi. Herkes başlarına elbiselelerini örtmüş — içden gelen bir inleme ile — ağlıyorlardı. Sonra Umer ibn Hattâb kalktı ve : Biz Rabb olarak Allah'a, din olarak İslâm'a, Nebiy olarak Muhammed Aleyhisselâma râzıy olduk dedi. Enes der ki : Derken şu ma'lûm kimse (yani Kureyş'den Abdullah ibn Huzâfe es-Sehmî R) ayağa kalkıp : Benim babam kimdir? diye sordu. Rasûlullah : «Baban fulândır» buyurdu⁶⁸. İşte bu vak'a üzerine şu âyet nâzil oldu : «Ey iymân edenler, öyle şeylerden suâl etmeyin ki size açıklanırsa fenanıza gidecektir...» (el-Mâide : 101)⁶⁹.

۱۳۵ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ بْنُ رِئِيسٍ الْقَيْسِيُّ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ .

أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ أَنَسٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : قَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَبِي ؟ قَالَ «أَبُوكَ فَلَانٌ» وَتَرَلْتُ : يَا أَيُّهَا الدِّينُ ، امْتَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ بُدِّلَكُمْ تَسْأَلُكُمْ . تَعَامُ الْآيَةُ .

135 — () : Bize Şu'be tahdis etti. Bana Mûsâ ibn Enes haber verip dedi ki : Ben (babam) Enes ibn Mâlik'den işitdim şöyle diyordu : Bir adam : Benim babam kimdir? diye sordu. Rasûlullah (S) : «Senin baban fulândır» buyurdu ve şu âyetin tamâmı nâzil oldu : «Ey iymân edenler, size apaçık söylenirse fenanıza gidecek şeyler sormayınız. Kur'ân inzâl edilib dururken bu gibi şeyleri soracak olursanız size açık haber verilir. (Sizin de canınız sıkılır). Allah bu suâl îrâd edişlerinizi afv etdi. Allah Ğafûrdur, Halîmdir» (el-Mâide : 101).

68. Burada fulânun diye kinâye ile ifâde edilen bu şahsın ismi müteâkib rivâyetlerde tasrih edilmiştir.

69. Anlaşıyor ki bunlar, ihbâr ve izhâr edilmesi sâhiblerini rusvay edecek olan gizli sırlar veya sorulması sui edeb ve terbiyesizlik olan münâsebetsiz, faydasız şeyler kabilinden; ihbâriyyâtla ilgili suâller, yahut derinleştirilmesi tâkat getirilemeyecek bir takım ağır teklifleri gerektirecek inşâiyyâta müteallik suâllerdir.

۱۳۶ - (...) وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَرْمَلَةَ بْنِ عِمْرَانَ التَّحِيْبِيُّ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ. أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ حِينَ زَاغَتِ الشَّمْسُ. فَصَلَّى لَهُمْ صَلَاةَ الظُّهْرِ. فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ عَلَى الْمِنْبَرِ. فَذَكَرَ السَّاعَةَ. وَذَكَرَ أَنَّ قَبْلَهَا أُمُورًا عِظَامًا. ثُمَّ قَالَ «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَسْأَلَنِي عَنْ شَيْءٍ فَلْيَسْأَلْنِي عَنْهُ. فَإِنَّهُ لَا تَسْأَلُونَنِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُكُمْ بِهِ، مَا دُمْتُ فِي مَقَامِي هَذَا».

قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: فَأَكْثَرَ النَّاسِ ابْتِكَاءَ حِينَ سَمِعُوا ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. وَأَكْثَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يَقُولَ «سَلُونِي» فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُدَافَةَ فَقَالَ: مَنْ أَبِي؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ «أَبُوكَ حُدَافَةُ». فَلَمَّا أَكْثَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَنْ يَقُولَ «سَلُونِي» بَرَكَ عُمَرُ فَقَالَ: رَضِينَا بِاللهِ رَبًّا. وَبِالإِسْلَامِ دِينًا. وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا. قَالَ فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ قَالَ عُمَرُ ذَلِكَ. ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أُولَى». وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ! لَقَدْ عُرِصَتْ عَلَى الْجَنَّةِ وَالنَّارِ آفَافًا. فِي عُرْضِ هَذَا الْخَاطِطِ. فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ.

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: أَخْبَرَنِي عُيَيْنَةُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ قَالَ: قَالَتْ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُدَافَةَ لِعَبْدِ اللَّهِ ابْنِ حُدَافَةَ: مَا سَمِعْتُ بِابْنِ قُطُوعٍ أَعَنَ مِنْكَ؟ أَلَيْسَتْ أَنْ تَكُونَ أُمُّكَ قَدْ قَارَفَتْ بَعْضَ مَا تُقَارِفُ نِسَاءَ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ، فَفَضَّحَهَا عَلَى أَعْيُنِ النَّاسِ؟ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حُدَافَةَ: وَاللهِ! لَوْ أَلْحَقَنِي بِعَبْدِ أَسْوَدَ، لَلْحَقَقْتُ.

(..) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ. أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ. كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِهَذَا الْحَدِيثِ، وَحَدِيثِ عُيَيْنَةَ اللَّهِ، مَعَهُ. غَيْرَ أَنَّ شُعَيْبًا قَالَ عَنِ الزُّهْرِيِّ: قَالَ: أَخْبَرَنِي عُيَيْنَةُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ. قَالَ: حَدَّثَنِي رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ؛ أَنَّ أُمَّ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُدَافَةَ قَالَتْ: يَمْنُلُ حَدِيثِ يُونُسَ.

136 - () : Enes ibn Mâlik (R) şöyle haber verdi: Rasûlullah (S) güneş gündüzün ortasından meylettiğinde (hücrelerinden) çıktı. Sahâbîlere öğlen namazını kıldırıp selâm verince minbere çıktı ve ayakda durdu. Kıyâmetden bahsetti. Kıyâmet gününden evvel pek büyük şeyler olacağını haber verdi. Sonra: «Bana bir şey sormak isteyen varsa şimdi bana onu sorsun, Allâh'a yemin ederim ki ben bu ma-

kamımda durduğum müddetce bunu her ne mürakabınız onu muhakkak haber vereceğim» buyurdu.

Enes ibn Mâlik der ki : İnsanlar Rasûlullah'dan bu sözleri duydukları zaman pek ziyâde ağlaştılar. Rasûlullah da tekrar tekrar hep «sorsanız ya!» diyordu. Derken Abdullah ibn Huzâfe ayuğu kulkub : Benim babam kimdir? yâ Rasûlallah! diye sordu. «Baban Huzâfe'dir» buyurdu⁷⁰. Sonra yine Rasûlullah : «Benden sorsanız a! demegi çoğaltınca Umer ibn Hattâb : İki diz üstüne çöküb : (Yâ Rasûlallah! Bukadar elverir). Biz Yüce Allâh'ı Rabb, İslâm'ı dîn, Muhammed'i Rasûl olarak kabûl ve tasdik etdik dedi. Umer bunları söylediği zaman Rasûlullah biraz sü-kût etdi. Sonra Rasûlullah : «(Hoşlanmadığınız işlerin size çatması) çok yakındır. Muhammed'in nefsi elinde bulunan (Allâh) a yemin ediyorum ki demincek cennet ile cehennem şu duvarın yüzünde bana arz olundu. Hayır ve şerr hakkında böyle gün görmüş değilim» buyurdu.

İbn Şihâb dedi ki : Bana Ubeydullah ibn Abdillâh ibn Utbe haber verib şöyle dedi : Abdullah ibn Huzâfe'nin annesi, Abdullah ibn Huzâfe'ye : Anasına senin kadar hayırsız olan hiçbir evlâd asla duymadım. Câhiliye ehli kadınlarının yapageldikleri bazı şeyleri ananın da yapmış olub da Rasûlullah'ın huzûrunda bu suâlinle insanların gözleri önünde ananı rezil ve rüsvây edebileceğinden (korkmadın mı)? Bundan nasıl emîn oldun? dedi. Abdullah ibn Huzâfe : Vallahi Rasûlullah beni siyâh bir köleye ilhâk edeydi derhal onu baba diye kabûl eder Kureyş'lik da-vâsından vazgeçerdim cevâbını vermiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Zuhri'den, o da Enes'den, o da Peygamber'den olmak üze e bu hadîsi ve onunla beraber Ubeydullah'ın hadîsini rivâyet etdiler. Şukadar var ki bu râvîlerden Şuayb, Zuhri'den yaptığı rivâyetinde şöyle dedi : Zuhri dedi ki : Bana Ubeydullah ibn Abdillâh haber verib şöyle dedi : Bana ilim ehlinden olan bir kimse tahdîs etdi ki, Abdullah ibn Huzâfe'nin annesi şöyle demiştir di-yerek Yûnus'un (136 rakamlı) hadîsi gibi rivâyet etmiştir.

70. Bu Abdullah ibn Huzâfe, sefir olarak Peygamber'in mektûbunu Bahreyn meliki Munzir ibn Sâvâ vâsıtasıyla İran hükümdarı Hüsrev Pervîz'e göndermeğe me'mûr olan büyük bir sahâbidir. Usmân'ın hilâfeti günlerinde Mısır'da vefât etmiştir. Herkesin gözü önünde böyle bir suâl sorması Vâkidî'nin beyânına göre Şeybe'nin azadısı Sa'd ibn Sâlim gihi neseberi ta'n edilmiş olmasından ve her kim ile nizâ etse hemen câhiliyet âdeti üzere babasından başkasına nisbet edilmesinden dolayı idi ki bu fırsattan istifâde ederek hakiki babası hakkında yakini bir ilim peyda etmek istemişti. Bundan sonraki rivâyetlerde görüleceği üzere anası onun böyle bir suâl sorduğunu işidince : Senden daha fena evlâd görmedim. Ananın câhiliyet günlerinde kadınların irtikab ettikleri şeylerden birini irtikâb etmediğini nereden biliyordun? ya ananı âlem nazarında rusvay edeydin iyi mi olurdu? diye kendisine çıkmıştı. O da cevâben : Vallâhi eğer beni si-yâh bir zencî köleye ilhâk etmiş olaydı onu kabûl ederdim demişti.

Bu sırada Sa'd ibn Sâlim (R) de babasının kim olduğunu sormuş ve o da : «Şey-be'nin azadısı Sâlimdir» cevâbını alıb Abdullah ibn Huzâfe gibi ta'ndan kurtulmuştur.

۱۳۷ - (...) حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ حَمَادٍ الْمَعْنِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ النَّاسَ سَأَلُوا نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ حَتَّى أَخْفَوْهُ بِالْمَسْأَلَةِ . فَخَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ فَمَسُودُ الْبُيُوتِ . فَقَالَ « سَلُونِي . لَأَسْأَلُوَنِي عَنْ شَيْءٍ إِلَّا يَنْتَهُ لَكُمْ » ، فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ الْقَوْمُ أَرْمُوا وَرَهَبُوا أَنْ يَكُونُ بَيْنَ يَدَيَّ أَنْزِلُ قَدْ حَضَرَ .

قَالَ أَنَسٌ : فَجَعَلْتُ أَتَيْتُ يَمِينًا وَشِمَالًا . فَإِذَا كُلُّ رَجُلٍ لَافَ رَأْسَهُ فِي نَوْبِهِ يَبْكِي . فَأَنْشَأَ رَجُلٌ مِنَ الْمَسْجِدِ ، كَانَ يُلَاحِظُ فَيُذْعِنُ لِنَعِيرِ أَبِيهِ . فَقَالَ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! مَنْ أَبِي ؟ قَالَ « أَبُوكَ خُذَافَةُ » . ثُمَّ أَنْشَأَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ : رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا . وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا . وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا . عَالِدًا بِاللَّهِ مِنْ سُوءِ الْفِتَنِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ قَطُّ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ . إِنِّي صُورْتُ لِي الْجَنَّةَ وَالنَّارَ ، فَرَأَيْتُهُمَا دُونَ هَذَا الْخَائِطِ » .

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْخَارِزِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ . كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ . ع وَحَدَّثَنَا عَلَمٌ عَنْ النَّضْرِ التَّمِيمِيِّ . حَدَّثَنَا مُقَتِيرٌ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي . قَالَ أَجْمَعًا : حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ ، بِهَذِهِ الْقِصَّةِ .

137 — () : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : İnsanlar, Allâh'ın Peygamber'ine bir çok şeyler sordular. Hattâ Peygamber'e suâl sormakda ilhâh derecesine vardılar. Bir gün Peygamber (S) öfkelenerek dışarı çıktı, minber üzerine yükseldi ve : «Benden sorunuz. Benden her ne sorarsanız muhakkak onu size beyân edeceğim» buyurdu. Cemâat bu sözleri işidince başlarına bir tehlike gelmek üzere bulunduğundan korkarak dudaklarını yumub susdular⁷¹.

Enes dedi ki : Ben sağıma soluma dönüb bakdım. Herkes başına elbisesini çekmiş ağlıyordu. Derken Kureyş'den Benû Sehm'den Abdullah ibn Huzâfe denilen ve kavga etdiği zaman babasından başkasına nisbet edilen bir kimse mescidden söze başladı ve : Yâ Nebiyyallah! Benim ba-

71. Munâfıklardan bazı kimseler Peygamber'e güya cevâbından âciz bırakacak suâller tertib etmiş olduklarının Peygamber tarafından işidilmesi, bu gadaba haklı bir sebep olmuş ve gadab alâmetleri yüzünde görüldüğü halde «sorunuz!» diye bu kadar isrâr etmişti.

Bundan evvelki 137 rakamlı hadiste sahâbilerin ağladıkları haber verilmekte idi. Orada hâzır bulunanların bu ağlamalarına o günkü hutbede kıyâmet günün büyük korkularına dâir duydukları haberler kadar, Peygamber'in gadabı yüzünden üzerlerine ilâhî azâbın inmesinden korkmaları da sebep olmuştu. Nitekim geçmiş ummetlerim Peygamber'lere karşı muhâlefetlerinden dolayı nice nice azâblara ma'rûz kaldıkları Kur'an'ın çok ibret verici kıssaları ile bilinmiş bulunmakta idi.

bam kim? dedi. Peygamber : «Baban Huzâfe'dir» buyurdu. Sonra Umer ibn Hattâb söze başlayıp : Biz Rabb olarak Allah'a, dîn olarak İslâm'a, Rasûl olarak Muhammed'e râzıy olduk. Biz fitnelerden Allâh'a sığınırız dedi ⁷². Bunu ta'kiben Rasûlullah : «Hayır ve şerr hakkında asla bugünkü gibisini görmüş değilim. Benim için cennet ve cehennem sûretlendirildi de ben onların her ikisini şu duvarın önünde gördüm» buyurdu ⁷³.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin de bir kısmı ikişer ikişer oldukları halde : Bize Katâde, Enes'den tahdîs etti diyerek bu kıs-sayı rivâyet etdiler.

۱۳۸ — (۲۳۶۰) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْمَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو سَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرَّةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ : سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ أَشْيَاءَ كَرِهَهَا . فَلَمَّا أَكْثَرَ عَلَيْهِ غَضَبٌ . ثُمَّ قَالَ لِلنَّاسِ « سَلُونِي مِمَّ شِئْتُمْ » فَقَالَ رَجُلٌ : مَنْ أَبِي ؟ قَالَ « أَبُوكَ حُدَافَةُ » فَقَامَ آخَرُ فَقَالَ : مَنْ أَبِي ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « أَبُوكَ سَالِمٌ مَوْلَى شَيْبَةَ » فَلَمَّا رَأَى عُمَرُ مَا فِي وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ الْغَضَبِ قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّا نَتُوبُ إِلَى اللَّهِ . وَفِي رِوَايَةٍ أَبِي كُرَيْبٍ : قَالَ : مَنْ أَبِي ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « أَبُوكَ سَالِمٌ مَوْلَى شَيْبَةَ » .

138 — (2360) : Ebû Mûsâ (R). şöyle dedi : Peygamber (S) den hoşlanmadığı bazı şeyler soruldu. Bu gibi suâller çoğaltılınca öfke-lendi. Ondan sonra insanlara : «Bana istediğinizi sorunuz!» buyurdu. Bi-risi (kalkıp) : Benim babam kimdir? dedi. «Baban Huzâfe'dir» buyurdu. Umer ibn Hattâb Rasûlullah'ın yüzünde öfke eserini görünce : Yâ Ra-sûlallah! Biz Allâh'a tevbe ediyoruz dedi. Râvîlerden Ebû Kurayb'ın ri-vâyetinde : O zât : Benim babam kimdir? yâ Rasûlallah! diye sordu. Ra-sûlullah : «Baban Şeybe'nin azadlısı olan Sâlim'dir» buyurdu.

72. Hz. Umer'in Peygamber'in öfkesini yatışdırmak üzere yerinde ve hârikulâde güzellikte söylediği bu büyük sözler : Biz İslâm'ın dinimiz olduğuna, Muhammed'in rasûl oldu-ğuna, Allah'ın Rabbımız olduğuna, râzıy olduk şeklinde de terceme olunabilir.

73. Bunda cennet ve cehennemin bu günde yaratılmış bulunduklarına delâlet vardır...

Duvar, Rasûlullah'ın cennet ve cehennemin sûretlerini görmesi için sanki bir televizyon ekranı vazifesini görmüşdü.

(۳۸) باب وجوب امتثال ما فطر شرعاً دونه ما ذكره صلى الله عليه وسلم
من مما بسى الربا، على سبيل الرأى

۱۳۹ - (۲۳۶۱) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ الثَّقَفِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ. وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ. وَهَذَا حَدِيثُ قُتَيْبَةَ. قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكِ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِيهِ. قَالَ: مَرَرْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِقَوْمٍ عَلَى رُؤُسِ النَّخْلِ. فَقَالَ «مَا يَصْنَعُ هَؤُلَاءُ؟» فَقَالُوا: يُلْقَحُونَهُ. يَحْمَلُونَ اللَّهَ كَرًّا فِي الْأُنْثَى قَبْلَ تَلْقُحِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَا أَظُنُّ بِغَنِيِّ ذَلِكَ شَيْئًا» قَالَ فَأَخْبَرُوا بِذَلِكَ فَتَرَكَوهُ. فَأَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِذَلِكَ فَقَالَ «إِنْ كَانَ يَنْفَعُهُمْ ذَلِكَ فَلْيَصْنَعُوهُ. فَإِنِّي إِنَّمَا ظَنَنْتُ ظَنًّا. فَلَا تَوَاحِدُونِي بِالظَّنِّ. وَلَكِنْ إِذَا حَدَّثْتُكُمْ عَنْ اللَّهِ شَيْئًا، فَخُذُوا بِهِ. فَإِنِّي لَنْ أَكْذِبَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ».

(38) PEYGAMBER (S) İN DÜNYÂ MAİŞETLERİNDEN KENDİ İCTİHÂDİ İLE — ZAN ÜZERİNE — ZİKRETDİKLERİNE DEĞİL, DİN OLARAK SÖYLEDİKLERİNE UYMANIN VUCÛBU BÂBİ

139 — (2361) : Mûsâ ibn Talha, babası Talha'dan, Talha şöyle dedi : Rasûlullah (S) ile beraber hurma ağaçları üzerinde bulunan bir topluluğa uğradım. Rasûlullah : «Bunlar ne yapıyorlar? diye sordu. Yanındakiler : Hurma ağaçlarını telkîh⁷⁴ yapıyorlar, erkek hurmanın çiçeğini, dişi hurmanın çiçeği içine koyuyorlar ki böylece dişi hurma döllenmiş olsun dediler. Bunun üzerine Rasûlullah : «Bunun (takdîrden) herhangi bir şeyi def' edeceğini zannetmiyorum» buyurdu. Râvî der ki : Peygamber'in bu sözü o hurma telkihi yapanlara haber verilince onlar yapmakda oldukları aşılama işini terk etdiler. Müteâkiben onların işlerini bıraktıkları Rasûlullah'a haber verildi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Eğer bu iş onlara fayda veriyor idi ise kendileri bu işlerine devam edib yap-sınlar. Çünkü ben ancak bir zann söylemişimdir. Binâenaleyh zannımdan dolayı beni muâhaze etmeyiniz. Fakat ben sizlere Allah'dan gelme bir şey söylediğim zaman onu hemen alıb kabûl ediniz. Zira ben Azîz ve Celil olan Allah üzerine asla zann ile yalan konuşmam» buyurdu.

74. Lekâh, sehâb vezninde hâssaten dişi hurmaya vurdukları aşısıya denir. Zemahşerî'nin beyânına göre erkek hurmanın çiçek tozlarını dişi hurmanın çiçeği kabıçığına ekib idhâl ederler, hurma aşısı bu olacaktır. Ve likâh, erkek hurmanın çiçeğine ıtlâk olunur ki onunla hurmaya aşı vurulur..

Telkîh, dişi hurmaya aşı vurmak ma'nâsınadır. Yani erkek hurma çiçeğini dişinin çiçeği içine koymaktır... (Kamûs Ter.).

۱۴۰ — (۲۳۶۲) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الرَّوَّاحِ الْإِمَامُ أَبُو وَهَّابٍ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْقَنْبَرِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ
الْمَعْمَرِيُّ . قَالُوا : حَدَّثَنَا الْبُخَارِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ (وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ) . حَدَّثَنَا أَبُو النَّجَّاشِيِّ .
حَدَّثَنِي رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ قَالَ : قَدِمَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ . وَهُمْ يَأْبُرُونَ النَّخْلَ . يَقُولُونَ بِلَقْحُونِ
النَّخْلِ . فَقَالَ « مَا أَنْتُمْ ؟ » قَالُوا : كُنَّا نَعْتَمِدُهُ . قَالَ « لَعَلَّكُمْ لَوْ لَمْ تَقْعَمُوا كَانَ خَيْرًا » فَتَرَكُوهُ .
فَنَقَضَتْ أَوْفَقَت . قَالَ فَذَكَرُوا ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ « إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ . إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ دِينِكُمْ
فَتَّخَذُوا بِهِ . وَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ مِنْ رَأْيٍ . فَأَعْمَأْنَا بَشَرٌ » .
قَالَ عِكْرِمَةُ : أَوْ نَحْوَ هَذَا .
قَالَ الْمَعْمَرِيُّ : فَتَقَضَّتْ . وَلَمْ يَشْكُ .

140 — (2362) : Bana Râfi' ibn Hadîc (R) tahdîs edib şöyle dedi : Allah'ın Peygamber'i (S) Medîne'ye geldi. Medîne'liler hurma ağaçlarını erkek hurma çiçekleri ile aşıyor halde idiler⁷⁵. Onlar, hurmalara telkih ediyorlar ta'birini söylerler. Rasûlullah onlara : «Ne yapıyorsunuz?» diye sordu. Onlar : Biz bunu (eskiden beri) yapar dururuz dediler. Rasûlullah : «Umulur ki sizler bunu yapmasaydınız da yine hayır olur» buyurdu. Bu söz üzerine onlar bu telkîh işini yapmayı terk etdiler. Sonunda hurma ağaçları meyvelerini silkib dökdüler ve bu yüzden halkın azıkları eksildi. Bu durumu Peygamber'e zikretdiler. Bunun üzerine Peygamber : «Ben ancak (sizin gibi) bir beşerim. Ben sizlere dininizden herhangi bir şey emrettiğim zaman onu derhal alıb kabûl ediniz. Sizlere (teşrî' olmak üzere değil de dünyâ işleri ile ilgili olarak) re'y nevinden herhangi bir şey ile emredersem, şüphe yok ki ben de ancak bir beşerim» buyurdu⁷⁶.

75. Ebr, ibâr ve ibâre, hurma ağacını ve ekini islâh eylemek ma'nâsınadır. Bu ye'burûn fiili, iğne mu'nâsına gelen ibre kökünden alınmıştır. Birinci derecede dişi hurma ağacını erkek hurma çiçeği ile aşılama ma'nâsına kullanıldı. Güyâ ki erkekden bir ibre alıb dişiye idhâl eder, bu cihetle dişi hurmayı islâh eylemekle meyveye kalır... (Ka-mûs Ter.).

76. Âlimler dediler ki, Peygamber'in «re'yimden» sözü dünyâ ve dünyâ maîşetlerine dâir olan, teşrî' üzerine olmayan işlerde demektir. Amma Peygamber'in şer'î olan görüş ve ictihadına gelince onunla amel etmek vâcib olur. Hurma ağaçlarını erkek çiçek tozları ile aşılama, bundan önce zikredilen dînî ve şer'î ictihâd nevinden değildir. Şu da var ki bu hadîsdeki re'y lafzını ma'nâ ile rivâyet olmak üzere râvî Ammâr oğlu İkrime getirmiştir. Çünkü hadîsin sonunda İkrime : Yahut buna benzer bir söz buyurdu demiştir, fakat muhakkak olarak Peygamber'in lafzını haber vermemiştir.

Yine âlimler şöyle derler : Bu kavî, bir haber değildir. Ancak bu rivâyetlerde

Râvi Ammâr oğlu İkrime : Yahut buna benzer bir söz buyurdu demiştir.

Ahmed ibn Ca'fer el-Ma'kiri ise şüphe etmeksizin : Hurmalar meyvelerini silkib dökdü demiştir.

۱۴۱ - (۲۳۶۳) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّافِذُ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ عَامِرٍ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . وَعَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ بِقَوْمٍ يُلْقَعُونَ . فَقَالَ « لَوْلَمْ تَقْمَلُوا الصَّلَاحَ » قَالَ فَخَرَجَ شَيْعًا . فَمَرَّ بِهِمْ فَقَالَ « مَا لِنَعْلِكُمْ ؟ » قَالُوا : قُلْتَ كَذَا وَكَذَا . قَالَ « أَنْتُمْ أَنْعَمُ بِأَمْرِ دُنْيَاكُمْ » .

141 — (2363) : Bize Hammâd ibn Seleme, Hişâm ibn Urve'den, o da babası Urve'den, o da Âişe (R), bir de Sâbit'den, o da Enes (R) den olmak üzere şöyle tahdîs etti : Peygamber (S) hurma telkihi yapmakda olan bir topluluğa uğradı da onlara : «Bunu yapmamış olsaydınız elbette salâh olurdu» buyurdu. Netîcede o sene, kurduğunda kabıktan ibâret kalıveren âdi hurma hâsıl oldu. Rasûlullah onların yanına yine uğradı ve : «Sizin hurmalarınıza ne oldu?» buyurdu. Hurma sâhibleri : (Yâ Rasûlallah!) Sen böyle böyle söylemişdin dediler. Rasûlullah : «Sizler dünyâ işinizi daha iyi bilirsiniz!» buyurdu 77.

beyân ettiği gibi bir zannıdan ibâretidir. Halbuki Peygamber'in dünyâya âid geçinme işleri husûsundaki re'y ve zannı da diğerleri gibi mu'teberdir. Binâenaleyh bu gibi şeyin vukûu mümleni' olmaz. Ve bunda bir noksanlık da yoktur. Bu sözü söylemesinin sebebi, muhâtablarının himmetlerinin âhirete bağlanması ve âhiret işlerini de tanımlarındır (Nevevî).

77. Şîs, çekirdeği pekişmez olan hurmaya denir ki bir cinsdir. Bir kavle göre pek fenâ ve kemter olanına denir. Müfredi *şîsâetundur* (Kamûs Ter.).

Bu «sizler dünyâ işinizi benden daha iyi bilirsiniz» sözü müslimanlar ve hatta bütün insanlık için çok muhîm bir düstûrdur. Bununla belki de şu fikirler anlatılmak istenmiştir : Din işleri en son kemâline ulaşmış, Âdem'den beri tebliğ edilmekte bulunan İslâm Dîninin i'tikâd, ibâdet, ahlâk ve bir kısım muâmelât esasları olarak hiçbir eksikliği kalmamıştır. Din artık kıyâmete dek bu mükemmeliyetde kalacak ona hiç bir şey ilâve etmek veya çıkarmak ihtiyacı duyulmayacaktır. Bu en mükemmel dîni ben size tebliğ ve ta'lim ediyorum.

Dünyâ işlerine gelince onlar zamanların, çevrelerin ve şartların durumu ve değişmesi ve daha başka sebeplerle ileri geri gidebilir. Onlarla ilgili ilimler gelişir, tekâmül eder. Onları ihâta etmek, bir seviyede tutmak mümkün değildir. İşle siz ey mus-

(۲۹) بَابُ فَضْلِ النَّظَرِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَرَدِّهِ

۱۴۲ - (۲۳۶۴) حَدَّثَنَا مُعَذُّ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا بِنْدُ الزُّرَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَدْ كَرَّ أَخَابِرَتْ وَهِيَ : « وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ : إِنِّي أَتَيْتُ عَلَى أَحَدِكُمْ يَوْمَ وَلَا يَرَانِي . ثُمَّ لَأَنْ يَرَانِي أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ . » » .

قال أبو إسحاق : المعنى فيه عندي ، لأن يَرَانِي معهم أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ . وَهُوَ عِنْدِي مُقَدَّمٌ وَمَوْخَرٌ .

(39) PEYGAMBER (S) İ BAŞ GÖZÜ İLE GÖRMENİN VE DÂİMA KENDİSİ İLE BERABER OLMAYI ARZU ETMENİN FAZİLETİ BÂBİ

142 — (2364) : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan bize tahdis ettikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Muhammed'in nefsi elinde bulunan (Allâh) a yemin ediyorum ki, muhakkak sizlerden herhangi birinizin üzerine beni göremiyeceği halde bulunduğu bir gün gelecektir. Sonra da beni kendileri ile beraber görmesi ona ehlinen ve mâlından daha sevimli olacaktır».

Ebû Ishâk şöyle dedi : Benim indimde bu hadisdeki ma'nâ : Beni kendileri ile beraber görmesi o kimseye, ehlinen ve mâlinden daha sevgilidir demektir. Buna göre bu «beni görmesi» sözü takdîm edilmiş, «sonra beni göremez» sözü te'hîr edilmiştir⁷⁸.

takbel insanlık! Dünyâ işleriniz böyle bir tekâmül seyrine tâbi' olduğu için onları sizler daha iyi bilirsiniz..

Peygamberlerin vazifesi insanlığı dîn husûsunda, umûmi olarak dünyâ ve âhiretde mes'ûd kılacak hidâyeti tebliğ edip öğretmektir. Teknik ve maddî ilimleri öğretmek değildir. Bu sâhadaki yani sırf dünyâ ile ilgili ve dîni olmayan ilimler dinamiktir, dâima ileri gider. Peygamberler işte bu sâha ile vazifeli değillerdir (Mütercim).

78. Kadî İyâd da hadisi şöyle takdîr etmiştir : Muhakkak beni kendileri ile beraber görmesi ona ehlinen ve malından daha sevimlidir, sonra da beni göremez.

Said ibn Mensûr'un Mûsned'inde de hadis şöyle gelmiştir :

لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أَحَدِكُمْ يَوْمٌ لَا يَرَانِي أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ أَكُونَ لَهُ مِثْلَ أَهْلِهِ وَمَالِهِ ثُمَّ لَا يَرَانِي

= Muhakkak ki sizden herhangi birinizin üzerine öyle bir gün gelecek ki beni görmesi, kendisine ehlinin ve mâlının mislinin meydana gelmesinden daha sevimli olur, sonra da beni göremiyecektir; yani beni görmesi, kendi nazarında âlesinden ve mâlından daha faziletli ve daha zevklidir (bu Kadî'nin sözüdür).

Zâhir olan, «beni görmesi» ta'bîrinin takdîmi ve «sonra beni göremez» ta'bîrinin te'hîri hakkındaki sözü dediği gibidir. Amma «kendileri ile beraber» lafzı zâhiri üze-

(۱۰) باب فضائل عيسى عليه السلام

۱۴۳ - (۲۳۶۵) حدثني حَزْمَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ : أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « أَنَا أَوَّلَى النَّاسِ بِابْنِ مَرْيَمَ . الْأَنْبِيَاءِ أَوْلَادُ عُلَاتٍ . وَلَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ نَبِيٌّ » .

(40) İYSÂ ALEYHİSSELÂMIN FAZİLETLERİ BÂBİ

143 — (2365) : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Ben Rasûlullah (S) dan işitdim şöyle buyuruyordu : «Ben Meryem oğluna insanların en yakınıyım. Peygamberler anaları ayrı, babaları bir çocuklardır. Benimle İysâ arasında başka bir peygamber de yoktur».

۱۴۴ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ ، مُعَرِّ بْنُ سَعْدٍ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَنَا أَوَّلَى النَّاسِ بِعِيسَى . الْأَنْبِيَاءِ أَبْنَاءُ عُلَاتٍ . وَلَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَ عِيسَى نَبِيٌّ » .

144 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Ben İysâ'ya insanların en yakın olanıyım. Peygamberler ayrı ayrı anaların oğullarıdır. Benimle İysâ arasında hiçbir peygamber de yoktur» buyurdu ⁷⁹.

redir ve yerindedir. Bu, (yüksek) kelâmın takdiri şöyledir : Sizden herhangi biriniz üzerine, sonra beni bir daha göremiyeceği öyle bir gün gelecektir ki o günde beni bir lahza görmesi kendisine cennet âilesinden ve mâlundan daha sevgili olacaktır.

Hadisin maksadı, muhâtabları Peygamber'in kerim meclisine devâma, hazarda ve seferde kendisini müşâhade etmekten ayrılmamağa teşvîktir ki bu da tebliğ edebilmeleri için onun âdâbını edeb kabûl etmek, tebliğ edebilmeleri için şeriatını öğrenib hıfz etmek içindir. Bir de kendilerine, peygamberi müşâhade ve mülâzameti daha çok yapmamalarından dolayı ileride pişmân olacaklarını onlara bildirmekdir. Nitekim Hz. Umer'in : Çarşılarda alış verişle uğraşab el çırpamak bizleri onunla (çok) buluşmaktan alıkoymuştur — *Buhârî, Muslim* — sözü bu pişmanlık cümlesindendir (Nevevî).

79. Allât, allet kelimesinin cem'idir. Allet de zevcenin ortağına denir, onun darresi mâ-nâsıdır. Bu ma'nâdandır ki babaları bir kardeşlere Benu'l-allât ta'bir olunur. Muh-telif analardan yani babalarının başka başka zevcelerinden hâsıl olan evlâddır. Ana ve babaları bir olan kardeşlere Benu'l-a'yân, bir anadan olanlara da Benu'l-ahyâf de-nilir. Buna göre kardeşler üç kısımdır : Ana-babası bir olanlar, Benu'l-a'yân; babaları bir olanlar, Benu'l-allât; anaları bir olanlar, Benu'l-ahyâf'dır... (*Kamûs Ter.*).

١٤٥ - (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاغِبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَنَا أَوَّلَى النَّاسِ بِمَيْمَنِي ابْنِ مَرْيَمَ . فِي الْأَوَّلِ وَالْآخِرَةِ » قَالُوا : كَيْفَ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « الْأَنْبِيَاءُ إِخْوَةٌ مِنْ عَالَمَاتٍ . وَأُمَّهُنَّ شَتَّى . وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ . فَلَيْسَ بَيْنَنَا نَبِيٌّ » .

145 — () : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben Meryem oğlu İysâ'ya, dünyâda ve âhiretde insanların en yakınıyım» buyurdu. Sahâbîler : Bu nasıl olur? Yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah : «Peygamberler esasında ortak zevcelerden olma kardeşlerden ibâretidirler. Onların anaları ayrı ayrıdır, halbuki dinleri birdir. Bizim aramızda hiçbir peygamber de yoktur» buyurdu⁸⁰.

١٤٦ - (٢٣٦٦) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَمِيدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ إِلَّا نَحَسَّهُ الشَّيْطَانُ . فَيَسْتَهْلُ صَارِحًا مِنْ نَحْسَةِ الشَّيْطَانِ . إِلَّا ابْنُ مَرْيَمَ وَآمَتُهَا » . ثُمَّ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : افْرَوْا إِن شِئْتُمْ : وَإِنِّي أُعِيدُهَا بِلَيْكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ [٢/٢٧٢ مرقا/٢٦] .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَاغِبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ . جَمَعَا عَنْ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَا « بِمَسَّةٍ حِينَ يُوَلَّدُ ، فَيَسْتَهْلُ صَارِحًا مِنْ مَسَّةِ الشَّيْطَانِ إِيَّاهُ » . وَفِي حَدِيثِ شُعَيْبٍ « مِنْ مَسِّ الشَّيْطَانِ » .

146 — (2366) : Ebû Hureyre'den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Doğurulan hiçbir çocuk yoktur ki şeytân onu muhakkak dürtüklemiş olmasın. İşte şeytânın dürtmesinden dolayıdır ki çocuk anasından doğduğu anda feryâd ederek ağlar. Şeytânın bu dürtmesinden Meryem oğlu ile annesi müstesnâdır». Sonra Ebû Hureyre : İs-

80. Âlimler cumhûru hadisin ma'nâsı şöyledir dediler : Peygamberlerin iymânlarının aslı bir, şeriatları muhtelifdir. Çünkü bütün peygamberler tevhîd asıllarında muttefikdirlere. Şeriatların furiâtına gelince onlarda ayrılıklar vâki' olmuştur. «Peygamberlerin dinleri birdir» sözünden maksad tevhîd asıllarıdır, sıfatları ayrı ayrı olsa da Allah'a itâat aslıdır. Yani beraberce tevhid asılları ve tâattır (Nevevî).

terseniz, «ben onu ve zürriyetini o taşlanmış şeytandan sana ısmarlarım..» (Âlu İmrân : 36) âyetini okuyunuz dedi⁸¹.

() : Buradaki iki tarîk râvileri de Zuhri'den bu isnâdla rivâyet ettiler. «Doğurulurken şeytân ona dokunurda, işte şeytânın ona bu dokunmasından dolayı da «çocuk, çığırarak ağlar» dediler.

Râvilerden Şuayb'ın hadîsinde «şeytânın dokunmasından» tarzındadır.

١٤٧ - (...) - حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ أَبَا يُونُسَ سُلَيْمًا ، مَوْلَى أَبِي هُرَيْرَةَ ، حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « كُلُّ بَنِي آدَمَ يَمَسُّ الشَّيْطَانُ يَوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ . إِلَّا مَرْيَمَ وَابْنَهَا » . . .

147 — () : Ebû Hureyre'nin azadlısı Ebû Yûnus Suleym tahdîs etti ki kendisine de Ebû Hureyre (R), Rasûlullah'dan tahdîs etmişdir : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Âdem oğulların her biri, anası kendisini doğurduğu gün şeytân ona muhakkak dokunur. Bundan Meryem ile oğlu müstesnâdır».

١٤٨ - (٢٣٦٧) - حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سُهِيلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « صَبَّاحُ الْمَوْلُودِ حِينَ يَقَعُ ، نَزْعَةٌ مِنَ الشَّيْطَانِ » .

148 — (2367) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Annesinin karnından dünyâya düştüğü sırada çocuğun feryâdı şeytandan gelen bir dürtme (netîcesi) dir»⁸².

81. Kadı İyâd, bütün Peygamberlerin bu husûsiyete iştirak ettikleri fikrini ihtiyâr etmişdir (Nevevî).

Ebû Hureyre tarafından bu husûsa delil olmak üzere okunması istenen âyetler, İmrân'ın karısı ve Meryem'in annesinin, Meryem ile ilgili sözlerini ve onun hakkında duâsını ihtivâ eder. Biri biri ile ilgili bulunan müteselsil üç âyetin meâlleri şöyledir :

«Hani İmrân'ın karısı : Rabbim, karnımdakini azadlı bir kul olarak sana adadım. Benden olan bu adağı kabûl et. Şüphesiz (niyâzımı) hakkıyla işiden (niyetimi) kemâliyle bilen sensin, sen! demişdi. Fakat onu (kız çocuğu) doğurunca Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilici iken : Rabbim, hakikat ben onu kız olarak doğurdum. Erkek, kız gibi değildir. Gerçekten ben, adını Meryem koydum. Ben onu da, zürriyetini de taşlanmış şeytandan sana sığınırım dedi. Bunun üzerine Rabbî onu güzel bir kabûl ile kabûl buyurdu ve onu güzel bir nebât gibi büyütdü. Zekerîyyâ'yı da ona (bakmıya), me'mûr etti...» (Âlu İmrân : 35-37).

Rivâyete göre Hz. İysâ'nın ninesi, İmrân'ın zevcesinin ismi «Hanne Bintu Fâkuza», Hanne'nin kızkardeşi ve bir rivâyetde Meryem'in kız kardeşi İysâ dahi Hz. Zekerîyyâ'nın zevcesi ve Yahyâ'nın annesi imiş. Peygamber «bumâ ibnâ hâletin = Yahyâ ile İysâ deyze oğullarıdır» buyurmuşdur (Hak Dîni, II, 1094).

82. Bu husûsda verilen tıbbî bilgiler şöyledir :

«Doğumdan evvel akciğerler havasızdır. Gaz mübâdelesini (Oksijen alıp karbon dioksit vermek) Plasenta (son denilen özel hir uzuv) yolu ile olur. Çocuk doğunca

۱۴۹ — (۲۳۶۸) حدیثی محمد بن رافع . حدیثنا قَبْدُ الرَّزَاقِ . حدیثنا معمرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « رَأَى عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَجُلًا بَسِيقٌ . فَقَالَ لَهُ عِيسَى : سَرَقْتَ ؟ قَالَ : كَلَّا . وَالَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ! فَقَالَ عِيسَى : «أَمَنْتُ بِاللهِ . وَكَذَّبْتَ نَفْسِي » .

149 — (2368) : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdîs etdikleridir dedi ve birçok hadisler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Meryem oğlu İysâ hırsızlık etmekte olan bir kimseyi gördü de ona : Sen çaldın mı? diye sordu. O da : Kendisinden başka hiçbir hak ilâh bulunmayan (Allâh) a yemin ederim ki ben asla çalmadım diye cevâb verdi. Bunun üzerine İysâ : Allâh'a iymân (ve onun adına yemin edeni tasdik) ettim, kendi gözümü de tekzîb eyledim dedi⁸³».

(۴۱) باب من فضائل إبراهيم الخليل صلى الله عليه وسلم

۱۵۰ — (۲۳۶۹) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَابْنُ فَضِيلٍ عَنِ الْمُخْتَارِ . ع وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّمْدِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . أَخْبَرَنَا الْمُخْتَارُ بْنُ قُلْفُلٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : يَا خَيْرَ الْبَرِيَّةِ ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « ذَلِكَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ » .

rahim büzüldüğünden son'un bitişdiği yer daralır ve çocuğun oksijen tedârükü güçleşir. Göbeğin bağlanması ile de bu tamâmen kesilir. Bu sûretle çocuğun kanında oksijen azlığı ve karbon dioksit, teneffüs merkezinin uyanması ile nefes almak ihtiyacı hasıl olur ve teneffüs başlar. Çocuk evvelâ 4-5 defa arka arkaya çabuk ve sathî teneffüs eder. Nefes alma ve verme ağılamakla olur...» (Prof. Dr. Şevket Sâlih Soysal, Çocuk Sağlığı, İst. 1955, s. 23).

Bu bilgilerden o anda çocuğun vücudunda karbon dioksit artıp oksijenin azalması, içteki ve dışdaki basınç farklılığı ve bunlar dolayısıyla çocuğun bir tazyik altında ve ızdırab içinde olduğu anlaşılıyor. Bu, tazyiklerin hadîlade mecâzî olarak, şeytân dürtmesi ile ta'bîr buyurulmuş o'ması muhtemil olduğu gibi, hakikaten şeytan tarafından bir ilâve tazyik yapılmış olması da mümkündür.

83. Kadî İyâd der ki : Kelâmın zâhiri, Allah adına yemin edeni tasdik ettim ve bana onun çabnasından görüneyi tekzîb eyledim demektir. Belki o şahsın, içinde hakkı bulunan malını alması, yahut sâhibinin izni ile almış olması, yahut gasb ve isti'lâyı kasdetmemiş olması muhtemeldir. Yahut da çekilib gizlenmesinden dolayı ona bir şey aldığı zâhir olmuştur. O şahıs İysâ'ya yemin edince İysâ zannını düşürdü ve bu zannından döndü (Nevevî).

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ . قَالَ : سَمِعْتُ مُخْتَارَ بْنَ قُلْفُلٍ ، مَوْلَى عُمَرَ بْنِ حُرَيْثٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ : قَالَ رَجُلٌ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! بِمِثْلِهِ .

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُهَيْبَانَ ، عَنِ الْمُخْتَارِ : قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسًا عَنْ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

(41) İBRÂHİM EL-HALÎL (S) İN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

150 — (2369) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Bir kimse Rasûlullah'ın yanına geldi de : Yâ hayra'l-beriyye! (ey yaratılanların en hayırlısı!) diye nidâ etti. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «O, İbrâhîm Aleyhisselâmıdır» buyurdu.

() : Buradaki râvî de : Ben Enes'den işitdim, şöyle diyordu : Bir adam, yâ Rasûlallah dedi, diyerek yukarıki tarzda rivâyet etti.

() : Burada yine Muhtâr : Ben Enes'den işitdim diyerek, Peygamber'den o hadîsin benzerini rivâyet etmiştir.

١٥١ — (٢٣٧٠) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا الْمُؤَيَّرَةُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجَزَائِيَّ) عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اخْتَنَ إِبْرَاهِيمُ ، النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِينَ سَنَةً ، بِالْقَدُومِ » .

151 — (2370) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Peygamber olan İbrâhîm Aleyhisselâm seksen yaşında olduğu halde Kadûm köyünde sünnet oldu» buyurdu⁸⁴.

84. Muslim'in râvîleri tahfif ile Kadûm rivâyetinde müttefikdirlere. Buhârî rivâyetlerinde ise dâil'in şeddesi ve tahfifi ile ihtilâf vâkı' olmuştur. Şeddesiz olarak marangoz âleti olan kesere denir. Buna göre İbrâhîm keserle sünnet oldu demektir. Şeddeli olarak hem o karye hem de marangoz âleti ma'nâsına gelir. Bu kelimeyi şeddeli rivâyet eden karyeyi murâd etmiştir. Şeddsiz rivâyeti ise hem karyeye hem de kesere muhtemil olur. Ekseriyet, tahfif ve marangoz âleti üzerindedir (Nevevî).

Hiz. İbrâhîm'in sünnet olduğu yaş, Mâlik, Evzâî tarafından 120 olarak rivâyet edilmiş. İbn Hibbân'ın ise yetmiş yaşında olduğuna dâir rivâyeti vardır. En sahîhi bu rivâyetdir.

İbrâhîm Peygamber'in bu hutânı, zürriyeti için de tatbik edilmesi gerekli bir sünnet olmuştur. Bütün İsrâîl oğulları arasında câri olan Tevrât hükmü de bu idi. İyâ Peygamber zamanına kadar hutân sünneti böyle devam edip gelmiştir. Bilâhare Hristiyanlardan bir tâife Tevrât hükmünü bozmuşlar ve hutân, kalbîn gulfesini (kalbî bürrüyen perdeyi) atmaktır iddiâsıyla bu kadîm sünneti bırakmışlardır. Hutân Şâfiîye göre vâcib, âlimlerin ekserisine göre sünnetdir. Şukadar ki çocuk yedi yaşına girince müstehab olan hutân, on beş yaşına erişince vâcib olur.

١٥٢ — (١٥١) وَتَدْنِي مَرَّةً بَنِي نَحْيٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ،
عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ . عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « نَحْنُ
أَحَقُّ بِالشُّكِّ مِنْ إِبْرَاهِيمَ . إِذَا قَالَ : رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُخْفِي الْمَوْتَى . قَالَ أَوْ لَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ
لِيُطْمَئِنَّ قُلُوبِي . وَبَرَّحُمُ اللَّهُ لَوْمًا . أَفَدُ كَانَ يَأْوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ . وَلَوْ أَبَدْتُ فِي السَّجْنِ مَوْلًى لَبَدْتُ
يُوسُفَ لَأَجَبْتُ الدَّاعِيَ »

(...) وَتَدْنِي، إِنْ شَاءَ اللَّهُ، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَسْمَاءَ . حَدَّثَنَا جُوزَيْعَةُ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ؛
أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ وَأَبَا عُبَيْدٍ أَخْبَرَاهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ يُونُسَ
عَنِ الزُّهْرِيِّ .

152 — (151) : Ebû Hureyre (R), (şöyle demiştir) : Rasûlul-
lah (S) şöyle buyurdu : «Biz (ölen bir canlının diriltilmesinden) şüphe
etmeğe İbrâhîm'den daha haklıyız. Hani İbrâhîm Rabbına :

— Ey Rabbim, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster, demiş. Allah
ona :

— İnanmadın mı yoksa? demiş. O da :

— İnandım, fakat kalbimin (gözümle de görerek) yatışması için de-
miştir (el-Bakara : 260).

Allah Lût Peygamber'e de rahmet etsin. Andolsun o çok sağlam bir
kal'aya sığınmış duruyorken, kavmine : Benim size karşı bir kuvvetim ol-
saydı, yahut sarp bir kal'aya sığınabilseydim! demiştir — Hûd : 80 —
Sonra Rasûlullah : Eğer ben zindanda Yûsuf'un kaldığı gibi uzun zaman
habs kalsaydım, onu habsden çıkarmağa gelen da'vetci kişinin o da've-
tine hemen icâbet ederdim» buyurdu⁸⁵.

85. Bu hadiste üç Peygamber'e âid üç vâkıya işâret edilmiştir : Birincisi, öldükten sonra
yeniden dirilmekle ilgili olarak İbrâhîm Peygamber'in Rabbından isteğidir. Bu istek
ve isteğin yerine getirildiğine dâir ifâdeler el-Bakara sûresinin 260 ncı âyetinde zikro-
lunmaktadır.

Peygamber'in, «vucûdunun bütün parçaları birer tarafa dağılmış bir ölüye nasıl
hayât verilebileceğinde İbrâhîm şübhe ederse, o şübheye biz daha haklıyız» sözü ile
işâret ettiği ba's vak'ası budur. İmâm Şâfiî'nin tevehhine göre Peygamber şöyle demiş
oluyor : İbrâhîm Peygamber'in, yaratıcı kudretin şumûlu hakkında şüphe etmesi mu-
hâldir. Eğer Peygamberler için böyle bir şübhe farz edilse bu şübheye biz, İbrâhîm'den
daha müstahıkkız. Bilirsiniz ki İbrâhîm böyle şüphe etmemiştir. Ben de şübhelenme-
mişimdir.

İmâm Şâfiî'nin bu tevehhini dil kaidesi de te'yîd ediyor : Şöyle ki : Arabcada
ef'alu sigası iki şeyden bir ma'nâyı red ve izâleye konulmuştur. Meselâ : Şeytân, Zeyd'-
den daha hayırlıdır denildiğinde, Şeytân da Zeyd de hayırlı değildirler ma'nâsı ifâde
edilmiş olur. Bu kaideye göre hadisin bu fıkrası ne İbrâhîm, ne ben Allâh'ın kudreti
hakkında şüphe etmedik demek olur.

() : Buradaki râviler de Ebû Hureyre'den, o da Rasûlul-lâh'dan (152 rakamlı) Yûnus hadîsi ma'nâsıyla haber verdiler.

۱۵۳ - (...) وحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . حَدَّثَنَا وَرْقَانُ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « يَغْفِرُ اللَّهُ لِلْوَطِ إِنَّهُ أَوْىٰ إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ » .

153 - () : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) : «Allah Lût'a mağfiret eylesin! Çünkü o zaten çok sağlam bir kal'aya sığınmışdı» buyurdu.

۱۵۴ - (۲۳۷۱) وحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ أَيُّوبَ السَّخْنِيَّانِي ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَمْ يَكْذِبْ إِبْرَاهِيمُ النَّبِيُّ ، عَلَيْهِ السَّلَامُ ، قطُّ إِلَّا ثَلَاثَ كَذَبَاتٍ . ثِنْتَيْنِ فِي ذَاتِ اللَّهِ . قَوْلُهُ : إِنِّي سَقِيمٌ . وَقَوْلُهُ : بَلْ قَتَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا . وَوَاحِدَةً فِي شَأْنِ سَارَةِ . فَإِنَّهُ قَدِمَ أَرْضَ جَبَّارٍ وَمَعَهُ سَارَةُ . وَكَانَتْ أَحْسَنَ النَّاسِ . فَقَالَ لَهَا : إِنَّ هَذَا الْجَبَّارُ ، إِنْ تَعْلَمِ أَنَّكَ امْرَأَتِي ، يَغْلِبْنِي عَلَيْكَ . فَإِنْ سَأَلَكَ فَأَخْبِرِيهِ أَنَّكَ أَخْتِي . فَإِنَّكَ أَخْتِي فِي الْإِسْلَامِ . فَإِنِّي لَا أَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ مُسْلِمًا غَيْرِي وَغَيْرِكَ . فَلَمَّا دَخَلَ أَرْضَهُ رَأَىٰ بَعْضُ أَهْلِ الْجَبَّارِ أَنَّهُ فَقَالَ لَهُ : لَقَدْ قَدِمَ أَرْضَكَ امْرَأَةٌ لَا يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تَكُونَ إِلَّا لَكَ . فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا فَأَتَتْ بِهَا . فَقَامَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى الصَّلَاةِ . فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ لَمْ يَتَمَلَّكْ أَنْ بَسَطَ يَدَهُ إِلَيْهَا . فَتَبَيَّضَتْ يَدُهُ قُبْحَةً شَدِيدَةً . فَقَالَ لَهَا : ادْعِي اللَّهَ أَنْ يُطْلِقَ يَدِي وَلَا أَضْرُكَ . فَفَعَلَتْ . فَمَادَ . فَتَبَيَّضَتْ أَشَدَّ مِنْ الْقُبْحَةِ الْأُولَى . فَقَالَ لَهَا مِثْلَ ذَلِكَ . فَفَعَلَتْ . فَمَادَ . فَتَبَيَّضَتْ أَشَدَّ مِنْ الْقُبْضَتَيْنِ الْأُولَتَيْنِ . فَقَالَ : ادْعِي اللَّهَ أَنْ يُطْلِقَ يَدِي . فَلَاكِ اللَّهُ أَنْ لَا أَضْرُكَ . فَفَعَلَتْ . وَأُطْلِقَتْ يَدُهُ . وَدَعَا الَّذِي جَاءَ بِهَا فَقَالَ لَهُ : إِنَّكَ إِنَّمَا أَتَيْتَنِي بِشَيْطَانٍ . وَلَمْ تَأْتِنِي بِإِنْسَانٍ . فَأَخْرَجَهَا مِنْ أَرْضِي ، وَأَعْطَيْتَهَا هَاجِرَةً . قَالَ فَأَنْبَلَتْ تَمْشِي . فَلَمَّا رَأَىٰ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ انْصَرَفَ . فَقَالَ لَهَا : مَهْمٌ ؟ قَالَتْ : خَيْرٌ . كَفَّ اللَّهُ يَدَ الْفَاجِرِ . وَأَخَذَ خَادِمًا . قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : قَتَلَكَ أَمْسُكُمْ يَا بَنِي مَاءِ السَّمَاءِ .

İkincisi, Lût Peygamber'in kavmine karşı gösterdiği irâde zaafıdır. Lût'un, kavmi ile olan bu hâdisesi Hûd sûresinin 77-82 nci âyetlerinde tafsîl olunmuştur.

Üçüncüsü, Yûsuf kıssasının bir safhasıdır. Bu safha ve kıssanın tamâmı Yûsuf sûresinde gâyet nezih ve heyecanlı bir tarzda anlatılmaktadır.

Bu hadîsin genişce bir açıklaması daha evvel geçmiştir: *Sahîh-i Muslim Ter. Kıtâbu'l-İymân*, delîllerin birbirini takviye etmesi sûretiyle kalbin itmi'nânını artırma bâbı, I, 199.

154 — (2371) İbrâhîm (İ) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Peygamber İbrâhîm Aleyhisselâm şu üç müstesnâ asla yalan söylememiştir⁸⁶. Bu yalanlardan ikisi Allâh'ın zâtı ve rızâsı içindir : Birisi, putperestlere : Ben hastayım demesidir. Öbürüsü de : Belki bu işi, putların şu büyüğü yapmıştır demesidir. Biri de, karısı Sâre hakkında söylediği sözdür. Şöyle ki : İbrâhîm, beraberinde Sâre olduğu halde cebbâr bir hükümdarın arâzisine geldi. Sâre ise insanların en güzeli idi. İbrâhîm, Sâre'ye :

— Şu cebbâr hükümdar senin, benim zevcem olduğunu bilirse, senin üzerinde beni mağlûb eder (yani seni benden alır). Eğer senden suâl ederse, kendinin benim kızkardeşim olduğunu haber ver. Muhakkak ki sen benim İslâm Dîninde kız kardeşimsin. Çünkü ben kat'î biliyorum ki yer-yüzünde (bizim iymân ettiğimiz esaslara) benden ve senden başka iymân eden hiçbir muslim kişi yoktur, dedi. Nihâyet İbrâhîm o zâlim hükümdarın arâzisine girdiğinde, onun adamlarından biri Sâre'yi gördü. Bu adam, zâlim hükümdara :

— Senin arâzine, senden başka hiçbir kimseye lâıyk olmayacak bir kadın geldi dedi. Zâlim hükümdar Sâre'ye (getirilmesi için) adam gönderdi, akıbinde Sâre getirildi. Bunun üzerine İbrâhîm Aleyhisselâm kalkıp namaza durdu⁸⁷. Sâre, zâlim'in yanına girince zâlim hükümdar elini ona uzatmaktan kendine hâkim ve mâlik olamadı. Eli şiddetli bir tutuluşla tutuldu. Bunun üzerine Sâre'ye :

— Sen Allah'dan elimi salıvermesini duâ et, ben de sana hiçbir zarar yapmayacağım dedi. Sâre, onun dediği duâyı yaptı (ve eli açıldı). Akı-

86. Mâzerî şöyle dedi : Allah'dan tebliğ yolundaki yalana gelince, peygamber'ler onun azından da çoğundan da ma'sûmdurlar. Tebliğle ilgili olmayan şeylerdeki gelince o, küçük günâhlardan sayılır. Dünyâ işlerinden küçük bir iş husûsundaki bir yalan gibi... Bunun Peygamberlerden vukûunun imkânı ve ma'sûmiyetleri hakkında selef ve halef için iki meşhûr görüş vardır :

Kadî İyâd dedi ki : Sahih olan onlardan tebliğ ile ilgili husûslarda yalan vukûu tasavvur edilemez. Onlardan küçük günâhların vukûunu tecvîz edelim, yahut etmiyelim, yalan az olsun, çok olsun bu musâvidir. Çünkü nubuvvet mansıbı bunlardan münezze ve yüksektir. Bunu tecvîz etmek Peygamberlerin sözlerine itimâd etmeği ortadan kaldırır.

Şu halde burada zikredilen yalanların ma'nâsı şudur : Bunlar ancak muhâtabın ve dinleyicinin anlayışına nisbetle yalan gibidir. Haddizatında ise bunlar yalan değildir. İki cihetden bu böyledir : Biri, İbrâhîm bu sözle tevriye yapmıştır da Sâre hakkında, o benim İslâm dîninde kız kardeşimdir demiştir. Bu ise işin bâtınında doğrudur. İkincisi, eğer bu tevriye olmayıp da bir yalan olmuş olsaydı, bu zâlimleri def'etmek husûsunda câiz olurdu. İşte Peygamber (S) bu yalanların, mutlak olarak kötülenmiş olan yalanda dâhil olmadığına tenbih etmiştir (Nevevî).

Hadisde İbrâhîm Peygamber'e âid ve birer maslahata müstenid olarak cereyân eden zâhirî yalanların birincisi es-Sâffât sûresinin 85-122 nci âyetlerinde; ikincisi de, el-Enbiyâ sûresi : 52-72 nci âyetlerinde hâdisenin tafsilâtı içinde zikredilmiştir.

87. İbrahim, yüce Allâh'ın « **وَاسْتَمِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ** : Hem sabr ile hem de namaz ile yardım isteyin » (el-Bakara : 45, 153) âyetlerine uygun olarak hareket etmiştir.

blinde zâlim tekrar saldırıya döndü. Bu sefer eli birinci defasından daha şiddetli bir şekilde tutuldu. Zâlim, Sâre'ye yine ilk defaki sözlerine benzer sözler söyledi. Kadın yine duâ etti. Eli bırakılınca tekrar saldırıya döndü. Bu sefer zâlimin eli ilk iki tutuluştan daha şiddetli bir tutuluşla tutuldu. Zâlim hükümdar Sâre'ye :

— Sen Allah'dan elimi salvermesine duâ et. Sana bir zarar yapmıyacağıma Allah şahid olsun diye yemin etti. Sâre tekrar duâ etti ve onun eli salverildi. Bu defa, Sâre'yi getirmiş olan kimseyi çağırıp :

— Sen bana insan değil, muhakkak bir şeytan getirmişsin. Bu kadını benim arâzîmden dışarı çıkar ve kendisine Hâcer'i ver dedi. Müteâkiben Sâre yürüyerek İbrâhîm'in yanına döndü. İbrâhîm Aleyhisselâm onu görünce ondan tarafa gitti ve kendisine :

— Hâlin nicedir, ne haber? diye sordu. Sâre :

— Hayırdır, Allah fâcirin elini men'etdi ve bana da bir hizmetçi he-diye eyledi dedi ⁸⁸.

88. Buhârî'deki bir rivâyet biraz daha farklı ve tafsillidir: Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Peygamber (S) buyurdu ki: İbrâhîm Aleyhisselâm bir kerre karısı Sâre ile hicret etmiş de onunla bir şehre gelmişti. Orada meliklerden bir melik yahut cebbârlardan bir mütekallib hüküm sürüyordu. Bu zâlîme :

— İbrâhîm, en güzel kadınlardan olan bir kadınla şehre girdi diye söylendi. Melik:

— Yâ İbrâhîm! Yanındaki kadın neyindir? diye haber gönderdi. İbrâhîm :

— Kız kardeşimdir diye cevâb verdi. Sonra İbrâhîm dönüb Sâre'nin yanına geldi ve :

— Sakın sözümü tekzib etme! Ben bunlara seni kız kardeşimdir dedim. Allâh'a yemin ederim ki, yeryüzünde (bizim iymân ettiğimiz esaslara) benden ve senden başka iymân eden hiçbir kişi yoktur dedi. Ve akabinde İbrâhîm, Sâre'yi melik'e gönderdi. Sâre melikin yanına varınca, melik Sâre'ye kıyâm etti. Sâre de hemen abdest alıp namaza durdu. (Namazı müteâkib :)

— Yâ Rabb, ben sana ve senin peygamberine iymân etdimse, ve ben kadınlığımu zevcimden başkasına karşı ebedî muhâfaza eyledimse benim üzerime şu kâfiri musallat etme! diye duâ etti. Zâlimin derhal nefesi boğuldu, horlamağa, hatta ayağı ile yere vurub debrenmeğe başladı. Ebû Hureyre devâmla şöyle dedi: Sâre :

— Allahum! Eğer bu herif ölürse bunu bu kadın öldürdü denilir dedi. Bunun üzerine sar'alı zâlim herif sar'asından salı verildi. Sonra melik Sâre'ye (ikinci bir daha taarruza) kalkıştı. O da derhal abdest alıp namaza durdu. Sonra :

— Allahum! Ben sana ve senin peygamberine iymân etdimse ve ben kadınlık şerefimi zevcim müstesnâ olmak üzere herkese karşı korudumsa şu kâfiri üzerime musallat etme! diye düâ etti. Herifin derhal nefesi tıkandı, horlamağa, hatta ayağı ile yere vurub debrenmeğe başladı. Ebû Hureyre (rivâyetine devâm ederek) dedi ki, Sâre :

— Yâ Rabb! Bu herif ölürse bunu bu kadın öldürdü denilir dedi. Bunun üzerine sar'alı herif sar'asından ikinci yahut üçüncü defa daha salıverildi. Akabinde melik saraydaki yakınlarına hitâben :

— Siz bana insan değil, muhakkak bir şeytân göndermişsiniz. Bu kadını İbrâhîm'e geri gönderiniz. Hâcer'i de Sâre'ye veriniz dedi. Müteakiben Sâre İbrâhîm'e dönüb geldi ve ona (hâdiseleri anladarak) :

— Anladın mı zevcim? Allah kâfiri zelil etdi ve bir câriyeyi de bana hizmetçi verdi dedi (Buhârî, buyû', şirâu'l-memlûk mine'l-harbiyy ve hibetuhu ve ıtkuhû, III, 166 •160•).

Ebû Hureyre : Ey semâ suyunun oğulları! İyite anneniz budur dedi⁸⁹.

(۱۲) باب من فضائل موسى صلى الله عليه وسلم

۱۵۵ - (۳۳۹) **هَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَائِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ يَغْتَسِلُونَ مَرَّةً . يَنْتَظِرُ بَعْضُهُمْ إِلَى سَوَاءِ بَعْضٍ . وَكَانَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ يَغْتَسِلُ وَحْدَهُ . فَقَالُوا : وَاللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى أَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا إِلَّا أَنَّهُ آذَرُ . قَالَ فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ . فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ . فَفَرَّ الْحَجَرُ بِثَوْبِهِ . قَالَ فَجَمَعَ مُوسَى بِأَثَرِهِ يَقُولُ : ثَوْبِي . حَجَرُ ! ثَوْبِي . حَجَرُ !**

حَتَّى أَنْظَرْتُ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِلَى سَوَاءِ مُوسَى . فَقَالُوا : وَاللَّهِ ! مَا يَمْنَعُ مُوسَى مِنْ أَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا إِلَّا أَنَّهُ آذَرُ . قَالَ فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ . فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ . فَفَرَّ الْحَجَرُ بِثَوْبِهِ . قَالَ فَجَمَعَ مُوسَى بِأَثَرِهِ يَقُولُ : ثَوْبِي . حَجَرُ ! ثَوْبِي . حَجَرُ !

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : وَاللَّهِ ! إِنَّهُ بِالْحَجَرِ تَدَبُّ سِتَّةً أَوْ سَبْعَةً . خَرِبَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالْحَجَرِ .

(42) MÛSÂ ALEYHİSSELÂMIN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

155 — (339) : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin, bize Rasûlullah'dan tahdis ettikleridir dedi ve bir çok hadisler zikretti, onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İsrâîl oğulları çıblak ve biribirin avret yerine baka baka yıkanırlandı. Mûsâ Aleyhisselâm ise yalnızca yıkanırdı. İsrâîl oğulları : Vallahi, Mûsâ'yı bizimle beraber yıkanmaktan men' eden şey mutlaka kasığı çıkık olmasıdır derlerdi. Mûsâ, bir defa yıkanmağa gitdi. Elbisesini de bir taşın üstüne koydu. Taş, elbisesini alıb kaçdı. Mûsâ : Aman taş, elbisemi! Aman taş, elbisemi! Aman taş, elbisemi! diyerek sür'atle arkasına düşdü. İsrâîl oğulları onu bu çıblak halde görüb de : Vallâhî Mûsâ'da bir kusûr yokmuş deyinceye kadar (ardınca gitdi). Bundan sonra taş durdu ve Mûsâ da iyice görüldü. Sonra Mûsâ, elbisesini alıb taşı dövmeğe başladı».

89. Ebû Hureyre'nin bu «yâ semâ suyunun oğulları!» sözü hakkında çoğunluk : Bundan murâd, neseblerinin hâlisliği ve duruluğu sebebiyle bütün Arablardır dediler. Arabların çoğu sürü sâhibleri oldukları ve yaşayışları mer'adan, mahsûlden ve semâ suyu ile biten şeylerden olduğu için de denilmiştir.

Kadî İyâd der ki : Bana göre bununla maksad hâssaten Ensârdır. Çünkü onların nisbeti dedeleri olan Âmir ibn Hâris ibn İmri'î'l-Kays...a dır ki bu zât Mâu's-semâ = Semâ suyu diye tanınırdı. Ensâr'ın hepsi bu zâtın çocuklarındandır.

Ebû Hureyre der ki : Vallâhî Mûsâ'nın vurmasından dolayı o taşda hâlû altı veya yedi bere izi kalmıştır⁹⁰.

١٥٦ — (...) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا زُرَيْدُ بْنُ زُرَيْعٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ قَالَ : أَنَبَأَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ : كَانَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ رَجُلًا حَيًّا . قَالَ فَكَانَ لَا بُرَى مُشَجَّرًا . قَالَ فَقَالَ بَنُو إِسْرَائِيلَ : إِنَّهُ آذَرُ . قَالَ فَأَعْتَدَلْ عِنْدَ مُوسَى . فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ . فَأُطْلِقَ الْحَجَرُ بِسَمِيٍّ . وَاتَّبَعَهُ بِسَمَاءٍ يَضْرِبُهُ : ثَوْبِي . حَجَرُ ثَوْبِي . حَجَرُ حَتَّى وَقَفَ عَلَى مَلَأٍ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ . وَنَزَلَتْ : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى قَبْرًا اللَّهُ يَمَّا نَالُوا وَكَانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا [٢٣/الأحزاب/٦٩]

156 — () : Abdullah ibn Şakîk dedi ki : Ebû Hureyre (R) bize haber verib şöyle dedi : Mûsâ Aleyhisselâm çok hayâlî bir zât olduğu için hiç bir zaman elbiselerinden soyunmuş olarak görülmezdi. Bundan dolayı İsrâîl oğulları : Mutlaka Mûsâ'nın bedeni ayıblıdır diye lâkırdı ettiler. Sonra Mûsâ tenhâda elbiselerini bir taşın üzerine koyub da bir su yanında yıkanırken taş yuvarlanarak elbisesini götürdü. Mûsâ asâsını kapıb onun ardından gitdi. Ey taş! Elbisemi (bırak)! Ey taş, elbisemi (bırak)! Ey taş, elbisemi (bırak)! diyerek ona vuruyordu. Nihâyet taş İsrâîl oğullarından bir kalabalık yanında durdu. (Böylece onlar kendisini Allah'ın yarattığı en güzel bir beden ile görmüşlerdi). Şu âyet (o vak'a-ya işâret ederek) nâzil olmuştur :

«Ey iymân edenler, sizler o, Mûsâ'ya ezâ edenler gibi olmayın. Ezâ etdiler de Allah onu onların dediklerinden temize çıkardı. O, Allah yanında yüzlü idi»⁹¹ (el-Ahzâb : 69).

90. Ebû Hureyre'nin bu izleri haber vermesi, Peygamber'den duymuş olmasına dayanır. Zira böyle bir haber akli istidlâl ile bilinir şeylerden değildir.

Bu hadîsde Peygamber'imiz, Mûsâ Aleyhisselâm'a âid iki mu'cizeyi haber vermiş oluyor ki biri taşın koşa koşa gitmesi, diğeri de Mûsâ'nın elle vurması ile o taşın üstünde çentikler meydana gelmesidir. Bu kıssa el-Ahzâb sûresinin 69 uncu âyetinde bahsedilen ezâlardan biridir.

91. «Vecîh, vecâhatli, haysiyet ve mevki' sâhibi, şerefli, sevgili tam türkçesiyle yüzlü idi. Onun için duâsını kabûl ediverdi de düşmanlarını kahr eyledi. Yahut daha yüzlü oldu, daha ziyâde şeref ve şânı arttı. Muhammed ise Rasûlullah ve Hâtemu'n-Nebiyyîn oldu, Allah ve melekleri hep ona salavat getirmekte bulunduğu için Allah indinde daha vecîh, daha sevgilidir...» (Hak Dîni, V, 3932).

١٥٧ — (٢٣٧٢) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ (قَالَ عَبْدُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا) عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ بْنُ ابْنِ مَلَاوِسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : أُرْسِلَ لَنَا الْمَوْتُ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ . فَلَمَّا جَاءَهُ صَاحُّهُ فَقَفَا عَيْنَهُ . فَرَجَعَ إِلَى رَبِّهِ فَقَالَ : أُرْسَلْتَنِي إِلَى عَبْدٍ لَا يُرِيدُ الْمَوْتَ . قَالَ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ عَيْنَهُ وَقَالَ : ارْجِعْ إِلَيْهِ . فَقُلْ لَهُ : يَضَعُ يَدَهُ عَلَى مَتْنِ نَوْرٍ ، فَلَهُ ، بِمَا غَطَّتْ يَدُهُ بِكُلِّ شَعْرَةٍ ، سَنَةٌ . قَالَ : أَيْ رَبِّ ! ثُمَّ مَهْ ؟ قَالَ : ثُمَّ الْمَوْتُ . قَالَ : فَأَلَانَ . فَسَأَلَ اللَّهَ أَنْ يُدْنِيَهُ مِنَ الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ رَمِيَّةً بِحَجَرٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَلَوْ كُنْتُ ثُمَّ ، لَأَرَيْتُكُمْ قَبْرَهُ إِلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ ، تَحْتَ الْكُثَيْبِ الْأَحْمَرِ . »

157 — (2372) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Ölüm meleği Mûsâ Aleyhisselâma gönderildi. Melek Mûsâ'ya gelince Mûsâ ona tokat vurdu ve gözünü çıkardı. Bunun üzerine melek Rabbına dönüb : Sen beni ölmek istemiyen bir kula gönderdin dedi. Allah meleğe sağlam gözünü iâde etdi ve : Tekrar Mûsâ'ya dön ve ona : Elini bir öküzün sırtına koy de. Ona elinin örttüğü her bir kıla mukabil bir yıl ömür vardır buyurdu. Mûsâ bu ilâhî bahşışı duyunca :

— Yâ Rabb! Bundan sonra ne olacak (ölecek miyim, yoksa yaşayacak mıyım)? diye sordu. Allah :

— Sonra ölüm var buyurdu. Mûsâ :

— Öyle ise ölüm şimdi gelsin dedi ve Allah'dan bir taş atımı menziline kadar kendisini Mukaddes Arza yaklaştırmasını (ve orada gömülmesini) diledi.

Ebû Hureyre dedi ki : Rasûlullah (S) : «Eğer ben Mûsâ'nın gömüldüğü yerde sizinle beraber bulunsaydım, onun yol kenarında kıvılcık kum tepesinin altında bulunan kabrini sizlere muhakkak gösterirdim» buyurdu.

١٥٨ - (..) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « بَاءَ مَلَكِ الْمَوْتِ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ . فَقَالَ لَهُ : أَجِبْ رَبِّكَ » . قَالَ فَلَعَنَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَيْنَ مَلَكِ الْمَوْتِ تَفَقَّاهَا . قَالَ فَارْجِعَ الْمَلَكُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فَقَالَ : إِنَّكَ أَرْسَلْتَنِي إِلَى عَبْدٍ لَكَ لَا يُرِيدُ الْمَوْتَ . وَقَدْ فَقَأَ عَيْنِي . قَالَ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْهِ عَيْنَهُ وَقَالَ : ارْجِعْ إِلَى عَبْدِي قُلْ : الْحَيَاةُ تُرِيدُ ؟ فَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْحَيَاةَ فَضَعْ يَدَكَ عَلَى مَتْنِ ثَوْرٍ ، فَمَا تَوَارَتْ يَدُكَ مِنْ شَعْرَةٍ . فَإِنَّكَ تَمِيشُ بِهَا سَنَةً . قَالَ : ثُمَّ مَهْ ؟ قَالَ : ثُمَّ نَمُوتُ . قَالَ : فَلَا أَلَّانَ مِنْ قَرِيبٍ . رَبِّ أُمِيتْنِي « مِنْ الْأَرْضِ الْمُقَدَّسَةِ . رَمِيَةً بِحَجَرٍ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَاللَّهِ ! لَوْ أَنِّي عِنْدَهُ لَأَرَيْتُكُمْ قَبْرَهُ إِلَى جَانِبِ الطَّرِيقِ ، عِنْدَ الْكَثِيبِ الْأَخْضَرِ » .

(...) قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ، بِمِثْلِ هَذَا الْحَدِيثِ .

158 — () : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin bizlere Rasûlullah'dan tahdîs etdikleridir dedi ve bir çok hadisler zikretti. Onlardan biri şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ölüm meleği Mûsâ Aleyhisselâm'a geldi ve : Rabbinin ölüm da'vetine icâbet et dedi. Mûsâ, ölüm meleğinin gözüne bir tokat vurdu ve gözü deldi. Ölüm meleği yüce Allah'a dönüb :

— (Yâ Rabb!) Sen beni ölümü istemeyen bir kula gönderdin. Halbuki o benim gözümü kör etti dedi. Allah ona gözünü sağlam olarak iade etti ve :

— Kuluma dön de ona : Sen hayât mı istiyorsun? Eğer hayât istiyorsan elini bir öküzün sırtına koy. Elin nekadarkıl perdeleyip örterse muhakkak sen o kıllar kadar sene yaşıyacaksın diye söyle! buyurdu. Mûsâ bu ilâhî bahşışı duyunca :

— (Yâ Rabb!) Bundan sonra ne olacak? diye sordu.

— Sonra öleceksin buyurdu. Mûsâ :

— Öyle ise ölüm şimdi yakında gelsin dedi. Ve : Yâ Rabbî! Beni Mukaddes Arz'dan bir taş atımı kadar yerde öldür diye niyâz etdi».

(Ebû Hureyre dedi ki :) Rasûlullah : «Vallâhî eğer ben onun yanında bulunsaydım, onun yol kenarında, kızıl kum tepesinin yanında bulunan kabrini sizlere muhakkak gösterirdim» buyurdu⁹².

92. Hz. Mûsâ'nın başkanlık ettiği bu İsrâîl oğulları nesli azgınlık ve isyânlarının cezası olarak kırk yıl Tih sahrâsında dolaşmıştır. Bu isyânkâr nesilden hiç birisine Mukaddes Arz'a girmek müyesser olmamıştır. Bu nesil tamâmiyle munkarız olmuş, bunların evlâd ve ahfâdından teşekkül eden yeni nesil Yûsâ' ile Kâlib'in riyâsetleri altında oraya

() Ebû Ishâk dedi ki : Bize Muhammed bin Yahyâ tahdis etdi. Bize Abdurrazzâk tahdis etti. Bize Mu'mer bin İbrahim benzerini haber verdi.

١٥٩ - (٢٢٧٢) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا حُجَيْنُ بْنُ الْمُنْتَنَى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ابْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ الْهَاشِمِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : يَدْعُو يَهُودِيٌّ بِمَرَضٍ سَلَمَةَ لَهُ أَعْطَى بِهَا شَيْئًا ، كَرِهَهُ أَوْ لَمْ يَرْضَهُ - شَكََّ عَبْدُ الْعَزِيزِ - قَالَ : لَا . وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى الْبَشَرِ ! قَالَ فَسَمِعَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَلَطَمَ وَجْهَهُ . قَالَ : تَقُولُ : وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى الْبَشَرِ ! وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَظْهُرِنَا ؟ قَالَ فَذَهَبَ الْيَهُودِيُّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

فَقَالَ : يَا أَبَا الْقَاسِمِ ! إِنْ لِي ذِمَّةٌ وَعَهْدًا . وَقَالَ : فَلَا تَطْمَ وَجْهِي . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لِمَ لَطَمْتَ وَجْهَهُ ؟ » قَالَ : قَالَ (يَا رَسُولَ اللَّهِ !) : وَالَّذِي اصْطَفَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى الْبَشَرِ ! وَأَنْتَ بَيْنَ أَظْهُرِنَا . قَالَ فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى عُرِفَ الْغَضَبُ فِي وَجْهِهِ . ثُمَّ قَالَ « لَا تَفْضُلُوا بَيْنَ أَنْبِيََاءِ اللَّهِ . فَإِنَّهُ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ قِيَمَتُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ . قَالَ ثُمَّ يُنْفَخُ فِيهِ أُخْرَى . فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ بُعِثَ . أَوْ فِي أَوَّلِ مَنْ بُعِثَ . فَإِذَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ آخِذٌ بِالْعُرْشِ . فَلَا أَدْرِي أَحْسِبُ بِصَمْعَتِهِ يَوْمَ الطُّورِ . أَوْ بُعِثَ قَبْلِي . وَلَا أَقُولُ : إِنَّ أَحَدًا أَفْضَلُ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى عَلَيْهِ السَّلَامُ . »

(...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ هُرُونَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، سِوَاهُ .

girebilmişlerdir. Onların bu kırk yıllık cezâları ve bununla ilgili tafsîlât Mâide sûresi 21 ilâ 26 ncı âyetlerinde zikredilmektedir.

Hız. Mûsâ'nın Mukaddes Arz'a girmesi müyesser olmayınca hadîsde beyân olunduğu üzere bir taş atımı menziline kadar kendisini Mukaddes Arz'a yakın bir mahalde vefâtını ve ilerde Mukaddes Arz'a nakl için kabrinin açılmasına lüzûm görülmemek üzere yakın bir mahalle defnedilmesini Allah'dan niyâz etmiştir.

Fakat hadîsde Mûsâ'nın nerede vefât ettiği ve kabrinin nerede olduğu tasrîh ve ta'yîn edilmemiştir. Yalnız Peygamber kabri hakkında : « Ben orada sizinle beraber bulunsaydım, size bir yol kenarında, kırmızı kum tepesiğinin yanında Mûsâ'nın kabrini muhakkak gösterirdim. » buyurmuşdur. Çünkü Peygamber Mi'râc seferinde Mûsâ'nın kabrini görmüşdü, biliyordu. Peygamber'in bu haberinden Mûsâ'nın Beyt Makdis dâhilinde gömülü olmadığı, fakat kabrinin Beytu Makdis hâricinde belki de bir derece yakınında olduğu anlaşılabilir. Ancak orası nerededir? yine mechûldür. Sonra Mûsâ'nın

160 (2373) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Bir Yahûdî kendisine âid bir ticâret metânı satışı arz ederken bu eşyâya mükabil hoşlanmadığı yahut râzıy olmadığı bir şey verilmişti. Bunun üzerine Yahûdî :

— Mûsâ'yı beşer üzerine tercih ve ihtiyâr eden Allâh'a yemîn ederim ki hayır dedi. Bu sözü Ensâr'dan bir kimse işitdi. Yahûdî'nin yüzüne bir tokat vurub : Allâh'ın Rasûlu aramızda bulunduğu halde sen, Mûsâ'yı beşer üzerine tercih eden Allâh'a yemîn ederim diyorsun, öyle mi? dedi. Bunun üzerine Yahûdî Rasûlullah'a geldi ve :

— Yâ Eba'l-Kasım! Muhakkak ki benim için bir zimmet ve ahd vardır. Fulân kimse yüzüme bir tokat atdı dedi. Rasûlullah o Ensârî'ye hitâben :

— Bunun yüzüne niçin tokat vurdun? diye sordu. Ensârî :

— (Yâ Rasûlallah!) O : Mûsâ'yı bütün beşer üzerine tercih eden Allâh'a! diye yemîn etti. Halbuki sen bizim aramızda bulunuyorsun dedi. Bundan dolayı Rasûlullah gadabı yüzünde belli olacak derecede öfkelen-di, sonra şöyle buyurdu : «Allâh'ın Peygamberleri arasında tafdiller yapmayınız. Şunda hiç şüphe yok ki «sûra üfürülmüş, artık Allah'ın diledikleri müstesnâ olmak üzere göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüb ölmüşdür. Sonra ona bir daha üfürülmüşdür»⁹³ ben ilk diriltilen,

taleb ve temennî ettiği bir taş atımı ile o zamanın örfüne göre nekadar bir uzaklık kastedilmişdir? Yoksa Mûsâ bu talebi ile o mübârek hutta dâhilinde gayr muayyen herhangi bir yer mi kasdetmiştir? Bunlar tamâmıyle mechûldür. Bu sebeble âlimler Mûsâ'nın kabrini ta'yin husûsunda çeşitli görüş ve ihtimaller ileri sürmüşlerdir. Bunlardan en ziyâde meşhûr olan, Mûsâ'nın kabrinin Kudûs'un yirmi km. kuzey doğusunda ve Lût denizinin kuzey batısı cihetinde bulunan Eriha kasabasında olduğudur. Hadîsde bildirildiği vechile burada «kırmızı kum tepesi» ile bir yol bulunduğu ve burada duâ müstecâb olduğu da naklediliyor. Kadîm bir kasaba olan Eriha'yı Hz. İysâ'nın ziyâret ettiğine ve a'mânın gözlerini iyileştirdiğine, dâir de bir rivâyet vardır.

93. Bu ibâre, «sûra üfürülmüş, artık Allâh'ın diledikleri müstesnâ olmak üzere, göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi düşüb ölmüşdür. Sonra ona bir daha üfürülmüşdür. O anda görürsün ki (ölüler dirilib) ayakda bakınıb duruyorlar» (ez-Zümer : 68) âyetinin birinci kısmına uygundur. Sûrun üfürülmesi şu âyetlerde de bahsedilmektedir :

«Hele sâr üfürüleceği, üfürülüb de bütün göklerdeki kimseler, yerlerdeki kimseler, Allâh'ın dilediği müstesnâ olmak üzere hepsi korku ile ürperdiği ve her biri ona hor, hakîr geldikleri gün ne müdhîştir!» (en-Neml : 87).

«Sûra üfürülmüşdür. Artık bakarsın ki onlar kabirlerinden (kalkıb) Rablarına doğru koşub gidiyorlar» (Yâsîn : 51).

en-Neml sûresindeki âyetde beyân olunduğu üzere birinci olan korkutma üfürmesinde göklerde ve yerde kim varsa Allâh'ın dilediği zevâtdan mâadâsı hep korkudan ürperecek; Zümer sûresi 68 inci âyeti mücibince ikinci olan çarpma ve helâk nefhasında ise Allâh'ın dilediklerinden mâadâ hepsi yıkılıb ölecek; aynı âyetin devamındaki : «Sonra ona bir daha üfürülmüşdür. O anda görürsün ki (ölüler dirilib) ayakda bakınıb duruyorlar» (ez-Zümer : 68) kavli ile «sûra üfürülmüşdür. Artık bakarsın ki onlar kabirlerinden (kalkıb) Rablarına doğru koşub gidiyorlar» (Yâsîn : 51) mücibince üçüncü olan kıyâm nefhasında kabirlerinden kalkıb mahşere koşacaklardır.

Kıyâmet kelimesi bu kıyâm ma'nâsından olmakla beraber birinciye de mebde' olmak üzere mutazammındır. Onun için kıyâmetin kopması en büyük kıyâmı ifâde eder. Buna Sâat, vâkıa, hâkka dahi denilir.

yahut ilk diriltilenler arasında olacağım. O anda bir de bakacağım ki Mûsâ arşa sıkıca tutunmuş bulunacak. Mûsâ Tûru Sina günündeki çarpılması ile muhâsebe mi olundu, yoksa benden evvel mi diriltildi? bilmiyorum. Ve ben : Muhakkak bir kimse Yûnus ibn Mottâ Aleyhisselâm'dan daha faziletlidir sözünü söylemem».

() Keza bize Muhammed ibn Hâtim tahdîs etdi. Bize Yezîd ibn Hârûn tahdîs etdi. Bize Ebû Seleme'nin oğlu Abdulazîz, bu isnâdla mu-sâvî olarak bu hadîsi tahdîs etdi.

١٦٠ - (...) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ قَالَا : حَدَّثَنَا يَمْعُونُ بْنُ إِسْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : اسْتَبَّ رَجُلَانِ رَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ وَرَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ . فَقَالَ الْمُسْلِمُ : وَاللَّهِ اصْطَفَى مُحَمَّدًا ﷺ عَلَى الْمَالِئِينَ ! وَقَالَ الْيَهُودِيُّ : وَاللَّهِ اصْطَفَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى الْمَالِئِينَ ! قَالَ فَرَفَعَ الْمُسْلِمُ يَدَهُ عِنْدَ ذَلِكَ . فَلَطَمَ وَجْهَ الْيَهُودِيِّ . فَذَهَبَ الْيَهُودِيُّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ مِنْ أَمْرِهِ وَأَمْرِ الْمُسْلِمِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : لَا تُخَيِّرُونِي عَلَى مُوسَى . فَإِنَّ النَّاسَ يَصْنَعُونَ فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُفِيقُ . فَإِذَا مُوسَى بِأَحْسَنِ مَجَانِبِ الْعَرَشِ . فَلَا أَدْرِي أَكَانَ فِيمَنْ صَبَقَ فَأَفَاقَ قَبْلِي أَمْ كَانَ مِمَّنِ اسْتَمْتَعَ اللَّهُ .

160 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Bir kerre biri Yahûdîlerden, öbürü muslimanlardan iki kimse birbirine sövmüşdü de musliman olan zâf Yahûdî'ye :

— Muhammed'i âlemler üzerine tercih ve ihtiyâr eden Allâh'a yemîn ederim ki, demişdi. Yahûdî de muslimana hitâben :

— Mûsâ'yı âlemlere tercih ve ihtiyâr eden Allâh'a yemîn ederim ki, demesi üzerine musliman elini kaldırıp Yahûdînin suratına bir tokat yapışdırdı. Bunun üzerine Yahûdî Rasûlullah'a gitdi, kendisinin ve musliman zâtın hallerinden olub biten şeyleri ona haber verdi. Rasûlullah (S) : «Beni Mûsâ'ya tafdil etmeyiniz. Şu muhakkak ki insanlar (kıyâmet gününde) düşüb bayılacaklar⁹⁴ fakat ilk ifâkat bulan ben olacağım. O anda bir de bakacağım ki Mûsâ, Arşın bir tarafına sıkıca tutunmuş olacak! Bilmiyorum, Mûsâ da bayılanların içinde idi de benden evvel mi ifâkat buldu, yahut Allâh'ın bayılmaktan istisnâ ettiği (bahtiyar) kim-selerden mi bulundu!» .

94. Sa'k, işittiği şiddetli bir sesden insan üzerine gelen fenalık ve baygınlıktır. Çok defa insan bu baygınlıkla ölüverir. Bu kelime ekseriya ölüm ve helâk ma'nâsına da kullanılmışdır (İbn Esir, en-Nihâye).

١٦١ - (...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَا : أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ . أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَسَعِيدُ بْنُ الْمُسَيْبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : اسْتَبَّ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَرَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ . يَثْلُ حَدِيثَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ .

161 — () : Buradaki râviler de Ebû Hureyre'nin : Muslimlardan bir kimse ile Yahûdilerden bir kimse birbirine sövdü dediğini, İbrâhîm ibn Sa'd'ın, İbn Şihâb'dan rivâyet ettiği (160 rakamlı) hadis gibi rivâyet etdiler.

١٦٢ - (٢٣٧٤) وَحَدَّثَنِي عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزَّيْتِيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ : جَاءَ يَهُودِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَدْ أَطِمْ وَجْهَهُ . وَسَأَلَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « فَلَا أَذْرِي أ_Kَانَ مِنْ صَوْقٍ فَأَفَاقَ نَبْلِي ، أَوْ اكْتَنَى بِصَمَقَةِ الطُّورِ » .

162 — (2374) : Buradaki râvî de, Ebû Saîd Hudrî (R) nin: Bir Yahûdî, yüzüne bir tokat vurulmuş olduğu halde Peygamber (S) in yanına geldiğini söyliyerek Zuhri hadîsinin ma'nâsıyla hadîsi sevk etmiştir. Şu kadar var ki burada «fakat Mûsâ da bayılanlar arasında bulundu da benden evvel ayıldı mı, yoksa Tûr'daki çarpılıb bayılma ile yetinildi mi? bilmiyorum» demiştir.

١٦٣ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَانَ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تُخَيِّرُوا بَيْنَ الْأَنْبِيَاءِ » . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ عُثْمَانَ : عَمْرِو بْنُ يَحْيَى . حَدَّثَنِي أَبِي .

163 — () : Buradaki râviler de, Ebû Saîd Hudrî (R) nin: Rasûlullah (S) : «Peygamberler arasında tercih ve tafdîl yapmayınız» buyurdu dediğini rivâyet ettiler. Bunlardan İbn Numeyr'in hadîsinde; Amr ibn Yahyâ; bana babam tahdîs etdi isnâdı vardır⁹⁵.

95. Bu hadislerdeki «beni Mûsâ'ya tafdîl etmeyiniz!» «peygamberler arasında tercih ve tafdîl yapmayınız» nehiyleri, nubuvvetin aslında tafdilden nehiydir. Yoksa şahsî meziyet ve husûsiyetleri ile Peygamberler birbirlerine üstün olabilirler. Nitekim bu husûs Kur'ânı Kerîmde tasrih edilmiştir :

«O peygamberler, biz onların kimine kiminden üstün meziyetler verdik. Allah onlardan biri ile söylemiş, birini de bir çok derecelerle yükseltmiştir. Meryem'in oğlu İysâ'ya o beyyineleri biz verdik ve onu Rûhu'l-Kuds ile destekledik...» (el-Bakara: 253).

١٦٤ - (٢٣٧٥) حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ وَشَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخٍ قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتِ
الْبُنَانِيِّ وَسُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَتَيْتُ - وَفِي رِوَايَةِ هَدَّابٍ :
مَرَرْتُ - عَلَى مُوسَى لَيْلَةَ أُسْرِي فِي عِنْدِ السَّكِيبِ الْأَحْمَرِ . وَهُوَ نَائِمٌ يُصَلِّي فِي قَبْرِهِ » .

164 — (2375) : Enes ibn Mâlik (R) den : Rasûlullah (S) :
«Ben yürütülüb isrâ ettirildiğim gece Mûsâ'ya geldim — Râvî Heddâb'ın
rivâyetinde : Mûsâ'nın yanına uğradım tarzındadır. — Mûsâ kırmızı kum
tepesi yanındaki kabrinde dikelmiş namaz kılar halde idi» buyurdu.

١٦٥ - (...) وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . أَخْبَرَنَا عَيْسَى (يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ) . ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ
ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . كِلَاهُمَا عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَنَسِ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ .
حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ . سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
« مَرَرْتُ عَلَى مُوسَى وَهُوَ يُصَلِّي فِي قَبْرِهِ » . وَزَادَ فِي حَدِيثِ عَيْسَى « مَرَرْتُ لَيْلَةَ أُسْرِي فِي »

165 — () : Buradaki iki tarîk râvîleri de Suleymân et-
Teymiy'den rivâyet etmişlerdir. Suleymân dedi ki : Ben Enes'den şöyle
derken işitdim : Rasûlullah (S) : «Ben Mûsâ'ya uğradım. Mûsâ kabrinde
namaz kılıyor halde idi» buyurdu. Râvîlerden İysâ ibn Yûnus'un hadî-
sinde «yürütülüb isrâ ettirildiğim gece uğradım» ibâresi ziyâde olmuştur.

(٤٣) بَابُ فِي ذِكْرِ يُونُسَ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، وَقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا يَنْفَعُنِي لَعْنَةُ

أَبِي بَقْرٍ : أَنَا غَيْرُ مَنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى »

١٦٦ - (٢٣٧٦) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحُمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَحُمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا
مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ . قَالَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يُحَدِّثُ عَنْ
أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ - يَعْنِي اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى - لَا يَنْفَعُنِي لَعْنَةُ لِي (وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى :
لِعَبْدِي) أَنْ يَقُولَ : أَنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى ، عَلَيْهِ السَّلَامُ » .
قَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ : مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ .

(43) YÛNUS ALEYHİSSELÂM'IN ZİKRI İLE PEYGAMBER (S) İN :
«HİÇ BİR KUL İÇİN : BEN YÛNUS İBN METTÂ'DAN HAYIRLIYIM,
DEMEK LÂYIK OLMAZ» KAVLI HAKKINDA BÂB

166 — (2376) : Sa'd ibn İbrâhîm dedi ki : Ben Humejd ibn

Abdülrahmân'dan işitdim, o, Ebû Hureyre (R) den, o da Peygamber (S) den şunu tahdîs ediyordu : «O — yani Allah tebâreke ve teâlâ — : Bana âld olan hiçbir kula (râvî İbn Müsennâ : Kuluma demişdir) : Ben Yûnus ibn Mettâ Aleyhisselâmdan hayırlıyım demesi yakışmaz buyurdu».

İbn Ebî Şeybe : Muhammed ibn Ca'fer, Şu'be'den diye isnâd etdi.

۱۶۷ — (۲۳۷۷) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي شَيْبَةَ) قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْعَالِيَةِ يَقُولُ : حَدَّثَنِي ابْنُ عَمٍّ نَبِيِّكُمْ ﷺ (يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا يَنْبَغِي لِمَعْدَأَنْ يَقُولَ : أَنَا خَيْرُ رَجُلٍ يُؤْتَسَرُ مِنْ نَبِيِّ » . وَنَسَبَهُ إِلَى أَبِيهِ .

167 — (2377) : Katâde dedi ki : Ebu'l-Âliye'den işitdim şöyle diyordu : Bana Peygamberinizin amucasının oğlu (yani Abbâs'ın oğlu) tahdîs etti. Peygamber (S) : «Hiç bir kul için : Ben Yûnus ibn Mettâ'dan hayırlıyım demek muvâfık değildir» buyurmuş ve Yûnus'u babası Mettâ'ya nisbet etmiştir ⁹⁶.

96. «Ben Yûnus'dan hayırlıyım» hükmü iki ihtimâle müsâiddir : Birisi, kişi nefsi Yûnus'a tercih etmek; ikincisi, mütekellim sıvasıyla Rasûlullah kasdolunarak : Muhammed Yûnus'dan hayırlıdır demek. İkinci ihtimâle göre Peygamberimiz bu sözü tevâzuân söylemişdir demelidir. Çünkü Rasûlullah diğer bir hadisinde : «Ben Âdem çocuklarının seyyidiyim» buyurmuştur. Peygamberler arasında hâssaten Yûnus'un zikredilmesi «sen şimdilik Rabbının hükmüne sabret. O, balık sâhibi gibi olma. Hatırla ki o gamla dolu olarak duâ etmişdi. (Bunun ardından) Rabbî onu seçti de kendisini sâlihlerden yaptı» (el-Kalem : 48-50) buyurulduğuna bakarak, «bu ilâhî hitâb Yûnus'un mertebesini düşürmeğe delâlet eder» sûretinde hatıra gelebilecek vehmi karşılamak içindir. Bunun için Peygamber'imiz beni Yûnus'a tercih etmeyin demiş oluyor.

Târihçilerin bildirdiklerine göre Yûnus, Nineva şehri halkındandır. Eski Âsûr devletinin merkezi olan bu şehir halkının ahlâkı bozulub puta tapdıklarından bunları ıslâh ve tevhide da'vet için Yûnus Peygamber gönderilmiştir. Fakat Yûnus başarısızlığa uğramış ve müteessir olarak Rabbından izin almaksızın kavmini bırakıp Tarsûs'a çekilmişdi. Yûnus oradan hamulesi ağır bir gemiye binerek denize açılmış ve müdhîş bir fırtına üzerine geminin yükü hafifletmek istenildiğinde kur'a ile denize atılanlar arasında bulunarak bir balığa lokma olmuşdu. İşte Yûnus bu müşkil vaziyetde Allâh'a niyâz etdi. Duâsı kabûl olunub derhal balığın karnından kurtarıldı. Yine kavmine da'vete me'mûr edildi. Bu defa Yûnus muvaffak olmuş ve kavmi iymân etmiştir. Bu ibret verici hâdiseye Kur'an'da şöyle işâret edilir :

«O balık sâhibini de (hatırla). Hani o (kavmine) öfkelenmiş olarak gitmişdi de bizim kendisini hiçbir zaman sıkıdırmayacağımızı sanmışdı. Derken o, karanlıklar içerisinde (kalıb) : Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Hakikaten ben haksızlık edenlerden oldum diye niyâz etmişdi. Bunun üzerine biz de onu kabûl ettik. Kendisini gamdan selâmete erdirdik. İşte biz iymân edenleri böyle kurtarıyoruz» (el-Enbiyâ : 87-88).

«Yûnus da hiç şüphesiz gönderilen Peygamberlerdendi. Hani o, dolu bir gemiye kaçmışdı. Derken kur'a çekmişlerdi de mağlûblardan olmuşdu. O, kınanmış bir halde iken kendisini hemen balık yutmuşdu. Eğer çok tesbîh edenlerden olmasaydı herhalde (insanların) tekrar dirilecekleri güne kadar onun karnında kalıb gitmişdi. İşte biz onu, kendisi de hasta olarak açık bir yere (çıkarıb) bıraktık. Üzerine sâkı olmayan cinsden (gölgelek) bir nebât bitirdik. Onu yüz bine peygamber gönderdik. Hattâ artıyorlardı

(11) باب من فضائل يوسف، عليه السلام

١٦٨ - (٢٣٧٨) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَنُحْمَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالُوا : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قِيلَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَنْ أَكْرَمَ النَّاسِ ؟ قَالَ « أَتَقَامُ » قَالُوا : لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ . قَالَ « فَيُؤَسَفُ نَبِيُّ اللَّهِ ابْنُ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ نَبِيِّ اللَّهِ ابْنِ خَلِيلِ اللَّهِ » قَالُوا : لَيْسَ عَنْ هَذَا نَسْأَلُكَ . قَالَ « فَمَنْ مَعَادِنِ الْعَرَبِ نَسْأَلُونِي ؟ خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ . إِذَا فَتَحُوا . »

(44) YÛSUF ALEYHİSSELÂM'IN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

168 — (2378) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

— Yâ Rasûlallah! İnsanların (Allah katında) en çok kerem ve ih-sâna nâil olanı kimdir? diye sorulmuşdu. O da :

— İnsanların en ziyâde muttakî olanıdır buyurdu. Suâl soranlar :

— Size amel ciheti ile kerem sâhibi kişiyi sormuyoruz dediler. Bu-nun üzerine Rasûlullah (S) :

— Öyle ise (şeref cihetiyle de) Allâh'ın Peygamberi Yûsuf'dur. O, Allah'ın peygamber'i (Ya'kûb'un) oğlu, o da Allâh'ın peygamberi (İs-hâk'ın) oğlu, o da Halîu'llâh (İbrâhîm'in) oğludur buyurdu. Suâl soran-lar :

— Biz size bunu da sormuyoruz dediler. Bu defa Rasûlullah :

— Siz Arabın asıllarından mı soruyorsunuz? Arabların câhiliyet za-mânında hayırlı olanları ilim üzere hareket ederlerse, İslâm devrinde de en hayırlıdırlar buyurdu⁹⁷.

da. Nihâyet ona îmân ettiler de kendilerini bir zamana kadar geçindirdik» (es-Sâffât : 139-148).

Râvî İbn Abbâs, hadisinin sonundaki «Yûnus'u babası Mattâ'ya nisbet etdi» fık-rasını da rivâyet etmesi, Mattâ'nın Hz. Yûnus'un anasıdır, Peygamberlerden iki zât ana-sına nisbet olunmuşdur ki, İysâ ibn Meryem, Yûnus ibn Mettâ'dır diyenler bulunduğu içindir ve bunları reddir.

97. Âlimler dediler ki : Keremin aslı hayır çokluğudur. Yûsuf, peygamberlik ve neseb şerefleri ile birlikde bütün ahlâk güzelliklerini de kendisinde toplamıştır. Birbirinin neslinden gelme üç peygamberin oğludur. Bunlardan biri de Halîu'llâh olan İbrâhîm'dir. Yûsuf'a, ru'yâ ilmi şerefi, bundaki iktidârı, dünyâ sıyâsetine nâil olması, buna güzel siretle mâlik olması, raiyyeyi ihtiyâdlı idâre etmesi, faydasının bütün raiyyeye ve diğerlerine şâmil olması, onlara şefekati, kıtlık senelerinin sıkıntılarından kurtar-ması gibi şeref ve meziyetler de eklenmiştir.

Peygamber'e insanların en keremlisi sorulmuşdu. Peygamber, en mükemmel ve en umûmî keremi haber verib : «Allâh'a en takvâlı olandır» buyurdu. Keremin aslının hayır çokluğu olduğunu biraz önce zikretmişdik. Buna göre muttaki olan, hayrı çok,

(۴۵) باب من فضائل زكرياء ، عليه السلام

۱۶۹ - (۲۳۷۹) حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « كَانَ زَكْرِيَّا نَجَّارًا » .

(45) ZEKERİYÂ ALEYHİSSELÂM'IN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

169 — (2379) Bize Heddâb ibn Hâlid tahdîs etti. Bize Hammâd ibn Seleme, Sâbit'den, o da Ebû Râfi'den, o da Ebû Hureyre (R) den tahdîs etti ki, Rasûlullah (S) : «Zekeriyyâ peygamber bir dülgerdi» buyurmuşdur ⁹⁸.

dünyâda faydası çok, âhiretde yüksek derecelerin sâhibi olandır. Soranlar : Biz bunu sormuyoruz dediklerinde Peygamber : «Dünyâ ve âhiretin hayırlarını ve şereflerini toplayan Yûsuf'dur» buyurdu. Soranlar : Biz bundan da suâl etmiyoruz dediklerinde Rasûlullah, onların maksadlarının Arab kabileleri olduğunu anladı ve : «Câhiliyetde hayırlı olanlar anlayışlı oldukları takdîrde İslâm'da da hayırlı olanlardır» buyurdu. Bunun ma'nâsı, câhiliyetde mürüvvet ve iyi ahlâk sâhibi olanlar musliman oldukları ve fıkıh ilmini bilib âmil oldukları zaman yine insanların en hayırlıları olurlar demektir.

Hadis, üç cevâbda da keremin hepsinin umûmunun, husûsunun mücmelinin, beyânının ancak dînden ve takvâdan ibâret olduğunu tazammun etmektedir (Nevevî).

Yûsuf peygamber'in ahlâk güzelliğini, diğer meziyyet ve faziletlerinin tafsilâtını Kur'ân'daki Yûsuf sûresinden okuyub öğrenmelidir.

98. Zekeriyyâ peygamber Kur'ânın bir kaç yerinde zikredilmiştir :

«Bunun üzerine Rabbı onu (Meryem'i) iyi bir rızâ ile kabûl etti. Onu güzel bir nebât gibi büyüdü. Zekeriyyâ'ya da ona (bakmıya) me'mûr etti. Zekeriyyâ ne zaman mihrâba girdi ise onun yanında bir yiyecek buldu. Meryem : Bu sana nereden (geliyor)? dedi. O da : Bu Allah tarafından. Şüphe yokdur ki Allah kimi dilerse ona sayısız rızk verir derdi. Orada Zekeriyyâ Rabbına duâ etti : Rabbim, bana senin tarafından çok temiz bir zürriyet ihsân et. Muhakkak sen duâyı hakkıyla işidensin dedi. O, mihrâbda durub namaz kılariken melekler ona (şöyle) nidâ etti : Gerçek, Allah sana kendisinden bir kelimeyi tasdik edici, bir efendi, nefsine hâkim ve sâlihlerden bir peygamber olmak üzere Yahyâ'ya müjdeler. (Zekeriyyâ) dedi : Rabbim, kendime hakikaten ihtiyarlık çatmış iken karım da bir kısırdır benim nasıl bir oğlum olabilir? (Allah) : Öyle, dedi. Allah ne dilerse yapar (Zekeriyyâ) söyledi : Rabbim, bana (bu husûsda) bir nişân ver. (Allah) dedi ki : Senin nişânın sâde bir işâretten başka insanlara üç gün söz söyleyememendir. Bununla beraber Rabbim çok an ve akşam sabah onu tesbîh et» (el-Bakara : 37-41).

«Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd. (Bu) kulu Zekeriyyâ'ya Rabbının rahmetini anıdır. O, Rabbına gizlice niyâz ettiği zaman demişdi ki : Ey Rabbim, hakikat ben, benim kemiğim yıprandı. Başımın saçı tutuştu. Ey Rabbim, ben sana ne duâ etmiş isem bedbaht olmadım. Hakikat ben, kendimden sonra yerime gelecek akribâmdan endişeye düğdüm. Karım da kısırdır. Bindenaleyh bana tarafından (ve kendi sulbünden) bir oğul ihsân et. Ki bana da mîrascı olsun. Ya'kûb hanedanına da mîrascı olsun. Rabbim, sen onu rızâna kavuşdur. (Allah buyurdu :) Ey Zekeriyyâ, hakikaten sana Yahyâ adında bir oğul müjdeleriz ki bundan evvel biz ona hiçbir (kimseyi) adas yapmamışdık. (Zekeriyyâ) dedi ki : Rabbim, benim nasıl oğlum olur? Karım bir kısırdır, ben ise ihtiyarlığın son haddine varmışımdır. (Melek) dedi : Öyledir. Fakat Rabbim buyurdu ki : O, bana göre pek kolay. Daha evvel sen bir şey değil iken ben seni yaratmışımdır.

(۱۶) باب من فضائل الخضر، عليه السلام

۱۷۰ - (۲۳۸۰) قد ثنا عمرو بن محمد النافذ وإسحاق بن إبراهيم الحنظلي وعبيد الله بن سعيد ومحمد بن أبي عمر النكعي. كانوا عن ابن عيينة (واللفظ لابن أبي عمر). حدثنا سفيان بن عيينة. حدثنا عمرو بن دينار عن سعيد بن جبير. قال: قلت لابن عباس: إن نوحا البكالي يزعم أن موسى عليه السلام، صاحب بني إسرائيل ليس هو موسى صاحب الخضر، عليه السلام. فقال: كذب عدو الله. سمعت أبا بن كعب يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول: «قام موسى عليه السلام خطيبا في بني إسرائيل. فسئل: أي الناس أعلم؟ فقال: أنا أعلم. قال فكتب الله عليه إذ لم يرده العلم إليه. فأوحى الله إليه: أن عبدا من عبادي يجمع البحرين هو أعلم منك. قال موسى: أي رب! كيف لي به؟ فقيل له: اعمل حوتا في مكمل. فحيث تقيد الحوت فهو تم. فانطلق وانطلق معه فتاه. وهو يوشع بن نون. فحمل موسى، عليه السلام، حوتا في مكمل. وانطلق هو وفتاه يمشيان حتى أتيا الصخرة. فرقد موسى، عليه السلام، وفتاه. فاضطرب الحوت في المكمل، حتى خرج من المكمل، فسقط في البحر. قال وأمسك الله عنه جرية الماء حتى كان مثل الطاق. فكان للحوت سربا. وكان لموسى وفتاه عجبا. فانطلقا بقیة يوميهما وأبلیتهما. ونسي صاحب موسى أن يخبره. فلما أصبح موسى، عليه السلام، قال لفتاه: آتينا غدا، لقد لقينا من سفرنا هذا نصبا. قال ولم ينصب حتى جاوز المكان الذي أوريه. قال: أرايت إذ أوتينا إلى الصخرة فإني نسيت الحوت وما أنسانيه إلا الشيطان أن أذكره واتخذ سبيله في البحر عجبا. قال موسى: ذلك ما كنا نبغي فارتدا على آثارهما قصصا. قال يقصان آثارهما. حتى أتيا الصخرة فرأى رجلا مسجيا عليه ثوب. فسلم عليه موسى. فقال له الخضر: أنى بأرضك السلام؟ قال: أنا موسى. قال: موسى بني إسرائيل؟

(Zekeriyyâ) dedi: Rabbim, bana (bu husûsda) bir nişân ver, buyurdu: Senin nişânın Sapasağlam iken üç gece insanlarla konuşamamandır. Derken Zekeriyyâ mescidinden kavminin karşısına çıkıp onlara: Sabah akşam tesbîhde bulunun diye işaret verdi (Meryem: 1-11).

«Zekeriyyâ'yı da an. Hani o Rabbina: Rabbim, beni yalnız başıma bırakma. Sen vârislerin en hayırlısıysın diye niyâz etmişdi. Biz onu da kabûl ve kendisine Yahyâ'yı ihsân etdik. Eşini doğurmağa elverişli kıldık. Hakikat bütün bu kimseler hayır işlerinde yarışıyorlar, umarak ve korkarak bize duâ ederlerdi. Onlar bizim için derin saygı gösterenlerdi» (el-Enbiyâ: 89-90).

قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: إِنَّكَ عَلَىٰ عِلْمٍ مِّنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلَّمَكَهُ اللَّهُ لَا أَعْلَمُهُ. وَأَنَا عَلَىٰ عِلْمٍ مِّنْ عِلْمِ اللَّهِ عَلَّمَنِيهِ لَا أَعْلَمُهُ. قَالَ لَهُ مُوسَى: عَلَيْهِ السَّلَامُ: هَذَا اتَّبِعْكَ عَلَىٰ أَنْ نَمَسَّ مِنِّي مِمَّا عَلَّمْتَ رَبِّدًا؟ قَالَ: إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ صَبْرًا. وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا. قَالَ سَتَجِدُنِي إِنِ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا. قَالَ لَهُ الْخَضِرُ: فَإِنْ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا. قَالَ: نَعَمْ. فَانْطَلَقَ الْخَضِرُ وَمُوسَى يَمْشِيَانِ عَلَىٰ سَاحِلِ الْبَحْرِ. فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ. فَكَلَّمَاهُمَا أَنْ يَحْمِلُوهُمَا. فَمَرَقُوا الْخَضِرَ فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ نَوْلٍ. فَعَمَدَ الْخَضِرُ إِلَىٰ لَوْحٍ مِّنَ الْأَوَاجِ السَّفِينَةِ فَزَعَهُ. فَقَالَ لَهُ مُوسَى: قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ نَوْلٍ، عَمَدْتَ إِلَىٰ سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا. لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِبْرًا. قَالَ: أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ

إِنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا. قَالَ: لَا تَوَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا. ثُمَّ خَرَجَا مِنَ السَّفِينَةِ. فَبَيْنَمَا هُمَا يَمْشِيَانِ عَلَى السَّاحِلِ إِذَا غُلَامٌ يَلْعَبُ مَعَ الْغُلَمَانِ. فَأَخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِهِ، فَاقْتَلَعَهُ بِيَدِهِ، فَقَتَلَهُ. فَقَالَ مُوسَى: أَقْتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ؟ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا. قَالَ: أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا؟ قَالَ: وَهَذِهِ أَشَدُّ مِنَ الْأُولَى. قَالَ: إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَ هَذَا فَلَا تُعَاجِبْنِي. قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي عُذْرًا. فَانْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطَعَمَا أَهْلُهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا. فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُضَ فَاقَامَهُ. يَقُولُ مَا بَلَّ. قَالَ الْخَضِرُ بِيَدِهِ هَكَذَا.

فَاقَامَهُ. قَالَ لَهُ مُوسَى: قَوْمٌ أَنْتِنَاهُمُ فَلَمْ يَضَيِّفُونَا وَلَمْ يُطْعَمُونَا، لَوْ شِئْتَ اتَّخَذْتَ عَلَيْهِمْ جُرًا. قَالَ هَذَا فِرَاقُ يَدْنِي وَيَدْنِكَ. سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى. أَوْدَدْتُ أَنَّهُ كَانَ صَبْرًا حَتَّى يُقْصَ عَلَيْنَا مِنْ أَخْبَارِهِمَا». قَالَ وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كَانَتْ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا». قَالَ «وَجَاءَ الْمُصْفُورُ حَتَّى وَقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ. ثُمَّ تَقَرَّى فِي الْبَحْرِ. فَقَالَ لَهُ الْخَضِرُ: مَا نَقَصَ عِلْمِي وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا بِمِثْلِ مَا نَقَصَ هَذَا الْمُصْفُورُ مِنَ الْبَحْرِ».

قَالَ سَمِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ: وَكَانَ يَقْرَأُ: وَكَانَ أَمَامَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ صَالِحَةٍ غَضَبًا. وَكَانَ يَقْرَأُ: وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ كَافِرًا.

(46) HİDİR (HIZR) ALEYHİSSELÂM'IN FAZİLETLERİNDEN BİR HÂB

170 — (2380) : Saîd İbn Cübeyr şöyle dedi : Ben, İbn Abbâs'a : Nevf Bukâlî, Benû İsrâîl'in sâhibi olan Mûsâ Aleyhisselâm, Hızr'ın sâhibi olan Mûsâ değildir zu'munda bulunuyor dedim. Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi : Allâh'ın düşmanı yalan söylemiştir ¹⁰⁰. Ben Ubeyy İbn Kâ'bdan işitdim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işitdim şöyle buyuruyordu : «Mûsâ peygamber İsrâîl oğulları içinde hutbeye kalkmışdı. Kendisine : İnsanların en âlimi kimdir? diye soruldu. Mûsâ : En âlim benim diye cevâb verdi. Bu husûsdaki ilmi (Allah en iyi bilendir diyerek) Allâh'a havâle etmediğinden dolayı Allah ona itâb etdi. Allah : «İki denizin bitiştiği yerde ¹⁰¹ kullarımdan biri var, o senden daha âlimdir» diye ona vahyetti. Mûsâ : Yâ Rabb, ben ona nasıl yol bulayım? dedi. Ona : Bir zenbîl içinde bir balık taşı. Balığı nerede gaybedersen işte o kul oradadır denildi. Mûsâ gitdi ve beraberinde kendisine hizmet eden genci ¹⁰², Yûşâ İbn Nûn da gitdi. Mûsâ, bir zenbîl içinde bir balık koyub taşıdı. Mûsâ ve genci yürüyerek gitdiler. Nihâyet (iki denizin bitiştiği yerdeki)

99. Ebû Hureyre'den, Peygamber (S) : «Hızr'a hızr denilmesinin sebebi ancak şudur : Hızr otsuz kuru bir yere otururdu da ansızın o otsuz yer yeşillenerek peşi sıra dalgalanırdı» (Buhârî, ahâdisu enbiyâ).

Hadır ve Hıdr (Türk telaffuzu ile Hızr) aslında yeşil ve yeşillik ma'nâsına gelmekdedir.

100. Hadîsciler ve târihcilerden bunun Mûsâ İbn İmrân değil, Mûsâ İbn Mîşâ olduğunu zannedenler de olmuşdur. Bunun seçeresi, Mûsâ İbn Mîşân İbn Yûsuf İbn Ya'kûb'dur. Ve bazı kavle göre Mûsâ İbn Efraim İbn Yûsuf'dur ki Hz. Mûsâ'dan evvel olduğu için birinci Mûsâ denilmiştir.

İşte Buhârî, Muslim ve diğerlerinde bulunub Saîd İbn Cübeyr'in İbn Abbâs'dan gelen bu hadîsi o zannı redd etmektedir. İbn Abbâs : Allah'ın düşmanı yalan söylemiş deyib bu uzun hadîs ile bunun ma'rûf Hz. Mûsâ olduğunu Rasûlullah'dan naklen anlatmıştır. Ve hakikaten Kur'ân'da zikrolunan Mûsâ'dan diğer bir Mûsâ anlaşılamaz.

101. Mecmau'l-Bahreyn (iki denizin bitiştiği yer) in neresi olduğu hakkında çeşitli rivâyet ve görüşler vardır : Bunun Akdeniz ile Atlas okyanusunu birleştiren Sebte Boğazı olduğu veya bunun bir berzah olub Fas denizi ile Rûm denizi (Ak Deniz) in buluşma yeri yani Süveyş kanalının yeri olduğu, hatta İstanbul boğazı olduğu; yahut Hind okyanusu sahilinde Basrâ ile Umân arasında birçok şehirleri ihtivâ eden Bahreyn mın-takasının özel ismi olduğu veya bunun toplu yeri yani merkezi olduğu, yahut bu iki bahrın biri deniz, biri nehir olduğu... gibi. Fakat bütün bu rivâyet ve ihtilâflar karşısında bunun ta'yinini Allâh'ın ilmine havâle etmek en sâlim yoldur.

Bu mecmau'l-bahreyn ifâdesinden anlaşılabilen kat'î ma'nâ Mûsâ ile Hızr'ın buluşacakları bir yer olmasından ibâretidir.

102. Mûsâ'nın fetâsı yani delikanlısı da rivâyetlerin çoğunda Yûşâ İbn Nûn'dur. Çünkü hizmet ediyor ilim öğreniyordu. Hizmetçiler ekseriya genç yaşta olduklarından Arablarda hizmetçiye fetâ denmek de bir edeb lisânıdır. Peygamber bir hadîsinde : «Hizmetçilerinize kölem, câriyem, demeyiniz. Fetâm deyiniz» buyurmuşdu (Buhârî, edeb).

Gerçi bazılarının dediği vechile bir başkası olmak da muhtemeldir. Fakat sahîh haberlerde Yûşâ' vârid olmuşdur.

kayanın yanına geldiklerinde Mûsâ ve yanındaki genci uykuya yatdılar. Derken balık zenbilde debelendi ve zenbilden sıçrayıp dışarı çıktı. Müteakiben denize düştü. Allah ondan suyun akışını tuttu da nihâyet denizin içinde su künkü gibi bir boşluk oldu. Ve böylece balık için bir yol meydana geldi. (Deniz içinde böyle bir yolun meydana gelmesi) Mûsâ ile gencine taaccube şâyan bir şey olmuşdu ¹⁰³. (Uyandıktan sonra) o günlerinin bakiyyesi ile bütün gece gitdiler. Mûsâ'nın arkadaşı olan genç, Mûsâ'ya haber vermeği unuttu. Sabah olunca Mûsâ, hizmetçisine : Kuşluk yemeğimizi getir, bu seferimizden bir yorgunluk duyduk dedi. Halbuki Mûsâ emrolunduğu o yerin ötesine geçmedikçe yorgunluk duymamışdı. Hizmetçisi : Gördün mü, kayaya sığındığımız vakit ben balığı unutmuşum. Onu söylememi şeytandan başkası unutturmadı. O, şaşılacak bir sûrette deniz içinde yolunu tutub gitti dedi. Mûsâ : Zaten bizim arıyacağımız şey bu idi dedi ¹⁰⁴. Ve izleri üzerinde, kendi izlerine baka baka geriye döndüler. Nihâyet taşın yanına vardıklarında üzerine bir elbise örtülmüş bir zât gördüler. Mûsâ ona selâm verdi. Hadır da Mûsâ'ya : Bu senin bulunduğun yerde selâm nereden? dedi. O da :

— Ben Mûsâ'yım dedi. Hızır :

— İsrâîl oğullarının Mûsâ'sı mı? diye sordu.

— Evet dedi. Hızır :

— Sen Allâh'ın ilminden, Allâh'ın ta'lîm ettiği bir ilim üzerindesin ki ben onu bilmem. Ben de Allah'ın ilminden bana ta'lîm ettiği bir ilim üzerindeyim ki sen onu bilmezsın dedi. Mûsâ :

103. Kıssanın buraya âid kısmını Kur'ânı Kerîm tefsîr etmektedir : «Vaktâki Mûsâ kendi fetâsına : Ben iki denizin birleştiği yere varıncaya kadar durmayıp gideceğim, yahut (maksadına erişinceye dek) uzun zamanlar geçireceğim demişdi. Bunun üzerine onlar bu iki deniz arasının birleşik yerine ulaşınca balıkların unuttular. (Balık) denizde bir deliğe doğru yolunu tutmuşdu. Oradan geçib gittikleri zaman Mûsâ genç adamına : Kuşluk yemeğimizi getir. Bu yolculuğumuzdan andolsun yorgun düştük dedi. Genç : Gördün mü, kayaya sığındığımız vakit ben balığı unutmuşum. Onu söylememi şeytandan başkası unutturmadı. O şaşılacak bir sûrette denize (atıldı), yolunu tutub gitti. (Mûsâ) : İşte, bizim arıyacağımız bu idi dedi. Şimdi izlerinin üzerinde gerisin geri döndüler...» (el-Kehf : 60-82).

Hadîs ile âyet birlikte okununca kıssa daha vâzih olarak anlaşılır. Bundan ilim tahsili için uzak mesâfelere kadar sefer etmenin fazîleti de istidlâl olunur. Mûsâ'nın bu sünnetine uyarak sahâbe, tâblûn ve tebau't-tâblîn ile onlardan sonra gelen âlimlerin bir çokları dîn ilimlerini cem' edib diyâr diyâr dolaşmışlardır. Buhârî, Câbir ibn Abdillâh'm, Abdullah ibn Uneys'den bir tek hadîs öğidebilmek için bir aylık yola gittiğini rivâyet eder (Buhârî, ilim, bâbu'l-hurûc fî talebi'l-ilm... I, 50).

Ebü Eyyûb, Hâlid ibn Zeyd el-Ensârî'nin, bir hadîs için Mısır'a kadar gittiği ve hadîsi dinler dinlemez ikâmet etmeksizin hemen döndüğü de rivâyet edilmiştir.

104. İstedikleri bu idi. Çünkü Mûsâ Aleyhisselâm Cenâb Allâh'ın ledun ilmine mazhar bir kulu ile yani Hızr Aleyhisselâm ile iki denizin birleştiği bir noktada buluşacaklardı. Genç zâtın zenbilde tuzlanmış balık vardı. Onlar kayaya vardıkları zaman balık dirilmiş, denize gidih yol tutmuşdu. Parola da bu idi. Yani balığın gaybolduğu mahal, mulâkat, mahallî idi. Fakat genç zât bunu haber vermeği unutmuytu (Beydâvî, Medârik, Celâleyn).

— Sana ta'lim olunan rıhıl (ve hidâyet) den bunu bir şey öğretmek üzere sana tâbi' olayım mı? dedi. Hızır :

— Doğrusu sen benim beraberimde asla sabre edemezsin. İç yüzünü kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin? dedi. () da :

— İnşâallâh sen beni sabredici bulacaksın, sana hiç bir işte âsî olmayacağım dedi. Hızır :

— Eğer bu sûretle bana tâbi' olacaksan ben, sana anı söyleyinceye kadar bana hiçbir şey sorma dedi. Mûsâ :

Evet dedi. Bunun üzerine Hızır ile Mûsâ (gemileri olmadığı için) deniz kıyısında yürüyerek gittiler. Yanlarına bir gemi uğradı. Kendilerini gemiye yüklesinler diye gemicilerle söylediler. Gemiciler Hızır'ı tanıdılar ve bu sebepten onları ücretsiz olarak gemiye aldılar. Mûteâkiben Hızır geminin levhalarından (yani tahtalarından) birine el atıp sökdü. Mûsâ ona :

— Adamcağızlar bizi gemilerine navlunsuz almışlarken sen gemilerine kasdedib içindekileri batırmak için mi gemiyi deliyorsun? Andolsun sen büyük bir iş yaptın! dedi. Hızır :

— Sen beraberimde asla sabredemezsin demedim mi? dedi. Mûsâ :

— Unuttuğum şeyden dolayı beni muâhaze etme ve bana şu arkadaşlık işinde güçlük gösterme dedi. Sonra gemiden çıktılar, mûteâkiben onlar deniz kenarı üzerinde yürüdükleri sırada bir de baktılar ki bir oğlan çocuğu diğer çocuklarla oynuyor. Hızır, çocuğun başını tuttu ve eliyle onu koparıp çocuğu öldürdü. Mûsâ :

— Tertemiz (ma'sûm) bir canı diğer bir can karşılığı olmaksızın öldürdün ha! Andolsun ki sen çok kötü bir şey yaptın dedi. Hızır :

— Ben sana beraberimde asla sabredemezsin demedim mi? Bu birinciden daha şiddetlidir dedi. Mûsâ :

— Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam benimle arkadaşlık etme. (O takdîrde) tarafımdan muhakkak bir özre ulaşmışsındır. (Benden ayrılmakda ma'zûr sayılmışsındır) dedi. Yine gittiler. Nihâyet bir memleket halkına vardılar ki ora ahâlisinden yemek istedikleri halde kendilerini musâfir etmekden çekinmişlerdi. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. Hızır bunu eliyle işâret ederek doğrultuverdi. Mûsâ ona :

— Bunlar öyle bir kavm ki biz onlara geldik, fakat onlar bizi doyurmadılar. İsteseydin elbet buna karşı bir ücret olabilirdin deyince Hızır :

— İşte bu, benimle senin ayrılışıdır. Sana üzerinde sabredemiyeceğin şeylerin te'vilini (iç yüzünü) haber vereceğim dedi.

Rasûlullah (S) : «Allah Mûsâ'ya rahmet etsin! Çok isterdim ki Mûsâ snbr edeydi de aralarında geçen mâceraların haberleri (Allah tarafından) bize hikâye olunaydı» buyurdu. Yine Rasûlullah : «Vâkıada Mûsâ'nın bu ilk muhâlefeti dalgınlık (eseri) idi» dedi. Yine buyurdu ki, «o sırada bir serçe kuşu uçub geldi ve nihâyet geminin kenarına kondu. Sonra denizden bir yudum su aldı. Bunun üzerine Hızır : Muhakkak ki benim ilmim ile senin ilmin, Allâh'ın ilminden şu serçenin denizden eksilttiği bir yudum su kadar bile eksiltmez dedi».

Saîd ibn Cübeyr : İbn Abbâs : Ve önlerinde her (sağlam) gemiyi zorla almakda olan bir hükümdar vardı diye okurdu. Keza : Çocuğa gelince, o bir kâfir idi diye okurdu demiştir.

١٧١ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْقَيْسِيُّ . حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ رَقَبَةَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ : قِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ : إِنَّ تَوْفَا يَزْعُمُ أَنَّ مُوسَى الَّذِي ذَهَبَ يَلْتَمِسُ الْعِلْمَ لَيْسَ بِمُوسَى ابْنِ إِسْرَئِيلَ . قَالَ : أَسَمِعْتَهُ ؟ يَا سَعِيدُ ! قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ : كَذَبَ تَوْفُ

171 — () : Saîd ibn Cübeyr dedi ki : İbn Abbâs'a : Nevf, ilim aramak üzere giden Mûsâ, İsrâîl oğullarının Mûsâ'sı değildir diye iddiâ ediyor denildi. İbn Abbâs :

— Sen bunu ondan işitdin mi? yâ Saîd! dedi. Ben :

— Evet işitdim dedim. İbn Abbâs :

— Nevf yalan söylemiştir dedi.

١٧٢ - (...) حَدَّثَنَا أَبِي بْنُ كَنْبٍ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّهُ يَنْتَمَا مُوسَى ، عَلَيْهِ السَّلَامُ ، فِي قَوْمِهِ يُذَكَّرُهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ . وَأَيَّامُ اللَّهِ نَعْمَاؤُهُ وَبَلَاؤُهُ . إِذْ قَالَ : مَا أَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ رَجُلًا خَيْرًا أَوْ أَعْلَمَ مِنِّي . قَالَ فَأَوْجَى اللَّهُ إِلَيْهِ . إِنِّي أَعْلَمُ بِالْخَيْرِ مِنْهُ . أَوْ عِنْدَ مَنْ هُوَ . إِنَّ فِي الْأَرْضِ رَجُلًا هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ . قَالَ : يَا رَبِّ ! فَدُلَّنِي عَلَيْهِ . قَالَ فَقِيلَ لَهُ : تَرُودُ حَوْتَ مَالِحًا . فَإِنَّهُ حَيْثُ تَفْقِدُ الْحَوْتَ . قَالَ فَانْطَلَقَ هُوَ وَفَتَاهُ حَتَّى انْتَهَيَا إِلَى الصَّخْرَةِ . فَمَضَى عَلَيْهِ . فَانْطَلَقَ وَتَرَكَ فَتَاهُ . فَاضْطَرَبَ الْحَوْتُ فِي الْمَاءِ . فَجَمَلَ لَا يَلْتَمُ عَلَيْهِ . صَارَ مِثْلَ الْكَوْوَةِ . قَالَ فَقَالَ فَتَاهُ : أَلَا الْحَقُّ نَبِيُّ اللَّهِ فَأَخْبِرُهُ ؟ قَالَ فَتَنَسَّى . فَلَمَّا تَجَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ : آتَيْنَا غَدَاءًا لَقَيْنَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا . قَالَ وَلَمْ يُصِبْهُمْ نَصَبٌ حَتَّى

تَجَاوَزَا . قَالَ فَتَذَكَّرَ قَالَ : أَرَأَيْتَ إِذَا أَوْبْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحَوْتَ وَمَا أَنَسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ . وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا . قَالَ : ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي فَأَرْنَدْنَا عَلَىٰ آثارِهِمَا فَقَصَصْنَا . فَأَرَاهُ مَسْخَانَ الْحَوْتَ . قَالَ : هَهُنَا وَصِفْ لِي . قَالَ فَذَهَبَ يَلْتَمِسُ فَإِذَا هُوَ بِالْخَضِرِ مُسَجًى ثَوْبًا ، مُسْتَلْقِيًا عَلَى الْفَقَا . أَوْ قَالَ عَلَى حُلَاوَةِ الْفَقَا . قَالَ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ . فَكَشَفَ الثَّوْبَ عَنْ وَجْهِهِ قَالَ : وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ . مَنْ أَنْتَ ؟ قَالَ : أَنَا مُوسَى . قَالَ : وَمَنْ مُوسَى ؟ قَالَ : مُوسَى ابْنُ إِسْرَائِيلَ . قَالَ : نَجِبِي مَا جَاءَ بِكَ ؟ قَالَ : جِئْتُ لَتَعْلَمَنِي مِمَّا عَلِمْتَ رُشْدًا . قَالَ : إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا . وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا . شَيْءٌ أَمَرْتُ بِهِ أَنْ أَقْمَلَهُ إِذَا رَأَيْتَهُ لَمْ تَصْبِرْ . قَالَ : سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا . قَالَ : فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّىٰ أُخْبِرَكَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا . فَأَنْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا . قَالَ : اتَّبَعْنِي عَلَيْهَا . قَالَ لَهُ مُوسَى ، عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَخْرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا . قَالَ : أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ؟ قَالَ : لَا تُؤْخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا . فَأَنْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا لَقِيَا غُلَامًا يَتِيمًا . قَالَ فَأَنْطَلَقَ إِلَى أَحَدِهِمْ بِأَدَى الرَّأْيِ فَقَتَلَهُ . فَذَعَرَ عِنْدَهَا مُوسَى ، عَلَيْهِ السَّلَامُ ، ذُعْرَةً مُنْكَرَةً . قَالَ : أَقْتَلْتَ نَفْسًا زَاكِيَةً يَنْتَعِرُ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، عِنْدَ هَذَا الْمَكَانِ « رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ مُوسَى . لَوْلَا أَنَّهُ عَجَّلَ لَرَأَى الْعَجَبَ . وَلَكِنَّهُ أَخَذَتْهُ مِنْ صَاحِبِهِ ذِمَامَةً . قَالَ : إِن سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي . قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا . وَلَوْ صَبَرَ لَرَأَى الْعَجَبَ . قَالَ وَكَانَ إِذَا ذَكَرَ أَحَدًا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ بَدَأَ بِنَفْسِهِ « رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْنَا وَعَلَىٰ أَخِي كَذَا . رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَيْنَا » فَأَنْطَلَقَا حَتَّىٰ إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ لَبِثَا قَطَافًا فِي الْمَجَالِسِ فَاسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا . فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّقُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ . قَالَ : لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا . قَالَ : هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ وَأَخَذَ بِثَوْبِهِ . قَالَ : سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا . أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ . إِلَى آخِرِ الْآيَةِ . فَإِذَا جَاءَ الَّذِي يَسْحَرُهَا وَجَدَهَا مُنْحَرَقَةً فَتَجَاوَزَهَا فَأَضْلَعُوهَا بِخَشَبَةٍ . وَأَمَّا الْغُلَامُ فَطَبَعَ يَوْمَ طَبَعَ كَابِرًا . وَكَانَ آبَاؤُهُ قَدْ عَظَفَا عَلَيْهِ . فَلَوْ أَنَّهُ أَدْرَكَ أَرْهَقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا . فَأَرَدْنَا أَنْ يُبَدِّلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا . وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ ، إِلَى آخِرِ الْآيَةِ .

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ. ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى. كِلَاهُمَا عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ. بِإِسْنَادِ الثَّيْمِيِّ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ. نَحْوَ حَدِيثِهِ.

172 — () Bize Ubeyy ibn Kâ'b (R) tahdîs edib dedi ki : Ben Rasûlullah (S) dan işitdim şöyle buyuruyordu : «Mûsâ Aleyhisselâm kavmi içinde onları Allâh'ın günlerini hatırlatırken — ki Allah'ın günleri onun ni'met ve imtihânlarıdır — bir ara : Yerde benden daha hayırlı, yahut benden daha âlim bir kimse bilmiyorum deyiverdi. Bunun üzerine Allâh Mûsâ'ya : Ben hayrı yahut hayrın kimin yanında olduğunu en iyi bilenimdir. Yerde öyle bir kimse vardır ki o senden daha âlimdir diye vah-yetdi. Mûsâ : Yâ Rabb! Beni onun yoluna delâlet et dedi. Kendisine (Rabbî tarafından) : Tuzlu bir balığı yanına al. O kul, balığı ğaybedeceğin yerdedir denildi. Bunun üzerine Mûsâ ve hizmetçi genç adam gitdiler. Nihâyet kayaya geldiler¹⁰⁵. Mûteâkıben genç körleştirildi. Mûsâ gencini bırakıp gitdi. Balık da su içinde debelendi ve su onun üzerine kapanmama-ğa başlayarak gitdiği yerde su künkü gibi bir boşluk meydana geliverdi. Akibinde Mûsâ'nın genci : Ben Allâh'ın Peygamberine yetişib bu vak'ayı ona haber veremiyecek miyim? dedi (ve ona yetişdi). Fakat bu hâdise ona unutturuldu. Oradan geçib gittikleri vakıt Mûsâ genç adamına : Kuşluk yemeğimizi getir. Bu yolculuğumuzdan andolsun yorgun düşdük dedi. Halbuki onlara emrolundukları o yerin ötesine geçinceye kadar bir yorgunluk isâbet etmemişdi. Genç, Mûsâ'nın bu sözü ile o balık hâdisesini hatırladı ve : Gördün mü, kayaya sığındığımız vakıt ben balığ (ın gittiğini haber vermeğ) i unutmuşum. Onu söylememi bana şeytândan başkası unutturmadı. Balık şaşılacak bir sûretde deniz içinde yolunu tutub gitmişdi dedi. Mûsâ : Zaten istediğimiz de bu idi dedi ve : izlerinin üzerinde gerisin geri döndüler. Nihâyet genç, balığın (ğaybolma) yerini Mûsâ'ya gösterdi. Mûsâ : Bana vasedilen yer işte burasıdır deyib etraf-da o zâtı araştırmaya gitdi. Derken birdenbire bir elbiseye bürünmüş ve arkası üstü dümdüz yatmış vaziyetde Hızır ile karşılaştı. ESSELÂMU ALEYKUM dedi. Bunun üzerine o zât da yüzünden örtüyü açıb : VE ALEYKUMU'S-SELÂMU, sen kimsin? dedi. Mûsâ :

105. Müfessirlerin ifâdelerinden bu kayanın deniz kenarında meçhûl bir kaya olduğu anlaşıyor. Fakat bunun Kudüs'deki ma'rûf *Sahre* (kaya) olması da muhtemeldir. Zira ma'lûm es-sahre'den zâhir olan budur. Balığın denizdeki yolunu tutub bir deliğe girmiş olması da orada bir su deliğine sığramış olması ile izâh olunabilir. Filvâki bu sahrenin yanında Mûsâ ile Hızır buluştuğundan sonra ileride «yine gittiler ve nihâyet bir gemiye bindiler» buyurulacağı vechile gemiye bininceye kadar hayli gitmiş olduklarına göre buradan denize kadar epey bir mesâfe bulunduğu da anlaşılabilir. Ve Allah bilir ki, bu sûretle bu vâkıada sahrenin mukaddeslik menşei de münâci'dir (Hak Dîni, IV, 3259).

— Ben Mûsâ'yım diye cevâbladı. O zât tekrar :

— Kim Mûsâ? dedi. Mûsâ :

— İsrâîl oğullarının Mûsâ'sı dedi. O zât :

— Seni buraya getiren büyük iş nedir? dedi. Mûsâ :

— Sana öğretilen rüşdden bana öğretmen için geldim dedi. O zât :

— Doğrusu sen benim beraberimde asla sabredemezsin. İç yüzünü ihâta edib kavriyamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin? Yapmaklığım bana emrolunan bir iş ki sen onu gördüğün zaman sabr edemezsin dedi. Mûsâ :

— İnşâallâh — Allah dilerse — beni sabredici bulacaksın. Sana hiçbir işde karşı gelmiyeceğim dedi. O zât :

— Eğer bu sûretle bana tâbi' olacaksan, ben sana anıb söyleyinceye kadar, bana hiçbir şey sorma dedi. Bunun üzerine kalkıp gittiler. Nihâyet bir gemiye bindikleri zaman o, hemen bunu deliverdi. Gemiye deldiği halde onun üzerine dayandı. Mûsâ ona :

— İçindekileri suda boğasın diye mi, onu deldin? Andolsun büyük bir iş yaptın dedi. O zât :

— Ben sana beraberimde asla sabredemezsin demedim mi? dedi. Mûsâ :

— Unuttuğum şeyden dolayı beni muâhaze etme. Şu arkadaşlığımızda bana güçlük yükleme dedi. Yine gittiler. Nihâyet oynamakda olan bir takım çocuklara rastgeldiler. O zât onlardan birinin yanına doğru gitdi ve hiç düşünmeden çabucak o çocuğu öldürdü. Mûsâ bu hâdisenin yanında görülmemiş bir dehşete kapıldı ve :

— Tertemiz bir canı, diğer bir can karşılığı olmaksızın öldürdün ha! Andolsun ki sen çok kötü bir şey yaptın dedi.

Rasûlullah (S) işte burada : «Allâh'ın rahmeti bizim ve Mûsâ'nın üzerine olsun! Eğer o acele etmemiş olaydı muhakkak bir çok acâlblikler görecekti. Fakat (sözleşmeye çok muhâlefet ettiği için) onu arkadaşî cânibinden bir levm ve kötöleme yakalamışdır. Bundan dolayı Mûsâ :

— Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam benimle arkadaşlık etme. O takdîrde tarafımdan muhakkak özre ulaşmışsındır (yani benden ayrılmakda ma'zûr sayılmışsındır) dedi. Eğer Mûsâ sabretmiş olsaydı muhakkak hayret verici şeyler görecekti» buyurdu. — Râvî der ki : Rasûlullah peygamberlerden herhangi birini andığı zaman duâya kendisinden başlar, «Allâh'ın rahmeti bize ve kardeşim fulân üzerine olsun, Allah'ın rahmeti bizim üzerimize...» derdi — Yine gittiler. Nihâyet ahâlisi alçak tabiatlı olan bir memleket halkına geldiler. Meclislerde dolaşib oranın halkından yemek istedikleri halde kendilerini musâfir etmekden çekinmişlerdi. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. O, bunu derhal doğrultuverdi. Mûsâ :

İsteseydin elbet buna karşı bir ücret alırdın! dedi. O zât :

İşte bu, benimle senin ayrılışıdır dedi ve elbisesini alıp şöyle dedi : «Sana üzerinde sabredemediğin şeylerin te'vîlini (iç yüzünü) haber vereceğim. Gemiye gelince : O, denizde iş yapan yoksullarındı. Onun için ben onu kusurlu yapmak istedim ki arkalarında her sağlam gemiyi zorla almakda olan bir hükümdâr vardı» (el-Kehf : 79). O gemiyi bedelsizce zabtecek olan hükümdâr geldiği zaman gemiyi delik halde buldu ve onu zabtetmekden vazgeçti. Sonra gemi sâhibleri bu delik gemiyi bir tahta ile islâh edib düzelttiler. Oğlana gelince, o tabiatlandırıldığı gün kâfir olarak tabiatlandırılmışdı. Onun anası ve babası ona çok meyl etmişlerdi. Şâyet o oğlan çocuğu olgunluk çağına erişseydi anasını babasını azıtacak, onları da küfre bürüyecekti. «İstedik ki onların Rabbi bunun yerine kendilerine temizlikce daha hayırlısını, merhametce daha yakını versin. Duvara gelince : Bu o şehirdeki iki yetim oğlancığındı. Altında onlara âid bir defîne vardı. Babaları iyi bir adamdı. Binâenaleyh Rabbin diledi ki ikisi de rüşdlerine ersinler, defînelerini çıkarsınlar. Bu, Rabbindan bir merhametdi. Ben bunları kendi re'yimle yapmadım. İşte senin, üzerinde sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur» (el-Kehf : 81-82).

() : Buradaki iki tarık râvîleri de İsrâîl'den, o da Ebû Ishâk'dan, Teymî'nin Ebû Ishâk'dan gelen (171 rakamlı) isnâdı ve hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

۱۷۳ — (...) وَحَدَّثَنَا عُمَرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو ، عَنْ سُوَيْدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ أَبِي بِنِ كَعْبٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَرَأَ : لَتَأْخُذَ عَلَيْهِ أَجْرًا .

173 — () Yine bize Amr en-Nâkîd tahdîs etdi. Bize Sufyân ibn Uyeyne, Amr'dan, o da Saîd ibn Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'dan, o da Ubeyy ibn Kâ'b'dan, Peygamber (S) in : Le-tehızte aleyhi ecran (: Muhakkak ona karşılık bir ücret alırdın) diye okuduğunu tahdîs etmiştir.

۱۷۴ — (...) حَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ تِهَابٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ تَمَارَى هُوَ وَالْحُرُّ بْنُ قَيْسٍ بِنِ

حِصْنِ الْفَزَارِيِّ فِي صَاحِبِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : هُوَ الْخَضِرُ . فَمَرَّ بِهِمَا أَبُو بَنِي كَنْبِ الْأَنْصَارِيِّ . فَدَعَاهُ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ : يَا أَبَا الْعَظِيمِ ! هَلُمَّ إِلَيْنَا . فَإِنِّي قَدْ تَمَارَيْتُ أَنَا وَصَاحِبِي هَذَا فِي صَاحِبِ مُوسَى الَّذِي سَأَلَ السَّبِيلَ إِلَى لُقْيِهِ . فَهَلْ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَذْكُرُ شَأْنَهُ ؟ فَقَالَ أَبُو : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ : يَأْتِيَانَا مُوسَى فِي مَلَأَيْنِ بَنِي إِسْرَائِيلَ . إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ : هَلْ تَعْلَمُ أَحَدًا أَعْلَمُ بِكَ ؟ قَالَ مُوسَى : لَا . فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَى مُوسَى : بَلِّغْ عَبْدَنَا الْخَضِرَ . قَالَ فَسَأَلَ مُوسَى السَّبِيلَ إِلَى لُقْيِهِ . فَجَعَلَ اللَّهُ لَهُ الْخُوتَ آيَةً . وَقِيلَ لَهُ : إِذَا اقْتَدَمْتَ الْخُوتَ فَارْجِعْ فَإِنَّكَ سَتَلْقَاهُ . فَسَارَ مُوسَى مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَسِيرَ . ثُمَّ قَالَ لِقَائِهِ : آتَيْنَا غَدًا . فَقَالَ قَتَى مُوسَى : حِينَ سَأَلَهُ الْغَدَ : أَرَأَيْتَ إِذْ أَوْبَيْنَا إِلَى الصَّخْرِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْخُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ . فَقَالَ مُوسَى لِقَائِهِ : ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي . فَأَرْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا . فَوَجَدَا الْخَضِرَ . فَكَانَ مِنْ شَأْنِهِمَا مَا قَصَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ .
إِلَّا أَنْ يُؤَسَّ قَالَ : فَكَانَ يَتَّبِعُ أَثَرَ الْخُوتِ فِي الْبَحْرِ .

174 — () : İbn Abbâs bir defa Hurr ibn Kays ibn Hısn el-Fezârî ile Mûsâ'nın arkadaşı hakkında munâzaa etmiştir : Bu munâzaada İbn Abbâs : Mûsâ'nın arkadaşı Hızır'dır dedi. Derken onların yanına Ubeyy ibn Kâ'b el-Ensârî uğradı. İbn Abbâs onu çağırıp : Yâ Eba't-Tufeyl! Bizim yanımıza gel. Ben şu arkadaşım ile Mûsâ'nın buluşmak için yol aramış olduğu arkadaşı hakkında çekişdim. Sen Rasûlullah (S) dan onun hâlini zikrederken işitdin mi?, dedi. Ubeyy dedi ki : Ben Rasûlullah'dan işitdim şöyle buyuruyordu : «Mûsâ İsrâîl oğullarından seçkin bir topluluk içinde bulunduğu sırada ona bir kimse geldi ve : Senden daha âlim bir kimse biliyor musun? diye sordu. Mûsâ : Hayır, bilmiyorum dedi. Bunun üzerine Allah Mûsâ'ya : Hayır, kulumuz Hızır vardır diye vahy etdi. Mûsâ da onunla buluşmak yolunu talep etdi. Allah da onun için balığı bir alâmet yaptı. (Allah tarafından) kendisine : Balığı gaybettığın zaman hemen dön. Muhakkak sen ona kavuşacaksın denildi. Bunun üzerine Mûsâ : Allah'ın dilediği kadar yürüdü. Sonra Mûsâ genç adamına : Kuşluk yemeğimizi getir dedi. Mûsâ'nın genç adamı kendisinden kuşluk yemeğini istediği zaman : Gördün mü, kayaya sığındığımız vakit ben balığı (n hâlini söylemeği) unutmuşum. Onu söylememi bana şeytandan başkası unutturmadi dedi. Buna karşılık Mûsâ genç adamına : İşte bizim arıyacağımız bu idi dedi ve izlerinin üzerinde gerisin geri döndüler. Derken Hızır'ı buldular.

İşte Allâh'ın kendi kitâbında kıssa yaptığı şey onların hâlinedir» 106.

Ancak râvilerden Yûnus : O deniz içinde balığın izini ta'kib ediyordu, demiştir.

106. Burada Hızır'ın hayâtı meselesine de kısaca temâs edelim : Bazı âlimler Hızır'ın ebedi hayâta mazhar olduğunu ve ölmediğini, zaman zaman görüldüğünü, alâmetinin de şehâdet parmağı ile orta parmağının eşit olduğunu zannederler. Bunlara mukabil birçok âlimler de aklî ve naklî bazı delillere tutunarak vefât etmiş olduğuna kâildirler. Ebû Hayyân bunun cumhûr kavli olduğunu kaydetmiştir. Filhakıka müfessirler cumhûru bir çok yerlerde olduğu gibi el-Kehf : 65 inci âyetindeki rahmeti de (uzun hayâtla değil) vahy ve nübüvvet ile tefsir etmişlerdir.

İbn Kayyım Cevzi : Hızır'ın hayâtına dâir naklolunan hadîslerin hepsi yalandır, bu husûsda sahih bir hadîs bile yoktur demiştir. Hiç şüphesiz Hızır'ın hayâtını redd edenlerin delilleri kuvvetlidir. O cümleden olarak şu âyetler zikredilir :

«Muhammed bir peygamberden başka bir şey değildir. Ondan evvel daha nice peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür, yahut öldürülürse ökçelerinizin üstünde gerisin geri mi döneceksiniz? Kim iki ökçesi üzerinde dönerse elbette Allâh'a hiçbir şeyle zarar yapmış olmaz. Allah şükür (ve sebât) edenlere mükâfât verecektir» (Âlu İmrân : 144).

«Biz senden evvel de hiç bir beşere (dünyâda) ebedîlik vermedik. Şimdi sen ölürsen (sanki) onlar bâkîmidirler? Her can ölümü tadıcıdır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şerr ile de deniyoruz. (Nihâyet yine) ancak bize döndürüleceksiniz» (el-Enbiyâ : 34-35).

Şu meşhûr hadîs de bu husûsda kuvvetli bir delildir :

Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) hayâtının sonunda bir kerre bize yatsuyu kıldırdı. Selâm verince ayağa kalktı ve : «Bu geceyi görüyorsunuz ya, işte bu geceden itibaren yüz sene başında (bu gün) yeryüzünde olanlardan hiçbir kimse kalmıyacaktır» buyurdu (Buhârî, ilim, bâbu's-samer f'l-ilim, I, 66 -56-; ve : Buhârî, Mevâkîtu's-salât, bâbu zikri'l-ıfâ ve'l-ateme, I, 234 -41-).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٤٤ - كتاب فضائل الصحابة رضي الله تعالى عنهم

(١) باب من فضائل أبي بكر الصديق، رضي الله عنه

١ - (٢٣٨١) حدثني زهير بن حرب وعبد بن حميد وعبد الله بن عبد الرحمن الدارمي (قال عبد الله: أخبرنا. وقال الآخرون: حدثنا) جبان بن هلال. حدثنا همام. حدثنا ثابت. حدثنا أنس بن مالك؛ أن أبا بكر الصديق حدثه قال: نظرت إلى أقدام المشركين على رؤسنا ونحن في الغار. فقلت: يا رسول الله! لو أن أحدهم نظر إلى قدميه أبصرنا تحت قدميه. فقال: «يا أبا بكر! ما ظنك باثنين الله ثالثهما».

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

44 — KİTÂBU FADÂİLİ'S - SAHÂBE¹ — R —

(Sahâbîlerin fazîletleri kitâbı)

(1) EBÛ BEKR ES-SİDDİK (R) IN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

1. *Sahâbe*, sâhibin cem'idir. Bu kelime lûgat i'tibârıyla suhbet eden, hüsni muâşeret eden yâr ve arkadaş demektir. Hadîsiler arasında sahâbînin en meşhûr ta'rîfini Buhârî yapmıştır: «Muslimanlardan Peygamber (S) ile suhbet eden, yahut Rasûlullah'ı gören (ve musliman olarak ölen) kişi Peygamber'in sahâbîlerindendir» (Buhârî, *fadâilu ashâbi'n-Nabiyy*).

Bu ta'rife göre sahâbe iki kısım oluyor: Peygamberle görüşen, Peygamber'i gören. Peygamber'le görüşmek, onu görmeği gerektirirse de burada öyle bir gereklilik yoktur. Çünkü Abdullah ibn Ummi Mektûm, Peygamber'in suhbetlerinde bulunan ve suhbeti âyetle te'yîd edilmiş bulunan bir sahâbî iken gözlerindeki körlük ârızası ile Rasûlullah'ı görmek şerefine nâil olamamıştır.

Peygamber'ini gören ve onunla suhbet eden saadet asrı muslimanları başlıca iki toplu kısma ayırır: Muhâcirler, Ensâr. *Muhâcirler*, Allah için, İslâm dinin kurulub yükselmesi için yurtlarını bırakarak Medîne'ye göç eden muslimanlardır. *Ensâr* da Medîne'lilerdir ki Evs ve Hazrec kabileleri halkı ile bunların emânı altında bulunub bunlara tâbi' olan muslimanlardır. Bu ilk iki gurub muslimanlar Kur'ân'ın bir çok yerinde, Peygamber'in hadîslerinde medh edilmişlerdir.

1 (2381) : Enes ibn Mâlik (R) tahdis etti ki, ona da Ebû Bekr Sıddîk (R) tahdis edib şöyle demiştir : Biz Mağarada iken başlarımızın üstünde (bizi aramağa gelen) müşriklerin ayaklarına bakdım. Bunun üzerine ben :

— Yâ Rasûlallah! Bunlardan biri eğilib de ayaklarına baksâ bizi muhakkak ayaklarının altında görecekdir dedim. Rasûlullah (S) :

— Yâ Ebâ Bekr! Üçüncüleri Allah olan iki kimseyi ne zannediyorsun? buyurdu²

٢ — (٢٣٨٢) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جُمَيْرٍ بْنُ جُمَيْرٍ بْنُ يَحْيَى بْنِ خَالِدٍ. حَدَّثَنَا مَعْنٌ. حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ عُثَيْدِ بْنِ حُنَيْنٍ، عَنْ أَبِي سَمِيدٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ «عَبْدُ خَيْرِهُ اللَّهُ بَيْنَ أَنْ يُؤْتِيَهُ زَهْرَةُ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ. فَاخْتَارَ مَا عِنْدَهُ» فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ. وَبَكَى. فَقَالَ : فَدَيْنَاكَ يَا أَبَانَا وَأُمَّهَاتِنَا. قَالَ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هُوَ الْمُخَيَّرُ. وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ أَعْلَمَنَا بِهِ. وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِنْ أَمِنَ النَّاسُ عَلَى فِي مَالِهِ وَصُحْبَتِهِ أَبُو بَكْرٍ. وَلَوْ كُنْتُ تُخِذُ أَخْلِي لَا تَخَذُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا. وَلَكِنْ أَخُوهُ الْإِسْلَامِ. لَا تُبْقَيْنَ فِي الْمَسْجِدِ خَوْخَةً إِلَّا خَوْخَةُ أَبِي بَكْرٍ».

(...) حَدَّثَنَا سَمِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ. حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ سَالِمٍ، أَبِي النَّضْرِ، عَنْ عُثَيْدِ بْنِ حُنَيْنٍ وَبُسَيْرِ بْنِ سَمِيدٍ، عَنْ أَبِي سَمِيدٍ الْخُدْرِيِّ. قَالَ: خُطِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّاسَ يَوْمًا. يَمِثِلُ حَدِيثَ مَالِكٍ.

2 — (2382) : Ebû Saîd Hudrî (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) minber üzerine oturdu ve müteâkiben : «Bir kul ki yüce Allâh onu dünyânın ni'metlerinden (istediği kadar) vermekle kendi nezdinde olan (ukbâ ni'metleri) arasında muhayyer kıldı. O da Allah nezdindeki ihtiyâr etdi» tuyurdu. Bu söz üzerine Ebû Bekr ağladı, ağladı da : Atalarımız ve analarımız sana fedâ olsun! dedi. Râvî der ki : İşte Rasûlullah, o muhayyer kılınan kul imiş, Ebû Bekr onu hepimizden iyi bilmekte imiş. Rasûlullah (Ebû Bekr'i ağlarken görünce) şöyle buyurdu : «Muhakkak ki arkadaşlığı husûsunda da malı husûsunda da insan-

2. Hicret sırasında olan bu vak'ayı Kur'ân şu âyeti ile işâret etmektedir : «Eğer siz ona yardım etmezseniz, kâfirler onu çıkardıkları zaman bizzât Allah ona yardım etmiştir. O ikinin ikincisinden ibâretti. O zaman onlar mağarada idiler. Peygamber o vakit arkadaşına : Tasalanma, Allah hiç şüphe yok bizimle beraberdir diyordu. Allah onun üzerine sekînetini indirdi ve onu görmediğiniz ordularla te'yîd eyledi de : وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا = KÂFIRLERİN KELİMESİNİ EN ALÇAK ETDİ, ALLAH'IN KELİMESİ İSE EN YÜKSK O. Allah mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir» (et-Tevbe : 40).

ların bana en çok ihsânlısı Ebû Bekr'dir³. (Ummetlinden) kendime bir halîl edineydim, muhakkak Ebû Bekr'i bir halîl edlirdim. Lâkin İslâm yüzünden (hâsıl) olan kardeşlik (şahsî dostluktan esdaldır). Mescidde Ebû Bekr'in kapusundan başka hiçbir küçük kapu bırakılmasın⁴.

() : Buradaki râviler de Ebû Saîd Hudrî'nin : Rasûlullah bir gün insanlara şöyle hitâb etti dediğini İmâm Mâlik'in yukarıki hadisi gibi rivâyet etmişlerdir.

٣ -- (٢٢٨٢) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ رَجَاءَ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي الْأَمْزِيلِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ ، قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ يُحَدِّثُ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا . وَلَئِكَنتُهُ أَخِي وَصَاحِبِي . وَقَدْ اتَّخَذَ اللَّهُ ، عَزَّ وَجَلَّ ، صَاحِبَكُمْ خَلِيلًا » .

3. Ebû Bekr'in suhbeti ummetden hiçbir kimsenin mechûlu olmayacak derecede mütevatir olmakla beraber bu suhbetin bir husûsiyyeti daha vardır ki « ثَانِي اثْنَيْنِ إِذَا مَا فِي النَّارِ »

O, ikinin ikincisinden ibârettir. O zaman onlar mağarada idiler. Peygamber o vakit arkadaşına : *Tasalanma, Allah hiç şüpheli yok bizimle beraberdir diyordu* (et-Tevbe : 40) nassı ile de sâbit olmasıdır. Ebû Bekr'in Rasûlullah'ın sahâbisi olduğuna Allah şahiddir. Suhbeti tevâtüren ma'lûm olan herhangi bir sahâbînin bu faziletini inkâr etmek insanı câhilane bir bid'ate soksa bile küfür derecesine indirmez. Bundan yalnız Ebû Bekr müstesnâdır ki onun suhbetini tanımamak Kur'anın nassını tanımamaktır yani küfürdür. Ebû Bekr Peygamber'in suhbetine o kadar bağlı idi ki — Peygamberin emri ile hacc ve gazâ gibi bazı münferid seferler istisnâ edilirse — seferde hizada Peygamberden hiç ayrılmamışdır. En tehlikeli yerde hep beraberdi. Her nerede olsa onun yardımcısı olurdu. Gâr da onun canfedâ refikî o idi. Uhud'da, Huneyn'de herkesin başı sıkılıp dağıldığı dakikalarda can siperi olmuş, evlâd ve iyâlini, mâl ve menâlini hep onun yoluna fedâ etmişti. O derecede ki Peygamber Ebû Bekr'in malında, kendi malında tasarruf eder gibi tasarruf buyururdu. Ebû Bekr iymân ettiği gün kırk bin dirhem veya dinâr malı vardı. Hicret ettikleri gün yalnız beş bin dirhem veya dinârı kalmışdı ki üst tarafını da elinde kalan meblağı da hep Allah ve Rasûlu yolunda sarf etmiştir. Ez cümle mu'min olduklarından dolayı müşriklerin işkencelerine ma'rûz kalan Bilâl ve Âmir ibn Fuheyre gibi altı yahut yedi kişiyi karşılıksız olarak satın alıp âzâd ederek kölelikten ve işkencelerden kurtarmışdır. Velleyl sûresinin son kısmı da o cömertliğin rahmânın arşından inen tasdiyk burhânıdır.

4. Peygamber'in mescidinin etrafı zevcelerinin her birine tahsis edilen hücreler ile ve bir de büyük muhâcirlerin meskenleri ile çevrilmişdi. Bunların her birinden mescide kolayca girebilmek için oraya açılır küçük birer kapu vardı. Bu kapulara burada olduğu gibi bazı rivâyetlerde *Havha* denilmiştir. Sahâbîler, Ebû Bekr'in kapusundan başka bütün kapuların kapatılması hakkındaki bu emri, halîfeliğine — diğer işâretlere ilâveten — bir işâret saymışlardır. İbn Abbâs'dan gelen hadis bu husûsu daha tafsilli ifâde etmektedir : Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) vefâtı ile nihâyetlenen hastalığı esnasında başını bir bez ile bağlamış olduğu halde mescide çıkıp minbere oturdu. Müteâkiben Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra şöyle buyurdu : « İnsanlar içinde nefsi ve malı i'tibârıyla benim üzerimde Ebû Bekr ibn Ebî Kuhâfe'den ziyâde menn ve atâsı olan kimse yoktur. İnsanlar içinden bir halîl edineydim Ebû Bekr'i »

3 -- (2383) : İsmâîl ibn Racâ dedi ki : Ben Abdullah ibn Ebl'l-Huzeyl'den işitdim, Ebu'l-Ahvas'dan tahdîs ediyordu. Dedi ki : Ben Abdullah ibn Mes'ûd (R) dan işitdim Peygamber'den tahdîs ediyordu : Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Bir halîl edineydim, muhakkak Ebû Bekr'i (kendime) halîl edinirdim. Lâkin o benim kardeşim ve sâhibimdir. Azîz ve Celîl olan Allah da ben sâhibinizi bir halîl edinmiştir»⁵.

٤ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَالْأَقْظَابِيُّ ابْنُ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ «لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أُمَّتِي أَحَدًا خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ» .

4 — () : Buradaki râvîler de yine Abdullah ibn Mes'ûd (R) dan; Peygamber (S) in : «Ummetimden bir kimseyi kendime halîl edineydim, muhakkak Ebû Bekr'i edinirdim» buyurduğunu rivâyet etdiler.

٥ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو عُمَيْسٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ ابْنَ أَبِي نُحَافَةَ خَلِيلًا» .

5 — () : Abdullah ibn Mes'ûd (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bir halîl edineydim, muhakkak Ebû Kuhâfe'nin oğlunu (kendime) halîl edinirdim.»⁶.

(kendime) halîl edinirdim. Lâkin İslâm yüzünden olan hullet efdaldır. Ebû Bekr'in kapusundan başka bu mesciddeki kapuların hepsini tarafımdan kapatınız» (Buhârî, sâ-lât, bâbu'l-havvâti ve'l-memerrî fi'l-mesâid, I, 20, •126•).

5. Hullet, dostluk demektir. Meveddet ve mehabbet de o ma'nâda ise de hulletde — helilden başka hiçbir kimseye ve hiçbir şeye mahabbete yer bırakmayacak derecede mahabbetin isti'lâsı altında bulunmak gibi — bir ihtisâs ma'nâsı vardır. Peygamberimiz de büyük dedesi Peygamberler babası İbrâhîm peygamber gibi Halîlu'llah'dır. Hullet, ortaklık kabul etmeyen bir nevi mahabbettir ki Peygamber bunu Rabbına tahsis etmiştir. Gerçi bu nevi mahabbet bütün peygamberlerde vardı. Fakat HALİLULLAH lakabı Ebu'l-Enbiyâ ile Hâtemu'l-Enbiyâ'ya hâsır. İşte bu hadis Peygamberimizin de HALİLULLAH olduğunun şâhididir.

6. Ebû Bekr'in babası, Ebû Kuhâfe Usmân ibn Âmir Teymî, Mekke fethi günü oğlu Ebû Bekr tarafından Peygamber'in huzûruna getirilmek sûretiyle iymân etmiş ve Umer'in hilâfeti günlerinde 97 yaşında vefât etmiştir. Kendisi sahâbî olduğu gibi neslinden üç batın sahâbî gelmiştir. Bu husûsiyet hiç kimseye nasîb olmamıştır.

٦ - (...) حَدَّثَنَا عُمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) جَرِيرٌ عَنْ مُعِيذَةَ ، عَنْ وَاصِلِ بْنِ حَيَّانَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي الْهَدَيْلِ ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ : « أَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ خَلِيلًا ، لَا تَأْخُذْتُ ابْنَ أَبِي فُعَافَةَ خَلِيلًا . وَلَا بَكْرَ بْنَ أَبِي شَيْبَةَ خَلِيلًا » .

6 — () : Abdullah (ibn Mes'ûd R) dan, Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Eğer ben yer ahâlisinden bir halil edineydim, muhakkak Ebû Kuhâfe oğlunu (kendime) bir halil edinirdim. Velâkin (ben) sâhibiniz Halîlu'llah'dır».

٧ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكَيْعٌ . ع وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ثُمَيْرٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجَعُ (وَالْأَفْظُ أَهْمًا) قَالَا : حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَلَا إِنِّي أَبْرَأُ إِلَى كُلِّ خَلٍّ مِنْ خَلِيٍّ . وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلًا لَا تَأْخُذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا . إِنَّ صَاحِبَكُمْ خَلِيلُ اللَّهِ » .

7 — () : Abdullah (ibn Mes'ûd R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Haberiniz olsun ki ben (Allah'dan başka) her halîlin hulletinden (yani sırrıma vâkıf olacak derecede sıkı dostluk etmekden) berîm. Eğer ben bir halîl edineydim, muhakkak Ebû Bekr'i kendime halîl edinirdim. Hiç şüphesiz ki sâhibiniz Halîlu'llah'dır».

٨ - (٢٣٨٤) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْعَاصِ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَهُ عَلَى جَيْشٍ ذَاتِ السَّلَاسِلِ . فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ : أَيُّ النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيْكَ ؟ قَالَ « مَايَشَةُ » قُلْتُ : مِنْ الرِّجَالِ ؟ قَالَ « أَبُو هَا » قُلْتُ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ « عُمَرُ » فَقَدْ رَجَلَا .

8 — (2384) : Amru'bnu'l-Âs (R) şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) onu Zâtu Selâsil (gazâsı için hazırlanan) asker üzerine kumandan yapıp göndermişti. (Amr dedi ki :) Bu seferden döndüğümüzde Rasûlullah'a geldim ve :

— İnsanlar içinde sana en sevgili olan kimdir? diye sordum. Rasûlullah :

— Âişe'dir buyurdu. Ben :

— Erkeklerden kimdir? dedim. Rasûlullah :

Âişe'nin babasıdır buyurdu. Ben :

Sonra kimdir dedim? Rasûlullah :

Umer'dir buyurdu. Sonra bir takım kimselerin adlarını saydı 7.

٩ - (٢٣٨٥) وَحَدَّثَنِی الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ الْخَلَوَانِیُّ . حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ عَنْ أَبِي مُعْمِسٍ . ع وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو مُعْمِسٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ . سَمِعْتُ عَائِشَةَ ، وَسُئِلَتْ : مَنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُسْتَخْلِفًا لَوْ اسْتَخْلَفَهُ ؟ قَالَتْ : أَبُو بَكْرٍ . فَقِيلَ لَهَا : ثُمَّ مَنْ ؟ بَعْدَ أَبِي بَكْرٍ . قَالَتْ : عُمَرُ . ثُمَّ قِيلَ لَهَا : مَنْ ؟ بَعْدَ عُمَرَ . قَالَتْ : أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجُرَّاحِ . ثُمَّ انْتَهَتْ إِلَى هَذَا .

9 — (2385) : Ebû Muleyke'den, (şöyle demiştir) : Ben Âişe'den işitdim; Âişe'ye : Rasûlullah yerine bir halîfe bırakacak olsaydı, kimi halîfe bırakırdı? diye soruldu. Âişe (R) :

- Ebû Bekr dedi. Bu sefer kendisine :
- Ebû Bekr'den sonra kim? denildi. Âişe :
- Umer dedi. Sonra kendisine :
- Umer'in ardından kim? denildi. Âişe :
- Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'dır dedi, sonra Ebû Ubeyde'de durdu.

١٠ - (٢٣٨٦) حَدَّثَنِی عِبَادُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ . أَخْبَرَنِی أَبِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَبْرِ ابْنِ مُطْعِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا . فَأَمَرَهَا أَنْ تَرْجِعَ إِلَيْهِ . فَقَالَتْ :

7. Bu Zâtu Selâsil seferi, Beliy, Uzre, Benû'l-Keyn adlarındaki üç büyük kabilenin bir birlik kurarak İslâm aleyhine harekete geçmeleri üzerine yedinci veya sekizinci hicret yılında yapılmıştı. Peygamber bunu haber alınca , mr'ı çağırdı, eline beyaz bir bayrak verdi. İçlerinde Ebû Bekr ve Umer'in de bulunduğu üç yüz kişilik bir orduya kumandan yaptı. Halbuki Amru'bnü Âs, Hâlid ibn Velid ile beraber bu sene içinde musliman olmuşdu. Amr Arabların dâhillerinden bulunduğundan bu ta'yin onu te'lif ve taltif idi. Hâlid'i de, Ali beraber Yemen'e göndermişti. Amr'ın ardından Ebû Ubeyde ibn Cerrâhı da iki yüz kişilik bir kuvvetle yardımcı gönderdi. Ebû Ubeyde'ye, Amr ile ihtilâf çıkarmamasını da tenbih etdi. Bu seferden muzaffer dönen Amr, hem bu zaferden, hem kumandanlık tevcihinden cesâretle Peygamber'in huzûrunda bu suâlleri sormuşdu ve «seni» diye cevâb verileceğini umuyordu. Fakat Rasûlullah Amr'ın içinde yanan ihtirâsı pek iyi bildiği için : Âişe'yi severim diye atlatmak istedi. Fakat Amr suâlinde ısrâr edince derecelerine göre sahâbilerin büyüklerini saymaya başladı. Amr bakdı ki her suhâbî İslâm'daki kademine ve hizmetine göre mevkiini alıyor ve kendisi sona kalıyor, bunun üzerine : Artık sükût etmeğe mecbûr oldum diyor.

يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَرَأَيْتَ إِنْ جِئْتُ فَلَمْ أَجِدَكَ؟ قَالَ أَرَى : كَأَنَّهُا تَعْنِي الْمَوْتَ - قَالَ « فَإِنْ لَمْ تَجِدْنِي فَأَنْتِ أَبَا بَكْرٍ » .

(..) وَحَدَّثَنِيهِ حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا يَمْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِيهِ . أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جُبَيْرٍ بْنِ مُطْعِمٍ : أَنَّ أَبَاهُ جُبَيْرَ بْنَ مُطْعِمٍ أَخْبَرَهُ : أَنَّ امْرَأَةً أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَكَلَّمَتْهُ فِي شَيْءٍ . فَأَمَرَهَا بِأَمْرٍ . يَثْبُلُ حَدِيثَ عَبَّادِ بْنِ مُوسَى .

10 — (2386) : Muhammed ibn Cübeyr, babası Cubeyr ibn Mut'im'dan (şöyle demiştir) : Bir kadın Rasûlullah (S) dan bir şey istemişti. Rasûlullah da kadına, kendisine tekrar mürâcaat etmesini emretmişti. Bunun üzerine kadın :

— Yâ Rasûlallah! Ben gelirim de seni bulamazsam ne buyurursunuz? dedi. — Babam Cubeyr : Kadın, bu sözü ile sanki ölümü kasdetmekdedir dedi — Rasûlullah :

— Şâyet beni bulamazsan Ebû Bekr'e mürâcaat et buyurdu.

() : Buradaki râvî de : Bana Muhammed ibn Cübeyr ibn Mut'im haber verdi. Ona da babası Cubeyr ibn Mut'im şöyle haber verdi : Bir kadın Peygamber'e gelip onunla bir şey husûsunda konuştu. Peygamber de kadına bir şey ile emretti... diyerek (10 rakamlı) Abbâd ibn Mûsâ hadîsi gibi rivâyet etmiştir.

١١ — (٢٣٨٧) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فِي مَرَضِهِ « ادْعِي لِي أَبَا بَكْرٍ ، وَأَخْلِكِ ، حَتَّى أَكْتُبَ كِتَابًا . فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَتَمَنَّيَ مُتَمِّنٌّ وَيَقُولَ قَائِلٌ : أَنَا أَوْلَى . وَيَأْتِي اللَّهَ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَّا أَبَا بَكْرٍ » .

11 — (2387) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) hastalığı içinde bana şöyle buyurdu : «Bana Ebû Bekr'i ve kardeşin (Abdurrahmân) ı çağır da bir mektûb yazdırayım. Çünkü ben bir heveskârın temennî ve arzuya düşmesinden ve bir sözcünün de : Ben daha haklıyım demesinden endişe ederim. Halbuki Allah ve mu'minler Ebû Bekr'den başkasına rızâ göstermez».

۱۲ - (۱۰۲۸) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَرَارِيُّ عَنْ يَزِيدَ (وَهُوَ ابْنُ كَيْسَانَ) ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ الْأَشْجَعِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَنْ أَصْبَحَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ صَائِمًا ؟ » قَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَنَا . قَالَ « فَمَنْ تَبِعَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ جَنَازَةً ؟ » قَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَنَا . قَالَ « فَمَنْ أَطْعَمَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ مِسْكِينًا ؟ » قَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَنَا . قَالَ « فَمَنْ عَادَ مِنْكُمْ الْيَوْمَ مَرِيضًا ؟ » قَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَنَا . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا اجْتَمَعَنَ فِي امْرِئٍ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ » .

12 — (1028) * : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullâh (S) :

- Bu gün içinizden oruçlu olan kimdir? diye sordu. Ebû Bekr :
- Ben oruçluyum dedi. Rasûlullah :
- Bu gün sizden kim bir cenâzenin ardından gitti? dedi. Ebû Bekr :
- Ben gittim cevâbını verdi. Rasûlullah :
- Sizden bugün kim bir miskini doyurdu? dedi. Ebû Bekr :
- Ben diye cevâb verdi. Rasûlullah :
- Sizden bugün bir hasta ziyâreti yapan kimdir? diye sordu. Ebû Bekr :
- Ben, diye cevâbladı. Bunun üzerine Rasûlullah :
- Bunlar bir kimsede toplandı mı o insan muhakkak cennete girmişdir buyurdu.

۱۳ - (۲۳۸۸) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنُ سَرِجٍ وَحَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّهُمَا سَمِيًا أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَتَنَمَّا رَجُلٌ يَسُوقُ بَقَرَةً لَهُ ، فَذَحَلَ عَلَيْهَا ، التَفَتَتْ إِلَيْهِ الْبَقَرَةُ فَقَالَتْ : إِنِّي لَمْ أَخْلُقْ لِهَذَا . وَلَكِنِّي لَأَعْمَا خُلِقْتُ لِلْحَرْتِ » . فَقَالَ النَّاسُ : سُبْحَانَ اللَّهِ ! نَعَجَبًا وَفَزَعًا . أَبَقَرَةٌ تَكَلَّمُ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَإِنِّي أُوْمِنُ بِهِ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ » .

8. Bu hadis *Muslim Tercemesi, Kitâbu'z-zekât, hem sadaka vermeği, hem de hayır amel-lerini cem' edenler bâbında 87 - (1028) inci olarak geçmişti.*

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «بَيْنَا رَاجِعٌ فِي غَنَيبِهِ ، مَذَا عَالِيهِ الذَّنْبُ فَأَخَذَ مِنْهَا شَاةً . فَطَلَبَهُ الرَّاعِي حَتَّى اسْتَنْقَذَهَا مِنْهُ . فَاتَّخَذَتْ إِلَيْهِ الذَّنْبُ فَقَالَ لَهُ : «مَنْ أَمَا يَوْمَ السَّبْعِ ، يَوْمَ لَيْسَ لَهَا رَاجِعٌ غَيْرِي» ؟ فَقَالَ النَّاسُ : «سُبْحَانَ اللَّهِ ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «فَأَنَّى أَوْ مِنْ بَدَلِكَ . أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ» .

(...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، فِعْصَةُ الشَّاةِ وَالذَّنْبِ . وَلَمْ يَذْكُرْ قِصَّةَ الْبَقَرَةِ .

(..) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْخَفَرِيُّ عَنْ سُفْيَانَ . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ يُونُسَ عَنِ الزُّهْرِيِّ . وَفِي حَدِيثِهِمَا ذِكْرُ الْبَقَرَةِ وَالشَّاةِ مَعًا . وَقَالَا فِي حَدِيثِهِمَا : « فَأَنَّى أَوْ مِنْ بِهِ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ » وَمَا هُمَا فَنَمَّ .

(..) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ يَسَعِرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ سَمِيدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

13 — (2388) : İbn Şihâb'dan : Bana Saîd ibn Müseyyeb ile Ebû Seleme ibn Abdîrrahmân tahdîs etdiler. Onlar Ebû Hureyre (R) den şöyle derken işitmişlerdir : Rasûlullah (S) : «Bir kimse kendisine âid bir sığırı üzerine yük yükleyerek sevk ederken, sığır o şahsa doğru döndü de : Ben bu iş için yaradılmadım. Lâkin ben ancak ekincilik için yaradıldım dedi» buyurdu. Bunun üzerine insanlar taaccub ve dehşetle : SUBHÂNALLAH! Bir sığır kelâm eder mi? dediler. Onların bunu garîb görmeleri üzerine Rasûlullah : «Ben buna inanıyorum, Ebû Bekr de, Umer de» buyurdu.

Ebû Hureyre dedi ki : Rasûlullah şöyle buyurdu : «Bir çoban, koyun sürüsü içinde bulunurken sürüye bir kurt saldırdı ve koyunlardan birini alıp götürdü. Çoban da onu aradı ve nihâyet o koyunu kurttan kurtardı. Bunun üzerine kurt çobana dönüb : Kurtların seni koyunlarından tard edib, benim onlar arasında kalacağım gün, ihtiyarlayan dolayısıyla onların benden başka bir çobanı da olmayacağı gün, onları benden kim kurtarır? dedi». Halk (bunu garîbsiyerek) : SUBHÂNALLAH! dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah : «Ben buna iymân ediyorum, Ebû Bekr de, Umer de (iymân ediyorlar)» buyurdu⁹.

() : Buradaki râvî de İbn Şihâb'dan bu isnâd ile o koyun ve kurt kıssasını rivâyet etti fakat sığır kıssasını rivâyet etmedi.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den Yûnus'un Zuhri'den rivâyet ettiği (13 rakamlı) hadîsin ma'nâsı ile rivâyet etmişlerdir. Bunların hadîslerinde de sığır ve koyunun zikri beraberce mevcûddur. Ve bunlar hadîslerinde; Ebû Bekr ile Umer orada yoklarken «ben buna iymân ediyorum, Ebû Bekr de, Umer de iymân ediyorlar» buyurdu demişlerdir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Sa'd ibn İbrâhîm'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den olmak üzere aynı hadîsi rivâyet etmişlerdir.

9. Bu hadîsdeki : «Ben buna inanıyorum, Ebû Bekr ile Umer de inanıyorlar» cümlesi, Rasûlullah'ın haber verdiği husûslarda Ebû Bekr ile Umer'in hiç tereddüd etmeksizin iymân etmeleri ve Peygamber'e her husûsda en yüksek derecede teslimiyetlerini çok belîğ sûrette göstermektedir.

Ebû Bekr'in Rasûlullah'ın ölümü üzerine söylediği nutuk ondaki dirâyeti, faziletinin kemâlini, Rasûlullah'ın teşhîs ve tercihindeki isâbetinin hârika timsâlidir :

Zuhri şöyle dedi : Bana Ebû Seleme haber verdi ki, ona da Peygamber'in zevcesi Âişe (R) haber verib şöyle demiştir : (Peygamber'in vefâtı üzerine) Ebû Bekr Sunh mahallesindeki meskeninden atma binib mescide geldi. Atandan inib mescide girdiğinde (mesciddeki cemâatin kalabalığına rağmen) kimseye bir şey söylemeyib doğru Âişe'nin odasına girdi. Hemen Peygamber'e yaklaştı. Peygamber'in yüzü bir Yemen bürdesi ile örtülü idi. Yüzünden örtüyü kaldırdı sonra o yüzün üzerine kapandı, onu öpdü ve ağlamağa başladı. Bunu müteâkib : Ey Allah'ın Peygamber'i! Babam, anam sana fedâ olsun! Allah sana bu ölüm şiddetinden başka ikinci bir ölüm vermiyecektir. Mukadder olan bu ölüm geçidini ise şimdi atlamış bulunuyorsun diye hüznün izhâr eyledi.

Râvî Ebû Seleme dedi ki : İbn Abbâs da bana şunu haber verdi : Ebû Bekr, Âişe'nin odasından çıktı (o sırada) Umer : Her kim Muhammed'e öldü derse ikiye biçirim diye insanlara söyleniyordu. Ebû Bekr ona :

— Otur! dedi. Fakat Umer (dehşetinden) oturmadı. Ebû Bekr bir kerre daha :

— Otur! dedi. Umer yine oturmadı. Bunun üzerine Ebû Bekr (yüksek sesle) şehâdet getirdi. Bunun üzerine halk Umer'i bırakıb Ebû Bekr'in yanına geldi. Ebû Bekr şöyle bir hutbe irâd etti : Allâh'a hamdu senâ etdikden sonra şöyle dedi :

«Sizden her kim Muhammed'e tapıyorsa bilsin ki Muhammed ölmüşdür. Kim ki Allah'a ibâdet ediyorsa bilsin ki Allah daima diridir, ölümsüzdür. Yüce Allâh : Muhammed bir rasûlden başka bir şey değildir. Ondan evvel nice Rasûller gelib geçmişdir. Şimdi o ölür yahut öldürülürse ökçelerinizin üstünde gerisin geriye mi döneceksiniz? Kim iki ökçeği üzerine geriye dönerse, elbette Allah'a hiçbir şeyle zarar yapmış olmaz. Allah şükredenlere mükâfat verecektir» (Âlu Imrân : 144) buyurdu.

İbn Abbâs rivâyetine devâm ederek : Allah'a yemin ederim ki Ebû Bekr bu âyeti okuyana kadar sahâbîler bu âyeti hiç bilmiyorlar gibi idiler. Güya Allah bu âyeti yeni indirmişdi. Sanki onlar Ebû Bekr'den yeni duyub öğreniyorlardı. Her işiden sahâbî muhakkak âyeti (hayret içinde) dili ile okuyordu (Buhârî, cendiz, bâbu'd-duhûl ale'l-meyyit bu'de'l-mevtî izâ udrice fi kefenihî, II, 151, «5»).

(۲) باب من فضائل عمر، رضي الله تعالى عنه

۱۴ - (۲۳۸۹) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ خَمْرٍو الْأَشْجَعِيُّ وَأَبُو الرَّبِيعِ الْعَشِكِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ - وَاللَّهْطُ لِأَبِي كُرَيْبٍ - (قَالَ أَبُو الرَّبِيعِ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا) ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ عُمَرَ ابْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ ، مَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : وَضَعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ عَلَى سِرِيرِهِ . سَكَدَهُ النَّاسُ يَدْعُونَ وَيُمْنُونَ وَيُصَلُّونَ عَلَيْهِ . قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ . وَأَنَا فِيهِمْ . قَالَ فَلَمْ يَرْنِي إِلَّا بِرَجُلٍ قَدْ أَخَذَ بِعَشِكِي مِنْ وَرَائِي . فَالْتَفَتُ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ عَلِيٌّ . فَبَرَّحَمَ عَلِيٌّ عُمَرَ وَقَالَ : مَا خَافَتِ أَحَدًا أَحَبَّ إِلَيَّ ، أَنْ أَلْقَى اللَّهَ بِثَلَاثِ عَمَلَةٍ . وَنَكَ . وَإِنَّمِ اللَّهُ ! إِنْ كُنْتُ لَأُظَنُّ أَنْ يُخَفِّمَ اللَّهُ مَعَ سَاجِدِيكَ . وَذَلِكَ أَنِّي كُنْتُ أَكْثَرُ أَسْمَعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « جِئْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ . وَدَخَلْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ . وَخَرَجْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ » . فَإِنْ كُنْتُ لَأَرْجُو ، أَوْ لَأُظَنُّ ، أَنْ يُخَفِّمَ اللَّهُ مَعَهُمَا .

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ،

بِثَلَاثِ عَمَلَةٍ .

(2) UMER İBN HATTÂB (R) IN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ¹⁰

14 — (2389) : İbn Ebî Muleyke dedi ki : Ben İbn Abbâs (R) dan işitdim şöyle diyordu : Umer ibn Hattâb (R vefât ettiğinde) seririnin üzerine konuldu. Müteâkiben halk onun etrafını çevre kuşatdılar da kaldırılmasından evvel duâ ediyor, senâ ediyor ve kendisine salât ediyorlardı. Ben de onların içinde bulunuyordum. Beni arkamdan omuzumu tutan bir adamdan başka hiç bir şey heyecanlanıdırmadı. Ben ona doğru dönüb bakdım ki o Ali'dir. Ali, Umer'e rahmet okudu ve şöyle dedi : Arkanda senin kadar amelinin benzeri ile Allâh'a kavuşmaklığım bana sevimli olacak bir kimse bırakmadın! Allâh'a yemin ederim ki Al-

10. Hz. Umer'e Peygamber tarafından hak ile bâtili en kat'î sûrette fark edici ma'nâsını *Fârûk* lâkabı verilmiştir. O, hamâsetin, adâletin, mülk ve millet idâresinin, târihin her devrinde uyulmağa lâyık canlı bir örneğidir. Onun bu hârîka meziyetlerinden dolayı hakkında birçok siyer ve tabakat müellifleri müstakil eserler yazmışlardır. Bu sebeble Peygamber'in ikinci halifesinin nâmını şarkda ve garbda bilmeyen bir mütefekkir yoktur diyebiliriz. O, dünyâ târihinde adâletiyle, adâletli ve dirâyetli idâresiyle en'eski-mez insanlık âbidesinden biri olmakda devam edecektir. Allah ondan râzî olsun!

lah'ın muhakkak seni iki dostunla (Rasûlullah ve Ebû Bekr'le) beraber bulunduracağını zannetmekdeyim. Bu zannım şundandır : Çünkü ben Rasûlullah (S) dan çok defa bir düziye : «Ben Ebû Bekr ve Umer'le geldim, ben Ebû Bekr ve Umer'le girdim, ben Ebû Bekr ve Umer'le çıktım» buyururken işidirdim. İşte bundan dolayı ben Allah'ın muhakkak seni o iki dostunla beraber bulunduracağını ümid ve zannetmekdeyim.

() : Buradaki râvî de yine Umer ibn Saîd'den bu isnâd içinde yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmiştir.

١٥ - (٢٣٩٠) حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ . م وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (وَاللَّفْظُ لَهُمْ) . قَالُوا : حَدَّثَنَا يَمْعُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي أَبُو أُمَامَةَ بْنُ سَهْلٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَبْنَا أَنَا نَأْتُمُ ، رَأَيْتُ النَّاسَ يُعْرَضُونَ وَعَلَيْهِمْ قُمْصٌ . مِنْهَا مَا يَمْلُغُ الشَّيْءُ ، وَمِنْهَا مَا يَمْلُغُ دُونَ ذَلِكَ . وَمَرَّ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَعَلَيْهِ قُبَيْصٌ يَجْرُهُ » . قَالُوا : مَاذَا أَوَّلْتَ ذَلِكَ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « الدِّينَ » .

15 — (2390) : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle diyordu : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Uyuduğum esnâda gördüm ki halk (bana) arz olunuyorlar, üstlerinde de gömlekler vardı. Bu gömleklerin kimi memelere varıyor, kimi bundan aşağıya ulaşıyordu. Umer ibn Hattâb da geçti. Onun üstünde (eteklerini yerde) sürüdüğü bir gömlek vardı. Yâ Rasûlallah! Bunu ne ile yorumladın? diye sordular. «Din ile» cevâbını verdi¹¹.

١٦ - (٢٣٩١) حَدَّثَنَا حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ ؛ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ عَنْ هَمَزَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ « يَبْنَا أَنَا نَأْتُمُ . إِذْ رَأَيْتُ قَدَمًا أُنِيتُ بِهِ ، فِيهِ لَبَنٌ . فَشَرِبْتُ مِنْهُ حَتَّى إِنِّي لَأَرَى الرَّيَّ يَجْرِي فِي أَظْفَارِي . ثُمَّ أُعْطِيتُ فَضْلِي » . قَالُوا : فَمَا أَوَّلْتَ ذَلِكَ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « الْعِلْمَ » .

(...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ . م وَحَدَّثَنَا الْحُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . كِلَاهُمَا عَنْ يَمْعُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ . بِإِسْنَادِ يُونُسَ . نَحْوَ حَدِيثِهِ .

11. Ta'birciler : Uykuda gömlek görmenin ma'nâsı dindir. Gömleğin yerde sürünmesi güzel esorlerinin ve iyi âdetlerinin, kendisinin vefâtından sonra iktidâ olunmak için bâki olacağına delâlet eder, demişlerdir.

16 — (2391) : Abdullah İbn Umer'in oğlu Hamza'dan, o da babasından (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) : «Uykuda bulunduğum sırada gördüm ki bana içinde süt dolu bir kadeh getirildi. Ondan o kadar içtim ki kanıklık (alâmetlerinin) tırnaklarımdan sızdığını hâlâ duyuyorum. İçdikden sonra artığımı Umer İbn Hattâb'a verdim» buyurdu. Sahâbîler : Bunu ne ile te'vil ettin? yâ Rasûlallah! diye sordular. «İlim ile» cevâbını verdi ¹².

() : Buradaki iki tarîk râvileri de yukarıki Yûnus'un isnâdı ve onun hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

۱۷ — (۲۳۹۲) حَدَّثَنَا حَرَمَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ! أَنَّ سَمِيعَ بْنَ الْمُسَيَّبِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « يَتَنَا أَنَا فَأَتُمُّ رَأْيُنِي عَلَى قَلِيبٍ ، عَلَيْهِمْ أَذْلُ ، فَتَزَعْتُ مِنْهَا مَا شَاءَ اللَّهُ . ثُمَّ أَخَذَهَا ابْنُ أَبِي قُحَافَةَ فَتَزَعَهَا بِهَا ذُؤَبًا أَوْ ذُؤَبَيْنِ . وَفِي تَزَعِهِ ، وَاللَّهِ يَغْفِرُ لَهُ ، ضَعْفٌ . ثُمَّ اسْتَحَالَتْ غَرْبًا . فَأَخَذَهَا ابْنُ الْخَطَّابِ . فَلَمَّ أَرَا غَبْرِيًّا مِنَ النَّاسِ يَتَزَعُ تَزَعُ هَمْرَ ابْنِ الْخَطَّابِ ، حَتَّى ضَرَبَ النَّاسُ بِعَطَنِ » .

(...) وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عَقِيلُ بْنُ خَالِدٍ . مَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّافِدِ وَالْخُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ مُعَيْدٍ عَنْ مُعَيْدِ بْنِ إِسْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ . بِإِسْنَادِ يُونُسَ . نَحْوَ حَدِيثِهِ .

(...) حَدَّثَنَا الْخُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ مُعَيْدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ . قَالَ : قَالَ الْأَعْرَجُ وَغَيْرُهُ : « إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : « إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « رَأَيْتُ ابْنَ أَبِي قُحَافَةَ يَتَزَعُ » بِمَعْنَى حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ .

17 — (2392) Bize Harmeletu'bnü Yahyâ tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan haber verdi ki ona da Saîd İbn Müseyyeb haber vermiştir. Saîd de Ebû Hureyre (R) den şöyle derken işitmiştir : Ben Rasûlullah (S) dan işitdim şöyle buyuruyordu : «Ben uyuduğum esnâda kendimi duvarı örülmemiş bir kuyu başında gördüm.

12. Sûdün ilim ile tefsir edilmesine gelince, faydalarının çokluğunda, salâh sebebi olmalarında müşterek olduklarından dolayıdır. Çünkü süt çocukların gıdâsı, salâhlarının sebebi, bundan sonra da bedenleri için azıktır. İlim de âhiret ve dünyâ salâhına sebeptir.

Kuyunun üzerinde bir kova bulunuyordu. Ben hemen o kuyudan Allâh'ın dilediği kadar su çıkardım. Sonra kovayı Ebû Kuhâfe'nin oğlu aldı, o da dolu olarak bir yahut iki kova su çekti. Allah ona mağfiret eylesin! Val-lâhi onun su çekişinde bedence bir zaiflik vardı. Sonra o kova, olduğundan daha büyük bir kova hâline tahavvul etdi. Bu sefer onu Hattâb oğlu aldı. Artık ben insanlardan Umer ibn Hattâb'ın çekişi gibi kusûrsuz su çeken hiçbir abkarî (ulu ve kâmil kişi) görmedim¹³. Nihâyet insanlar kendileri ve hayvanları gereği gibi suya kandıktan sonra su yöresinde olan otlaklarına ıstirahata çekildiler¹⁴.

13. Abkar, Ca'fer vezninde Arab çölünde bir yer ismidir ki onda cinn tâifesi çoktur. Ve Yemen'de bir kasaba adıdır ki onda gâyet a'lâ ve nâzik kumaşlar dokunur. Abkarî kumaş meşhûrdur... Bir kavle göre bir yer ismidir ki insan, hayvan, kumaş ve mutlaka nâdir üstün ve garîb olan şeyler ona nisbet olunur.

Abkarî, Ca'ferî vezninde mutlaka noksân ve kusûru olmayan kâmil şeye denir. Ve bir kavmin seyyid, şerîf ve zîşânına denir. «O, kavminin abkarî yani seyyididir» denir. Güzellik, letâfet ve sâir meziyyet cihetiyle nihâyet dereceye ulaşan şeye denir ki artık onun fevkinde bir şey olmaz. Güyâ o beşeri san'atlardan olmayıp cinn ve peri san'atıdır diye taaccub olunur ola. Etli, sağlam, şedid insan ve hayvana vasfolur. Ve bir günâ fâhîr döşeme, yaygı ismidir... Abkara, antere vezninde etli, canlı, güzel kadına denir (*Kamûs ter.*).

Bu kelime er-Rahmân sûresinin 76 ncı âyetinde cennetliklerin cennette dayanıp bürüneceği çok güzel süslü ve nakışlı kumaşların ismi olarak zikredilmektedir.

Abkarî, esâsen abkare mensûb demektir. Bu kelimenin zikredildiği bir beytin izâhında şöyle demişlerdir: Abkar Yemen arâzisinde. O meskûn bir şer ve sarrafları olmakla meşhûr bir beldedir. Sarrafları olunca diğer insanları da olmağa gerekir.

Galiba bu harâb olmuş kadim bir belde imiş, nakışlı kumaşlar buna nisbet olunmuş. Sonra tanınmaz olunca onu cinne nisbet eylemişlerdir (*Hak Dîni*, VI, 4695-4696).

14. el-Atan, havz yöresinde olan deve yatağına denir. Nitekim sâir mahalde olana merâh ve me'vâ denir.

Âlimler dedi ki, bu ru'yâ Ebû Bekr ile Umer'in halifelikleri husûsunda cereyân edecek şeylerin, onların güzel sıretleri, eserlerinin zuhûru, insanların bu iki zâtlâ faydalanması gibi şeylerin vâzıh bir misâlidir. Bu iyiliklerin hepsi Peygamber'den, onun bereketinden ve suhbetinin eserlerinden alınmıştır. Çünkü Peygamber bizzât bu âsin (devleti ve insanları idâre etmek işinin) sâhibi idi. O, bu işi en büyük ve en mükemmel sûretle üzerine alıp yerine getirdi, kaidelerini kararlaştırdı, işlerini hazırlayıp usûl ve furûununu açıkladı. İnsanlar gurub gurub Allâh'ın dînine girdiler. Nihâyet Allah dînini tamamlayıp «bu gün size dîninizi kemâle erdirdim...» (el-Mâide: 3) âyetini indirdi. Sonra Peygamber vefât etti. Ebû Bekr ona iki sene ve bir kaç ay halife oldu. Peygamber'in «bir veya iki kova su çekti —şek râvidendir—» sözü ile kastedilen ma'nâ budur. Müteâkib rivâyette tasrîf edildiği gibi iki dolu kova ile bu iki sene kastedilmiştir. Ebû Bekr'in halifeliğinde irtidâd harbleri oldu. Onların arkası kesildi ve İslâm genişledi. Sonra Ebû Bekr vefât etti. Umer onun yerine halife seçildi. Onun zamanında İslâm daha da genişledi, insanların lehine İslâm hükümleri, benzeri vâki' olmayacak şekilde kararlaştı.

İçinde hayatlarının ve salâhlarının sebebi olan su bulunduğu için muslimanların işi kuyu ile ifâde edildi. Başkanları da kendilerini sulayan bir kimseye benzetildi. Başkanın onları sulaması, kendilerini salâha götürecektir işleri üzerine alması ve bütün işlerini tedbir etmesidir.

Peygamber'in Ebû Bekr hakkında «onun su çekişinde bir za'f vardı» sözüne gelince, bunda ne Ebû Bekr'in faziletinden bir indirme ve ne de onun üzerinde Umer'e bir fazilet isbâtı yoktur. Bu söz ancak başkanlık müddetlerini haber vermekten ibâret-

() : Buradaki iki tarık râvileri de Ukayl ibn Hâlid ve Sâlih'den olmak üzere (17 rakamı ile geçen) Yûnus'un isnâdı ve hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

() : Burada da Sâlih dedi ki : A'rac ve diğerleri şöyle dediler : Ebû Hureyre dedi ki : Rasûlullah : «Ben Ebû Kihâfe'nin oğlunu su çekerken gördüm...» buyurdu... Bu hadîste (17 rakamlı) Zuhri hadîsi tarzındadır.

١٨ - () : حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ حَدَّثَنَا عُمَى، عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عُمَرُو بْنُ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ أَبَا يُونُسَ ، مَوْلَى أَبِي هُرَيْرَةَ ، حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ : «يَتَنَا أَنَا نَأْتِمُّ أَرِيْتُ أَنِّي أَنْزِعُ عَلَى حَوْضِي أَسْقِي النَّاسَ . فَجَاءَنِي أَبُو بَكْرٍ فَأَخَذَ الدَّلْوَ مِنْ بَيْدِي لِيَرْوِحَنِي . فَتَزَعَّ دَلْوِي . وَفِي نَزْعِهِ ضَعْفٌ . وَاللَّهُ يَفْقِرُ لَهُ . فَجَاءَ ابْنُ الْخَطَّابِ فَأَخَذَ مِنْهُ . فَلَمْ أَرْ نَزْعَ رَجُلٍ قَطُّ أَقْوَى مِنْهُ . حَتَّى تَوَلَّى النَّاسُ ، وَالْحَوْضُ مَلآنُ يَتَفَجَّرُ » .

18 — () : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben uyurken bana gösterildi ki ben havzımın başındayım su çekiyor ve insanlara su içiriyorum. Derken benim yanıma Ebû Bekr geldi ve beni rahatlandırmak için elimden kovayı alıb iki kova su çekti. Allah ona mağfiret eylesin! Onun çekişinde bir nevi za'f vardı. Müteâkiben Hattâb oğlu geldi ve ondan kovayı aldı. Artık ben asla ondan daha kuvvetli su çeken hiç bir kimsenin su çekişini görmedim. Nihâyet insanlar (suya kanıb) arkalarına döndüler, havz ise hâlâ dobdolu su kaynayıp akar halde idi».

١٩ - (٢٢٩٣) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحُمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعْمِرٍ (وَالْأَفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ . حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ سَالِمٍ عَنْ سَالِمٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : «أَرَيْتُ كَأَنِّي أَنْزِعُ بِدَلْوِي بِكَرَّةٍ عَلَى قَلْبِي . فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَتَزَعَّ دَلْوِي أَرَدْتُ أَنْ يَنْزِعَ . فَتَزَعَّ نَزْعًا ضَعِيفًا . وَاللَّهُ ، تَبَارَكَ وَتَعَالَى ، يَفْقِرُ لَهُ . ثُمَّ جَاءَ عُمَرُ فَاسْتَقَى . فَاسْتَحَالَتْ غَرْبًا . فَلَمْ أَرْ غَبْرِيًّا مِنَ النَّاسِ يَفْقِرُ قَرِينَةً . حَتَّى رَوَى النَّاسُ وَضَرَبُوا الْعَطَنَ » .

dir. Umer'in halîfeliği uzun olub memleketler, mallar, servetler genişlediği, fetihler çoğalıp şehirler kurulduğu, divanlar tedvîr edildiği için onun devrinde insanlar birçok hayırlara nâil olmuşlardır.

Peygamber'in Ebû Bekr hakkında «Allah ona mağfiret eylesin» sözüne gelince, bunda da Ebû Bekr'de bir eksiklik ve günâhına bir işaret ma'nâsı yoktur. Bu, sadece müslimanların kendi sözlerini desdek yapageldikleri bir takviye kelimesinden ibâretdir. Hakikaten de bu ne güzel bir destektir! (Nevevî).

(. .) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ عُثْبَةَ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ رُوْبَا رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فِي أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا . يَنْخَرُ حَدِيثُهُمْ .

19 — (2393) : Abdullah ibn Umer'den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bana ru'yâda şöyle gösterildi : Sanki kendim bir kuyu başında bulunuyor ve çarklı¹⁵ bir kova ile su çekiyordum. Mûteâkiben Ebû Bekr geldi, o da bir yahut iki dolu kova su çekti. Allah Tebâreke ve Teâlâ ona mağfiret buyursun! O nisbeten zaîf bir çeğişle su çekti. Sonra Umer geldi ve (insanları, hayvanları) sulamağa başladı. Kova da olduğundan daha büyük bir kova hâline tahavvul etti. Artık ben insanlardan onun kesin amel edişi gibi iş yapar, hiç bir üstün kişi görmedim. Nihâyet bütün insanlar ve hayvanlar iyice suya kandılar da su yöresindeki istirahat yataklarına çekildiler».

() : Buradaki râvîler de Abdullah ibn Umer'in oğlu Sâlim'den, o da babasından olmak üzere Rasûlullah'ın Ebû Bekr ile Umer ibn Hattâb — Allah ikisinden de râzıy olsun — hakkındaki ru'yâsını yukarıki râvîlerin hadisleri tarzında rivâyet etmişlerdir.

٢٠ — (٢٣٩٤) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو وَابْنِ الْمُنْكَدِرِ، سَمِعَا جَابِرَ بْنَ الْأَنْبَرِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ وَعَمْرِو، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَرَأَيْتُ فِيهَا دَارًا أَوْ قَصْرًا . فَقُلْتُ : لِمَنْ هَذَا ؟ فَقَالُوا : لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَأَرَدْتُ أَنْ أَدْخُلَ . فَذَكَرْتُ غَيْرَتَكَ » فَبَسَكَ عُمَرُ وَقَالَ : أَيُّ رَسُولِ اللَّهِ ! أَوْ عَلَيْكَ يَغَارُ ؟

(...) وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو وَابْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ .

ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو، سَمِعَ جَابِرًا . ح وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّافِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ . سَمِعْتُ جَابِرًا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَمْلِكُ حَدِيثُ ابْنِ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرٍ .

20 — (2394) : Câbir (R), Peygamber'den şöyle haber veriyordu : Peygamber (S) : «(Bir kerre ru'yâmda) ben cennete girdim ve orada bir ev yahut da bir köşk gördüm. Bu köşk kimin içindir? diye

15. el-Bekre, Türkçe de tahrif ile makara ta'bir olunan kuyu çarkına denir ki değirmi bir kereste parçası olup ortasında tekerleği bulunur. Ona ip geçirip su çekerler. Bir kavle göre büyük ve dönmesi sür'atlı olan makaraya ve çıkırığa denir. (Kamûs Ter.)

sordum. Melekler : Umer İbn Hattâb içindir dediler. Oraya girmek istedim, fakat (yâ Umer!) senin kıskançlığını hatırladım (da girmekten vazgeçtim)» buyurdu. Bunu duyanca Umer ağladı ve : Ey Rasûlallah! Sana karşı da kıskançlık yapılır mı? dedi.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de İbn Münkedir'in : Câbir'den işitdim, o da Peygamber'den dediğini (20 rakamlı) İbn Numeyr ve Zuheyr hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

٢١ - (٢٣٩٥) حَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ ؛ أَنَّ ابْنَ سَهَابٍ أَخْبَرَهُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « بَيْنَا أَنَا نَأْتِمُّ إِذْ رَأَيْتُنِي فِي الْجَنَّةِ . فَإِذَا امْرَأَةٌ تَوَضَّأَتْ إِلَى جَانِبِ قَصْرِ . فَقُلْتُ : لِمَنْ هَذَا ؟ فَقَالُوا : لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَذَكَرْتُ غَيْرَةَ عُمَرَ . فَأَوَّلَيْتُ مُذْبِرًا » .

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَبَسَكَ عُمَرُ ، وَتَحَنَّنَ جَمِيعًا فِي ذَلِكَ الْمَجْلِسِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . ثُمَّ قَالَ عُمَرُ : يَا أَبَا أَنْتَ ! يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَعَلَيْكَ أَغَارُ ؟

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرُو النَّاقِدُ وَحَسَنُ الْأَخْلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ سَهَابٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

21 — (2395) : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben bir kerre uyurken kendimi ansızın cennetde gördüm. O sırada bir kadın bir köşkün yanında abdest almakda idi. (Yanımdaki meleklerle :) Bu köşk kimin içindir? diye sordum. Onlar : Umer İbn Hattâb içindir dediler. Umer'in kıskançlığını hatırladım da hemen yüzümü arkama çevirdim».

Ebû Hureyre dedi ki : (Rasûlullah'ın bu latîfeli müjdesi üzerine sevincinden) Umer ağladı. Bizler topluca bu mecliste Rasûlullah'ın maiyyetinde bulunuyorduk. Sonra Umer : Babam sana kurbân olsun, yâ Rasûlallah! Sana karşı mı kıskançlık edeceğim? dedi.

() : Buradaki râvî de İbn Şihâb'dan bu isnâd ile onun benzeri olan hadîsi rivâyet etmiştir.

۲۲ — (۲۳۹۶) حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاهِمٍ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ (يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ) . ع وَحَدَّثَنَا حَسَنُ الْخُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ (قَالَ عَبْدُ : أَخْبَرَنِي . وَقَالَ حَسَنُ : حَدَّثَنَا) يَعْقُوبُ - وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ سَعْدٍ - حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ سَهَابٍ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ : أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ سَعْدٍ بْنَ أَبِي وَثَّابٍ أَخْبَرَهُ : أَنَّ أَبَاهُ سَعْدًا قَالَ : اسْتَأْذَنَ عُمَرُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَعِنْدَهُ نِسَاءٌ مِنْ قُرَيْشٍ يُكَلِّمُهُ وَيَسْتَكْرِئُهُ . حَالِيَةً أَصَوَاتُهُنَّ . فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عُمَرُ قَمْنٌ يَتَنَدَّرْنَ الْحِجَابَ . فَأَذِنَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَضْحَكُ . فَقَالَ عُمَرُ : أَمَحَكَ اللَّهُ سِتْرَكَ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « عَجِبْتُ مِنْ هَؤُلَاءِ اللَّاتِي كُنَّ عِنْدِي . فَلَمَّا سَمِعْنَ صَوْتَكَ ابْتَدَرْنَ الْحِجَابَ » قَالَ عُمَرُ : فَأَنْتَ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَحَقُّ أَنْ يَهَبْنَ . ثُمَّ قَالَ عُمَرُ : أَيُّ عَدُوَاتِ أَنْفُسِهِنَّ ! أَنْ يَهَبْنِي وَلَا يَهَبْنَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ؟ قُلْنَ : نَعَمْ . أَنْتَ أَغْلَظُ وَأَقْظُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « وَاللَّي نَفْسِي بِيَدِهِ ! مَا لَقَيْكَ الشَّيْطَانُ فَطُ سَالِكًا فَجَا إِلَّا سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ » .

(۲۳۹۷) حَدَّثَنَا هَرُونَ بْنُ مَعْرُوفٍ . حَدَّثَنَا بِهِ عَبْدُ الرَّزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ . أَخْبَرَنِي سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَعِنْدَهُ نِسْوَةٌ قَدْ رَفَعْنَ أَصْوَاتَهُنَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عُمَرُ ابْتَدَرْنَ الْحِجَابَ . فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ .

22 — (2396) : Sa'd ibn Ebî Vakkas'ın oğlu Muhammed haber verdi ki, babası Sa'd (R) şöyle demiştir : Bir kerre Umer Rasûlullah'ın huzûruna girmek üzere izin istemişti. Halbuki bu sırada Rasûlullah'ın yanında Kureyş (kabîlesin) den bir takım kadınlar vardı. Bunlar Rasûlullah (S) ile konuşuyorlar ve sesleri Rasûlullah'ın sesinden yüksek bir tonda olarak konuşmayı çoğaltıyorlardı. Umer izin isteyince bu kadınlar hemen kalktılar ve perdeye doğru koşuşdular. Rasûlullah Umer'in gelmesine müsâade etti. Umer huzûra girdiği sırâ Rasûlullah (kadınların bu hâline) gülüyordu. Bunun üzerine Umer :

— Yâ Rasûlallah! Allah seni bütün ömrünce memnûn edib güldürsün temennisinde bulundu (ve nezâketle bu sevinmenin sebebini sormuş oluyordu). Rasûlullah cevâben :

— Yanımda bulunan şu kadınların hâline taaccub etdim : Onlar senin sesini işidince acele perdeye koşdular, buyurdu. Bunun üzerine Umer :

— Yâ Rasûlallah! Sen onların tevkîr ve ta'zîmine daha lâyıksın dedi ve kadınlara hitâben de :

— Ey nefisleri düşünün olan kadınlar! Rasûlullah'a ta'zim etmeyip de benden mi çekiniyorsunuz? dedi. Kadınlar :

— Evet senden çekiniyoruz. Çünkü sen, Rasûlullah'dan daha yoğun sözlü ve daha katı yürekliisin dediler¹⁶. Rasûlullah :

— Hayâtım elinde olan Allah'a yemin ederim ki (yâ Umer) şeytân asla seninle karşılaşmaz. Sen bir yolda giderken o muhakkak senin yolundan başka bir yola yönelir gider buyurdu.

(2397) : Buradaki râvî de Ebû Hureyre (R) den : Umer ibn Hattâb, Rasûlullah'ın huzûruna geldi. Halbuki Rasûlullah'ın yanında bir takım kadınlar vardı ki seslerini Allah'ın elçisine karşı yükseltmişlerdi. Umer içeri girme izni isteyince kadınlar perdeye koşdular diye rivâyet edib (22 rakamlı) Zuhri hadisi tarzında zikretmiştir.

٢٣ — (٢٣٩٨) حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ، أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بْنُ سَرِجٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ «قَدْ كَانَ يَكُونُ فِي الْأُمَمِ قَبْلَكُمْ مُحَدَّثُونَ. فَإِنْ يَكُنْ فِي أُمَّتِي مِنْهُمْ أَحَدٌ، فَإِنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ مِنْهُمْ». قَالَ ابْنُ وَهْبٍ: تَفْسِيرُ مُحَدَّثُونَ مُلْهَمُونَ.

(...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ. ع. وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ النَّافِدِ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ. كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

23 — (2398) : Âişe (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Sizden önceki ümmetler içinde bir takım muhaddesûn (kendilerine Allah tarafından söz söylenen) kişiler var ola gelmiştir. Eğer benim ümmetim içinde de bunlardan bir kimse bulunursa (ki bulunacaktır) muhakkak Umer ibn Hattâb onlardandır».

Râvî İbn Vehb : Muhaddesûn'un tefsiri, kendilerine ilhâm edilenlerdir demiştir¹⁷.

16. Kadınların ef'alu tafdîl sigası ile ifâde ettikleri bu söz, fillin aslında yani yoğun sözlülük ve katı yüreklikde Rasûlullah'ın iştirâkını ifâde etmekle «(ey Peygamber!) sen Allah'dan bir rahmet sayesinde ki onlara yumuşak davran. Eğer kaba ve katı yürekli olsaydın onlar senin etrafından muhakkak dağılırlardı. Artık onları başışla, günahlarının afvını iste. İş hususunda onlarla muâvare et. Bir kerre de azmettin mi artık Allâh'a dayandığın güven. Çünkü Allâh kendine güvenib dayananları sever» (Âlu İmrân : 159) âyetine zıddır zannedilirse de öyle değildir. Çünkü bu âyetle nehy olunan, bir seciyye ve şahısdan ayrılmayan devamlı şiddet ve gızet sıfatıdır. Bu ise, hadîsde iddiâ olunan ve munkeri red gibi bazı hallerde Rasûlullah'da görülen şiddete aykırı değildir.

17. Ebû Hureyre'den gelen rivâyet daha tafsîlidir : Ebû Hureyre dedi ki; Peygamber (S) şöyle buyurdu : «İsrâîl oğullarından, sizden önce gelib geçen insanlar içinde öyle kim-

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de İbn Aclan'dan, o da Sa-
id ibn İbrâhîm'den bu isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

۲۴ - (۲۳۹۹) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ طَائِرٍ قَالَ: جُوَيزَةُ بْنُ أَسْنَاءَ
أَخْبَرَنَا عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ: قَالَ: قَالَ عُمَرُ: وَافَقْتُ رَبِّي فِي ثَلَاثٍ: فِي مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ، وَفِي
الْحِجَابِ، وَفِي أَسَارَى بَذَرِ.

24 — (2399) : Umer (R) şöyle dedi: Ben üç şeyde Rabbî-
ma muvâfakat etdim: Makamu İbrâhîm hakkında (el-Bakara: 125), hi-
câb (= perde) hakkında (el-Ahzâb: 53) ve Bedr esîrleri hakkında (el-
Enfâl: 68) ¹⁸.

seler vardı ki onlar Peygamber olmadıkları halde kendilerine (Allah tarafından) haber
ve kelâm ilhâm olunurdu. Eğer ümmetim içinde de bunlardan bir kimse bulunursa
(ki şüphesiz bulunacaktır) o da muhakkak Umer'dir. (Buhârî, menâkıb, menâkıbu
Umer ibn Hattâb...).

Bu hadîsde Peygamber olmadıkları halde kendilerine Allah tarafından haber ilhâm
olunduğu bildirilen zevâta *muhaddesûn* deniliyor ki kendilerine hâdiseler, vâkialar il-
hâm olunan kimseler demektir.

İbn Abbâs da Hacc sûresinin 52 nci âyetine bu muhaddesûn lafzını ziyâde ederek
okumuştur (Buhârî, aynı kitâh, aynı bâb). İbn Abbâs bu husûsda konumuz olan ha-
dîse dayanmış olsa gerektir. Şu halde muhaddes, nubuvvetin dînunda bir ilhâm mer-
tebesi demek oluyor. Ve bu yüksek pâye Umer'e tevcih buyurularak taltif ediliyor.

Bu hadîsin son fıkrasındaki «bulunursa» şartı, şek için değil, bil'akis bu fıkranın
mazmûnunu te'kid içindir. Çünkü İslâm ummeti, öbür ümmetlerden daha fazîletli ol-
duğundan öbürlerinde bulunan ilhâm ile te'yid edilmiş kimselerin İslâm ummetinde de
bulunması muhakkaktır.

18. Enes ibn Mâlik tarikiyle gelen hadîs daha tafsilidir:

Umer (R) şöyle demiştir: Ben üç şeyde Rabbîma muvâfakat etdim: Yâ Rasûlal-
lah! Makâmı İbrâhîm'i musallâ (yani namazgâh) edinsek, dedim. «...Siz de İbrâhîm'in
makamından bir namazgâh edinin» (el-Bakara: 125) âyeti nâzil oldu.

Yâ Rasûlallah! Emretsen de zevcelerin perde içine girseler. Çünkü iyi ve kötü
onlarla konuşabilir dedim. Derken hicâb âyeti (el-Ahzâb: 33) nâzil oldu. Keza Peyg-
amber'in zevceleri bir defa kendisine karşı kıskançlık (göstermek) üzere ittifak etdilerdi.
Onlara: Eğer o sizi boğarsa yerinize Rabbının ona sizden hayırlılarını vermesi ümid
edilir dedim. Derken bu (et-Tahrîm: 5) âyet nâzil oldu (Buhârî, salât, mâ câe fi'l-
kible...).

Umer'in sözleri âyetlerin nuzûlünden evvel olduğu halde «Rabbim bana muvâfa-
kat etti» demeyib de «ben Rabbîma muvâfakat ettim» demesi, Allah ile olan edebdir.
Fıkıh ve ilminin, açık bir nişânesidir. «Benim re'yim, zuhûrları muayyen vakıtlarına
kadar te'hîr eden ezell, rabbânî hükme muvâfık düşdü» demek istemiştir.

Hız. Umer'in muvâfakatı bu hadîslerde sıralanan dörtbeg vak'aya munhasır de-
ğildir. Bu hadîslerde yalnız bunlarla yetinmesi ihtimâl ki haber verme esnâsında ken-
disine en ehemmiyetli görünenler bunlar olduğu içindir. İbn Hacer bunları on beşe,
Suyûtî Târihu'l-Hulefâ'da bunları yirmi bire çıkarıyor.

۲۵ - (۲۴۰۰) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ : حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ مُعْمَرٍ ، قَالَ : أَمَّا نَوْفٌ مِنْهُدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي سَلُولٍ ، جَاءَ ابْنَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَسَأَلَهُ أَنْ يُعَلِّمَهُ قِيَمَةَ أَنْ يُكْفَنَ فِيهِ أَبَاهُ . فَأَعْطَاهُ . ثُمَّ سَأَلَهُ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيْهِ . فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُصَلِّيَ عَلَيْهِ . فَقَامَ مُعْمَرٌ فَأَخَذَ بِرُؤُوسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَنْصَلِي عَلَيْهِ وَقَدْ نَهَاكَ اللَّهُ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيْهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنَّمَا خَيْرِي اللَّهُ » فَقَالَ : اسْتَغْفِرُ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرُ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً [۸۰/۹] وَسَأَزِيدُ عَلَى سَبْعِينَ » قَالَ : إِنَّهُ مُنَافِقٌ .

فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : وَلَا تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ [۸۰/۹] .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَمِيعٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، فِي مَعْنَى حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ . وَزَادَ : قَالَ فَتَرَكَ الصَّلَاةَ عَلَيْهِمْ .

25 — (2400) : İbn Umer (R) şöyle dedi : İbnu Selûl olan Abdullah ibn Ubeyy vefât ettiği zaman onun oğlu Abdullah İbnu Abdillâh (R) Rasûlullah (S) a geldi de ondan, içinde babasını kefenlemek için gömleğini kendisine vermesini istedi. Peygamber de gömleğini Abdillâh'a verdi. Sonra Abdullah Peygamber'den babası üzerine cenâze namazını kılmasını da ricâ etti. Rasûlullah, onun üzerine cenâze namazı kılmak için davrandığında Umer de kalktı ve Rasûlullah'ın elbisesini tuttu da : Yâ Rasûlallah! Allah seni onlar (yani munâfıklar) üzerine cenâze namazı kılmakdan nehy ettiği halde sen yine ona cenâze namazı mı kılacaksın? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : Allah beni bu husûsda ancak muhayyer kıldı da, «Onlar için istiğfâr et, yahut istiğfâr etme. Eğer onlar için yetmiş defa istiğfâr dahi etsen yine Allah kendilerini kat'iyen mağfiret etmiyecektir» (et-Tevbe : 80) buyurdu. Ben yetmiş defânın üzerine istiğfârı daha da artıracam dedi. Umer : Hiç şüphesiz Abdullah ibn Ubeyy bir munâfıktır dedi. Neticede Rasûlullah onun üzerine cenâze namazı kıldı. Azîz ve Celîl olan Allah da : «Onlardan ölen hiçbir kimseye ebedî duâ etme. (Defn veya ziyâret için) kabrinin başında da durma. Çünkü onlar Allah'ı ve Rasûlunu inkâr ile kâfir oldular. Onlar fâsıklar olarak öldüler» (et-Tevbe : 84) âyetini indirdi.

() : Burada Yahyâ el-Kattân da yine Ubeydullah'dan bu isnâdla (yukarıki 25 rakamlı) Ebû Usâme hadîsinin ma'nâsında rivâyet etmiştir. Râvî burada : Bunun üzerine Rasûlullah onlar üstüne namaz kılmayı (duâ etmeği) terk eyledi dedi fıkrasını ziyâde etmiştir.

(۳) باب من فضائل عثمان بن عفانه، رضى الله عنه

۳۶ - (۲۴۰۱) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَبَحْنَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) إِسْمَاعِيلُ - يَمْنُونُ بْنُ جَعْفَرٍ - عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حَرْمَلَةَ ، عَنْ عَطَاءٍ وَسُلَيْمَانَ ابْنَيْ إِسَارٍ ، وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُضْطَجِعًا فِي بَيْتِي ، كَاشِفًا عَنْ نَحْيِهِ . أَوْ سَاقِيهِ . فَلَسْتُ أَذِنُ أَبُو بَكْرٍ . فَأَذِنَ لَهُ . وَهُوَ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ . فَتَحَدَّثَ . ثُمَّ اسْتَأْذَنَ عُمَرُ فَأَذِنَ لَهُ . وَهُوَ كَذَلِكَ . فَتَحَدَّثَ . ثُمَّ اسْتَأْذَنَ عُثْمَانُ . فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَسَوَى ثِيَابِهِ - قَالَ مُحَمَّدٌ : وَلَا أَقُولُ ذَلِكَ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ - فَدَخَلَ فَتَحَدَّثَ . فَلَمَّا خَرَجَ قَالَتْ عَائِشَةُ : دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ فَلَمْ تَهْتَشْ لَهُ . وَلَمْ تَبَالِهِ . ثُمَّ دَخَلَ عُمَرُ فَلَمْ تَهْتَشْ لَهُ . وَلَمْ تَبَالِهِ . ثُمَّ دَخَلَ عُثْمَانُ فَجَلَسْتُ وَسَوَيْتُ ثِيَابَكَ ! فَقَالَ « أَلَا أَسْتَجِي مِنْ رَجُلٍ تَسْتَجِي مِنْهُ الْمَلَائِكَةُ » .

(3) USMÂN İBN AFFÂN (R) İN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ¹⁹

26 — (2401) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) benim evimde iki uyluğunu yahut iki baldırını açmış olarak yatıyordu ²⁰. Derken Ebû Bekr içeriye girmek için izin istedi. Rasûlullah bulunduğu bu hal üzere iken ona içeri girme izni verdi ve onunla bir müddet konuştu. Sonra Umer izin istedi. Kendisi yine o hal üzere iken Umer'e de içeri girme izni verdi. Onunla da konuştu. Sonra Usmân izin istedi. Bunun üzerine Rasûlullah oturdu ve elbisesini düzeltdi. — Râvî Muhammed ibn

19. Usmân'ın neseb silsilesi, Rasûlullah ile Abdu Menâf'da birleşir. Kendisi Zu'n-Nurayn (iki nûr sâhibi) lakabıyla şöhret bulmuştur. Rasûlullah'ın kızı Rukayye ve onun ölümü üzerine öbür kızı Ummu Külsûm ile evlenmesi bu lakab ile anılmasına vesile olmuştur.

Hız. Usmân servetinden İslâm uğruna cömertce harcıyan bahtiyar zenginlerdendir. Peygamber'in : «Kim Rûme kuyusunu kazdırır (vakf yapar) sa ona cennet vardır» buyurması üzerine o kuyuyu Usmân kazdırdı. Yine Peygamber : «Ceyşu'l-Usre'yi kim tehzilz ederse onun için de cennet vardır» buyurdu. Bu orduyu da Usmân techiz etti (Bu-hârî, menâkıb, menâkıbu Usmân...).

Ceyşu'l-usre, Tebuk seferi için hazırlanan ordudur. Tebuk seferi bir kıtlık senesinde ve yazın en sıcak bir zamana tesâdüf ettiğinden darlık ve güçlük seferi diye anılmışdır. Bu seferde Usmân 950 deve ve elli at vermek sûretiyle askerin techizine iştirâk etmiş ve Rasûlullah'ın huzûruna da bin dinâr getirib takdim eylemiştir.

20. Fahız ve Fahz, insan ve hayvanda evce ile baldır arasında olan uzva denir ki uyluk ta'bir olunur.

Sâk, topuk ile dizin aralığı olan uzva denir ki Türkçede incik, etli ve yağlı yüzüne baldır ta'bir olunur. Sade kemigine kuru incik ve mücevvefine düdük ve kalem ta'bir olunur. Bacak kasıktan tabana varıncaya kadardır... (Kamûs Ter.).

Harmele : Ben bunların bir gün içinde olduğuna kalî olmuyorum demiştir —. Akabinde Usmân içeri girdi ve Rasûlullah ile konuştu. Dışarı çıktığı zaman Âişe Rasûlullah'a hitâben : Ebû Bekr içeri girdi, fakat onun için ferahlanmadın ve ona aldırmadın. Sonra Umer girdi, onun için de neşâtlanıb ferahlanmadın ve onun girişinden dolayı da derlenib toplanmadın. Sonra Usmân girdi. Hemen oturdun ve elbiseni (baldırına doğru çekib) düzelttin dedi. Rasûlullah : «Kendisinden meleklerin hayâ etmekde olduğu bir kimseden ben hayâ etmiyeyim mi?» buyurdu.

٢٧ - (٢٤٠٢) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عَقِيلُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بْنِ الْمَاصِ ؛ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمَاصِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ وَعُثْمَانَ حَدَّثَاهُ ؛ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ اسْتَأْذَنَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ عَلَى فِرَاشِهِ ، لَا يَسُ مِرْطٌ . عَائِشَةُ فَأَذِنَ لِأَبِي بَكْرٍ وَهُوَ كَذَلِكَ . فَقَضَى إِلَيْهِ حَاجَتَهُ ثُمَّ انْصَرَفَ . ثُمَّ اسْتَأْذَنَ عُمَرُ . فَأَذِنَ لَهُ وَهُوَ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ فَقَضَى إِلَيْهِ حَاجَتَهُ . ثُمَّ انْصَرَفَ . قَالَ عُثْمَانُ ؛ ثُمَّ اسْتَأْذَنَهُ ، عَلَيْهِ فَجَلَسَ . وَقَالَ لِعَائِشَةَ « أَتَجِئُ عَلَيْكَ يَا بَكْرٍ ، فَقَضَيْتُ إِلَيْهِ حَاجَتِي ثُمَّ انْصَرَفْتُ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لِي لَمْ أَرَكَ فَرَعْتَ لِأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ كَمَا فَرَعْتَ لِعُثْمَانَ ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ عُثْمَانَ رَجُلٌ حَيٌّ . وَإِنِّي خَشِيتُ ، إِنْ أَذِنْتُ لَهُ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ ، أَنْ لَا يَبْلُغَ إِلَيَّ فِي حَاجَتِهِ . »

(..) حَدَّثَنَا عَزْرُو النَّاقِدِ وَالْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . كُلُّهُمَا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ . أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ بْنِ الْمَاصِ ؛ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْمَاصِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عُثْمَانَ وَعَائِشَةَ حَدَّثَاهُ ؛ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ الصَّدِيقَ اسْتَأْذَنَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَقِيلٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ .

27 — (2402) : Peygamber'in zevcesi Âişe ile Usmân şöyle tahdîs etmişlerdir : Ebû Bekr, Rasûlullah'ın huzûruna girmek için izin istedi. Rasûlullah da yaygısı üzerinde, Âişe'nin örtüsünü üstüne çekmiş vaziyetde yatmakta idi. Kendisi bu halde iken Ebû Bekr'e izin verdi. Ebû Bekr, yanına girdi. İhtiyâcını yerine getirdikten sonra ayrılib gitdi. Sonra Umer izin istedi. Umer de huzûruna girdi, işini gördükten sonra dönüb gitdi. Usmân dedi ki : Sonra ben huzûruna girmek üzere izin istedim. Rasûlullah (S) oturdu ve Âişe'ye hitâben de : «Elbiseni üzerine topla!» buyurdu. Ben yanına girib ihtiyâcını yerine getirdim. Sonra ayrıldım. Müteâkiben Âişe : Yâ Rasûlallah! Ne var ki, Usmân için kalkıp

toplandığını gibi Ebû Bekr ile Umer için kalkıp toplandığını görmedim? dedi. Rasûlullah : «Çünkü Usmân çok hayâlî (utangaç) bir kimsedir. Eğer bulunduğum hal üzere iken içeri girmesine izin verseydim ihtiyâcî husûsundaki dileğini bana ulaştırmaz diye endişe etdim» buyurdu.

() : Buradaki râvî de yine Saîd ibn Âs'ın : Usmân ile Âişe: Ebû Bekr Sıddîk Rasûlullah'ın huzuruna girmek için izin istedi diye tahdîs etdiler haberini rivâyet etmiştir. Bu râvî de Ukayl ibn Hâlid'in Zuhri'den gelen (27 rakamlı) hadîsi gibi zikretmiştir.

٢٨ - (٢٤٠٣) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ عُمَانَ بْنِ غِيَاثٍ ، عَنْ أَبِي عُمَانَ التَّهْدِيٍّ ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ . قَالَ : يَنْمُو رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَائِطٍ مِنْ حَائِطِ الْمَدِينَةِ ، وَهُوَ مَتَكِيٌّ يَرْكُزُ بِمُودٍ مَعَهُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطَّيْنِ ، إِذَا اسْتَفْتَحَ رَجُلٌ . فَقَالَ « افْتَحْ . وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ » . قَالَ فَإِذَا أَبُو بَكْرٍ . فَفَتَحْتُ لَهُ وَبَشَّرْتُهُ بِالْجَنَّةِ . قَالَ ثُمَّ اسْتَفْتَحَ رَجُلٌ آخَرُ . فَقَالَ « افْتَحْ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ » . قَالَ فَذَهَبْتُ فَإِذَا هُوَ عُمَرُ . فَفَتَحْتُ لَهُ وَبَشَّرْتُهُ بِالْجَنَّةِ . ثُمَّ اسْتَفْتَحَ رَجُلٌ آخَرُ . قَالَ فَجَلَسَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « افْتَحْ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ عَلَى بَلْوَى تَكُونُ » . قَالَ فَذَهَبْتُ فَإِذَا هُوَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ . قَالَ فَفَتَحْتُ وَبَشَّرْتُهُ بِالْجَنَّةِ . قَالَ وَقُلْتُ الَّذِي قَالَ . فَقَالَ : اللَّهُمَّ ! صَبِرًا . أَوْ اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْقَتَكِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي عُمَانَ التَّهْدِيٍّ ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ حَائِطًا وَأَمَرَنِي أَنْ أَحْفَظَ الْبَابَ . بِعَمْنَى حَدِيثِ عُثْمَانَ بْنِ غِيَاثٍ .

28 — (2403) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Medîne bustanlarından bir bustân içinde bulunduğu esnâda bir yere dayanmış, beraberindeki bir değneyi de su ile çamur arasına dikmeğe uğraşır bir halde iken bir kimse kapunun açılmasını istedi. Rasûlullah :

— Kapuyu aç ve gelene cennetle müjdele buyurdu. Bir de bakdım ki gelen Ebû Bekr'dir. Ona kapuyu açdım ve kendisini cennetle müjdeledim. Sonra başka bir kimse daha kapunun açılmasını istedi. Rasûlullah yine :

— Kapuyu aç ve o gelen kimseyi cennetle müjdele buyurdu. Ben kapuya gitdim, orada Umer ile karşılaştım. Umer'e kapuyu açdım ve kendisini cennetle müjdeledim. Sonra diğer bir insan daha kapunun açılmasını istedi. Bu sefer Peygamber oturdu da yine :

— Kapuyu aç ve ona meydana gelecek belâ ve imtihanlara karşı cennetle müjdele buyurdu. Ben kapuyu açmaya gittim ve orada Usmân ibn Affân ile karşılaştım. Kapuyu açdım da kendisini cennetle müjdeledim ve Peygamber'in söylediği sözü söyledim. Bunun üzerine Usmân :

— Yâ Allâh! (Bu belâyyenin acılığına karşı bana) sabr ihsân et dedi. Yahut da : KENDİSİNDEN YARDIM İSTENECEK ANCAK ALLAH'DIR (Yûsuf : 18) dedi.

() : Buradaki râvî de Ebû Mûsâ'nın : Rasûlullah bir bustâna girdi. Bana da kapuda bekleyip muhâfaza etmemi emretti diye haber verdiği hadîsi (28 rakamlı) Usmân ibn Gıyâs hadîsi tarzında rivâyet etmiştir.

٢٩ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِسْكِينٍ اليماني . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ) عَنْ شَرِيكَ بْنِ أَبِي نَمِرٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ . أَخْبَرَنِي أَبُو مُوسَى الْأَشْمَرِيُّ ؛ أَنَّهُ تَوَضَّأَ فِي يَدَيْهِ ثُمَّ خَرَجَ . فَقَالَ : لَا أَزِمَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ، وَلَا كُونَنَّ مَعَهُ يَوْمِي هَذَا . قَالَ فَجَاءَ الْمَسْجِدَ . فَسَأَلَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا : خَرَجَ . وَجَّهَهُ مَعَنَا . قَالَ فَخَرَجْتُ عَلَى إِثَرِهِ أَسْأَلُ عَنْهُ . حَتَّى دَخَلَ بَيْتَ أَرِيسٍ . قَالَ فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ . وَبَابُهَا مِنْ جَرِيدٍ . حَتَّى أَقْبَضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَاجَتَهُ وَتَوَضَّأَ . فَقُمْتُ إِلَيْهِ . فَإِذَا هُوَ قَدْ جَلَسَ عَلَى بَيْتِ أَرِيسٍ . وَتَوَسَّطَ قَعْمًا ، وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ ، وَدَلَّاهُمَا فِي الْبَيْتِ . قَالَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ . ثُمَّ انصَرَفْتُ فَجَلَسْتُ عِنْدَ الْبَابِ . فَقُلْتُ : لَا كُونَنَّ بَوَّابَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْيَوْمَ . فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ فَدَفَعَ الْبَابَ . فَقُلْتُ : مَنْ هَذَا ؟ فَقَالَ : أَبُو بَكْرٍ . فَقُلْتُ : عَلَى رِسْلِكَ . قَالَ ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَذَا أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ . فَقَالَ « ائْذَنْ لَهُ » ، وَبَشَّرَهُ بِالْجَنَّةِ . قَالَ فَأَقْبَلْتُ حَتَّى قُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ : ادْخُلْ . وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُشْرِكُ بِالْجَنَّةِ . قَالَ فَدَخَلَ أَبُو بَكْرٍ . فَجَلَسَ عَنْ يَمِينِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَعَهُ فِي الْقَفِّ . وَذَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبَيْتِ . كَمَا صَنَعَ النَّبِيُّ ﷺ . وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ . ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ . وَقَدْ تَرَكْتُ أَخِي يَتَوَضَّأُ وَيَلْحَقُنِي . فَقُلْتُ : إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلَانٍ - يُرِيدُ أَخَاهُ - خَيْرًا بَاتٍ بِهِ . فَإِذَا إِنْسَانٌ يُحْرِكُ الْبَابَ . فَقُلْتُ : مَنْ هَذَا ؟ فَقَالَ : عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ . فَقُلْتُ : عَلَى رِسْلِكَ . ثُمَّ جِئْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَقُلْتُ : هَذَا عُمَرُ يَسْتَأْذِنُ . فَقَالَ « ائْذَنْ لَهُ » وَبَشَّرَهُ بِالْجَنَّةِ . فَجِئْتُ عُمَرَ فَقُلْتُ : أَذِنَ وَيُشْرِكُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْجَنَّةِ . قَالَ فَدَخَلَ فَجَلَسَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْقَفِّ ، عَنْ يَسَارِهِ . وَذَلَّى رِجْلَيْهِ فِي الْبَيْتِ . ثُمَّ رَجَعْتُ فَجَلَسْتُ فَقُلْتُ : إِنْ يُرِدِ اللَّهُ بِفُلَانٍ خَيْرًا - يَعْنِي أَخَاهُ -

يَأْتِي بِهِ . فَجَاءَ إِنْسَانٌ فَحَرَكَ الْبَابَ . فَقُلْتُ : مَنْ هَذَا؟ فَقَالَ : عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ . فَقُلْتُ : عَلَى رِسَالَتِكَ . قَالَ وَجِئْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ . فَقَالَ « ائْذَنْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ . مَعَ بَلَوَى تُصِيبُهُ » قَالَ جِئْتُ فَقُلْتُ : ادْخُلْ . وَبَشِّرْكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْجَنَّةِ . مَعَ بَلَوَى تُصِيبُكَ . قَالَ فَدَخَلَ فَوَجَدَ الْقَفَّ قَدْ مَلَأَ . فَجَلَسَ وَجَاهَهُمْ مِنْ الشَّقِّ الْآخِرِ .

قَالَ شَرِيكَ : فَقَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ : فَأَوَّلَتْهَا قُبُورُهُمْ .

(...) حَدَّثَنِيهِ أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ . حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ . حَدَّثَنِي شَرِيكَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَعْمٍ . سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ : حَدَّثَنِي أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ هَهُنَا . (وَأَشَارَ لِي سُلَيْمَانُ إِلَى تَجْلِسِ سَعِيدٍ ، نَاحِيَةِ الْمَقْصُورَةِ) قَالَ أَبُو مُوسَى : خَرَجْتُ أُرِيدُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَلَكَ فِي الْأَمْوَالِ . فَتَبِعْتُهُ فَوَجَدْتُهُ قَدْ دَخَلَ تَالَا . فَجَلَسَ فِي الْقَفِّ . وَكَشَفَ عَنْ سَاقَيْهِ وَذَلَّاهُمَا فِي الْبُئْرِ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ حَسَّانَ . وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ سَعِيدٍ : فَأَوَّلَتْهَا قُبُورُهُمْ .

(...) حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ قَالَا : حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ أَبِي كَثِيرٍ . أَخْبَرَنِي شَرِيكَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَعْمٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ : خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمًا إِلَى حَانِطٍ بِالْمَدِينَةِ لِحَاجَتِهِ . فَخَرَجْتُ فِي إِتْرِهِ . وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ . وَذَكَرَ فِي الْحَدِيثِ : قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ : فَتَأَوَّلْتُ ذَلِكَ قُبُورَهُمْ اجْتَمَعَتْ هَهُنَا . وَانْفَرَدَ عُثْمَانُ .

29 — () : Saïd ibn Müseyyeb'den, (şöyle demiştir) : Bana Ebû Mûsâ el-Eş'arî şöyle haber verdi : Kendisi bir kerre abdest alıp dışarı çıkmış. Ebû Mûsâ (rivâyetine devam ederek) der ki : Evden çıkınca : Vallâhi bugün mühakkak Rasûlullah'dan ayrılmıyacağım ve bütün günümde mutlaka onun maiyyetinde olacağım diye ahdetdim. Râvî der ki : Ebû Mûsâ bu niyetle mescide geldi ve Peygamber'i sordu. Mescidde bulunanlar : Rasûlullah mescidden çıktı ve şu cihete yönelib gitdi dediler. Ebû Mûsâ der ki : Bunun üzerine ben de mescidden çıkıp Rasûlullah'ı sora sora onun izi üzerinde gitdim. Nihâyet Rasûlullah'ı Eris

kuyusu (nün bulunduğu bustâ) na girmiş buldum²¹. Ben de kuyunun yanına oturdum. Bu bustânın kapusu hurma dalından yapılmışdı. Nihâyet Rasûlullah hâcetini yerine getirib abdest aldı. Ben de kalkıp Rasûlullah'ın yanına vardım. Gördüm ki Rasûlullah (S) Erîs kuyusu üzerinde, kuyunun ağzındaki bileziğin ortasına oturmuş ve (serinlemek için) iki baldırını açarak kuyuya sarkıtmışdı. Ben Rasûlullah'a selâm verdim. Sonra geri dönüb kapunun yanına oturdum ve kendi kendime : Artık bugün ben Rasûlullah'ın kapucusu olurum diye karar verdim. Bu sırada Ebû Bekr geldi, kapuyu itdi. Ben :

— Kimdir o? diye sordum.

— Ebû Bekr, dedi. Ben :

— Biraz müsâade et dedim. Sonra gitdim :

— Yâ Rasûlallah! Şu bekliyen Ebû Bekr'dir (yanınıza gelmek için) izin istiyor dedim. Rasûlullah :

— Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele buyurdu. Hemen geriye döndüm ve Ebû Bekr'e :

— Gir! Hem Rasûlullah seni cennetle müjdeler dedim. Ebû Bekr girdi ve kuyu bileziğinde Rasûlullah'ın sağ tarafına isâbet eden yere oturdu. O da baldırlarını açarak Peygamber'in yaptığı gibi ayaklarını kuyuya sarkıtdı. Sonra ben (kapu yanındaki yerime) dönüb oturdum. Ben (evden çıkarken) kardeşimi²² abdest alıb arkamdan bana yetişmek üzere bırakmışdım. Kardeşimi kasdederek kendi kendime : Allah fulân hakkında bir hayır murâd ederse şimdi onu da buraya getirir dedim. Bu sırada bir de bakdım ki bir insan kapuyu sallıyor.

— Kimdir o! dedim.

— Umer ibn Hattâb'dır! diye cevâb verdi.

— Biraz bekle dedim. Sonra Rasûlullah'a geldim, selâm verdim ve :

— Yâ Rasûlallah! Şu bekliyen Umer'dir, izin istiyor dedim. Rasûlullah :

— Ona izin ver ve kendisini cennetle müjdele buyurdu. Umer'e geldim ve :

— Sana izin verdi ve Rasûlullah seni cennetle müjdelliyor dedim. Umer de girdi ve kuyu ağzındaki bilezikde Rasûlullah'ın yanına onun sol tarafına isâbet eden yere oturdu. O da iki ayağını kuyuya sarkıtdı. Sonra ben kapu yanındaki yerime dönüb oturdum. Yine (kardeşimi ha-

21. Erîs, Medîne'de Kubâ köyüne yakın meşhûr bir bustândır. İçindeki kuyu da bustâna izâfetle Erîs Kuyusu diye anılmışdır. Hz. Usmân'ın halifeliği zamanında Peygamber'den intikâl edegelen hâtem, halifenin parmağından bu kuyuya düğmüştü de bir daha bulunamamışdı.

22. Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin, Ebû Ruhm ve Ebû Burde adlarında iki kardeşi vardı. Muhammed adında üçüncü bir kardeşi daha olduğu söylenir. Bunlar arasında en meşhûr olan Ebû Burde'dir, adı da Amr'dir. Burada hangisini kasdettiğini tasrih etmemiştir.

tırlıynarak) : Allah fulân hakkında hayır ve saâdet dilerse onu da burayı getirir dedim. Yine bir insan geldi kapuyu hareket ettirdi. Ben :

— Kimdir o? dedim.

— Usmân ibn Affân'dır dedi. Ben :

— Biraz bekle, dedim ve Peygamber'e gelib haber verdim. Peygamber :

— Ona izin ver ve kendisine isâbet edecek belâ ve imtihanla birlikte müjdele buyurdu. Ben de geldim ve Usmân'a :

— Gir! Rasûlullah seni, sana isâbet edecek belâ ve musîbetle birlikte cennetle müjdeliyor dedim. O da girdi. Fakat kuyu bileziğini dolmuş buldu da diğer tarafta onların karşısında oturdu²³.

Râvî Şerîk : Saîd ibn Müseyyeb : Ben bunu onların kabirleri ile te'vil ettim dedi demiştir²⁴.

() Bana bu hadîsi Ebû Bekr ibn Ishâk tahdîs etti. Bize Saîd ibn Ca'fer tahdîs etti. Bana Suleymân ibn Bilâl tahdîs etti. Bana Şerîk ibn Abdillâh tahdîs edib dedi ki : Ben Saîd ibn Müseyyeb'den işittim şöyle diyordu : Bana Ebû Mûsâ el-Eş'arî işte şurada tahdîs etti. (Râvî Saîd ibn Ca'fer : Suleymân bana maksûre tarafındaki Saîd'in oturduğu yeri işâret ederek tahdîs etti demiştir). Ebû Mûsâ dedi ki : Ben Rasûlullah'ı aramak üzere çıktım. Nihâyet Peygamber'i bir milkin içine girmiş olduğunu hissettim. Ben de izinden giderek onu ta'kîb etdim ve kendisini hakikaten bir milke girmiş buldum. Orada bulunan kuyunun ağzındaki bilezikde oturmuş, baldırlarını açmış ve iki ayağını da kuyunun içine doğru sarkıtmışdı... Bu râvî de hadîsi (29 rakamlı) Yahyâ ibn Hassân'ın hadîsi tarzında sevk etti. Fakat Saîd ibn Müseyyeb'in : Ben bunu onların kabirleri olarak te'vil ettim sözünü zikretmedi.

() : Buradaki râvîler de Şerîk ibn Abdillâh'dan, o da Saîd ibn Müseyyeb'den, o da Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin : Rasûlullah bir gün bir ihtiyâcından dolayı Medîne'de bir bustâna çıktı. Ben de onun izi üzerinde arkasından çıktım... dediğini, Suleymân ibn Bilâl hadîsi tarzında nakletmiştir. Râvî bu hadîsde; İbn Müseyyeb'in : Ben bunu onların kabirleri olarak te'vil ettim. Onların üçünün kabirleri işte şurada birleşti, Usmân ise ayrı ve münferid kaldı dediğini zikretmiştir.

23. Haber verilen bu belâ ve mihnet bir mu'cize olarak Hz. Usmân'ın şehîd edilmesi fâciyası ile tahakkuk etmiştir.

24. Saîd ibn Müseyyeb; ilk üç zâtın bir yere defn olunmalarını, Usmân'ın ise onlardan ayrı uzakca bir yerde defn olunmasını kastediyor. İşte bu, sâdık olan İrâset bâbındandır.

(: باب من فضائل علي بن أبي طالب رضى الله عنه

۳۰ - (۲:۰۰) حدثنا يعقوب بن يعقوب الرضوى وأبو حمزة محمد بن الصباح وعبيد الله القواريرى وشريح بن يونس كاهن من تميم بن المازنون (والألفظ لأن الصباح) حدثنا أبو يوسف، أبو سلمة الماجشون - حدثنا محمد بن الميمون عن سعيد بن المسيب، عن عامر بن سعد بن أبي وقاص، عن أبيه، قال قال رسول الله ﷺ «أنت منى بمنزلة هارون من موسى» إلا أنه لا نبي بعدي». قال سعيد: فأخبرت أن أضافه بها سعدا، فلقيت سعدا، فحدثته بما حدثني عامر، فقال: أنا سمعته، فقالت: أنت سمعته؟ فوضع إصبعيه على أذنيه فقال: نعم، وإلا فاستكثما.

(4) ALİ İBN EBİ TÂLİB'İN (R) FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

30 — (2404) : Âmir ibn Sa'd, babası Sa'd ibn Ebî Vakkas (R) dan, şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Ali'ye hitâben: «Senin bana yakınlığın, Hârûn'un Mûsâ'ya yakınlığı menzilesindedir. Şukadar ki benden sonra Peygamber yoktur» buyurdu²⁵.

25. «Ente minnî bi-menzileti Hârûne min Mûsâ = senin bana yakınlığın, Hârûn'un Mûsâ'ya yakınlığı menzilesindedir». Min edâtının hadîsde zikrolunan bu nevine «min el-ittisâli» denir ki iki müteallikın dâhil olduğu kelimeye bağlılığını ifâde eder. Binâenaleyh hadîsin ma'nâsı: Ey Ali, senin bana bağlılığın Hârûn'un Mûsâ'ya bağlılığı mesâbesindedir demek olur. «Şukadar ki benden sonra peygamber yoktur» sûretindeki istisnâ açık olarak gösterir ki Ali'nin peygamber'e hadîsde bildirilen nisbetli Peygamberlik yönünden bir bağlılık değildir. Sonra hilâfet cihetiyle bir ittisâl ve intisâb da kasd edilmeyib sâdece Peygamber'in hayâtında halef olması kastedilmiştir.

Bu, şöyle olmuştur: Peygamber Tebuk seferine çıkarken Ali'ye Medîne'de kalmasını ve bu seferin uzaklığı sebebiyle âile içinde bulunmasını emretmişti. Bu seferde cihâddan geri kalmak Ali'ye ağır gelince Peygamber, «senin bana yakınlığın, Hârûn'un Mûsâ'ya yakınlığı gibidir» diyerek âile içinde kendisine vekâlet etmesinin sebeb ve luzûmunu anlatmıştı. Nitekim Mûsâ Peygamber de Tûr'a çıkarken kardeşi Hârûn'a: «Kavmimin içinde benim yerime geç, onları ıslâh et, fesadçıların yoluna uym» (el-A'râf: 142) demişti. Bu da hayâtda halef olmakdan ibâretti.

Şuhalde şî'ilerin bu hadîs ile istidlâl ederek: Rasûlullah vefât oldıktan sonra halifelik Ali'ye âiddi şeklindeki iddiâları doğru değildir. Çünkü hadîsdeki haleflik, kendisi hayâtda iken muayyen bir süreye münhasır ve aynı zamanda âile efrâdı ve nihâyet Medîne üzerinde bir kaim makamlık hakkında bir haleflikti. Bütün ümmet hakkındaki umûmî haleflik değildi.

«Kadı İyâd der ki: Bu hadîs, Râfizylerin, İmâmîyyenin ve diğer Şîa fırkalarının: Hilâfet Ali için bir hak idi, ve halifelik Ali'ye vasiyyet olunmuştu da'vâsında tutundukları hadîslerdendi. Sonra bu fırkalar kendi aralarında da ihtilâf etmişlerdir: Râfizyler, bütün sahâbileri, Ali'den başkasını öne geçirdiklerinden dolayı tekfir etmişlerdir. Bazısı daha ileri giderek kendi itikadlarınınca, hakkını talep husûsunda kıyâm etmediği için bizzât Ali'yi de kâfir saymışlardır. İşte bunlar sözleri redd olunmağa ve

Rûvi Sa'd ibn Müseyyeb şöyle dedi : Bu hadisi bizzât Sa'd ibn Ebî Vakkas'ın ağzından şifâhen almayı çok arzu etdim. Nihâyet Sa'd'a kavuş-
tum ve kendisine oğlu Âmir'in bana tahdîs ettiği bu hadisi söyledim.
Bunun üzerine Sa'd :

— Ben bu hadisi Rasûlullah'dan işitdim dedi. Ben te'kid için tekrar:

— Sen bizzât bunu işitdin mi? dedim. Sa'd iki parmağını iki kulağı
üzerine koydu da :

— Evet. Şu kadar var ki artık kulaklarım sağırlandılar dedi.

٣١ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَنْدَرُ عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى

وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ ، عَنْ مُصَنَّبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ،

عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ . قَالَ : خَلَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ ، فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ . فَقَالَ :
يَا رَسُولَ اللَّهِ ! تَخْلُقُنِي فِي النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ ؟ فَقَالَ « أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى ؟
غَيْرَ أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي » .

(...) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ .

31 - () : Sa'd ibn Ebî Vakkas (R) şöyle dedi : Rasûlul-
lah (S) Tebuk gazvesine çıkarken Ali ibn Ebî Tâlib'i Medîne'de vekil
bırakdı. Ali :

— Yâ Rasûlallah! Sen beni kadınlar ve çocuklar içinde mi bırakı-
yorsun? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Sen, kendinin benim tarafımdan, Hârûn'un Mûsâ'ya yakınlığı

kendileri ile münâzaro edilmeğe değmiyecek kadar zaif mezhebli ve bozuk zihniyetli
olanlardır... Bu inanca kail olanın küfründe hiç şüphe yoktur. Çünkü ümmetin hep-
sini ve birinci nesli tekfir etmek, şeriatın naklini iptâl etmek ve İslâmı yıkmaktır.
Amma bu azgın zümrelerden mâadâsına gelince, onlar bu mesleke girmezler, İmâmiy-
ye ve Mu'tezilenin bir kısmı : Sahâbiler Ali'den başkasını öne geçirmekde hatâ etmiş-
lerdir, kâfir değildirler, i'tikad ederler. Mu'tezile'nin bir kısmı da kendi görüşünce,
mejdûl'un, fâdıla takdîmi câiz olduğu için, sahâbilerin hatâ ettiklerine kail olmazlar.

Hulâsa bu hadiste onlardan hiçbiri lehine Ali'nin halife yapılması husûsunda bir
hüccet yoktur. Fakat bunda Ali için bir fazîlet isbâtı vardır. Hadîsde Ali'nin başka-
larından daha fazîletli olması, yahut başkalarının benzeri olması husûsuna da temâs
yoktur. Ve yine bu hadiste Peygamber'in kendisinden sonra Ali'yi halife yapmak iste-
diğine de hiçbir delâlet yoktur. Çünkü Peygamber, bu sözü Ali'ye, ancak Tebuk gaz-
vesine çıkarken Medîne'de yekil bıraktığı sırada söylemiştir. Buna da müsebbehun bih
olan Hârûn'un Mûsâ'dan sonra halife olmadığı te'yîd eder. Zira bilâkis Hârûn, Mûsâ
daha hayâtta iken — târihçiler indinde meşhûr olduğuna göre — Mûsâ'nın vefâtından
kırk yıl kadar önce vefât etmiştir. Onlar : Mûsâ, Hârûn'u ancak Rabbinin mîkatına
münâcat için gittiği sırada halef yapmışlardır demişlerdir. (Nevvî).

menzilesinde olmana râzıy olmuyor musun? Şu kadar ki benden sonra Peygamber yokdur buyurdu.

() Bize Ubeydullah ibn Muâz tahdîs etdi. Bize babam tahdîs etdi. Bize Şu'be bu isnâdla tahdîs etdi.

۳۲ - (...) حَدَّثَنَا ابْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ (وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ) . قَالَا : حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (وَهُوَ ابْنُ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ بُكَيْرِ بْنِ مِسْمَارٍ ، عَنْ طَائِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : أَمَرَ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ سَمْعًا فَقَالَ : مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسُبَّ أَبَا الثَّرَابِ ؟ فَقَالَ : أَمَا مَا ذَكَرْتُ ثَلَاثًا قَالَهُنَّ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فَلَنْ أُسَبَّهُ . لَأَنْ تَكُونَ لِي وَاحِدَةً مِنْهُنَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَهُ ، خَلْفَهُ فِي بَعْضِ مَغَازِيهِ ، فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! خَلَفْتَنِي مَعَ النِّسَاءِ وَالصَّبِيَّانِ ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى . إِلَّا أَنَّهُ لَا نُبُوَّةَ بَعْدِي » . وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ يَوْمَ خَيْبَرَ « لَأُعْطِيَ الرَّايَةَ رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ، وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ » قَالَ فَتَطَاوَلْنَا لَهَا فَقَالَ « ادْعُوا لِي عَلِيًّا » فَأَتَى بِهِ أَرْمَدَ . فَبَصَّحَ فِي عَيْنَيْهِ وَدَفَعَ الرَّايَةَ إِلَيْهِ . فَفَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ . وَأَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : قُلْ تَمَالَوْا أَنْدَعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ [۲/آدم/۱۹۱] دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيًّا وَقَاطِمَةَ وَحَسَنًا وَحُسَيْنًا فَقَالَ « اللَّهُمَّ ! هَؤُلَاءِ أَهْلِي » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عُثْمَرُ عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ . سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ سَعْدٍ عَنْ سَعْدٍ ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ : أَنَّهُ قَالَ لِعَلِيٍّ « أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى » .

32 — () : Sa'd ibn Ebi Vakkas'ın oğlu Âmir, babası Sa'd'den : Sa'd (R) şöyle demiştir : Muâviyetu'bnü Ebi Sufyân, Sa'd'e emredib :

— Ebû Turâb'a sövmekden seni men' eden nedir? dedi. Bunun üzerine Sa'd :

— Rasûlullah'ın Ali'ye söylediği üç sözü hatırladığım müddetce ben Ali'ye asla sövmem. Allâh'a yemin ederim ki, o kelimelerden bir dânesinin benim için olması, bana kırmızı develerden daha sevimli olurdu :

a. Ben bizzât Rasûlullah'dan Ali'ye hitâben söylerken işittim. Rasûlullah (S) gazvelerinden birinde Ali'yi (Medîne'de) kendine vekil bırakmışdı. Ali de Peygamber'e :

— Yâ Rasûlallah! Beni kadınlar ve çocuklarla beraber geride mi bıraktın? dedi. Rasûlullah da ona hitâben :

— Sen kendinin, benim tarafımdan Hârûn'un Mûsâ'ya yakınlığı menzilesinde olmama razıy olmuyor musun? Şukadar ki benden sonra Peygamber yoktur buyurdu.

b. Ve yine Rasûlullah'dan Hayber günü : «Sancağı öyle bir ere vereceğim ki o Allah'ı ve Rasûlunu sever. Allah ve Rasûlü de onu sever» buyururken işitdim .Bu söz üzerine bizler hepimiz o bayrağa nâil olmak ümidiyle boyunlarımızı uzadı bekledik. Rasûlullah : «Ali'yi bana çağırın» buyurdu. Akıbinde Ali gözü hasta olduğu halde getirildi. Rasûlullah Ali'nin iki gözüne tükürdü ve sancağı kendisine teslim etti. Neticede Allah fethi ona nasîb etti.

c. Bir de şu : «Artık sana bu ilim geldikten sonra kim seninle onun hakkında çekişirse de ki : Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendilerimizi ve kendilerinizi çağıralım, sonra (hepimiz bir arada olarak) duâ ve niyâz edelim de Allâh'ın lâ'netini yalancılara üzerine okuyalım» (Âlu Imrân : 61) mubâhale âyeti nâzil olduğu zaman Rasûlullah Ali'yi, Fâtıma'yı, Hasen'i ve Huseyn'i çağırdı da : «Ya Allah! İşte bunlar benim ehlimdir» dedi.

() : Buradaki iki tarik râvîleri de Şu'be'den, o da Sa'd ibn İbrâhîm'den, o da İbrâhîm ibn Sa'd'den, o da Sa'd'dan olmak üzere Peygamber'in Ali'ye hitâben : «Sen kendinin bana, Hârûn'un Mûsâ'ya yakınlığı menzilesinde olmaktan râzıy olmuyor musun?» buyurduğunu rivâyet etmişlerdir.

۳۳ — (۲۴۰۵) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَمِيْعٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِي (عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ ، يَوْمَ خَيْبَرٍ «لَأُعْطِينَ هَذِهِ الرَّايَةَ رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ . يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ» . قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : مَا أَحْبَبْتُ الْإِمَارَةَ إِلَّا يَوْمَئِذٍ . قَالَ فَتَسَاوَرْتُ لَهَا رَجَاءً أَنْ أُدْعَى لَهَا . قَالَ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ . فَأَعْطَاهُ إِيَّاهَا . وَقَالَ «امْسُ . وَلَا تَلْتَفِتْ . حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ عَلَيْكَ» . قَالَ فَسَارَ عَلِيٌّ شِدْقًا ثُمَّ وَقَفَ وَلَمْ يَلْتَفِتْ . فَصَرَخَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ اْعَلَى مَاذَا أَقَاتِلُ النَّاسَ ؟ قَالَ «فَاتِلَهُمْ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ . فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ فَقَدْ مَنَعُوا مِنْكَ دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ . إِلَّا بِحَقِّهَا . وَحَسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ» .

33 — (2405) : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) Hayber günü : «Andolsun şu bayrağı öyle bir kimseye vereceğim ki o Allah ve Rasûlunu sever. Allah feth ve zaferi onun elleri ile müyesser kılacaktır» buyurdu. Umer ibn Hattâb : Ben o gün müstesnâ, kumandanlığı arzu etmedim dedi. Yine Umër dedi ki : Ben sancağı teslim almağa çağırılmamı ümid ederek bayrak için hırsla boynumu uza-

dib bakdım. Rasûlullah Ebû Tâlib'in oğlu Ali'yi çağırdı ve sancağı ona verdi de : «Yürü! Allah sana fethi müyesser kılincaya kadar arkana dönme» buyurdu. Râvî dedi ki : Bu emir üzerine Ali biraz yürüdü. Sonra durdu ve yüzünü geriye Rasûlullah'dan tarafa döndürmekelzin : Yâ Rasûlallah! O insanlarla neyi gerçekleştirmek üzere mukatele edeceğim? diye bağırdı. Rasûlullah : «Onlar : EŞHEDU EN LÂ İLÂHE İLLALLÂH VE ENNE MUHAMMEDEN RASÛLULLÂH diyerek Allah'dan başka hak ilâh olmadığına ve Muhammed'in de Allâh'ın elçisi olduğuna şehâdet edinceye kadar onlarla harb et. Onlar bunu yapınca — musulmanlık hakkının gerekli kıldığı haddler müstesnâ — İslâm hakkı olmak üzere kanlarını, mallarını senden kurtarmışlardır. (Görünmeyen günâhlarından dolayı olan) hisâblarına gelince o (hisâbı görmek) Allah'a kalmıştır» buyurdu.

۳۴ — (۲۴۰۶). حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَعْرِزِ (بِعْنِي ابْنُ أَبِي حَازِمٍ) عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ . م وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ (وَالْأَفْظُ هَذَا) . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (بِعْنِي ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ) عَنْ أَبِي حَازِمٍ . أَخْبَرَنِي سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ يَوْمَ خَيْبَرٍ «لَأُعْطِينَ هَذِهِ الرَّايَةَ رَجُلًا يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ . يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ . وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ» . قَالَ فَبَاتَ النَّاسُ يَدُوكُونَ لَيْلَتَهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَاهَا . قَالَ فَلَمَّا أَصْبَحَ النَّاسُ غَدَوْا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . كُلُّهُمْ يَرْجُونَ أَنْ يُعْطَاهَا . فَقَالَ «أَيْنَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ؟» فَقَالُوا : هُوَ ، يَا رَسُولَ اللَّهِ ! يَشْتَكِي عَيْنَيْهِ . قَالَ فَأَرْسَلُوا إِلَيْهِ . فَأَتَى بِهِ ، فَبَصَّقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي عَيْنَيْهِ . وَدَعَا لَهُ قَبْرًا . حَتَّى كَانَتْ لَمْ يَكُنْ بِهِ وَجَعٌ . فَأَعْطَاهُ الرَّايَةَ . فَقَالَ عَلِيٌّ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَفَاتِلُهُمْ حَتَّى يَكُونُوا بِمِثْلِنَا . فَقَالَ «أَفْعَدْ عَلَى رِسَالِكَ . حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحَتِهِمْ . ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الْإِسْلَامِ . وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَحِبُّ عَلَيْهِمْ مِنْ حَقِّ اللَّهِ فِيهِ . فَوَاللَّهِ ! لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ أَنْ يَكُونَ لَكَ مِثْرُ النَّاسِ» .

34 — (2406) : Sehl ibn Sa'd (R) şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) Hayber günü : «Ben şüphesiz bu sancağı öyle bir kimseye vereceğim ki Allah fethi onun iki eliyle müyesser kılacaktır. O, Allah'ı ve Rasûlünü sever, Allah ve Rasûlü de onu sever» buyurdu. Bunun üzerine insanlar o gecelerini sancağın onlardan hangisine verileceği husûsunu konuşarak geçirdiler. Onların hepsi sancağın kendisine verilmesini umarak ertesi sabaha erişib Rasûlullah'ın huzûruna vardıklarında Rasûlullah : «Ali ibn Ebî Tâlib nerededir?» diye sordu. Sahâbîler : Yâ Rasûlallah! O gözlerinden rahatsızdır dediler. «Ona haberci gönderin» buyurdu. Akabinde Ali getirildi. Rasûlullah Ali'nin gözlerine tükürdü ve

ona duâ etti. Ali'nin ağrısı sanki kendisinde hiçbir ağrı yokmuşcasına iyi oldu. Rasûlullah bayrağı ona teslim etti. Bunun üzerine Ali :

— Yâ Rasûlallah! Hayber Yahûdîleri ile onlar da bizim gibi (muslimanlar) oluncaya kadar döğüşürüm! dedi. Rasûlullah da :

— (Yâ Ali)! Onların içine gir. Ağır ol, tâ ki sükûnetle Hayber'li-lerin sâhasına iner (ordugâhını kurar) sın. Sonra da onları İslâma da'vet et ve İslâm husûsunda üzerlerine vâcib olan Allah haklarını onlara haber ver. Allâh'a yemin ederim ki ALLÂH'ın senin sayende bir tek kişiye hidâyet vermesi sana, senin bir çok kırmızı develerin olmasından daha hayırlıdır buyurdu.

۳۵ — (۲۴۰۷) حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (بْنُ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ قَدْ تَخَلَّفَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فِي خَيْبَرَ. وَكَانَ رَمِدًا. فَقَالَ: أَنَا أَتَخَلَّفُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ! فَخَرَجَ عَلِيٌّ فَلَحِقَ بِالنَّبِيِّ ﷺ. فَلَمَّا كَانَ مَسَاءَ اللَّيْلَةِ الَّتِي فَتَحَهَا اللَّهُ فِي صَبَاحِهَا. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَأُعْطِينَ الرَّايَةَ، أَوْ لَيَأْخُذَنَّ بِالرَّايَةِ، غَدًا، رَجُلٌ يُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، أَوْ قَالَ يُحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيْهِ، فَإِذَا نَحْنُ بِمَلِيٍّ، وَمَا تَرْجُوهُ. فَقَالُوا: هَذَا عَلِيٌّ. فَأَعْطَاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الرَّايَةَ. فَفَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ.

35 — (2407) : Selemteu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle dedi : Ali, Hayber'de bir ara gözünden hasta olduğu için Peygamber'den geride bulunmuşdu da : Ben Rasûlullah'dan geride kalıyorum! demişti. Müteâkiben Ali çıktı ve Peygamber'e arkadan yetişti. Nihâyet sabahında Allah'ın Hayber'in fethini müyesser kıldığı gecenin akşamı olunca, Rasûlullah (S) : «Muhakkak yarın sancağı öyle bir kimseye vereceğim yahut, yarın sancağı öyle bir kimse eline alacak ki onu Allah da, Rasûlü de sever. Yahut da : O, Allah'ı ve Rasûlünü sever. Allah fethi ona nasîb edecektir» buyurdu. Biz kendisini ümid etmez bir halde bulunurken birden bire Ali ile karşılaştık. Sahâbîler : İşte Ali! dediler. Müteâkiben Rasûlullah sancağı ona verdi ve neticede Allah fethi ona müyesser kıldı.

lere Rasûlullah'dan işitdiklerini tahdîs et dedi. Zeyd ibn Erkam : Ey kardeşimin oğlu! Allâh'a yemîn ederim, benim yaşıma hakîkaten ilerlemiş ve bilgim eskimiştir ve ben Rasûlullah'dan hâfızamda tutmakta olduğum bilgilerin bir kısmını unutmuş haldeyim. Binâenaleyh benim sizlere söylediğim şeyleri kabûl edin, söylemediklerime gelince siz beni onlarla mükellef tutmayın dedi ve sonra şöyle anlattı :

Mekke ile Medîne arasındaki Humm²⁶ denilen bir su başında bulurken bir gün Rasûlullah (S) aramızda hutbe îrâd etmek üzere ayağa kalktı. Allah'a hamdû senâ etdi, öğüdler verib hatırlatmalar yaptı. Sonra : «Amma ba'du. Haberiniz olsun ki ey insanlar, ben ancak bir beşerim. Rabbımın elçisinin gelmesi ve benim de ona icâbet etmeğliğim yaklaşıyor (yani vefatım yakındır). Ben sizde iki ağır emânet bırakıyorum. Bunların birincisi ALLÂH'IN KİTÂBİ'dir. Onda mutlak hidâyet ve nûr vardır. Binâenaleyh sizler Allâh'ın kitâbını tutunuz ve ona sımsıkı yapışınız» buyurdu. Böylece Allâh'ın kitâbına teşvik edip gönülleri ona râğbet ettirdi. Sonra da şöyle buyurdu : «Diğeri de Ehlu Beytim'dir. Ben Ehlu Beytim hakkında sizlere Allâh'ı hatırlatıyorum. Ehlu Beytim hakkında sizlere Allâh'ı hatırlatıyorum. Ehlu Beytim hakkında sizlere Allah'ı hatırlatıyorum»!

Husayn, Zeyd ibn Erkam'a :

— Yâ Zeyd! Peygamber'in Ehlu Beyti kimlerdir? Onun kadınları da onun Ehlu Beytinden değiller mi? dedi. Zeyd :

— Peygamber'in kadınları da onun Ehlu Beytindendirler. Ve lâkin onun asıl Ehlu Beyti kendisinden sonra sadaka almaları harâm olanlardır dedi²⁷.

Husayn :

— Peki onlar kimlerdir? diye sorunca Zeyd :

— Onlar Ali hanedânı, Akil hanedânı, Ca'fer hanedânı ve Abbâs hanedânıdır dedi. Husayn tekrar :

26. Humm, Cuhfe'den üç mil mesâfede bir meşe ağacıdır. Orada o meşe ağacına izâfe edilen meşhûr bir göl vardır. O göle Ğadîru Humm da denilir.

«Ğadîru Humm, Harâmeyn arasında Cuhfe'ye üç mil mesâfede bir yerdir. Yahut Humm bu yerde bir meşe ismidir. Onda bir göl vardır ki suyu zehirlidir... (Kamûs Ter.).

27. Kadı İyâd der ki : Yani onun kadınları onun evinin ahâlisindendir. Bunlardan murâd : «Ancak onun Ehlu Beyti, ehli ve kendinden sonra sadaka almaları harâm olan asabesidir» hükmü değildir. Yani onlar Umeyye halifelerinin, yüce Allâh'ın kendilerine tahsis buyurmuş olduğu sadakadan mahrûm bıraktıkları kimselerdir. Halbuki Rasûlullah ile dört halife günlerinde bu pay kendileri için ayrılır dururdu. Bu ma'nâya «kendisinden sonra» sözünden dolayı gidiliyor. Bir de Zeyd ibn Erkam'ın, bu devreye idrâk edinceye kadar yaşamış olmasından. Çünkü Zeyd ibn Erkam 68 hicri yılında vefât etmiştir. Bununla beraber Zeyd'in bu sözü, insanların kirlerinden ibâret olan sadakayı (yani zekâtı) almaları kendilerine harâm olan kimseler ma'nâsına gelmesi de muhtemeldir. Bu da bundan başka bir rivâyetde yine Zeyd ibn Erkam'dan müfesser olarak gelmiştir (Ubbi).

— Bunların hepsine **andaka almak harâm** kılınmış mıdır? dedi. Zeyd de :

— Evet, (harâm kılınmıştır) dedi.

() : Buradaki râvî de yine Zeyd ibn Hayyân'dan, o da Zeyd ibn Erkam'dan, o da Peygamber'den olmak üzere hadisi yukarıdaki Zuhayr'ın hadisi ma'nâsıyla o tarzda sevk ve rivâyet etmiştir.

() : Buradaki iki râvî de Ebû Hayyân'dan bu isnâd ile İsmâil ibn İbrâhîm'in (36 rakamlı) hadisi tarzında rivâyet etmişlerdir. Bu râvîlerden Cerîr'in hadisinde, «(birincisi) ALLÂH'IN KİTÂBI'dır. On-
da ancak mutlak hidâyet ve nûr vardır. Her kim ona sıkı yapışır ve iyi tutarsa mutlak hidâyet üzere bulunur. Her kim de ona tutunmazsa sap-
mış gitmiştir» ifâdelerini ziyâde etmiştir.

٣٧ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارٍ بْنُ الرِّيَّانِ . حَدَّثَنَا حَسَّانُ (يَعْنِي ابْنَ إِسْرَاهِيمَ) عَنْ سَمِيعٍ (وَهُوَ ابْنُ مَسْرُوقٍ) ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ حَبَّانَ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ . قَالَ : دَخَلْنَا عَلَيْهِ فَقُلْنَا لَهُ : لَقَدْ رَأَيْتَ خَيْرًا . لَقَدْ صَاحَبْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَصَلَّيْتَ خَلْفَهُ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ يَنْخُورُ حَدِيثَ أَبِي حَبَّانَ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : أَلَا وَإِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ تَقَلُّبِينَ : أَحَدُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ . هُوَ حَبْلُ اللَّهِ . مَنْ اتَّبَعَهُ كَانَ عَلَى الْهُدَى . وَمَنْ تَرَكَهُ كَانَ عَلَى ضَلَالَةٍ . وَفِيهِ : فَقُلْنَا : مَنْ أَهْلُ بَيْتِهِ ؟ نِسَاؤُهُ ؟ قَالَ : لَا . وَإِنَّمَا اللَّهُ إِنْ الْمَرْأَةُ تَكُونُ مَعَ الرَّجُلِ الْمَصْرَمِ مِنَ النَّعْرِ^(١) . ثُمَّ يُطْلَقُهَا فَتَرْجِعُ إِلَى أَهْلِهَا وَقَوْمِهَا . أَهْلُ بَيْتِهِ أَصْلُهُ ، وَعَصَبَتُهُ الَّذِينَ حُرِّمُوا الصَّدَقَةُ بِعَدَّةٍ .

37 — () : Buradaki râvî de Yezîd ibn Hayyân'dan, o da Zeyd ibn Erkam'dan olmak üzere onun : Zeyd ibn Erkam'ın yanına girdik ve ona : Andolsun ki sen büyük bir hayra nâil oldun : Şüphesiz sen, Rasûlullah (S) ile arkadaşlık etdin ve onun arkasında namaz kıldın... dediğini rivâyet edib, bundan evvelki Ebû Hayyân hadisi tarzında hadisin tamamını sevk eylemiştir. Şukadar ki burada; «haberiniz olsun ben size iki ağır emânet bırakıyorum. Onların biri, Aziz ve Celil olan ALLÂH'IN KİTÂBI'dır. O, (gökden yere uzayan) Allâh'ın ipidir. Her kim ona tâbî' olursa, muhakkak doğru yolda olur. Her kim de onu terk ederse dalâlet üzerinde olur» buyurmuştur.

Yine bu hadîsde : «Biz : Onun Ehlu Beyti kimlerdir? Kadınları mı? diye sorduk. Zeyd : Hayır. Allâh'a yemin ederim ki, kadın, zamandan bir ikinci vakti kadar erkekle beraber bulunur, sonra da kocası onu boşar da bu sebeble kadın tekrar babasına ve kavmine döner. Onun (yani Pey-

günber'in) Ehlu Beyti, onun aslıdır ve kendisinden sonra sadaka alması harâm kılınmış olan asabesidir» ifâdeleri vardır²⁸.

۳۸ — (۲۴۰۹) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَمْرِزِ (يَعْنِي ابْنَ أَبِي حَازِمٍ) عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ. قَالَ: اسْتَعْمِلَ عَلَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ مِنْ آلِ مَرْوَانَ. قَالَ فِدَعَا سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ. فَأَمَرَهُ أَنْ يَشْتِمَ عَلِيًّا. قَالَ فَأَبَى سَهْلٌ. فَقَالَ لَهُ: أَمَا إِذَا أَيْتَ فَقُلْ: لَعَنَ اللَّهُ أَبَا التُّرَابِ. فَقَالَ سَهْلٌ: مَا كَانَ لِعَلِّي اسْمُ أَحَبِّ إِلَيْهِ مِنْ أَبِي التُّرَابِ. وَإِنْ كَانَ لَيَفْرَحُ إِذَا دُعِيَ بِهَا. فَقَالَ لَهُ: أَخْبِرْنَا عَنْ فِصَّتِهِ. لِمَ سُمِّيَ أَبَا تَرَابٍ؟ قَالَ: جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتُ فَاطِمَةَ. فَلَمْ يَجِدْ عَلِيًّا فِي الْبَيْتِ. فَقَالَ «أَيْنَ ابْنُ عَمِّكَ؟» فَقَالَتْ: كَانَ يَتْنِي وَيَبْنِي شَيْءٌ. فَمَاضَيْتَنِي فَخَرَجَ. فَلَمْ يَقُلْ عِنْدِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا نَسَانَ «انْظُرْ. أَيْنَ هُوَ؟» فَجَاءَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! هُوَ فِي الْمَسْجِدِ رَاقِدٌ. فَجَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ. قَدْ سَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ شِقْوِهِ. فَأَصَابَهُ تَرَابٌ. فَجَمَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْسَحُهُ عَنْهُ وَيَقُولُ «قُمْ أَبَا التُّرَابِ! قُمْ أَبَا التُّرَابِ!».

38 — (2409) : Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi: Mervân âilesinden bir kimse Medine üzerine vâli ta'yin olunmuşdu. Bu vâli (bir gün), Sehl ibn Sa'd'ı çağırdı da ona Ali'ye sövmesini emretti. Sehl de sövmekten çekindi. Bunun üzerine vâli ona: Sövmekten çekindiğinde ise: Allah Ebû Turâbe lâ'net etsin deyiver dedi. Sehl de cevâben: Ali'nin Ebû Turâb kadar hoşlandığı hiçbir isim yokdu. Biri «Ebû Turâb!» diye çağırınca pek ziyâde sevinirdi dedi. Bu sefer vâli, Sehl'e: Bu ismin konulması hâdisesini bize haber ver, Ali niçin Ebû Turâb diye isimlendirildi? dedi. Sehl şöyle anlattı:

Rasûlullah (S) bir gün kızı Fâtıma'nın evine geldi. Kocasını Ali'yi evde bulamadı. «Amucanın oğlu nerede?» diye sordu. Fâtıma: Aramızda bir şey geçdi, biribirimize öfkelenedik. Bu yüzden o gündüz uykusunu benim yanımda uyumadı da çıkıp gitdi dedi. Rasûlullah bir insana²⁹: «Bak, o nerede?» buyurdu. O zât (gidib) geldi ve: Yâ Rasûlallah! O mescide uyumaktadır dedi. Bunun üzerine Rasûlullah mescide Ali'nin yanına geldi. Bakdı ki Ali yan tarafına yatmış, ridâsı bir yanından sıyrılmış, vucûdu toprağa bulanmış halde! Rasûlullah: «Ebû Turâb! Kalk, Ebû Turâb! Kalk»³⁰ diye diye bedeninden toprağı silkmeğe başladı.

28. Ehlu Beyt Kur'ân'ın şu: el-Ahzâb: 33; eş-Şûrâ: 23 üncü âyetlerinde ve bunların tefsirlerinde zikredilmiştir.

29. Sözün sevkinden anlaşıldığı üzere gönderilen bu insan Sehl ibn Sa'd'ın kendisidir.

30. Rasûlullah'ın, kendi damadını böyle bir künye ile künyelemesi mizah ve bu vesile ile kendisini taltiftir. Bununla beraber bu künyelemede insanın âkıbeti bakımından düğündürücü hikmetler de yok değildir.

(5) بَابُ فِي فَضْلِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

۳۹ - (۲۴۱۰) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ. حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ غَامِرٍ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: أَرَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ. فَقَالَ: لَيْتَ رَجُلًا صَالِحًا مِنْ أَصْحَابِي يَحْرُسُنِي اللَّيْلَةَ. قَالَتْ وَتَسْمِعُنَا صَوْتَ السَّلَاحِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ هَذَا؟» قَالَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! جِئْتُ أَخْرُسُكَ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَتَنَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى سَمِعَتْ غَطِيطَهُ.

(5) SA'D İBN EBİ VAKKAS'IN (R) FAZİLETİ HAKKINDA BÂB

39 — (2410) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir gece uyuyamadı da : «Keşki sahâbîlerimden elverişli bir kimse bu gece beni muhâfaza etseydi» dedi. Biz de tam bu sırada bir silâh sesi işitdik. Bunun üzerine Rasûlullah :

— O kimdir? diye seslendi,

— Sa'd ibn Ebî Vakkas'dır yâ Rasûlallah! Seni bekleyib muhâfaza edeyim diye geldim dedi.

Âişe dedi ki : Bunun üzerine Rasûlullah uyudu, hatta biz onun horlamasını işitdik ³¹.

31. Tirmizi'nin hadisinde Hz. Âişe : «Allah seni insanlardan koruyacaktır...» (el-Mâide : 67) âyeti nâzil oluncaya kadar Rasûlullah kendisini muhâfaza ettirirdi demektir. Bu rivâyete göre Peygamber bu âyet geldikten sonra muhâfazaya lüzûm görmemiştir. Bunun târihine gelince, Rasûlullah Bedr, Uhûd, Handek, Hayber, Vâdî'l-Kurâ, Kazâ Umresi, Huneyn seferlerinde kendisini bekleterek korumuştur. Bu cihetle yukarıki âyet Huneyn harbinden sonra nâzil olmuş demek oluyor. Taberânî Mu'cem'inde : Mekke'nin fethinden sonra Peygamber'in nevbetini amucası Abbâs bekledi. «Allah seni insanlardan koruyacaktır» va'dinden sonra bırakıldı, sûretindeki rivâyeti de âyetin Huneyn'den sonra nâzil olduğunu ve artık nevbetci bekletmeğe son verildiğini te'yid eder.

Siyer müellifleri Peygamber'in bekçiliğini yapan muhâfızlarının isimlerini ara-mışlar ve şu isimleri bildirmişlerdir : Sa'd ibn Muâz, Muhammed ibn Mesleme, Zubeyr, Ebû Eyyûb Ensâri, Zekvân, Edrâ' ve Edrâ'nın oğlu Mihcân, Abbâd ibn Beşîr, Abbâs, Ebû Reyhâne.

Hiz. Âişe'nin bu hadislerinden :

a. Devlet başkanının hayâtını korumak millete borç olduğu;
b. Düşmandan sakinmanın meşrûiyeti;
c. Sebeblere yapışmanın, tevekküle mânî' olmadığı hükümleri çıkarılmıştır. Çünkü sebeblere tutunub tedbir almak zâhire ve bedene, tevekkül ise kalb ile ilgili olan ayrı ayrı şeylerdir.

٤٠ - (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَامِرٍ بْنِ رَبِيعَةَ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ : مَهَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، مَقْدَمَهُ الْمَدِينَةَ ، لَيْلَةَ . فَقَالَ « لَيْتَ رَجُلًا صَالِحًا مِنْ أَصْحَابِي يَحْرُسُنِي اللَّيْلَةَ » قَالَتْ : فَيَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ سَمِعْنَا خَشْخَشَةَ سِلَاحٍ . فَقَالَ « مَنْ هَذَا ؟ » قَالَ : سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مَا جَاءَ بِكَ ؟ » قَالَ : وَقَعَ فِي نَفْسِي خَوْفٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَجِئْتُ أَخْرُسُهُ . فَعَمَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . ثُمَّ نَامَ . وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ رُمْجٍ : فَقُلْنَا : مَنْ هَذَا ؟ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ حَامِرٍ بْنِ رَبِيعَةَ يَقُولُ : قَالَتْ عَائِشَةُ : أَرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ . يَنْدِلُ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ .

40 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Medîne'ye geldiği zaman (düşman saldırısından endişe ederek) bir gece uyuyamadı da : «Keşki sahâbîlerimden elverişli bir kişi bu gece beni muhâfaza etseydi» dedi. Biz bu hal üzere bulunduğumuz sırada birden bir silâh şakırdısı işitdik. Bunun üzerine Rasûlullah :

— O kimdir? diye seslendi. O insan :

— Sa'd ibn Ebî Vakkas! dedi. Rasûlullah ona :

— Sana ne oldu ki? diye sordu. Sa'd :

— Gönlüme Rasûlullah'ın hayâtı üzerine bir endişe düştü de seni bekleyib muhâfaza edeyim diye geldim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah, Sa'd'a duâ etti. Sonra uyudu.

Muhammed ibn Rumh'un rivâyetinde : Biz bu kimdir? dedik tarzındadır.

() : Burada da Âmir ibn Rabîa, Âişe'nin : Bir gece Rasûlullah uyuyamadı... diye rivâyet ettiği hadîsi (39 rakamlı) Suleymân ibn Bilâl hadîsi gibi rivâyet etmiştir.

٤١ - (٢٤١١) حَدَّثَنَا مَسْعُودُ بْنُ أَبِي مُزَاهِمٍ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ (يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ) عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ : قَالَ : سَمِعْتُ قَلِيلًا يَقُولُ : مَا جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبُوَيْهِ لِأَحَدٍ ، غَيْرَ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ . فَإِنَّهُ جَمَلَ يَقُولُ لَهُ ، يَوْمَ أُحُدٍ : ائِمِّ . فَبَدَأَ أَبِي وَأَمَى .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ الْحَنْظَلِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَشِيرٍ ، عَنْ مِسْعَرٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مِسْعَرٍ . كُلُّهُمْ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادٍ ، عَنْ عَلِيٍّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

41 — (2411) : Abdullah ibn Şeddâd dedi ki : Ben Ali'den işitdim şöyle diyordu : Rasûlullah (S), hiç bir kişiye fedâ etmek üzere babasını anasını birleştirmedir. Yalnız Sa'd ibn Mâlik (yani Sa'd ibn Ebi Vakkas) müstesnâ. Çünkü Rasûlullah Uhud günü ona : «Babam, anam sana fedâ olsun! at!» demeye başladı.

() : Buradaki dört tarîk râvîleri de hepsi Sa'd ibn İbrâhîm'den, o da Abdullah ibn Şeddâd'dan, o da Ali'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

٤٢ - (٢٤١٢) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ مَعْنٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ) عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ : لَقَدْ جَمَعَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبُوَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ .

(...) حَدَّثَنَا قَتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ رُمَيْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَادٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ مُبَكِّيرِ بْنِ مِسْمَارٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَمَعَ لَهُ أَبُوَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ . قَالَ : كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ أَخْرَقَ الْمُسْلِمِينَ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ : ائِمِّ . فَبَدَأَ أَبِي وَأَمَى ! قَالَ فَزَعْتُ لَهُ بِسَهْمٍ لَيْسَ فِيهِ نَصْلٌ .

فَأَصَبْتُ جَنْبَهُ فَسَقَطَ . فَأَنكَشَفَتْ عَوْرَتَهُ . فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . حَتَّى أَظْهَرْتُ إِلَى نَوَاجِذِهِ .

42 — (2412) : Sa'd ibn Ebi Vakkas (R) : Rasûlullah (S)

Uhud günü beni taltif ve tebci için babası ile anasını birlikde zikretti dedi.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Yahyâ ibn Saïd'den bu isnâdla rivâyet etdiler.

() : Âmir ibn Sa'd, babasından : Peygamber Uhud günü Sa'd için babasını, anasını beraber zikretmişdir. Sa'd şöyle dedi : Müşriklerden bir kimse vardı ki o gün muslimanlara ağır basıp onlarda hayli can yakmışdı. Peygamber Sa'd'e hitâben : «Babam, anam sana feda olsun, at!» dedi. Ben o müşrik için aşağısında yere saplamak için demiri olmayan bir ok çekib fırlatdım ve böğründen isâbet ettirdim. Hemen yere düştü ve avret yeri açıldı. Düşmanın vurulması sebebiyle Rasûlullah ferahlayıp gülümsedi. Hatta gülerken azı dişlerine bakdım.

٤٣ - (١٧٤٨) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنِي مُعْصَبُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ تَرَأَتْ فِيهِ آيَاتُ مِنَ الْقُرْآنِ قَالَ : حَلَفْتُ أَمْ سَعْدٍ أَنْ لَا تُسَكِّلَهُ أَبَدًا حَتَّى يَبْكَفُ بِدِينِهِ . وَلَا تَأْكُلَ وَلَا تَشْرَبَ . قَالَتْ : زَعَمْتُ أَنَّ اللَّهَ وَصَلَكَ بِالذِّكِّ . وَأَنَا أُمُّكَ . وَأَنَا آمُرُكَ بِهَذَا .

قَالَ : مَكَثْتُ ثَلَاثًا حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهَا مِنَ الْجَهْدِ . فَقَامَ ابْنُ لَهَا يُقَالُ لَهُ عُمَارَةٌ . فَسَقَاهَا . فَجَعَلَتْ تَدْعُو عَلَى سَعْدٍ . فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْقُرْآنِ هَذِهِ الْآيَةَ : وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِالذِّكْرِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي [٢١/١٠٠] وَفِيهَا : وَصَاحِبَهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا .

قَالَ : وَأَصَابَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ غَنِيمَةً عَظِيمَةً . فَإِذَا فِيهَا سَيْفٌ فَأَخَذَتْهُ . فَأَتَيْتُ بِهِ الرَّسُولَ ﷺ . فَقُلْتُ : تَقْلَنِي هَذَا السَّيْفَ . فَأَنَا مَنْ قَدْ عَلِمْتُ حَالَهُ . فَقَالَ « رُدُّهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ » ، فَأَنْطَلَقْتُ . حَتَّى إِذَا أَرَدْتُ أَنْ أَلْقِيَهُ فِي الْقَبْرِ لَأَمْتَنِي نَفْسِي ، فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ . فَقُلْتُ : أُعْطِينِيهِ . قَالَ فَشَدَّ لِي صَوْتَهُ « رُدُّهُ مِنْ حَيْثُ أَخَذْتَهُ » ، قَالَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ [٨/١٧] .

قَالَ : وَمَرَّضْتُ فَأَرْسَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَأَتَانِي . فَقُلْتُ : دَعْنِي أَقْسِمَ مَالِي حَيْثُ شِئْتُ . قَالَ قَاتِلِي . قُلْتُ : قَاتِلْصَفَ . قَالَ قَاتِلِي . قُلْتُ : قَاتِلْتُ . قَالَ فَسَكَتَ . فَكَانَ ، بَعْدُ ، الثَّلَاثُ جَارًا .

قَالَ : وَأَتَيْتُ عَلَى تَقْرِيرِ الْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرِينَ . فَقَالُوا : تَمَالِ نَظِيمَكَ وَنَسْقِيكَ تَخْرًا . وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ تُحَرَّمَ الْخَمْرُ . قَالَ فَأَتَيْتُهُمْ فِي حَسٍّ - وَالْحَسُّ الْبُسْتَانُ - فَإِذَا رَأْسُ جَزُورٍ مَشْوِيٍّ عِنْدَهُمْ ، وَزِقٌّ مِنْ تَخْرِ . قَالَ فَأَكَلْتُ وَشَرِبْتُ مَعَهُمْ . قَالَ فَذَكَرَتِ الْأَنْصَارُ وَالْمُهَاجِرُونَ عِنْدَهُمْ . فَقُلْتُ : الْمُهَاجِرُونَ

خَيْرٌ مِنَ الْأَنْصَارِ. قَالَ فَأَخَذَ رَجُلٌ أَحَدَ لَحْيَيْ الرَّأْسِ فَضَرَبَنِي بِهِ فَجَرَحَ بَأَنِي. فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ قُرْآنَ وَجَلَّ فِي - بِعَنِي لَفْسُهُ - فَأَنَّ الْخَلْبَرِ : إِنَّمَا الْخَلْبَرُ وَالْمَيْسَرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجَسٌ مِنْ قَوْلِ الشَّيْطَانِ [١٠/١١٠/١٠].

43 — (1748) : Mus'ab ibn Sa'd, babasından tühûd is etti ki, babası Sa'd ibn Ebi Vakkas hakkında Kur'an'dan bir çok âyetler inmiştir : Sa'd (R) dedi ki : Sa'd'ın annesi, Sa'd İslâm dîninden dönmeyince ebeden onunla konuşmayacağına, yemiyeceğine ve içmiyacağına yemin etti de : Sen, Allah sana ana ve babana iyilik vasiyyet ettiğini söyledi. Ben de senin ananım. Ben de seni bununla (yani dîni terk ile) emrediyorum dedi. Sa'd dedi ki : Anam üç gün bekledi. Nihâyet açlıktan bayıldı. Hemen Umâre adındaki bir oğlu kalkıp kendisine su içirdi. Mütâkibben anam, ben Sa'd aleyhine bedduâ etmeğe başladı. İşte bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allâh Kur'an'daki şu âyeti indirdi : «Biz insana ana ve babasını tavsiye etdik. Onun anası kendisini za'f üstüne za'f ile taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl sürmüştür. Bana ve ana-babana şükret. Dönüşün ancak banadır (dedik). Eğer onlar sence ilimde yeri olmadık bir şeyi bana eş tutman üzerinde seni zorlarsa kendilerine itâat etme. Onlarla dünyâda iyi geçin...» (Lukmân : 14-15) 32.

32. Bu ana ve babaya iyilik tavsiyesi Kur'an'ın üç sûresinde bazı lafız farkları ile tekrar edilmiştir :

a. «Biz insana ana ve babasına güzellik tavsiye etdik. Eğer onlar; hakkında bilgisi olmayan bir şeyi bana ortak koşman için uğraşırlarsa kendilerine itâat etme. Dönüşünüz ancak banadır. Binâenaleyh ne yapar idiyerseniz size ben haber vereceğim» (el-Ankebût : 8).

b. Lukmân sûresi : 14-15; meâli hadîsin metni içinde verildi.

c. «Biz insana ana ve babasına iyilik etmesini tavsiye etdik. Anası onu zahmetle taşıdı. Onu zahmetle de doğurdu. Onun bu taşınması ile sütten kesilmesi otuz aydır. Nihâyet o, yığıtlık çağına erdiği, kırk yıla ulaştığı zaman (şöyle) demiştir : Ey Rabbin! Gerek beni, gerek ana ve babamı ni'metlendirdiğine şükretmemi, senin rây olacağın iyi amellerde bulunmamı bana ilhâm et. Zürriyetim hakkında da benim için salâh nâib et. Şüphesiz ben sana döndüm. Şüphesiz ben teslim olanlardanım» (el-Ahkâf : 15).

Her üç sûredeki âyetlerin gereği ana-babaya kâfir olsalar bile mutlak sûrette ihsân ve itâattır. Yalnız şirkde değil. Şirk hususunda isyân vacibdir.

Sa'd ibn Ebi Vakkas bu âyet hâssaten benim hakkında nâzil oldu diyerek bu vak'ayı başka bir rivâyetinde daha tafsilli olarak şöyle bildirmiştir : «Ben anama hürmet ve itâat eder bir evlâd idim. Ben musliman olunca anam bana :

— Yâ Sa'd! İşlediğin bu iş ne işdir? ya sen bu yeni dîni bırakırsın, yahut da ben yemem, içmem ve nihâyet ölürüm. Sen de benim yüzümden : Ey anasının kaatili! diye ayıblanırsın dedi. Ben de :

— Ey ana, böyle yapma! İyi bil ki ben dînimin bırakmam dedim. Ve iki gün, iki gece bekledim. Kadın ne yedi, ne içti. Bunun üzerine :

— Vallâhi ana iyi bil ki senin yüz canın olsa da bunlar birer birer çıksa ben bu dînimin yine bırakmam. Artık sen ister ye, ister yeme dedim. Anam bu azmimi görünce yemek yedi. Bunun üzerine yukarıki âyet nâzil oldu.

Sa'd, ilk musliman olan altı kişiden sonra yedinci olarak musliman olmuştur.

Bu âyetin içinde : «Onlarla dünyâda iyi geçin» emri de vardır. Yine Sa'd şöyle dedi : Rasûlullah (S) büyük bir ganîmet malı ele geçirmişti. O ganîmetlerin içinde bir kılıç gördüm ve onu aldım. Akibinde onu Rasûlullah'a getirib : Bu kılıcı fazladan olarak ver, ben hâlini iyi bildiğin bir kimseyim dedim. Rasûlullah : «Onu aldığın yere koy!» buyurdu. Derhal geri döndüm. Nihâyet onu ganîmet mallarının toplandığı yere atmak isteyince nefsim beni dürttü de tekrar Peygamber'in yanına döndüm ve yine : Onu bana ver! dedim. Rasûlullah bu sefer sesini bana karşı şiddetlendirerek : «Onu nerden aldıysan oraya iâde et!» buyurdu. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah : «Sana harb ganîmetlerini sorarlar. De ki : Ganîmetler Allah'ın ve Rasûlunundur. O halde tam mu'minler iseniz Allah'dan korkun, aranızı düzeltin, Allah'a ve Rasûlüne itâat edin» (el-Enfâl : 1) âyetini indirdi.

Yine Sa'd şöyle dedi : Ben hastalanmışım. Peygamber'e haber gönderdim, o da bana hasta ziyâretine geldi. Ben : Beni serbest bırak da malımı istediğim yere taksim edeyim dedim. Rasûlullah bu dediğimi kabûl etmeyib çekindi. Ben : Malımın yarısını sadaka yapayım mı? dedim. Rasûlullah yine kabûl etmedi. Ben : Üçde birini? diye sordum. Rasûlullah sükût etti. Bundan sonra üçde bir (vasiyyet ve sadaka etmek) câiz oldu.

Yine Sa'd şöyle dedi : Ben Ensâr ve Muhâcirlerden bir cemâatin yanına gelmişdim. Onlar bana : Gel de seni yedirelim ve şarab içirelim dediler. Bu, şarâbın harâm kılınmasından önce idi. Bunun üzerine ben bir bustân içinde onların yanına vardım. Gördüm ki yanlarında kızarmış bir deve kellesi ile tüyü yolunmadık bir tulum dolusu şarâb vardı. Onlarla beraber yedim içtim. Derken aralarında Ensâr ve Muhâcirler zikredildi. Ben : Muhâcirler, Ensâr'dan hayırlıdır dedim. Birisi hemen deve başının bir çene kemiğini alıb onunla bana vurdu ve burnumu yaraladı. Akibinde ben Rasûlullah'a geldim hâdiseyi kendisine haber verdim. İşte bunun üzerine Aziz ve Celîl olan Allah ben Sa'd hakkında şarâbın hâline âid âyeti indirdi : «Ey iymân edenler! İçki, kumar, tapmaya mahsûs dikili taşlar, fal okları ancak şeytânın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçının ki felâh bulasınız» (el-Mâide : 90).

Musliman olduğunda on yedi yaşında idi. İslâma girmesine de Ebû Bekr delâlet etmiştir. Kendisi : Ben Rasûlullah'ı ilk gördüğümde maiyyetinde musliman olarak beş köle, iki kadın, bir de Ebû Bekr bulunuyordu demiştir. Yine kendisi : Ben, Allah yolunda ok atmış olan mucâhidlerin muhakkak birincisiyim demiştir. Bu da kendisi için büyük bir şeref ve menkabedir. Bu iki rivâyet de Buhârî'de ve Sa'd'ın fazîleti bâbındadır.

٤٤ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْهَارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَمَاقِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ مُصَنَّبِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ : أَنْزِلَتْ فِي أَرْبَعِ آيَاتٍ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ زُهَيْرٍ عَنْ سَمَاقٍ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ : قَالَ فَكَانُوا إِذَا أَرَادُوا أَنْ يُطْعِمُوا مَا شَجَرُوا قَالَهَا بَعْضًا . ثُمَّ أَوْجَرُواهَا . وَفِي حَدِيثِهِ أَيْضًا : فَضَرَبَ بِهَ أَفْسَ سَعْدٍ فَقَرَرَهُ . وَكَانَ أَفْسُ سَعْدٍ مَفْرُورًا .

44 — () : Buradaki râvî de Mus'ab ibn Sa'd'dan, o da babası Sa'd ibn Ebî Vakkas'ın : Benim hakkımda dört âyet indirilmiştir dediğini rivâyet edib Zuheyr'in, Simâk'dan rivâyet ettiği (43 rakamlı) hadîs tarzında hadîsin bütününe sevk eylemiştir. Şu'be'nin hadîsinde : Nihâyet onlar kelleyi yemek istedikleri zaman onun ağzını bir değnekle açdılar. Sonra da içine başka yiyecek döktüler, fıkrası ziyâde olmuştur. Yine bunun hadîsinde : Birisi o kemikle Sa'd'ın burnuna vurdu da, yaradı. Bundan dolayı Sa'd'ın burnu yarık olmuştur ifâdesi vardır.

٤٥ - (٢٤١٣) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ الْقِدَامِ بْنِ شَرِيحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَعْدٍ : فِي تَزَلَّتْ : وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ [٦/الأنعام/٥٢] . قَالَ : تَزَلَّتْ فِي سِتَّةٍ : أَنَا وَأَنْتَ مَسْمُودٌ مِنْهُمْ . وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ قَالُوا لَهُ : تُدْنِي هَؤُلَاءِ .

45 — (2413) : Sa'd (İbn Ebî Vakkas R) şöyle dedi : «Sabah akşam Rablarına sırf onun cemâlini dileyerek, duâ edenleri (yanından) kovma. Onların (kâfirlerin) hisâblarından hiçbir şey sana, senin hisâbından hiçbir şey de onlara âid değildir. Onları (fakîrleri) kovarsan zâlimlerden olursun» (el-En'âm : 52) âyeti benim hakkımda nâzil olmuştur.

Yine kendisi : O âyet altı kişi hakkında nâzil olmuştur. Ben ve İbn Mes'ûd onlardanız. Müşrikler peygambere : Bu kimseleri kendine yakın kılıyorsun der dururlardı³³.

33. Kureyş'in ileri gelenlerinden bir zümre Peygamber'e : Yanına alıp konuştuğun şu fakirleri (Amrâr, Suheyl, Habbâb, Selâmân gibi zevâtı) yanından kovarsan, gelir seninle konuşuruz. Bunlarla bir arada oturmak bizim şerefimize dokunur dediler. Peygamber bu teklife karşı : «Ben mu'minleri kovamam» cevâbını verince : Bari biz geldiğimiz zaman kalkıp gitsinler dediler. Rasûlullah bunu kabûl eder göründü. Umer de aynı muvâfakatı gösterdi. Hatta bu yolda bir mukavele yazılmak üzere Ali'nin yazacak bir şey getirmesi emr buyuruldu. Derken -mucrimlerin yolu seçilib sana beîli olsun diye böylece âyetleri açıklıyoruz» (el-En'âm : 52-55) âyetleri nâzil olmuştur.

٤٦ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَسَدِيُّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ الْقَدَامِ بْنِ شَرِيحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَعْدٍ . قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ سِتَّةَ نَفَرٍ . فَقَالَ الْمُشْرِكُونَ لِلنَّبِيِّ ﷺ : اطْرُدْ هَؤُلَاءِ لَا يَخْتَرُونَ عَلَيْنَا . قَالَ : وَكُنْتُ أَنَا وَابْنُ مَسْعُودٍ ، وَرَجُلٌ مِنْ هَذِيلَ ، وَبِلَالٌ ، وَرَجُلَانِ لَسْتُ أَسْمِيَهُمَا . فَوُتِعَ فِي نَفْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقَعَ . فَحَدَّثَتْ نَفْسُهُ . فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : وَلَا اطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْإِنْدَادِ وَالْأَشْيِ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ [١٠٧/٦] .

46 — () : Sa'd (R) şöyle dedi : Biz altı kişi Peygamber (S) ile beraber idik. Müşrikler Peygamber'e hitâben : (Biz yanına geldimizde) şunları yanından kov da bize karşı (herhangi bir söz ve fiile cür'et edib) kalkışmasınlar dediler.

Yine Sa'd der ki : Ben, İbn Mes'ûd, Huzeyl'den bir kimse, Bîlâl ve isimlerini söytlileyemiyeceğim iki kişi daha (altı kişilik bir topluluk) idik. Rasûlullah'ın gönlüne Allâh'ın, düşmesini dilediği bir şey düşmüş ve kendi kendine konuşmuş. İşte bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah : «Sabah akşam Rabblarına, sırf onun cemâlini dileyerek duâ edenleri yanından kovma. Sana onların hisâbından bir şey yok. Senin hisâbından da onlara bir şey yok ki bîçareleri kovub da zâlimlerden olacaksın» (el-En'âm: 52) âyetini indirdi.

(٦) بَابُ مِنْ فَضَائِلِ طَلْحَةَ وَالزُّبَيْرِ ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا

٤٧ - (٢٤١٤) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْقَدَمِيُّ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالُوا : حَدَّثَنَا الْمُتَمِيمُ (وَهُوَ ابْنُ سُلَيْمَانَ) قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي عَنْ أَبِي عُمَرَ ، قَالَ : لَمْ يَبْقَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي بَعْضِ تِلْكَ الْأَيَّامِ الَّتِي قَاتَلَ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، غَيْرُ طَلْحَةَ وَسَعْدٍ . عَنْ حَدِيثِهِمَا .

(6) TALHA VE ZUBEYR (R) İN FAZİLETLENDEN BİR BÂB

47 — (2114) : Buradaki üç râvî dediler ki : Bize, Mu'temir (ibn Süleymân) tahdis edib şöyle dedi : Ben babamdan işittim, o da Ebû Usmân'dan, Ebû Usmân şöyle dedi : Rasûlullah'ın mukatele ettiği şu günlerin ba'zısında (öyle sâatler oldu ki, o sâatlerde) Rasûlullah'ın maiyyetinde Talha ile Sa'd ibn Ebî Vakkas'dan başka kimse kalmadı. Mu'temir

ibn Süleymân : Râvî Ebû Usmân bu hadîsi başkasından değil ancak o iki sahâbîden rivâyet etmiştir der³⁴.

٤٨ - (٢٤١٥) حَدَّثَنَا مُزْرُو النَّابِذُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : نَدَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ النَّاسَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ . فَأَتَدَبَ الزُّبَيْرُ . ثُمَّ نَدَبَهُمْ . فَأَتَدَبَ الزُّبَيْرُ . ثُمَّ نَدَبَهُمْ . فَأَتَدَبَ الزُّبَيْرُ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «إِكْلَ نَبِيٍّ حَوَارِيٍّ وَحَوَارِيٍّ الزُّبَيْرُ» .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

48 — (2415) : Muhammed ibn Münkedir dedi ki : Ben Câbir ibn Abdillâh (R) dan işitdim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) Handak gününü insanları bir işe çağırdı. Bu çağırığa Zubeyr icâbet etti. Sonra Rasûlullah insanları tekrar çağırdı. Bu sefer de Zubeyr icâbet etti. Sonra onları yine çağırdı, yine Zubeyr icâbet etti. Bunun üzerine Peygamber : «Her peygamberin bir Havârîsi vardır. Benim Havârîm de Zubeyr'dir» buyurdu³⁵.

() : Buradaki iki râvî de yine Muhammed ibn Münkedir'den, o da Câbir'den, o da Peygamber'den (48 rakamlı) İbn Uyeyne hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

٤٩ - (٢٤١٦) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ الْحَلِيلِ وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ مُسْهِرٍ . قَالَ إِسْمَاعِيلُ : أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ . قَالَ : كُنْتُ أَنَا وَعُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ ، يَوْمَ الْخَنْدَقِ ، مَعَ النَّسْوَةِ . فِي أَطْمٍ حَسَّانٍ . فَكَانَ يُطَاطِئُ لِي مَرَّةً فَأَنْظُرُ . وَأُطَاطِئُ لَهُ مَرَّةً فَيَنْظُرُ . فَكُنْتُ أَعْرِفُ أَبِي إِذَا مَرَّ عَلَى قَرَسِيهِ فِي السَّلَاحِ ، إِلَى ابْنِي قَرِيبَةً .

34. Bu «onların hadîsinden» sözü, Ebû Usmân'dan rivâyet eden râvînin yani Mu'temir ibn Süleymân'ın sözüdür. O, bu sözü ile : Ebû Usmân, Talha ile Zubeyr'in bu sebâtlarını bizzât kendilerinden tahdîs etti. Ebû Usmân tâbî'i olduğu için bu iki sahâbînin sebâtını müşâhade etmedi. Bunu kendisine başkası da tahdîs etmedi. Fakat bu hadîsi Ebû Usmân'a bizzât Talha ve Zubeyr tahdîs ettiler demek istemiştir (Sunûsi).

35. Çağırılan bu iş, Handak harbi esnasında müttetiklerin İslâm aleyhine hareketi, Benu Kurayza'nın da müslimanlarla olan ahdi bozması üzerine vaziyet ciddileşince, Kurayza'nın durumuna dâir haber getirme işi yani bir nevi câsûsluk işi idi. Zubeyr üç defa Benû Kurayza'ya gidib vaziyetini tecessüs ederek Rasûlullah'a bunlar hakkında bilgi vermiştir.

قَالَ : وَأَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ : فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِأَبِي . فَقَالَ : وَرَأَيْتَنِي يَا بُنَيَّ ؟ قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ : أَمَّا وَاللَّهِ ! لَقَدْ جَمَعَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، يَوْمَئِذٍ ، أَبُو بَكْرٍ . فَقَالَ «فَدَاكَ أَبِي وَأُمِّي» .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ . قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْخَيْدِ كُنْتُ أَلَا وَعُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ فِي الْأَمْلِ الَّذِي فِيهِ النَّسْوَةُ . يَعْنِي نِسْوَةَ النَّبِيِّ ﷺ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ مُتَوِّجٍ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُرْوَةَ فِي الْحَدِيثِ وَلَكِنْ أَدْرَجَ الْقِصَّةَ فِي حَدِيثِ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ابْنِ الزُّبَيْرِ .

49 — (2416) : Abdullah ibn Zubeyr (R) şöyle dedi : Handak harbi günü ben ve Ebû Seleme'nin oğlu Umer (küçük olduğumuz için) Hassân'ın kal'asında kadınlarla beraber bulunduk. Orada bir kerre Umer benim için sırtını alçaltıyor, ben dışarıya bakıyordum. Bir kere de ben onun için sırtımı alçaltıyor, o benim üzerimde dışarıya bakıyordu. Bu sebeble ben, atının üzerinde silâhlı olarak Kurayza oğulları tarafına geçtiği zaman babam Zubeyr'i tanıyordum. Râvî şöyle dedi : Keza bana Abdullah ibn Urve haber verdi ki Abdullah ibn Zubeyr şöyle demiştir : Müteâkiben ben bunu babama söyledim. Babam :

— Yavrucuğum, sen beni gördün mü? dedi. Ben :

— Evet, gördüm dedim. Babam :

— Allâh'a yemin ederim ki, Rasûlullah (S) o gün benim için babası ile anasını bir arada zikrederek : «(Zubeyr!) Babam, anam sana fedâ olsun» buyurdu dedi ³⁶.

() : Buradaki râvî de Abdullah ibn Zubeyr'in : Handak günü olduğu zaman Ebû Seleme'nin oğlu Umer ile ben, içinde kadınların — yani Peygamber'in kadınlarının — bulunduğu kal'ada idim dediğini söyleyerek hadisin tamamını, bu isnâd içinde (49 rakamlı) Muzhir hadisi tarzında sevk etmiştir. Fakat bu hadîsde Abdullah ibn Urve'yi zikretmemiş. Lâkin kıssayı, Hişâm, babasından, o da Zubeyr'den hadîsine idrâc (yani idhâl) eylemiştir.

36. Hadisin râvisi Abdullah ibn Zubeyr, Handak harbi sırasında altı yaş civârında idi. Bu hadisle küçük ve mümeyyiz çocuğun rivâyetinin sahîhliğine istidlâl olunur.

Hadîsde adı geçen Ebû Seleme'nin ismi Abdullah ibn Esed'dir. Karısı Ummu Seleme ile beraber Habesistan'a hicret etmişlerdi. Ebû Seleme Habesistan'da vefât edince, Ummu Seleme gelmiş ve Peygamber tarafından mu'minlerin anneleri safına konularak taltif edilmiştir.

Hadîsde adı geçen Umer, Ummu Seleme'nin ilk kocasından olan dört çocuğundan birisidir.

۵۰ — (۲۴۱۷) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ ، حَدَّثَنَا هُبَيْرُ بْنُ الْمُرَيْزِ (يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ) عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي مُرَيْرَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عَلَى جِرَاءٍ ، هُوَ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ وَعَلِيٌّ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ . فَتَحَرَّكَتِ الصَّخْرَةُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اَمْدُدْ » . فَمَا عَلَيْكَ إِلَّا نَبِيٌّ أَوْ صِدِّيقٌ أَوْ شَهِيدٌ .

(...) حَدَّثَنَا مُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ زَيْدٍ بْنُ خُنَيْسٍ وَأَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ الْآزْدِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ . حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي مُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ عَلَى جَبَلٍ حِرَاءٍ . فَتَحَرَّكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اسْكُنْ » . حِرَاءُ مَا عَلَيْكَ إِلَّا نَبِيٌّ أَوْ صِدِّيقٌ أَوْ شَهِيدٌ ، وَعَلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ وَعَلِيٌّ وَطَلْحَةُ وَالزُّبَيْرُ وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ .

50 — (2417) : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) Hıra dağının üstünde Ebû Bekr, Umer, Usman, Ali, Talha ve Zubeyr ile birlikde bulunduğu sırada o taş (dan ibâret olan dağ) sallandı. Bunun üzerine Rasûlullah : «Sâkin ol! Senin üzerinde Peygamber'den yahut Sıddık'dan, yahut Şehîd'den başka kimse yokdur» buyurdu.

() : Buradaki râviler de Ebû Hureyre'den; Rasûlullah Hıra dağı üstünde idi. Derken dağ sallandı. Bunun üzerine Rasûlullah : «Ey Hıra, uslu dur! Senin üzerinde ancak Peygamber, yahut Sıddık, yahut Şehîd vardır» buyurdu. Halbuki dağın üzerinde Peygamber, Ebû Bekr, Umer, Usman, Ali, Talha, Zubeyr ve Sa'd ibn Ebi Vakkas birlikde bulunuyorlardı³⁷.

37. Bu hadîsde Rasûlullah'ın bir takım mu'cizeleri vardır. Bunlardan biri, Peygamber'in buradakilerin şehîd olacaklarını haber vermesidir. Hakikaten Peygamber ile Ebû Bekr müstesnâ, bunların hepsi şehîd olarak ölmüşlerdir. Umer, Usman, Ali, Talha ve Zubeyr zulmen öldürülüb şehîd olmuşlardır. İlk üçünün katli meşhûrdur. Zubeyr, Basrâ yakınında Vâdi's-Sibâ' (canavarlar vâdisi) de, harbi terk ederek döndüğü sırada öldürüldü. Talha da böyledir. Kıtâli bırakıp insanlardan ayrılırken kendisine bir ok isâbet etti ve onu öldürdü. Peygamber'den katli olarak sâbit oldu ki her kim zulmen öldürülürse o şehîd olmuştur. Kasdedilen, bunlar âhîret ahkâmı bakımından şehîddirler. Şehîdlerin sevâbı ise çok büyüktür. Dûnyadaki ahkâma gelince onlar gasl olunurlar ve üzerlerine cenâze namâzı kılınır (Nevevi).

Peygamber, Sıddık ve şehîd sözleri ile cins kasdediyor. Çünkü hadîsde Sıddık'den sonra zikrolunanların hepsi şehîddirler. Sonra hadîsdeki «ev (= yahut)» kelimesi, ya nevilendirme içindir, yahut da «ve» mânâsındadır (Mîrkat).

Buhârî'deki Enes ibn Mâlik'den gelen bir hadîse göre böyle bir vak'a Uhud dağı üzerinde de cereyan etmiştir (Buhârî, menâkıb).

۵۱ - (۲۴۱۸) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ وَعَبْدَةُ . قَالَ : حَدَّثَنَا هِشَامُ عَنْ

أَيِّهِ قَالَ : قَالَتْ لِي عَائِشَةُ : أَبَوَاكَ ، وَاللَّهِ ! مِنَ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا هِشَامُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ : تَعْنِي أَبَا بَكْرٍ وَالزَّيَّيرَ .

51 — (2418) : Hişâm, babası Urve'den tahdis etti ki Urve şöyle demiştir : Âişe bana : Allah'a yemin ederim ki senin iki baban (yani Ebû Bekr ile Zubeyr), «kendilerine yara isâbet ettikten sonra yine Allah'ın ve Rasûlunun da'vetine icâbet edenler zümresindendir» (Âlu Imrân : 172) dedi.

() : Buradaki râvî de yine, Hişâm'dan bu isnâdla rivâyet etmiş ancak : Âişe Ebû Bekr ile Zubeyr'i kastediyor fıkra'sını ziyâde etmiştir³⁸.

۵۲ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنِ الْبَيْهَقِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ . قَالَ : قَالَتْ لِي عَائِشَةُ : كَانَ أَبَوَاكَ مِنَ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ .

52 — () : Urve (ibn Zubeyr) dedi ki : Âişe (R) bana hitâben : Senin iki atan «kendilerine yara isâbet ettikten sonra yine Allah'ın ve Rasûlun da'vetine icâbet edenler zümresindendir» dedi.

(۷) باب فضائل أبي عبيدة بن الجراح، رضي الله تعالى عنه

۵۳ - (۲:۱۹) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ خَالِدٍ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ . أَخْبَرَنَا خَالِدٌ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ . قَالَ : قَالَ أَنَسٌ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : «إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَمِينًا . وَإِنْ أَمِينُنَا، أَيُّهَا الْأُمَّةُ ، أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ» .

38. Âişe, iki atan sözü ile Ebû Bekr'i ve Zubeyr'i kastediyor. Çünkü Urve'nin annesi, Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dır, babası ise Zubeyr'dir. Bu hadiste, dedeyi baba sözü ile ta'bir etmenin câiz olduğu hükmü de vardır.

Âişe'nin kendilerinden olduklarını söylediği o zümre, Âlu Imrân sûresinin 172 nci âyetinde haber verilen zümredir. Âişe o âyeti ictibâs etmiştir. Bununla da Âişe, Uhud vak'asının arkasından vukûa gelen Hamrâu'l-esed gazvesinde cereyan eden şeylere işaret etmektedir.

(7) EBÛ UBEYDE'İBNU'L-CERRÂH (R) IN FAZİLETLERİ BÂBİ

53 — (2419) : Enes (ibn Mâlik R). şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her ummetin bir emîni vardır. Ey ummet! Bizim emînimiz de hâssaten Ebû Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'dır»³⁹.

٥٤ — (...) حَدَّثَنِي عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ (وَهُوَ ابْنُ سَلَمَةَ) عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ أَهْلَ الْيَمَنِ قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالُوا : ابْنَتْ مَعَنَا رَجُلًا يُمَلِّمُنَا السُّنَّةَ وَالْإِسْلَامَ . قَالَ ، فَأَخَذَ بِيَدِ أَبِي عُبَيْدَةَ فَقَالَ « هَذَا أَمِينُ هَذِهِ الْأُمَّةِ » .

54 — () : Enes ibn Mâlik (R) den : Yemen'liler, Rasûlullah'ın huzûruna geldiler de : Bizimle beraber bize sünneti ve islâmı öğretecek bir kimse gönder dediler. Rasûlullah (S) Ebû Ubeyde'nin elinden tuttu da : «İşte bu zât, şu ummetin emînidir» buyurdu»⁴⁰.

٥٥ — (٢٤٢٠) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَقَ يُحَدِّثُ عَنْ صِلَةَ بْنِ زُقَرٍّ ، عَنْ حُذَيْفَةَ ، قَالَ : جَاءَ أَهْلُ نَجْرَانَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! ابْنَتْ إِلَيْنَا رَجُلًا أَمِينًا . فَقَالَ « لِأَبْنَتِنِ إِلَيْكُمْ رَجُلًا أَمِينًا حَقٌّ أَمِينٍ » . قَالَ ، فَاسْتَشْرَفَ أَمَّا النَّاسُ . قَالَ ، فَبِمَتْ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ :

39. Ebû Ubeyde'nin adı, Âmir ibn Abdillâh ibn Cerrâh'dır. Nesebi Fihri'de Peygamber'in nesebi ile birleşir. Anası Umeyye Bintu'l-Hâris'dir. Ebû Ubeyde'nin babası Bedr harbinde kâfir olduğu halde öldürülmüştür. Ebû Ubeyde sahâbîlerin en mücâhidlerinden- dir. Bütün gazâlarda Rasûlullah'ın maiyyetinde bulunmuştur. Ebû Bekr ve Umer'in hilâfetleri zamanındaki Şâm fetihlerinde hizmetleri çok büyüktür. Bu muhârebelerde kâh baş kumandan, kâh Hâlid ibn Velid'in maiyyetinde olarak hizmet etmiştir. Feth edilen yerlerde ahâliye karşı gösterdiği adâlet ve hakkaniyetle o diyârın Rûmlarını hayretde bırakmıştır. Nihâyet Şâm'da Hz. Umer'in vâlisi iken on sekizinci hicret yılında çıkan umvas tâûnunda vefât etmiştir. Cenâze namazını Muâz ibn Cebel kıldır- mıştır.

40. Emânet ve istikamet bütün sahâbîler arasında müsterek bir sıfat olduğu halde bunun Ebû Ubeyde'ye tahsis edilmesi, onda ziyâde olduğunu bildirmek içindir. Peygamber'in büyük sahâbîlerden herbirine bir fazilet tahsis etmesi onlarda o fazilet ve meziyyetin daha çok bulunduğunu işâr içindir. Bunu Tirmizî ile İbn Hibbân'ın Enes ibn Mâlik'den rivâyet ettikleri şu badis izâh etmektedir :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Ummetimin en merhâmetlisi Ebu Bekr'dir, ilâhî emirlerde en şiddetli olanı Umer'dir, hayâ itibârıyla en sâdık olanı Usmândır. Halâli

55 — (2420) : Huzeyfe (R) şöyle dedi : Necran ehli Rasûlullah'a geldiler. Müteâkiben : Yâ Rasûlallah! Bize emîn bir kimse gönder dediler. Rasûlullah (S) da : «Ben muhakkak sûrette size kemâli ile ve hakkıyla emîn bir kimse göndereceğim» buyurdu. Rasûlullah'ın bu sözü üzerine sahâbîler o yüce emniyete mazhar olmak heyecanı ile beklediler. Nihâyet Rasûlullah Ebû Ubeydete'bnu'l-Cerrâh'ı gönderdi ⁴¹.

() : Burada da Sufyân, Ebû Ishâk'dan bu isnâdla yukarıki hadîs tarzında tahdîs etmiştir.

(٨) بَابُ فَضَائِلِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا

٥٦ - (٢٤٢١) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَرْدٍ عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ لِحَسَنِ «اللَّهُمَّ إِنِّي أُحِبُّهُ . فَاجِبْهُ وَأَخْبِ مِنْ حُبِّهِ» .

(8) HASEN İLE HUSEYN (R) İN FAZİLETLERİ BÂBİ ⁴²

56 — (2421) : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) Hasen için şöyle duâ buyurmuştu : «Yâ Allâh! Ben bunu seviyorum, bunu sen de sev, ve bunu seveni de sev!»

ve harâmı en iyi bilen Muâz ibn Cebel'dir, ferâiz (yani mîrâs taksîmi) ilmini en iyi bilen Zeyd ibn Sâbit'dir. En düzgün Kur'ân okuyanı Ubeyy ibn Kâ'b'dır. Her ummetin bir emîni vardır. Bu İslâm ummetinin emîni de Ebû Ubeyde ibn Cerrâh'dır.

41. Necran hey'eti, hicretin dokuzuncu yılında Yemen'den gelmişti. İbn Sa'd, bu hey'etin on dört suvârî olduğunu bildirmiştir. Bunlar Hristiyan idler, henüz musliman olmamışlardı. Bunlardan Seyyid ile Akıb az bir tereddüden sonra hemen musliman olmuşlardır. Bu hey'etin söz sâhibi olanları da bu ikisi ile Ebû Hârise'den ibâretti. Nihâyet bunlar Necran'a emîn bir emir gönderilmesini istemişlerdi. Rasûlullah bu taleb üzerine Ebû Ubeyde'nin bu sıfatla seçkin olduğunu bildirdi ve onu Necran'a yolladı.

42. Hasen ile Huseyn, Hz. Ali ile Peygamber'in kızı Fâtıma'nın oğullarıdır. Hasen, Peygamber'in büyük torunudur. Hicretin üçüncü yılında ramazan ayında doğmuştur. Enes ibn Mâlik : Rasûlullah'a yüzce en çok benzeyen torunu Ali'nin oğlu Hasen idi demiştir. Peygamber'den on üç hadîs rivâyet etmiştir. Otuz yedi yaşında hilâfete geçmiş, yedi ay kadar Irak, Hicaz, Horasan, Yemen cihetlerine hükûmrân olduktan sonra bir sulh anlaşması sonunda hilâfetden feragat etmiş ve Medîne'ye çekilmiştir. Bundan sonra yedi yıl daha yaşayıp hicretin kırk dokuzuncu yılında zehirlenerek Medîne'de ölmüş ve Baki kabristanına gömülmüştür.

Huseyn, Fâtıma ile Ali'nin ikinci oğullarıdır. Doğrudan doğruya dedesi Peygamber'den sekiz hadîs rivâyet etmiştir. Babası Ali'den, annesi Fâtıma'dan ve Hz. Umer'den de rivâyeti vardır. İbn Sa'd, Huseyn'in hicretin dördüncü yılında doğduğunu bildirmiştir. Huseyn hicretin altmış birinci yılında âşûrâ gününde Irak'ın Kerbelâ sahrasında 54 yaşında iken şehid edilmiştir.

٥٧ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو أُبَيٍّ مَرَّ . حَدَّثَنَا سُهَيْبَانُ بْنُ مُخَيَّبَةَ أَنَّ اللَّهَ بْنَ أَبِي يُزَيْدَ ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي طَائِفَةٍ مِنَ النَّهَارِ ، لَا يُكَلِّمُنِي وَلَا أَكَلُمُهُ . حَتَّى جَاءَ سُوقُ بَنِي نَزْلَةَ ، ثُمَّ انصَرَفَ . حَتَّى أَتَى خَبَاءَ فَاطِمَةَ فَقَالَ : « أَنْتُمْ لَكُمْ » . أَنْتُمْ لَكُمْ ؟ « بَلَى حَسَنًا . فَطَنَّا أَنَّهُ إِنَّمَا تَحْبِسُهُ أُمُّهُ لِأَنَّهُ تَدَسَّهَ وَتَلَبَّسَهُ سَخَابًا . فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جَاءَ يَسْتَمِي . حَتَّى افْتَتَحَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ صَاحِبَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « اللَّهُمَّ ! إِنِّي أَحِبُّهُ . فَاجِبُهُ وَأَحْبِبْ مَنْ يَحِبُّهُ » .

57 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Gündüzün bir parçasında Rasûlullah'ın beraberinde dışarı çıktım. Ne o bana, ne ben ona bir şey söylemiyerek Kaynuka' oğulları çarşısına gelinceye kadar yürüdü. Sonra buradan dönüb Fâtıma'nın evine kadar geldi. Burada Hasen'i kasedederek : «Küçük orada mısın? Küçük orada mısın?» diye sordu. Biz öyle zannetdik ki annesi onu ancak yıkamakda ve süslü elbiseler giydirmekde olduğu için biraz alıkoymakda idi. Çok geçmeden çocuk koşarak geldi ve Peygamber ile Hasen birbirlerine boyun boyuna sarmaşdılar. Bu esnada Rasûlullah (S) : «Allâm'ım! Ben bunu seviyorum. Sen de bunu ve bunu seveni sev!» diye duâ etti.

٥٨ - (٢٤٢٢) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ (وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ) . حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ قَالَ : رَأَيْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَى عَاتِقِ النَّبِيِّ ﷺ . وَهُوَ يَقُولُ « اللَّهُمَّ ! إِنِّي أَحِبُّهُ فَاجِبْهُ » .

58 — (2422) : Berâ' ibn Âzib (R) şöyle dedi : Ben Ali'nin oğlu Hasen'i, Peygamber'in omuzunda gördüm. Bu vaziyetde Peygamber (S) : «Allâhım! Ben bunu seviyorum, bunu sen de sev!» diyordu.

٥٩ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . قَالَ ابْنُ نَافِعٍ : حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ (وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ) ، عَنْ الْبَرَاءِ ، قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَصْبَحَا الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَى عَاتِقِهِ . وَهُوَ يَقُولُ « اللَّهُمَّ ! إِنِّي أَحِبُّهُ فَاجِبْهُ » .

59 — () : Berâ' ibn Âzib (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah'ı, Ali'nin oğlu Hasen'i omuzu üzerinde koymuş vaziyetde gördüm. Rasûlullah (S) bu halde iken : «Yâ Allâh! Ben bunu seviyorum, bunu sen de sev!» demekde idi.

٦٠ - (٢٤٢٣) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الرَّوْبِيِّ، الْيَمَامِيُّ وَعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْقَنْبَرِيُّ . قَالَ : حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ (وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ) . حَدَّثَنَا إِيَّاسُ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : لَقَدْ قُدْتُ بِنَبِيِّ اللَّهِ ﷺ وَالْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ ، بِفَلَتِهِ الشَّهْبَاءَ . حَتَّى أَدْخَلْتُهُمْ حُجْرَةَ النَّبِيِّ ﷺ . هَذَا قَدَامُهُ وَهَذَا خَلْفُهُ .

60 — (2423) : İyâs, babasından tahdîs etti ki, o şöyle demiştir : Andolsun ki ben, Peygamber (S), Hasen ve Hüseyin binmiş oldukları halde Peygamber'in kırçıl katırını önünden çekib yeddim. Nihâyet onları, şu çocuk önünde, şu da arka tarafında oldukları halde beraberce Peygamber'in hücreğine girdirdim.

(٩) بَابُ فَضَائِلِ أَهْلِ بَيْتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

٦١ - (٢٤٢٤) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُمَيَّرٍ (وَالْأَفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ عَنْ زَكَرِيَّا ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ شَيْبَةَ ، عَنْ صَفِيَّةِ بِنْتِ شَيْبَةَ . قَالَتْ : قَالَتْ عَائِشَةُ : خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ غَدَاةً وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مَرْحَلٌ ، مِنْ شَعَرٍ أَسْوَدَ . فَجَاءَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ فَأَدْخَلَهُ . ثُمَّ جَاءَ الْحُسَيْنُ فَدَخَلَ مَعَهُ . ثُمَّ جَاءَتْ فَاطِمَةُ فَأَدْخَلَهَا . ثُمَّ جَاءَ عَلِيٌّ فَأَدْخَلَهُ . ثُمَّ قَالَ « إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا » (٢٢/الأحزاب/٢٢) .

(9) PEYGAMBER (S) İN EHLU BEYTİ'NİN FAZİLETLERİ BÂBİ

61 — (2424) : Âişe (R) şöyle dedi : Peygamber (S) bir sabah, üzerinde siyah kıldan yapılmış ve üstü deve semeri şekilleri ile nakışlı bir aba olduğu halde çıktı. Derken Ali'nin oğlu Hasen geldi. Peygamber onu bu abanın içerisine aldı. Sonra Huseyn geldi. O da Hasen'in yanına girdi. Sonra Fâtıma geldi. Peygamber onu da abanın içine aldı. Sonra Ali geldi. Onu da oraya soktu. (Bu sûretle hepsi abanın içine girmiş bulundu). Sonra Peygamber şu âyeti okudu : «Ey Ehle Beyt, Allah sizden ancak kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister» (el-Ahzâb : 33) 43.

43. Ehlü Beyt, başta Peygamber'in kadınları olduğu halde Fâtıma, Ali, Hasen ve Hüseyin'dir. Şî'iler Peygamber'in kadınlarını Ehlü Beyt'den saymazlar. Fakat bu görüş doğru değildir. Çünkü Ehlü Beyt, Peygamber'in ev halkı demek olduğuna göre mu'minlerin anneleri de buna dâhil olması icâb eder. Nitekim el-Ahzâb sûresinin 32 nci âyetinde de Peygamber'in kadınlarına Ehlü Beyt diye hitâb edilmiştir.

Ehlü Beyt, Peygamber'in Ehlü Beyti, Peygamber'in hânesine husûsî nisbeti bulunan bahtiyarlar, Peygamber'in hânedânı demektir. Bu âyet, Peygamber'in kadınlarına hitâb etmekde olduğu için Ehlü Beyt'den de ilk evvel akla gelen onlar olur. Lâkin murâd

(۱۰) باب فضائل زید بن حارثة واسامة بن زید، رضي الله عنهما

۶۲ - (۲۱۲۵) حَدَّثَنَا ثَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، الْقَارِيُّ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، مَنْ أَبِيهِ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: مَا كُنَّا نَدْعُو زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ إِلَّا زَيْدَ بْنِ مُحَمَّدٍ. حَتَّى تَزَلَ فِي الْقُرْآنِ: اذْكُمُوهُمْ لَا بِأَسْمِهِمْ هُوَ أَفْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ [۴۰/الاحزاب: ۴۰].
قَالَ الشَّيْخُ أَبُو أَحْمَدَ، مُحَمَّدُ بْنُ عَيْسَى: أَخْبَرَنَا أَبُو الْعَبَّاسِ السَّرَّاجُ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ الدُّوَيْرِيُّ. قَالَا: حَدَّثَنَا ثَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، بِهَذَا الْحَدِيثِ.

(...) حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ. حَدَّثَنَا حَبَّانٌ. حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ. حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ. حَدَّثَنِي سَالِمٌ مِّنْ عَبْدِ اللَّهِ. عَنِهِ.

(10) ZEYD İBN HÂRISE İLE (BUNUN OĞLU) USÂME İBN ZEYD (R) IN FAZİLETLERİ BÂBİ

62 — (2425) : Sâlim ibn Abdillâh, babası Abdullah ibn Umer'den, o'şöyle der idi : Biz Zeyd ibn Hârise'yi Kur'ân'daki şu âyet nâzil oluncaya kadar ancak Zeyd ibn Muhammed diye çağırır dururduk:

yalnız onlar olmadığı anlatılmak için müzekker zamiri olan «kum» ile hitâb edilmişlerdir. Zira fıkıh usûlü ilminde ma'lûm olduğu üzere cem'u müennes sigası yalnız müenneslere mahsûs olduğu halde cem'u müzekker sigası ihtilât hâlinde erkeğe ve kadına tağliben şâmil olur. Demek ki Ehl Beyt denilince Peygamber'in zevceleri ile beraber evlâdına ve erkek dışı husûsî mensûblarına dahi şâmil olduğu anlaşılmak üzere «ey Ehle Beyt, Allah sizden ancak kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister» buyurulmuştur.

Hız. Hasen ve Hız. Huseyn evlâd'dan olduğu gibi Ali dahi Peygamber'in evinde yetişmiş ve Fâtıma ile muâşereti dolayısıyla husûsî nisbeti hâiz bulunmuş olduğundan o da Ehlu Beyt'dendir. Lâkin bunların Ehli Beyt'den olması, Peygamber'in diğer kızlarının ve onlardan olan evlâdlarının dahi Ehlu Beyt'den olmasını mâni' değildir, bilakis bunu icâb ettirir.

Fakat ne tuhafdır ki Şî'iler, âyetin mevzûunu teşkil eden temiz zevceleri dahi hisâba almayarak Ehlu Beyt'in, Peygamber'in kendisi ile, Ali, Hasen, Hüseyin, Fâtıma'dan ibâret olduğunda ısrâr etmek istemişler ve bu yüzden İslâm tarihinde çok büyük gürültüler çıkarmışlardır. «Selmân bizden ve Ehl Beyt'dendir» hadisi ile, husûsî bir intisâbla Selmân bile Ehlu Beyt'den sayıldığı halde Peygamber'le beraber geceleyen temiz zevcelerin Ehl Beyt'den hâric sayılması ne garîb bir taassubdur! Halbuki öyle vehm etmelerine meydan bırakmamak için, beytin kendilerine izâfetini nasslaştırmak yine Peygamber'in kadınlarına ve kızlarına hitâben «Allah'ın, evlerinizde okunub duran âyetlerini ve hikmeti hatırlayın...» (el-Ahzâb : 33) buyuruluyor (Hak Dîni, V, 3892)).

44. Zeyd, Peygamber'in azadlısı idi. Onu Hakîm ibn Hizâm, halası Hadice için satın almıştı. Hadice de Peygamber ile evlendikleri zaman bunu Peygamber'e hediye etmişti.

Zeyd'in esir edilmesi şöyle olmuştur: Kelb kabilesinden olan Zeyd, annesi ile birlikte annesinin kabilesini ziyâret etmek üzere sefere çıkmışlardı. Bu ziyâret çapul-

«Onları babalarına nisbetle çağırın. Bu, Allah indinde daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız o halde dinde kardeşleriniz, dostlarınızdır. Hata ettiklerinizde ise üstünüze bir vebâl yoktur. Fakat kalblerinizin taammud ettiğinde vebâl vardır. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» (el-Ahzâb : 5).

Şeyh Ebû Ahmed Muhammed ibn İysâ dedi ki : Bize Ebu'l-Abbâs Serrâc ile Muhammed ibn Abdillâh ibn Yûsuf ed-Duveyrî haber verib : Bize Kuteybetu'bnü Saîd, bu hadîsi tahdîs etti dediler.

() : Buradaki râvî de, Mûsâ ibn Ukbe'nin : Bana Sâlim, Abdullâh'dan bunun benzerini tahdîs etti diye rivâyet ettiği hadîsi rivâyet etmiştir.

٦٣ - (٢٤٢٦) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقَتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ: حَدَّثَنَا) إِسْمَاعِيلُ (يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ: أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعَثًا . وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ أَسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ . فَطَمَنَ النَّاسُ فِي إِمْرَتِهِ . فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ : «إِنْ نَطْمَنُوا فِي إِمْرَتِهِ ، فَقَدْ كُنْتُمْ تَطْمَنُونَ فِي إِمْرَةِ أَبِيهِ مِنْ قَبْلُ . وَإِنَّمَا اللَّهُ ! إِنْ كَانَ لَخَلِيقًا لِلْإِمْرَةِ . وَإِنْ كَانَ لَيْنَ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ . وَإِنْ هَذَا لَيْنَ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ ، بَعْدَهُ .»

63 — (2426) : Abdullâh ibn Dinâr, İbn Umer (R) den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) — Rûmlar üzerine — bir fırka mücâhid techîz etmiş ve bunun başına Usâme ibn Zeyd'i emîn ve kumandan tayîn eylemişti. Ba'zı kimseler Usâme'nin kumandanlığına i'tirâz ve de-

cuların baskın yaptıkları zamana tesâdüf etmiş, Zeyd'i de alıb kaçmışlardı. O zaman Zeyd sekiz yaşında idi. Bunlar Zeyd'i Ukaz panayırına götürüb satılığa çıkardılar. Hakîm ibn Hızâm onu dört yüz dirhem bedel ile Hadîce için satın aldı. O da nubuvvetden evvel onu Peygamber'imize verdi. Peygamber de onu âzâd edib oğul edindi ve bu sebeble Zeyd ibn Muhammed denilmeğe başlandı.

Zeyd'in kabilesinden bazı kimseler bir hacc mevsiminde Zeyd'i tanıyıp babasına haber vermişler. Bunun üzerine babası da fidye ile onu kurtarmak üzere Mekke'ye gelmişti. Peygamber'e mürâcaat ettiğinde, Peygamber Zeyd'i muhayyer bırakmış, o da Peygamber'i, babasına, anasına tercih ederek : Benim babam da anam da sensin demişti. Bunun üzerine Rasûlullah Zeyd'i bir taş üstüne çıkararak Arab'ın örfüne göre :

يَا مَنْ حَضَرُوا اشْهَدُوا أَنَّ زَيْدًا ابْنِي رَسُولِي وَارْتِه = Ey hazır olanlar! Şâhid olunuz ki Zeyd benim oğlumdur. O bana vâris olacak, ben de ona vâris olacağım» demişti. Sonra Ebeveyni ve akrabâsı memnûn olup geri dönmüşlerdir. Nihâyet el-Ahzâb : 5 inci âyeti ile bu yolda verâset kaldırıldı ve Zeyd de bundan sonra yine Zeyd ibn Hârise diye kendi babasına izâfetle çağırıldı.

Peygamber Zeyd'i çok severdi. Onu kendi mürebbiyesi Umînu Eymen ile evlendirdi. Usâme, bu ana ile babadan dünyâya geldi. Zeyd'in menkabe ve fazîletlerinden en büyüğü adının Kur'ân'da el-Ahzâb 37 nci âyetinde zikrolunmuş bulunmasıdır. Ve bu menkabe yalnız Zeyd'e mahsûstur. Zeyd ibn Hârise ilk imân edenlerdendir. Zeyd Bedr'den i'tibâren Mûte'de şehid oluncaya kadar bütün gazâlarda bulunmuş ve ordu kumandanlığına kadar yükselmiştir.

dikodu etmişlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah (öfkelenerek bir hutbe irâd edib) : «Siz şimdi Usâme'nin kumandanlığına ta'n ediyorsanız, siz bundan önce onun babasının kumandanlığına da dil uzatmışdınız. Allah hakkı için Zeyd kumandanlığa tamâmiyle lâyık ise ve o bana insanların en sevimlilerinden biri ise hiç şüpphesiz Usâme de babasından sonra bana insanların en sevimlilerindendir» buyurdu⁴⁵.

٦٤ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ عُمَرَ (يَسْنِي ابْنِ حَمْرَةَ)، مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلَاءِ، مُحَمَّدُ بْنُ كُرَيْبٍ،

مَنْ سَالِمٍ، مَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ «إِنْ تَطَعْتُمْ فِي إِمَارَتِهِ - يُرِيدُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ - فَقَدْ طَعَنْتُمْ فِي إِمَارَةِ أَبِيهِ مِنْ قَبْلِهِ. وَإِيَّاهُ اللَّهُ! إِنْ كَانَ لَخَلِيقًا لَهَا. وَإِيَّاهُ اللَّهُ! إِنْ كَانَ لَأَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ. وَإِيَّاهُ اللَّهُ! إِنْ هَذَا لَهَا لَخَلِيقٌ - يُرِيدُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ - وَإِيَّاهُ اللَّهُ! إِنْ كَانَ لَأَحَبَّهُمْ إِلَيَّ مِنْ بَعْدِهِ. فَأَوْصِيكُمْ بِذِي قِيَانَةٍ مِنْ صَالِحِيكُمْ».

64 - () : Sâlim, babası Abdullah ibn Ümer (R) den : Rasûlullah (S) minber üzerinde iken şöyle buyurdu : «Eğer sizler onun yani

45. Zeyd ibn Hârisê'nin Mûte harbinde Ca'fer ibn Ebî Tâlib ve Abdullah ibn Revâha ile arka arkaya şehid olmaları ve kumanda ettikleri ordunun pek ağır şartlar altında Medine'ye dönmeleri, Medine'de umûmî bir teessür uyandırmıştı. Peygamber bu mağlûbiyetin intikamını almak üzere bir ordu hazırladı ve bunun başına da Usâme ibn Zeyd'i başkumandan yaptı. Usâme o zaman on sekiz yaşında idi. Peygamber Usâme'ye : «Rûmlar üzerine git, babanın intikamını al» buyurdu. Bu ordu içinde Ebû Bekr, Umer, Ebû Ubeyde, Sa'd ibn Ebî Vakkas, Said, Katâde, Seleme ibn Eslâm gibi Muhâcirlerin, Ensâr'ın büyükleri de bulunuyordu. Bazı kimseler : «Ordu içinde bunca büyükler dururken bir genç köle bunların üzerine nasıl kumandan tayin olunur» gibi sözler söylemeye başladılar. Bu dedikoduların asıl menşei bu baba oğulun, köle ve köle çocuğu olmaları idi. Arablar arasında kölenin başkanlığı câhiliyet zamanında hoş görülmezdi. Fakat İslâm dini, fıtratan hür doğan insanlar arasındaki bu sınıf farkını kaldırmış ve câhiliyet devrinde hakir görülen sınıfı İslâm'daki kâdemi, hicretî, ilmi, takvân sebepleri ile yükseltmişdi. İşte Peygamber bu dedikoduları duyunca hadîsdeki nutku irâd etmiştir. Peygamber Usâme ordusunu hazırlar iken hasta idi. Hastalığı devam edince ordu hareketini te'hîr etti. Nihâyet Rasûlullah'ın vefâtı üzerine onun bu arzusunun Ebû Bekr yerine getirdi. Böylece Peygamber'in en son, Ebû Bekr'in de ilk tehciz ettiği ordu işte bu Usâme ordusu oldu.

Zeyd ile Usâme hakkında şu hadîs de çok muhimdir : Aîşe (R) şöyle dedi : Bir kerre Peygamber (S) yanımda iken (Mudlic kabîlesinden) bir iz sürücü gelmişti. Usâme ibn Zeyd ile babası Zeyd ibn Hârise yan yatmış (uyuyor) lardı. Kaatî : Şu ayakların ba'zısı öbüründen olmuşdur dedi. İz sürücünün bu sözü ile Peygamber çok sevindi ve bu söz onun hoşuna gitti de bu memnûniyetini bana bildirdi (Buhârî, menâkıb, bâbu menâkıbi Zeyd ibn Hârise).

Peygamber'in bu sevincinin sebebi şudur : Usâme beyaz bünyeli, babası Zeyd ise siyâhî idi. Bunun için Usâme'nin nesebi hakkında dedikodu edilmişti. Zeyd Rasûlullah'ın evvelâ kölesi, sonra evlâdlığı olduğu için bu dedikodulardan müteessir olmuşdu. Şimdi ise o câhil dedikoducular, kendi kanâatlarınca hükme medâr olan kaatî'nin bu sözü ile susdurulmuş bulunuyorlardı.

Usâmetu'bnü Zeyd'in kumandanlığına ta'n ediyorsanız, sizler bundan evvel onun baabsının kumandanlığına da dil uzatmış idiniz. Allâh'a yemîn ederim ki Zeyd kumandanlığa muhakkak lâıyk idi. Yine Allâh'a yemîn ederim ki o bana insanların en sevimlisi idi. Allâh'a yemîn ederim ki muhakkak bu yani Usâme ibn Zeyd de kumandanlığa lâıykdır. Allâh'a yemîn ederim ki o babasından sonra bana insanların muhakkak en sevimlisidir. Binâenaleyh ben sizleri ona tavsiye ediyorum. Çünkü o sizin (bu işe) elverişli olanlarınızdanıdır».

(۱۱) بَابُ فَضَائِلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا

۶۵ — (۲۴۲۷) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ لَابْنِ الزُّبَيْرِ: أَتَذْكُرُ إِذْ تَلَقَّيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَأَنْتَ وَابْنُ عَبَّاسٍ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَحَمَلْنَا، وَتَرَكَكَ

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا أَبُو أَسَامَةَ عَنْ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ، بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عَلِيٍّ وَإِسْنَادِهِ.

(11) ABDULLAH İBN CA'FER (R) İN FAZİLETLERİ BÂBİ

65 — (2427) : Abdullah ibn Ca'fer (R bir kerre mâziyi anarak), Zubeyr'in oğluna : Ben, sen ve İbn Abbâs beraberce Rasûlullah'ı karşıladığımız vakti hatırlar mısın? dedi. İbn Zubeyr : Evet, hatırlarım. Rasûlullah (S) benimle İbn Abbâs'ı terkisine almışdı da seni bırakmışdı dedi.

() : Buradaki râvî de yine Habîb ibn Şehîd'den yukarıki İbn Uleyye hadîsi gibi ve onun isnâdı ile rivâyet etmiştir.

۶۶ — (۲۴۲۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ - وَالْفُظَّيْلِيُّ - (قَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا. وَقَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا) أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمِ الْأَحْوَلِ، عَنْ مُورِقِ الْمَجْلِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ. قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ تَلَقَّى بِصِيبَانِ أَهْلِ بَيْتِهِ. قَالَ، وَإِنَّهُ قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ فَسُبقَ بِي إِلَيْهِ. فَحَمَلَنِي يَتْنِ يَدَيْهِ، ثُمَّ جِيءَ بِأَحَدِ ابْنَيْ قَاطِمَةَ. فَأَرَدَفَهُ خَلْفَهُ. قَالَ، فَأَدْخَلْنَا الْمَدِينَةَ، ثَلَاثَةَ عَشَرَ دَابَّةً.

66 — (2428) : Abdullah ibn Ca'fer (R) dedi ki : Rasûlullah (S) bir seferden geldiği zaman Ehlü Beytinin çocukları tarafından kar-

şılanırdı. Bir defasında yine bir seferden geldi. Ben onun önüne geçirildim. Rasûlullah da beni hayvanının ön tarafına yükledi. Sonra Fâtıma'nın iki oğlunun biri getirildi. Rasûlullah onu da terkisine bindirdi. Bu sûretle bir hayvan üzerinde üç kişi olduğumuz halde Medîne'ye dâhil edildik.

٦٧ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ قَاصِمٍ . حَدَّثَنِي مُورِقٌ . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ تَلَقَّى بَنَاهُ . قَالَ فَتَلَقَّى بِي وَبِالْحَسَنِ أَوْ بِالْحُسَيْنِ . قَالَ فَحَمَلَ أَحَدَنَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَالْآخَرَ خَلْفَهُ . حَتَّى دَخَلْنَا الْمَدِينَةَ .

67 — () : Abdullah ibn Ca'fer (R) tahdis edib dedi ki : Peygamber (S) bir seferden geldiğinde bizler tarafından karşılanırdı. Bir defasında Peygamber yine ben, Hasen yahut Huseyn tarafından karşılanmışdı da o bizlerden birini önüne, diğerini de arka tarafına bindirmişdi. Nihâyet böylece Medîne'ye girmişdik.

٦٨ - (٢٤٢٩) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَمْقُوبَ ، عَنْ الْحَسَنِ بْنِ سَعْدٍ ، مَوْلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ : أَرَدَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ خَلْفَهُ . فَأَسْرَأَ إِلَيَّ حَدِيثًا ، لَا أَحَدٌ مِنْ النَّاسِ .

68 — (2429) : Abdullah ibn Ca'fer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir gün beni terkisine bindirmişdi. İşte o sırada Rasûlullah bana gizlice bir söz söyledi ki artık ben o sözü insanlardan hiçbirine söylemem.

(١٢) بَابُ فَضَائِلِ مُرَجِّحَةِ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا

٦٩ - (٢٤٣٠) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنْذِرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ مُنْذِرٍ وَوَكَيْعٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ . كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ (وَاللَّفْظُ حَدِيثُ أَبِي أُسَامَةَ) . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَلِيًّا بِالْكَوْفَةِ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « خَيْرُ نِسَائِهِمَا مَرْيَمُ بِنْتُ عِمْرَانَ . وَخَيْرُ نِسَائِهَا خَدِيجَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ » .

قال أبو كريب : وأشار وكيع إلى السماء والأرض .

(12) MU'MİNLERİN ANNESİ HADİCE (R) NİN FAZİLETLERİ BÂBİ

69 — (2430) : Hişâm ibn Urve'den, babası Urve dedi ki : Ben Abdullah ibn Ca'fer (R) den işitdim şöyle diyordu : Ben Kûfe'de Ali'den işitdim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işitdim şöyle buyuruyordu : «Zamanındaki dünyâ kadınlarının en hayırlısı İmrân kızı Meryem'dir. Bu ummet kadınlarının kendi zamanındakilerin en hayırlısı da Huveylid kızı Hadice'dir».

Ebû Kurayb : Râvîlerden Vekî', hadîsdeki müennes zamirini tefsir ederek semâ ile arza işâret etti, dedi ⁴⁶.

۷۰ — (۲۴۳۱) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ . ع وَحَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْمُبَرِّقِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ غَمْرُو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ مُرَّةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كَمَلَتْ مِنْ الرِّجَالِ كَثِيرٌ . وَلَمْ يَكْمُلْ مِنْ النِّسَاءِ غَيْرُ مَرْيَمَ بِنْتِ إِمْرَانَ ، وَآسِيَةَ امْرَأَةِ فِرْعَوْنَ . وَإِنْ فَضَلَ عَائِشَةُ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضَلَ الثَّرِيدُ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ» .

70 — (2431) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Erkeklerden birçok kimse kemâle erdi. Halbuki kadın-

46. Vekî' bu işâretle «nisâihâ» daki müennes zamirin tefsirini murâd etmiştir. Murâd kendi zamanlarındaki bütün yeryüzü kadınlarıdır. Yani semâ ile arz arasında bulunan her bir kadındır. Zâhir olan ma'nâ Meryem ile Hadice'den her biri kendi zamanlarındaki yeryüzü kadınların en hayırlısıdır demekdir. Amma bu iki kadın arasındaki tafdile gelince, bundan sükût edilmiştir (Nevevî).

Hiz. Meryem'in adı, Kur'ân'da İysâ Peygamber'in anası olarak bir çok defalar zikredilmiştir. Kendisini anlatan âyetler ise şunlardır : Âlu İmrân : 36-37; en-Nisâ : 156, 171; Meryem : 16-29; et-Tahrîm : 12.

Hadice'nin nesebi Rasûlullah'ın nesebi ile Kusayy da birleşir. Rasûlullah'ın kadınlarının neseb yönünden kendisine en yakın olanı Hadice'dir. Rasûlullah'ın Kusayy soyundan evlendiği diğer bir kadın da Ummu Habibe'dir. Rasûlullah Hadice ile evlendiği zaman siyer âlimlerinin cumhûruna göre yirmi beş yaşında idi. Hadice ise İbn Abdilberr'in bildirdiğine göre kırk yaşında bulunuyordu. Bu aylık hayatı yirmi dört sene devam etmiştir. Peygamber'in, İbrâhîm'den başka bütün çocukları Hadice'den doğmuştur. Bunlar, Zeyneb, Rukayye, Ummu Külsüm, Fâtîma, Kasım, Tâhir, Tayyib'dir. Bu üç erkek çocuk câhiliyet devrinde yani Peygamber'lik gelmeden önce vefât etmişlerdir. Kızların hepsi İslâm devrine yetişib müsliman olmuşlar ve Medîne'ye hicret etmişlerdir. Bunlardan üçü Peygamber'den önce vefât etmiştir. Peygamber'in ölümü sırasında yalnız Fâtîma hayatda idi. Peygamber'in nesebi Fâtîma'nın evlâd ve torunları ile devam etti.

Peygamber'in oğlu İbrâhîm ise Medîne'de Mısırlı Mâriye'den doğmuş ve on sekiz aylık iken vefât etmiştir.

lardan yalnız İmrân kızı Meryem, Fir'avn'ın karısı Âsiye'den başka hiçbiri kemâle erişmedi. (Ummetindeki) kadınlara karşı Âişe'nin fazîleti de tirîd'in başka yemeklere karşı fazîleti gibidir. 47.

47. Fir'avn'un karısı Âsiye ile İmrân kızı Meryem Kur'ân'la beraber en çok zikredilirler :

«Allah İymân edenlere de Fir'avn'ın karısını (bir fazilet) misali olarak irâd etti. O vakıt (bu kadın) :Ey Rabbim! Bana nezdinde cennetin içinde bir ev yap. Beni Fir'avn'dan ve onun (fenâ) amelinden kurtar. Beni o zâlimler gürûhundan selâmete çıkar diye duâ etmiştir. Nâmûsunu muhkem bir kal'a gibi muhâfaza eden İmrân kızı Meryem'i de (Allah ismet numûnesi) bir mesel kılmıştır. Biz bundan dolayı onu tihkumuzdan üfürdük. O, Rabbimın kelimelerini ve kitâblarını tasdik etmiş ve kâdîsini İymânıyla ibâdete vermiş insanlardan idi» (et-Tahrîm : 11-12).

Fir'avn'ın karısı Âsiye, Mûsâ'nın hayatda kalmasına sebep olan, ona en büyük hizmetlerde bulunan ve nihâyet İymân eden yüksek irâdeli bir kadındır.

Mûsâ'nın doğumu sırasında yüce Allah tarafından annesine, çocuğu endişeniz emzirmesi, şâyet çocuğu hakkında bir fenâlık hissederse onu bir sandık içinde Nil'e bırakıp mahzûn ve mükedder olmaması ve çocuğu kendisine iâde edileceği, büyüdüğünde de nübüvvet ve risâlet rutbesi verileceği vahyedilmişti (Tâhâ : 38-39; el-Kasas : 7). Bu vahy gereğince Nil'e bırakılan ve çocuğu ihtivâ eden sanduka Fir'avn'ın sarayı :sâhlinden akıp giderken görülerek saraya alınmış ve Âsiye Fir'avn'a : Bu yavrucuk benim için de, senin için de bir göz bebeği, onu öldürmeyin. Olur ki bize bir faydası dokunur, yahut onu bir evlâd ediniriz demişti. Fir'avn ve adamları bu çocuğun ilerde fazilet nâmına kencileri ile karşılaşacağını ve nasıl kahramanlıklar göstereceğini anlamıyorlardı (Bu hâdiseler el-Kasas : 1-15 inci âyetlerinde zikredilmektedir).

Bu sûretle Mûsâ'nın hayatını kurtaran Âsiye, ileride Mûsâ'ya İymân etmiş ve Mûsâ gibi o da Fir'avn ile karşılaşmış, Mûsâ'nın hayatı ve dîni uğrunda işkencelere ma'rûz kalarak kendi hayatını fedâ etmiştir. Âsiye'yi Mûsâ'nın sıptından ve en yakın akrabâsından sayanlara göre Âsiye'nin dîni heyecanına kan gayreti de karışmış ve nihâyet Fir'avn'ın çok acı işkenceleri altında vefât etmiştir. Rivâyete ve âyetin işâretine göre Âsiye : «Rabbim, bana nezdinde, cennetin içinde bir ev yap. Beni Fir'avn'dan ve onun amellerinden kurtar. Beni o zâlimler gürûhundan selâmete çıkar» (et-Tahrîm : 11) duâsını bu işkencelere ma'rûz kaldığı sıralarda okumuş ve derhal kabûl olunub cennetdeki makamı kendisine gösterilerek güle güle hayâtı terk etmiştir. Bu sûretle Âsiye kadınlık âleminde en yüksek fazilet zirvelerine yükselen iki kadından birisi oluyor.

Hz. Meryem de, «ahsanet fercehâ» cümlesinin belîğ ifâdesi vechile elini, eteğini sıkı tutmak, nâmûsunu ve iffetini muhâfaza etmek husûsunda kal'a kadar metin bir rûha, bir irâdaye mâlikdi. Ona rûh nefyetmek üzere Cibril temessül ettiği sırada bile : «Muhakkak senden Rahmâna sığınırım!» diye konuşmuştu (Meryem : 17-18). Meryem bu derece mahcûb ve çekingen bir kız olduğu için Allah onu bütün kadınlık âleminde görülmedik bir mazhariyetle ve rûhundan nefyetmek sûretiyle ana yaptı ve bu ana ile oğlu âlemlere ibretli bir âyet ve mu'cize kıldı (el-Enbiyâ : 91).

Bazı âlimler Âsiye ile Meryem hakkındaki bu nasslar ile istidlâl ederek bunların nubuvvetine kail olmuşlardır. Hatta İmâm Eş'arî, kadın Peygamber'leri altıya çıkarmıştır ki bunlar : Havvâ', Sâre, Hâcer, Mûsâ'nın anası, Âsiye ve Meryem'dir. Çoğunluk ise kadınlar için nubuvvet olmadığına kaildirler.

Hz. Âişe hakkındaki fıkraya gelince, hadîsde Âişe'nin bu ummetin bütün kadınlarına efdaliyetine delâlet eden bir cihet yoktur. Yalnız bir teşbih ile fazla ve şerefi bildirilmiştir. Hakikaten Hz. Âişe'nin ilmi, edebî, ahlâkı ve keskin zekâsı hârika derecede meziyyet ve üstünlüklerdir.

٧١ - (٢٤٣٢) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ عُثْمِيرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَرٍّ عَنْ عُمَارَةَ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ . قَالَ : أَتَى جِبْرِيلُ النَّبِيَّ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَذَا خَدِيجَةٌ قَدْ أَتَتْكَ . مَعَهَا إِنَاءٌ فِيهِ إِدَامٌ أَوْ طَعَامٌ أَوْ شَرَابٌ . فَإِذَا هِيَ أَتَتْكَ فَأَنْزِلْ عَلَيْهَا السَّلَامَ مِنْ رَبِّكَ عَزَّ وَجَلَّ . وَمِنِّي . وَبَشِّرْهَا بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَسَبٍ . لَا صَغَبَ فِيهِ وَلَا أَنْصَبَ .

قَالَ أَبُو بَكْرٍ فِي رِوَايَتِهِ : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . وَلَمْ يَقُلْ : سَمِعْتُ . وَلَمْ يَقُلْ فِي الْحَدِيثِ : وَمِنِّي .

71 — (2432) : Ebû Zur'a dedi ki; ben Ebû Hureyre (R) den işittim şöyle dedi : Peygamber (S) — Hıra dağında iken — yanına Cibrîl gelmiştir de şöyle demiştir : «Yâ Rasûlallah! İşte şu Hadîce'dir. Sana doğru gelmekdedir. Yanında bir kab var, içinde katık yahut taâm, yahut şerbet vardır⁴⁸. Hadice senin yanına ulaştığında ona Azîz ve Celîl olan Rabbindan ve benden selâm söyle. Ve kendisine cennetde inciden yapılmış bir saray da müjdele ki onun içinde gürültü, patırtı yok, çalışma ve meşakkat de yokdur».

Ebû Bekr kendi rivâyetinde : Ebû Hureyre'den demiş de, semi'tu = ben işittim, dememiştir. Bir de bu hadîsde «ve benden» sözünü söylememiştir.

٧٢ - (٢٤٣٣) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ الْعَبْدِيُّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ .

قَالَ : قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى : أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَشَرَ خَدِيجَةَ بَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . بَشَرَهَا بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَسَبٍ . لَا صَغَبَ فِيهِ وَلَا أَنْصَبَ .

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ وَجَرِيرٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُثْمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ ، عَنْ ابْنِ أَبِي أَوْفَى ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . عَلَيْهِ السَّلَامُ .

72 — (2433) : İsmâîl dedi ki : Ben, Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya :

— Rasûlullah (S), Hadîce (R) ye cennetdeki bir ev ile müjdeledi mi? diye sordum. Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) :

48. Râvî kab içindeki şeyi kat'iyetle ta'yîn edemediğinden böyle terdîd ile rivâyet etmiştir.

— Evet, o Hadice'ye cennetde inciden yapılmış, içinde hiçbir gürültü, patırtı ve hiçbir çalıpma ve nıngakkat olmayan bir ev ile müjdelemiştir dedi.

() : Buradaki dört tarık râvîlerinin hepsi de, İsmâîl ibn Ebî Hâlid'den, o da İbn Ebî Evfâ'dan, o da Peygamber'den bunun benzerini rivâyet etmişlerdir.

٧٣ - (٧١٣١) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : بَشَّرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَدِيجَةَ ، بِنْتِ خُوَيْلِدٍ ، بَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ .

73 — (2434) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Huveylid kızı Hadice'ye cennetde bir ev ile müjdelemiştir.

٧٤ - (٧١٣٥) حَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ الْمَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ : مَا غِرْتُ عَلَى امْرَأَةٍ مَا غِرْتُ عَلَى خَدِيجَةَ . وَقَدْ هَلَكْتَ قَبْلَ أَنْ يَتَزَوَّجَنِي بِثَلَاثِ سِنِينَ . إِمَّا كُنْتُ أَسْمَعُهُ يَذْكُرُهَا . وَلَقَدْ أَمَرَهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُبَشِّرَهَا بِبَيْتٍ مِنْ قَصَبٍ فِي الْجَنَّةِ . وَإِنْ كَانَ لَيَذْبَحُ الشَّاةَ ثُمَّ يُهْدِيهَا إِلَى خَلَائِلِهَا .

74 — (2435) : Âişe (R) şöyle dedi : Ben hiç bir kadın hakkında, Hadice'ye karşı kıskandığım derecede kıskanç olmadım. Halbuki o, Peygamber'in benimle evlenmesinden üç yıl önce vefât etmişti. Ona karşı olan bu kıskançlığımın sebebi, Peygamberden, onu (sık sık) zıkrederken işidir olmaklığımdır. Ve andolsun ki Azîz ve Celîl olan Rabbi, Peygambere Hadice'yi cennetde inciden yapılmış bir ev ile müjdelemesini de emretmiştir. Şu da muhakkak ki Rasûlullah (S) bazan koyun keserdi de sonra o koyunun etini, Hadice'nin sâdık kadın dostlarına hediye ederdi.

٧٥ - (٧١٣٦) حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : مَا غِرْتُ عَلَى نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا عَلَى خَدِيجَةَ . وَإِنِّي لَمْ أَذْرِكْهَا . قَالَتْ : وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا ذَبَحَ الشَّاةَ يَقُولُ « أَرْسِلُوا بِهَا إِلَى أَصْدِقَاءِ خَدِيجَةَ » ، قَالَتْ : فَأَغْضَبَتْهُ يَوْمَ مَا قُلْتُ : خَدِيجَةَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي قَدْ رَزَقْتُ حُبَّهَا » .

(...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كَرِيبٍ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي أَسَامَةَ . إِلَى وَصْفِ الشَّاةِ . وَلَمْ يَذْكُرِ الزِّيَادَةَ بَعْدَهَا .

75 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Ben Peygamber'in kadınlarına karşı kıskanlık duymadım. Ancak Hadice'ye karşı kıskançlık duydum. Halbuki ben ona erişememişdim. Yine Âişe dedi ki : Rasûlullah (S) bir koyun kesdiği zaman : «Bunun etinden Hadice'nin sâdık arkadaşlarına gönderiniz! » demek i'tiyâdında idi. Bir gün Peygamber'e öfkelen dim de : Hadice (de ne var ki?) deyiverdim. Bunun üzerine Rasûlullah : «Hiç şüphe yok ki ben onun sevgisi ile rızıklandırılmışımdır» buyurdu.

() : Burada da Hişâm, bu isnâdla koyun kıssasına kadar (75 rakamlı) Ebû Usâme hadîsi tarzında rivâyet etmiş, fakat ondan sonrasındaki ziyâdeyi zikretmemiştir.

٧٦ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : مَا عَزْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ مِنْ نِسَائِهِ ، مَا عَزْتُ عَلَى خَدِيجَةَ . لِكَثْرَةِ ذِكْرِهَا يَا هَا . وَمَا رَأَيْتُهَا فُطً .

76 — () : Âişe (R) : Ben Peygamber (S) için kadınlarından hiçbir kadına karşı, Hadice'ye karşı kıskançlığım derecesinde kıskanç olmadım. Bu da Peygamber'in onu çok zikretmesinden ileri geliyordu. Halbuki ben Hadice'yi (Rasûlullah'ın yanında) asla görmemişdim dedi ⁴⁹.

٧٧ - (٢٤٣٦) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ، قَالَتْ : لَمْ يَتَزَوَّجِ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى خَدِيجَةَ حَتَّى مَاتَتْ . .

77 — (2436) : Âişe (R) : Peygamber (S) Hadice ölünceye kadar onun üzerine evlenmemiştir dedi.

٧٨ - (٢٤٣٧) حَدَّثَنَا سُؤَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : اسْتَأْذَنْتُ هَالَةَ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ ، أختُ خَدِيجَةَ ، عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَرَفَ اسْتِئْذَانُ خَدِيجَةَ فَأَرْتَحَ لِدَلِكِ . فَقَالَ « اللَّهُمَّ ! هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ » فَعَزْتُ فَقُلْتُ : وَمَا تَذْكُرُ مِنْ عَجُوزٍ مِنْ عَجَائِرِ قُرَيْشٍ ، عَمْرَاءِ الشُّدُفَيْنِ ، هَلَكْتَ فِي الدَّهْرِ ، فَأَبْدَلَكَ اللَّهُ خَيْرًا مِنْهَا !

78 — (2437) : Âişe (R) şöyle dedi : Bir kerre Hadice'nin kız kardeşi Hâle Bintu Huveylid (Medîne'ye gelib) Rasûlullah'ın huzûruna

49. Hadice vefât ettiğinde Âişe altı yaşında idi. Buna göre Hadice'yi görmüş olabilirdi. Bunun için tercemede (Rasûlullah'ın yanında) diye kayıtlıdır.

girmek için izin istemişti. Rasûlullah (bu iki kız kardeşin seslerindeki benzeyişle) Hadice'nin izin istemesini hatırladı ve bunun için ferahlanıp sevindi de : «Allâh'ım! Bu Huveylid kızı Hâle'dir» deyiverdi. Bunun üzerine ben kıskandım da : (Yâ Rasûlallah!) İhtiyarlıktan ağzının iki tarafında diş etlerinin kızartısından başka bir beyazlık kalmayan ve zamanın (değişmeleri) içinde ölen ihtiyar Kureyş kadınlarından bir kocakarının nesini anarsın? Allah onun yerine sana, ondan daha hayırlısını vermiştir! diye Rasûlullah'ı karşıladım⁵⁰.

(۱۳) بَابُ فِي فَضْلِ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا

۷۹ — (۲۴۳۸) حَدَّثَنَا خَلْفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّيِّعِ جَمِيعًا عَنْ حَمَادِ بْنِ زَيْدٍ (وَالْأَفْظُ لِأَبِي الرَّيِّعِ). حَدَّثَنَا حَمَادٌ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أُرِيْتُكَ فِي الْمَنَامِ ثَلَاثَ أَيَّامٍ . جَاءَنِي بِكَ الْمَلَكُ فِي سَرَقَةٍ مِنْ حَرِيرٍ . فَيَقُولُ : هَذِهِ امْرَأَتُكَ . فَأَكْشِفُ عَنْ وَجْهِكَ . فَإِذَا أَنْتَ مَيٌّ . فَأَقُولُ : إِنَّ يَكُ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ، يُخْصِيهِ . »

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمَانَ ، حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . جَمِيعًا عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

(13) ÂİŞE (R) NİN FAZİLETİ HAKKINDA BÂB⁵¹

79 — (2438) : Âişe (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «(Yâ Âişe!) Sen üç gece ru'yâmda bana gösterildin. Senin sûretini

50. Hz. Âişe'nin bu asabi sözlerine karşı Rasûlullah'ın sükûtunu, bir takrîr ve tasdik mâhiyetinde sayarak bazıları Âişe'nin fazlına delil gibi kabûl etmişlerdir. Fakat Âişe'nin iddiâ ettiği hayırhahlık gençlik ve güzellik i'tibarıyledir denlebilir. Rasûlullah'ın sükûtuna gelince : Bu da bir mûsâmahadan ibâretidir. Çünkü bu sözler kadınlık gayreti ile söylenmiştir. Gayret (yani kıskançlık) fitri bir hâl olduğu için bundan dolayı kadınlara cezâ terettüb etmiyor. İşte bunun için Rasûlullah Âişe'yi men' etmemiştir. Maamâfih Rasûlullah şifâhen men' etmemekle beraber — Ahmed ibn Hanbel ile Taberânî'nin bir rivâyetine göre — gücenmiştir. Bu rivâyete göre Âişe : Rasûlullah'ın benim sözlerimden kırıldığını anlayınca : Yâ Rasûlallah! Seni hak peygamber gönderen Allâh'a yemîn ederim ki bundan sonra Hadice'nin menkabelerini her zaman an diye gönlünü almağa çalışdım demiştir.

51. Hz. Âişe, Ebû Bekr'in kızıdır. Annesi Ummu Rûmân Bintu Amr'dır. Âişe'nin en mûm-tâz özelliği keskin zekâsı, ince anlayışlılığı ve bunların neticesi olarak da ilmi kudretinin üstünlüğüdür. Peygamber'in vefatından sonra sahâbiler bir mes'ele hakkında tereddüd ettiklerinde ona mûrâcaat ederek verdiği hüküm ve karar ile müşküllerini gösterirdi. Çünkü Âişe vahyin Medîne'deki nuzûlu zamanlarında hemen hemen dâima Peygamber'in yanında bulunmuştu.

buna ipekli beyaz bir kumaş parçasında melek getirdi de : Bu resmin sâhibi senin (mustakbel) zevcendir! diyordu. Nihâyet ben senin yüzünü açınca bakdım ki o sûret sen idin. Cibrîl'in o sözü üzerine ben : Eğer şu ru'yâm Allah tarafından gösterilmiş ise Allah kendi takdirini infâz eder diyordum ⁵²

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de cemlân yine Hişâm'dan bu isnâdla o hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

٨٠ - (٢٤٣٩) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَ : وَجَدْتُ فِي كِتَابِي عَنْ أَبِي أَسَمَةَ : حَدَّثَنَا هِشَامٌ . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ الْمَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي لَا أَعْلَمُ إِذَا كُنْتُ عَنِّي رَاضِيَةً ، وَإِذَا كُنْتُ عَلَى غَضَبِي » قَالَتْ فَقُلْتُ : وَمِنْ أَيْنَ تَعْرِفُ ذَلِكَ ؟ قَالَ « أَمَا إِذَا كُنْتُ عَنِّي رَاضِيَةً ، فَإِنَّكَ تَقُولِينَ : لَا . وَرَبُّ مُحَمَّدٍ ! وَإِذَا كُنْتُ غَضَبِي ، قُلْتُ : لَا . وَرَبُّ إِبْرَاهِيمَ ! » قَالَتْ قُلْتُ : أَجَلْ . وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! مَا أَهْجُرُ إِلَّا اسْمَكَ .

(...) وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، إِلَى قَوْلِهِ : لَا . وَرَبُّ إِبْرَاهِيمَ . وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ .

80 — (2439) : Âişe (R) dedi ki : Rasûlullah (S) bana :

— Ben senin benden râzîy olduğun zamanı ve bana karşı öfkeli bulunduğun zamanı muhakkak biliyorum dedi. Ben de :

— Sen bunu nereden biliyorsun? diye sordum. O :

— Benden râzîy olduğun zamana gelince, sen o zaman : Muhammed'in Rabbına yemîn olsun ki hayır! diye yemîn ediyorsun. Öfkeli bulunduğun zaman ise : İbrâhîm'in Rabbına yemîn olsun hayır! diyorsun buyurdu. Ben :

52. Kadı İyâd; Peygamber'in «şu ru'yâm Allah tarafından gösterilmiş ise...» cümlesi hakkında şöyle dedi : Bu ru'yâ nübüvvetden önce ise — ru'yâları hayâllerden arıdılmışdır denildiğine göre — bunun ma'nâsı : Eğer ru'yâ hak ise demektir. Şâyet nübüvvetden sonra ise o takdirde bunun üç ma'nâsı vardır : Biri, eğer bu ru'yâ zâhiri üzere ise ta'bîr ve tefsîre muhtâc değildir. Allâh onu ileride gerçekleştireb infâz edecektir demek istenmiştir. Bu takdirde şek : Ru'yâ zâhiri üzere mi, yoksa ta'bîr ve zâhirinden te'vile muhtâc olur mu? demeğe âid olur. İkincisi, eğer bu zevce dünyâda ise Allah onu infâz eder demiştir. Buna göre şek, onun dünyâda mı, yoksa cennetde mi? zevcesi olduğu hakkındadır.

Üçüncüsü : Peygamber bu şart cümlesi ile şüphe kasetmeyib, tahkik üzere haber vermiştir. Fakat şart cümlesi kullanılarak şek sûretiyle ifâde etmiştir. Bu da bedî'den bir nevi'dir ki belâğatçılar buna *tecâhulu ârif* san'atı adı verirler. Bazıları da bunu «şekkin yakın ile mezci» diye isimlendirirler (Nevevî).

— Evet vallâhi yû ilâhûlallah böyledir. Fakat ben senin ancak ismin-den uzaklaşırım (zâtından ve sevginden değil) dedim.

() : Buradaki râvî de yine Hîşâm ibn Urve'den bu isnâd-la : «İbrâhîm'in Rabbına yemin olsun ki hayırlı» sözüne kadar rivâyet etmiş, bundan sonrasını zikretmemiştir.

۸۱ - (۲۱۱۰) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَلَسُّبُ بِالنَّبَاتِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَتْ : وَكَانَتْ تَأْتِينِي سَوَاحِي . فَكُنْ يَنْقَمِينَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَتْ : فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسْرِهُنَّ إِلَى .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ . ع وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ مُحَيْرٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ . كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ : كُنْتُ أَلَسُّ بِالنَّبَاتِ فِي بَيْتِهِ . وَهُنَّ الْأُمَمُ .

81 — (2440) : Buradaki râvî, Âişe'nin Rasûlullah'ın yanında birçok kızlarla oynar olduğunu ve Âişe (R) nin şöyle dediğini haber vermiştir : Bir takım kız 'arkadaşlarım benim yanıma gelirlerdi de Rasûlullah (S) dan utandıklarından ötürü her bir tarafda saklanırlardı. Rasûlullah da onları tekrar benim yanıma yollardı.

() : Buradaki râvîlerin hepsi de yine Hîşâm'dan bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Cerîr'in hadîsinde : Ben Rasûlullah'ın evinde kızlarla oyun oynar idim. Onlar oyuncaklardan ibâret kızlardı demiştir.

۸۲ - (۲۱۱۱) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مَائِشَةَ ؛ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا يَتَحَرَّوْنَ بِهَذَا يَوْمَ مَائِشَةَ . يَتَّقُونَ بِذَلِكَ مَرْضَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

82 — (2441) Bize Ebû Kureyb tahdîs etti. Bize Abdetu, Hîşâm'dan, o da babası Urve'den, o da Âişe (R) den şöyle tahdîs etti : İnsanlar Peygamber'e takdîm edecekleri hediyelerini Âişe'nin nevbeti gününde getirib vermediği tercih ederlerdi. Bununla da Rasûlullah'ın memnûnluğunu talep ediyorlardı.

۸۳- (۲:۴۲) حدثني الحسن بن علي الحلواني وأبو بكر بن النضر وعبد بن محمد (قال عبد :
 حدثني . وقال الآخران : حدثنا) يعقوب بن إبراهيم بن سعد . حدثني أبي عن صالح ، عن ابن شهاب .
 أخبرني محمد بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام : أن عائشة زوج النبي ﷺ قالت : أرسل أزواج
 النبي ﷺ فاطمة ، بنت رسول الله ﷺ ، إلى رسول الله ﷺ . فاستأذنت عليه وهو مضطجع . وهي
 في برطلي . فاذن لها . فقالت : يا رسول الله ! إن أزواجك أرسلتني إليك يسألك العذر في ابنة
 أبي جحافة . وأنا ساكتة . قالت فقال لها رسول الله ﷺ « أي بنته ! ألسن تحبين ما أحب ؟ »
 فقالت : بلى . قال « فأجبي هذه » قالت ، فقامت فاطمة حين سمعت ذلك من رسول الله ﷺ . فرجعت
 إلى أزواج النبي ﷺ فأخبرتهن بالذي قالت . وبالذي قال لها رسول الله ﷺ . فقلن لها : ما نراك
 أغيت عنا من شيء . فأرجعي إلى رسول الله ﷺ فقولي له : إن أزواجك يشذونك العذر في ابنة
 أبي جحافة . فقالت فاطمة : والله ! لا أكلمة فيها أبدا . قالت عائشة : فأرسل أزواج النبي ﷺ زينب

بنت جحاش ، زوج النبي ﷺ ، وهي التي كانت نسائي منهن في المنزلة عند رسول الله ﷺ .
 ولم أر امرأة قط خيرا في الدين من زينب . وأنتي لله . وأصدق حديثا . وأوصل للرحم . وأعظم
 صدقة . وأشد ابتذالا لنفسها في العمل الذي تصدق به ، وتقرّب به إلى الله تعالى . ما عدا سورة
 من حدّ كانت فيها . تسرع منها الميتة . قالت ، فاستأذنت على رسول الله ﷺ . ورسول الله ﷺ
 مع عائشة في برطليها . على الحالة التي دخلت فاطمة عليها وهو بها . فاذن لها رسول الله ﷺ . فقالت :
 يا رسول الله ! إن أزواجك أرسلتني إليك يسألك العذر في ابنة أبي جحافة . قالت ثم وقعت بي
 فاستطألت علي . وأنا أرتب رسول الله ﷺ ، وأرتب طرفه ، هل يأذن لي فيها . قالت فلم تبرح
 زينب حتى عرفت أن رسول الله ﷺ لا يكره أن أتصير . قالت فلما وقعت بها لم أنشأ حين
 أنحيّت عليها . قالت فقال رسول الله ﷺ وتبسم « إنها ابنة أبي بكر » .

(...) حدثني محمد بن عبد الله بن قزاد . قال عبد الله بن عثمان : حدثني عن عبد الله بن المبارك ،
 عن يونس ، عن الزهري ، بهذا الإسناد ، مثله في المعنى . غير أنه قال : فلما وقعت بها لم أنشأ
 أن أنحيها غلبه .

Peygamber'in kadınları, Rasûlullah'ın kızı Fâtıma'yı Rasûlullah'ın yanına gönderdiler. Rasûlullah (S) benim yanımda, benim abam içinde yatmış vaziyetde iken Fâtıma gelib içeri girmek için izin istedi. Rasûlullah ona izin verdi. Girer girmez Fâtıma : Yâ Rasûlallah! Kadınların, beni senin yanına gönderdiler. Onlar senden Ebû Kuhâfe'nin kızı hakkında adâlet istiyorlar dedi. Ben de susuyordum. Rasûlullah ona : «Ey kızcağızım! Benim her sevdiğimi sen sevmez misin?» buyurdu. Fâtıma : Evet severim dedi. Rasûlullah : «Öyle ise Âişe'yi de sev!» buyurdu. Fâtıma Rasûlullah'dan bu sözleri işidince kalkıp Peygamber'in kadınları yanına döndü ve onlara hem kendi söylediğini, hem de Rasûlullah'ın kendisine söylediği sözü haber verdi. Bu sefer kadınlar Fâtıma'ya : Biz senin, bizim herhangi bir işimizi gördüğünü zannetmiyoruz. Binâenaleyh sen tekrar Rasûlullah'a dön ve ona : Kadınların, Ebû Kuhâfe (oğlunun) kızı hakkında Allah için senden adâlet istiyorlar de, dediler. Fakat Fâtıma : Valâhi bu husûsda Rasûlullah'a ebedi bir kelime söylemem dedi.

Âişe der ki : Peygamber'in kadınları bu defa da Peygamber'in zevcesi olan Cahş kızı Zeyneb'i gönderdiler. Zeyneb, Rasûlullah'ın yanında, diğer kadınlara nisbetle mevkiinin yüksekliği bana muâdil olan bir kadındı. Ben 'diyânetde, Allâh'a takvâ'da, doğru sözlülükde ,akribâ ile ilgiyi sıkı yapmakda, çok sadaka vermekde ve hâsılı Allâh'a yaklaşılmaya vesîle olan her türlü hayır işlerinde nefsinı alçaltmakda Zeyneb Bintu Cahş derecesinde yüksek hiçbir kadın görmedim. Ancak kendisinde demir gibi sertlik ve bir acelecilik tabiatı vardı ki bu tabiat onun giriştiği işden dönmesini çabuklaştırırdı. İşte bu Zeyneb Rasûlullah'ın huzûruna girme izni istedi. Rasûlullah da, Fâtıma'nın huzûra girdiği vakitdeki hâlet üzere Âişe ile beraber onun abası içinde bulunuyordu. Rasûlullah ona izin verdi. Zeyneb içeriye girince : Yâ Rasûlallah! Kadınların beni sana gönderdiler. Onlar senden Ebû Kuhâfe (oğlunun) kızı hakkında adâlet etmeni istiyorlar dedi. Sonra benim hakkımda söz söylemeğe ve aleyhime konuşmakda ileri gitmeğe başladı. Ben de Rasûlullah'ı murâkabe ediyor ve Zeyneb'e cevâb vermekliğim husûsunda bana izin verecek mi diye gözüne bakıp duruyordum. Zeyneb konuşmasından vazgeçmedi. Nihâyet Rasûlullah'ın benim Zeyneb'e karşı zafer kazanmamı kerîh görmeyeceğini anladım. Onun sözlerini ele alıp cevâb vererek çok geçmeden muârazada sıkıştırdığım sırada Rasûlullah gülümsedi de : «Muhakkak ki o, Ebû Bekr'in kızıdır» buyurdu ⁵³.

53. Buhârî'deki aynı rivâyetin baş tarafında şu tafsîlat vardır : Âişe (R) şöyle demiştir : Rasûlullah'ın kadınları iki guruba ayrılmışlardı. Bunun bir gurubunda Âişe, Hafsa, Safiyye, Sevde; öbür gurubunda da Ummu Seleme ile Rasûlullah'ın diğer kadınları bulunuyordu. Müslümanlar, Rasûlullah'ın Âişe'ye olan sevgisini pek iyi bildiklerinden, bunlardan birisinin yanında Rasûlullah'a takdim etmek istediği bir hediyesi bulunursa o hediyesini, Rasûlullah'ın Âişe hânesinde bulunduğu zamana kadar geri bırakırdı da, bu hediyeye sâhibi hediyesini Rasûlullah Âişe'nin evinde iken gönderirdi. Bu cihetle

() : Buradaki râvî de Zuhri'den bu isnâdla ma'nâda yukarıki hadisin benzerini rivâyet etmiştir. Ancak burada : Onun sözlerinin peşine düşüb onları redde girişince çok geçmeden ağır basıp onu galebe etdim (yani onu susdurdum) demiştir.

۸۴ - (۲۴۴۳) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، قَالَ : وَجَدْتُ فِي كِتَابِي عَنْ أَبِي أَسَامَةَ ، عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ : إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيَتَفَقَّدُ يَقُولُ « أَيْنَ أَنَا الْيَوْمَ ؟ أَيْنَ أَنَا غَدًا ؟ » اسْتَبْطَاءَ لِيَوْمِ عَائِشَةَ . قَالَتْ ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمِي قَبَضَهُ اللَّهُ بَيْنَ سَحْرِي وَنَحْرِي .

84 — (2443) : Âişe (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) —ölüm hastalığında— Âişe'nin nevbet gününün gecikmesinden dolayı onu arıyarak : «Ben bu gün kimin nevbetindeyim? Ben yarın kimin nevbetinde olacağım?» der idi. Nihâyet benim nevbet günüm geldiğinde Allah onun rûhunu benim gerdânımla göğsüm arasında iken kabzeyledi ⁵⁴.

۸۵ - (۲۴۴۴) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَمِيْدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ ، وَهُوَ مُسْنِدٌ إِلَى صَدْرِهَا ، وَأَضَمَّتْ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ « اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي . وَأَلْحَقْنِي بِالرَّفِيقِ » .

(...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ . م وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . م وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ . كَلَّمَهُمْ عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

Ummu Seleme gurubu dedikoduya başladı da bunlar Ummu Seleme'ye : Rasûlullah'a git de şu, şu sözleri söyle dediler... (Buhârî, hibe..., bâbu men ehdâ ilâ sâhibihî ve tarâharâ ba'dâ nisâihî dâne ba'dın, III, 309 -15).

Kadınlık gayreti ile iki guruba ayrılan Peygamber'in kadınlarından birinci gurubun başında Hz. Âişe bulunuyordu. Hafsa da Hz. Umer'in kızıdır ve bu gurubun en kuvvetli uzvudur. İsrafilî (Huyey ibn Ahtab'ın kızı) Safiyye ile Sevede Bintu Zem'a da bu gurubdan idi. İkinci gurubun başkanlığını Ummu Seleme Hind üzerinde almıştı. Ummu Seleme Ebû Umeyye'nin kızıdır. Fasih ve iyi söz söyleyen bir kadın olduğu için bu gurubun başkanlığını pek güzel temsil etmişti. Bu gurubun dört âzâsının isimleri hadisde bildirilmemiştir. Onlar : Zeyneb Bintu Cahş el-Esediyye, Meymûne Bintu Hâris el-Hilâliyye, Ummu Habîbe Remle Bintu Ebî Sufyân ve Cuveyriyye Bintu Hâris el-Mustalikiyye'dir.

54. Peygamber hastalığının ilk beş gününü mu'tâdî üzere kadınlarının nevbetlerinde geçirdi. Hastalık şiddetlenib Âişe'nin yanına geçmek için izin almağa lüzûm görülünce

85 — (2444) : Âişe (R) haber verdi ki, kendisi Rasûlullah (S) vefât etmezden önce göğsüne dayanmış bir vaziyette söz söylerken işitmiştir. Âişe Rasûlullah'a kulak verdi ki Rasûlullah : «Yâ Allâh! Beni mağfiret et, bana merhamet eyle ve beni yüksek rıfkı (yüksek cemâate) ilhâk et!» diye duâ ediyordu⁸⁵.

() : Buradaki râvîlerin hepsi Hıfâm'dan bu isnâd ile yukarıki hadis gibi rivâyet etdiler.

٨٦ — (...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَالْفُظَّ لَا بِنِ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَمْعَانَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ : كُنْتُ أَسْمَعُ أَنَّهُ لَنْ يَمُوتَ نَبِيٌّ حَتَّى يُخْبِرَ بَيْنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ . قَالَتْ : فَسَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ ، فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ ، وَأَخَذَتْهُ بُحَّةٌ ، يَقُولُ : «مَعَ الدِّينِ أَنْتُمْ اللَّهُ عَلَيْهِمُ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشَّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا» [٦٩/١١/١] قَالَتْ : فَظَنَنْتُهُ خَيْرَ حَيٍّ.

(.) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا عُبيدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَمْعَانَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ !

86 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah'ın : «Hiç bir peygamber dünyâ ile âhiret arasında muhayyer kılınmadıkca vefat etmez» dediğini çok işidirdim. Ben, Peygamber'in ölüm sebebi olan hastalığında boğazı kısılıb sesi kalınlaşarak öbür âleme hazırlık hâli geldiğinde : «...Allah'ın, kendilerine nîmetler verdiği peygamberlerle, sıddıklarla, şehîdlerle, iyi kimselerle beraber, onlar ne iyi arkadaşlardır!» (en-Nisâ : 69) âyetini okuduğunu işitdim. Artık o zaman anladım ki Rasûlullah (S) da bu iki dilek arasında muhayyer kınıyor (da o âhireti tercih ediyor).

() : Buradaki râvîlerin ikisi de : Bize Şu'be yine Sa'd ibn İbrâhîm'den tahdîs etti deyib bu isnâdla yukarıki hadis gibi rivâyet etmişlerdir.

de hiçbirisinin zerre kadar gönlü kırılmasın diye bu izni sarfı bir şekilde istemiyerek : «Yarın nerede olacağım!» diye bu isteğini ihsâs etmişti.

Hiz. Âişe Peygamber'in rûhunu teslim ettiği sıradaki kendisine ebedî şeref bahşeden vaziyetini, bu gâyet belîğ veczesiyle öyle tasvir etmiştir ki ondaki edebî kudrete hayrân olmamak kabil değildir. O kudsi ve melekî hâli ummetin hâtırasında ebediyyen yaşatan Mu'minlerin Annesi Âişe'nin bu edebî veczesidir.

55. Râfık, yükseklerin en yükseğinde sâkin olan peygamberler cemâatından bir cemâat ma'nâsındadır. Râfık, fail vezninde gelen bir isimdir.

۸۷ - (...) حدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ ، فِي رَجَالٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ وَهُوَ صَمِيمٌ « إِنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ قَطُّ ، حَتَّى يُرَى مَقْعَدُهُ فِي الْجَنَّةِ ، ثُمَّ يُخَيَّرَ » . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَلَمَّا نَزَلَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَرَأَتْهُ عَلَى نَحْدِي ، غَشِيَ عَلَيْهِ سَاعَةٌ ثُمَّ أَقَاقَ . فَأَشْخَصَ بَصَرَهُ إِلَى السَّقْفِ . ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى » . قَالَتْ عَائِشَةُ : قُلْتُ : إِذَا لَا يَخْتَارُ نَا .

قَالَتْ عَائِشَةُ : وَعَرَفْتُ الْحَدِيثَ الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُنَا بِهِ وَهُوَ صَمِيمٌ فِي قَوْلِهِ « إِنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يُرَى مَقْعَدُهُ مِنَ الْجَنَّةِ . ثُمَّ يُخَيَّرَ » .

قَالَتْ عَائِشَةُ : فَكَانَتْ تِلْكَ آخِرُ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَوْلُهُ « اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى » .

87 — () : İbn Şihâb şöyle dedi : Bana Saîd ibn Müseyyeb ve Urvetu'bnü'z-Zubeyr, ilim ehlerinden bir takım kimseler içinde haber verdiler ki, Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) sıhhatda iken bir çok defalar : «Hiç bir peygamberin rûhu cennetdeki oturmağını görmedikce — yahut oturacağı yer kendisine gösterilmedikce — asla kabzolunmaz. Sonra muhayyer kılınır» buyururdu. Nihâyet kendisine ölüm hastalığı inib de rûhu kabzolunmak zamanı gelince başı benim dizimde bulunduğu bir sırada üzerine bir sâat baygınlık geldi. Sonra ayılınca gözünü açıb evin tabanına doğru dikti. Sonra : «Allâhım! Rafıkı a'lâyı (isterim)!» dedi. Ben : Artık Rasûlullah şimdi bizi ihtiyar etmiyor dedim ve bildim ki Rasûlullah'ın bu temennisi sıhhatlı zamanında iken bize söylemekte olduğu «hiçbir Peygamber cennetdeki oturacağı yeri görmedikce asla kabzolunmaz. Sonra muhayyer kılınır» hadîsi (nin kendisine tecellisi) dir.

Âişe : İşte Rasûlullah'ın tekellüm ettiği en son kelime, bu «yâ Al-lâh! En yüksek rafıkı (isterim)!» sözü oldu dedi.

۸۸ - (۲۴۴۵) حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ أَبِي رَافِعٍ، وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُجْمِدٍ، كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي نَعِيمٍ، قَالَ عَبْدُ: حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدُ بْنُ أَبِي عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، إِذَا خَرَجَ، أَمَرَ بَيْنَ نِسَائِهِ، فَطَارَتِ الْقُرْعَةُ عَلَى عَائِشَةَ وَحَفْصَةَ، فَخَرَجَتَا مَعَهُ جَمِيعًا. وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، إِذَا كَانَ بِاللَّيْلِ، سَارَ مَعَ عَائِشَةَ، يَتَحَدَّثُ مَعَهَا. فَقَالَتْ: حَفْصَةُ لِمَا شِئْتَ: أَلَا تَرَ كَيْفَ الْإِيْلَةَ بَعِيرِي وَأَرْكَبُ بَعِيرَكَ، فَتَنْظُرِينَ وَأَنْظُرِينَ؟ قَالَتْ: بَلَى. فَرَكِبْتُ عَائِشَةَ عَلَى بَعِيرِ حَفْصَةَ. وَرَكِبْتُ حَفْصَةَ عَلَى بَعِيرِ عَائِشَةَ. فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى جَلِ عَائِشَةَ، وَعَلَيْهِ حَفْصَةُ، فَسَلَّمَ ثُمَّ سَارَ مَعَهَا. حَتَّى تَزَلُّوا. فَافْتَقَدَتْهُ عَائِشَةُ فَغَارَتْ. فَلَمَّا تَزَلُّوا جَعَلَتْ تَجْعَلُ رَجُلًا يَنْتَظِرُ الْإِذْخِرَ. وَتَقُولُ: يَا رَبِّ! سَلِّطْ عَلَى عَقْرَبَا أَوْ حَيَّةً تَلْدَغُنِي. وَرَسُولُكَ وَلَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقُولَ لَهُ شَيْئًا.

88 — (2445) : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir sefere çıkmak istediğinde kadınları arasında kur'a çekerdi. Bir seferde kur'a Âişe ile Hafsa'ya isâbet etdi. İki kadın Rasûlullah'ın maiyyetinde beraberce sefere çıktılar. Rasûlullah gece olunca Âişe'nin mafhesine biner ve onunla konuşarak yol alırdı. Bir gün Hafsa, Âişe'ye : Bu gece sen benim deveme binsen, ben de senin devene binsem de sen görmediğin manzaraları görsen, ben de görmediğim yerleri görsem olmaz mı? dedi. Âişe: Peki diye muvâfakat etdi. Bunun üzerine Âişe Hafsa'nın devesine, Hafsa da Âişe'nin devesine bindi. Rasûlullah Âişe'nin devesine geldi. Halbuki onun üzerinde Hafsa bulunuyordu. Rasûlullah Hafsa'ya selâm verdi. Sonra onun beraberinde yola devâm etdi. Nihâyet bir durak yerinde indiler. Bu sûretle Âişe Rasûlullah'ı gaybetdi de bundan dolayı bir kıskançlığa kapıldı. Durak yerinde indiklerinde Âişe (teessüründen intihâra teşebbüs edib) ayağını ızır otlarının⁵⁶ arasına sokmağa ve : Ey Rabbim! Bana bir akreb, yahut bir yılan musallat et de beni soksun. Benî Rasûlullah'a bir şey söylemeğe muktedir olamıyayım! demeğe başladı.

۸۹ - (۲۴۴۶) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ مَعْنٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بَلَالٍ) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطُّعَامِ ».

56. ızır, kokulu meşhûr bir otdur. Bu otların arasında ekseriya zehirli hayvanlar ve haşereler bulunur.

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَثَيِّبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (بِعَثْوَى بْنِ جَهْرٍ) .
ع وَحَدَّثَنَا ثَيِّبَةُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ) . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَنَسٍ ،
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . وَفِي حَدِيثِ إِسْمَاعِيلَ : أَنَّهُ سَمِعَ
أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ .

89 — (2446) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işitdim şöyle buyuruyordu : «Âişe'nin kadınlara karşı fazîleti, tiridin diğer yemeklere karşı fazileti gibidir».

() : Buradaki iki râvî de yine Abdullah ibn Abdurrahmân'dan, o da Enes'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadis gibi rivâyet etmişlerdir. Ancak bunların hadislerinde : Ben Rasûlullah'dan işitdim, ifâdesi yoktur. Bunlardan İsmâil'in hadisinde de, o Enes ibn Mâlik'den işitmiştir ifâdesi vardır.

٩٠ - (٢٤٤٧) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ وَيَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ
عَنْ زَكَرِيَّا ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا حَدَّثَتْهُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهَا « إِنَّ جِبْرِيلَ
يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ » قَالَتْ : فَقَامَتْ : وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا الثَّلَاثِيُّ . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ أَبِي زَائِدَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ
عَامِرًا يَقُولُ : حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ حَدَّثَتْهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَهَا .
بِمِثْلِ حَدِيثِهَا .

(..) وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ زَكَرِيَّا ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، بِمِثْلِهِ .

90 — (2447) : Âişe (R) tahdîs etdi ki, Peygamber (S) kendisine : «Cibrîl sana selâm ediyor» buyurmuş. Âişe dedi ki : Ben de : VE ALEYHİ'S-SELÂMU VE RAHMETULLÂHÎ = Selâm ve Allah'ın rahmeti onun üzerine de olsun dedim.

() : Zekeriyyâ ibn Ebî Zâide tahdîs edib şöyle dedi. Ben Âmir'den işitdim şöyle diyordu : Bana Abdurrahmân'ın oğlu Ebû Seleme tahdîs etdi. Ona da Âişe Rasûlullah buyurdu ki diye tahdîs etmiştir. Bu hadis de yukarıki râvîlerin hadîsi gibidir.

() Keza bize bu hadîsi Ishâk ibn İbrâhîm tahdîs etti. Bize Esbât ibn Muhammed, Zekeriyyâ'dan bu isnâdla onun benzeri olarak haber verdi.

٩١ - (...) حَدَّثَنَا قَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَبْدٍ الرَّحْمَنُ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ . حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ مَبْدٍ الرَّحْمَنُ : أَنَّ عَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا عَائِشَةُ ! هَذَا جِبْرِيلُ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ » قَالَتْ فَقُلْتُ : وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ . قَالَتْ : وَهُوَ يَرَى مَا لَا أَرَى .

91 — () : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Yâ Âişe! Bu (yanımdaki) Cibrîl'dir, o sana selâm ediyor» buyurdu. Ben de : VE ALEYHİ'S-SELÂMU VE RAHMETULLÂHİ — Se-lâm ve Allâh'ın rahmeti onun üzerine de olsun! diye karşıladım.

Âişe (Peygamber'i kasederek) : O, benim göremediğim (Cibrîl) i görüyordu dedi.

(١٤) باب ذكر حديث أم زرع

٩٢ - (٢٤٤٨) حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ . كِلَاهُمَا عَنْ عِيسَى (وَالْأَفْظُ لِابْنِ حُجْرٍ) . حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَخِيهِ ، عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : جَلَسَ إِحْدَى عَشْرَةَ امْرَأَةً . فَتَعَاهَدَنَ وَتَعَاهَدَنَ أَنْ لَا يَكْتُمَنَّ مِنْ أَخْبَارِ أَزْوَاجِهِنَّ شَيْئًا .

قَالَتِ الْأُولَى : زَوْجِي لَحْمٌ تَجَلَّى عَنِّي . عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ وَغَيْرِ . لَا سَهْلَ فَيُرْتَقَى . وَلَا سَعِينَ . فَيُنْتَقَل .

قَالَتِ الثَّانِيَةُ : زَوْجِي لَا بُدَّ خَبَرَهُ . إِنِّي أَخَافُ أَنْ لَا أَذَرَهُ . إِنْ أَذْكَرُهُ أَذْكَرُ مَجْرَهُ وَيُجْرَهُ .

قَالَتِ الثَّالِثَةُ : زَوْجِي التَّشَنُّقُ . إِنْ أَنْطِقَ أَطْلُقَ . وَإِنْ أَسْكُتَ أَغْلُقُ .

قَالَتِ الرَّابِعَةُ : زَوْجِي كَثِيلٌ يَهَامَةُ . لَا حَرَّ وَلَا قُرَّ . وَلَا تَخَافَةَ وَلَا سَامَةَ .

قَالَتِ الْخَامِسَةُ : زَوْجِي إِنْ دَخَلَ فَهَذَا . وَإِنْ خَرَجَ أَسِيدَ . وَلَا يَسْأَلُ عَمَّا عَمِدَ .

قَالَتِ السَّادِسَةُ : زَوْجِي إِنْ أَكَلَ لَفَّ . وَإِنْ شَرِبَ اشْتَفَّ . وَإِنْ اضْطَجَعَ اتَّفَفَ . وَلَا يُوَلِّجُ

الْكُفَّ . لِيَتَعْلَمَ الْبَيْتُ .

قَالَتِ السَّابِعَةُ : زَوْجِي غَيَايَاهُ أَوْ عَيَايَاهُ . طَبَاقَاهُ . كُلُّ دَاهٍ لَهُ دَاهٌ . شَجَاكَ أَوْ فَلَكَ .
أَوْ جَمَعَ كِلَا لَكَ .

قَالَتِ الثَّامِنَةُ : زَوْجِي ، الرِّيحُ رِيحُ زَرْبٍ . وَالْبَسُّ مَسُّ أَرْتَبٍ .

قَالَتِ التَّاسِعَةُ : زَوْجِي رَفِيعُ الْعِمَادِ . طَوِيلُ النَّجَادِ . عَظِيمُ الرَّمَادِ . قَرِيبُ الْبَيْتِ مِنَ النَّادِي .

قَالَتِ الْعَاشِرَةُ : زَوْجِي مَالِكٌ . وَمَا مَالِكٌ ؟ مَالِكٌ خَيْرٌ مِنْ ذَلِكَ . لَهُ إِبِلٌ كَثِيرَاتُ الْمَبَارِكِ .
قَلِيلَاتُ الْمَسَارِجِ . إِذَا سَمِعْتَ صَوْتَ الزَّهْرِ . أَيقِنَنَّ أَنَّهُنَّ هَوَالِكٌ .

قَالَتِ الْحَادِيَةُ عَشْرَةَ : زَوْجِي أَبُو زَرْعٍ . فَمَا أَبُو زَرْعٍ ؟ أَنَاسٌ مِنْ حُلِيِّ أَذُنِي . وَمَلَأٌ مِنْ شَحْمِ
عَضْدِي . وَيَمْحَنِي فَيَجْعَتُ إِلَى نَفْسِي . وَجَدَنِي فِي أَهْلِ غُنَيْمَةِ إِشْقٍ . فَجَمَلَنِي فِي أَهْلِ صَهِيلٍ
وَأَطِيطٍ ، وَدَائِسٍ وَمُنْقٍ . فَمِنْدَهُ أَقُولُ فَلَا أَقْبَحُ . وَأَرْقُدُ فَأَنْصَبُ . وَأَشْرَبُ فَأَتَقَبَّحُ .

أُمُّ أَبِي زَرْعٍ . فَمَا أُمُّ أَبِي زَرْعٍ ؟ عُمُكُومُهَا رَدَاخٌ . وَيَتِيمُهَا فَسَاحٌ .

ابْنُ أَبِي زَرْعٍ . فَمَا ابْنُ أَبِي زَرْعٍ ؟ مَضْجَعُهُ كَمَسَلٍ شَطْبَةٍ . وَبُشْبُمُهُ ذِرَاعُ الْجُفْرَةِ .

بِنْتُ أَبِي زَرْعٍ . فَمَا بِنْتُ أَبِي زَرْعٍ ؟ طَوْعُ أَبِيهَا وَطَوْعُ أُمِّهَا . وَمِلَّةُ كِسَائِهَا . وَغَيْظُ جَارَتِهَا
جَارِيَةِ أَبِي زَرْعٍ . فَمَا جَارِيَةُ أَبِي زَرْعٍ ؟ لَا تَبْتُ حَدِيثَنَا تَبْثِيثًا . وَلَا تَنْقُتُ مِيرَتَنَا تَنْقِيثًا
وَلَا تَحْلَأُ يَتَمْنَا تَشْيِثًا .

قَالَتْ : خَرَجَ أَبُو زَرْعٍ وَالْأَوَطَابُ مُنْخَضٌ . فَاتَى امْرَأَةً مَعَهَا وَلَدَانِ لَهَا كَأَنَّهُمَا ذَيْنِ . يَلْمَبَانِ مِنْ
تَحْتِ خَصْرِهَا بِرُمَاتَيْنِ . فَطَلَقْنِي وَنَكَحَهَا . فَتَكَحْتُ بَعْدَهُ رَجُلًا سَرِيًّا . وَرَكِبَ سَرِيًّا . وَأَخَذَ
خَطِيًّا . وَأَرَاخَ عَلَى نَعْمَائِي . وَأَعْطَانِي مِنْ كُلِّ رَائِحَةِ زَوْجَا . قَالَ : كُلِّي أُمُّ زَرْعٍ وَمِيرَى أَهْلِكَ .
فَلَوْ جَمَعْتُ كُلَّ شَيْءٍ أَعْطَانِي مَا بَلَغَ أَصْغَرَ آيَةِ أَبِي زَرْعٍ .

قَالَتِ عَائِشَةُ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : كُنْتُ لَكَ كَأَبِي زَرْعٍ لِأُمِّ زَرْعٍ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَوَانِيُّ . حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ هِشَامِ

ابْنِ عُرْوَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : عَيَايَاهُ طَبَاقَاهُ . وَلَمْ يَشْكُ . وَقَالَ : قَلِيلَاتُ الْمَسَارِجِ .
وَقَالَ : وَصِيفُ رَدَائِهَا . وَخَيْرُ نَسَائِهَا . وَعَقْرُ جَارَتِهَا . وَقَالَ : وَلَا تَنْقُتُ مِيرَتَنَا تَنْقِيثًا . وَقَالَ :
وَأَعْطَانِي مِنْ كُلِّ ذَائِحَةِ زَوْجَا .

(14) UMMU ZER' HADİSİNİN ZİKRİ BÂBİ ⁵⁷

92 — (2448) Bize Ali ibn Ca'fer en-Na'diyy ile Ahmed ibn Cenâb her ikisi İysâ'dan tahdîs etdiler, (bu lafz İbn Ca'fer'indir). Bize İysâ ibn Yûnus tahdîs etdi. Bize Hişâm ibn Urve, kardeşi Abdullah ibn Urve'den, o da Âişe'den, Âişe (R) şöyle demiştir :

Bir zaman on bir kadın bir yerde oturmuşlar ve kocalarının hal ve şânından bir şey saklamayıb birbirlerine bildireceklerine dâir aralarında sözleşmişler ve bağlanmışlardı. Bunlardan birinci kadın demiştir ki : Benim kocam taşlık bir dağ başındaki arık bir devenin etidir. Kolay değil ki çıkılsın, semiz değil ki (insanlar tarafından evlerine) nakl olsun! ⁵⁸. İkinci kadın da demiştir ki : Kocamın hâlini açığa çıkarıp yayamam. Korkarım ki onları bir şey bırakmadan sayabileyim. Çünkü onun fenalıklarını sayacak olursam gizli âşikâr her halini sayıp dökmek zorunda kalacağım. Bu ise imkânsızdır. Üçüncü kadın da : Benim zevcim, upuzun bir sefihdir. Ayıplarını söylersem beni boşar, susarsam (kocam aklı başında bir kimse olmadığından sebebsiz olarak) beni kendisinden uzak bırakır demiştir. Dördüncü kadın ise (zevcini medh ederek) : Benim zevcim Necd sahrâsının gece hayâtı gibidir. Ne sıcaktır, ne soğuk (mu'tedil seciyye⁵⁹ halûk bir kimsedir). Evimizde ne korku vardır, ne kırgınlık! demiştir. Beşinci kadın da kocasını şöyle medh etmiştir : Benim kocam da evine geldiğinde sanki (avdan gelen) bir parsdır. (Avinı bana getirir, koynumda mışıl mışıl uyur.) Evden çıkınca, dışarıda o bir arslandır (aslan payı kazanır). Evdeki masrafımı hiç sormaz. Altıncı kadın şöyle zem etmiştir : Kocam oburdur. Yemek yerken siler süpürür, içerken de su kabını kurutur. Yatarken yorganına bürünür, (evin bir köşesinde tek başına uyur). Benim hüznümü anlamak ve gidermek için elbiseme elini sokmaz. Yedinci kadın da : Kocam erlik vazîfesini ifâdan âciz ve işini bilmez ahmak bir kişidir. Her dert onun derdidir. (vucûdu hastalık karar-gâhıdır, huysuzdur.) Başını yarar, vucûdunu yaralar. Her şey onun vurmak, yarmak âdetidir demiştir.

57. Rivâyet âlimleri arasında *Ummu Zer'* hadisi unvânı ile meşhûr olan bu haber, kişinin hayât yoldaşı ile muâşeretine dâir iyi kötü bir takım âile örneklerini ihtivâ etmektedir. Bu hadîs hemen bemen aynen Muslim'in lafzı ile Buhârî'de de rivâyet edilmiştir : «Buhârî, nikâh, husnu'l-muâşere mea'l-ehl». İzâhlar için bak : *Fethu'l-Bâri*, XI, 163-186; *Umdetu'l-Karî*, kitâbu'n-nikâh, husnu'l-muâşere mea'l-ehl, IX, 464-477.

58. Hadisin bu fıkrası mürekkeb teşbîh ile belîğ bir kötölemeği ifâde etmektedir. Sert taşlık, dağ ta'biri ile zevcin kötü huyluluğuna, dağın yüksekliği ile zevcin kibir ve gurûruna, bununla beraber arık bir deve eti ile de zevcin hayatından âilenin istifâde etmediğine işâret olunmuştur ki mevhumu mahsûse teşbîhden ibâretidir.

Sekizinci kadın da kocasını şöyle över : Zevcim güzel kokulu bir ne-bût gibi hoş kokar. Onun vücûduna dokunurken tavşana dokunur gibi yumuşaktır. Dokuzuncu kadın da şöyle över : Kocamın evi yüksek di-reklidir. Kılıcının hamâili uzundur. Ocağının külü çoktur. Evi de insan-ların toplantı yerine yakındır (yani evi şâhanedir, kendisi uzun boylu-dur, evi de musâfir kabûl edilecek yerdedir).

Onuncu kadın da kocasını şöyle övmüşdür : Zevcim mâlikdir, hem nekadar mâlik ve sâhibdir! Artık hâtır ve hayâlinizden geçen her hayra mâlik ve sâhibdir. Zevcimin bir sürü develeri vardır ki onların çökecek geniş eylek yerleri vardır. Fakat yayılım yerleri azdır. (Bununla deve-ler yayılmaya gönderilmeyib, musâfire kesilmek için evin yanında eylek yerinde bulundurulur demek istiyor). Develer üd sesi duyunca — ki mu-sâfiri eylendirmek üzere sâz ve âhenk âletleri çalınmasıdır — o zaman develer boğazlanacaklarını anlarlar.

Onbirinci kadın ki (Ummu Zer'dir ve zevcinin güzel muâşeret-i cihe-tiyle en bahtiyar olanıdır) âile hayâtını şöyle anlatmışdır : ⁵⁹ Kocam Ebû Zer'dir. Ebû Zer' ne semâhath ve ne ahlâklı bir kişidir bilir misiniz? O, iki kulağını mücevherlerle hareket ettirir. (Bakınız) pazularım tombul-laşdı (vücûdum semirdi) ve beni ferîh, fahûr kıldı ve yüceltdi. Ben de hemen yüceldim ve ferîh, fahûr oldum. O beni Şık denilen bir dağ ke-narında küçük koyun sürücüsü olan bir kabîle içinde buldu. Sonra beni atları kişner, develeri böğürür, ekinleri sürülüb dâneler (samanından) ayrılır, müreffeh ve mes'ûd bir cemiyet içine getirdi. Şimdi ben onun ya-nında ne söylersem redd olunmam. Uyurum, sabahlayın da uyurum, (kimse beni uyandırmaz, bol süt) içerim. Artık içecek hâlim kalmaz. (Bundan sonra Hz. Âişe Ebû Zer' âilesinin ferdlerini birer birer rivâyet ediyor ve Ummu Zer' diyor ki :)

Ebû Zer'in anası var. Ebû Zer'in anası (olan bu kadın) ne kadındır, bilir misiniz? Onun zahîre anbarları, eşyâsını koyduğu hararları gâyet büyükdür, evi de geniştir. Ebû Zer'in oğlu! Ebû Zer'in oğlu! Ne zarâ-fetli gençdir bilir misiniz? Onun yatdığı yer kılıncı çekilmiş kın gibidir, (kendisi de kılıç gibi parlak ve zarîfdır). Düzgün ve boylu boslu olub kar-nı çıkık değildir. O, dört aylık bir kuzunun kol tarafı ile doyar (çok ye-mez).

Ebû Zer'in kızı! Ebû Zer'in kızı! Ne terbiyeli kızdır, bilir misiniz? Babasına itâatlıdır, anasına da itâatlıdır. (O, âilenin ziyneti, babasının, anasının gözbebeğidir). O dilber kızın vücûdu, elbisesini doldurur. Gü-zelliği, edeb ve iffeti ortağının veya akran ve emsâlinin gayretini ve hay-retini celbeder. Ebû Zer'in câriyesi! Ebû Zer'in câriyesi ne sadâkatli câ-

59. Ummu Zer' Bintu Ukeymil ibn Sâide أم زرع بنت اكيمل بن ساعدة (Fethu'l-Bâri, XI, 176).

riyedir bilir misiniz? Âlle sırlarınızı kimseye söylemez. Evimizin azağını asla ifsâd ve isrûf etmez. Evimizde çör çöp bırakmaz, temiz tutar. Nâ-mûsludur, evimize kir getirmez.

Ummu Zer', anlatmağa devâm edib der ki : Bir gün Ebû Zer' evden çıktı. Her tarafa süt tulumları konmuş, yağ çıkarılmak için çalkanmakta idi (yani bolluk ve bahar mevsimi idi). Yolda bir kadını rısgeldi. Kadının yanında pars gibi (çevik) iki çocuğu vardı. Koltuğunun altında kadının memeleri ile oynuyorlardı. (Kocam bu kadını sevnış, bu sebeble) beni bıraktı ve onu nikâh edib aldı. Ondan sonra ben şeref sâhibi bir adamla evlendim. O da korkusuz yürür ve en güzel ata biner, Hatt⁶⁰ ma'mûlâtından olan mızrağını alırdı. Akşam üzeri deve ve sığır nevin-den birçok hayvan sürüb bana gelirdi. Getirdiği her çeşit hayvanlardan, kölelerden, câriyelerden bana birer çift verirdi. Bu kocam da bana : Ey Ummu Zer'! İstedığın gibi ye, iç ve akrîbâna ihsân et der idi.

(Ummu Zer' der ki :) Bununla beraber ben bu ikinci kocamın bana verdiği şeylerin hepsini bir araya toptasam, Ebû Zer'in en küçük kabını dolduramaz.

Hadîsin râvîsi olan Âişe der ki : Rasûlullah (S) bana hatırıma hoş ederek : «Ey Âişe! Ben sana Ebû Zer'in Ummu Zer'e nisbeti gibiyim (şu farkla ki Ebû Zer' Ummu Zer'i boşadı, fakat ben seninle beraber yaşayacağım)» buyurdu⁶¹.

() : Buradaki râvî de Hişâm ibn Urve'den bu isnâd ile rivâyet etmiştir. Şu kadar ki burada yedinci kadının sözünü şekilsiz olarak : Kocam erkeklik vazîfesini ifâdan âciz ve işini bilmez ahmak bir kişidir demiştir. Keza, onuncu kadının sözünden : Yaylıma gönderilmeleri azdır demiştir. Ve keza : O, iki omuzları ile göğüsleri dolgun ve karnı

60. Hadîsdeki Hattî kelimesi, Hatt'a mensûb mızrak demektir. Hatt, Bahreyn eyâletinin sâhil kısmına denir. Mızrağı ile, meçiyle meşhûrdur. Bazıları da Hîndistan'dan gelib orada satıldığından dolayı oraya nisbet olundu demişlerdir.

61. Tercemenin sonunda iki hilâl içine konulan fıkra, bu hadîsin diğer rivâyet tarîkından alınmıştır. Bu rivâyete göre Hz. Âişe de Rasûlullah'a : Babam, anam sana fedâ olsun, yâ Rasûlallah! Hatta sen bana Ebû Zer'den daha hayırlısın! diyerek yüksek bir zekâ ve fetânet göstermiştir. Hadîsin sonundaki bu ifâdeye göre Hz. Âişe bu on bir kadın kıssasını bir şiir ve edeb örneği olan yüksek bir uslûb ile Peygamber'in yanında hikâye etmiştir. Kissanın sonunda Peygamber'in : «Yâ Âişe, benim sana karşı hayırhahlığım, Ebû Zer'in Ummu Zer'e olan nisbeti gibidir» buyurması, Âişe'nin de baba ve ana fedakârlığı ile cevâb vermesi, bunun Peygamber'in huzûrunda hikâye olunduğunu işâr etmektedir.

Kissanın hikâye tarzında ızhâr olunan fesâhat ve belâğatı, tercemeden bir dereceye kadar anlaşılabilir da hadîsin aslındaki edebî san'atların pek çoğu gösterilememiştir. Dil ayrılığından dolayı bilhâssa lafza âid san'atların gösterilmesi mümkün değildir.

Bu hadîs Hz. Âişe'nin şiir ve edebiyata, Arab târihinin geçmiş günlerine âid yüksek ve müstesnâ vukûfunun canlı bir şahididir. Âişe bu hadîsle de Arab'ın vâkıalarına ve günlerine derin bir vukûfu olan Ebû Bekr'in âlim, edib bir kızı olduğunu isbât etmiştir.

da içe çekik olduğu için ridâsı boşdur. Kadın arkadaşlarının en hayırlısı ve kadın ortağına dehşetlidir demiştir. Ve Ebû Zer'in câriyesi hakkında: (), evimizin azığını bozmaz ve isrâf etmez, demiştir. Keza Ummu Zer'in ikinci kocası hakkındaki sözünde de: O, bana deve, sığır, koyun gibi kesilecek olan hayvanlardan çift çift verdi demiştir.

(۱۵) باب فضائل فاطمة، بنت النبي، عليها الصلوة والسلام

۹۳ — (۲۴۴۹) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ وَقَتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . كِلَاهُمَا عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . قَالَ ابْنُ يُونُسَ : حَدَّثَنَا لَيْثٌ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ الْقُرَشِيُّ التَّيْمِيُّ ؛ أَنَّ الْمِسْوَرَ بْنَ غَزَمَةَ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَهُوَ يَقُولُ : « إِنَّ بَنِي هِشَامِ بْنِ الْمُغِيرَةِ اسْتَأْذَنُونِي أَنْ يَنْكِحُوا ابْنَتَهُمْ ، عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ . فَلَا آذَنُ لَهُمْ . ثُمَّ لَا آذَنُ لَهُمْ . ثُمَّ لَا آذَنُ لَهُمْ . إِلَّا أَنْ يُحِبَّ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ أَنْ يُطْلَقَ ابْنَتِي وَيَنْكِحَ ابْنَتَهُمْ . فَإِنَّمَا ابْنَتِي بَضْعَةٌ مِنِّي . يَرِيْبُنِي مَا رَأَيْتُهَا . وَيُوْذِنُنِي مَا آذَاهَا . »

(15) PEYGAMBER (S) İN KIZI FÂTİMA'NIN FAZİLETLERİ BÂBİ

93 — (2449) : Misver ibn Mahreme (R) tahdîs etti ki : Rasûlullah (S) dan, minber üzerinde şöyle buyururken işitmiştir : «Hişâm ibn Muğîra oğulları kendi kızlarını Ebû Tâlib'in oğlu Ali'ye nikâh etmeleri husûsunda benden izin istediler. Ben onlara buna izin vermem. Sonra yine izin vermem, sonra yine izin vermem. Ancak Ebû Tâlib'in oğlu benim kızımı boşamak isterse o takdîrde onların kızı ile evlenebilir. Çünkü kızım Fâtıma ancak benden bir parçadır. Ona şüphe veren şey beni de şüphelendirir, ona ezâ veren şey beni de ezâlandırır».

۹۴ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ ، إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْأَمْدَلِيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ قَمْرٍو ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ ، عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ غَزَمَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « إِنَّمَا فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي . يُوْذِنُنِي مَا آذَاهَا . »

94 — () : Misver ibn Mahreme (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Muhakkak Fâtıma benden bir parçadır. Ona ezâ veren şeyler bana da ezâ verir» buyurdu.

٩٥ — (...) حدثنى أحمد بن حنبل، أخبرنا إسماعيل بن إبراهيم، حدثنا أبي عن الوليد بن كثير، حدثني محمد بن عمرو بن حنبل، أن ابن شهاب حدثه؛ أن علي بن الحسين حدثه؛ أنهم حين قدموا المدينة، من يزيد بن معاوية، مقتل الحسين بن علي عليه السلام، لقيه المنصور بن نخرمة فقال له: هل لك إلى من حاجة تأمرني بها؟ قال فقلت له: لا. قال له: هل أنت متعطى سيف رسول الله ﷺ؟ فإني أخاف أن يملك القوم عليه. وإني الله! لئن أعطيتني لا يخلص إليه أبداً، حتى تبلغ نفسي. إن علي بن أبي طالب خطب بنت أبي جهل على فاطمة. فسمعت رسول الله ﷺ وهو يخطب الناس في ذلك، على منبره هذا، وأنا يومئذ محتم، فقال: «إن فاطمة مني. وإني أتخوف أن تقتل في دينها».

قال ثم ذكر صهرًا له من بني عبد شمس. فأننى عليه في مصاهرته إياه فأحسن. قال: «حدثني فصدقني. ووعدني فأوفى لي. وإني لست أحرّم حلالاً ولا أحل حراماً. ولكن، والله! لا تجتمع بنت رسول الله ﷺ وبنت عدو الله مكاناً واحداً أبداً».

95 — () : İbn Şihâb şöyle tahdîs etti, ona da Hz. Huseyn'in oğlu Ali tahdîs etdi ki; onlar, kendileri Ali'nin oğlu Huseyn'in öldürüldüğü zaman Muâviye'nin oğlu Yezîd'in yanından Medîne'ye geldikleri sırada kendisini Misver ibn Mahreme (R) karşılamış ve :

— Bana herhangi bir ihtiyâcın var mı? Varsa onu bana emredebilirsin demiştir. Huseyn'in oğlu Ali dedi ki : Ben de Misvere :

— Hayır, bir ihtiyâcım yokdur dedim. Misver, Hüseyin'in oğlu Ali'ye:

— Sen, Rasûlullah'ın kılıcını bana verir misin? Çünkü ben bu kavmin onu almakda seni galebe etmesinden endişe ediyorum. Allâh'a yemin ederim ki eğer sen onu bana verirsen sen bizzât benim nefsim'e ulaşmadıkça ona ebeden yol bulamazsın. Şu da muhakkak ki Ebû Tâlib'in oğlu Ali, Fâtıma'nın üstüne Ebû Cehl'in kızını istemişti. İşte bu sırada Rasûlullah'dan işitdim. O, şu minberin üzerine çıkmış da bu husûsda hitâbe îrâd etmekde idi. Ben de o günlerde henüz ihtilâm olmuş halde idim. Rasûlullah orada : «Muhakkak Fâtıma bendendir. Ben onun — beşer tabiatından neş'et eden kiskançlık sebebiyle — dîni husûsunda fitneye marûz kalmasından endişe ediyorum» buyurdu. Râvî Mahreme der ki : Sonra Rasûlullah, Abdüşşems oğullarından olan bir damadını (yani kızı Zeyneb'in kocası bulunan Ebu'l-Âss İbn Rabi') zikretti de onu, kendisine hısımlığı husûsunda övdü ve güzel hallerini söyle dile getirdi : «O bana söz söylemiş, sözünde gerçek çıkmıştır. O bana va'd etmiş, va'dini yerine

getirmişdir. Kat'i söylüyorum ki ben hiç bir halâlı harâm ediyor değilim, hiç bir harâmı da halâl kılmıyorum. Lâkin Allâh'a yemîn ediyorum ki Allah Rasûlunun kızı ile Allah düşmanının kızı ebeden bir mekânda birleşemez» 62.

٩٦ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ . أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنٍ ؛ أَنَّ الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ خَطَبَ بِنْتَ أَبِي جَهْلٍ . وَعِنْدَهُ فَاطِمَةُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَلَمَّا سَمِعَتْ بِذَلِكَ فَاطِمَةُ أَمَتِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ لَهُ : إِنَّ قَوْمَكَ يَتَحَدَّثُونَ أَنَّكَ لَا تَغْضَبُ لِبَنَاتِكَ . وَهَذَا عَلِيٌّ ، نَاكِحًا ابْنَةَ أَبِي جَهْلٍ . قَالَ الْمِسْوَرُ : فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَسَمِعْتُهُ حِينَ تَشْهَدُ . ثُمَّ قَالَ « أَمَا بَعْدُ . فَإِنِّي أَنْكَحْتُ أَبَا الْعَاصِ ابْنَ الرَّيِّعِ . فَحَدَّثَنِي فَصَدَّقَنِي . وَإِنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ مُضْغَةٌ مِنِّي . وَإِنَّمَا أُكْرَهُ أَنْ يَفْتِنُوهَا . وَإِنَّمَا ، وَاللَّهِ لَا تَجْتَمِعُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللَّهِ عِنْدَ رَجُلٍ وَاحِدٍ أَبَدًا . » قَالَ ، فَتَرَكَ عَلِيٌّ الْخُطْبَةَ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو مَعْنٍ الرَّقَّاسِيُّ . حَدَّثَنَا وَهْبٌ (يَعْنِي ابْنَ جَرِيرٍ) عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : سَمِعْتُ الثُّمَامَانَ (يَعْنِي ابْنَ رَاشِدٍ) يُحَدِّثُ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

96 — () : Zuhri'den : Bana Huseyn'in oğlu Ali haber verdi.. Ona da Misver ibn Mahreme (R) şöyle haber vermişdir : Ali ibn Ebî Tâlib, nikâhında Rasûlullah'ın kızı Fâtıma bulunurken Ebû Cehl'in kızı ile nişanlanmak istemişti. Fâtıma bunu işidince Peygamber'e geldi ve : (Babacığım!) Kavmin senin kendi kızların hisâbına öfkelenmez olduğunu konuşuyorlar. Bak işte Ali, Ebû Cehl'in kızı ile nişanlanıyor! dedi. Misver der ki : Bunun üzerine Peygamber (S) ayağa kalkdı, ben onu şehâdet getirirken işitdim. Şehâdetin akıbinde şöyle buyurdu : «Bundan sonra (yani hamdele ve teşehhüdden sonra) derim ki : Ben (Zeyneb'i), Ebu'l-Âss ibn Rabia'ya nikâh etdim. O bana (Zeyneb üzerine evlenmeyeceğine) söz verdi ve bana karşı (verdiği sözde) doğru hareket etti. Muhakkak ki Muhammed'in kızı Fâtıma ben (Muhammed) den ayrılmış

62. «Ben hiçbir harâmı halâl kılmam» yani ben Allâh'ın hükmüne muhâlif olacak hiçbir şey söylemem. Allah bir şeyi halâl kıldığında ben onu harâm kılmam. Harâm kıldığını da halâl etmem. Ve onun harâm kılınışından sükût da etmem. Çünkü benim sükûtum onu halâl kılmak olur. Buna göre Allah Peygamberinin kızı ile Allah düşmanının kızının arasını cem' etmek, harâm kılınmış nikâhlar cümlesinden olur.

bir parçadır. Muhakkak ki ben insanların ona fitne yapmalarını çirkin görürüm. Şu da muhakkak ki Allâh'a yemin ediyorum, Rasûlullah'ın kızı, Allâh'ın düşmanının kızı ile bir erkeğin yanında bir arada ebeden birleşemez!»

Râvî: Bunun üzerine Ali, Ebû Cehl'in kızı ile evlenmeyi terk etti dedi ⁶³.

() Keza bu hadisi bize Ebû Ma'n er-Rakka'î tahdîs etdi. Bize Vehb (ibn Cerîr), babası Cerîr'den tahdîs etdi. Cerîr dedi ki: Ben Nu'mân (ibn Râşid) den işittim ki kendisi Zuhri'den bu isnâdla yukarıdaki hadîs tarzında tahdîs ediyordu.

٩٧ — (٢٤٥٠) حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ (بِعَنِّي ابْنُ سَعْدٍ) عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ حَدَّثَتْهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ فَاطِمَةَ ابْنَتَهُ فَسَارَهَا . فَبَكَتْ . ثُمَّ سَارَهَا فَضَحِكَتْ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : فَقُلْتُ لِفَاطِمَةَ : مَا هَذَا الَّذِي سَارَكَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَبَكَتْ ، ثُمَّ سَارَكَ فَضَحِكَتْ ؟ قَالَتْ : سَارَنِي فَأَخْبَرَنِي بِمَوْتِهِ ، فَبَكَتْ . ثُمَّ سَارَنِي فَأَخْبَرَنِي أَنَّي أَوَّلُ مَنْ يَنْبَغُهُ مِنْ أَهْلِهِ ، فَضَحِكَتْ .

97 — (2450) : Âişe (R) şöyle tahdîs etdi: Rasûlullah (S, ölüm sebebi olan hastalığı sırasında) kızı Fâtıma'yı yanına çağırdı da ona gizli bir şey söyledi. Fâtıma da ağladı. Sonra Rasûlullah kızına gizlice bir şey daha söyledi. Bu defa Fâtıma güldü. Âişe dedi ki: Ben Fâtıma'ya:

— Rasûlullah'ın sana gizlice söylediği, senin de o yüzden ağladığın, sonra tekrar gizlice sana söylediği ve senin bu defa güldüğün bu şey nedir? diye sordum. Fâtıma:

— O, bana gizlice söyleyib ölümünü haber verdi. Bunun üzerine ben ağladım. Sonra yine gizlice söyleyib benim, onun hânedânından kendisinin ardından gelecek ilk kimse olduğumu haber verdi. Bundan dolayı da güldüm dedi ⁶⁴.

63. Ali için bu işi bırakmak zarûrî idi. Çünkü Allah Ali'ye Fâtıma'nın hayatında başkası ile evlenmesini harâm kılmıştır. Cenâb Allah: «Rasûl size ne verdi ise onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının...» (el-Haşr: 7) buyurmuştu. Bu umûmî nehy sıgasında usûlen Rasûlullah'm kızları üzerine evlenmenin harâmlığı da dahildi.

64. Bunu ta'kîb eden rivâyette görüleceği üzere Fâtıma, Hz. Âişe'nin suâline, Rasûlullah hayatda iken bu sırrı ifşâ edemeyeceğini söylemiş. Rasûlullah'ın vefatından sonra sorduğunda da hadîsdeki cevâbı vermiştir.

Hakikaten Hz. Fâtıma Peygamber'in hânedânı içinde altı ay sonra vefat etmiş ve bu nebevî ihbâr aynen vâkı' olmuştur. Buhârî ile Müslîm'in bu hadîsden başka Hz.

٩٨ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ، فَضِيلُ بْنُ حُسَيْنٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ فِرَاسٍ ، عَنْ عَامِرٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ : كُنُّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ عِنْدَهُ . لَمْ يُدَاوِرْ مِنْهُنَّ وَاحِدَةٌ . فَأَقْبَلْتُ فَاطِمَةَ تَحْتِي . مَا تُحْطِئُ حَسْبَتُهَا مِنْ مِثْيَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا . فَلَمَّا رَأَاهَا رَحَّبَ بِهَا . فَقَالَ « رَحَبًا بِابْنَتِي » ثُمَّ أَجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ . ثُمَّ سَارَاهَا فَبِمَكَتُ بُكَاءً شَدِيدًا . فَلَمَّا رَأَى جَزَعَهَا سَارَاهَا الثَّانِيَةَ فَضَحِكَتُ . فَقُلْتُ لَهَا : خَصَمَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ بَيْنِ نِسَائِهِ بِالسَّرَارِ . ثُمَّ أَنْتِ تَبْكِينَ ؟ فَلَمَّا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَأَلَهَا مَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ قَالَتْ : مَا كُنْتُ أَفْهِي عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سِرَّهُ . قَالَتْ فَلَمَّا تَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ : عَزَمْتُ عَلَيْكَ ، يَا لِي عَلَيْكَ مِنَ الْحَقِّ ، لَمَّا حَدَّثْتَنِي مَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ؟ فَقَالَتْ : أَمَّا الْآنَ ، فَنَعَمْ . أَمَّا حِينَ سَارَتْنِي فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى ، فَأَخْبَرْتَنِي أَنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُهُ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ، وَإِنَّهُ عَارِضُهُ الْآنَ مَرَّتَيْنِ ، وَإِنِّي لَا أَرَى الْأَجَلَ إِلَّا قَدْ اقْتَرَبَ . فَأَتَيْتُ اللَّهَ وَاصْبِرِي . فَإِنَّهُ نِعَمَ السَّلَفِ أَنَا لَكَ ، قَالَتْ : فَبَكَيْتُ بُكَائِي الَّذِي رَأَيْتَ . فَلَمَّا رَأَى جَزَعِي سَارَتْنِي الثَّانِيَةَ فَقَالَ « يَا فَاطِمَةُ ! أَمَا تَرْضَوْنِي أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ . أَوْ سَيِّدَةَ نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ ؟ » قَالَتْ : فَضَحِكْتُ مَضْحِكِي الَّذِي رَأَيْتَ .

98 — (.) : Âişe (R) şöyle dedi : Peygamber'in kadınları,

Fâtıma'dan rivâyetleri yokdur. Çünkü Fâtıma Peygamber'in vefâtından sonra altı ay kadar kısa bir zaman yaşamışdı. Babasından sonraki bu kısa hayatı da tamâmıyile münzevî geçmiştir. Fâtıma'nın bu altı aylık münzevî hayat müddeti içinde yegâne vak'a, Peygamber'in terikesine vâris olması veya olmaması mes'elesidir. Bu mes'eleyi şöyle özetliyebiliriz :

Âişe der ki : Rasûlullah'ın vefâtı üzerine Fâtıma, Ebû Bekr'e haber gönderib Allâh'ın Rasûlullah'a fey' yani harbsiz ganimet olarak bahşetdiği Medîne civârındaki Benû Nadîr, Fedek hurmalıkları ile Hayber hurmalıklarının beşte birinin bakiyyesinden isâbet eden mîrâsını istemişti. Ebû Bekr :

— Rasûlullah'ın : « Biz Peygamber'ler zümresinin terikesi vâris olunmaz. Biz ne mal bırakırsak sadakadır » buyurduğunu rivâyet ederek, şimdi bu vakf maldan Muhammed âilesi yer, istifâde ederler, bundan fazla tasarruf hakları yokdur. Vallâhi ben, Peygamberin bu malları üzerinde kendi hayatı zamanında cârî olan teâmulden hiç bir cihetini değiştirmem. Peygamber'in bunlar üzerindeki muâmelesi gibi muâmele ederim dedi. — Buhârî'nin Humûs bölümündeki rivâyetde meâlen : Bunun üzerine Fâtıma darılarak Ebû Bekr'i bırakıp gitti ve bu ayrılığı vefâtı zamanına kadar devam etti ki bu altı aylık bir hayattan ibâretti denmiştir — (Fâtıma'nın vefâtından sonra) Ali de bunun böyle olduğuna şehâdet edib :

— Yâ Ebâ Bekrî ! Esâsen biz senin faziletini biliriz diyerek, Rasûlullah'a olan yakınlığını zikretti. Ebû Bekr de :

— Heyatın elinde olan Allâh'a yemin ederim ki bence Rasûlullah'ın hânedânına hizmet, akribâna muâmeleden daha sevimsilidir dedi (Buhârî, menâkıb, menâkıbu karâbeti Rasûlillah ve menâkabetu Fâtıma, V, 91 «207»).

yanında bulunuyorlardı. Peygamber (S) onlardan hiçbirini terk etmemişti. Derken Fâtıma yürüyüb geldi. Fâtıma'nın yürüyüşü, Rasûlullah'ın yürüyüşünden hiç ayrılık göstermezdi. Rasûlullah kızını görünce ona iltifât edib : «Merhaba kızım!» dedi. Sonra onu sağ tarafına, yahut sol tarafına oturtdu. Sonra da ona gizlice bir şey söyledi. Bunun üzerine Fâtıma şiddetli bir ağlayışla ağladı. Rasûlullah Fâtıma'nın subredemeyib ağlamasını görünce, ona ikinci defa gizlice bir şey söyledi. Bunun üzerine Fâtıma da güldü. Ben Fâtıma'ya :

— Rasûlullah gizlice bir şey söylemeyi kadınları arasından yalnız sana tahsis etdi. Sonra sen ağlıyordun? dedim. Rasûlullah kalkınca Fâtıma'ya : Rasûlullah sana ne söyledi? diye sordum. Fâtıma :

— Ben Rasûlullah üzerine onun sırrını açıklayıp ifşâ edecek değilim dedi. Nihâyet Rasûlullah vefât edince :

— Ben senin üzerinde bulunan hakkım adına sana ahd verib yemin etdim ki sen Rasûlullah'ın sana ne söylediğini bana muhakkak söyleyeceksin! dedim. Bu kat'i talebim üzerine Fâtıma :

— Şimdiki isteğine gelince, artık evet, söyleyeyim. Rasûlullah bana birinci defa gizlice söylediği zaman, Cibrîl'in Kur'ânı her sene bir yahut iki kerre kendisi ile mukâbele ettiğini; bu sefer ise Cibrîl'in Kur'ânı iki defa mukâbele ettiğini haber verib : «Ben bunu ecelimin yaklaşmış olmasından başka bir şey zannetmiyorum. Binâenaleyh Allâh'a ittika et ve sabırlı ol. Ben senin için çok güzel bir öncü olacağım» buyurdu. Bunun üzerine ben görmüş olduğun ağlayışımı ağladım. Rasûlullah hüznümü tutamayib ağladığını görünce bana iki defa gizlice : «Yâ Fâtıma! Sen mu'minlerin Seyyide'si olmândan râzıy olmuyor musun?» buyurdu. İşte bunun üzerine ben görmüş olduğun gülüşümü güldüm dedi.

٩٩ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ زَكَرِيَّاهُ . م وَحَدَّثَنَا

ابْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاهُ عَنْ فَرَّاسٍ ، عَنْ قَائِمٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ : اجْتَمَعَ

نِسَاءُ النَّبِيِّ ﷺ . فَلَمْ يُغَادِرْ مِنْهُنَّ امْرَأَةً . فَجَاءَتْ قَاطِمَةُ تَحْتِي كَأَن مِثْلَيْهَا مِثْلَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

فَقَالَ « مَرْحَبًا يَا بَنِي » فَأَجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ . ثُمَّ إِنَّهُ أَسْرَأَ إِلَيْهَا حَدِيثًا فَبَكَتْ قَاطِمَةُ . ثُمَّ

إِنَّهُ سَارَهَا فَضَحِكَتْ أَيْضًا . فَقُلْتُ لَهَا : مَا يُبْكِيكِ ؟ قَالَتْ : مَا كُنْتُ لِأَفْشِي سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

فَقُلْتُ : مَا رَأَيْتُكَ كَالْيَوْمِ قَرَمًا أَرْبَ مِنْ حُزْنٍ . فَقُلْتُ لَهَا حِينَ بَكَتْ : أَخْصَكِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

بِحَدِيثِهِ دُونَ مَا تَمَّ تَبْكِينَ ؟ وَسَأَلْتُهَا مِمَّا قَالَتْ فَقَالَتْ : مَا كُنْتُ لِأَفْشِي سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . حَتَّى إِذَا

بُيُضَ سَأَلْتُهَا قَالَتْ : إِنَّهُ كَانَ حَدَّثَنِي « أَنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُهُ بِالْقُرْآنِ كُلَّ عَامٍ مَرَّةً . وَإِنَّهُ عَارِضُهُ بِـ

فِي النَّامِ مَرَّتَيْنِ . وَلَا أَرَانِي إِلَّا قَدْ حَضَرَ أَجَلِي . وَإِنَّكَ أَوَّلُ أَهْلِ لُحُوقِي . وَنِعَمَ السَّلَفُ أَمَّا لَكَ .

فَبَكَيْتُ لِذَلِكَ . ثُمَّ إِنَّهُ سَارَّ نِي فَقَالَ « أَلَا تَرْضَيْنَ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةً نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ . أَوْ سَيِّدَةً نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ ؟ فَضَحِكْتُ لِذَلِكَ .

99 — () : Âişe (R) şöyle dedi : Peygamber'in kadınları toplandılar. Peygamber (S) onlardan hiçbir kadına vefâsızlık edib terk etmemişdi. Derken Fâtıma yürüyerek geldi. Onun yürüyüşü, Rasûlullah'ın yürüyüşüne benziyordu. Rasûlullah : «Merhaba kızım!» dedi ve onu sağ tarafına, yahut sol tarafına oturtdu. Sonra kızına gizlice bir şey söyledi. Fâtıma ağladı. Sonra Fâtıma'ya gizlice bir şey daha söyledi. Bu defa Fâtıma güldü. Ben Fâtıma'ya :

— Seni ağlatan nedir? diye sordum. Fâtıma :

— Ben Rasûlullah'ın sırrını ifşâ edecek değilim dedi. Ben kendi kendime : Ben bugünkü gibi bir sevincin bir hüzne bu kadar yakın olduğunu görmedim dedim ve ağladığı sırada Fâtıma'ya :

— Rasûlullah bizim önümüzde sözünü gizlice sana tahsis etdi. Sonra sen neye ağlıyorsun? dedim ve kendisine Rasûlullah'ın ne söylediğini? sordum. Bunun üzerine Fâtıma :

— Ben Rasûlullah'ın gizli söylediği sözü açıklayıp ifşâ edecek değilim dedi. Nihâyet Rasûlullah'ın rûhu kabzolunduğu zaman kendisine bu ağlama ve gülmenin sebebini sordum. Fâtıma dedi ki :

— Rasûlullah bana : «Cibrîl'in her sene bir kerre Kur'ân'ı kendisi ile mukabele eder olduğunu, bu sene ise Cibrîl'in bu mukabeleyi kendisi ile iki defa yaptığını (haber verdi) ve : Ben bundan ancak ecelim gelmiş olduğunu sanıyorum. Muhakkak ki sen âilem içinden bana ilk yetişecek kimsesin. Ve ben senin için ne güzel öncüyüm!» buyurdu. İşte ben bundan dolayı ağladım. Bundan sonra Rasûlullah bana gizlice : «Sen müminlerin kadınlarının Seyyidesi olmandan, yahut bu ummetin kadınlarının Seyyidesi olmandan râzı olmuyor musun?» buyurdu. İşte ben bundan dolayı da sevinib güldüm⁶⁵.

65. Buhârî, Fâtıma'nın menkabesine âid bâbın başlığında ve Peygamber'in «Fâtıma cennet kadınlarının Seyyidesidir» buyurdu diye mutlak rivâyet de vermektedir (Buhârî, menâkıbu karâbeti Rasûlillah ve menkabetu Fâtıma...).

(۱۶) بَابُ مِنْ فَضَائِلِ أُمِّ سَلَمَةَ، أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

۱۰۰ - (۲۱۵۱) حَدَّثَنِي عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْقَاسِي. كِلَاهُمَا عَنِ الْمُتَمِيرِ. قَالَ ابْنُ حَمَّادٍ: حَدَّثَنَا مُتَمِيرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي. حَدَّثَنَا أَبُو عُمَانَ عَنْ سُلَيْمَانَ. قَالَ: لَا تَسْكُونَنَّ، إِنْ اسْتَطَعْتَ، أَوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ الشُّوقَ وَلَا آخِرَ مَنْ يَخْرُجُ مِنْهَا. فَإِنَّهَا مَعْرَكَةُ الشَّيْطَانِ، وَبِهَا يَنْصِبُ رَايَتَهُ.

قَالَ: وَأَنْبِئْتُ أَنَّ جَبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَتَى نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدَهُ أُمُّ سَلَمَةَ. قَالَ فَجَعَلَ يَتَحَدَّثُ ثُمَّ قَامَ. فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ لِأُمِّ سَلَمَةَ: مَنْ هَذَا؟ أَوْ كَمَا قَالَ. قَالَتْ: هَذَا دَحِيَّةٌ. قَالَ فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: أَيْمُ اللَّهِ مَا حَسِينَتُهُ إِلَّا إِيَّاهُ. حَتَّى سَمِعْتُ خُطْبَةَ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ يُخْبِرُ خَبَرَنَا. أَوْ كَمَا قَالَ. قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِي عُمَانَ: بِمَنْ سَمِعْتَ هَذَا؟ قَالَ: مِنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ.

(16) MU'MİNLERİN ANNESİ UMMU SELEME'NİN (R)
FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ⁶⁶

100 — (2451) Bana Abdu'l-A'lâ İbnu Hammâd ile Muhammed İbnu Abdi'l-A'lâ el-Kaysiyy tahdîs etti. Bunların her ikisi de Mu'temir'den. İbn Hammâd dedi ki: Bize Mu'temir ibn Suleymân tahdîs edib şöyle dedi: Ben babamdan işitdim. Bize Ebû Suleymân, Suleymân'dan tahdîs etti. Dedi ki: Eğer gücün yeterse, sen sakın çarşıya girenlerin ilki ve çarşıdan çıkanların sonuncusu olma. Çünkü çarşı şeytânın harb yeridir ⁶⁷. Şeytân sancağını çarşılarda diker ⁶⁸. O, şöyle dedi: Bana haber verildi ki Cibrîl Aleyhisselâm Allâh'ın Peygamber'ine gelmişti. Bu sırada Peygamber'in yanında (kadınlarından) Ummu Seleme bulunuyordu. Cibrîl Peygamber'le konuşmaya başladı. Sonra kalkıp gitdi. Allâh'ın Peygamber'i, Ummu Seleme'ye:

— Bu kimdir? diye sordu. Yahut kendi buyurduğu gibi bir suâl sordu. Ummu Seleme:

66. Ummu Seleme ilk Habeş Muhâcirlerindendir. Kocası Ebû Seleme Habeşistan'da vefât edince Ummu Seleme çocukları ile orada dul kimsesiz kalmıştı. Rasûlullah kendisi ile evlenmek sûretiyle onu teselli ve taltif etmişti. Hal tercemesine bundan önce bazı vesilelerle de temâs edilmişti.

67. Ma'rake, harb yeri demektir. Çünkü, çarşılarda hiyle, aldatma, hâince yeminler, bozuk akıdlar ve bunlara benzer bâtil iş neveleri çok vâkı' olur. Oralarda insanlar sâkları, yani bacakları üzerinde dikildiklerinden dolayı o yerler sâk diye isimlendirilmiştir.

68. Sancağını oralara dikmesi, şeytânın insanlar arasında hırslandırma yapmak, onları bu zikredilen bozuk işlere hamlettirmek için oralarda sâbit olması ve yardımcılarını oralara toplamasına işâretidir.

Bu Dihyedir dedi. Ummu Seleme yine şöyle dedi : Allâh'a yemin ederim ki Allah Peygamberinin Cibrîl ile bizim haberimizi (ve aldığı vahyi) sahâbîlere haber vermek üzere îrâd ettiği hutbesini işidinceye kadar ben Cibrîl'i hiç şüphesiz Dihye sandım⁶⁹. (Râvî :) Ummu Seleme ya böyle, veyahut buna benzer bir söz söyledi dedi. Râvî dedi ki : Ben Ebû Suleymân'a :

— Sen bu hadîsi kimden işitdin? diye sordum. Ebû Suleymân :

— Usâmetu'bnu Zeyd'den dedi.

(۱۷) باب من فضائل زینب، أم المؤمنين، رضي الله عنها

۱۰۱ — (۲۴۵۲) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، أَبُو أَحْمَدَ . حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى السَّيْنَانِيُّ . أَخْبَرَنَا

طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَسْرَعُكُمْ لِحَاقًا بِي ، أَطْوَلُكُمْ يَدًا . »

قَالَتْ : فَكُنْ يَتَّطَاوَنَ أَيُّهُمْ أَطْوَلُ يَدًا .

قَالَتْ : فَكَانَتْ أَطْوَلَنَا يَدًا زَيْنَبُ . لِأَنَّهَا كَانَتْ تَعْمَلُ يَدَيْهَا وَتَصَدَّقُ .

(17) MU'MİNLERİN ANNESİ ZEYNEB'İN (R) FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

101 — (2452) : Mu'minlerin annesi Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) kadınlara hitâben : «Sizin (ölümümünden sonra) bana en çabuk kavuşacak olanınız, eli uzun olanınızdır» buyurdu. Âişe dedi ki : Bu söz üzerine kadınlar, hangisinin eli daha uzundur diye kollarını uzadıb ölçüşmeğe durdular. Yine Âişe dedi ki : İçimizde Zeyneb (Bintu Cahş) en uzun kollu idi. Çünkü o kendi el emeği ile çalışır, kazandığını da sadaka yapardı⁷⁰.

69. Dihye sahâbîlerin en güzellerinden biridir. Bedr ve diğer gazvelerde Peygamber'in yanında hâzır bulundu. Rasûlullah İslâm'a da'vet için komşu devletlere birer elçi ile mektûb gönderdiğinde Bizans Kayser'ine de bu Dihye eliyle mektûb göndermişti. Cibrîl çok defa yakışıklı olan bu sahâbî sûretine girib vahy getirmiştir. Cibrîl'i Ummu Seleme'den başka bir çok sahâbîler de bu sûrette görmüşlerdir.

70. Peygamber'den sonra ilk vefât eden Zeyneb Bintu Cahş'dır. Zeyneb hakikaten eli açık hayır sever bir kadındı. Hicretin yirminci yılında vefât etmiştir. Buhârî'nin zekât kitabındaki bir rivâyetde Âişe : ...Fakat biz Rasûlullah'ın vefatından sonra öğrendik ki kolu uzun olan kadın, sadakası bol, (eli açık) kadın demek imiş... demiştir O rivâyetde Sevde Bintu Zem'a'nın ismi zikredilmişse de şârih İbn Battâl : Buhârî'nin bu rivâyetinde Zeyneb ismi düşmüş olmalıdır. Çünkü Peygamber'den sonra vefat eden kadının Zeyneb olduğunda siyer ehlinin ittifâkı vardır. Binâenaleyh bu rivâyet aslında « وكانت زينب أسرعنا لحوقاً به » = Zeyneb aramızda Peygamber'e en tez lâhık olan kadın oldu. sûretinde iken Zeyneb lafzı düşmüştür diyor.

(۱۸) بَابُ مِنْ فَضَائِلِ أُمِّ أَبِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

۱۰۲ - (۷۱۵۳) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ الْمُثَنَّى عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى أُمِّ أَيْمَنَ، فَأَنْطَلَقْتُ مَعَهُ . فَنَاقَلْتُهُ إِنَاءً فِيهِ شَرَابٌ . قَالَ : فَلَا أَذْرَى أَسَادَفَتُهُ صَائِغًا أَوْ لَمْ يَرُدَّهُ . فَجَعَلْتُ تَصْغَبُ عَلَيْهِ وَتَذَرُّ عَلَيْهِ .

(18) UMMU EYMEN (R) NİN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB 71

102 — (2453) : Enes (ibn Mâlik R) şöyle dedi ; Rasûlullah (S) Ummu Eymen'in yanına gitdi, beraberinde ben de gitdim. Ummu Eymen Rasûlullah'a içinde şerbet bulunan bir kab sundu. Enes dedi ki : Ben, Ummu Eymen Peygamberin oruçlu zamanına mı tesâdüf etti, yahut Peygamber şerbeti içmek mi istemedi? bilemiyorum. Artık Ummu Eymen (Peygamber'in şerbeti içmemesinden dolayı) Peygambere karşı bağırıba çağırma ve onunla öfkeli öfkeli konuşmaya başladı 72.

۱۰۳ - (۷۱۵۴) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . أَخْبَرَنِي هَمْرُو بْنُ حَاصِمٍ الْكَلَابِيُّ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُثَنَّى عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ، بَعْدَ وَقَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، لِمَنْ: انْطَلِقْ بِنَا إِلَى أُمِّ أَيْمَنَ تَزُورُهَا . كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَزُورُهَا . فَلَمَّا انْتَهَيْنَا إِلَيْهَا بَكَتْ . فَقَالَا لَهَا: مَا يُبْكِيكِ؟ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِرَسُولِهِ ﷺ . فَقَالَتْ: مَا أَبْكِي أَنْ لَا أَكُونَ أَعْلَمُ أَنَّ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ لِرَسُولِهِ ﷺ . وَلَكِنْ أَبْكِي أَنَّ الْوَحْيَ قَدْ انْقَطَعَ مِنَ السَّمَاءِ . فَهَيَّجَتْهُمَا عَلَى الْبُكَاءِ . فَجَعَلَا يَبْكِيَانِ مَعَهَا .

71. Ummu Eymen'in adı Bereke Bintu Sa'lebe'dir. Usâmetu'bnü Zeyd'in annesidir. Ummu Eymen ile künyelenmesi, evvelâ Ubeyd el-Habeşî ile evlenmesi ve bu izdivâcdan da Eymen adındaki oğlunun doğmuş olmasındandır. Binâenaleyh Usâme ile Eymen ana bir kardeş idiler. Ummu Eymen aslen Habeşli olup Peygamber'in babası Abdullah ibn Abdilmuttalib'in câriyesi idi. Hz. Âmine Muhammed'i doğurduğunda Ummu Eymen onu emzirmiş ve devamlı olarak ona dadılık etmişti. İşte bundan dolayı Peygamber Ummu Eymen için : «UMMU EYMEN UMMİ BA'DE UMMİ = Ummu Eymen annemden sonra annemdir» buyururdu. Muhammed büyüdükden sonra Ummu Eymen'i âzâd edib hürriyete kavuşturmuş ve Zeyd ibn Hârise ile evlendirmiştir.

Ummu Eymen, Peygamber'in vefâtından beş ay sonra vefat etmiştir.

72. Hadisin ma'nâsı şudur : Peygamber Ummu Eymen'in sunduğu şerbeti, ya oruçlu bulunmasından, yahut da başka bir sebepten dolayı reddetti. Bunun üzerine Ummu Eymen öfkelenerek Peygamber'e karşı yüksek sesle serzeniş etmeğe başladı. Bu da Ummu Eymen'in, Peygamber üzerindeki ikinci analık ve mürebbiyelik hakkından ileri geliyordu. Peygamber onun evlâdı durumunda idi. Onun Peygambere ısrârla şerbet içirmek arzusu, bir ananın oğluna olan ısrârı kabîlindendi.

103 — (2454) : Enes (ibn Mâlik R) şöyle dedi : Ebû Bekr Allah kendisinden râzıy olsun, Rasûlullah'ın vefâtından sonra Umer'e : Haydi bizi Ummu Eymen'in yanına, götür de Rasûlullah'ın onu ziyâret etmekde olduğu gibi biz de kendisini ziyâret edelim dedi. Bunun üzerine beraberce Ummu Eymen'in yanına vardığımızda Ummu Eymen ağladı. Ebû Bekr ile Umer, Ummu Eymen'e : Seni ağlatan nedir? Allah katında olan şey, Rasûlullah (S) için daha hayırlıdır! dediler. Ummu Eymen : Ben Allah katında olan şeyin Rasûlullah için daha hayırlı olduğunu bilmediğimden ağlamıyorum. Lâkin ben artık semâdan vahy gelmesi kesilmişdir diye ağlıyorum dedi ve onları da hislendirib ağlamaya coşturdu. Bunun üzerine Ebû Bekr ile Umer de onunla beraber ağlamaya başladılar.

(۱۹) بَابُ مِنْ فَضَائِلِ أُمِّ سُلَيْمٍ، أُمِّ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، وَبِهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا

۱۰۴ — (۲۴۵۵) حَدَّثَنَا حَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ حَاصِمٍ، حَدَّثَنَا هَمَامٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لَا يَدْخُلُ عَلَى أَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِ، إِلَّا أُمُّ سُلَيْمٍ، فَإِنَّهُ كَانَ يَدْخُلُ عَلَيْهَا، فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ، فَقَالَ: «إِنِّي أَرْضَعُهَا، قُتِلَ أَخُوهَا مَعِيَ».

(19) ENES İBN MÂLİK'İN ANNESİ OLAN UMMU SULEYM İLE BİLÂL HABEŞİ'NİN (R) FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

104 — (2455) : Enes (ibn Mâlik R) şöyle dedi : Peygamber (S) zevceleri müstesnâ olmak üzere Ummu Suleym'in yanından başka hiç bir kimsenin yanına devamlı olarak girmez idi. Peygamber Ummu Suleym'in yanına girer dururdu⁷³. Bir gün Peygamber'e bunun sebebi

73. *Ummu Suleym* Bintu Milhân, Ensâr'dan ve Neccâr oğullarındandır. İsmi Sehle yahut Muleyke'dir. Medîne'de ilk musliman olan kadınlardandır. Yine ilk sâhâbilerden olan Ummu Harâm'ın da kız kardeşidir. Ummu Suleym, kavmi ile birlikde musliman olmuşdu. Kocası Mâlik buna kızarak Şâm'a çekilib gitmiş ve orada küfr üzere ölmüştür. Ummu Suleym'in Mâlik ile olan bu ilk izdivâcından yalnız Enes ibn Mâlik yâdigâr kalmıştır. Ummu Suleym'in ilk kocası Şâm'da öldükden sonra kendisine Ebû Talha tâlib olmuşdu. Ebû Talha o zaman müşrik idi. Ummu Suleym bu talebi reddetti. Bu teklifi yalnız musliman olmak şartıyla kabul edebileceğini ve musliman olursa mehr de istemiyeceğini bildirdi. Ebû Talha musliman olub Ummu Suleym ile evlendi ve en ünlü İslâm mucâhidleri sırasına girdi. Ummu Suleym'in Ebû Talha ile olan bu evlenmesinden de Abdullah dünyâya geldi. Bunun için kendisine Ummu Abdillâh künyesi de verilmiştir. Böylece kendisinin, Ummu Suleym, Ummu Enes, Ummu Abdillâh diye üç künyesi vardır.

Ummu Suleym, İslâm kadınları arasında dîni salâbeti, zekâsı ve metâneti ile temâyüz etmiş hakikaten mücâhide ve cengâver bir kadındır.

Hadîsde şehid edildiği bildirilen Ummu Suleym'in kardeşi Harâm ibn Milhândır.

soruldu da Peygamber : «Ben Ummu Süleym'e çok acıyorum, çünkü onun erkek kardeşi benim mülyyetimle şehid oldu!» buyurdu.

۱۰۵ — (۲۴۵۶) : حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مُرَّةٍ . حَدَّثَنَا يَشْرُ (بَنِي ابْنِ السَّرِيِّ) . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَسَمِعْتُ خَشْفَةً . فَقُلْتُ : مَنْ هَذَا ؟ قَالُوا : هَذِهِ الْمُصَيَّبَاءُ بَنَاتُ مِلْحَانَ ، أُمُّ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ .»

105 — (2456) : Bize Hammâd ibn Seleme, Sâbit'den, o da Enes (ibn Mâlik R) den tahdîs etdi ki Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Ben cennete girdim. Akibinde bir yürüyüş sesi işitdim. Bu kimdir? diye sordum. Bu, Enes ibn Mâlik'in annesi Ğumeysâ Bintu Milhân'dır dediler» 74.

۱۰۶ — (۲۴۵۷) : حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ الْقَرَجِ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ ابْنُ أَبِي سَلَمَةَ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُسْكَدِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «أُرِيتُ الْجَنَّةَ . فَرَأَيْتُ امْرَأَةً أَبِي طَلْحَةَ . ثُمَّ سَمِعْتُ خَشْفَةً أُمَامِي . فَإِذَا بِلَالٌ .»

106 — (2457) : Bize Muhammed ibn Münkedir, Câbir ibn Abdillâh (R) dan haber verdi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Bana cennet gösterildi. Ben orada Ebû Talha'nın karısını gördüm. Sonra da önümde bir yürüyüş hışırdaması işitdim, bir de bakdım ki o Bilâl'dir» 75.

Enes ibn Mâlik, dayısı olan bu şehidin şehâdetini şöyle anlatır : «...Peygamber (S) bir da'vet üzerine Kur'ân bilenlerden yetmiş kişiyi Âmir oğullarına ve Süleym oğullarından bazı soylara (dîn öğretmek için) göndermişti. Bunlar Me'ne kuyusuna vardıklarında dayım Harâm ibn Milhân arkadaşlarına : Sizden önce ben Süleym oğullarına varayım da eğer onlar bana Rasûlullah'dan (aldığımız emri) kendilerine tebliğ edinceye kadar emân verirlerse ne a'lâ, vermezler de ihânet ederlerse siz de bana yakın bulunuyorsunuz (hemen yetişirsiniz) dedi ve ilerledi. Süleym oğulları evvelâ dayıma emân verdiler. O da Peygamber'den tebliğ ettiği sırada onlar anızın aralarından (Âmir ibn Tufeyl denilen) bir kimseye işaret etdiler. O da dayımı (arkasından şiddetle) öyle bir mızrakladı ki, mızrağını dayımın göğsünden çıkardı. Bu ölüm darbesi üzerine dayım (göğsünden fışkıran kanlara ellerini bulayıb yüzüne ve başına sürerek) : ALLÂHU EKBER, Kâ'be'nin sâhibine yemin ederim ki ben (şehâdet rütbesi) kazandım! diye haykırdı. Sonra bu gaddâr Süleym oğulları dayımın geri kalan arkadaşlarına döndüler ve onlardan yalnız dağa kaçan (Kâ'b ibn Zeyd adındaki) aksak bir kişiden başka hepsini de öldürdüler.» (Buhârî, megâzî, bâbu gazveti'r-Raci' ve Ri'lin ve Zekvâne ve Bi'ri Ma'ne, V, 232 .127, 128).

74. Ğumeysâ, küçültme ismi binyesiyle Şa'râ dedikleri iki yıldızdan birisinin adıdır. Diğerine de Abûr denilir... Ğumeysâ aynı zamanda Enes ibn Mâlik'in annesinin ismidir. Bir rivâyete göre Ğumeysâ Ummu Süleym'dir. Lâkin ona Rumeysâ da denir. Yahut da Ğumeysâ, Ummu Süleym'in; Rumeysâ da kızkardeşi Ummu Harâm'ın ismidir (Kamûs Ter. ve Nevevî).

75. Bilâl'in fazileti mustakil olarak 21 inci bâbda zikredilecektir.

(٢٠) باب من فضائل أبي طلحة الأنصاري ، رضي الله تعالى عنه

١٠٧ - (٢١٤٤) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ بْنُ مَيْثُونٍ . حَدَّثَنَا بِهِزٌ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : مَاتَ ابْنُ لَآئِي طَلْحَةَ مِنْ أُمِّ سُلَيْمٍ . فَقَالَتْ لِأَهْلِهَا : لَا تُحَدِّثُوا أَبَا طَلْحَةَ بِابْنِهِ حَتَّى أَكُونَ أَنَا أَحَدُهُ . قَالَ فَجَاءَ فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ عِشَاءً . فَأَكَلَ وَشَرِبَ . فَقَالَ ثُمَّ تَصَنَّعْتُ لَهُ أَحْسَنَ مَا كَانَ تَصْنَعُ قَبْلَ ذَلِكَ . فَوَقَعَ بِهَا . فَلَمَّا رَأَتْ أَنَّهُ قَدْ شَبِعَ وَأَصَابَ مِنْهَا ، قَالَتْ : يَا أَبَا طَلْحَةَ ! أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ قَوْمًا أَهَارُوا عَائِشَةَ أَهْلًا بَيْتٍ ، فَطَلَبُوا عَارِيَتَهُمْ ، أَلَهُمْ أَنْ يَتَمَتَّعُوا ؟ قَالَ : لَا . قَالَتْ : فَاحْتَسِبِ ابْنَكَ . قَالَ فَمَضَى وَقَالَ : تَرَكَتَنِي حَتَّى تَنْطَلَعْتَ ثُمَّ أَخْبَرْتَنِي بِابْنِي ! فَانْطَلَقَ حَتَّى أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « بَارَكَ اللَّهُ لَكُمَا فِي غَايِرِ لَيْلَتَيْكُمَا » قَالَ فَعَمَلْتُ . قَالَ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ وَهِيَ مَعَهُ . وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، إِذَا أَتَى الْمَدِينَةَ مِنْ سَفَرٍ ، لَا يَطْرُقُهَا طُرُوقًا . فَدَنُوا مِنَ الْمَدِينَةِ . فَضَرَبَهَا الْمَخَاضُ . فَاحْتَسِبَسَ عَلَيْهَا أَبُو طَلْحَةَ . وَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . قَالَ يَقُولُ أَبُو طَلْحَةَ : إِنَّكَ لَتَعْلَمُ ، يَا رَبُّ ! إِنَّهُ يُعْجِبُنِي أَنْ أَخْرُجَ مَعَ رَسُولِكَ إِذَا خَرَجَ ، وَأَدْخَلَ مَعَهُ إِذَا دَخَلَ . وَقَدْ احْتَسِبَسْتُ بِمَا تَرَى . قَالَ تَقُولُ أُمُّ سُلَيْمٍ : يَا أَبَا طَلْحَةَ ! مَا أَجِدُ الَّذِي كُنْتُ أَجِدُ . انْطَلِقْ . فَانْطَلَقْنَا . قَالَ وَضَرَبَهَا الْمَخَاضُ حِينَ قَدِمَا . فَوَلَدَتْ غُلَامًا . فَقَالَتْ لِي أُمِّي : يَا أَنَسُ ! لَا يُرْضِيهِ أَحَدٌ حَتَّى تَمْدُدُوهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَلَمَّا أَصْبَحَ احْتَمَلَتْهُ . فَانْطَلَقْتُ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ فَعَادَتْهُ وَمَعَهُ مَيْسَمٌ . فَلَمَّا رَأَى قَالَ « لَعَلَّ أُمَّ سُلَيْمٍ وَلَدَتْ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . فَوَضَعَ الْمَيْسَمَ . قَالَ وَجِئْتُ بِهِ فَوَضَعْتُهُ فِي حَجْرِهِ . وَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَجْوَةِ مِنَ مَجْوَةِ الْمَدِينَةِ . فَلَاكَهَا فِي فِيهِ حَتَّى ذَابَتْ . ثُمَّ قَذَفَهَا فِي فِي الصَّبِيِّ . فَجَعَلَ الصَّبِيُّ يَتَلَمَّظُهَا . قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « انْظَرُوا إِلَى حُبِّ الْأَنْصَارِ الثَّمَرِ » قَالَ فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَسَمَاءَهُ عَبْدُ اللَّهِ .

(...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ خِرَاشٍ . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ حَاصِمٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ . حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ : مَاتَ ابْنُ لَآئِي طَلْحَةَ . وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ .

(20) EBÛ TALHA EL-ENNÂRÎ'NİN (R) FAZİLETLERİNDEN BİR NÂB⁷⁶

107 — (2144) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Ebû Talha'nın Ummu Suleym'den olan bir oğlu vefat ettiğinde Ummu Suleym ev halkına : Sakın Ebû Talha'ya oğlunun öldüğünü ben «öylomedikce hiçbiriniz söylemeyiniz diye sıkı bir emr ve tenbîhde bulundu. Ebû Talha geldiğinde Ummu Suleym kocasına akşam yemeğini getirdi. Ebû Talha da yiyib içdikten sonra Ummu Suleym, o vakte kadar yapmadığı en güzel bir tuvaletle süslenib kocasına göründü. Ebû Talha da kendisi ile cinsî münâsebet yaptı. Ummu Suleym, kocasının bu arzu ve ihtiyâcının tatmîn edildiğini görünce :

— Yâ Ebâ Talha! Bir takım insanlar bazı emânetlerini bir ev halkına âriyet olarak bıraksalar. Bir zaman sonra da bu emânetlerini almak isteseler, bunları men' etmek doğru mudur? diye sordu. Ebû Talha :

— Hayır, doğru değildir dedi. Ummu Suleym :

— Öyle ise sen de oğlunu âriyet olarak emânet edilmiş bir vedîa say dedi⁷⁷. Enes dedi ki : Bunun üzerine Ebû Talha hiddetlendi ve :

— Madem ki öyledir neye beni kendi hâlîme bıraktın da benim bu işlere bulaşmama sebep oldun. Sonra oğlumun öldüğünü bana haber verdin? dedi. Akıbinde kalkdı ve Rasûlullah'ın yanına kadar gitdi. Ve bu olanları (olduğu gibi) Rasûlullah'a haber verdi. Rasûlullah (S) : «BÂRE-KE'LLAHU LEKUMA FÎ ĞÂBİRİ LEYLETİKUMÂ = Geçen geceni Allah hakkınızda mubârek kılsın!» buyurdu. Ve hakîkten Ummu Suleym o geceden oğlu Abdullah'a yüklü kaldı. Enes dedi ki : Rasûlullah

76. Bundan evvel geçen 19 uncu bâbda Ummu Suleym'den bahsederken kocası olması dolayısıyla Ebû Talha'dan da kısaca bahsetmişdik. Ebû Talha Zeyd ibn Sehl el-Ensârî, Ensâr'ın ileri gelenlerindendir. Bütün harblerde Peygamber'in maiyyetinde bulunmuşdur. Peygamber kendisi hakkında : «Ebû Talha'nın ordu içindeki sesi, (yani haykırması) yüz neferden daha hayırlıdır» buyurmuşdur. Yalnız Huneyn günü düşmandan yirmi tânesini öldürmüştür. Harbde Rasûlullah'ın yanında : Hayâtım senin hayâtın için fedâ olsun, yâ Rasûlallah! der, sonra oklarını savurmaya başlardı. Arkasından da Rasûlullah başını kaldırıp okun nereye isâbet ettiğini tedkik ederdi. Ebû Talha müşkil zamanlarda Peygamber'i korumak için göğsünü Peygamber'e siper yapardı. Enes : Ebû Talha Uhud harbinde çok büyük tehlikeler atlattı ve Peygamber'i korumak için bir kolu çolak oldu demiştir. Ebû Talha'dan oğullarının ve diğerlerinin rivâyetleri vardır. Kendisi hicretin 38 inci yılında vefât etmiş ve cenâze namazı Hz. Usmân tarafından kılınmıştır. Enes, Ebû Talha'nın Peygamber'in vefatından sonra kırk yıl yaşadığını haber vermiş ve en doğru haber budur demiştir.

77. Burada Ummu Suleym'in bu âriyet meselini getirmesi, ilminin ve faziletinin kemâline, imânının ve itmi'nânının büyüklüğüne bir delildir. Bu vefat eden çocuğun, Rasûlullah'ın «yâ Ebâ Umeyr, mâ faale'n-Nugayr?» diyerek kendisi ile şakalaşmış olduğu Nugayr adındaki kuşun sâhibi olan çocuktur dediler (Nevevî).

Bir seferde bulunuyordu. Ummu Suleym de maiyyetinde idi. Rasûlullah bir seferden Medîne'ye geldiği zaman geceleyin şehre girmez idi. Nihâyet Medîne'ye yaklaştılar. Derken Ummu Suleym'i doğum sancısı tuttu. Bu yüzden Ebû Talha onun başında habsolunub kaldı. Rasûlullah ise yola devâm edib gitdi. Ebû Talha : Yâ Rabb! Hiç şüphesiz sen biliyorsun ki ben, senin Rasûlün sefere çıktığında onunla beraber çıkmaklığım (Medîne'ye) girdiğinde de yine onun maiyyetinde girmekliğim benim çok hoşuma gider. Şimdi ise görmekte olduğun şu hâdise sebebiyle ben habsolunmuş haldeyim dedi. Ummu Suleym de : Yâ Ebâ Talha! Ben hissetmekte olduğum doğum sancısını hissetmiyorum (yani ağrı dindi de doğum geri kaldı), artık yürü diyordu. Bunun üzerine hep beraber hareket etdik. Ebû Talha ile Ummu Suleym Medîne'ye geldikleri sırada tekrar doğum sancısı başladı ve Ummu Suleym bir oğlan doğurdu. Anem Ummu Suleym bana hitâben : Yâ Enes! Sen bu çocuğu Rasûlullah'ın huzûruna götürünceye kadar hiçbir kimse ona süt emzirmesin, dedi. Nihâyet sabah olunca ben çocuğu yükledim ve Rasûlullah'ın yanına götürdüm. Rasûlullah'a da beraberinde hayvanları damgalamakda kullanılan bir damga âleti olduğu halde tesâdüf etdim. Beni görünce : «Ummu Suleym mi doğurdu?» diye sordu. Evet dedim. Hemen damga âletini koydu ve ben de çocuğu getirdim ve kucağına koydum. Rasûlullah Medîne'nin acve adı verilen balçık hurmasından bir hurma istedi. Onu kendi ağzında eriyinceye kadar çiğnedi. Sonra bu erimiş hurmayı çocuğun ağzına atdı. Çocuk da dilini dudaklarının üzerinde gezdire gezdire yalanmağa başladı. Bunun üzerine Rasûlullah yanındakilere : «Ensâr'ın hurmaya olan sevgisine bakınız!» buyurdu. Mûteâkiben Rasûlullah çocuğun yüzüne el sürdü ve ona Abdullah ismini verdi.

() : Buradaki râvî de, Enes ibn Mâlik'in : Ebû Talha'nın bir oğlu ölmüşdü deyib tahdîs ettiği hadîsin tamâmını yukarıdaki hadîs gibi rivâyet etmiştir.

(۲۱) باب من فضائل بطل، رضى الله عنه

۱۰۸ - (۲۴۵۸) حَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ بْنُ يَعِيْشَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمَعْلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ . قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ (وَالْأَفْظَلُ لَهُ) . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا أَبُو حَيَّانَ التَّيْمِيُّ ، يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِبَلَالٍ ، عِنْدَ صَلَاةِ الْمَدَافِ « يَا بَلَالُ ! حَدِّثْنِي بِأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ ، عِنْدَكَ ، فِي الْإِسْلَامِ مَنْقَعَةً . فَإِنِّي سَمِعْتُ اللَّيْلَةَ خَشَفَ لَمَلِيكَ نَيِّنَ يَدَيَّ فِي الْجَنَّةِ » . قَالَ بَلَالٌ : مَا عَمِلْتُ عَمَلًا فِي الْإِسْلَامِ أَرْجَى عِنْدِي مَنْقَعَةً ، مِنْ أَنِّي لَا أَنْظَهُرُ طَهْرًا تَامًا ، فِي سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ وَلَا نَهَارٍ ، إِلَّا صَلَّيْتُ بِذَلِكَ الطَّهْرِ ، مَا كَتَبَ اللَّهُ لِي أَنْ أَصَلِّي .

(21) BİLÂL (R) IN FAZİLETİLERİNDEN BİR BÂB⁷⁸

108 — (2458) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir sabah namazı sırasında Bilâl'e : «YA BİLÂL! İslâm içinde işlediğin ve senin nazarında menfaatca en ümidli olan bir amellni bana söyle. Çünkü ben bu gece cennetin içinde önümde senin iki ayaklarının yürüyüş sesini işitdim» buyurdu. Bilâl : Ben İslâm içinde kendime göre menfaatca şundan daha ümidli olan bir iş işlemedim : Ben geceden ve gündüzden her hangi bir sâatte tastamam bir temizlenmekle temizlenir ve bu temizlikle de muhakkak Allâh'ın bana takdîr buyurduğu kadar namaz kılarım dedi.

(۲۲) باب من فضائل عبد الله بن مسعود وأمره رضي الله تعالى عنهما

۱۰۹ — (۲۴۵۹) حَدَّثَنَا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ التَّمِيمِيُّ وَسَهْلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَامِرٍ بْنِ زُرَّارَةَ الْحَضْرَبِيُّ وَسُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ وَالْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ (قَالَ سَهْلٌ وَمِنْجَابٌ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ : لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا ءَامَنُوا [د/الأنعام/۹۰] إِلَى آخِرِ الْآيَةِ . قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : قِيلَ لِي : أَنْتَ مِنْهُمْ .

78. Bilâl ibn Rebâh el-Habeşî Peygamber'liğin tâ başlangıcında musliman olan ilk sahâbîlerden biridir. Annesi Benû Cumah'ın câriyelerinden Hamâme'dir. Binâenaleyh kendisi müvelledir. Benû Cumah'dan Umeyyetu'bnü Halef'in kölesi idi. Bilâl'i dinden çıkarmak için kızgın kumlar üstünde türlü işkenceler ederdi. Demir irâdeli Bilâl bütün bu işkence ve baskılara ALLAH BİRDİR diye mukabele ederdi. İbn Ishâk'ın Megâzi'de rivâyetine göre bir gün yine böyle Umeyye Bilâl'i ta'zib ederken Ebû Bekr uğramış ve : Ey Umeyye, Allah'dan kork! Bu fakirden ne istersin? diye itâb etmesi üzerine Umeyye : İstersen satın al da kurtar demişti. Ebû Bekr de Bilâl'den daha güçlü, kuvvetli bir köle alıp Umeyye'ye vererek Bilâl'i kurtarmış ve âzâd etmiştir. Bilâl Habeşî evvelâ Habeşe'ye, sonra Medine'ye hicret etmiş, hizada ve seferde Peygamber'in maiyetinden hiç ayrılmamıştır. Hicret zamanında Peygamber tarafından kendisi ile Ebû Ubeydete'bnü'l-Cerrâh arasında kardeşlik kurulmuştur. Bedr'den i'tibâren bütün gazâlarda hâzır bulunmuştur. Peygamber'in devamlı müezzinelik vazifesi ile hazinedârlık vazifesini ifâ ederdi. Ezân meşrû' olduğu günden i'tibâren tâ Peygamber'in son gününe kadar hizada seferde hep ezân okumuştur. Tam ma'nâsıyla Peygamber âşığı olan Bilâl, Peygamber vefât etdikden sonra artık Medine'de kalmağa tahammul edememiş ve mahabbetinin kemâline dolaylı orayı terk etmiştir. Ebû Bekr, Medine'de kalması için çok ısrâr etmiş ise de : «Eğer beni Allah için âzâd ettinse bırak istediğim yere gideyim. Yok eğer kendin için âzâd ettinse beni yanında alıkoy» cevâbını almış ve bunun üzerine : «İstediğin yere git» demiştir. O da cihâdı ezâna tercih ederek Şâm cihetine gitmiştir. Peygamber'in vefâtından sonra ezân okumamıştır. Yalnız bir kerre Medine'ye Peygamber'in kabrinâ ziyârete geldiğinde vukû' bulan umûmî arzu üzerine bir sabah

(22) ABDULLAH İBN MES'ÜD İLE ANNESİNİN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ⁷⁹

109 — (2459) : Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi: Şu «iymân edib de salâhlı işler yapan kimseler, bundan böyle sakındıkları ve iymânlarında sebât ile sâlih sâlih işlerine devam eyledikleri, sonra

ezânı okumuş, herkese Peygamber devrini hatırlatarak ağlatmış, kendisi de ağlamıştır. Bir de Umer, Şâm'a gittiği zaman Şâm'da ezân okumuş ve bütün mücâhidlere yine mâziyi hatırlatarak ağlatmışdı. Bilâl yirminci hicret yılında Şâm'da vefât etmiştir. Vefâtı sırasında ölümün acılığını buluşma tatılığın ile mezcetmiştir. Son vakıtlarında kârısı: Vâ kerbâhû diyerek feryâd ettikçe o «vâ tarabâhu» diyerek sevinç ızhâr eder ve: Çaden elka'l-ahibbe, Muhammeden ve hızbah = yarm sevgililerime, Muhammed ile hızbine kavuşacağım» der idi. Mezarı Şâm'dadır. Allah ondan râzıy olsun!

79. Abdullah ibn Mes'ûd'un annesi Ummu Abd'dır. Sahâbiyyelerden olan annesi Ummu Abd'e nisbetle İbnu Ummi Abd diye ma'rûfudur. Babası da, anası da Huzeyl kabilesindendir. Babası Mes'ûd câhiliyet zamanında ölmüştür. İbn Mes'ûd'un kendisi İslâm'a ilk giren altı kişinin altıncısıdır. Bu sebeble sahâbilerin en kâdemlilerindendir. Evvelâ Habeshistân'a, sonra Medîne'ye hicret etmiştir. Bedr'den i'tibâren bütün gazâlarda bulunmuştur. Hicretin 32 nci yılında Medîne'de vefat etmiştir. Kûfe'de vefâtı hakkında da rivâyet vardır.

İbn Mes'ûd'un ilmi kudreti:

İbn Mes'ûd İslâm olduktan sonra Peygamber'in hizmetine girmiş, haza, seferde dâima Peygamber'in yanında bulunmak bereketiyle fıkıhda, Kur'ân kırâatında en yüksek pâyeyi kazanmıştır. Lafızların zabtına son derece ihtimâm eder, rivâyetde şiddet gösterirdi. Tilmizlerini de nassların lafızlarını zabtda gevşeklikden her zaman men' eylerdi. Kendisi doğrudan doğruya Peygamber'in ağzından yetmiş sûre ezberlemiştir. Peygamber onun hıfz ve kırâat husûsundaki bu mabâret ve ihtimâmını her zaman takdir ederek: «Her kim yeni nâzil olduğu gibi Kur'ân okumaya mahabbet ederse, Kur'ânı İbnu Ummi Abd'in kırâatı üzere okusun» buyururdu (Tezkîretu'l-Huffâz).

Sufyân Sevri, Ebû Ishâk vâsıtasıyla Hârise İbn Mudarrâb'dan şöyle rivâyet etmiştir: Hârise demiştir ki: Umer ibn Hattâb, Ammâr ibn Yâsir ile İbn Mes'ûd'u Kûfe'ye göndermişti. Kûfe'ye geldiklerinde bize Halifenin bir menşûru okundu. Onda: «Size Ammâr ibn Yâsir'i emîr, Abdullah ibn Mes'ûd'u Muallim ve vezîr gönderiyorum. Bunlar Muhammed'in Bedr ehlinde iki necîb sîmasıdır. Bunlara uyunuz, emirlerini kabûl ediniz. Bîlhassa İbn Mes'ûd hakkında sizi ben nefsim'e tercih etdim» denilmişdi. Bir kerre de Umer ayakda bulunan İbn Mes'ûd'un boyuna bakarak: İşte içi ilim dolu bir dağarcık demiştir.

İbn Mes'ûd'un hâfızasında çok ilim olduğu halde çok hadis rivâyet etmezdi. Bu da hadislerin lafızlarında son derece dikkatli olmasından ileri geliyordu. Ebû Amr eş-Şeybânî dedi ki: Bir sene kadar İbn Mes'ûd'un ilm meclisinde bulundum. Bir lüzûm ve zarûret hissetmedikçe «kale Rasûlullah» dediğini işitmedim. Fakat bir ihtiyâc üzerine «kale Rasûlullah» deyince vücûdunu bir titreme alırdı ve:

قال هكذا

نحوذا أو قريب من ذا = Rasûlullah böyle veyahut bunun gibi, yahut da buna yakın buyurdu» der idi. Nitekim İbn Mes'ûd'un bu çıkışı gerek kendi talebeleri ve gerek diğer hadîsciler için zamanımıza kadar uyulan ilmi bir sünnet olmuştur.

İbn Mes'ûd hadis rivâyetinde son derece ihtiyâtlı olduğu için kendisinden 840 hadis rivâyet edilmiştir. Bunlardan 64 ünü Buhârî ile Muslim muttefikan, 21 ini Buhârî, 35 ini Muslim münferiden rivâyet etmişlerdir. Sahâbilerden bir hayli zevât ile tâbîilerden bîlhassa Alkame, Esved, Mesrûk, Kays ibn Hâzım gibi bir çok muhim sîmâlar hadis rivâyet etmişler, İbn Mes'ûd'un ilmini ve fetvâlarını hıfz ve nakl eylemiş-

takvâlarında ve imânlarında rûûh buldukları, sonra bu takvâ ile beraber her yaptığını güzel yapan İhsân mertebesine ordıkları takdirde daha önceden tattıklarında kendilerine bir be's yoktur. Allah muhsinleri sever» (el-Mâide : 93) Âyeti nâzil olduğu zaman Rasûlullah (S) bana hitâben şöyle buyurdu : «Bana söylendi ki, sen (İbn Mes'ûd) da onlardan-sın».

۱۱۰ - (۲۱۶۰) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ - وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ - قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا (حَدَّثَنَا) يَحْيَى بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : قَدِمْتُ أَنَا وَأَخِي مِنَ الْيَمَنِ . فَكُنَّا حِينَا وَمَا نَرَى ابْنَ مَسْعُودٍ وَأُمَّهُ إِلَّا مِنْ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . مِنْ كَثَرَةِ دُخُولِهِمْ وَلَزُومِهِمْ لَهُ

۱۱۱ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا أَرَى أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ . أَوْ مَا ذَكَرَ مِنْ نَحْوِ هَذَا .

110 — (2460) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Ben kardeşim ile beraber Yemen'den geldiğim zaman bir müddet bekledik (Peygamber'in hallerini ve yakınlarını tedkîk etdik). Bu esnâda İbn Mes'ûd ile annesinin Rasûlullah'ın yanına çok girib çıkmaları ve onunla çok irtibâtda bu-

lerdir. Sonra Nehâî âilesinin seçkin bir şimâsı olan ve Irak fıkhnın mühim bir dayanağı bulunan İbrahim ibn Yezîd en-Nehâî bunlardan aldığı hadisleri ve hükümleri Hammâd ibn Ebî Sülcymân'a nakl ve rivâyet etti. Ondan da Ebû Hanîfe alarak Irak Hukuk Mektebi meydana geldi. Bu mekteb bir taraftan Hz. Ali'nin kazâ ve fetvâları ile Kadı Şurayh'ın hükümlerine dayanmakla beraber daha ziyâde İbn Mes'ûd'un rivâyetleri ve fetvâlarına dayanmaktadır. Hicâz fıkıh mektebi de Umer, Aîşe, Abdullah ibn Umer, Abdullah ibn Abbâs'ın rivâyet hüküm ve fetvâlarına dayanır.

İbn Mes'ûd'un hatibliği :

Said ibn Cübeyr, Ebu'd-Derdâ'dan rivâyet etti ki, Ebu'd-Derdâ şöyle demiştir : Bir kerre Peygamber (S) kısa bir hutbe irâd etti. Sonra : Yâ Ebâ Bekr! Kalk bir hutbe de sen söyle buyurdu. Ebû Bekr de kalktı ve Rasûlullah'ın hutbesinden kısa bir hutbe söyledi. Sonra Peygamber Umer'e : Kalk yâ Umer! Bir hutbe de sen söyle buyurdu. Umer de, Ebû Bekr'den kısa bir hutbe söyledi. Rasûlullah başkalarına da bu sûretle emredib en sonra ya'âne Ummi Abd! Şimdi sen söyle buyurunca, İbn Mes'ûd hemen ayağa kalkıp Allâh'a Hamdu Senâ etdikden sonra : «Ey nâs! Allah Teâlâ Rabbimizdir, İslâm dini azîz dinimizdir. (eliyle Peygamber'e işâret ederek) şu yüksek zât da Peygamberimizdir. Allâh'ın ve Rasûlullah'ın bizim için beğenib seçtiği her haberi biz de beğendik râzıy olduk.» dedi ve ESSELÂMU ALEYKUM duâ cümlesi ile hâzır bulunanları selâmlıyarak hutbesine son verdi. Bunun üzerine Rasûlullah : «İbnu Ummi Abd isâbet etmiştir, İbnu Ummi Abd doğru söylemiştir» buyurdu (Tezkiretu'l-Huffâz ve diğerleri).

lunmalarından dolayı biz bu ikisini Rasûlullah'ın ev halkındandır zannederdik.

() : Buradaki râvî de Esved'in : Ben Ebû Mûsâ'dan işitdim şöyle diyordu : Ben kardeşimle beraber Yemen'den geldim... dediğini rivâyet etmiş ve yukarıki hadisin benzerini zikretmiştir.

۱۱۱ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ ابْنُ بَشَّارٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُهَيْبَانَ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا أَرَى أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ مِنْ أَهْلِ الْبَيْتِ . أَوْ مَا ذَكَرَ مِنْ نَحْوِ هَذَا .

111 — () : Esved ibn Yezîd, Ebû Mûsâ'nın : Ben Rasûlullah'a geldim. O sırada Ben, Abdullah'ı ehlu beytden zannediyordum dediğini yahut da buna benzer bir söz söylediğini rivâyet etti.

۱۱۲ - (۲۴۶۱) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ ابْنُ بَشَّارٍ (وَالْأَفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْأَخْوَصِ قَالَ : شَهِدْتُ أَبَا مُوسَى وَ أَبَا مَسْعُودٍ ، حِينَ مَاتَ ابْنُ مَسْعُودٍ . فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ : أَتَرَاهُ تَرَكَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ ؟ فَقَالَ : إِنْ قُلْتَ ذَلِكَ . إِنْ كَانَ لَيُؤْذَنُ لَهُ إِذَا حُجِبْنَا . وَيَشْهَدُ إِذَا غَبِنَا .

112 — (2461) : Ebû Ishâk dedi ki : Ben Ebu'l-Ahvas'dan işittim şöyle dedi : Ben İbn Mes'ûd vefât ettiği zaman Ebû Mûsâ ile Ebû Mes'ûd'u görüb şahid oldum ki bunlardan biri arkadaşına : İbn Mes'ûd'un kendisinden sonra bir benzerini geride bıraktığını zannediyor musun? dedi. Arkadaşı da : Sen bunu söyledin. Şu muhakkak ki bizler perde arkasında bırakıldığımız zaman ona izin verilirdi. Biz ortadan gaybolduğumuz zamanda da o hâzır bulunurdu dedi.

۱۱۳ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ الْمَلَاءِ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا قُطَيْبَةُ (هُوَ ابْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ) عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ قَالَ : كُنَّا فِي دَارِ أَبِي مُوسَى مَعَ نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ عَبْدِ اللَّهِ . وَهُمْ يَنْظُرُونَ فِي مُصْحَفٍ . فَقَامَ عَبْدُ اللَّهِ . فَقَالَ أَبُو مَسْعُودٍ : مَا أَعْلَمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَرَكَ بَعْدَهُ أَعْلَمَ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ هَذَا الْقَائِمِ . فَقَالَ أَبُو مُوسَى : أَمَا لَيْتَ قُلْتَ ذَلِكَ . لَقَدْ كَانَ يَشْهَدُ إِذَا غَبِنَا . وَيُؤْذَنُ لَهُ إِذَا حُجِبْنَا .

(...) وَحَدَّثَنِ الْقَاسِمُ بْنُ زَكْرِيَّا ، حَدَّثَنَا مُبَيْدُ اللَّهِ (هُوَ ابْنُ مُوسَى) عَنْ شَيْبَانَ ، عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ . قَالَ : أَتَيْتُ أَبَا مُوسَى فَوَجَدْتُ عَبْدَ اللَّهِ وَأَبَا مُوسَى . وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي مُبَيْدَةَ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ . قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا مَعَ حُذَيْفَةَ وَأَبِي مُوسَى . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . وَحَدَّثْتُ قُطَيْبَةَ أَنْتُمْ وَأَكْثَرُ .

113 — () : Ebu'l-Ahvas şöyle dedi : Biz Abdullah ibn Mes'ûd'un arkadaşlarından bir toplulukla beraber Ebû Mûsâ'nın evinde bulunduk. Onlar bir Mushaf da tettebbür ve tefekkür ediyorlardı. Bir ara Abdullah ayağa kalktı. Bunun üzerine Ebû Mes'ûd : Rasûlullah (S) ın kendinden sonra geride Allâh'ın indirdiği kitâba şu ayağa kalkan zâtdan daha âlim bir kimse bıraktığını bilmiyorum dedi. Buna karşılık Ebû Mûsâ da : Muhakkak ki sen bunu söyledin. Şu da muhakkak ki biz (ortadan) gaybolduğumuz zaman o hâzır bulunur, bize karşı perde indirildiği zaman ona (içeriye girmesi için) izin verilirdi dedi.

() : Buradaki iki tarîkden birinin râvisi, Ebu'l-Ahvas'ın : Ben Ebû Mûsâ'ya geldim, Abdullah'ı Ebû Mûsâ ile beraber buldum dediğini; ikinci tarîkin râvisi de, Zeyd ibn Vehb'in : Ben Huzeyfe ile Ebû Mûsâ'nın beraberinde oturuyordum, dediğini rivâyet etmiş ve hadîsin tamâmını sevk eylemiştir. (113 rakamlı) Kutba hadîsi daha tamâm ve daha çoktur.

١١٤ — (٢٤٦٢) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : وَمَنْ يَمْلِكُ يَأْتِ بِمَا غَلَّ . يَوْمَ الْقِيَامَةِ [٢/٤٣١ عمران/١٦١] . ثُمَّ قَالَ : عَلَى قِرَائِهِ مَنْ نَأْمُرُونِي أَنْ أَقْرَأَ ؟ فَلَقَدْ قَرَأْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَضْعًا وَسَبْعِينَ سُورَةً . وَلَقَدْ عَلِمَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنِّي أَعْلَمُهُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ . وَلَوْ أَعْلَمَ أَنَّ أَحَدًا أَعْلَمَ مِنِّي لَرَحِمْتُ إِلَيْهِ . قَالَ شَقِيقٌ : فَجَلَسْتُ فِي حَلَقِ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ . فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا يَرُدُّ ذَلِكَ عَلَيْهِ ، وَلَا يَمِيقُهُ .

114 — (2462) : Abdullah (ibn Mes'ûd R) : «Kim hâinlik ederse kıyâmet günü hâinlik ettiği o şeyi yüklenerek gelir...» (Âlu Im-rân : 161) dedi ve sonra şunları ilâve etdi : Okumamı emrettiğiniz kim-senin kırâatı üzere mi okuyacağım? Yemin ederim ki ben Rasûlullah (S) huzûrunda yetmiş bu kadar sûre okumuşumdur. Yine yemin ederim ki Rasûlullah'ın sahâbîleri, benim kendileri arasında ALLÂH'IN KİTÂBINI çok iyi bilen bir ferd olduğumu bilirler. Eğer ben kendimden daha iyi bilen birinin mevcûdiyetini bileydim, muhakkak ona gider (öğrenir) dim.

Râvî Şakîk dedi ki : Bu hutbeyi irâd ederken ben Muhammed'in sa-

hâbîlerinin içinde oturmuştum. Bu sözleri cemâatden hiç kimsenin reddet-
tiğini ve İbn Mes'ûd'u ayıbladığını işitmedim⁸⁰.

۱۱۵ - (۲۴۶۳) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا قُطَيْبَةُ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ مُسْلِمٍ ،
عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ ! مَا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ سُورَةٌ إِلَّا أَنَا أَعْلَمُ حَيْثُ نَزَلَتْ .
وَمَا مِنْ آيَةٍ إِلَّا أَنَا أَعْلَمُ فِيمَا نَزَلَتْ . وَلَوْ أَعْلَمُ أَحَدًا هُوَ أَعْلَمُ بِكِتَابِ اللَّهِ مِنِّي ، تَبَلَّغْتُ الْإِسْلَامَ ،
لَزَكَيْتُ إِلَيْهِ .

115 — (2463) : Abdullah (ibn Mes'ûd R) şöyle dedi : Ken-
disinden başka hak ma'bûd olmayan (Allâh) a yemin ederim ki ben AL-
LÂH'IN KİTÂBından her bir sûrenin nerede nâzil olduğunu ve her bir
âyet'in de kimin hakkında nâzil olduğunu kat'î olarak bilmekdeyim. AL-
LÂH'IN KİTÂBına benden daha âlim bir kimsenin mevcûdiyetini ve de-
vemini de beni kendisine ulaştıracağını bileydim, ben muhakkak deveme
biner ona giderdim⁸¹.

۱۱۶ - (۲۴۶۴) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَحُمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ .
حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ . قَالَ : كُنَّا نَأْتِي عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرِو فَتَحَدَّثُ إِلَيْنَا . وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ :
عِنْدَهُ - فَذَكَرْنَا يَوْمًا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ . فَقَالَ : أَقَدْ ذَكَرْتُمْ رَجُلًا لَا أَزَالُ أَحِبُّهُ بَعْدَ شَيْءٍ سَمِعْتُهُ
مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « خُذُوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةِ : مِنْ ابْنِ أُمِّ عَبْدِ
- قَبْدَأٍ - ، وَمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ، وَأَبِي بَكْرٍ ، وَسَالِمٍ ، مَوْلَى أَبِي حَذِيفَةَ » .

80. «Ben emrettiğiniz kimsenin kırâatı üzere mi kırâat edeceğim?...» Bu sözde hafız vardır. Bu, başka bir yerde gelenden daha muhtasardır. Bunun ma'nâsı şudur : İbn Mes'ûd'un Mushaf'ı cumhûrun Mushafına birazcık muhâlefet ediyordu. İbn Mes'ûd'un talebe-
lerinin mushafları da kendi mushafı gibiydi. İnsanlar (yani Hz. Usmân ve diğer sahâ-
bîler) İbn Mes'ûd'un bu tutumunu hoş görmeyip red ettiler. Başkalarının cumhûrun Mushafına aykırı olan Mushaflarını yaktıkları gibi, onun Mushafını da yakmak için istediler. İbn Mes'ûd vermekten imtinâ etti. Kendi talebelerine de : «Mushaflarınızı gizleyiniz. Her kim gizlerse, kıyâmet günü gizlediği şeyi yüklenerek gelir» dedi. Bu-
nunla maksadı kendi Mushaflarını gizlediğiniz zaman kıyâmet günü bu Mushaflarla gelirsiniz. Bu da şeref olarak size kâfi gelir demek istiyordu. Bundan sonra teklif edi-
len okuyuşu inkâr yolu ile : Kimdir o kimse ki bana onun kırâatını almamı emredi-
yorsunuz da benim Rasûlullah'ın ağzından almış olduğum kırâatımı terk eylememi em-
rediyorsunuz? dedi (Nevevî).

81. İbn Mes'ûd bunu iftihâr için değil, Allâh'ın ihsân buyurduğu ilim ni'metini hatırlayıp tahdîs ederek söylemiştir. Onun bu sözünden ve bu sözün sahâbîler tarafından red edil-
memesinden kendisinin dört halifeden daha âlim olmasını gerektirmez. Çünkü dört halifenin hükümlerde ve sünnetde başkalarından daha âlim oldukları icmâ' ile sâbit-
dir. İbn Mes'ûd kendisi de tasrîh ettiği gibi sâdece ALLÂH'IN KİTÂBında ötekilerden daha bilgili idi. Kendisinin Allah katında ötekilerden daha faziletli olması da lâzım gelmez.

116 — (2464) Mesrûk şöyle dedi : Bizler Abdullah ibn Amr'a gelirdik de ona kelâm ediverirdik. — Râvî İbn Numeyr : Onun yanında konuşurduk denilmiştir -- Bir gün Abdullah ibn Mes'ûd'u zikretmişdik. Bunun üzerine Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi : Andolsun siz öyle bir kimseyi zikretdiniz ki ben Rasûlullah (S) dan işitmiş olduğum bir şeyden sonra artık onu sevmekte devam ediyorum. Ben Rasûlullah'dan işittim o şöyle buyuruyordu : «Kur'ân'ı dört kişiden alınız : İbnu Umri Abd'den — Rasûlullah isimleri saymaya İbn Mes'ûd'dan başladı — Muâz ibn Cebel'den, Ubeyy ibn Kâ'b'dan ve Ebû Huzeyfe'nin kölesi Sâlim'den»⁸².

۱۱۷ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالُوا : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ . قَالَ : كُنَّا عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو . فَذَكَرْنَا حَدِيثًا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ . فَقَالَ : إِنَّ ذَلِكَ الرَّجُلَ لَا أَرَاهُ أُحِبُّهُ بَعْدَ شَيْءٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . سَمِعْتُهُ يَقُولُ « اقْرَءُوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةِ قَوَ : مِنْ ابْنِ أُمِّ عَبْدِ . قَبْدَأَ بِهِ . ، وَمِنْ أَبِي بِنِ كَنْبٍ ، وَمِنْ سَالِمٍ ، مَوْلَى أَبِي خُذَيْفَةَ ، وَمِنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ . » وَحَرَفَ لَمْ يَذْكُرْهُ زُهَيْرٌ . قَوْلُهُ : يَقُولُ .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ . بِإِسْنَادٍ جَرِيرٍ وَوَكَيْعٍ . فِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ ، قَدَّمَ مُعَاذًا قَبْلَ أَبِي . وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كُرَيْبٍ ، أَبِي قَبْلَ مُعَاذٍ .

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُنْثَى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى . ع وَحَدَّثَنِي بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ . بِإِسْنَادِهِمْ . وَاخْتَلَفَا عَنْ شُعْبَةَ فِي تَنْسِيقِ الْأَرْبَعَةِ .

82. Alimler dediler ki : Peygamber'in Kur'ân öğreniminde bu dört zâtı zikretmesi, bunların Kur'ân'ın lafızlarını ve nazmını herkesden iyi zabdetmekle beraber edâ ve kırâat husûslarında da herkesden ziyâde sağlam meleke sâhibi olmalarındandır. Yahut bu dört zâtın, Kur'anı doğrudan doğruya Peygamber'in ağzından almağa ehemmiyet vermiş olmalarıdır. Diğerleri ise birbirlerinden almakla yetinmişlerdir. Yahut da bu dört zâtın nefislerini Kur'ân'ın kendilerinden alınması için tahsis etmiş olmalarındandır. Yahut da Peygamber kendi vefatından sonra bu dört zâtın öne geçeceklerini, bunların kırâatdaki iktidârlarını ve bunların bu husûsda diğerlerinden daha oturaklı olduklarını ve binâenaleyh Kur'ân bunlardan alınsın emrini ilâm etmek istemiştir (Nevevî).

Bunların isimlerini sayarken Rasûlullah'ın evvelâ İbn Mes'ûd'un ismini zikretmesi, onun kıdemini ve arkadaşları arasında bir üstünlüğü hâiz bulunduğunu ifâde eder.

117 -- () : Mesrûk şöyle dedi : Biz Amr'ın oğlu Abdullah'ın yanında bulunduk da, Abdullah ibn Mes'ûd'dan bir hadîs zikrettik. Bunun üzerine Amr'ın oğlu Abdullah şöyle dedi : İşte bu zât o kimsedir ki ben Rasûlullah (S) dan buyururken işittiğim bir şeyden sonra artık kendisini sevmekde devâm edeceğim. Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kur'ân'ı şu dört neferden okuyunuz : İbnu Umî Abd'den — Rasûlullah isimleri saymaya İbn Mes'ûd'dan başladı — Ubeyy ibn Kâ'b'dan, Ebû Huzeyfe'nin velâyetinde bulunan Sâlim'den ve Muâz ibn Cebel'den».

Râvî Zuheyr ibn Harb : Yekûluhû = onu buyuruyordu sözünden ibâret olan bir kelimeyi zikretmemiştir.

() : Buradaki Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe'nin, Ebû Muâviye'den olan rivâyetinde râvî, Ubeyy'den evvel Muâz'ı öne geçirmiştir. Ebû Kureyb'in rivâyetinde ise, Ubeyy, Muâz'dan evveldir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Şu'be'den, o da A'meş'den olmak üzere onların isnâdı ile rivâyet etmişlerdir. Bunların ikisi de Şu'be'den olan rivâyetlerinde o dört sahâbînin isimlerini sıralamakda ihtilâf eylemişlerdir.

١١٨ - (.) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْثَةَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، قَالَ : ذَكَرُوا ابْنَ مَسْعُودٍ عِنْدَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو . فَقَالَ : ذَلِكَ رَجُلٌ لَا أَزَالُ أَحِبُّهُ . بَعْدَ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « اسْتَمْرُوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةٍ : مِنْ ابْنِ مَسْعُودٍ ، وَسَالِمٍ ، مَوْلَى أَبِي حُذَيْفَةَ ، وَأَبِي بِنِ كَعْبٍ ، وَمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ » .

(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ : قَالَ شُعْبَةُ : بَدَأَ بِهَذَيْنِ . لَا أَذْرِي بَابَهُمَا بَدَأَ .

118 — () : Mesrûk dedi ki : Abdullah ibn Amr'ın yanında İbn Mes'ûd'u zikretmişlerdi. Bunun üzerine Abdullah ibn Amr şöyle dedi. Bu öyle bir kimsedir ki ben Rasûlullah (S) dan şöyle buyururken işitdikden sonra kendisini sevmekde devâm edeceğim : «Kur'ân okumayı şu dört kişiden isteyiniz : İbn Mes'ûd'dan, Ebû Huzeyfe'nin mevlâsı Sâlim'den, Ubeyy ibn Kâ'b'dan ve Muâz ibn Cebel'den».

() : Buradaki râvî de : Bize Şu'be bu isnâdla tahdîs etdi dedi ve şunu ziyâde etdi : Şu'be : İsimleri saymaya bu ikisi ile başladı. Ben bunların hangisi ile saymaya başladığını bilmiyorum dedi.

(۲۳) باب من فضائل أبي بن كعب وصحابة من الأنصار، رضي الله تعالى عنهم

۱۱۹ — (۲۱۶۵) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: جَمَعَ الْقُرْآنَ، عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، أَرْبَعَةٌ: كُلُّهُمْ مِنَ الْأَنْصَارِ: مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وَأَبُو ابْنِ كَعْبٍ، وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ، وَأَبُو زَيْدٍ.
قَالَ قَتَادَةُ: قُلْتُ لِأَنْسٍ: مَنْ أَبُو زَيْدٍ؟ قَالَ: أَحَدُ عُمَمَتَيْ.

(23) UBEYY İBN KÂ'B İLE ENSÂR'DAN BİR CEMÂATIN
FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ⁸³

119 — (2465) : Katâde dedi ki, ben Enes (ibn Mâlik R) den işitdim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) zamanında Kur'ânı dört zât ezberlemişti ki bunların hepsi de Ensâr'dandı : Muâz ibn Cebel, Ubeyy ibn Kâ'b, Zeyd ibn Sâbit ve Ebû Zeyd.

Râvî Katâde, ben Enes'e : Ebû Zeyd kimdir? diye sordum. Enes : Amucalarımın biridir diye cevâb verdi dedi ⁸⁴.

۱۲۰ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، سُلَيْمَانُ بْنُ مَعْبُدٍ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ حَاصِمٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، قَالَ: قُلْتُ لِأَنْسٍ بْنِ مَالِكٍ: مَنْ جَمَعَ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: أَرْبَعَةٌ: كُلُّهُمْ مِنَ الْأَنْصَارِ: أَبِي بْنُ كَعْبٍ، وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَرَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، يُكْنَى أَبَا زَيْدٍ.

120 — () : Hemmâm tahdîs edib dedi ki : Ben Enes ibn Mâlik (R) e: Rasûlullah (S) zamanında Kur'ânı kimler ezberleyib cem' etti? diye sordum. Enes : Dört kişidir ki bunların hepsi de Ensâr'dandır : Ubeyy ibn Kâ'b, Muâz ibn Cebel, Zeyd ibn Sâbit ve Ensâr'dan Ebû Zeyd diye künyelenen bir kimse diye cevâb verdi.

83. Ubeyy ibn Kâ'b el-Ensârî, Medîne'de ilk vahy kâtiblerindendir. Kur'ânı bizzât Rasûlullah'dan öğrenmiştir. En ünlü Kur'ân okuyucusu ve Kur'ân muallimlerinden. Hicrî 30 yılında vefât etmiştir. Kendisinden bir çok tefâir rivâyetleri de gelmiştir. Bunları Ebû Ca'fer er-Râzi, er-Rabi' ibn Enes'den, o da Ebu'l-Âliye'den, o da Ubeyy ibn Kâ'b'dan rivâyet eder. Bu rivâyetlerin toplu bulunduğu söylenen bir nushadan İbn Cerîr et-Taberî, Ebû Hâtim, Ahmed ibn Hanbel ve Hâkim tahrîc etmişlerdir.

84. Rasûlullah devrinde Kur'ânı ezberliyenlerin bu dört zâtdan ibâret olduğu sanılmamalıdır. Dört halifenin de içlerinde bulunduğu daha bir çok sahâbîler de Kur'ânın tamamını ezberlemişlerdi. Aded mefhumu ziyâdeyi nefs etmiyeceğinden, hadîsdeki aded, bu şerefli husûsiyetin bunlara inhisârını ifâde etmez. Burada Enes ibn Mâlik yalnız bir kabîleden yani yalnız Ensâr'dan dört zâtın Kur'ânı cem' edib ezberlediklerini haber vermiş oluyor.

۱۲۱ - (۷۹۹) حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لِأَبِي « إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَمَرَنِي أَنْ أَفْرَأَ عَلَيْكَ » قَالَ : اللَّهُ سَمَّانِي لَكَ ؟ قَالَ « اللَّهُ سَمَّاكَ لِي » قَالَ فَجَمَلَ أَبِي يَبْسُكِي .

121 — (799) : Katâde, Enes ibn Mâlik (R) den şöyle tahdîs etdi : Rasûlullah (S) Ubeyy'e : «Azîz ve Celîl olan Allah bana muhakkak sana karşı okumamı emretti» buyurdu. Ubeyy : Allah sana benim adımı da andı mı? dedi. Rasûlullah : «Allah bana senin adını da söyledi» buyurdu. Râvî Enes : Bunun üzerine Ubeyy (sevincinden) ağladı dedi⁸⁵.

۱۲۲ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَبِي بَنِي كَتَبٍ « إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَفْرَأَ عَلَيْكَ : لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا » [١/٨٨/١٠٨] قَالَ : وَسَمَّانِي ؟ قَالَ « نَعَمْ » قَالَ فَجَبَسَ .

(...) حَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَبِي .

122 — () : Enes ibn Mâlik (R) dedi ki : Rasûlullah (S) Ubeyy'e : «Allah bana sana karşı : Lem yekuni'llezîne keferû... (el-Bey-yine : 1) sûresini okumamı emretti» dedi. Ubeyy : Allah benim adımı da (açıkca) andı mı? diye sordu. Rasûlullah : «Evet, andı» buyurdu. Bunun üzerine Ubeyy ağladı.

() : Burada yine Şu'be, Katâde'nin : Ben Enes'den şöyle derken işitdim : Rasûlullah Ubeyy'e şöyle buyurdu... dediğini yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiştir.

85. Bu vak'a sırf Ubeyy ibn Kâ'be munhasır yüksek bir menkabedir. Ubeyy Hazrecilerden ve Neccâr oğullarındandır. Bu sûrenin Ubeyy'e okunması şüphesiz ona ta'lim içindir, yoksa ondan öğrenmek için değildir. Sûrenin diğer sahâbîlerden ayrı olarak Ubeyy ibn Kâ'b'a arz olunmasının sebebi de Ubeyy'in Kur'ân lafızlarını, edâ keyfiyetlerini, kırâat vecihlerine âid husûsiyetlerini öğrenmeğe ihtimâm etmesidir. Bunun için Kur'ân'ın kırâatına ihtimâm eden hâfızlara Kur'ân arz etmek Peygamber devrinden beri bir sünnet olarak devam edegelmiştir. Bunun diğer bir sebebi de, Kur'ânı onun lisânından öğrenmiye teşvik olabilir. Nitekim öyle de olmuştur. Rasûlullah'dan sonra Ubeyy, kırâat ilminin önde gelen imâmlarından olmuştur. Kur'ânın sûreleri arasında bilhâssa bu sûrenin zikredilmesi de bu sûrenin İslâm Dîninin asıllarını, kaidelerini, ve en yüksek muhimmelerini veciz bir uslûb ile ihtivâ etmesindendir.

(۲۴) بَابُ مَنْ لَفَّاهُ مِنْ مَوَارِدِ رِجَالِ اللَّهِ .

۱۲۳ - (۲۴۶۶) حَدَّثَنَا قَبْدُ بْنُ مُعَيْدٍ أَخْبَرَنَا مَبْدُ الرِّزَاقُ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : وَجِيزَةُ سَعْدِ بْنِ مُاذِرٍ بَيْنَ أُنْدَلُسِهِمْ « اهْتَرَأَ لَهَا عَرْشُ الرَّحْمَنِ » .

(24) SA'D İBN MUÂZ (R) IN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

123 — (2466) : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S), Sa'd ibn Muâz'ın cenâzesi cemâatin önlerinde bulunurken : «Bu cenâze için Rahmânın arşı titremiştir» buyurdu⁸⁶.

86. Sa'd ibn Muâz, Ensâr'dan Evs kolunun en yüksek şimâsıdır. Peygamber Medine'ye hicret etmezden önce Mus'ab ibn Umeyr'in delâleti ile müsliman olmuş, sonra kabilesi halkına : Siz müsliman oluncaya kadar sizin erkeklerinize, kadınlarınıza söz söylemek bana harâm olsun! deyib bütün Abdu'l-Eşhel oğullarının hidâyetine sebep olmuştur. Handak harbinde Kureys'den Hibbân İbnu'l-Araka'nın « خذها وأمان المرقعة » = Al sana, benim de İbnu'l-Araka olduğumu bil!» diyerek attığı okla kol damarı kesilmiş, inescidde bir çadır kurularak tedâvî edilmiş ise de bir ay sonra bu yara epey iyileşmiş iken tekrardeşilerek kan kaybından şehiden vefât etmiştir.

İbnu'l-Araka'nın bu oku atarken söylediği söze karşılık kendisi yahut Rasûlullah :

« عرق الله وجهك في النار » = Allah yüzünü cehennemde terletsin! diye karşılarmıştı.

Araka ter ma'nâsına olan arak'dan türediği için müşâkele tarzında böyle bedduâ edilmişti. Sa'd yaralı hâlinde Benû Kureyza'ya hakemlik için gittiğinde Peygamber orada bulunanlara : «Haydi büyüğünüze ayağa kalkınız» buyurmuştur. Sa'd, Tevrât'daki bir hükme de uygun olarak erkeklerin katli, mallarının taksim, çocukları ile kadınlarının esir alınmalarına hükmetdi. Peygamber bu hükmünden dolayı Sa'd'e : «Yemin olsun ki sen, Allâh'ın yedi kat semâvât üzerindeki hükmüne muvâfık hükmü verdin. Bunun böyle olacağını sehar vakti melek geldi bana haber veriydi» buyurmuştur. Rivâyete göre yarası epey onulmuş olduğu sırada hatta Benû Kureyza hakemliği kendisine yöneldiği günden evvelki gecede şöyle duâ etmiş :

«İlâhî, sen bilirsin ki Rasûlünü tekzip eden, vatanından çıkaran kavın kadar kendilerine harb ve cihâd etmek istediğim hiçbir kimse yoktur. İlâhî, öyle zannediyorum ki bizimle onların arasında artık edilecek harb kalmamıştır. Şâyet Kureys ile başka bir harbiz daha kaldı ise senin yolunda onlarla cihâd edeyim diye beni hayâtta bırak. Eğer aramızda harb kalmamış ise bu yarayı deş de bu yüzden bana şehidlik nasib et. Bir de ilâhî, Benu Kureyza'dan intikâm ile gözleri aydın etmedikce, rûhumu kabzetme!»

Sa'd'ın bu duâsı kabûl edilmiştir. Hasta yatarken bir keçi yanından geçip onulmağa yüz tutan yarasına tırnağı ile dokunub deşmiş ve bir daha kanı dindirmeğe imkân kalmıyarak vefât etmiştir.

İşte metindeki hadis onun cenâze namazı sırasında söylenmiştir. Sa'd'ın cenâzesinde Cibril'in de hâzır bulunduğu bildirilmiştir. Peygamber Muhâcîrler arasında Ebû Bekr'i ne kadar seyerse, Ensâr arasında da Sa'd ibn Muâz'ı o derece severdi (Ustu'l-Gûbe ve el-İstiâb).

۱۲۴ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ الْأَوْدِيُّ . حَدَّثَنَا الْأَمْثِيُّ بْنُ أَبِي سُهَيْبٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « اهْتَزَّ عَرْشُ الرَّحْمَنِ ، لِمَوْتِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ » .

124 — () : Câbir (ibn Abdillâh R) dedi ki : Rasûlullah (S) : «Sa'd ibn Muâz'ın ölümü için Rahmânın arşı titremiştir» buyurdu.

۱۲۵ - (۲۴۶۷) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الرَّزِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ ، الْخَلْفَاءُ عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ . حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ ، وَجَنَازَتُهُ مَوْضُوعَةٌ - يَعْنِي سَعْدًا - « اهْتَزَّ لَهَا عَرْشُ الرَّحْمَنِ » .

125 — (2467) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdis etdi : Allah'ın Peygamber'i (S), Sa'd ibn Muâz'ın cenâzesi konulmuş iken : «Bu cenâze için Rahmânın arşı titremiştir» buyurdu ⁸⁷.

۱۲۶ - (۲۴۶۸) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْأَمْثِيِّ وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ . قَالَ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ : أَهْدَيْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُلَّةَ حَرِيرٍ . فَجَعَلَ أَصْحَابُهُ يَلْمُسُونَهَا وَيَمْجُبُونَ مِنْ لَيْنِهَا . فَقَالَ « أَلَمْ تَجِبُونِ مِنْ لَيْنِ هَذِهِ ؟ لَمَّا دَلَّ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فِي الْجَنَّةِ ، خَيْرٌ مِنْهَا وَاللَّيْنُ » .

(...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الصَّبِيِّ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . أَنبَأَنِي أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ : أَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِثَوْبٍ حَرِيرٍ . فَذَكَرَ الْحَدِيثَ . ثُمَّ قَالَ ابْنُ عَبْدِ . أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنِي قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَنْخُورُ هَذَا أَوْ يَمْسُهُ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ جَبَلَةَ . حَدَّثَنَا أُمَيَّةُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ . بِالْإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا . كَرِوَايَةِ أَبِي دَاوُدَ .

126 — (2468) : Ebû Ishâk dedi ki : Ben Berâ' (R) dan işitdim şöyle diyordu : Rasûlullah'a ipekden yapılmış bir takım elbise hediye edildi. Rasûlullah'ın sahâbileri bu ipek elbiseye elleri ile dokunmaya ve onun yumuşaklığına hayret etmeğe başladılar. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Siz bunun yumuşaklığına taaccub mu ediyorsunuz? An-

87. Arşın, Sa'd ibn Muâz'ın ölümü ile titremesi, o sırada Allah'ın onda bir his, bir idrâk yaratması ile, yahut arşda bulunan meleklerin titremiş olmaları ile yorumlanabilir. Yani bu titreme hakikat da, mecâz da olabilir. Bu, Sa'd'ın rûhunun gelmesi ile duyulan sevincinden hâsıl olan bir titremedir.

dolsun ki Sa'd ibn Muâz'ın cennetdeki mendilleri bundan daha hayırlı ve daha yumuşaktır» buyurdu⁸⁸.

() Bize Ahmed ibn Abdetu ed-Dabbî tahdîs etdi. Bize Ebû Dâvûd tahdîs etdi. Bize Ebû Ishâk haber verib dedi ki : Ben Bera' ibn Âzib'den işitdim şöyle diyordu : Rasûlullah'a ipek bir elbise getirildi... Râvî hadîsin tamâmını zikretti. Sonra Ebû Ishâk dedi ki : Bize Ebû Dâvûd haber verdi. Bize Şu'be tahdîs etdi. Bana Katâde, Enes ibn Mâlik'den, o da Peygamberden bunun benzerini yahut bunun mislini tahdîs etdi.

() : Burada da Şu'be, iki isnâdla cem'an bu hadîsi Ebû Dâvûd'un rivâyeti gibi tahdîs etmiştir.

١٢٧ - (٢٤٦٩) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّهُ أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ جُبَّةً مِنْ سُندُسٍ وَكَانَ يَنْهَى عَنِ الْحَرِيرِ فَمَجِبَ النَّاسُ مِنْهَا فَقَالَ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنْ مَنَادَيْلَ سَمْعٍ بِنِ مُمَارٍ فِي الْجَنَّةِ أَحْسَنُ مِنْ هَذَا .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَامِرٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّهُ أَكْبَدَ دُمَةَ الْجَنْدَلِ أَهْدَى لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حُلَةً فَذَكَرَ نَحْوَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ وَكَانَ يَنْهَى عَنِ الْحَرِيرِ .

127 — (2469) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle tahdîs etdi : Rasûlullah'a sündüs denilen ince ipekden yapılmış bir cübbe hediye edildi. Rasûlullah ise (erkeklerin) ipekli kullanmasını yasak ederdi. İnsanlar bu ipek cübbe (nin güzelliğın) den hayrete düştüler. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Muhammed'in nefsi elinde olan (Allâh) a yemin ederim ki Sa'd ibn Muâz'ın cennetdeki mendilleri şu cübbeden muhakkak daha güzeldir» buyurdu⁸⁹.

() : Buradaki râvî de Enes'den, Dûmetu'l-Cendel'in Ukey-

88. Bu hadîslerde hiç şüphesiz Sa'd'ın cennetlik olduğuna sarîh ihbâr ve müjdeler vardır.

89. Bu cübbeyi Peygamber'e Devmetu'l-Cendel meliki Ukeydir ibn Abdilmelik hediye etmiştir. Devme, Medîne ile Şâm arasında bir şehrin adıdır. Medîne'ye on, Şâm'a sekiz konak mesâfededir. Tebûk'a yakındır. Tebuk seferinde Ukeydir Rasûlullah'a murâcaat ederek muayyen cizye vermek üzere sulh olmuştu. Bu hil'atı de o zaman hediye etmişdi. Ebû Ya'lâ'nın rivâyetine göre bu kumaşın dokumasında altın da varmış. Bu rivâyete göre Peygamber bu hediyeyi evvelâ kabûl etmemiş, fakat Ukaydır'ın müteessir olduğunu görünce almış sonra Umer'e; Buhârî'nin hibe bahsindeki rivâyete göre de Ali'ye hediye etmişdi. Ali bu cübbeyi bir kerre geydiyse de Rasûlullah'ın yüzünde memnûniyetsizlik eseri görünce bunu dörde bölmüş ve her parçasını hadîsciler arasında Fevâtım diye anılan dört Fâtıma'ya vermişdi. Bunlar : Anası Fâtıma Bintu Esed, kadını Fâtıma Bintu Resûlillah, Fâtıma Bintu Hamza ibn Abdilmuttalib'dir. Dördüncüsünde ihtilâf vardır. Meshûr olan bunun da Ummu Hânî diye tanınan Fâtıma Bintu Abdilmuttalib olduğudur.

dir'i, Rasûlullah'a bir takım elbise hediye etti diye rivâyet edib yukarıki hadis tarzında zikretmiştir. Râvî burada : Rasûlullah ipekden nehy eder idi, fıkrasını zikretmemiştir.

(۲۵) باب من فضائل أبي رباح، سماك بن حرب، رضي الله تعالى عنه

۱۲۸ — (۲۴۷۰) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَخَذَ سَيْفًا يَوْمَ أُحُدٍ . فَقَالَ « مَنْ يَأْخُذْ مِنِّي هَذَا ؟ » فَسَطَّوْا أَيْدِيَهُمْ . كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ يَقُولُ : أَنَا ، أَنَا . قَالَ « فَمَنْ يَأْخُذُهُ بِحَقِّهِ ؟ » قَالَ فَأَحْبَبَ الْقَوْمُ . فَقَالَ سِمَاكُ بْنُ خَرِشَةَ ، أَبُو دُجَانَةَ : أَنَا أَخُذُهُ بِحَقِّهِ . قَالَ فَأَخَذَهُ فَقَلَعَ بِهِ هَامَ الْمُشْرِكِينَ .

(25) EBÛ DUCÂNE SİMÂK İBN HAREŞE (R) NİN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

128 — (2470) : Sâbit, Enes ibn Mâlik (R) den şöyle tahdis etdi : Rasûlullah (S) Uhud günü eline bir kılıç aldı da : «Bunu benden kim alır?» buyurdu. Orada bulunan her bir insan : Ben, ben! diyerek ellerini uzatdılar. Rasûlullah : «Bunu hakkıyla kim alır?» diye sordu. Bu suâl üzerine herkes geri çekilib onu almakdan el çekdiler. Bu sırada Simâk ibn Hareşe Ebû Ducâne : Ben onu hakkını yerine getirmek üzere alıyorum dedi ve aldı. Müteâkiben bu kılıçla müşriklerin başlarını yarıb tepeledi ⁹⁰.

90. Ebû Ducâne Sımâk İbn Hareşe (R), Ensâr'dandır, künyesi ile meşhûrdur, tanınmış kahramanlardandır. Bedr ve Uhud savaşlarında bulunmuş, Mus'ab ibn Umeyr ile birlikde düşman oklarına karşı Peygambere siper olmuş, bir çok yerinden yaralanmıştır. Mus'ab Uhud'da şehid olmuş, Ebû Ducâne de Yemâme savaşlarında şehid düşmüştür.

Ebû Ducâne'ye verilen bu kılıcın üzerinde şu beytin yazılmış bulunduğu rivâyet edilmiştir :

«Fi'l-cübni ârun ve fi'l-ikdâmi mekrumetun
Ve'l-mer'u bi'l-cübni lâ yencû mine'l-kaderi.

«: Korkaklıkda âr, ileri varmakda ise şeref ve itibâr vardır. İnsan korkaklıkla kaderden kurtulamaz.» (Mehmed Zihî, el-Hakaik, 1, 92, Ebû Ducâne maddesi).

(۲۶) بَابُ مَنْ فَضَّلَ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ مَحْرُومٍ مِنْ مَرَامٍ، وَالْمَدَارِ، رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا

۱۲۹ — (۲۷۱) حَدَّثَنَا قُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ الْفَوَارِجِيُّ وَمَرْزُوقُ النَّهْدِيُّ : كِبَالُهُمَا عَنْ سُفْيَانَ . قَالَ : عُبَيْدُ اللَّهِ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ الْمُنْكَدِرِ يَقُولُ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ أُحُدٍ ، جِيءَ بِأَبِي مُسَجَّى ، وَفُتِلَ بِهِ . قَالَ فَأَرَدْتُ أَنْ أَرْفَعَ الثَّوْبَ ، فَتَهَانِي قَوْمِي . ثُمَّ أَرَدْتُ أَنْ أَرْفَعَ الثَّوْبَ ، فَتَهَانِي قَوْمِي . فَرَفَعَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَأَوَّارَ بِهِ فَرَفَعَ . فَسَمِعَ صَوْتَ بَاكِيَةٍ أَوْ صَائِحَةٍ . فَقَالَ « مَنْ هَذِهِ ؟ » فَقَالُوا : بِنْتُ عَمْرِو ، أَوْ أُخْتُ عَمْرِو . فَقَالَ « وَلِمَ تَبْكِي ؟ » فَمَا زَالَتِ الْمَلَائِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِهَا حَتَّى رُفِعَ .

(26) CÂBİR'İN BABASI, ABDULLAH İBN AMR İBN HARÂM'IN (R) FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

129 — (2471) : Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edib dedi ki : Ben Munkedir oğlundan işittim şöyle diyordu : Ben Câbir ibn Abdillâh (R) dan işitdim şöyle diyordu : Uhud günü olduğu zaman babam örtülmüş olarak getirildi. Babam müsle yapılmış (yani burun, kulak gibi âzâları kesilmiş) halde idi. Ben üstündeki örtüyü kaldırmak istedim de kavmim beni bundan nehy etti. Sonra tekrar örtüyü kaldırmak istedim. Kavmim yine beni nehy etti. Müteâkiben onu ya Rasûlullah kaldırdı, yahut da emretti de kaldırıldı. Bu sırada ağlıyan veya feryâd eden bir kadın sesi işitdi. Bunun üzerine : «Bu kadın kimdir?» diye sordu. Oradakiler : Amr'ın kızı, yahut Amr'ın kız kardeşidir dediler. Rasûlullah (S) : «Niçin ağlıyorsunuz? Şehîd kaldırılana kadar melekler onu kanatları ile gölgelendirmekte devâm etmişlerdir» buyurdu ⁹¹.

91. Câbir'in babası, Abdullah ibn Amr es-Selâmî, Uhud harbinde düşmanın zalımane işken-cesine uğrayarak şehid edilmişdi. Hadîsde de ifâde edildiği gibi şehidin burnu, iki kulağı kesilerek müsle yapılmışdı. Rasûlullah şehidin kız kardeşi Fâtıma'yı ta'ziye etmiş ve Abdullah'ın meleklerin kanatları ile gölgelendiğini, Allah katında mükerrrem bir şehid olduğunu bildirmişdi.

Meleklerin kanatları ile gölge yapması, şehidin rûhunun yükselişi ânında meleklerin şehid üzerine toplanarak onun rûhunu bir ihtifâl ile yükselmesine sür'at etmeleri ve Allah katında kendisi için hazırlanan keremleri ve ni'metleri iş'ar eder. Güneşin harâretinden korumak gâyesine de ma'tûf olabilir (Dâvûdî.)

۱۳۰ - (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، قَالَ : أَصِيبَ أَبِي يَوْمَ أُحُدٍ . فَجَعَلْتُ أَكْثِفُ التُّوبَ عَنْ وَجْهِهِ وَأُنِيكِي . وَجَعَلُوا يَنْهَوْنِي ، وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَنْهَانِي . قَالَ وَجَعَلْتُ فَاطِمَةَ ، بِنْتُ عَمْرِو تَبْكِيهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَبْكِيهِ ، أَوْ لَا تَبْكِيهِ ، مَا زَالَتِ الْمَلَائِكَةُ نَظْلُهُ بِأَجْنَحَيْهَا ، حَتَّى رَفَعْتُمُوهُ .

(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُعْمِدٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ . كِلَاهُمَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، بِهَذَا الْحَدِيثِ . غَيْرَ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ لَيْسَ فِي حَدِيثِهِ ذِكْرُ الْمَلَائِكَةِ وَبُكَاءِ الْيَاكِيَةِ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلْفٍ . حَدَّثَنَا زَكْرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، قَالَ : جِئْتُ بِأَبِي يَوْمَ أُحُدٍ مُجَدِّمًا . فَوُضِعَ بَيْنَ يَدَيِ النَّبِيِّ ﷺ . فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ .

130 - () : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : Babam Uhud gününde isâbet alıp şehîd olmuştu. Ben ağhıyarak yüzünden elbiseyi açmaya başladım. Oradakiler de beni ağlamakdan men' etmeğe başladılar. Halbuki Rasûlullah (S) beni bundan nehy etmiyordu. Amr'ın kızı olan halam Fâtıma da babama ağlamağa başladı. Rasûlullah halama : «Ona ağlasanız da, ağlamasanız da siz şehîdi kaldırmıncaya kadar melekler kanatları ile onu gölgelendirmekte devâm etmişlerdir» buyurdu.

() : Buradaki iki râvî de yine Muhammed ibn Munkedir'den, o da Câbir'den olmak üzere bu hadîsi rivâyet etdiler. Ancak bunlardan İbn Cüreyc'in hadîsinde melekler ile ağlayıcı kadının ağlamasının zikri yokdur.

() : Buradaki râvî de Câbir'in : Uhud günü babam, burnu, kulağı kesilmiş olarak getirildi de Peygamber'in önüne konuldu... dediğini yukarıki râvîlerin hadîsleri tarzında zikretmiştir.

(۲۷) باب من فضائل بلبيب، رضى الله عنه

۱۳۱ - (۲۷۷۲) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عُمَرَ بْنِ سَلِيطٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ كِنَانَةَ ابْنِ نُسَيْمٍ ، عَنْ أَبِي بَرَزَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ فِي مَنَزَرِي لَهُ . فَأَقَاءَ اللَّهُ عَلَيْهِ . فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ

« هَلْ تَقْتَدُونَ مِنْ أَحَدٍ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ . فَلَانَا وَفُلَانَا وَفُلَانَا . ثُمَّ قَالَ : هَلْ تَقْتَدُونَ مِنْ أَحَدٍ ؟ قَالُوا : نَعَمْ . فَلَانَا وَفُلَانَا وَفُلَانَا . ثُمَّ قَالَ : هَلْ تَقْتَدُونَ مِنْ أَحَدٍ ؟ قَالُوا : لَا . قَالَ : لَيْسَ لِي أَقَدُّ جُلَيْبِيَّةً . فَأَطْلُبُوهُ ، فَطُلِبَ فِي الْقَتْلِ . فَوَجَدُوهُ إِلَى جَنْبِ سَبَبَةٍ لَدُنْهُمْ . ثُمَّ قَتَلُوهُ . فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ فَوَقَفَ عَلَيْهِ . فَقَالَ : قَتَلَ سَبَبَةً . ثُمَّ قَتَلُوهُ . هَذَا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ . هَذَا مِنِّي وَأَنَا مِنْهُ . قَالَ فَوَضَعَهُ عَلَى سَاعِدَيْهِ . لَيْسَ لَهُ إِلَّا سَاعِدَا النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ فَحُفِرَ لَهُ وَوُضِعَ فِي قَبْرِهِ . وَلَمْ يَذْكُرْ غَسْلًا .

(27) CÜLEYBİYB (R) İN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

131 — (2472) : Ebû Berze'den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) bir gazve seferinde idi. Allah ona ganimet ihsân etdi. Sahâbîlerine hitâben : «Sizler herhangi bir kimseyi gaybediyor musunuz?» diye sordu. Sahâbîler : Evet fulân, fulân ve fulâmı gaybediyoruz dediler. Sonra Rasûlullah tekrar : «Sizler herhangi bir kimseyi gayb ediyor musunuz?» diye sordu. Sahâbîler yine : Evet, fulânı, fulânı ve fulâmı gayb ediyoruz dediler. Sonra Rasûlullah tekrar : «Sizler herhangi bir kimseyi gayb ediyor musunuz?» diye sordu. Sahâbîler : Hayır, dediler. Rasûlullah : «Lâkin ben Culeybiyb'i gaybediyorum, derhal onu arayınız» buyurdu. Culeybiyb şehîdlerin içinde arandı. Nihâyet onu, bizzât kendisinin öldürmüş olduğu yedi kişinin yanında buldular. Sonra öldürülenlerin adamları onu da öldürmüşlerdi. Muteâkiben Peygamber geldi ve onun üzerinde vakfe yaptı da : «Culeybiyb, yedi kişiyi öldürdü, sonra da kendisini öldürdüler. Bu (şehîd) bendendir, ben de ondanım. Bu bendendir, ben de ondanım» buyurdu. Muteâkiben Rasûlullah onu iki bileğinin üzerine koydu. O şehîd için Peygamber'in iki bileğinden başka hiçbir şeyi yokdu. Râvî : Şehîd için bir çukur kazıldı ve kabrine konuldu dedi de, yıkamayız zikretmedi.

(۲۸) بَابُ مِنْ فَضَائِلِ أَبِي زَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

۱۳۲ — (۲۱۷۳) حَدَّثَنَا هَذَابُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْدِيُّ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ . قَالَ : قَالَ أَبُو ذَرٍّ : خَرَجْنَا مِنْ قَوْمِنَا غِفَارٍ . وَكَانُوا يُحِلُّونَ الشَّهْرَ الْحَرَامَ . فَخَرَجْتُ أَنَا وَأَخِي أُنَيْسٌ وَأَمْنَا . فَتَرَلْنَا عَلَى خَالٍ لَنَا . فَأَكْرَمَنَا خَالُنَا وَأَحْسَنَ إِلَيْنَا . فَحَسَدَنَا قَوْمُهُ فَقَالُوا : إِنَّكَ إِذَا خَرَجْتَ عَنْ أَهْلِكَ خَالَفَ إِلَيْهِمْ أُنَيْسٌ . فَجَاءَ خَالُنَا فَتَنَا عَلَيْنَا الَّذِي قِيلَ لَهُ . فَقُلْتُ : أَمَا مَا مَضَى مِنْ مَعْرِوْفِكَ فَقَدْ كَدَرْتَهُ ، وَلَا جَمَاعَ لَكَ فِيمَا بَعْدُ . فَقَرَّبْنَا صِرْمَتَنَا . فَاحْتَمَلْنَا عَلَيْهَا . وَتَعَطَّى خَالُنَا ثَوْبَهُ فَجَعَلَ يَبْكِي . فَأَنْطَلَقْنَا حَتَّى تَرَلْنَا بِحَضْرَةِ مَكَّةَ . فَأَقَرَّ أُنَيْسٌ عَنْ صِرْمَتِنَا وَعَنْ مِثْلِهَا . فَأَتَى الْكَاهِنَ . فَخَيَّرَ أُنَيْسًا . فَأَتَانَا أُنَيْسٌ بِصِرْمَتِنَا وَوِثْلِهَا مَعَهَا .

قَالَ : وَقَدْ صَلَّيْتُ ، يَا ابْنَ أَخِي ! قَبْلَ أَنْ أَتِيَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِثَلَاثِ سِنِينَ . قُلْتُ : إِمِنْ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قُلْتُ : فَأَيْنَ تَوَجَّهَ ؟ قَالَ : أَتَوَجَّهَ حَيْثُ يُوجِّهُنِي رَبِّي . أَصَلَّى عِشَاءً حَتَّى إِذَا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ الْوَيْتُ كَأَنِّي خِفَاءً . حَتَّى تَعْلُوَنِي الشَّمْسُ .

فَقَالَ أَنَيْسُ : إِنْ لِي جَاغَةٌ بِمَكَّةَ فَأَكْفِنِي . فَأَنْطَلَقَ أَنَيْسُ حَتَّى أَتَى مَكَّةَ . فَرَأَتْ عَلَى . ثُمَّ جَاءَ فَقُلْتُ : مَا صَنَعْتَ ؟ قَالَ : لَقِيتُ رَجُلًا بِمَكَّةَ عَلَى دِينِكَ . بَزَمُمُ أَنْ اللَّهَ أَرْسَلَهُ . قُلْتُ : فَمَا يَقُولُ النَّاسُ ؟ قَالَ : يَقُولُونَ : شَاعِرٌ ، كَاهِنٌ ، سَاحِرٌ . وَكَانَ أَنَيْسُ أَحَدَ الشُّعْرَاءِ .

قَالَ أَنَيْسُ : لَقَدْ سَمِعْتُ قَوْلَ الْكُهَنَةِ . فَمَا هُوَ بِقَوْلِهِمْ . وَلَقَدْ وَصَّيْتُ قَوْلَهُ عَلَى أَفْرَاءِ الشُّعْرِ . فَمَا يَلْتَمُّ عَلَى لِسَانِ أَحَدٍ بَعْدِي ؛ أَنَّهُ شِعْرٌ . وَاللَّهِ ! إِنَّهُ لَصَادِقٌ . وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ .

قَالَ : قُلْتُ : فَأَكْفِنِي حَتَّى أَذْهَبَ فَأَنْظُرَ . قَالَ فَأَتَيْتُ مَكَّةَ . فَتَضَعَّفْتُ رَجُلًا مِنْهُمْ . فَقُلْتُ : أَيْنَ هَذَا الَّذِي تَدْعُوهُ الصَّيَّيْ ؟ فَأَشَارَ إِلَيَّ ، فَقَالَ : الصَّيَّيْ . فَمَالَ عَلَى أَهْلِ الْوَادِي بِكُلِّ مَدْرَقَةٍ وَعَظُمَ . حَتَّى خَرَرْتُ مَغْشِيًّا عَلَى . قَالَ فَأَرْتَقَعْتُ حِينَ ارْتَقَعْتُ ، كَأَنِّي تُصَبُّ أَحْمَرٌ . قَالَ فَأَنْبَيْتُ زَمْزَمَ فَنَسَلْتُ عَنِّي الدَّمَاءَ : وَشَرِبْتُ مِنْ مَائِهَا . وَلَقَدْ لَبِثْتُ ، يَا ابْنَ أَخِي ! ثَلَاثِينَ ، بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ . مَا كَانَ لِي طَعَامٌ إِلَّا مَاءُ زَمْزَمَ . فَسَمِعْتُ حَتَّى تَكَسَّرَتْ عُسْكُنُ بَطْنِي . وَمَا وَجَدْتُ عَلَى كَيْدِي سَخْفَةً جُوعَ .

قَالَ فَبَيْنَمَا أَهْلُ مَكَّةَ فِي لَيْلَةٍ فَمَرَّ إِضْحِيَّانَ ، إِذْ ضُرِبَ عَلَى أَسْمِخَتَيْهِمَا . فَمَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ أَحَدٌ . وَامْرَأَتَيْنِ مِنْهُمَا تَدْعُوَانِ إِسَافًا وَنَائِلَةً . قَالَ فَأَتَانِي عَلَى فِي طَوَافِيهَا فَقُلْتُ : أَنْكِمَا أَحَدَهُمَا الْآخَرَى . قَالَ فَمَا تَنَاهَا عَنْ قَوْلِهِمَا . قَالَ فَأَتَانِي عَلَى . فَقُلْتُ : مَنْ مِنْكُمُ الْغُلَبِيَّةُ . غَيْرَ أَنِّي لَا أَكْفِي . فَأَنْطَلَقْنَا تَوَلَّوَانِ ، وَتَقُولَانِ : لَوْ كَانَ هَهُنَا أَحَدٌ مِنْ أَقْبَارِنَا . قَالَ فَاسْتَقْبَلَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ . وَهُمَا هَابِطَانِ . قَالَ « مَا لَكُمَا ؟ » قَالَتَا : الصَّيَّيْ بَيْنَ الْكُفَّةِ وَأَسْتَارِهَا . قَالَ « مَا قَالَتَا لَكُمَا ؟ » قَالَتَا : إِنَّهُ قَالَ لَنَا كَلِمَةً غَمَلًا الْفَمَ . وَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى اسْتَلَمَ الْحَجَرَ . وَطَافَ بِالْبَيْتِ هُوَ وَصَاحِبُهُ . ثُمَّ صَلَّى . فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ (قَالَ أَبُو ذَرٍّ) فَكُنْتُ أَنَا أَوَّلُ مَنْ حَيَّاهُ بِتَحِيَّةِ الْإِسْلَامِ . قَالَ فَقُلْتُ : السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَقَالَ « وَعَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ » . ثُمَّ قَالَ « مَنْ أَنْتَ ؟ » قَالَ قُلْتُ : مِنْ غِفَارٍ . قَالَ فَأَهْوَى يَدَهُ فَوَضَعَ أَصَابِعَهُ عَلَى جَبْهَتِي . فَقُلْتُ فِي نَفْسِي : كَرِهَ أَنْ اتَّخَمْتُ إِلَى غِفَارٍ . فَذَهَبْتُ أَخْذُ يَدَهُ . فَقَدَعَنِي صَاحِبُهُ . وَكَانَ أَعْلَمَ بِدِينِي . ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ . ثُمَّ قَالَ « مَتَى كُنْتَ هَهُنَا ؟ » قَالَ قُلْتُ :

قَدْ كُنْتُ هَهُنَا مِنْذُ ثَلَاثِينَ، بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ. قَالَ: «فَمَنْ كَانَ يُطْعِمُكَ؟» قَالَ قُلْتُ: مَا كَانَ لِي طَعَامٌ إِلَّا مَاءُ زَمْزَمَ. فَسَمِنْتُ حَتَّى تَزَكَّيْتُ مُكْرُماً بَطْنِي. وَمَا أَجِدُ عَلَى كَيْدِي سَخْفَةً جُوعٍ. قَالَ: «إِنَّهَا مُبَارَكَةٌ. إِنَّهَا طَعَامٌ طَمْرٍ».

فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! ائْذَنْ لِي فِي طَعَامِهِ اللَّيْلَةَ. فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ. وَانْطَلَقْتُ مَعَهُمَا. فَفَتَحَ أَبُو بَكْرٍ بَابًا. فَجَعَلَ يَقْبِضُ لَنَا مِنْ زَيْبِ الطَّائِفِ. وَكَانَ ذَلِكَ أَوَّلَ طَعَامٍ أَكَلْتُهُ بِهَا. ثُمَّ فَبَرْتُ مَا غَبَرْتُ. ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «إِنَّهُ قَدْ وَجَّهْتُ لِي أَرْضٌ ذَاتُ نَخْلٍ. لَا أَرَاهَا إِلَّا يَثْرِبَ. فَهَلْ أَنْتَ مُبْلَغٌ عَنِّي قَوْمِكَ؟ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَنْفَعَهُمْ بِكَ وَيَأْجُرَكَ فِيهِمْ». فَأَتَيْتُ أُنَيْسًا فَقَالَ: مَا صَنَعْتَ؟ قُلْتُ: صَنَعْتُ أَنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. قَالَ: مَا فِي رَغْبَةٍ عَنْ دِينِكَ. فَإِنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. فَأَتَيْنَا أُمَّنًا. فَقَالَتْ: مَا فِي رَغْبَةٍ عَنْ دِينِكُمَا. فَإِنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. فَاحْتَمَلْنَا حَتَّى أَتَيْنَا قَوْمَنَا غِفَارًا. فَأَسْلَمَ نِصْفُهُمْ. وَكَانَ يَوْمُهُمْ إِيمَاءَ بْنِ رَحْصَةَ الْغِفَارِيِّ. وَكَانَ سَيِّدَهُمْ.

وَقَالَ نِصْفُهُمْ: إِذَا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ أَسْلَمْنَا. فَقَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ. فَأَسْلَمَ نِصْفُهُمُ الْبَاقِي. وَجَاءَتْ أَسْلَمَ. فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِخْوَتُنَا. نُسَلِّمُ عَلَى الَّذِي أَسْلَمُوا عَلَيْهِ. فَأَسْلَمُوا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «غِفَارُ غَفَرِ اللَّهُ لَهَا. وَأَسْلَمَ سَالِمَهَا اللَّهُ».

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ. أَخْبَرَنَا النُّصْرُ بْنُ شُمَيْلٍ. حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُعِيرَةِ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هِلَالٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَزَادَ بَعْدَ قَوْلِهِ: قُلْتُ فَأَكْفِنِي حَتَّى أَذْهَبَ فَأَنْظُرَ. قَالَ: نَعَمْ. وَكُنْ عَلَى حَذَرٍ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ. فَإِنَّهُمْ قَدْ شَفَعُوا لَهُ وَتَجَهَّوْا.

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْقَنْزِيُّ. حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي عَدَى قَالَ: أُنْبَأَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ، قَالَ: قَالَ أَبُو ذَرٍّ: يَا ابْنَ أَخِي! صَلَّيْتُ سَنَتَيْنِ قَبْلَ مَبْعَثِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ قُلْتُ: فَإِنْ كُنْتَ تَوَجَّهَ؟ قَالَ: حَيْثُ وَجَّهَنِي اللَّهُ. وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ الْمُعِيرَةِ. وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ: فَتَنَّا فَرًّا إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْكُفَّانِ. قَالَ فَلَمْ يَزَلْ أَخِي، أُنَيْسُ يَمْدَحُهُ حَتَّى غَلِبَهُ. قَالَ فَأَخَذْنَا صِرْمَتَهُ فَضَعْنَاهَا إِلَى صِرْمَتِنَا. وَقَالَ أَيْضًا فِي حَدِيثِهِ: قَالَ فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ فَطَافَ

بِالْبَيْتِ وَصَلَّى رَكَتَيْنِ خَلْفَ الْقَامِ . قَالَ فَأَتَيْتُهُ . فَأَنَّى لَأَوَّلِ النَّاسِ حَيَاةً بِتَحِيَّةِ الْإِسْلَامِ . قَالَ قُلْتُ :
الْإِسْلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « وَعَلَيْكَ السَّلَامُ . مَنْ أَنْتَ » . وَفِي حَدِيثِهِ أَيْضًا : فَقَالَ « مُنْذُ كَمْ
أَنْتَ هَهُنَا » قَالَ قُلْتُ : مُنْذُ خَمْسَ عَشْرَةَ . وَفِيهِ : فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَتَحْفَنِي بِضِيَافَتِهِ اللَّيْلَةَ .

(28) EBÛ ZERR (R) İN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ⁹²

132 — (2473) Bize Heddâb ibn Hâlid el-Ezdî tahdîs etdi. Bize Su-
leymân İbnu'l-Muğire tahdîs etdi. Bize Humeyd ibn Hilâl haber verdi.
Abdullah İbnu's-Sâmit dedi ki, Ebû Zerr (R) şöyle dedi : Biz harâm ayı
halâl kılıyor oldukları için kendi kavmimiz olan Ğıfâr kabîlesinden çık-
dık. Ben ve kardeşim Uneys, annemizle birlikte yola çıkıp dayımız olan

92. Ebû Zerr Ğıfârî'nin adı Cundeb ibn Cenâde'dir. İlk musliman olan beş kişinin beşin-
cisi olduğu, İslâmı kabûlu hiç da'vet edilmeksizin kendi arzusu ile ve çok kuvvetli bir
irâdenin eseri olduğu bu hadislerden anlaşılacaktır. Ebû Zerr, ilimde zühd ve takvâ-
da, cihâd'da, doğru ve düzgün söz söylemekte, ihlâs ve samimilikde başlı başına bir
şahsiyetdi. Bazıları onu ilimde Abdullah ibn Mes'ûd'a musâvî sayardı. Yalnız idâri ve
mâli işlerde garîb ictihâdları vardı. Meselâ bir kimsenin iki dirheme, iki dinâra mâlik
olub bir yerde birikdirmesini Kur'ân'da kötûlenen (et-Tevbe: 35-36) kenz cümlesinden
sayardı. Bu cihetle Beytulmâlden kendisine ayrılan dört yüz dinâr hissesini aldığı gün
fakirlere dağıdırdı. Hâcet zamanı için biriktirib muhâfaza etmezdi. Bana Aziz dostum
(S) : «Çıkmılabı ağız bağlanan her altın, gümüş, birer ateş parçasıdır. O — Allah rı-
zâsı için muhtâclara verilinceye kadar — sâhibini yakar» diye vasiyyet etdi der idi.
Peygamber'in vefâtından sonra Şâm'da ikâmet etmişdi. Fakat Muâviye'nin emirliği za-
manında onun saltanat sistemli idâresini her vesile ile açıktan tenkid etmesi ve yuka-
rıda işâret edilen sert ictihâdlarının halk üzerinde te'sirini göstermeğe başlaması üzerine
Muâviye, Ebû Zerr'in Medîne'ye aldırılmasını Hz. Usmân'dan ricâ etti. Vukû' bulan
da'vet üzerine Ebû Zerr Medîne'ye geldi. Fakat Medîne'de de tenkidlerine devâm edi-
yordu. Hz. Usmân kendisini fetvâ vermekden men' etdi. Bir gün Ebû Zerr'den sorulan
bir suâle cevâb verdiği sırada Emevîlerden bir genç baş ucuna dikilerek : Ey Ebâ Zerr!
Emîru'l-Mu'minin seni fetvâ vermekden men' etmedi mi? demesine karşılık Ebû Zerr :
Sen de üzerime gözcü müsün? Hayâtım elinde olan Allâh'a yemin ederim ki beni bo-
ğazlamak üzere — boyun köküne işâret ederek — bunun üstüne keskin kılıç koysanız,
ben de siz kılıcınızı çekmezden önce Rasûlullah'dan işitdiğim bir kelmeyi tenfiz ede-
bileceğimi sanırsam, hiç çekinmez muhakkak tenfiz ederim diye Kureys'li gence red
cevâbı vermişti. Nihâyet Hz. Usmân Ebû Zerr'i Rebeze köyüne göndermiş, orada mün-
zevî bir hayât geçirerek hicretin 32 nci yılında vefât etmiştir (Tezkiretu'l-Huffâz).

Tebuk seferine giderken devesi yolda yürümediğinden Ebû Zerr ağırlığını arkasına
alıb yürümüş ve yolda Peygamber'e yetişmiştir. Peygamber de : «Ebû Zerr yalnız ge-
zer, yalnız yaşar, yalnız ölür» buyurmuştur. İbnu'l-Kayyim, Zâdu'l-Meâd'da Ebû Zerr'in
yalnız başına vefâtını bildiren bu vak'asını Abdullah ibn Mes'ûd'a varan bir sened ile
İbn İshâk'dan şöyle rivâyet ediyor : Ebû Zerr Hz. Usmân'ın halifelîği zamanında Re-
beze'ye sürgün edilip orada vefât etmiştir. Vefât ederken yanında karısı ile kölesinden
başka kimse yokdu. Ebû Zerr bunlara şöyle vasiyyet etmiştir :

Ben ölünce beni yıkayıp kefenleyiniz. Sonra yolun ortasına bırakınız. Oraya gelen
ilk kervana : Bu ölü, Peygamber'in sahâbisi Ebû Zerr'in cenâzesidir. Defnetmek üzere
bize yardım ediniz! deyin. Kadımla köle Ebû Zerr'in vasiyyetini yerine getirdiler. Bu

bir zâtın üzerine konak yaptık. Dayımız bizlere ikrâm etti ve ihsânda bulundu. Derken dayımızın kavmı bize hased etti ve dayımıza : Sen âile-nin yanından dışarıya çıktığında Uneys onlara muhâlefet etti dediler. Mutâkiben dayımız geldi ve hakkımızda kendisine söylenen sözleri bize söyledi. Ben de dayımıza karşı : Sen iyiliklerinden şimdiye kadar geçen-leri bulandırıp kederlendirdin. Artık bundan sonra seninle hiç bir bir-leşme yokdur dedim. Bunu ta'kiben deve sürümüzü⁹³ yaklaştırıp kendi-mizi üzerlerine yükledik. Bu sırada dayımız elbisesine bürünerek ağla-mağa başladı. Biz yürüyüşe geçtik ve nihâyet Mekke yakınına kadar va-rıb orada konakladık. Günün birinde kardeşim Uneys, deve sürümüzü rehn koyub bir o kadar deveyi rehn koyan diğer bir kimse ile şiir müsâ-bakasına girdi. İkisi de kâhine geldiler, şiirlerini onun önünde okuyarak hangisinin daha üstün olduğuna hükmetmesini istediler. Neticede kâhin Uneys'i daha hayırlı i'ân etti. Bunun üzerine Uneys bizim deve sürü-müzü beraberinde bir mislini daha ilâve ederek getirdi.

Ebû Zerr, râvîsi olan ben Abdullah ibn Sâmit'e :

— Ey kardeşimin oğlu! Ben Rasûlullah'a kavuşmamdan üç sene ön-ce namaz kılmışımı dedi. Ben Abdullah da ona :

— Kim için namaz kıldın? diye sordum. Ebû Zerr :

— Allah için dedi. Ben tekrar :

— Sen bu namazları kılarken nereye yöneliyordun? dedim. Ebû Zerr :

— Rabbımın beni yönelttiği cihete yöneliyordum. İşâ namazını ge-cenin sonundan bir zaman oluncaya kadar kılardım da bir örtü hâlinde atılır kalırdım. Nihâyet güneş benim üzerime yükselirdi dedi.

Bir defa Uneys : Benim Mekke'de bir ihtiyâcım var, sen burada be-nim işlerimi de gör dedi. Müteâkiben Uneys hareket edib Mekke'ye ka-dar gitdi. Oradan bana dönmesi gecikdi ve sonra geldi. Ben kendisine :

— Ne yaptın? diye sordum. Uneys :

— Mekke'de senin dinin üzere olan bir adamla karşılaştım. O, Al-lâh'ın kendisini Peygamber olarak gönderdiğini söylüyor dedi. Ben :

— İnsanlar onun hakkında ne diyorlar? dedim. Uneys :

— Şâirdir, kâhindir, sihirbâzdır diyorlar dedi. Halbuki Uneys ken-

sırada Irak'dan bir kafilâ geldi. İçlerinde Abdullah ibn Mes'ûd bulunuyordu. Az kalsın kafilânin develeri yol üstündeki cenâzeyi çiğniyecekti. Köle hemen ayağa kalkdı : Bu ölü Rasûlullah'ın dostu Ebû Zerr'in cenâzesidir! dedi. Bu söz işidince İbn Mes'ûd hün-gür hüngür ağlamağa başladı. İbn Mes'ûd hem ağlıyor, hem de Rasûlullah'ın : «Ebû Zerr yalnız gezer, yalnız ölür, yalnız haşrolunur» buyurduğunu naklediyordu (Zâdu'l-Meâd).

Ebû Zerr'in rûh hâlini içden kavrayıp en güzel ifâde eden Hz. Peygamber olmuş-dur. Rasûlullah (S) Ebû Zerr'e hitâben : «Ey Ebû Zerr! Bilirim ki sen zaîf kalblisin. Kendime temenni ettiğim her hayır ve saâdeti senin için de arzu ederim. Bu saygı ve mahabbet sevkiyledir ki, bu ince kalbliliğinle sen sakın iki kimse üzerine olsa bile de emîr olma ve yetim malını idâreyi üzerine alma!» buyurmuşdur (Muslim).

93. Sırme, yirmiden otuza kadar, yahut elliye ve kırka kadar, yahut ondan kırka kadar. yahut on ile yirmi arasında olan deve bölüğüne denir (Kamûs Ter.).

dlisi de şâirlerden biri idi. Uneys : Andolsun ben kâhinlerin sözünü işitmişimdir. Onun sözü kâhinlerin sözü değildir. Ve yine andolsun ki ben onun sözünü şiir yollarına, şiir nevilerine tatbîk edib koydum. Fakat benden gayrı, hiçbir şâirin lisânına da onun bir şiir olduğu uygun gelmiyor. Allâh'a yemin ederim ki o muhakkak doğru konuşan bir kimsedir. Ona başka isnâdlar yapan muhâlifleri ise yalancılardır dedi. Ebû Zerr dedi ki : Ben Uneys'e :

— Bu sefer sen benim buradaki işlerime bak da ben gidib o zâtı göreyim dedim. Müteâkiben Mekke'ye geldim. (O zât hakkında bilgi almak için) Mekke'lilerden zaîf bir kimse araştırdım. Ve bir insana : Kendisine Sâbî dediğiniz o kimse nerededir? diye sordum. O sorduğum insan bana doğru işaret ederek : Bakınız, tutunuz işte sâbî! ⁹⁴ dedi. Bunun üzerine Mekke vâdisinin ahâlisi her bir kesek ve kemikle bana hücûm etdiler. Nihâyet ben bayılarak yere kapandım. Sonra kendime gelib de kalktığım zaman ben sanki kanla kıpkırmızı olmuş bir put gibiydim ⁹⁵. Zemzeme geldim. Kendimden kanları yıkadım ve suyundan da içdim. Andolsun ki ey kardeşim oğlu, ben gece ile gündüz arasında olmak üzere otuz gün orada kaldım. Benim zemzem suyundan başka bir yiyeceğim yokdu. Bununla beraber ben semizlendim, hatta karnımın etleri yiv yiv bükülüb katlandı. Ben ciğerim üzerinde aclıktan hâsıl olan yufkalk ve zaîflığı hissetmedim. Mehtaklı aydınlık bir gecede Mekke halkı kulakları üzerine yatıp uyudukları ve Kâ'beyi de hiç kimsenin tavâf etmediği bir sırada Mekke'lilerden iki kadın gördüm. Onlar İsâf ve Nâile putlarına duâ ediyorlardı. Bu iki kadın tavâfları sırasında benim yanıma geldiler. Ben kendilerine hitâben : Siz bu iki putun birini diğerine nikâh edin dedim. Fakat onlar İsâf ve Nâile putlarına yaptıkları duâ sözlerinden vazgeçemediler. Tekrar benim yanıma geldiklerinde hiç kinâye yapmaksızın sarîh olarak : Kereste gibi erkeklik âleti (ötekinin fercine olsun)! deyiverdim. Bunun üzerine kadınlar veyl duâsı yaparak ve : Keşki burada imdâda gelecek neferlerimizden herhangi bir kimse mevcûd olaydı, sözlerini söyliyerek yürüüb gitdiler. Derken Rasûlullah ile Ebû Bekr yukardan aşağıya inib gelirler iken bu iki kadınla karşılaştılar. Rasûlullah : «Size ne oldu?» diye sordu. Kadınlar : Kâ'be ile astarı arasında sâbî var dediler. Rasûlullah : «O size ne söyledi?» buyurdu. Kadınlar : O bize karşığın almıyacağı kadar büyük bir lâf etdi dediler. Rasûlullah geldi, Hâceru Esved'i isti'lâm etdi. Arkadaşı ile beraber Beyti tavâf ettikten

94. *Subû*, lugatda bir şeyden diğer şeye intikâl etmektir. Kureys müşrikleri musliman olan kimselere sâbî derlerdi.

95. *Nusub* ve *Nusub*, putperestlerin ma'bûd edindikleri taşdan, veya ağactan yontulub yere dikilen şeylerdir. Câhiliyet devrinde onların yanında kurbanlar kesilir, kanları da üzerlerine sürülürdü. Ebû Zerr, müşriklerin dövmesi yüzünden kana bulandığını bu teşbîhle anlatıyor.

sonra tavâf namazını kıldı. (Ebû Zerr der ki :) Rasûlullah namazını bitirince ben : ESSELÂMU ALEYKE YÂ RASÛLALLAH! diyerek ona İslâm selâmı ile selâmlıyanların birincisi oldum. Rasûlullah : «Ve ALEYKE VE RAHMETULLAHİ» diyerek selâmımı aldıktan sonra : «Sen kim-sin?» diye sordu. Ğıfâr kabilesindenim dedim. Rasûlullah elini kaldırdı ve parmaklarını alnının üzerine köydü. Ben içimden : Rasûlullah benim Ğıfâr kabilesine mensûb olmamdan başlanmadı dedim ve gidib elini tutmağa davrandım. Arkadaşı beni bundan men' etdi. O şüphesiz Peygamber'i benden daha iyi bilir halde idi. Sonra Peygamber başını kaldırdı ve arkasından : «Sen ne zamandan beri buradasın?» dedi. Gece ile gündüz arasında olmak üzere otuz günden beri burada bulunuyorum dedim.

— Öyle ise seni kim doyuruyordu? buyurdu.

— Benim zenzem suyundan başka yiyeceğim yokdu. Böyle iken semizlendim. Hatta karnımın etleri katlanıb büküldü. Ben ciğerim üzerinde açlığın yufkalık ve za'fını da hissetmiyordum dedim. Rasûlullah :

— Şüphesiz zenzem mubârek kılınmıştır. Muhakkak ki o yemeğin doyurması gibi içen kimseye bir tokluk verir buyurdu. Ebû Bekr :

— Yâ Rasûlallah! Bu gece onu doyurmak husûsunda bana izin ver dedi. Muteâkiben Ebû Bekr ve Rasûlullah yürüdüler. Ben de onlarla birlikte yürüdüm. Nihâyet Ebû Bekr bir kapı açdı ve bizim için Tâif'in kuru üzümünden avuclamağa başladı. İşte bu kuru üzüm benim yediğim ilk taâm oldu. Sonra orada kaldığım kadar kaldım. Sonra Rasûlullah'a geldim. Rasûlullah :

— Şu muhakkak ki bana hurmalı bir arâzinin ciheti gösterildi. Ben oranın Yesrib'den başkası olduğunu zannetmiyorum. Sen benim tarafımdan kendi kavmine tebliğ eder misin? Umulur ki Allah senin sayende onlara fayda verir, onlar hakkında da seni ücretlendirir buyurdu. Muteâkiben ben Uneys'e geldim. Uneys :

— Ne yaptın? diye sordu.

— Ben şu işi yaptım : Gerçeği tasdik edib kat'i olarak musliman oldum dedim. Uneys :

— Kendimde senin dinine karşı bir isteksizlik yokdur. Binâenaleyh ben de tasdik etmiş ve musliman olmuşumdur dedi. Akıbinde annemize geldik. Annemiz de : Ben sizin dininizi çirkin görmüyorum. Binâenaleyh ben de tasdik edib musliman oluyorum dedi. Bunun üzerine kendimizi ve eşyalarımızı develerimize yükleyerek yola koyulduk ve nihâyet kavmımız olan Ğıfâr kabilesine geldik. Onların da yarısı musliman oldu. Onlara Eymâ İbnu Rahadate'l-Ğıfârî önderlik ediyordu. Bu zât onların seyyidi idi. Ğıfâr kabilesinin yarısı da : Biz Rasûlullah Medîne'ye geldiği zaman musliman oluruz dediler. Nihâyet Rasûlullah Medîne'ye gelince hakîkaten onların geri kalan yarısı da musliman oldu. Derken Eslem kabilesi geldi ve onlar da : Yâ Rasûlallah! Kardeşlerimizin teslim oldukları

hakikatlara biz de teslim oluyoruz diyerek müsliman oldular. Bunun üzerine Rasûlullah : «Ğıfâra Allâh mağfîret eylesin! Eslem kabîlesi ile de Allah barışık gitsin!» diye duâ etti.

() : Burada da Humeyd ibn Hilâl, bu isnâdla tahdîs etmiş ve — kardeşime benim işlerimi de bakıp gözet, ben de gidib bu zâtı göreyim dedim — kavlinden sonra; Uneys, peki, fakat Mekke ahalîsinden yana bir dikkat üzere bulun. Çünkü Mekke'liler ona buğz etmişler, ona kaba ve çirkin yüzlerle mukabele eylemişlerdir dedi sözlerini ziyâde etmiştir.

() : Buradaki râvî de Abdullah ibn Sâmit'in : Ebû Zerr :

— Ey kardeşimin oğlu! Ben Peygamber'in gönderilmesinden iki sene önce namaz kıldım dedi.

— Peki namazda sen nereye yöneliyordun? diye sordum.

— Allâh'ın yönelttiği cihete dedi diyerek naklettiği hadîsi, Suleymân ibn Muğîre'nin (132 rakamlı) hadîsi tarzında rivâyet etmiştir. Yine râvî bu hadîsde : Kardeşim Uneys ile yarışçı arkadaşı kâhinlerden bir kimseye gidib muhâkeme oldular. Kardeşim Uneys, medhini gerektirecek şiir inşâdına devâm etti. Nihâyet musâbıkını galebe etdi ve neticede onun rehn koyduğu deve sürüsünü de alıb geldi. Biz getirdiği sürüyü kendi sürümüze kattık demiştir. Keza hadîsinde : Peygamber geldi, Kâ'be'yi tavâf etdi ve Makam'ın arkasında iki rek'at namaz kıldı. Ben yanına geldim. Ben ona İslâm selâmı ile selâm veren ilk kimseyimdir :

— ESSELÂMU ALEYKE YÂ RASÛLALLAH! dedim. Rasûlullah :

— VE ALEYKE'S-SELÂM, sen kimsin? buyurdu demiştir. Keza râvinin bu hadîsinde şu ifâdeler vardır :

— Sen ne zamandan beri burada bulunuyorsun? diye sordu. Ben :

— On beş günden beri dedim. Bunun üzerine Ebû Bekr :

— Bu gece ona ziyâfet vermeyi bana bırak dedi.

۱۳۳ - (۲۷۷) وَحَدَّثَنِي إِبرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ عَرَفَةَ السَّامِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ (وَتَقَارَبَا فِي سِيَاقِ الْحَدِيثِ. وَاللَّفْظُ لِابْنِ حَاتِمٍ) قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ. حَدَّثَنَا الثُّمَالِيُّ بْنُ سَمِيْعٍ عَنْ أَبِي جَمْرَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ. قَالَ: لَمَّا بَلَغَ أَبَا ذَرٍّ مَبْعَثُ النَّبِيِّ ﷺ بِمَكَّةَ قَالَ لِأَخِيهِ: ارْكَبْ إِلَى هَذَا الْوَادِي. فَأَعْلَمَ لِي عِلْمَ هَذَا الرَّجُلِ الَّذِي يَزْعُمُ أَنَّهُ يَأْتِيهِ الْخَبَرُ مِنَ السَّمَاءِ. فَاسْمَعْ مِنْ قَوْلِهِ ثُمَّ اتَّبِعْنِي. فَأَنْطَلَقَ الْآخِرُ حَتَّى أَقْدِمَ مَكَّةَ. وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ. ثُمَّ رَجَعَ إِلَى أَبِي ذَرٍّ فَقَالَ: رَأَيْتُهُ يَأْمُرُ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ.

وَكَلَامًا مَاهُوَ بِالشَّعْرِ . قَالَ : مَا فَبِئْسَ فِيمَا أُرِدْتُ هِرْدُودٌ حُلَّ شَيْئَةٍ لَهُ ، فَبِهَا مَاءٌ . حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ .
 فَأَتَى الْمَسْجِدَ فَالْتَمَسَ النَّبِيَّ ﷺ وَلَا يَمُرُّهُ . وَكَرِهَ أَنْ يَسْأَلَ عَنْهُ . حَتَّى أَذْرَكَهُ . يَوْمَئِذٍ الْإِيلَ - فَاضْطَجَعَ .
 فَرَأَاهُ عَلَى قُرْبٍ أَنَّهُ غَرِيبٌ . فَلَمَّا رَأَاهُ بَعِثَهُ . فَلَمْ يَسْأَلْ وَاحِدًا مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَيْءٍ . حَتَّى أَصْبَحَ .
 ثُمَّ اخْتَلَفَ قُرْبَاتُهُ . وَزَادَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ . فَقَالَ ذَلِكَ الْيَوْمَ . وَلَا يَرَى النَّبِيَّ ﷺ . حَتَّى أَمْسَى . فَمَادَ
 إِلَى مَضْجَعِهِ . فَمَرَّ بِهِ عَلَى . فَقَالَ : مَا أَنِي لِلرَّجُلِ أَنْ يَعْلَمَ مَنْزِلَهُ ؟ فَأَقَامَهُ . فَذَهَبَ بِهِ مَعَهُ . وَلَا يَسْأَلُ
 وَاحِدًا مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَيْءٍ . حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ الثَّانِي قَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ . فَأَقَامَهُ عَلَى مَعَهُ . ثُمَّ قَالَ لَهُ :
 أَلَا تَحُدُّنِي ؟ مَا الَّذِي أَقَدَمَكَ هَذَا الْبَلَدَ ؟ قَالَ : إِنْ أُعْطِيتُنِي عَهْدًا وَمِيثَاقًا لَتُرْسِدَنِي ، فَعَمَلْتُ . فَقَعَلَ .
 فَأَخْبَرَهُ . فَقَالَ : فَإِنَّهُ حَقٌّ . وَهُوَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَإِذَا أَصْبَحْتَ فَاتَّبِعْنِي . فَإِنِّي إِنْ رَأَيْتُ شَيْئًا أَخَافُ
 عَلَيْكَ ، فَمَنْتُ كَأَنِّي أَرِيقُ الْمَاءَ . فَإِنْ مَضَيْتُ فَاتَّبِعْنِي حَتَّى تَدْخُلَ مَدْخَلِي . فَقَعَلَ . فَأَنْطَلَقَ يَقْفُوهُ
 حَتَّى دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَدَخَلَ مَعَهُ . فَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ . وَأَسْلَمَ مَكَانَهُ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ : ارْجِعْ
 إِلَى قَوْمِكَ فَأَخْبِرْهُمْ حَتَّى يَأْتِيكَ أَمْرِي . فَقَالَ : وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! لَأَصْرُخَنَّ بِهَا بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ
 فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى الْمَسْجِدَ . فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ .
 وَنَارَ الْقَوْمِ فَضْرَبُوهُ حَتَّى أَضْجَعُوهُ . فَأَتَى الْعَبَّاسُ فَأَكَبَّ عَلَيْهِ . فَقَالَ : وَيْلَكُمْ ! أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّهُ
 مِنْ غَفَّارٍ . وَأَنَّ طَرِيقَ ثُجَّارِكُمْ إِلَى الشَّامِ عَلَيْهِمْ . فَأَتَقَدَّهِ مِنْهُمْ . ثُمَّ عَادَ مِنَ الْغَدْرِ بِعَيْنَاهَا . وَنَارُوا إِلَيْهِ
 فَضْرَبُوهُ . فَأَكَبَّ عَلَيْهِ الْعَبَّاسُ فَأَتَقَدَّهُ .

133 — (2474) : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Peygamber'in Mekke'de Peygamber gönderildiği haberi Ebû Zerr'e ulaşınca kardeşine : Haydi devene bin de şu Mekke vâdisine git. Semâdan kendisine haber geliyor iddiâsında bulunan şu kimsenin ilmini benim için öğren. Onun sözlerinden işit de sonra bana gel dedi. Bunun üzerine diğeri yola çıktı. Nihâyet Mekke'ye geldi ve Peygamber'in sözlerinden işitdikden sonra Ebû Zerr'in yanına döndü. Ve : Ben o zâtı gördüm ki o AHLÂK GÜZELLİKLERİ EMREDİYOR VE ŞİİR OLMAYAN BİR SÖZ OKUYOR dedi. Ebû Zerr : İstediğim husûsda bana şifâ verecek bir haber getirmedin dedi. Akıbinde azık hazırladı ve içinde su bulunan bir tulumu da yükledi, nihâyet Mekke'ye geldi ve Kâ'be mescidine girdi. Peygamber'i aradı. Fakat kendisi henüz Peygamber'i de tanımıyordu. Kendisine gece erişinceye kadar onu başkasından sormak da hoşuna gitmedi. Bir yere

yanı üstü yatdı. Bu sırada onu Ali gördü ve onun yabancı olduğunu bildi. Ali onu görünce, onu ta'kib etdi. Fakat bunlardan hiçbiri arkadaşına bir şey sormuyordu. Nihâyet sabaha ulaşıdılar. Sonra Ebû Zerr su kırbasını ve azığını yüklenerek mescide getirdi. O gün de akşam oluncaya kadar Peygamber'i göremiyerek mescidde kaldı. Sonunda tekrar yattığı yere döndü. Yine yanına Ali uğradı ve :

— Bu adam için yerini öğrenmek zamanı gelmedi mi? (Yani hâlâ garib mi, bir yer bulub yerleşemedi mi)? diye sordu. Akibinde onu kaldırdı ve yanına alarak götürdü. Fakat bu ikiden hiçbiri arkadaşına bir şey sormuyordu. Nihâyet üçüncü gün olduğu zaman yine böyle yaptı. Ali onu kaldırıp beraberinde götürdü. Sonra ona hitâben :

— Hâlâ bana söylemiyecek misin? Seni bu şehre getiren sebep nedir? dedi. Ebu Zerr :

— Eğer beni hakikaten irşâd edeceğine dâir bana bir ahd ve mîsâk verirsen ben de bunu sana söylerim dedi. Ali de kendisine irşâd edeceğine dâir ahd verdi. O da Ali'ye mâcerâyı haber verdi : (Burada bir kimse çıkmış, ben peygamberim dermiş, onunla görüşmek üzere kardeşimi gönderdim, fakat kardeşim döndü geldi. Getirdiği haber bana kanâat vermedi. Bunun üzerine kendim geldim, bu zâta varıp yüzyüze konuşmak istedim dedi.) Bunun üzerine Ali :

— Hiç şüphesiz o zât hakkdir. Kendisi ALLÂH'IN RASÛLUDür. Sen sabaha girdiğin zaman benim ardımca gel. Şâyet ben yolda sana zarar vereceğinden korktuğum bir şey görürsem, ben sanki su döküyorum gibi dururum. Ben geçer gidersem, sen de benim ardımca gel, nihâyet benim girdiğim yere sen de girersin dedi. Ali dediği gibi yaptı, Ebû Zerr de Ali'ye tâbi' olarak yürüdü. Ali nihâyet Peygamber'in huzûruna girdi. Ebû Zerr de onunla beraber girdi. Ebû Zerr Rasûlullah'ın (İslâm'ı telkîn) sözünü işidir işitméz olduğu yerde musliman oldu. Peygamber ona :

— Kavmine dön ve sana benim emrim gelinceye kadar sen onlara (İslâmı) haber ver buyurdu. Ebû Zerr :

— Nefsim elinde olan Allâh'a yemîn ederim ki ben bu şehâdet kelimelerini Mekke'lilerin ortasında muhakkak haykıracağım dedi. Akibinde çıkıp mescide geldi ve en yüksek sesiyle : EŞHEDÜ EN LÂ İLÂHE İLLALLÂH VE ENNE MUHAMMEDEN RASÛLULLAH = Bütün varlığımla bilir ve size de bildiririm ki Allah'dan başka ibâdet edilecek hiçbir ilâh yoktur ve Muhammed de Allah'ın Rasûludur! diye nidâ etti. Bunun üzerine orada bulunan müşrik cemâati kendisine hücum edib dövüldüler ve neticede yere yatırdılar. Bu sırada Abbâs geldi ve Ebû Zerr'in üstüne kapanıp : Yazıklar olsun sizlere! Bu zâtın Ğıfâr kabîlesinden olduğunu ve tüccârlarınızın yolunun Şâm'a giderlerken Ğıfâr üzerinden geçdiğini bilmiyor musunuz? dedi de Ebû Zerr'i onlardan kurtardı. Sonra ertesi gün Ebû Zerr yine bir gün önceki yaptığı gibi bağardı. Ku-

reys'liler yine kendisine hücum edib dövdüler. Abbâs yine Ebû Zerr'in üstüne kapanarak onu kurtardı⁹⁶.

96. Buhârî'deki rivâyet esasda aynı olmakla beraber bazı ziyâde bilgiler de ihtivâ ettiği için tercemesini burada tekrar edelim :

Ebû Cemre dedi ki : Bir kerre İbn Abbâs bize : Ebû Zerr'in nasıl musliman olduğunu size bildireyim mi? diye sordu. Biz : Evet bildir dedik. İbn Abbâs şöyle anlattı : Ebû Zerr dedi ki : Ben Gıfâr kabilesinden bir kimse idim. Bir gün, Mekke'den bir kimse çıktığı ve Peygamber olduğunu iddiâ ediyor olduğu haberi bize ulaştı. Ben de kardeşime :

— Haydi şu kimseye git, görüş ve onun haberini bana getir dedim. Kardeşim gitdi, ona kavuştu, sonra dönüb geldi. Kardeşime :

— Ne haber var? diye sordum. O :

— Bir kişi gördüm, o hayır ile emrediyor, şerden nehy ediyor dedi. Kardeşime :

— Gönlüme şifâ verir bir haber getirmedi dedim ve kendim bir dağarcık, bir de asâ aldım, sonra Mekke'ye yöneldim. (Mescide girdim) fakat ben Peygamberi tanımıyordum. Onu başkasından sormak da istemiyordum. Zemzem suyu içiyor ve mescidde bulunuyordum. Bu sırada yanıma Ali uğradı ve :

— Şu adam bir garîb olmalı? dedi. Ben de :

— Evet, garîbim dedim. Ali :

— Öyle ise eve buyur! dedi. Ali ile gittim. O bana (siyâhatime dâir) bir şey sormadı, ben de ona haber vermedim. Sabaha girdiğimde kalkdım kuşluk vaktında Rasûlullah'ı sormak için mescide gitdim, fakat kimse bana ona dâir bir şey haber vermedi. Yine yanıma Ali uğradı ve :

— Bu adam için henüz bir yer öğrenmek zamanı gelmedi mi? (yani bir yer bulub yerleşmedi mi?) diye sordu. Ben de :

— Hayır (burada ikâmet niyetinde değilim) dedim. Ali :

— Haydi bize gidelim dedi. (Gittik, evde) Ali :

— Senin işin nedir? Seni bu şehre getiren sebep nedir? diye sordu. Ben de :

— Gizli tutacağına bana söz verirsen sana anlatırım dedim. Ali :

— Emin ol, öyle yaparım dedi. Ben de şöyle anlattım :

— Bize ulaştı ki burada bir kimse çıkmış ve Peygamber olduğunu iddiâ ediyormuş. Onunla konuşmak üzere kardeşimi yolladım. Fakat kardeşim döndü geldi. Getirdiği haber beni tatmin etmedi. Bunun üzerine kendim bu zâta varıb yüz yüze konuşmak istedim (Buraya geldim). Ali :

— Hiç şüphesiz sen hidâyete mazhar oldun. İşte ben onun yanına gidiyorum. Sen arkam sıra gel, benim girdiğim yere sen de gir! Şâyet ben yolda sana zarar vereceğimden korktuğum birisini görürsem ben, papucumu düzeltir gibi bir duvara yönelir dururum. Sen durma git dedi. Ali gitdi, ben de onunla beraber gittim. Nihâyet o Peygamberin huzûruna girdi. Onunla beraber ben de girdim. Hemen Peygamber'e :

— Bana İslâmı sun dedim. O da İslâm'ı bana sundu. Ben de bulunduğum yerde hemen musliman oldum. Bunun üzerine Rasûlullah bana :

— Yâ Ebâ Zerr! Bu işi gizli tut ve memleketine dön git. Sonra sana bizim zuhûrumuz haberi ne zaman erişirse hemen gel buyurdu. Ben de :

— Seni hak ile gönderen (Allâh) a yemin ederim ki ben bu şehâdet kelimesini müşriklerin ortasında muhakkak haykıracağım dedim. (Râvî İbn Abbâs der ki :) Kureys mescidde toplu halde iken Ebû Zerr mescide geldi de :

— Ey Kureys cemâati! İNNİ EŞHEDU EN LÂ İLÂHE İLLALLÂH VE EŞHEDÜ ENNE MUHAMMEDEN ABĐUHÜ VE RASÜLUH = Ben şehâdet ediyorum ki Allâh'dan başka ibâdet edilecek hiçbir hak ilâh yoktur. Ve yine şehâdet ediyorum ki Muhammed Allâh'ın kulu ve Rasûludur dedi. Müşrikler de :

— Saldırın şu söbiye! dediler de ona doğru kalkdılar. Öldürmek kasdıyla sıra dayacağına çekildim. Bu sırada Abbâs yetişib hemen üzerine kapandı, sonra onlara :

— Size yazıklar olsun! Gıfâr'dan bir kişiyi öldürüyorsunuz. Gıfâr ise sizin ticâ-

(۲۹) باب من فضائل جرير بن عبد الله ، رضى الله تعالى عنه

۱۳۴ - (۲:۷۵) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يَّانٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . ع وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ يَّانٍ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ عَنْ يَّانٍ قَالَ : سَمِعْتُ قَيْسَ بْنَ أَبِي حَازِمٍ يَقُولُ : قَالَ جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ : مَا حَجَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُنْذُ أَسْلَمْتُ . وَلَا رَأَى إِلَّا ضَحْكَ .

(29) CERİR İBN ABDİLLÂH (R) IN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ⁹⁷

134 — (2475) : Bize Hâlid, Beyân'dan tahdîs etti ki, Beyân şöyle demiştir : Ben Kays ibn Ebî Hâzım'dan işittim şöyle diyordu : Ce-

ret yeriniz ve yol uğraşınız dedi. Bunun üzerine Kureyşliler benden çekindiler. Ertesi gün sabaha ulaştığımda ben yine mescide gittim. Dünkü söylediklerimi aynen tekrar ettim. Onlar da :

— Kalkın, şu sâbîye hücum edin! dediler ve aynen dünkü yapılan dövme gibi dövme yapıldı. Yine Abbâs imdâdına yetişip üzerime kapandı. Dünkü gün Kureys'e söylediklerinin benzerini bu gün de söyledi. Râvî İbn Abbâs Allah rahmet eylesin! Ebû Zerr'in islâma gelmesinin evveli böyle oldu dedi (Buhârî, menâkıb, bâbu islâmi Ebî Zerr el-Ğıfârî, V, 135 •344•).

İbn Abbâs tarîkıyle İbnu's-Sâmit tarîkı arasında bunların rivâyet ettikleri bu Ebû Zerr hadîsinde aralarını cem'etmeği uzaklaştıran bir ihtilâf zâhir olmuştur. İbnu's-Sâmit'in hadîsinde Ebû Zerr, Peygamber'e ilk defa geceleyin Kâ'beyi tavâf ederken kavuştu ve o arada muslîman oldu. Bu da gece ve gündüz arasında olmak üzere otuz gün bekledikten sonra vâkı' olmuştur. Kendi yanında azık yoktu. Sâdece zezem suyu ile gıdalanıyordu.

İbn Abbâs'ın hadîsinde ise Ebû Zerr'in yanında bir su kırbası ve azık vardır. Ali onu üç gün musâfir etti. Sonra Ali Ebû Zerr'i peygamberin evine soktu. O da orada muslîman oldu. Sonra çıkıp islâmını haykırarak ilân etti.

Her iki hadîsin senedi sahîbdir. O halde hangi senedin vâkı' olduğunu Allah bilir. Ebû Zerr'in Kâ'be havâlisinde iken Peygambere gelmiş olub orda muslîman olması, o zaman Ali'nin bunu bilmemiş bulunması, sonra Ebû Zerr'in, Ali'nin ta'kîb etmesine kadar kendi hâlini gizlemiş olması, sonra Ali'nin onu Peygamberin huzûruna götürmesi ve bu seferde iymânını yenilemiş olması, fakat râvinin bunu islâma girişinin evveli zan- netmiş olması da muhtemeldir. Bu ihtimâlde bir uzaklık da vardır. Vâkı Allah bilir. Ben şârihlerden bu taâruzu tenbih eden bir kimse de görmedim (Ubbî).

97. Cerir ibn Abdillâh hicretin onuncu yılında muslîman olmuştur. Kendisi kabîlesinin reisi olduğundan peygamber onun oturması için yere bir kaftan sererek ikrâm ve izâz etmiştir. Bu münâsebetle de : « اذاتاكم كريم قوم فاكرموه » = Size bir kavmin kerîmi gel-

diğinde ona ikrâm ediniz» buyurmuştur. Cerîr Peygamber tarafından Yemen'e âmil ta'yîn olunmuştur. Sonra Medâin'in fethinde hâzır bulunmuş ve büyük hizmetleri görülmüştür. Kadisiyye harbinde de İslâm ordusunun sağ kanadına kumanda etmiştir. Hz. Umer Cerîr'i çok severdi. Güzel yüzlü olduğu için : Cerîr İslâm ummetinin Yûsufudur der idi. Umer kendi zamanında dağınık olan Buceyle kabîlesini toplayıp Cerîri reis ta'yîn etmiştir. Cerîr Kûfe'de ikâmet etmiş, 51 veya 54 târihinde ölmüştür. Kendisinden yüz hadîs rivâyet edilmiştir. Sekiz hadîsde Buhârî ile Muslim ittifâk etmişlerdir. Bir hadîsde Buhârî, altı hadîsde Muslim infirâd etmiştir.

İbn Abdillâh (R) : İslâm'a girdiğinden beri hiçbir vakit Rasûlullah (S) beni huzûruna girmekten men' etmedi. Beni gördüğünde de muhakkak gülümsedi dedi.

۱۳۵ - (...) وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ

ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ قَيْسٍ ، عَنْ جَرِيرٍ . قَالَ : مَا حَجَبَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْذُ أَسْلَمْتُ . وَلَا رَأَيْتُ إِلَّا تَبَسَّمَ فِي وَجْهِ . زَادَ ابْنُ نُمَيْرٍ فِي حَدِيثِهِ عَنْ ابْنِ إِدْرِيسَ وَلَقَدْ شَكَوْتُ إِلَيْهِ أَنِّي لَا أَتَيْتُ عَلَى الْخَيْلِ . فَضَرَبَ يَدَهُ فِي صَدْرِي وَقَالَ « اللَّهُمَّ ! تَبَّهْ . وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا » .

135 — () : Râvilerden İsmâîl, Kays'dan rivâyet etti ki, Cerîr (R) : İslâm'a girdiğimden beri hiçbir vakit Rasûlullah (S) beni huzûruna girmekten men' etmedi ve beni her gördüğünde de muhakkak tebessüm eyledi demiştir. Diğer râvî İbn Numeyr, Abdullah ibn İdrîs'den gelen hadîsinde şunu ziyâde etmiştir: Andolsun ki Rasûlullah'a ben at üstünde sâbit duramıyorum diye şikâyet arz etdim. Rasûlullah eliyle göğüsümüne vurdu ve : «Yâ Allah! Onu sâbit tut ve kendisini hâdî kıl, mehdiyy ol!» diye duâ etti.

۱۳۶ - (۲۴۷۶) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ يَاقَانَ . أَخْبَرَنَا خَالِدٌ عَنْ يَاقَانَ ، عَنْ قَيْسٍ ، عَنْ جَرِيرٍ . قَالَ

كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ يَتُّ يُقَالُ لَهُ ذُو الْخَلَصَةِ . وَكَانَ يُقَالُ لَهُ الْكَعْبَةُ الْيَمَانِيَّةُ وَالْكَعْبَةُ الشَّامِيَّةُ

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هَلْ أَنْتَ مُرِيحِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ وَالْكَعْبَةِ الْيَمَانِيَّةِ وَالشَّامِيَّةِ ؟ » فَفَقَرْتُ

إِلَيْهِ فِي مِائَةِ وَخَمْسِينَ مِنْ أَحْمَسَ . فَكَسَرْنَاهُ وَقَتَلْنَاهُ وَجَدْنَاهُ عِنْدَهُ . فَأَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ . قَالَ : قَدْ أَنَا وَلِأَحْمَسَ .

136 — (2476) : Cerîr (ibn Abdillâh R) dedi ki: Câhiliyet levrinde Zu'l-halasa denilen bir beyt (bir ev) vardı. Ona Yemen'lilerin ka'besi adı verilirdi. Mekke'dekine de el-Kâ'betu's-Şâmiyye denilirdi. (Bu yırım gönlüne ağır geldiği için) Rasûlullah (S) : «Sen şu Zu'l-halasa'lan, (dolayısı ile) Yemânî ve Şâmî Kâ'be ta'bîrlerinden beni râhata kavuşturur musun?» diye sordu. Ben onun halkı ile harb etmek üzere Ahmes kabîlesinden 150 kişi ile oraya hareket etdim. Nihâyet bizler o evi kırıp parçaladık. Yanında bulduğumuz kimseleri de öldürdük. Sonra ge'ib yaptıklarımızı kendisine haber verdiğimizde Rasûlullah bizlere ve Ahmes kabîlesine duâ etti.

۱۳۷ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا جَرِيرُ ! أَلَا تُرِيدُنِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ » يَنْتَ لِخَنَمٍ كَانَ يُدْعَى كَعْبَةَ الْيَمَانِيَّةِ . قَالَ فَفَرَرْتُ فِي خَمْسِينَ وَمِائَةً قَارِسٍ . وَكُنْتُ لَا أَتُبْتُ عَلَى الْخَيْلِ . فَذَكَرْتُ ذَلِكَ إِرْسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَضَرَبَ يَدَهُ فِي صَدْرِي فَقَالَ « اللَّهُمَّ ! ثَبِّتْهُ . وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا » .

قَالَ فَأَنْطَلَقَ فَحَرَّقَهَا بِالنَّارِ . ثُمَّ بَعَثَ جَرِيرٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا يُشِيرُهُ . يُكْنَى أَبَا أَرْطَاةَ ، مِنْهُمَا . فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهُ : مَا جِئْتُكَ حَتَّى تَرْكُنَاهَا كَأَنَّهَا جَلُّ أَجْرَبُ . فَبَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى خَيْلِ أَخْمَسَ وَرِجَالَهَا ، خَمْسَ مَرَّاتٍ .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُثْمِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَادٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ (بِعْنِي الْفَزَارِيُّ) . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ فِي حَدِيثِ مَرْوَانَ : فَجَاءَ بِشِيرِ جَرِيرٍ ، أَبُو أَرْطَاةَ ، حُصَيْنُ بْنُ رَيْعَةَ ، يُشِيرُ النَّبِيَّ ﷺ .

137 — () : Cerîr ibn Abdillâh Becelî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bana : «Yâ Cerîr! Sen beni şu Zu'l-halasadân râhatlandır-maz mısın?» buyurdu. Ki bu Zu'l-halasa, Has'am kabîlesine âid olub Ye-men'lilerin Kâ'besi diye anılan bir ev idi. Bunun üzerine ben yüz elli süvârînin başında yola çıktım. Ben at üstünde duramazdım. Bu hâlimi Rasûlullah'a zikrettim. Rasûlullah elini göğsüme vurdu da : «Yâ Allah! Sen bu Cerîr'i (at üstünde) sâbit kıl! Onu Hâdî kıl, Mehdî kıl!» diye duâ etdi.

Râvî Ebû Hâzım dedi ki : Müteâkiben Cerîr gitdi ve (içi put dolu olan) o evi ateşe verib yakdı. Sonra Cerîr, müjdelemesi için Rasûlullah'a bizden Ebû Ertâte diye künyelenen bir kimseyi gönderdi. Bu zât Rasûlullah'a geldi ve ona : Ben senin huzûruna ancak Zu'l-halasa denilen o şirk ma'bedini katran sürülmüş uyuz deve hâlinde bırakmamızdan sonra geldim dedi. Bu başarıdan dolayı Rasûlullah Ahmes kabîlesinin atları ve suvârîleri üzerine beş defa bereket duâsı yaptı.

() : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de İsmâîl'den bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Râvî, bunlardan Mervân el-Fezârî hadisinde : Cerîr'in müjdecisi Ebû Ertâte, Husayn ibn Rabîa geldi de Peygam-ber'e müjde veriyordu dedi.

(۳۰) بَابُ فَضَائِلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا

۱۳۸ - (۲۱۷۷) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ . قَالَ : حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . حَدَّثَنَا وَرْقَانُ بْنُ نَمْرٍ الْبَشْكَرِيُّ قَالَ : سَمِعْتُ عُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي يَزِيدٍ يَحَدِّثُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَتَى الْخَلَاءَ . فَوَضَعَتْ لَهُ وَضُوءًا . فَلَمَّا خَرَجَ قَالَ « مَنْ وَضَعَ هَذَا ؟ » - فِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ قَالُوا : فِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ - قُلْتُ : ابْنُ عَبَّاسٍ . قَالَ « اللَّهُمَّ أَفْقَهُهُ » .

(30) ABDULLAH İBN ABBÂS (R) IN FAZİLETLERİ BÂBİ⁹⁸

138 — (2477) : İbn Abbâs (R) dan (şöyle demiştir) : Peygamber (S) halâya gitdi. Ben de kendisine (yıkandı abdest alacak) su bıraktım. Halâdan çıkınca : «Bunu kim koydu?» diye sordu. — Zuheyr'in rivâyetinde : Dediler; Ebû Bekr'in rivâyetinde — : İbn Abbâs dedim. Rasûlullah : «Yâ Allâh onun anlayışını artır!» diye duâ buyurdu⁹⁹.

98. Abdullah ibn Abbâs Peygamber'in amucası Abbâs'ın oğludur. Annesi Ummu'l-Mu'minin Meymûne'nin kızkardeşi olan Ummu'l-Fadi Lubâbe'dir. Hicretten üç sene kadar evvel Mekke'de doğmuştur. Teyzesi Meymûne dolayısıyla çok kerre Peygamber'in evinde kalmak fırsatını bulmuş ve ondan çok istifâdeler etmiştir. Peygamber'in yakın alâkası ve terbiyesinde yetiştiği, fitraten de keskin zekâlı olduğundan İslâmî ilimlerde ve bilhassa tefsirin rivâyet ve dirâyet bölümlerinde otorite olmuştur. Peygamber'den sonra Râşid Halifeleri'nin büyük ilifâtlarına mazhar olub ilmi meselelerde onların husûsî muşâviri mesâbesinde bulunmuştur. Ali tarafından Basra vâililiğine ta'yîn edilmiş, sonra kendisi bu vazîfeden ayrılarak Hicâz'a dönmüştür. Abdulmelik ibn Mervân ile Abdullah ibn Zubeyr arasında fitne çıktığı zaman Muhammed ibn Hanefiyye ile beraber çoluk çocuğunu alarak Mekke'ye göçmüştü. İsrârlara rağmen Abdullah ibn Zubeyr'e bey'at etmeyib tarafsız kalmıştır. Nihâyet kendi taraftarları ile Tâif'e göçmüştür. Orada ilim ve tedrisle meşgûl olub siyâsi işlere karışmamıştır. Kendisinden Ali İbn Ebi Talha vâsıtası ile gelen sahîh bir tefsir nushası rivâyet edilmiştir. Abdullah ibn Abbâs 68 hicret yılında 70 yaşlarında iken Tâif'de vefât etmiş, kabri açık bir türbe hâlinde hâlen mahfûzdur (1376=1957).

99. Abdullah ibn Abbâs hakkındaki bu duânın bir kaç rivâyeti vardır :

a. «Allâhım! Onun dindeki anlayışını artır».

b. İbn Abbâs (R) dedi ki : Rasûlullah (S) beni kucaklayıp : «Allâhım! Ona kitâbı öğret» diye duâ buyurdu.

c. İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir kerre beni bağrına basdı da : «Yâ Allah! Buna hikmet öğret» diye duâ buyurdu.

İşte Rasûlullah'ın bu duâlarının kabûlu bereketiyledir ki İbn Abbâs sahâbiler ve tâbiiler arasında Habru'l-Ummе, Tercumânü'l-Kur'ân ve Sultânü'l-Mufessirin gibi en yüksek lâkablarla şöhret bulmuştur. İbn Abbâs hakikaten İslâmî ilimlerin hepsinde en yüksek derecelere yükselmiştir. Bilhassa İmâmu'l-mufessirin olduğunda icmâ hâsıl olmuştur.

(۳۱) باب من فضائل عبد الله بن عمر، رضي الله عنهما

۱۳۹ - (۲۴۷۸) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ التَّمِيمِيُّ وَخَلْفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . كُلُّهُمْ عَنْ تَحَادِ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ أَبُو الرَّبِيعِ : حَدَّثَنَا تَحَادُ بْنُ زَيْدٍ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : رَأَيْتُ فِي الْمَنَامِ كَأَنَّ فِي يَدِي قِطْمَةً اسْتَبْرَقَ . وَلَيْسَ مَكَانُ أُرِيدُ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا طَارَتْ إِلَيَّ . قَالَ فَقَصَصْتُهُ عَلَى حَفْصَةَ . فَقَصَصَتْهُ حَفْصَةُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَرَى عَبْدَ اللَّهِ رَجُلًا صَالِحًا » .

(31) ABDULLAH İBN UMER (R) İN FAZİLETLERİNDEN
BİR BÂB ¹⁰⁰

139 — (2478) : İbn Umer (R) şöyle dedi : Uyku esnasında bir ru'yâ gördüm. Güyâ elimde ipekden dokunmuş kalın bir kumaş parçası bulunuyordu. Ben cennetden (gitmek) istediğim bir yer olunca o kumaş parçası muhakkak oraya uçardı. Muteâkiben ben bu ru'yâmı (kız kardeşim ve mu'minlerin anası) Hafsa'ya anlattım. Hafsa da Peygamber'e arz etti. Peygamber (S) : «Ben Abdullah'ı (Allâh'ın hudûdunu ve kulların haklarını yerine getiren) iyi bir kimse görüyorum» buyurdu.

۱۴۰ - (۲۴۷۹) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ مُجْمِدٍ (وَاللَّفْظُ لِعَبْدِ) قَالَ : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : كَانَ الرَّجُلُ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، إِذَا رَأَى رُؤْيَا ، نَصَّهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَتَمَنَّيْتُ أَنْ أَرَى رُؤْيَا أَقْصَمَهَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ وَكُنْتُ غُلَامًا شَابًّا عَرَبًا . وَكُنْتُ أَنَامُ فِي الْمَسْجِدِ عَلَى 'عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَرَأَيْتُ فِي النَّوْمِ كَأَنَّ مَلَكَئِكَيْنِ أَخَذَا نِي فَذَهَبَا بِي إِلَى النَّارِ . فَإِذَا هِيَ مَطْوِيَّةٌ كَطَيِّ الْبُرِّ . وَإِذَا لَهَا قَرْنَانِ كَقَرْنَيْ الْبُرِّ .

100. Abdullah ibn Umer, henüz bülûğa ermeden babası Umer ibn Hattâb ile beraber müslimân olmuş ve onunla birlikde hicret etmiştir. Küçüklüğünden dolayı Bedr'de bulundurulmamış, ondan sonra bütün gazvelere ve daha sonraki fetihlere katılmışdır. Müslimanlar arasında çıkan fitnelere karışmamıştır. Babasından sonra devlet reisliği tekliflerini kabul etmemiştir.

Hız. Umer'in bu konuda «bir âileden bir kurbân kâfidir» dediği rivâyet edilir. Abdullah, Peygamber'in kayın birâderi bulunuyordu. Kendisi zekâsı ve diğer şahsî kabiliyetleri sebebiyle Peygamberin öğretim ve eğitiminden en çok istifâde eden gençlerden olmuştur. İlimde şöhret yapan dört Abdullah'dan birisidir. 2630 hadis rivâyet etmiştir. Abdullah Mekke'de 86 yaşında iken 73. hicrî yılında vefât etmiş, cenâze namazını Haccâc kıldırılmışdır.

وَإِذَا فِيهَا نَاسٌ قَدْ عَرَفْتُهُمْ . فَبَعَثْتُ أُولَئِكَ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ . أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ . أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ . قَالَ فَلَمَّعَتْ مَا مَلَكَ فَقَالَ لِي : لَمْ تَرْخ . فَلَمَّعَتْهَا عَلَى حَفْصَةٍ . فَقَضَتْهَا حَفْصَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : نِمَ الرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ ! لَوْ كَانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ .
قَالَ سَالِمٌ : فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ ، بَعْدَ ذَلِكَ ، لَا يَنَامُ مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا .

(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِيُّ . أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ خَالِدٍ ، خَتَنُ الْفَرَزَاكِيِّ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الْفَزَارِيِّ ، عَنْ عُثَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : كُنْتُ أُبَيْتُ فِي الْمَسْجِدِ . وَلَمْ يَكُنْ لِي أَهْلٌ . فَرَأَيْتُ فِي الْأَمَامِ كَأَنَّمَا انْطَلِقَ بِي إِلَى بَيْتِي . فَذَكَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ .

140 — (2479) : Bize Ma'mer, Zuhri'den, o da Sâlim'den haber verdi ki İbn Umer (R) şöyle demiştir : Rasûlullah'ın sağığında (sahâbilerden) birisi bir düş gördüğü zaman onu Rasûlullah'a hikâye ederdi. Ben de bir düş görmemi ve onu Rasûlullah'a arz etmemi temennî etdim. O sırada ben ergen tâze bir genç idim. Ve Rasûlullah (S) zamanının âdeti üzere mescidde uyurdum. Bir kere ben de uykumda şu ru'yâyı gördüm : Güyâ beni iki melek yakaladılar da beni cehenneme götürdüler. Cehennem, kuyu duvarı gibi taşla örülmüş olarak görüldü. Onun, kuyunun makara konulan boynuzları gibi iki boynuzu vardı. Burada (Kureys'den) kendilerini iyice tanıdığım bir takım insanlar bulunuyordu. Ben hemen :

EÛZU Bİ'LLÂHİ MİNE'NNÂR, EUZU Bİ'LLÂHİ MİNE'N-NÂR
EÛZU Bİ'LLÂHİ MİNE'N-NÂR = Ateşden Allâh'a sığınırım, ateşden Allâh'a sığınırım, ateşden Allâh'a sığınırım demeğe başladım. Bu sırada o iki meleği bir melek karşıladı. O melek bana : Korkma! dedi. Ben bu ru'yâmı Hafsa'ya anlatdım. Hafsa da Rasûlullah'a arz etdi. Peygamber : «Abdullah ne iyi kimsedir, fakat gecenin bir kısmında (kalkıp da) namaz kılmayı âdet edinseydi» buyurdu.

Abdullah'ın oğlu Sâlim : Bundan sonra Abdullah ibn Umer gecenin az bir kısmı müstesnâ olmak üzere geceleri uyumaz oldu dedi ¹⁰¹.

101. Bu hadîsden şu hükümler çıkarılmıştır :

- Görülen ru'yâların ta'bir için iymânî ve duru kalb sâhibi iyi kimselere arz olunabileceği.
- Her mu'minin Allah katındaki derece ve menziletini anlamak için sâdık ru'yâ temennî etmesinin meşrûiyeti.
- Mescidde uyumanın cevâzı. Şâfilî, mescidde uyumakda kerâhat görmemiştir. Tirmizî'nin nakline göre ilim ehlinin çokları mescidde uyumaya ruhsat vermişlerdir.

() : Buradaki râvî de İbn Umer'in : Ben mescidde gecelerdim. Benim için henüz bir ehil de yokdu. Bir gün uykuda bir ru'yâ gördüm. Sanki ben bir kuyuya doğru götürülüyordum diyerek Peygamber'i de zikrettiğini Zuhri'nin Sâlim'den, o da babasından rivâyet ettiği (140 rakamlı) hadîs tarzında rivâyet etdi.

(۲۲) بَابُ مِنْ فَضَائِلِ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

۱۴۱ — (۲۴۸۰) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ .

سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسٍ ، عَنْ أُمِّ سُلَيْمٍ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! خَادِمُكَ أَنَسٌ . ادْعُ اللَّهَ لَهُ . فَقَالَ « اللَّهُمَّ ! اكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ . وَبَارِكْ لَهُ فِي مَا أُعْطِيَتْهُ » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ : قَالَتْ

أُمُّ سُلَيْمٍ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! خَادِمُكَ أَنَسٌ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ . سَمِعْتُ أَنَسَ

ابْنَ مَالِكٍ يَقُولُ ، مِثْلَ ذَلِكَ .

(32) ENES İBN MÂLIK (R) İN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB¹⁰²

141 — (2480) : Şu'be tahdîs edib şöyle dedi : Ben Katâde'den işitdim, Enes'den, o da Ummu Suleym'den tahdîs ediyordu ki, annesi Ummu Suleym : Yâ Rasûlallah! Bu oğlum Enes'dir. Sana hizmet edecektir. Onun için Allah'a duâ ediverin demiş. Rasûlullah (S) da : «AL-LÂHUMME! EKSİR MÂLEHÛ VE VELEDEHU VE BÂRİK LEHU Fİ MÂ A'TEYTEHÛ = Yâ Allâh! Bu çocuğun malını, evlâdını çoğalt, ve ona verdiğin şeylerde onun için bereket ihsân eyle!» diye duâ etmiştir.

d. Teheccüd namazının cehennem ateşinden kurtulmağa vesile olduğu.

e. Gençlerin ibâdetleri, yaşlılarınkinden efdal bulunduğu.

f. Bütün gece uyumanın kerâhati.

102. Enes ibn Mâlik, hicret senesinde henüz on yaşında idi. Annesi Ummu Suleym tarafından Peygamber'e hizmet etmek üzere teslim edilmişti. Böylece on yıl Peygamber'e hizmet edib, onun öğretim ve eğitimi en feyizli bir şekilde elde etmiştir. Peygamber'in duâlarına mazhar olmuş ve bu sebeble evlâd, mâl, uzun ömür ni'metlerine nâil olmuştur. 2180 hadîs rivâyet etmiş, 103 sene kadar yaşamış, 90 veya 93 hicret yılında Basra'da vefât etmiştir. Basra'dan bir buçuk fersah uzaklıkta bulunan köşkünde husûl makbereye gömülmüştür. Kendisi Basra'da en son vefât eden sahâbidir. Bundan evvelki cildlerde kendisinden bir çok vesîlelerle söz edilib tanıtılmıştı.

() : Burada da Şu'be, Katâde'nin; ben Enes'den işitdim şöyle diyordu : Ummu Suleym : Yâ Rasûlallah! Enes sana hizmet edecektir dedi, dediğini tahdîs edib yukarıki hadîs tarzında zikretmiştir.

() : Burada da Şu'be, Hıfâm ibn Zeyd'den : Ben Enes ibn Mâlik'den şöyle derken işitdim dediğini yukarıki hadîs gibi tahdîs etmiştir.

١٤٢ - (٢٤٨١) وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . جَدُّنَا سُلَيْمَانُ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْنَا . وَمَا هُوَ إِلَّا أَنَا وَأُمِّي وَأُمُّ حَرَامٍ . خَالَتِي . فَقَالَتْ أُمِّي : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! خُودِيكَ . ادْعُ اللَّهَ لَهُ . قَالَ فَدَعَا لِي بِكُلِّ خَيْرٍ . وَكَانَ فِي آخِرِ مَا دَعَا لِي بِهِ أَنْ قَالَ « اللَّهُمَّ ! أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ . وَبَارِكْ لَهُ فِيهِ » .

142 — (2481) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Peygamber (S) bizim yanımıza girdi. Evde ancak ben, annem ve teyzem Ummu Harâm bulunuyordu. Annem : Yâ Rasûlallah! Bu, senin küçük hizmetçindir. Onun için Allah'a duâ ediver dedi. Rasûlullah benim için her bir hayırla duâ etti. Bana yaptığı duânın sonu :

«ALLÂHUMME! EKSİR MÂLEHÜ VE VELEDEHU VE BÂRİK LEHU FÎHİ = Yâ Allâh, bunun mâlını ve çocuğunu çoğalt ve ona bunlarda bereket ihsân eyle!» demesi oldu.

١٤٣ - (...) حَدَّثَنِي أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ . حَدَّثَنَا ثُمَرُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ . حَدَّثَنَا أَنَسٌ قَالَ : جَاءَتْ بِي أُمِّي ، أُمُّ أَنَسٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَقَدْ أَرَزْتَنِي بِنِصْفِ خِمَارِهَا وَرَدَّتْنِي بِنِصْفِهِ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! هَذَا أَنَسُ ، ابْنِي . أَتَيْتُكَ بِهِ يَخْدُمُكَ . فَادْعُ اللَّهَ لَهُ . فَقَالَ « اللَّهُمَّ ! أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ » .

قَالَ أَنَسٌ : فَوَاللَّهِ ! إِنْ مَالِي لَكَثِيرٌ . وَإِنْ وَلَدِي وَوَلَدُ وَلَدِي لَيَتِمَادُونَ . عَلَى نَحْوِ الْمِائَةِ ، الْيَوْمَ .

143 — () : Enes (ibn Mâlik R) tahdîs edib dedi ki : Annem, Ummu Enes beni Rasûlullah'ın yanına, baş örtüsünün yarısını bana izâr, yarısını da bana ridâ yapmış vaziyette getirdi ve : Yâ Rasûlallah! Bu oğlum Enescik'dir. Onu sana hizmet etmesi için getirdim. Onun için Allah'a duâ buyurunuz dedi. Rasûlullah (S) da : «Yâ Allah! Bu çocuğun mâlını ve evlâdını çoğalt!» diye duâ buyurdu.

Enes : Allah'a yemin ederim ki benim mâlım çokdur. Bu gün evlâdımı ve evlâdımın evlâdını da muhakkak yüz kadar sayarlar demiştir.

١٤٤ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ يَزِيدَ (يَزِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ) عَنْ الْجُعْدِ ، أَبِي عُدَّانَ . قَالَ : حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ : مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَسَمِعْتُ أُمِّي ، أُمَّ سُلَيْمٍ صَوْتَهُ . فَقَالَتْ : يَا بِي وَأُمِّي ! يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَنَيْسُ . فَدَعَا لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَ دَعَوَاتٍ . قَدْ رَأَيْتُ مِنْهَا اثْنَتَيْنِ فِي الدُّنْيَا . وَأَنَا أَرْجُو الثَّالِثَةَ فِي الْآخِرَةِ .

144 — () : Ebû Usmân dedi ki : Bize Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edib şöyle dedi : Bir gün Rasûlullah (S) — bize — uğradı. Derken annem Ummu Suleym onun sesini işidince : Babam, anam sana fedâ olsun yâ Rasûlallah! Bu Enescikdir dedi. Rasûlullah da benim için duâ etti. Onlardan ikisini dünyâda iken gördüm. Şimdi ben üçüncüsünü âhi-
retde ümid etmekteyim.

١٤٥ — (٢٤٨٢) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . حَدَّثَنَا هِزْزُ بْنُ حَدَّادٍ . أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ ، قَالَ : أَتَى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا أَلْعَبُ مَعَ الْعِلْمَانِ . قَالَ فَسَلِّمْ عَلَيْنَا . فَبَعَثَنِي إِلَى حَاجَةٍ . فَأَبْطَأْتُ عَلَى أُمِّي . فَلَمَّا جِئْتُ قَالَتْ : مَا جَبَسَكَ ؟ قُلْتُ : بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِحَاجَةٍ . قَالَتْ : مَا حَاجَتُهُ ؟ قُلْتُ : إِنَّهَا سِرٌّ . قَالَتْ : لَا تُحَدِّثَنَّ بِسِرِّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَحَدًا . قَالَ أَنَسٌ : وَاللَّهِ ! لَوْ حَدَّثْتُ بِهِ أَحَدًا لَحَدَّثْتُكَ ، يَا ثَابِتُ !

145 — (2482) : Enes (ibn Mâlik R) şöyle dedi : Ben çocuklarla beraber oyun oynarken Rasûlullah (S) benim yanıma geldi ve bize selâm verdi. Müteâkiben beni bir ihtiyâcına yolladı. Bu yüzden ben annemin yanına dönmekde gecikdim. Geldiğimiz zaman annem bana :

— Seni şimdiye kadar alıkoyan nedir? diye sordu. Ben de :.

— Rasûlullah beni bir iş için göndermişti dedim. Annem :

— Rasûlullah'ın bu hâceti ne idi? diye tekrar sordu. Ben :

— O, bir sırdır dedim. Annem :

— Sakın Rasûlullah'ın sırrını hiçbir kimseye söylemiyesin! diye sıkıca tenbîh etti.

Enes kendi râvisi Sâbit'e : Vallâhi eğer bunu bir kimseye söylemiş olsaydım, muhakkak sana da söylerdim ey Sâbit! demiştir.

١٤٦ — (...) حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا عَارِمُ بْنُ الْفَضْلِ . حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي يَحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : أَسْرَ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ سِرًّا . فَمَا أَخْبَرْتُ بِهِ أَحَدًا بَعْدُ . وَاقْدَرْتُ سَأَلَنِي عَنْهُ أُمُّ سُلَيْمٍ . فَمَا أَخْبَرْتُهَا بِهِ .

146 — () : Enes İbn Mâlik (R) : Allâh'ın Peygamber'i (S) bana gizlice bir sır söyledi. Artık ben o sırrı monra hiçbir kimseye haber vermedim. Andolsun ki onu benden annem Ummu Suleym sordu da ben bu sırrı ona da haber vermedim dedî.

(۳۳) بَابُ مِنْ فَضَائِلِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

۱۴۷ — (۲۴۸۳) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عِيسَى . حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ أَبِي النَّصْرِ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَمْدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ : مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ ، إِحَىَّ يَمْنَى ، إِنَّهُ فِي الْجَنَّةِ ، إِلَّا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ .

(33) ABDULLAH İBN SELÂM (R) IN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ¹⁰³

147 — (2483) : Âmir İbn Sa'd dedi ki, babam Sa'd İbn Ebi Vakkas (R) dan işitdim şöyle diyordu : Rasûlullah'ın (şimdi) yeryüzünde

103. Abdullah İbn Selâm, İsrâîl oğullarından ve Yûsuf Aleyhisselâm soyundandır. Kendisi de, babası Selâm İbn Hâris de Yahûdî âlimlerindendirler. İbn Selâm Peygamber'in Medîne'ye hicreti üzerine muslîman olmuştur. Câhiliyet devrinde adı Husayn iken Rasûlullah tarafından Abdullah adı verilmiştir. Hicretin 43 üncü yılında Medîne'de vefât etmiştir.

Abdullah İbn Selâm'm muslîman oluşuna dâir bir hadîs şöyledir :

Enes İbn Mâlik şöyle dedi : Rasûlullah'ın Medîne'ye gelmesi haberi Abdullah İbn Selâm'e erişti de o, hemen Rasûlullah'a gelerek :

— Ben senden üç suâl soracağım ki bunların cevâblarını yalnız Peygamber olan bilebilir dedi :

a. Kıyâmet alâmetlerinin birincisi nedir?

b. Cennet ehli (cennete girdiklerinde) ilk önce hangi taâmı yiyecekler?

c. Çocuk ne cihetle babasına benzer, hangi sebeble de ana soyuna çeker? diye sordu. Rasûlullah :

— Bu mes'eleleri önün sıra Cibrîl bana haber vermişti, buyurdu. Bunun üzerine Abdullah :

— O Cibrîl, melekler arasında Yahûdî düşmanıdır dedi. Rasûlullah (asıl cevâba başlayıb) :

a. Kıyâmet alâmetlerinin en öncesi bir ateşdir ki o, insanları doğudan batıya sürecektir.

b. Cennet ehlinin yiyeceği ilk taâm balık ciğerinin (sarkmış olan) fazlasıdır.

c. Çocuğun benzemesine gelince : Erkeğin kadına cinsî münâsebetde bulunduğunda sırada erkeğin suyu, kadınının önüne geçerse çocuk babaya benzer. Kadının suyu, erkeğinkinin önüne geçerse, çocuk anaya benzer buyurdu. Bunun üzerine Abdullah İbn Selâm :

— Kat'i sûretde şehâdet ederim ki sen Allâh'ın Rasûlusün dedi. Bundan sonra İbn Selâm :

— Yâ Rasûlallah! Yahûdîler insanı hayretde bırakacak sûretde yalan söyleyen, asılsız isnâd ve iftirâlarda bulunan, hakarız bir mîlettir. Eğer siz beni onlardan sor-mazdan önce benim muslîman olduğumu duyub öğrenirlerse muhakkak onlar yanınızda bana iftirâlarda bulunurlar dedi. Bunu müteâkib dedi ki : Rasûlullah'ın huzûruna bir

gezen hiçbir canlı kimse için «bu cennettedir» derken işitmedim. Ancak Abdullah ibn Selâm müstesnâdır ¹⁰⁴.

١٤٨ - (٢٤٨٤) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْقَتَرِيُّ . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَوْنٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ عُبَادٍ قَالَ : كُنْتُ بِالْمَدِينَةِ فِي نَاسٍ . فِيهِمْ بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ . فَجَاءَ رَجُلٌ فِي وَجْهِهِ أَنْزُ مِنْ خُسْتُوعٍ . فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ . هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ . فَصَلَّى رَكَتَيْنِ يَتَجَوَّزُ فِيهِمَا . ثُمَّ خَرَجَ فَأَتَيْتُهُ . فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ . وَدَخَلْتُ . فَتَحَدَّثْنَا . فَأَمَّا اسْتَأْنَسَ قُلْتُ لَهُ : إِنْكَ لَمَّا دَخَلْتَ قَبْلُ ، قَالَ رَجُلٌ كَذَا وَكَذَا . قَالَ : سُبْحَانَ اللَّهِ ! مَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يَقُولَ مَا لَا يَعْلَمُ . وَسَأَعْتَمِدُ لِمَ ذَلِكَ ؟ رَأَيْتُ رُؤْيَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَصَصْتُهَا عَلَيْهِ . رَأَيْتُنِي فِي رَوْضَةٍ - ذَكَرَ سَمَتَهَا وَعُشْبَتَهَا وَخَضِرَتَهَا - وَوَسَطَ الرَّوْضَةِ عَمُودٌ مِنْ حَدِيدٍ . أَسْفَلُهُ فِي الْأَرْضِ وَأَعْلَاهُ فِي السَّمَاءِ . فِي أَعْلَاهُ عُرْوَةٌ . فَمِيلَ لِي : ارْتَقِ . فَقُلْتُ لَهُ : لَا أَسْتَطِيعُ . فَجَاءَنِي مِنْصَفٌ (قَالَ ابْنُ عَوْنٍ : وَالْمِنْصَفُ الْخَلَامُ) فَقَالَ يَتِيَابِي مِنْ خَلْتِي . - وَصَفَ أَنَّهُ رَفَعَهُ مِنْ خَلْفِهِ يَدِيهِ -

zümresi geldi. Abdullah da evin gizli bir tarafına çekiliverdi. Şimdi Rasûlullah Yahûdîlere :

— Aranızdaki Abdullah ibn Selâm nasıl adamdır? diye sordu. Yahûdîler :

— O, bizim en yüksek bir âlimimizdir. Bu derece yüksek bir âlimimizin de oğludur. İbn Selâm bizim en hayırlımızdır ve en hayırlı bir âlimimizin de oğludur dediler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Abdullah musliman oldu ise ne dersiniz? (Siz de musliman olur musunuz?) diye sordu. Yahûdîler :

— Böyle şeyden onu Allâh korusun! diye karşıldılar. Bunun üzerine Abdullah yahûdîlere karşı çıktı ve :

— EŞHEDÜ EN LÂ İLÂHE İLLALLÂH, VE EŞHEDÜ ENNE MUHAMMEDEN RASÛLULLAH = Bilirim, bildiririm ki Allah'dan başka yoktur tapacak. Yine bilirim, bildiririm ki Allâh'ın elçisidir Muhammed dedi. Bu defa da Yahûdîler :

— O, bizim şerifimizdir, şerifimizin de oğludur demeye başladılar. Ve ibn Selâm hakkında türlü iftirâlarda bulundular. (Bu çelişmeli şehâdet üzerine Rasûlullah :

— Birinci şehâdetiniz bize kâfidir, ikincisi ise lüzûmsuzdur buyurdu.) — Buhârî enbiyâ, bâbu halkı Âdem., bâbu kavlihi Teâlâ : Ve iz kale Rabbuke ilâ-melâiketü inni câilun fî'l-ardi hâlfü., IV. 266 .133. —

Rivâyete göre Hz. Umer, Yahûdîlikden musliman olan Abdullah ibn Selâm'a. «o kendilerine itâb verdiğimiz uarnetlerin âlimleri onu (o peygamberi) oğullarını tanıy gibi tanırılar, böyle iken içlerinden bir takımı hakkı bile bile ketmederler» (el-Bakara : 146) âyetinde bahsedilen bilginin ne olduğunu sormuş. O, cevâben : Yâ Umer, Ben peygamberinizi gördüğüm zaman oğlumu tanıdığımından ziyâde tanıdım. Çünkü oğlumda anası ihânet etmiş ise şüphem olabilir, fakat peygamber hakkında zerrece şüphem yoktur. Onun vasıfları, Tevrât'da zikredilenlerin aynı ve tamâmıdır demiştir.

104. Sa'd ibn Ebi Vakkas 55 târihinde vefât ettiğine göre, Abdullah ibn Selâm hakkındaki bu ihbârı zamanında cennetle müjdeli on kişinin kendisinden başkaları vefât etmiş bulunuyordu. Yalnız kendisi hayâtta idi. Kendisi için de nefis tezkiyesini doğru bulmuyordu. Bu hadis Abdullah ibn Selâm'ın yüksek bir menkâbesini bildirmektedir.

فَرَقِيتُ حَتَّى كُنْتُ فِي أَهْلِ الْعَمُودِ . فَأَخَذْتُ بِالْعُرْوَةِ . فَقِيلَ لِي : اسْتَنْتَيْتُكَ .
فَلَقَدْ اسْتَنْتَيْتُكَ وَإِنِّي بَدِئْتُ . فَقَصَصْتُهَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : تِلْكَ الرُّوْحَةُ الْإِسْلَامُ . وَذَلِكَ
الْعَمُودُ عَمُودُ الْإِسْلَامِ . وَتِلْكَ الْعُرْوَةُ مُرْوَةُ الْوُثْقَى . وَأَنْتَ عَلَى الْإِسْلَامِ حَتَّى تَمُوتَ .
قَالَ : وَالرَّجُلُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ .

148 — (2484) : Kays ibn Ubâd dedi ki : Ben Medîne'de bir takım insanların arasında bulunuyordum. Bünların içinde Peygamberin bazı sahâbîleri de vardı. Derken yüzünde huşû'dan bir eser bulunan birisi geldi. Cemâatden biri : İşte bu cennet ehlinden bir kimsedir, işte bu cennet ehlinden bir kimsedir dedi. O zât, içlerinde uzatma yapmadan hafifce iki rek'at namâz kıldı, sonra dışarıya çıktı. Ben de onu ta'kib etdim. O kendi evine girdi ben de girdim. Bir süre konuştuk. Nihâyet bana ünsiyet peydâ edince ona : Sen bundan evvel insanların yanına girdiğin zaman bir kimse senin hakkında böyle böyle sözler söyledi dedim. Abdullah ibn Selâm şöyle dedi : SUBHANALLÂH! Hiç bir kimseye bilemeyeceği şeyi söylemesi lâayık olmaz. Bu niçindir? Ben sana söyleyeceğim : Ben Rasûlullah (S) zamanında bir ru'yâ gördüm ve onu Rasûlullah'a arz etdim. Şöyle ki : Ru'yâmda ben kendimi bir bahçe içinde gördüm. — Abdullah, o bahçenin genişliğini, otlarını ve yeşilliklerini zikretti — Ve o bahçenin ortasında demirden bir direk vardı. Bu direğin alt tarafı yerde, yukarısı gökde idi. Yukarısında da tutunacak bir kulb. bir çenber vardı. Bana :

— Haydi bu direğe çık denildi. Ben :

— Muktedir olamam dedim. Bunun üzerine yanıma bir hizmetçi geldi. (Râvî Abdullah ibn Avn : Mınsaf, hizmetçi demektir dedi). Ve arkamdan elbisemi tutub yukarı kaldırdı. — Abdullah ibn Selâm, onun kendisini arkasından kaldırışını eliyle ta'rîf etmiştir — Bunun üzerine ben direğin tâ tepesinde oluncaya kadar çıktım ve kulpu yakaladım. Bana :

— Halkayı iyi tut, bırakma diye tenbîh edildi. Andolsun ki ben direğin kulpu elimde olarak uyandım ve bu ru'yâmı Rasûlullah'a arz etdim. Peygamber (ta'bir ederek) : «Ördüğün bu bahçe İslâm Dînidir. O direk de İslâm Dîninin direği (olan tevhið)» dir. O kulb da çok sağlam olan (iymân kulpu URVETU'L-VUSKA) dır¹⁰⁵. Sen ölünceye kadar İslâm Dîni üzerinde yaşıyacaksın» buyurdu.

Râvî : İçeriye gelen huşû'lu adam Abdullah ibn Selâm'dı dedi.

105. Hadisin bu fıkrası şu âyetin muhtevâsına işâret etmektedir : «...Hakikat iymân ile küfr apaçık meydana çıkmıştır. Artık her kim argıları tanımayıp da Allah'a iymân ederse, o muhakkak ki kopman olmayan en sağlam kulpa yapışmıştır...» (el-Bakara: 256).

١٤٩ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبَّادٍ بْنِ جَبَلَةَ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ . حَدَّثَنَا حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ . حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ . قَالَ : قَالَ قَيْسُ بْنُ عَبَّادٍ : كُنْتُ فِي حَلَقَةٍ فِيهَا سَمْعُدُ بْنُ مَالِكٍ وَابْنُ عُمر . وَرَّعَبُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ . فَقَالُوا : هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَقُمْتُ فَقُلْتُ لَهُ : إِنَّهُمْ قَالُوا كَذَبًا وَكُذَّابًا . قَالَ : سُبْحَانَ اللَّهِ ! مَا كَانَ يَنْبَغِي لَهُمْ أَنْ يَقُولُوا مَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ . إِنَّمَا رَأَيْتُ سَكَانَ عَمُودًا وَضِعَ فِي رَوْصَةِ خَضْرَاءَ . فَتُصِيبُ فِيهَا . وَفِي رَأْسِهَا عُرْوَةٌ . وَفِي أَسْفَلِهَا مِنْصَفٌ . وَالْمِنْصَفُ الْوَصِيفُ . فَيَقِيلُ لِي : اِرْقَهُ . فَرَقِيتُ حَتَّى أَخَذْتُ بِالْعُرْوَةِ . فَقَصَصْتُهَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « يَمُوتُ عَبْدُ اللَّهِ وَهُوَ آخِذٌ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى » .

149 — () : Muhammed ibn Sirin dedi ki : Kays ibn Abbâd şöyle dedi : Ben bir halkada bulundum ki orada Sa'd ibn Mâlik ile İbn Umer de vardı. Derken Abdullah ibn Selâm uğradı. Oradakiler : Bu, cennet ehlinden olan bir adamdır dediler. Ben kalktım ve ona :

— Buradakiler senin hakkında şunu, şunu söylediler dedim. Abdullah ibn Selâm :

— Subhânallâh! Onlara hakkında kendileri için bir ilim mevcûd olmayan bir sözü söylemeleri uygun olmaz. Ben sâdece şöyle bir ru'yâ görmüşdüm : Sanki yemyeşil bir bahçenin içine konulmuş bir sırık vardı. Bu sırık orada dikilmişdi. Bu sırığın başında da bir kulp vardı. Bu sırığın aşağısında da bir mînsaf vardı — mînsaf, vasîf yani hizmetçi demektir — bana :

— Bu sırığa çık denildi. Ben çıktım ve hatta tepedeki kulpu elime aldım. Nihâyet bu ru'yâmı Rasûlullah'a arz etdim. Rasûlullah (S) :

— Abdullah bu en sağlam kulpu tutmuş olarak vefât eder buyurdu.

١٥٠ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَاسْتَحَقُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ) . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُسْهِرٍ ، عَنْ خَرِشَةَ بْنِ الْحَرْثِ . قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا فِي حَلَقَةٍ فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ . قَالَ وَفِيهَا شَيْخٌ حَسَنُ الْهَيْئَةِ . وَهُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ . قَالَ فَجَعَلَ يُحَدِّثُهُمْ حَدِيثًا حَسَنًا . قَالَ فَلَمَّا قَامَ قَالَ الْقَوْمُ : مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا . قَالَ فَقُلْتُ : وَاللَّهِ ! لَا أَبْسُتُهُ فَلَا أَعْلَمَنَّ مَكَانَ بَيْتِهِ . قَالَ فَتَبِعْتُهُ . فَأَنْطَلَقَ حَتَّى كَادَ أَنْ يَخْرُجَ مِنَ الْمَدِينَةِ . ثُمَّ دَخَلَ مَنْزِلَهُ . قَالَ فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَيْهِ فَأَذِنَ لِي . فَقَالَ : مَا حَاجْتُكَ يَا ابْنَ أَخِي ! قَالَ فَقُلْتُ لَهُ : سَمِعْتُ الْقَوْمَ يَقُولُونَ لَكَ : لَمَّا أُمِتَ : مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا . فَأَعْجَبَنِي أَنْ أَكُونَ مَعَكَ . قَالَ :

الله أعلم بأهل الجنة . وسأحدثك مع قالوا ذاك . إلى بينما أنا قائم ، إذ أتاني رجل فقال لي : قم . فأخذ يدي فأطلقت منه . قال فإذا أنا بمحوذ . فن شمال . قال فأخذت لأخذ فيها . فقال لي لا تأخذ فيها فإنها طرُق أصحاب الشمال . قال فإذا جواد منهمج على يميني . فقال لي : خذ ههنا . فأنتي بي جبلا . فقال لي : اصعد . قال فجعلت إذا أردت أن أصعد خررت على استي . قال حتى فعلت ذلك مرارا . قال ثم انطلق بي حتى أتني في محودا . رأسه في السماء وأسفله في الأرض . في أعلاه حلقة . فقال لي : اصعد فوق هذا . قال قلت : كيف أصعد هذا ؟ ورأسه في السماء . قال فأخذ يدي فزجل بي . قال فإذا أنا متعلق بالحلقة . قال ثم ضرب العمود فخر . قال وبقيت متعلقا بالحلقة حتى أصبحت . قال فأثبت النبي ﷺ فقصصتها عليه . فقال : « أما الطرُق التي رأيت عن يسارك فهي طرُق أصحاب الشمال . قال وأما الطرُق التي رأيت عن يمينك فهي طرُق أصحاب اليمين . وأما الجبل فهو منزل الشهداء . ولن تناله . وأما العمود فهو عمود الإسلام . وأما المروة فهي عروة الإسلام . ولن تزال متمسكا بها حتى تموت » .

150 — () : Hareşetu'bnu'l-Hurr şöyle dedi : Ben bir defa Medîne mescidindeki bir halkada oturuyordum. Orada güzel hey'etli bir şeyh de vardı ki o Abdullah ibn Selâm idi. Abdullah ibn Selâm oradakilerle güzel bir söz konuşmaya başladı. O kalktığı zaman oradaki cemâat :

— Cennet ehlinde birine bakması her kimi sevindirecekse işte şu adama baksın dediler. Ben kendi kendime : Vallâhi, muhakkak bu zâtın arkasınca gideceğim ve onun evinin yerini muhakkak sûretde öğreneceğim dedim. Müteâkiben onun arkasından gitdim. O gitdi, nihâyet nerede ise Medîne'den dışarı çıkması yaklaştı. Sonra evine girdi. Ben de yanına girmek üzere izin istedim. Bana izin verdi ve :

— İhtiyâcın nedir? ey kardeş oğlu! diye sordu. Ben de ona :

— Ben o cemâatden işitdim ki, sen oradan kalktığın zaman onlar senin için : Cennet ehlinde birisine bakması her kimi sevindirecek işte şu adama baksın, diyorlardı. Bunun için senin maiyyetinde olmaklığım beni çok memnûn etdi dedim. Abdullah ibn Selâm :

— Cennet ehlini ancak Allah bilir. Onların neden bunu söylemiş olduklarını ben sana söyleyeceğim : Ben uyuduğum bir sırada ru'yâmda birdenbire benim yanıma bir adam geldi ve bana :

— Kalk! diye emretti. Akıbinde elimden tutarak beni beraberinde götürdü. Giderken sol tarafımda bir çok geniş caddeler gördüm ve onlara gitmek için davrandım. Yanımdaki adam bana :

— O yolları tutma. Çünkü onlar solcuların yollarıdır dedi. Bu sefer de sağ tarafımda apaçık, dümdüz, dosdoğru bir takım geniş caddeler gördüm. O zât bana :

— İşte bu sağ tarafı tut dedi. Nihâyet beni bir dağa getirdi ve : Yüksçe çık dedi. Ben çıkmak istedikçe kıcımın üstüne düşmeğe başladım. Hatta bu çıkma teşebbüsümü birçok kerreler yaptım. Sonra o zât beni bir direğin yanına kadar götürdü. Bu direğin başı semâda, aşağısı da yerde bulunuyordu. Tepesinde de bir halka vardı. O zât bana :

— Şu direğin üstüne çık dedi. Ben :

— Başı gökde iken ben bu direğin üstüne nasıl çıkarım? dedim. O zât benim elimden tuttu da beni yukarıya doğru fırlatıverdi. Bir de bakdım ki ben tepedeki halkaya yapışmış haldeyim. Sonra o zât direğe bir vuruş vurdu ve direk yere düştü. Ben de sabaha girinceye kadar halkaya yapışmış olarak kaldım. Mûteâkiben Peygamber'e gelib bu ru'yâmı kendisine arz etdim. Rasûlullah (S ta'bir ederek) şöyle buyurdu : «Sol tarafında görmüş olduğun yollara gelince onlar SOLCULARIN YOLLARIDIR. Sağ tarafında görmüş olduğun yollara gelince onlar da SAĞCILARIN YOLLARIDIR¹⁰⁶. Dağa gelince o ,şehidlerin menzilidir. Sen ona asla nâil olamayacaksın. Direğe gelince o, İslâm'ın (tevhid) direğidir. Kulp da İslâm'ın (iymân) kulpudur. Sen ölünceye kadar o kulpa yapışmakda devâm edeceksin».

(۳۴) باب فضائل مساه بن ثابت ، رضى الله عنه

١٥١ - (٢٤٨٥) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . كُلُّهُمْ عَنْ سُفْيَانَ . قَالَ عَمْرُو : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَهُوَ يُنْشِدُ الشَّعْرَ فِي الْمَسْجِدِ . فَلَحَظَ إِلَيْهِ . فَقَالَ : قَدْ كُنْتُ أَنْشِدُ ، وَفِيهِ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْكَ . ثُمَّ انْفَتَ إِلَى أَبِي هُرَيْرَةَ . فَقَالَ : أَنْشِدْكَ اللَّهَ ! أَسَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « أَجِبْ عَنِّي . اللَّهُمَّ ! أَيْدُهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ » ؟ قَالَ : اللَّهُمَّ ! نَعَمْ .

(.) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعُمَرُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ حَبَّانَ قَالَ ، فِي حَلَقَةٍ فِيهِمْ أَبُو هُرَيْرَةَ : أَنْشِدْكَ اللَّهَ ! يَا أَبَا هُرَيْرَةَ ! أَسَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ . قَدْ كَرَّ مِثْلُهُ .

106. Kur'an-ı Kerim'in el-Vâkıa sûresi âyetlerinde SAĞCILAR ile SOLCULAR'ın âhiret-deki durumları gâyet bellî bir üslûbla tasvîr edilmektedir.

(34) HASSÂN İBN SÂBİT (R) İN FAZİLETİLERİNDEN BİR BÂB 107

151 — (2485) : Sufyân ibn Uyeyne, Zuhri'den, o da Saîd ibn Museyyeb'den, o da Ebû Hureyre (R) den şöyle tahdîs etdi : Bir kerre Hassân ibn Sâbit mescidde şiir inşâd ederken Umer, Hassân'ın yanına uğradı ve ona göz kuyruğu ile dik dik bakdı. Bunun üzerine Hassân : Ben bu mescidde senden daha hayırlı olan zâtı hâzır iken de şiir inşâd ederdim dedi. Sonra Hassân Ebû Hureyre'ye dönerek : Allah aşkına sana

107. Peygamber'in Şâiri unvanı ile meşhûr olan Hassân ibn Sâbit ibn Munzir ibn Harâm, Ensâr'ın Hazrec kolundan olup İslâm'da da câhiliyetde de akranı arasında en ziyâde temâyüz eden büyük şâirlerdendir. Peygamber'in medhine, kâfirlerin hicvine dâir kasîdeleri ve şiirleri meşhûrdur. Garîbdir ki kendisi, babası, dedesi ve dedesinin babası hep yüz yirmişer sene yaşamışlardır.

Hız. Âişe'den rivâyete göre Rasûlullah Hassân için mescidde bir minber kurdurub, Hassân da o minberin üstüne çıkub kâfirleri hicvederdi. Hassân'ın şiirlerinin en ziyâde bedî'i mevkii olanları câhiliyet devrine ve hicve dâir olanlarıdır. İslâmiyet hicvi ve zemmi de ahlâkî kayd altına alınca, Hassân'ın şiirleri de eski parlaklığını kısmen gaybetmiştir.

HASSÂN İBN SÂBİT'İN HAYATI

Hassân ibn Sâbit, Peygamber'in şâiri olup onu düşmanlarının hücumlarına karşı şiirleri ile müdâfaa etmesi dolayısıyla bütün müslimanlar arasında fevkalâde bir şöhet ve hürmete mazhar olmuştur. Arabların en büyük şâirlerindendir. Doğum târihi kendi ifâdesine göre Peygamber'in doğumundan yedi sekiz sene evvel olmak lâzım gelir. Çünkü kendisi henüz yedi-sekiz yaşlarında küçük bir çocuk iken bir gün Yesrib (Medîne) de bir Yahûdînin beklenmekte olan hak Peygamber'in doğduğunu haber verdiğini duymuş idi. Babası Sâbit de şâir olup kabîlesinin reislerinden biri idi.

Hassân'ın hayâtı hep Yesrib'de geçmiyordu. O, bir sene memleketinde kalır, ertesi sene Gassânîlerin sarayına giderdi. Orada Nâbiğa ve diğer büyük şâirlerle buluşub şiirler söylemiştir. Hassân Ukaz'daki şiir yarışlarına da iştirâk etmiş, bunlardan biri Nâbiğa ez-Zübyânî'nin hakemliğinde yapılmışdı. Bu yarışda A'sâ birinci, Hansâ ikinci, Hassân üçüncü seçilmiş; Hassân buna i'tirâz etmişdi.

Nihâyet Hassân hicreti müteâkib altmış yaşlarında İslâmiyeti kabûl etmiştir. Hassân'ın bundan sonraki hayâtı tamâmiyle Peygamber'in yanında geçti. Fakat çok korkak olduğu için hiçbir muhârebeye iştirâk etmemişdir. Hatta Handek muhârebesinde kadın ve çocuklarla beraber kendi hisârında kalmışdı. Bununla beraber şâir olarak Peygamber'e ve İslâmiyete hizmeti fevkalâde mühimdir. Kureyşlilerden Abdullah ibn Zîbârâ, Ebû Sufyân ibn Hâris, Amr ibn Âs gibi şâirler Peygamberi hicvediyorlardı. Ona karşı evvelâ Ali'nin cevâb vermesi düştürülmüş ise de Peygamber ona müsâade etmedi. Sonra Hassân cevâb vermeğe tâlib oldu. Peygamber yine tereddüd ediyordu. Çünkü hicvedilecek şahısların hepsi ke'ris'nin yakın veya uzak akrabaları idi. Hassân ona, kendisini yağdan kıl çeker gibi onlardan ayıracağını söyledi. Peygamber buna rağmen Ebû Bekr'le konuşub hicvedeceği kimselerin neseblerini öğrenmesini, kimleri ne sûretle hicvedeceğini sormasını emretti. Hassân bunları öğrendikten sonra Kureyşlileri hicvetmeğe başladı. Hassân'ın şiirleri çok te'sirli olmuştur.

Hız. Âişe'ye iftirâ hâdisesine adı karışdı. Bu ithâmı açıktan açığa söylemiş olan dört kişiden biri idi. en-Nûr : II'nci âyeti nâzil olup Âişe'nin suçsuz olduğu meydana çıkınca, bazı rivâyetlere göre Hassân'a da kırbağ cezası verilmişdi. Sonra Hassân Âişe'nin medhi için yazdığı bir şiir ile onun teveccühünü hayatının sonuna kadar kazandı.

Hassân'ın en mühim muvaffakiyetlerinden biri de, müslimanların elindeki esirleri kurtarmaya gelmiş olan Benû Temimlerin sefâret bey'etine karşı (9=630) İslâmiyetin yüzünü ağartması ve onların İslâmı kabûl etmelerine âmil olmasıdır. Çünkü bu

sorardım. Sen Rasûlullah'ın Hassân'a : «Haydi sen de benim tarafımdan (müşriklere) cevâb ver!» dediğini ve : «Yâ Allâh! Onu (yâni Hassânı) Rûhu'l-Kuds ile te'yîd buyur» diye duâ ettiğini işitdin mi? dedi. O da : Yâ Allâh! (Şâhid ol) evet işittim diye tasdik etdi.

() : Burada Ma'mer, Zuhri'den, o da İbn Museyyeb'den, aralarında Ebû Hureyre de bulunan bir halka içinde Hassân ona hitâben : Yâ Ebâ Hureyre! Sen Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işitdin mi? dediğini yukardaki hadîs gibi haber vermiştir.

١٥٢ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ . أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ حَسَّانَ بْنَ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيَّ يَسْتَشْهِدُ أَبَاهُ رِرَّةَ : أَنَشْدُكَ اللَّهَ ! هَلْ سَمِعْتَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « يَا حَسَّانُ ! أَجِبْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . اللَّهُمَّ ! أَبْنِ لَهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ » . قَالَ أَبُو مُرَيْرَةَ : نَعَمْ .

152 — () : Ebû Seleme ibn Abdirrahmân haber verdi ki, kendisi Hassân ibn Sâbit el-Ensârî'den işitmiştir. Hassân, (mescidde şiir inşâdının cevâzı husûsunda) Ebû Hureyre'yi şahid tutarak :

— Allah aşkına söyle! Rasûlullah (S) ın : «Yâ Hassân! Rasûlullah'dan yana (Kureyş kâfirlerine) cevâb ver! Allâhım! Onu (ya'nî Hassân'ı) Rûhu'l-Kuds ile te'yîd et» dediğini işitdin mi? dedi. Ebû Hureyre de :

— Evet işitdim diye cevâb verdi.

hey'et aynı zamanda Peygamber'le boy ölçüşmek için hatib ve şâirleri ile birlikte gelmişlerdi. Hatiblerden sonra Zibrikan ibn Bedr kalkıp kabilesinin medhinde bir şiir okuyunca Peygamber Hassân'ı çağırtmış ve onlara cevâb vermesini söylemiş idi. Hassân gayet güzel cevâblar verdi. Sonunda Temimiler mağlûbiyete râzıy olduktan başka islâmiyeti de kabûl etdiler.

Umer'in halîfeliği (13-23=634-644) sırasında gözleri zayıflamış fakat kendi bundan pek üzülmemişdir. Bu münâsebetle söylediği iki beyitte gözlerinden nûrun alınmasına mukabil kalbi ile dilinde nûr bulunduğunu teessür alâmeti göstermeden söyler. Büyük fetihlerin başladığı o zaman, Arabistan'da edebiyatın tamâmıyle denecek kadar gözden düştüğü bir devirdi. Halkın rûhu fetihlerin heyecanı ile dolu idi. Dü-rüst ve sert karakterli Umer şâirlerin boş sözlerine o kadar ehemmiyet vermiyordu. Hassân bu vaziyette tabii olarak eski ehemmiyetini kaybetmiştir. Umer bir gün onu Peygamber'in mescidinde şiir okurken görmüş ve oradan kovmak istemiş, Hassân da : Burada senden daha hayırlı kimse (Peygamber) bulunurken ben şiir okumuşdum, cevâbını verince Umer susub oradan uzaklaşmıştır.

Hassân'ın ismi, Usmân'ın hilâfetinin (23-35=644-656) son zamanlarında zikredilmektedir. Usmân öldürülünce ihtiyâr olmasına rağmen ona diğer halîfelerden fazla mersiye söyledi. Ali halîfe olduğu vakit ona bey'at etmemiş çok mahdûd Ensâr'dan biri Hassân idi. Medîne'yi bırakıp Şâm'a Muâviye'nin yanına giderek tekrar Medîne'ye döndü. Artık yüz yirmi yaşına yaklaşan şâir tuttuğu fırkanın galebesini görüb Muâviyenin halîfeliğinin (41-60=661-680) son zamanlarında öldü. Hassân'ın yazdığı şiirler bir divan hâlinde toplanmış bulunmaktadır (İslâm Ansiklopedisi, V, 343-347).

١٥٣ - (٢٤٨٦) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيِّ (وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ) قَالَ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لِحَسَّانِ بْنِ ثَابِتٍ « اذْجُؤْهُمْ ، أَوْ هَاجِجِهِمْ ، وَجِبْرِيلُ مَعَكَ » .

(...) حَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ . كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ؛ مِثْلُهُ .

153 — (2486) : Adıyy (ibn Sâbit) dedi ki : Ben Berâ' ibn Âzbi (R) den şöyle dediğini işitdim : Ben Rasûlullah (S) dan işitdim, Hassân ibn Sâbit'e : «Sen de müşrikleri hicvedib kötüle. Yahut onların hicivlerine mukabelede bulun. Cibrîl de seninle beraberdir» buyuruyordu ¹⁰⁸.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de hep Şu'be'den bu isnâd ile yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

١٥٤ - (٢٤٨٧) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ حَسَّانَ بْنَ ثَابِتٍ كَانَ يَمُنُّ كَثْرَ عَلَى عَائِشَةَ . فَسَبَّتْهُ . فَقَالَتْ . يَا ابْنَ أَخِي ادْعُهُ . فَإِنَّهُ كَانَ يَنَافِعُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

() حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ هِشَامٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

154 — (2487) : Ebû Usâme, Hişâm'dan, o da babası Urve'-

108. Arablar güzel söze ibtilâ derecesinde düşkün olduklarından bir kabilede iyi bir şâir yetişmesi, o kabîle için en büyük kuvvet sebeplerindendi. Bir kabileyi diğer kabîleler arasında menfûr bir hâle koyub zaîf düşürmek için de en mühim silâh hicv idi. Şâirlerin medihleri, iftihâr sebeplerini dile getirmeleri de kendi kabîleleri ile müttefikleri ve sevgilileri için şevket ve kudret vâsıtaları sayılırdı. Bu şiir yarış ve okuyuşları o devirde zamanımızın propagandaları kadar siyâsi ehemmiyeti hâizdi. Peygamber Medîne'ye hicret ettikten sonra Mekke'nin Abdullah ibn Zîbâ'râ, Amr ibn Âs, Ebû Sufyân ibn Harb ve Darar ibn Hattâb gibi bütün müşrik şâirleri gerek Peygamberin kendisini, gerek İslâm dinini tezyîf için bir sürü kasideler düzmeğe başlamışlardı. Bunun üzerine Ensâr'ın Kâ'b ibn Mâlik, Abdullah ibn Revâha ve bilhassa Hassân ibn Sâbit gibi ateşli şâirleri gayrete gelerek Peygamber'den aldıkları müsâade ile Kureysî ve onların şirk, küfür ve dalâletlerini kötöleyen kasideler düzmüşlerdir. Bu iki taraflı şiir harbi her iki tarafın efkârı umûmiyesini asıl harbe hazırlamışdır. Bu şiir harbi Bedr muhârebesine kadar en harâretli bir devrini yaşamışdır. Peygamber Hassân'ı Kureys şâirlerine karşı mukabeleye teşvik ederek : «Hassân, Rasûlullah nâmına islâmı müdâfaa için güzel kokulu nefesini sarf ettikçe Cibrâil onunla beraberdir» demişdir. Şiir yarışının en ziyâde ateşlendiği günlerde : «Yâ Allâh! Hassânı Rûhu'l-Kuds ile kuvvettendir» diye duâ etmişdir.

den şöyle tahdîs etdi : Hassân ibn Sâbit, Âişe aleyhine çok söz söyleyenlerden idi. Bundan dolayı ben Âişe'nin yanında ona sövdüm. Bunun üzerine Âişe : Ey kız kardeşimin oğlu! Onu bırak. Çünkü Rasûlullah (S) dan yana müdâfaa ederdi dedi.

() Bu hadîsi bize Usmân ibn Ebi Şeybe tahdîs etdi. Bize Abdetu, Hişâm'dan bu isnâdla tahdis etdi.

١٥٥ - (٢٤٨٨) حَدَّثَنِي يَشْرُبُ بْنُ خَالِدٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ سُلَيْمَانَ ، عَنْ أَبِي الضُّحَى ، عَنْ مَسْرُوقٍ . قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ وَعِنْدَهَا حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ يُنْشِدُهَا شِعْرًا . يُشَبِّبُ بِأَيَّاتِ لَهُ . فَقَالَ :

حَصَانُ رَزَانُ مَا تُزَنُّ بِرِيَّةٍ وَأَنْصَبِحُ غَرَّتِي مِنْ لُحُومِ الْغَوَافِلِ
فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ : لَيْسَ لَكَ لَسْتُ كَذَلِكَ . قَالَ مَسْرُوقٌ فَقُلْتُ لَهَا : لِمَ تَأْذِنِينَ لَهُ أَنْ يَدْخُلَ عَلَيْكَ ؟
وَقَدْ قَالَ اللَّهُ : وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ [١١/٢٤] . فَقَالَتْ : فَأَيُّ عَذَابٍ أَشَدُّ مِنَ
الْمَمَى ؟ إِنَّهُ كَانَ يُنَافِعُ ، أَوْ يُهَاجِي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ الْأَثَنِيِّ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ . وَنَالَ قَالَتْ : كَانَ
يُنَبِّئُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَلَمْ يَذْكُرْ : حَصَانُ رَزَانُ .

155 — (2488) : Mesrûk şöyle dedi : Ben Âişe'nin huzûruna girdim. Onun yanında Hassân ibn Sâbit vardı. Hassân Âişe'ye bir şiir inşâd ediyordu. O şiirin beyitleri ile de Âişe'nin iyiliklerini dile getiriyor, şöyle diyordu :

Hasânun, rezânun mâ tuzennu bi-ribetin
Ve tusbihu ğarsâ min luhûmi'l-ğavâfili

= Muhassandır, iffetlidir, kâmil akıllıdır, hiç bir şüphe ve töhmet ile ittihâm edilmemiştir. O ğâfil kadınların etlerinden (yemeyib) aç olarak sabahlar (yani o insanlara gıybet etmez. Çünkü o onları gıybet etseydi, onların etlerinden doyardı).

Bu sözler üzerine Âişe Hassân'a karşı : Lâkin sen böyle değilsin yâ Hassân! dedi.

Mesrûk dedi ki : Ben Âişe'ye :

— Sen Hassân'a huzûruna girmeye niçin izin veriyorsun? Halbuki Allah : «...Onlardan herkese kazandığı günâh vardır, büyüğünü üzerine alan ona da büyük bir azâb vardır...» (en-Nûr : 11) buyurmuşdur dedim. Âişe :

— Câhillikden daha şiddetli hangi azâb var ki? Şüphe yok ki o Rasûlullah (S) dan yana müdâfua eder, yahut muvriklerle hicivleşir, onları kötülerdi dedi.

() : Buradaki râvî de Şu'be'den bu isnâd içinde rivâyet etdi ve o; Âişe: Rasûlullah'ı müdâfua edordı dedi de «Hasânun, rezânun...» sözlerini zikretmedi dedi.

١٥٦ — (٢:٨٩) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ زَكْرِيَّا، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: قَالَ حَسَّانُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! ائْذَنْ لِي فِي أَبِي سُفْيَانَ. قَالَ «كَيْفَ يَقْرَأُ بَيْتِي مِنْهُ؟» قَالَ: وَاللَّهِ أَكْرَمَكَ! لَا سُلُوكَ مِنْهُمْ كَمَا نَسَلُ الشَّعْرَةَ مِنَ الْخَمِيرِ. فَقَالَ حَسَّانُ:

وَإِنْ سَنَامَ الْمَجْدِ مِنْ آلِ هَاشِمٍ بَنُو بِنْتِ خَزُومٍ. وَالَّذِ الْبَدُ
تَصِيدَتُهُ هَاهُنَا.

(...) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ. حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. قَالَتْ: اسْتَأْذَنَ حَسَّانُ بْنُ ثَابِتِ النَّبِيِّ ﷺ فِي هِجَاءِ الْمُشْرِكِينَ. وَلَمْ يَذْكُرْهُمْ: سُفْيَانَ. وَقَالَ بَدَلُ - الْخَمِيرِ - الْمَجِينِ.

156 — (2489) : Âişe (R) dedi ki : Hassân :

— Yâ Rasûlallah! Ebû Sufyân'a hicvedib kötülemek husûsunda bana izin ver dedi. Rasûlullah (S) :

— Benim ona olan soy yakınlığım nasıl olacak? diye sordu. Hassân da :

— Seni ikrâm eden Allâh'a yemin ederim ki ben senin soyunu (Hâşim oğullarını) Kureyş soyları arasından hamurdan kılın çekilmesi gibi muhakkak çeker çıkarırım dedi. Müteâkiben Hassân şu beytlerle devâm eden kasîdesini söyledi :

Ve inne senâme'l-mecdi min âli Hâşimin
Benû binti Mahzûmin ve vâlidu'ke'l-abdu
(Ve men veledet ebnâe zuhreten, minhumû
Kirâmun ve lem yakrub acâize'ke'l-mecdu).

= Muhakkak şeref yüksekliği Hâşim hânedanındandır. Mahzûm kızının oğullarıdır. Senin baban ise köledir. (Güzel ve asil oğlanlar doğuran ka-

dın kimdir ki, onların soyundan bir çok kerim insanlar vardır. Senin kocakarılarına ise şeref yaklaşmamıştır) 109

() : Hişâm ibn Urve yine bu isnâdda tahdîs etdi. Râvî burada Âişe'nin : Hassân ibn Sâbit müşrikleri hicvedib kötölemek husûsunda Peygamber'den izin istedi dediğini söyledi de Ebû Sufyân'ı zikretmedi. Bir de Hamîr yerine — aynı ma'nâyı ifâde eden — acîn kelimesini söyledi.

١٥٧ - (٢٤٩٠) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ بْنُ الْاَيْتِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي خَالِدُ ابْنُ يَزِيدَ . حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ اِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « اهْجُوا قَرَبْشًا . فَإِنَّهُ أَشَدُّ عَلَيْهَا مِنْ رَشْقٍ بِالنَّبْلِ » فَأَرْسَلَ إِلَى ابْنِ رَوَاحَةَ فَقَالَ « اهْجُهُمْ » فَهَجَاهُمْ فَلَمْ يُرْضَ . فَأَرْسَلَ إِلَى كَتَبِ بْنِ مَالِكٍ . ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى حَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ . فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ ، قَالَ حَسَّانُ : قَدْ آنَ لَكُمْ أَنْ تُرْسِلُوا إِلَى هَذَا الْأَسَدِ الضَّارِبِ بِذَنبِهِ .

ثُمَّ أَدْلَعَ لِسَانَهُ فَجَمَلَ بِحُرِّ كُهُ . فَقَالَ : وَالَّذِي بَشَّكَ بِالْحَقِّ ! لَأَفْرِقَنَّاهُمْ بِلِسَانِي قَرْنَى الْأَيْمِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَمْجَلْ . فَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ أَعْلَمُ قُرَيْشٍ بِأَنْسَابِهِا . وَإِنْ لِي فِيهِمْ نَسَبًا . حَتَّى يُلْخَصَّ لَكَ نَسَبِي » فَأَتَاهُ حَسَّانُ . ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَدْ لَخَصَّ لِي نَسَبَكَ . وَالَّذِي بَشَّكَ بِالْحَقِّ ! لَأَسْلُتَكَ مِنْهُمْ كَمَا تُسَلُّ الشَّعْرَةَ مِنَ الْعَجِينِ .

قَالَتْ عَائِشَةُ : فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لِحَسَّانٍ « إِنَّ رُوحَ الْقُدُسِ لَا يَزَالُ يُؤْيِدُكَ ، مَا نَافَحْتَ عَنِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ » .

109. Muslim, sâdece birinci beyti almışdı. Bu beytin ma'nâsı ikincisi ile tamâm olacağı için biz şerhden ikinci beyti de hilâl arasında olmak üzere ilâve etdik.

Mahzûm kızından murâd, Abdullah, Zubeyr ve Ebû Tâlib'in anası olan Fâtıma Bintu Amr ibn Âiz ibn Imrân ibn Mahzûm'dur. Kötölenen kimse de Ebû Sufyân ibn Hâris ibn Abdilmuttalibdir. Halbuki bu Peygamber'in amucası oğludur. Bu Ebû Sufyân o vakıtta Peygamber'e ve mu'minlere eziyet ediyordu. Kendisi sonradan musliman olmuş ve islâmı da güzel olmuştur.

«Güzel ve asil oğlanlar doğuran kadın» sözünden maksadı da Hamza ile Safiyye'nin annesi olan Hâle Bintu Vehb ibn Abdi Menâf'dır.

«Ve senin baban ise köledir» kavline gelince, bu Ebû Sufyân ibn Hâris'e bir sövmedir. Bunun ma'nâsı şudur: Bu Ebû Sufyân'ın babası olan Hâris ibn Abdilmuttalib'in anası, Sümeyye Bintu Mevheb'dir. Mevheb ise Abd Menâf'ın kölesidir. Ebû Sufyân ibn Hâris'in annesi de böyledir. İşte şâirin «senin kocakarılarına ise şeref yaklaşmamıştır» sözü ile maksadı bu kadınlardır (Nevevî).

وَقَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « هَجَاهُمْ حَسَانُ فَشَنَى وَاشْتَنَى » .
قَالَ حَسَانُ :

هَجَوْتُ مُحَمَّدًا فَأَجَبْتُ عَنْهُ وَعِنْدَ اللَّهِ فِي ذَلِكَ الْجَزَاءُ
هَجَوْتُ مُحَمَّدًا بَرًّا تَقِيًّا رَسُولَ اللَّهِ شَيْعَتُهُ الْوَقَاءُ
فَإِنْ أَبِي وَوَالِدُهُ وَعِرْضِي لِعِرْضِ مُحَمَّدٍ مِنْكُمْ وَقَاءُ

تَمَكَّلْتُ مُنْبِئِي إِنْ لَمْ تَرَوْعَا مُبِيرُ النِّقَمِ مِنْ كَفَنِي كَدَاءُ
يُبَارِيزُ الْأَعْنَةَ مُضْعِدَاتِ عَلَى أَكْثَافِهَا الْأَسَلُ الظَّمَاءُ
تَظَلُّ جِيَادُنَا مُتَمَطِّرَاتِ تُلَطِّمُهُنَّ بِالْخُمْرِ النَّسَاءُ
فَإِنْ أَعْرَضْتُمُو عَنَّا اغْتَمَرْنَا وَكَانَ الْفَتْحُ وَانْكَشَفَ الْغِيَاءُ

وَالْأَقَابِيرُوا لُصْرَابِ يَوْمِ يُرِثُ اللَّهُ فِيهِ مَنْ بَشَاءُ
وَقَالَ اللَّهُ : قَدْ أَرْسَلْتُ عَبْدًا يَقُولُ الْحَقَّ لَيْسَ بِهِ خِفَاءُ
وَقَالَ اللَّهُ : قَدْ يَسَّرْتُ جُنْدًا هُمْ الْأَنْصَارُ عُرْضَتُهَا الْفَقَاءُ
لَنَا فِي كُلِّ يَوْمٍ مِنْ مَمَدِّ سَيَّابِ أَوْ قِتَالِ أَوْ هِجَاءُ
فَمَنْ يَهْجُو رَسُولَ اللَّهِ مِنْكُمْ وَيَتَدَحُّهُ وَيَتَمَرُّهُ سَوَاءُ
وَجِبْرِيلُ رَسُولُ اللَّهِ فِيْنَا وَرُوحُ الْقُدُسِ لَيْسَ لَهُ كِفَاءُ

157 — (2490) : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) : «Kureyş'i hicvediniz. Çünkü hicvetmek, Kureyş üzerine oklar yağdırmaktan daha şiddetlidir» buyurdu. Müteâkiben Abdullah ibn Revâha'ya haber gönderib «onları hicvet» buyurdu. Abdullah ibn Revâha Kureyş'e hicv etdi fakat Peygamber'i hoşnûd edemedi. Sonra Peygamber Kâ'b ibn Mâlik'e (bu iş için) haberci saldı. Daha sonra da Hassân ibn Sâbit'e haberci gönderdi. Hassân (R) Rasûlullah'ın huzûruna girince : Artık öfkelendiği zaman kuyruğu ile iki yanını vuran şu aslana haber göndermenin zamanı gelmiştir dedi, sonra dilini ağzından dışarıya çıkarıp hareket ettirmeğe başladı. Bunu ta'kîben de : Seni hak ile peygamber gönderen Allâh'a yemin ederim ki ben onların ırzlarını dilimle muhakkak deri parçalar gibi parçalayacağım dedi. Bunun üzerine Rasûlul-

lah : «Acele etme. (Ebû Bekr'e git) çünkü Ebû Bekr, Kureyş soylarını daha iyi bilir. Şüphe yok ki benim nesebim de onların içindedir. Bunun için Ebû Bekr sana benim nesebimi onların arasından süzüb çıkarşın» buyurdu. Bunun üzerine Hassân Ebû Bekr'e gitdi. Sonra dönüb geldiğinde : Yâ Rasûlallah! Hakîkaten Ebû Bekr nesebiniz Hâşim oğullarını Kureyş'in yüz kızartan ayıplarından ayırmak için bana çok kıymetli bilgiler verdi. Seni hak ile gönderen Allah'a yemin ederim ki ben hiç şüphesiz senin soyunu Kureyş soyları arasından, hamurdan kıl çeker gibi muhakkak çeker çıkarırım dedi ¹¹⁰.

Âişe dedi ki : Ben Rasûlullah'dan işitdim Hassân'a hitâben : «Hiç şüphe yok ki sen Allah ve Rasûlu tarafından müdâfaa yaptığın müddetce Rûhu'l-Kuds seni te'yid etmekte devam edecektir» buyuruyordu.

Yine Âişe dedi ki : Ben Rasûlullah'dan işitdim : «Hassân müşrikle i hicvetti de hem islâm ve muslimanları müdâfaa edib şifâ verdi, hem de kendisi şifâlandı» buyuruyordu.

Hassân şu beytleri söyledi :

Hecevtu Muhammeden fe-ecebtu anhu
Ve inde'llâhi fî zâke'l-cezâu

Hecevtu Muhammeden berren takiyyen
Rasûlallahi şimetu'hu'l-vefâu

Fe inne ebî ve vâlidehû ve ırdî
Li-ırdî Muhammedin minkum vikâu

Sekiltu buneyyeti in lem terevhâ
Tusîru'n-Nak'a min kenefey kedâi

Yubârîne'l-einnete mus'idâtin
Alâ ektâfihe'l-eselu'z-zimâu

110. Hicretten sonra Mekke müşrikleri harbe başlamadan önce Rasûlullah'ı ve sahâbileri kötülemek sûretiyle şîr harbine başlamışlardı. Bunun üzerine Hassân da dilinin bütün kudret ve kabiliyeti ile islâmı ve peygamberi yüceltme, müşrikliği ve müşrikleri alçaltma vazifesini yani siyâsî propaganda vazifesini üzerine aldı. Yalnız Rasûlullah, kendisinin de Kureyş'den olduğunu ve meselâ Ebû Sufyân nesebi Abdulmuttalib'de birleşen amucası oğlu bulunduğunu düşünerek nasıl hiciv edileceğini anlamak istiyordu. Hassân bu endişeyi gidermek için : Yâ Rasûlallah! Ben şîrimle senin soyunu ve şahsiyetini hamurdan kıl çeker gibi Kureyş müşrikleri câmiâsından ustalıkla ayırırım dedi. Hassân, Neccâr oğullarından bir Medine'li olduğu için Kureyşin neseblerini ve meşhûr hâdiselerini o kadar bilemezdi. Bu husûsda çok yüksek bir bilgi sâhibi olan Ebû Bekr'den öğrenmesi tavsiye edildi. Bu müdâfaa esasları tesbit edildikten sonra Rasûlullah mescidde Hassân için bir minber kurdurdu. Hassân kasidelerini hazırladıkça bu minber üzerine çıkar inşâd ederdi. Bu kasidelerinde islâmı ve islâmları yükseltib, müşrikliği ve müşrikleri de rezil ederdi. İşte Hassân'ın inşâd ettiği bu şîirleri üzerine : Peygamber Hassân'ın fitrî kabiliyetini, edebî seci'lerini Cibrîl te'yid ediyor buyurmuşdur (İbnu'l-Esir, Üsdu'l-Gâbe).

**Tazallu cîyâdunâ mûtemettirâtın
Tulattunuhunne bi'l-humuri'n-nisâu**

**Fe in a'radtumû annâ'tamernâ
Ve kâne'l-fethu ve'n-keşefe'l-ğitâu**

**Ve illâ fasbirû li-dırâbi yevmin
Yuizzu'llâhu fihî men yeşâu**

**Ve kale'llâhu : Kad erseltu abden
Yekûlu'l-hakka leyse bihî hafâu**

**Ve kale'llâhu : Kad yessertu cunden
Humu'l-Ensâru urdetuha'l-likâu**

**Lenâ fi kulli yevmin min ma'addin
Sibâbun ev kîtâlun ev hicâu**

**Fe men yehcû Rasûlallâhi minkum
Ve yemdahuhû ve yansuruhû sevâu**

**Ve Cibrîlun Rasûlullâhi finâ
Ve Rûhu'l-Kudusi leyse lehû kifâu**

— Sen (ey Ebâ Sufyân) Muhammed'i hicvetdin. Ben de sana onun tarafından cevâb veriyorum. Bu işde benim mükâfatım senin de cezân Allah nezdindedir. Sen pâk, hanîf, ahlâkî vefâkarlık olan, Allâh'ın Resûlü Muhammed'i hicvetdin. Şu muhakkak ki babam, dedem ve bütün mevcûdiyetimle kendim, Muhammed'in şahsiyet ve şerefini sizden koruyacak bir kalkan ve siperdir. Mekke'nin yukarısındaki Kedâ dağının iki yanında, tozu dumanı biribirine katarak dolu dizgin koşarken omuzlarında bulunan kana susamış mızraklarla çıvma yarışı yapan atlarımızı görmezseniz, kızımı gaybetmişimdir (yani gaybetmiş olayım). Asıl atlarımız ter fışkırtarak sür'atle koşmakta devâm edecekler de onları kadınlar baş örtüleri ile karşılayıp vuracaklar. Eğer bizden yüz çevirirseniz, umremizi yaparız, nihâyet feth temâm olur, perde ortadan kalkar. Yok eğer karşı koyarsanız, artık vuruşma gününün çetin darbelerine sabredin ki Allah o günde dileyceğini azîz eyler. Allah : Bir kulu peygamber gönderdim ki o, ancak hâhs hakkı söyler. Onda hiçbir gizlilik de yokdur, buyurdu. Ve yine Allah : Bir ordu hazırladım ki onlar gerçek yardımcıları olan Ensâr'dır. Onların hedefleri de ancak (Rablerine) kavuşmaktır buyurdu. O peygambere her gün Ma'ad kabilesi tarafından bir sövme, yahut savaş tehdîdi, yahut hiciv gelir. Netice olarak sizden Allâh'ın Rasûlünü hicv edenle onu övüb yardım eden arasında hiçbir fark yokdur. Onların hepsi musâvîdir (yani ona zarar ve fayda dokunduramazlar). — Çünkü — Al-

lah'ın elçisi olan Cebrâîl, bizim içimizdedir. Rûhu'l-Kuds ise onun hiçbir dengi yoktur¹¹¹.

(۳۵) باب من فضائل أبي هريرة الدوسي، رضي الله عنه

۱۵۸ - (۲:۹۱) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّائِدُ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْيَمَامِيُّ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي كَبِيرٍ، يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ: كُنْتُ أَدْعُو أُمَّيَ إِلَى الْإِسْلَامِ وَنِيتِي مُشْرِكَةً . فَدَعَوْتُهَا يَوْمًا فَاسْمَعْتَنِي فِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا أَسْرَرُهُ . فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَنَا أَبْكِي . قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! إِنِّي كُنْتُ أَدْعُو أُمَّيَ إِلَى الْإِسْلَامِ فَتَأْتِي عَلَيَّ . فَدَعَوْتُهَا الْيَوْمَ فَاسْمَعْتَنِي فِيكَ مَا أَسْرَرُهُ . فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَهْدِيَ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «اللَّهُمَّ! اهْدِ أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ» فَخَرَجْتُ

مُسْتَبْشِرًا بِدَعْوَةِ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ . فَلَمَّا جِئْتُ فَصِرْتُ إِلَى الْبَابِ . فَإِذَا هُوَ مُجَافٌ . فَسَمِعْتُ أُمَّيَ خَشَفَ قَدَمَيَّ . فَقَالَتْ: مَكَانَكَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! وَنَمِئْتُ خَضَخَضَةً الْمَاءِ . قَالَ فَانْتَسَلْتُ وَلَبِستُ دِرْعَهَا وَهَجَلْتُ عَنْ خَارِهَا . فَفَتَحَتِ الْبَابَ . ثُمَّ قَالَتْ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! أَتَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ . قَالَ فَرَجَعْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَأَتَيْتُهُ وَأَنَا أَبْكِي مِنَ الْفَرَجِ . قَالَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَبَشِّرْ قَدْ اسْتَجَابَ اللَّهُ دَعْوَتَكَ وَهَدَى أُمَّ أَبِي هُرَيْرَةَ . فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَقَالَ خَيْرًا . قَالَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! ادْعُ اللَّهَ أَنْ يُحِبَّنِي أَفَأَوْأَمِّيَ إِلَى عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ، وَيُحِبَّهُمْ إِلَيْنَا . قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «اللَّهُمَّ! حَبِّبْ عَبْدَكَ هَذَا - يَعْنِي أَبَا هُرَيْرَةَ - وَأُمَّهُ إِلَى عِبَادِكَ الْمُؤْمِنِينَ . وَحَبِّبْ إِلَيْهِمُ الْمُؤْمِنِينَ» فَمَا خُلِقَ مُؤْمِنٌ يَسْمَعُنِي، وَلَا يَرَانِي، إِلَّا أَحَبَّنِي .

111. Bu kaside Hassân ibn Sâbit'in, İslâm'ı kabûl etmezden önce Rasûlullah'ı hicveden Ebû Sufyân'a cevâbu ve Peygamber'e medhidir. Bu hicv, beyt sayısı farklı olmak üzere çeşitli kaynaklarda zikredilmiştir:

İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, II, 421-424;

Ebu'l-Ferac el-İsfahânî, *Kitâbu'l-Eğâni*, IV, 138-139;

Mostarlı Ali Fehmi, *Husnû's-Sahâbe fî şerhi eş'âri's-Sahâbe* s. 18-24.

Abdurrahmân el-Berkûkî, *Şerhu'divâni Hassân ibn Sâbit*, Mısır, 1348-1929, elif kafiyesi s. 1-10.

Bu hicv İbn Hişâm'ın *es-Sîre*'sinde 27 beyt, Hassan'ın Divânında ise 32 beytdir. Beytlerin sırası Muslim'deki beytlerin sırası ile takdîr, te'hir, kelime, i'râb gibi husûslarda farklıdır. Büyük muhaddis İmâm Muslim'in sıhhat şartına uyub el-Câmiu's-Sahîh'ine aldığı buradaki beytler elbette ki en mevsûklarıdır. Biz de İmâm Muslim'in bu tercihini aynen terceme edip diğerlerini bu hâşiyede sâdece haber vermekle yetiniyoruz.

(35) EBÛ HUREYRE ED-DEVHÎ (R) NİN FAZİLETLERİNDEN BİR HÂB ¹¹²

158 — (2491) : Ebû Hureyre (R) tahdîs edib şöyle dedi : Annem bir müşrike hâlinde iken ben onu İslâm'a da'vet ediyordum. Bir gün yinê onu islâma girmeye da'vet etmişdim. Bunun üzerinc annem bana Rasûlullah (S) hakkında hoşuma githyecek sözler işitirdi. Ben akibinde ağıyararak Rasûlullah'a geldim ve : Yâ Rasûlallah! Ben annemi İslâm'a çağırıyordum, o da İslâm'a girmemekte bana karşı diretiyordu. Bu gün onu tekrar İslâm'a da'vet etdim. Fakat bana senin hakkında sevmemişim çirkin sözler işitirdi. Binâenaleyh Ebû Hureyre'nin annesine hidâyet vermesi için Allâh'a duâ ediver dedi. Rasûlullah da : «Yâ Allâh!

112. Ebû Hureyre'nin en meşhûr ismi Abdurrahman ibn Sahar (عبد الرحمن بن صخر) dir.

Asıl ismi Abdüşşems iken Rasûlullah tarafından Abdurrahmân ismi verildi de denilmiştir. Esâsen bunun ismi ve nisbeti kadar sahâbiler arasında ihtilâf edilen başka bir sahâbi yoktur. İbn Hacer'in *el-İsâbe*'de, *el-İstiâb* ve diğerlerinden naklederek bildirdiğine göre Ebû Hureyre'nin kendisi ve babasına dâir rivâyetler 44 e bâliğ olmuştur. «Ebû Hureyre (= Kediceğiz babası)» lâkabı da yâ âilesi, yahut peygamber tarafından verilmiştir.

Ebû Hureyre Hayber'in fethi gecelerinden birisinde Yemen'den gelmiş ve muslîman olmuştur. Medine'ye gelince Suffe ashâbı arasına katılmış ve bu irfân yuvasında feyz almıştır. Fakîrlîk ve ihtiyâcın bütün giddetlerine katlanarak Peygamber'den bir ân ayrılmamıştır. Bundan dolayı ezberlediği hadisler pek çoktur. Doğrudan doğruya Rasûlullah'dan ilim aldığı gibi, Ebû Bekr, Umer, Ubeyy ibn Kâ'b ve diğer büyük sahâbilerden de ilim almış ve bütün bunları kuvvetli hâfızası ile zabdederek rivâyet etmiştir. Kendisi Buhârî'deki bir rivâyetde : Peygamber'den iki kab (dolusu ilim) belledim. Bunlardan birini (size) yaydım. Diğerine gelince onu meydana çıkaracak olsam şu boğazım kesilir demiştir (*Buhârî, ilm, hıfzu'l-ilm*).

Ebû Hureyre'nin neşr ve ifşâ ettiği ilmin hangi nev'den olduğu rivâyetlerinden bilinmiştir. Ketmettiği ilim acaba ne idi? Ba'zıları ilerde ummetin başına gelecek fitne ve musibetler, kıyâmetden evvel ummetin ma'rûz kalacağı hallere âid ilim dediler. Ba'zıları da Allah ve Rasûl aşkının gönüllerde hâsıl ettiği ve din ilimlerinin hulûsla tatbikinin neticesi olan irfândır... dediler.

Tabakât sâhibleri, Ebû Hureyre'yi «Ev'iyetu'l-ilm (= ilim hazineleri)» diye tavsîf ederler.

Ebû Hureyre nefis feragati ve zuhdî hayâtın muşahhas bir misâli idi. Bu husûsu izâh eden bir vak'a şudur : Muâviye, emâretî zamanında Ebû Hureyre'yi Medine vâlisi ta'yîn etmişti. Ebû Hureyre zühdî bir hayât içinde vazife yaparken her nasılsa Muâviye ona darılmış ve azledib yerine Mervân'ı ta'yîn etmiştir. Az bir müddet sonra Mervân'a da darıhb azlederek tekrar Ebû Hureyre Mervân'a halef olmuştur. Bu vâililiği sırasında Ebû Hureyre bir kerre dağa gitmiş, topladığı odun demetini yüklenerek Medine'ye getirmiş. Çarşıdan geçerken : Ahâli açılın! Emîrin mevkibi geliyor! diye Emevî vâlîlerinin muhteşem hayâtı ile alay etmiştir (*Tezkiretu'l-Huffâz*). Kendisi zâten bizzât arkasında odun taşır, satar, yarısını sadaka eder, yarısı ile geçinirdi. Şimdi bu eski san'atını ve nazarında bununla vâilîlik hayâtı arasında hiç fark olmadığını halka göstermiş oluyordu. Belki de Muâviye tarafından vâilîlikden azline sebep bu tutumu olmuştur.

Ebû Hureyre'nin vefat târihi olarak 56, 57, 58 hicrî yılları olmak üzere üç rivâyet vardır.

Ebû Hureyre'nin annesine hidâyet ver!» diye duâ etdi. Ben hemen Allâh'ın peygamberinin bu duâsını anneme müjdelemek için çıktım. Eve gelib de kapunun yanına yaklaştığım zaman kapunun kilitlenmiş olduğunu gördüm. İçerden annem benim ayak seslerimi işitmiş de bana : Yâ Ebâ Hureyre! Olduğun yerde dur! diye seslendi. Bu sırada ben içerden su çalkanması sesi işitdim. Nihâyet annem yıkandı, gömleğini geydi ve baş örtüsünü almadan kapuyu açtı. Sonra : Yâ Ebâ Hureyre! EŞHEDU EN LÂ İLÂHE İLLALLÂH VE EŞHEDU ENNE MUHAMMEDEN ABDUHU VE RASÛLUH = Ben şehâdet ediyorum ki Allah'dan başka hiçbir hak ilâh yoktur. Ve yine şehâdet ediyorum ki Muhammed onun kulu ve Rasûlüdür dedi. Bunu işidir işitmez ben hemen Rasûlullah'a döndüm ve sevincimden onun yanına ağlıyarak vardım. Yâ Rasûlallah! Müjdele-nib sevin ki Allah senin duânı kabûl etmiş de Ebû Hureyre'nin annesine hidâyet vermişdir dedim. Bunun üzerine Rasûlullah Allâh'a hamdu senâ edib hayır söyledi. Ben : Yâ Rasûlallah! Beni ve annemi bütün mu'min-kullarına sevdirmesini, onları da bizlere sevdirmesini Allâh'a duâ ediver dedim. Rasûlullah — Ebû Hureyre'yi kasederek — : «Yâ Allâh! Şu kul-cağızını ve annesini mu'min kullarına sevdire. O mu'min kullarını da bun-lara sevdire» diye duâ etdi. Artık beni işiden ve gören hiç bir mu'min halk olunmıy-ı ki beni sevmiş olmasın.

١٥٩ - (٢٤٩٢) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ. قَالَ زُهَيْرٌ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ الْأَعْرَجِ. قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: «إِنَّكُمْ تَزْعُمُونَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يُكْثِرُ الْحَدِيثَ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. وَاللَّهِ الْمَوْعِدُ. كُنْتُ رَجُلًا مُسْكِنًا. أَخْدُمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى مِلٍّ بَطْنِي. وَكَانَ الْمُهَاجِرُونَ يَشْغَلُهُمُ الصَّقُّ بِالْأَسْوَاقِ. وَكَانَتِ الْأَنْصَارُ يَشْغَلُهُمُ الْقِيَامُ عَلَى أَمْوَالِهِمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ يَسْطُرْ تَوْبَةً فَلَنْ يَنْسِيَ شَيْئًا سَمِعَهُ مِنِّي» فَبَسَطْتُ تَوْبَتِي حَتَّى نَفَضْتُ حَدِيثَهُ. ثُمَّ صَدَّقْتُهُ إِلَى. فَمَا سَمِعْتُ شَيْئًا سَمِعْتُهُ مِنْهُ.

(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ بْنُ يَحْيَى بْنِ خَالِدٍ. أَخْبَرَنَا مَعْنٌ. أَخْبَرَنَا مَالِكٌ. ع. وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، بِهَذَا الْحَدِيثِ. غَيْرَ أَنَّ مَالِكًَا انْتَهَى حَدِيثُهُ عِنْدَ انْقِضَاءِ قَوْلِ أَبِي هُرَيْرَةَ. وَلَمْ يَذْكُرْ فِي حَدِيثِهِ الرَّوَايَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ «مَنْ يَسْطُرْ تَوْبَةً» إِلَى آخِرِهِ..

dis rivâyet ediyor diyorsunuz. Va'd ancak Allâh'adır (yani eğer ben yalan söylediysem, beni hisâba çekecek, bana kötü zanda bulunan kimse-leri de hisâba çekecek ancak Allâh'dır). Ben fakir bir kimse idim. Muhâcirler çarşılarda alışverişle meşgûl olurlarken, Ensâr da malları üzerinde durub meşgûl olurlarken, ben karnımın dolması karşılığında Rasûlullah'a hizmet ediyordum. Rasûlullah: «Kim elbisesini açıp yayarsa artık benden işitdiği hiçbir şeyi asla unutmayacaktır» buyurdu. Bunun üzerine ben Rasûlullah sözünü bitirinceye kadar hemen elbiseyi yaydım. Sonra da onu kendime doğru toplayıp yumdum. İşte ondan sonra artık kendisinden işitmiş olduğum hiçbir şeyi unutmadım¹¹³.

() : Buradaki iki tarîk râvileri de Zuhri'den, o da A'rac'dan, o da Ebû Hureyre'den bu hadîsi rivâyet etdiler. Şukadar ki bunlardan Mâlik'in hadîsi, Ebû Hureyre'nin sözünün bittiği yerde son bulmuştur. O, hadîsinde Peygamber'den gelen «kim elbisesini yayarsa...» fıkrasını zikretmemiştir.

113. Diğer bir hadîsde Ebû Hureyre dedi ki: Bir kerre:

— Yâ Rasûlallah! Kıyâmet gününde senin şefâatin en ziyâde kime olacak? diye sordum. Rasûlullah:

— Yâ Ebû Hureyre! Hadîs bellemek için sende gördüğüm hırsa göre bu hadîsi senden evvel kimsenin bana soracağını zâten tahmîn etmiyordum. Kıyâmet gününde halk içinde şefâatıma en ziyâde mazhar olacak kimse kalbinden (yahut içinden) hâlis olarak LÂ İLÂHE İLLALLÂH... diyendir» buyurdu. (Buhârî, ilm, el-hırs ale'l-hadîs).

Bu son cümlelerin tamâmlayıcısı MUHAMMED RASÛLLAH'dır. Bu ikisi birbirinden ayrılmaz. Burada bu gerçek ma'lûm olduğu için bir kısmı ile yetinilmiştir.

Bu hadîsde Ebû Hureyre'nin hadîs ezberlemekdeki büyük aşkını Peygamber'in de şehâdet ettiği apaçıktır. Buhârî'nin et-Târik'deki rivâyetine göre Ebû Hureyre bir kerre on kişiden ziyâde büyük sahâbîlerin toplu oldukları bir mecliste bulunmuş da onların bilmedikleri ba'zı hadîsler rivâyet etmiş. Onlar birbirlerinden tahkik edib bu rivâyetlerin sahîhliğine kani olmuşlar. O mecliste bu hal bir kaç kerre tekrar edince ba'zı kimseler: Muhâcirler ile Ensâr Ebû Hureyre gibi hadîs rivâyet edemeyenler, bu nasıl olur? demişler. Bunlara cevâben Ebû Hureyre metindeki hadîsin ikinci kısmını söylemiş oluyor. Ebû Hureyre en çok hadîs rivâyet eden sahâbî olmakla beraber bilgisi de, anlayışı da ondan kuvvetli olan sahâbîler de çoktur. Lâkin onlar hadîs rivâyetini kendilerine meslek edinmemişler — lâfızları aynen edâ edememek endişesiyle — zarûret olmadıkça rivâyetden çekinmişlerdir.

Buhârî' ta'lîkan rivâyet ettiğine göre Ebû Hureyre, Hemmâm ibn Münebbih'e: Rasûlullah'ın sahâbîlerinden Peygamberin hadîslerini benim kadar toplayan yoktur. Yalnız Abdullah ibn Amr ibn Âs müstesnâdır ki o yazardı, ben yazmam demiştir (Buhârî, ilm, kitâbetü'l-ilm). Bu güzel şehâdetle beraber Ebû Hureyre'den rivâyet edilen hadîslerin toplamı 5370 kûsûru bulduğu halde Abdullah ibn Amr'dan rivâyet edilenler 700'ü pek geçmiyor. Zabtı daha çok olduğu halde ondan rivâyet edilenlerin daha az olmasındaki sebeb, Abdullah'ın ehli kitâb kitâblarını ele geçirib okuması ve onlardan da rivâyet etmesidir ki Tâbîilerden bir çoğu İsrâîliyyât karışabilir korkusu ile ondan rivâyet etmek istememiştir.

Ebû Hureyre'den unutmamanın kalkması Peygamber'in pek çok olan mu'cizelerinden biridir.

١٦٠ - (٢٤٩٣) وَحَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التَّجِيبِيُّ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ؛ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ؛ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ: أَلَا يُعْجِبُكَ أَبُو هُرَيْرَةَ! جَاءَ فَجَلَسَ إِلَى جَنْبِ حُجْرَتِي. يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. يُسَمِّنِي ذَلِكَ. وَكُنْتُ أَسْبِغُ. فَقَامَ قَبْلَ أَنْ أَقْضِيَ سُبْحَتِي. وَلَوْ أَدْرَكْتُهُ لَرَدَدْتُ عَلَيْهِ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَسْرُدُ الْحَدِيثَ كَسَرَدِكُمْ.

(٢٤٩٣) قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: يَقُولُونَ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَدْ أَكْثَرَ. وَاللَّهُ الْمَوْعِدُ. وَيَقُولُونَ: مَا بَالُ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ لَا يَتَحَدَّثُونَ مِثْلَ أَحَادِيثِهِ؟ وَسَأَخْبِرُكُمْ عَنْ ذَلِكَ: إِنَّ إِخْوَانِي مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَ يَشْغَلُهُمْ عَمَلُ أَرْضِهِمْ. وَإِنَّ إِخْوَانِي مِنَ الْمُهَاجِرِينَ كَانَ يَشْغَلُهُمُ الصَّفْقُ بِالْأَسْوَاقِ. وَكُنْتُ أُلْزِمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى مِلءِ بَطْنِي. فَأُشْهِدُ إِذَا غَابُوا. وَأُحْفَظُ إِذَا نَسُوا. وَلَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ: «أَيْكُمْ يَسْطُ تَوْبَهُ فَيَأْخُذُ مِنْ حَدِيثِي هَذَا، ثُمَّ يَجْمَعُهُ إِلَى صَدْرِهِ، فَإِنَّهُ لَمْ يَنْسَ شَيْئًا سَمِعَهُ» فَبَسَطْتُ بُرْدَةً عَلَىَّ. حَتَّى فَرَغَ مِنْ حَدِيثِهِ. ثُمَّ جَمَعْتُهَا إِلَى صَدْرِي. فَمَا نَسِيتُ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمِ شَيْئًا حَدَّثَنِي بِهِ. وَلَوْ لَا آيَتَانِ أَنْزَلَهُمَا اللَّهُ فِي كِتَابِهِ مَا حَدَّثْتُ شَيْئًا أَبَدًا: إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى [٢/البقرة/١٥٩-١٦٠] إِلَى آخِرِ الْآيَتَيْنِ.

(...) وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ. أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ عَنْ شُعَيْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ. أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: لَأَنْتُمْ تَقُولُونَ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يُكْثِرُ الْحَدِيثَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. يَنْحَوِرُ حَدِيثَهُمْ.

160 — (2493) : Âişe (R Zübeyr'in oğlu Urve'ye hitâben) şöyle demiştir : Ebû Hureyre sana hayret vermiyor mu? Geldi, hücremin yanına oturdu da Peygamber'den hadis söylüyor ve bunu bana da işitdiriyordu. Ben de nâfile namaz kılıyordum. Nihâyet ben nâfile namazımı bitirmeden önce kalkıp gitdi. Eğer ona yetişseydim, muhakkak kendisini redd edecektim. Çünkü Rasûlullah (S) hadisi, sizin sür'atli sür'atli arka arkaya uladığınız gibi arka arkaya ulayıp eklemeydi.

(2492) İbn Şihâb dedi ki : İbn Müseyyeb şöyle dedi; Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Halk, Ebû Hureyre çok (hadis rivâyet) etdi diyorlar. Va'd yeri ve zamânı ancak Allah'dır. Onlar : Muhâcirlerin ve Ensârın hâli nedir ki bunlar Ebû Hureyre'nin hadisleri kadar hadis rivâyet etmiyor-

lar? diyorlar. Ben size bunun sebebi hakkında haber vereceğim : Ensâr kardeşlerim, arâzilerinde çalışmakla meşgûl oluyorlardı. Muhâcir kardeşlerim çarşılarda alış veriş ile meşgûl oluyorlardı. Ben ise karnımın dolması karşılığında Rasûlullah'dan hiç ayrılmazdım da onların hâzır bulunmadıkları zamanlarda hâzır bulunur ve onların unuttukları zamanlarda ben ezber ederdim. Bir gün Rasûlullah : «Hanginiz benim şu hadîsimden (büyük bir pay) almak için elbisesini yayar, sonra da onu göğsüne doğru toplarsa, artık o kimse işittiği şeyi unutmayacaktır» buyurdu. Ben hemen Peygamber sözünü bitirinceye kadar kendi üzerime bir bürde yaydım. Sonra o bürdeyi göğsüme doğru topladım. İşte o günden sonra bana tahdîs ettiği hiçbir şeyi unutmadım. Halbuki Allah'ın kendi kitâbında indirmiş olduğu şu iki âyet olmayaydı ebeden hiçbir şey tahdîs etmezdim :

«İndirdiğimiz beyyineleri ve aynı hidâyet olan âyetleri insanlar için biz kitâbda beyân ettikten sonra ketmedenler muhakkak ki onlara Allah da lâ'net eder, lâ'net edici olanlar da lâ'net eder. Ancak bu fiillerinden tevbe edip de amellerini düzeltenler ve ketmetdiklerini sonradan beyân edenler başka. İşte ben bu gibilerin tevbelerini kabûl ederim. Zîra Tevvâb ve Rahîm benim» (el-Bakara : 159-160) ¹¹⁴.

() : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'nin : Sizler, Ebû Hureyre Rasûlullah'dan hadîsi çoğaltıyor diyorsunuz... dediğini yukarıdakilerin hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

(۳۶) باب من فضائل أهل بدر رضى الله عنهم ، وقصة ما طلب بن أبي بلتع

۱۶۱ - (۲۴۹۴) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرُو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ - وَاللَّفْظُ لِمَعْمَرٍ - (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ . أَخْبَرَنِي عُيَيْنَةُ اللَّهِ بْنُ أَبِي رَافِعٍ ، وَهُوَ كَاتِبُ عَلِيٍّ . قَالَ : سَمِعْتُ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ يَقُولُ : بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَالزُّبَيْرُ وَالْمِقْدَادُ . فَقَالَ « ائْتُوا رَوْحَةَ خَالِجٍ . فَإِنَّ بِهَا ظَعِينَةً مِمَّا كَتَابَ . فَخَذُوهُ مِنْهَا » فَانْطَلَقْنَا نَمَادِي . بَنَّا خَيْلَنَا . فَإِذَا نَحْنُ بِالْمَرْأَةِ . فَقُلْنَا : أَخْرِجِي الْكِتَابَ .

114. Ebû Hureyre'nin kasdettiği iki âyetden birinin bu âyet gurubu, ötekini de yine bunun benzeri olan el-Bakara : 173 üncü âyeti olduğu ifade edilmiştir. Diğer bir rivâyette de yine bu ma'nâyı ifade eden Âlu İmrân : 187 nci âyetinin kasdedildiği bildirilmiştir (Hak Dini, I. 559; Çantay, Meâli Kerîm, I. 45).

Haddizâtında her iki sûredeki bu iki gurub âyet aynı ta'limâtı yani hakikatların gizlenmemesi esâsını en kuvvetli bir ifade ile dile getirmektedirler. Binâenaleyh bu âyet gurublarının hangisi kasdedilmiş olursa olsun netice değişmemekte ve bir gelişme meydana gelmemektedir.

فَقَالَتْ : مَا مَعِيَ كِتَابٌ . فَقُلْنَا : لَتُخْرِجَنَّ الْكِتَابَ أَوْ لَتُلْقِيَنَّ الشَّيْبَ . فَأَخْرَجَتْهُ مِنْ عِقَاصِمِهَا . فَأَتَيْنَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَإِذَا فِيهِ : مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى نَاسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ، مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ ، يُخْبِرُهُمْ بِبَعْضِ أَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : يَا حَاطِبُ ! مَا هَذَا ؟ قَالَ : لَا نَمُجِّلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ! إِنِّي كُنْتُ امْرَأً مُلَصِّقًا فِي قُرَيْشٍ (قَالَ سُفْيَانُ : كَانَ حَلِيفًا لَهُمْ . وَلَمْ يَكُنْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ) وَكَانَ يَمُنُّ كَانَ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَاتٌ يَحْمُونَ بِهَا أَهْلِيهِمْ . فَأَخْبَيْتُ ، إِذْ قَاتَنِي ذَلِكَ مِنَ النَّسَبِ فِيهِمْ ، أَنْ أَتَّخِذَ فِيهِمْ يَدًا يَحْمُونَ بِهَا قَرَابَتِي . وَلَمْ أَفْعَلْهُ كُفْرًا وَلَا ارْتِدَادًا عَنْ دِينِي . وَلَا رِضًا بِالْكَفْرِ بَعْدَ الْإِسْلَامِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : « صَدَقَ » فَقَالَ مُحَمَّدٌ : دَعْنِي . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَضْرِبْ عَنْقَ هَذَا الْمُنَافِقِ . فَقَالَ : « إِنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْرًا . وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ أَطْلَعَ عَلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ : اْعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ . فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ » . فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ [١٠٠ / المُنْعَةِ / ١] . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَبِي بَكْرٍ وَزُهَيْرٍ ذِكْرُ الْآيَةِ . وَجَعَلَهَا إِسْحَاقُ ، فِي رَوَاتِهِ ، مِنْ تِلَاوَةِ سُفْيَانَ .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ . ح وَحَدَّثَنَا رِفَاعَةُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْوَاسِطِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ) . كُلُّهُمْ عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلَمِيِّ ، عَنْ عَلِيٍّ . قَالَ : بِمَعْنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبَا مَرْثَدَةَ النَّوَوِيَّ وَالزُّبَيْرَ بْنَ الْعَوَّامِ . وَكُلُّنَا قَارِئُونَ . فَقَالَ : « انْطَلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ خَنْجٍ . فَإِنَّ بِهَا امْرَأَةً مِنَ الْمُشْرِكِينَ مَعَهَا كِتَابٌ مِنْ حَاطِبٍ إِلَى الْمُشْرِكِينَ » فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ عَنْ عَلِيٍّ .

(36) BEDR EHLİNİN FAZİLETLERİ İLE HÂTİB İBN EBİ BELTEA'NIN KISSASI BÂBİ ¹¹⁵

115. Hâtib ibn Ebî Beltea (R) Muhâcirlerden ve Bedr harbi gâzilerindendir. Hâtib muhim işlerde bulunmuştur. Bunlardan birisi ve en mühimmi Hudeybiyye dönüşünde hicretin 6 ncı yılında Peygamber tarafından bir mektûbla Mısır ve İskenderiyye meliki Mukavkıs'a elçi olarak gönderilmesidir. Bu seferinde Hâtib, Mukavkıs'ın yanında beş gün kalmış ve bir takım hediyelerle dönüb gelmiştir. Mukavkıs, Hâtib'la Peygamber'e, Duldül adında beyaz bir katır, Gufeyr adında bir merkeb, elbise ve sâire ile Peygamber'imizin oğlu İbrahim'in anası olan Mâriye'yi ve onun kızkardeşi Sirin'i göndermişti. Rasûlullah Sirin'i Hassân ibn Sâbit'e hediye etmiştir.

161 — (2494) : Ali'nin kâtibi bulunan Ubeydullah ibn Râfi' haber verib dedi ki : Ben Ali'den işitdim — Allah ondan râzıy olsun — o şöyle diyordu : Rasûlullah (S) benimle Zubeyr'i ve Mikdâd'ı gönderdi ve : Hemen Hâh bustânına ¹¹⁶ kadar gidin. Orada mahfe içinde yolcu bir kadın var. Yanında da bir mektûb vardır. Çabuk o mektûbu o kadından alıb getirin» buyurdu. Biz hemen çıktık, atlarımızı koşturarak o bahçeye vardık. Hakîkaten orada mahfe içinde bir kadınla karşılaştık. Kadına :

— O mektûbu çıkar dedik. Kadın :

— Benim yanımda hiçbir mektûb yoktur diye inkâr etdi. Biz kadına :

— Çâresiz! Yâ mektûbu çıkarırsın, yahut da elbiseni soyunursun dedik. Bunun üzerine kadın mektûbu başı üzerine devşirilerek bükülüb

Mukavkis Cüreyc ibn Minâ gerçi musliman olmamış ise de Peygamber'in seffri Hâtıb'a çok hürmet etmiştir. Hâtıb da hakimâne mütâlaaları ile bu hürmete llyâkat göstermiştir.

Hâtıb ibn Ebî Beltea, Ebû Bekr'in halifeliği zamanında da Mısır'a gönderilmiş ve Mısır'lularla sulh akdetmiştir. Bu sulh, Amr ibn Âs'ın Mısır'ı hicretin 20 nci yılında fethi zamanına kadar yürürlükde kalmıştır. Hâtıb tâcir idi. Vefâtında dört bin dinâr servet bıraktı. Hicretin 30 uncu yılında vefât etmiş ve namazı Hz. Usmân tarafından kıldırılmıştır.

116. Hâh bustânı, Mekke ile Medine arasında Medine'ye on iki mil mesâfede bir yerdir.

Rasûlullah Mekke fethine hazırlık yaptığı sıra halk arasında Hayber (yahut Huneyn) diye şâyia yapılmış, sahâbilerden bazı kimselere ise maksadı Mekke olduğu gizlice söylenmişti. Hâtıb ibn Ebî Beltea da bunlardan idi.

Abdulmuttalib oğullarından birinin âzâdısı Sâre adında bir kadın Mekke'den Medine'ye Rasûlullah'a gelmişti. Rasûlullah ona :

— Musliman olarak mı geldin? dedi. Kadın :

— Hayır dedi.

— Muhâcir olarak mı geldin? buyurdu.

— Hayır dedi.

— O halde ne sebeble geldin? buyurdu. Kadın :

— Ehil, efendiler, aşiret sizsiniz. Efendiler gittiler. Ben de şiddetli ihtiyâca düğdüm dedi. Bunun üzerine Rasûlullah bu kadına yardımında bulunmak üzere Abdulmuttalib oğullarını teşvik etdi. Geydirdiler, kuşatdılar, erzâk tedârük etdiler, yüklediler. Hâtıb ibn Ebî Beltea da bu kadına varıb on dinâr vermiş. Bir bürde geydirmiş ve Mekke ahâlisine hitâben onunla gizli bir mektûb göndermişti. Kadın yola çıkdıktan sonra Cibrîl gelib bunu Peygamber'e haber verdi.

Hâtıb'ın annesi ile oğulları ve kardeşleri Mekke'de kalmış, mektûb sebebiyle himâye etmek istedikleri de onlar olmuşdu. Aynî'nin bildirdiğine göre mektûb şu meâlde idi :

«Amma ba'du. Ey Kureys cemâatı! Rasûlullah size karşı gece gibi bir ordu ile yöneldi, seyl gibi varıyor. Allâh'a yemin ederim ki yalnız başına da varsa her halde Allah onu size gâlib kılacaktır. Çünkü ona olan va'dini muhakkak yerine getirecektir. Vaktiyle başınızın çâresine bakın! Vesselâm!»

Görülüyor ki mektûbun içinde esas itibarıyla yanlış ve iymâna aykırı bir şey yok. Bil'akis kuvvetli ve dosdoğru bir iymân delili vardır. Ancak bunun büyük bir mahzûru vardı ki o gizli tutulması gereken sırrı, bir harb hedefini düşman tarafına gizlice duyuruyordu. Bunu gizlice getiren kadın da Peygamber'den gördüğü iyiliklere rağmen bir câsûsluk yapıyordu. Fakat bu sebeble Rasûlullah'ın açık bir mu'cizesi göründü. Kadın peygamberin dediği yerde yakalandı. Mektûb okundu. Gönderen Hâtıb muhâkeme edildi. Maksadını dosdoğru söylediği ve Bedr ehlinde olup mağfiretle müjdelenmiş olduğu için afvolundu.

örünmüş saç bağları arasından çıkardı. Biz de mektûbu alıp Rasûlullah'a getirdik. Bu mektûbda : «Hâtıb ibn Ebî Beltea'dan, Mekke ahâlîsinin müşrik insanlarına!» diyor, onlara Rasûlullah'ın bazı emrini haber veriyordu. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Yâ Hâtıb! Bu nedir? diye sordu. Hâtıb :

— Yâ Rasûlallah! Bana karşı acele etme. Ben Kureyş içinde alâkası olan bir kimseyim. (Râvî Sufyân : Hâtıb, Kureyş'in yeminli bir ferdi idi, fakat Kureyş'den değil idi dedi). Maiyyetinde bulunan Muhâcirlerin Mekke'lilere akribâlıkları vardır. Mekke'deki âilelerini ve mallarını o sebeble himâye ederler. Benim ise Mekke'lilere neseb cihetinden münâsebetim olmadığı için, yakınlarımı himâye etmelerine bir vesîle olmak üzere onlara bir cemîle yapmak istedim. Yoksa ben bunu ne bir küfr, ne dînimden dönmek, ne de İslâm'dan sonra kâfirliğe rızâ için yapmadım dedi. Peygamber de :

— Dosdoğru söyledi buyurdu. Umer :

— Yâ Rasûlallah! Beni bırak da şu munâfıkın boynunu vurayım! dedi. Rasûlullah da :

— Hâtıb, Bedr gazâsında hâzır bulundu. Ne bilirsin, Allah'ın Bedr ehli hakkında bir bildiği var ki onlara : Dilediğinizi yapın, ben sizi mağfîret etdim buyurdu. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah şunu indirdi :

«Ey iymân edenler, düşmanımı ve düşmanınızı dostlar yerine tutmayın! Siz onlara sevgi bırakıyorsunuz, onlar ise Hakdan size gelene küfr etdiler. Rabbiniz olan Allâh'a iymân ediyorsunuz diye sizi ve peygamber'i çıkarıyorlardı. Eğer sizler benim yolumda ve rızâm uğrunda cihâd için çıktınızsa... Onlara hâlâ mahabbet mi gizliyeceksiniz? Halbuki ben sizin gizlediklerinizi de, açıkladıklarınızı da çok iyi bilenim. Ve içinizden her kim onu yaparsa artık düz yolun ortasında şaşırılmış olur» (el-Mumtahine : 1).

Râvîlerden Ebû Bekr ile Zuheyr'in hadîsinde âyetin zikri yoktur. Râvî Ishâk, bu âyeti kendi rivâyetinde Sufyân ibn Uyeyne'nin tilâvetinden kılmıştır.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Husayn'dan, o da Sa'd ibn Ubeyde'den, o da Ebû Abdîrrahmân es-Sulemi'den olmak üzere Ali'nin : Rasûlullah beni Ebû Mersed el-Ğaneviyyi ve Zubeyr ibn Avvâm'ı hepimiz de suvârî olduğumuz halde gönderdi ve «Hemen gidin, tâ Hâh bahçesine kadar varın. Orada müşriklerden bir kadın var. Onun yanında Hâtıb'dan müşriklere bir mektûb» buyurdu dediğini rivâyet etmişlerdir. Bu râvî de Ubeydullah ibn Ebî Râfi'nin Ali'den rivâyet ettiği (161 rakamlı) hadîsi tarzında zikretmiştir.

۱۶۲ - (۲۱۹۵) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْجٍ . أَخْبَرَنَا الْإِسْمَاعِيلِيُّ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ عَبْدِ اللَّهِ حَاتِبًا جَاءَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِشِكْوِ حَاتِبًا . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! لِيَدْخُلَنَّ حَاتِبُ النَّارِ ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : كَذَبْتَ لَا يَدْخُلُهَا . فَإِنَّهُ شَهِدَ بَدْرًا وَالْحَدِيثُ .

162 — (2195) : Bize Leys, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den şöyle haber verdi : Hâtıb'ın bir kölesi Rasûlullah'a geldi de Hâtıb'dan şikâyet ederek :

— Yâ Rasûlallah! Hâtıb muhakkak ateşe girecektir dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) :

— Sen yalan söyledin. O, ateşe girmez. Çünkü o Bedr'de ve Hudeybiyye'de hâzır bulunmuştur buyurdu.

(۳۷) بَابُ مِنْ فَضَائِلِ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ ، أَهْلُ بَيْتِ الرِّضْوَانِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

۱۶۳ - (۲۱۹۶) حَدَّثَنَا هُرُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي أُمُّ مُبَشَّرٍ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتِ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ : «عِنْدَ حَفْصَةَ لَا يَدْخُلُ النَّارَ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، مِنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ ، أَحَدٌ . الَّذِينَ بَايَعُوا نَحْتَهَا » قَالَتْ : بَلَى . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَأَتَمَّرَهَا . فَقَالَتْ حَفْصَةُ : وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا [۷۱/م/۱۹] . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ : « قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : ثُمَّ نَجَّيَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جُنُودًا » [۷۲/م/۱۹] .

(37) ASHÂBU'Ş-ŞECERE'NİN YANİ BEY'ATUR-RIDVÂN EHLİNİN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ¹¹⁷

117. Rasûlullah altıncı hicret yılında umre yapmak maksadıyle Medîne'den yola çıktı. Maiyeti ile Hudeybiyye mevkiine indiğinde Kureys'in muhâlif bir vaziyet aldığını görünce bu seferden maksad umre yani Allâh'ın Kâ'besini ziyâret olub harb için gelmediklerini Kureys'e anlatmak lazûmunu hissetti. Bunu Kureys'e bildirmek üzere Huzâf'lerden Hırâş ibn Umeyye'yi, Su'leb adındaki devesine bindirerek Mekke'ye gönderdi. Hırâş varıb bunu anlatınca hucûm edib deveyi öldürdüler. Kendisini de öldürmek istedilerse de Ehûbî'den bir cemâat araya girib tecâvuzu men' etdiler ve kendisini salıverdiler. Hırâş gelib durumu Peygambere haber verdi.

Peygamber Hz. Umer'i bu iş için göndermek istedi. Fakat Hz. Usmân'ın gönderilmesinin daha isâbetli olacağı beyân edilince, Usmân'ı geliglerinin harb için değil, umre için olduğunu Kureys'e anlatması vazifesiyle gönderdi. Usmân Mekke'ye gitdi. Kendisini Mekke'de, yahut Mekke yolunda Ebân ibn Sâid ibn Âs karşıladı. Devesinden indi, Usmân'ı bindirdi ve onu himâyesine aldı. Usmân böylelikle Kureys'e vardı, me'mûr olduğu haberi tebliğ etdi. Kureys: Sen istersen Beyt'i tavâf et, lâkin hepinizin üzerimize gelib Mekke'ye girmeniz olmaz. Ona yol yok dediler. Usmân: Peygamber tavâf etmedikçe ben tavâf etmem dedi. Bunun üzerine onu alıkoydular, göz hapsinde tutdular. Beriden ise Rasûlullah'a, müslimanlara -Usmân öldürülmüş- diye bir haber

163 — (2496) Bana Hârûn ibn Abdillâh tahdîs etti. Bize Haccâc ibn Muhammed tahdîs edib dedi ki : İbn Cureyc şöyle dedi : Bana Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki o, Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmiştir : Bana Ummu Mubeşşir haber verdi. Kendisi Peygamber (S) den işitmiştir ki Peygamber Hafsa'nın yanında : «İnşâallah o ağaç altında bey'at etmiş olan ASHÂBU'Ş-ŞECERE'den hiçbir kimse ateşe girmez» buyuruyordu. Hafsa : Evet yâ Rasûlallah dedi. Peygamber onu azarladı. Bunun üzerine Hafsa : «Sizden hiçbiriniz müstesnâ olmamak üzere ille oraya (cehenneme) uğrayacaktır. Bu, Rabbinin uhdesine vâcib kıldığı bir muhkem kazıyye olmuştur» (Meryem : 71) âyetini söyledi. Peygam-

erişdi. Bunun üzerine Peygamber : Artık bu kavm ile vuruşmadıkca buradan ayrılmayız» buyurdu. Peygamber'in münâdîsî : Haberinizi olsun ki Rasûlullah'a Rûh'ul-Kuds indi de ona bey'at emretti. Hemen çıkın Allah adına Peygamber'e bey'at edin! diye nidâ etdi. Müslimanlar derhâl fırladılar ve Rasûlullah'a bey'at eylediler. Bu bey'at bir ağacın altında yapılmıştı ki bir *semure* ağacı idi. Rasûlullah ağacın altında oturmuştu. Dallarından bir dal sırtının üzerine geliyordu. Abdullah ibn Muğaffel : Ben başucunda dikiliyordum ve elimde ağaçtan bir dal vardı koruyordum, dalı sırtından kaldırdım demiştir. Sahâbiler Rasûlullah'ın önünde ölmek ve kaçmamak üzere kendisine bey'at etdiler. Câbir ibn Abdillâh : Biz Rasûlullah'a kaçmamak üzere bey'at etdik, ölüme bey'at etmedik demiştir. İlk bey'at eden Ebû Sinân Esedî olmuştur ki bu zât Ukkâşe ibn Muhsân'ın kardeşi Vehb ibn Muhsân'dır. Bu zât Peygamber'e : Elini uzat sana bey'at edeyim dedi. Peygamber : «Ne üzerine bey'at edeceksin?» buyurdu. O da : Rasûlullah'ın gönlünde ne murâdı varsa onun üzerine bey'at ediyorum deyib bey'at etmiştir. Ebû Sinân bu bey'atı böyle güzel bir tarzda icrâ ettiğinden diğer sahâbiler de : Biz de Ebû Sinân'ın bey'atı vechile bey'at ediyoruz diye bey'at etmişlerdir.

Rasûlullah sağ elini o bir eline vurub : «Yâ Allâh! Bu da Usmân'ın bey'atıdır. Çünkü o senin ve Rasûlunun işindedir» diyerek onun adına da bey'at etmiştir. Bu bey'atı yapan mu'minlerin adedi en sahîh rivâyete göre 1400 dür. 1500 kadar ve daha ziyâde rivâyetleri de vardır. Bu sayı farkını, birinde küçükler ve tâbî'ler sayılmamış, diğerlerinde hepsi sayılmıştır diye te'lîf etmişlerdir. Orada mevcûd olanlardan hiç bey'at etmeyen kalmamış, yalnız Cedd ibn Kays adında bir münâfık devesinin karnının altında gizlenmiş kalmış idi.

Peygamber'in yüksek irâdesinin bu kâhîr tecellîsî Kureyş arasında duyulunca müslimanların bey'atı Kureyş'e dehşet verdi. Usmân ile beraber müslimanlardan bir cemâatı da salıverdiler. Mûteâkiben Rasûlullah'a sulh elçisi olarak Suheyl ibn Amr'ı gönderdiler. Usmân da sâlimen geldi. Uzun muzâkerelerden sonra Hudeybiye sulhu imza edildi.

İşte İslâm târihinde *Bey'atu'r-Rıdvân* nâmıyla meşhûr olan bey'at budur. Bu bey'atdan Allah râzıy oldu ve Allah'ın rızasını dile getiren bu şanlı bey'at Kur'ân'da şöyle tescil edildi :

«Andolsun ki Allah mu'minlerden — seninle o ağacın altında bey'at ederlerken — râzıy olmuştur da kalblerindekini bilerek üzerlerine ma'nevî kuvvet indirmiş ve onları yakın bir feth ile alacakları bir çok ganîmetlerle mükâfatlandırmıştır. Allah mutlak gâlibdir, yepâne hüküm ve hikmet sâhibidir» (el-Feth : 18-19).

Hudeybiyye Medîne'ye dokuz konak, Mekke'ye de bir günlük mesâfede bir yer ismidir. Rasûlullah'a sahâbilerin altında bey'at ettikleri târihi ağaç *Semure* denilen sakız ağacı veya mugaylan ağacı idi. Nâfi'den rivâyet edildiği üzere altında bey'at yapılan o semure ağacına bilâhare insanlar gidib yanında namaz kılar olmuşlardı. Umer bunu işidince o ağacın kesilmesini emredivermişti. Böylece henüz câhiliye âdetlerini unutmayanların fitneye tutulub Allah'dan gayrısına ibâdet etmelerini önlemişti.

ber de : Aziz ve Celil olan Allah : «Sonra takvâya erenleri kurtarırsınız, zâlimleri ise orada diz üstü düşmüş bir halde bırakırsınız» (Meryem : 72) buyurmuştur dedi.

(۳۸) باب من فضائل أبي موسى وأبي عامر الأشعريين ، رضي الله عنهما

۱۶۴ — (۲۴۹۷) حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ : جَمِيعًا عَنْ أَبِي أُسَامَةَ . قَالَ أَبُو عَامِرٍ : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ : حَدَّثَنَا بَرِيدٌ عَنْ جَدِّهِ أَبِي بُرَّةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ . وَهُوَ نَازِلٌ بِالْجُمُرَانَةِ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ . وَمَعَهُ بِلَالٌ . فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلٌ أُعْرَابِيٌّ . فَقَالَ : أَلَا تُنْجِزُ لِي ، يَا مُحَمَّدُ ! مَا وَعَدْتَنِي ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَبَشِّرْ » . فَقَالَ لَهُ الْأَعْرَابِيُّ : أَكْثَرَتْ عَلَيَّ مِنْ « أَبَشِّرْ » فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى أَبِي مُوسَى وَبِلَالٍ ، كَهَيْئَةِ الْغَضْبَانِ . فَقَالَ « إِنَّ هَذَا قَدْ رَدَّ الْبُشْرَى . فَأَقْبَلَا أَتَمًّا » فَقَالَا : قَبِلْنَا . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! ثُمَّ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقَدَحٍ فِيهِ مَاءٌ . فَمَسَلَ يَدَيْهِ وَوَجْهَهُ فِيهِ . وَمَجَّ فِيهِ . ثُمَّ قَالَ « اشْرَبَا مِنْهُ ، وَأَفْرِغَا عَلَى وُجُوهِكُمَا وَتُحَوِّرْكُمَا . وَأَبَشِّرَا » فَأَخَذَا الْقَدَحَ . فَقَمَلَا مَا أَمَرَهُمَا بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . فَتَادَتْهُمَا أُمُّ سَلَمَةَ مِنْ وَرَاءِ السُّرِّ : أَفْضَلَا لِأَمْكُمَا بِمَا فِي إِنَائِكُمَا . فَأَفْضَلَا لَهَا مِنْهُ طَائِفَةً .

(38) EBU MÜSÂ EŞ'ARÎ İLE EBU ÂMİR EŞ'ARÎ'NİN (R)
FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ¹¹⁸

164 — (2497) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Peygamber (S Tâif seferinden dönüşünde) Mekke ile Medîne arasındaki Ci'râne mevkiine inerken ben onun maiyyetinde bulunuyordum. Yanında Bilâl da vardı. Bu sırada Rasûlullah'a bir a'râbî geldi ve :

— Yâ Muhammed! Bana yaptığın va'di hâlâ yerine getirmiyecek misin? dedi. Rasûlullah ona :

— (Sabr edersen) müjdelenib sevin! buyurdu. Bedevî Arab da Rasûlullah'a :

— Bana karşı bu «müjdelen» sözünü çok söyledin dedi ¹¹⁹. Bunun

118. Bunu ta'kib eden 39 ve 41 inci bâblar bu zâtların mensûb oldukları Eş'arîler hakkında geniş bilgiler ihtivâ ettiği için bunların ayrıca hal tercemelerini yazmaya ihtiyâc görülmedi.

119. Rasûlullah Tâif'e gitmezden önce Huneyn gazâsı ganimetli mallarını Ci'râne'ye toplatmış ve Tâif'den dönüşde taksim edeceğini umûma i'lân etmişti. Bedevî'nin kendisine verildiğini söylediği va'd, bu umûmî va'd olacaktır. Bu ihtimâlle beraber Rasûlullah o Bedeviye husûsî bir sûretde va'd etmiş de olabilir.

üzerine Rasûlullah asabileşen bir kimse hey'etinde Ebû Mûsâ ile Bilâl'e dönerek :

— Muhakkak ki bu bedevî (verdiğim) müjdeyi reddetmiştir. Binâ-enaleyh sizler kabûl ediniz buyurdu. O ikisi derhal :

— Kabûl ettik yâ Rasûlallah! dediler. Sonra Rasûlullah içi su dolu bir kab istedi, bu kab içinde ellerini ve yüzünü yıkadı. Ağzındaki bir mikdâr suyu da onun içine püskürdü. Sonra Ebû Mûsâ ile Bilâl'e :

— Bu sudan içiniz ve yüzlerinize, göğüslerinize sürünüz, ikiniz de müjdelenib sevininiz buyurdu. Ebû Mûsâ ile Bilâl de su kabını aldılar ve Rasûlullah'ın kendilerine emrettiği şeyi yaptılar. Rasûlullah'ın kadını Ummu Seleme perde arkasından :

— Kabınızın içinde bulunan o sudan (ben) annenize de ikrâm ediniz! diye nidâ etdi. Bunun üzerine onlar, o sudan bir mikdâr da Ummu Seleme'ye ikrâm etdiler.

١٦٥ - (٢٤٩٨) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَّادٍ، أَبُو عَامِرٍ الْأَشْمَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي عَامِرٍ) قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ. قَالَ : لَمَّا فَرَّغَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ حَذِّينِ، بَعَثَ أَبَا عَامِرٍ عَلَى جَيْشٍ إِلَى أَوْطَاسٍ. فَلَتَّى دُرَيْدَ بْنَ الصَّمَّةِ. فَقُتِلَ دُرَيْدٌ وَهَزَمَ اللَّهُ أَصْحَابَهُ. فَقَالَ أَبُو مُوسَى : وَبَعَثَنِي مَعَ أَبِي عَامِرٍ. قَالَ قُرَيْبُ أَبُو عَامِرٍ فِي رُكْبَتِهِ. رَمَاهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي جُشَمٍ بِسَهْمٍ. فَأَنْبَتَهُ فِي رُكْبَتِهِ. فَأَتَيْتُهُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ : يَا عَمَّ ! مَنْ رَمَاكَ ؟ فَأَشَارَ أَبُو عَامِرٍ إِلَى أَبِي مُوسَى. فَقَالَ : إِنَّ ذَاكَ قَاتِلِي. تَرَاهُ ذَلِكَ الَّذِي رَمَانِي. قَالَ أَبُو مُوسَى : فَقَصَدْتُ لَهُ قَاعَتَهُ دُهُ فَلَاحِقْتُهُ. فَلَمَّا رَأَى وَلِيَّ عَنِّي ذَاهِبًا. فَأَتَيْتُهُ وَجَمَلْتُ أَقُولُ لَهُ : أَلَا نَسْتَحْيِي ؟ أَلَسْتَ عَرِيًّا ؟ أَلَا تَنْبِتُ ؟ فَكَفَّ. فَأَلْتَقَيْتُ أَنَا وَهُوَ. فَاخْتَلَفْنَا أَنَا وَهُوَ ضَرْبَتَيْنِ. فَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ فَقَتَلْتُهُ. ثُمَّ رَجَعْتُ إِلَى أَبِي عَامِرٍ فَقُلْتُ : إِنَّ اللَّهَ قَدْ قَتَلَ صَاحِبَكَ. قَالَ : فَاتْرَعْ هَذَا السَّهْمَ. فَتَرَعْتُهُ فَتَرَا مِنْهُ الْمَاءَ. فَقَالَ : يَا ابْنَ أَخِي ! انْطَلِقْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَقْرِئْنِي مِنَ السَّلَامِ. وَقُلْ لَهُ : يَقُولُ لَكَ أَبُو عَامِرٍ : اسْتَغْفِرُ لِي. قَالَ : وَاسْتَعْمَلَنِي أَبُو عَامِرٍ عَلَى النَّاسِ. وَمَسَكْتُ يَسِيرًا ثُمَّ إِنَّهُ مَاتَ. فَلَمَّا رَجَعْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ دَخَلْتُ عَلَيْهِ، وَهُوَ فِي يَنْتٍ عَلَى سَرِيرٍ مُرْمَلٍ، وَعَلَيْهِ فِرَاشٌ، وَقَدْ أَثَرُ رُمَالٍ السَّرِيرِ بِظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَجَنَّتِيهِ. فَأَخْبَرْتُهُ بِخَبَرِنَا وَخَبَرِ أَبِي عَامِرٍ. وَقُلْتُ لَهُ : قَالَ : قُلْ لَهُ : يَسْتَغْفِرُ لِي. فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمَاءٍ. فَتَوَضَّأَ مِنْهُ. ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ. ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ ! اغْفِرْ لِعَبِيدِ، أَبِي عَامِرٍ » حَتَّى آتَتْ يَاضَ إِنْطِيهِ. ثُمَّ قَالَ « اللَّهُمَّ ! اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ، أَوْ مِنْ النَّاسِ » فَقُلْتُ :

وَلِي . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَاسْتَغْفِرُ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « اللَّهُمَّ ! اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ ذَنْبَهُ . وَأَدْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُدْخَلًا كَرِيمًا » .

قَالَ أَبُو بُرْدَةَ : إِحْدَاهُمَا لِأَبِي عَامِرٍ . وَالْأُخْرَى لِأَبِي مُوسَى .

165 — (2498) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Peygamber (S) Huneyn gazâsından fâriğ olduktan sonra, (amucam) Ebû Âmir'i bir fırka asker üzerine kumandan yaparak Evtas'a gönderdi. Ebû Âmir, (bir kaç bin kişi ile buraya kaçıp gelen düşman kumandanlarından) Dureyd ibn Simme ile karşılaştı. Vukû' bulan muhârebede Dureyd öldürüldü¹²⁰. Askerlerini de Allah hezimete uğrattı. Ebû Mûsâ rivâyetine devâm ederek dedi ki : Rasûlullah beni (amucam) Ebû Âmir ile beraber göndermişti. Bu muhârebé sırasında Ebû Âmir dizinden vuruldu. Cu'sem oğullarından bir adam, Ebû Âmir'e bir ok atmış ve oku Ebû Âmir'in diz kapağına yerleştirmişti. Ben hemen Ebû Âmir'in yanına koşdum ve : Ey amuca! Sana kim ok atdı? diye sordum. Ebû Âmir, ben Ebû Mûsâ'ya : Muhakkak ki benim kaatilim, bana ok atmış olan kişi görmekte olduğun şu kimsedir ,diye işâret edib gösterdi. Ben hemen kaatile doğru yönelib koşdum ve ona yetişdim. Kaatil beni görünce dönüb kaçmağa başladı. Ben onun peşine düşdüm. Ben hem koşmağa, hem de : Sen (kaçmakdan) Utanmaz mısın? Sen Arab değil misin? Niçin yerinde sâbit durmuyorsun? diye haykırmaya başladım. Adam kaçmakdan vazgeçti. Biribirimizle karşı karşıya geldik. Her ikimiz de kılıçlarımızla vuruşmaya başladık. Nihâyet ona kılıcım ile bir darbe indirib öldürdüm. Sonra Ebû Âmir'in yanına döndüm ve : Allah senin düşmanını öldürdü dedim. Amucam bana : Şu oku dizimden çek, çıkar dedi. Ben de hemen o oku çıkardım. Fakat okun yerinden pek çok su boşandı. (Amucam hayâtından ümidini kesdi). Bana : Ey kardeşim oğlu! Rasûlullah'a git ve ona benden Selâm söyle de ona : Ebû Âmir sana «benim için Allah'dan mağfiret isteyiver» diyor de! Ebû Âmir beni, kendi yerine mücâhidler üzerine kumandan yaptı diye de söyle dedi. Ve az bir zaman yaşadıkdan sonra vefât etti. Ben (Evtas seferinden) peygamberin yanına dönüb geldiğimde, huzûruna girdim. Rasûlullah bir ev içinde, hurma dallarından örülmüş ve üzerine ince bir şilte serilmiş olan bir taht üzerinde yatıyordu. Hurma dalı örgüleri Rasûlullah'ın vücûdunun arkasına ve iki yanına iz etmiş halde idi. Ben kendisine zafer haberimizi, Ebû Âmir'in şehâdetini ve : Rasûlullah benim için Allah'dan mağfiret istesin! diye vasiyyet ettiğini arz ettim. Bunun üzerine Rasûlullah abdest suyu istedi ve abdest aldı. Sonra elle-

120. Ba'zı müellifler Dureyd'i, Zubeyr ibn Avvâm'ın, ba'zıları da Rabia ibn Raff'in öldürdüğünü bildiriyorlar.

rini kaldırdı, sonra : «Yâ Allâh! Kulcağızın Ebû Âmir'e mağfiret eyle!» diye duâ etti. Dua ederken ellerini o kadar kaldırdı ki ben, iki koltuğunun beyazlığını gördüm. Sonra Rasûlullah : «Yâ Allâh! Kıyâmet gününde Ebû Âmir kulunu şu yarattığın halkdan yahut insanlardan çoğunun üstünde yüksek bir makamda kıl!» niyâzında bulundu. Bunun üzerine ben : Yâ Rasûlallah! Benim için de mağfiret dile! diye recâ etdim. Peygamber benim için de : «Yâ Allâh! Abdullah ibn Kays'ın günâhını mağfiret eyle ve onu kıyâmet gününde kerîm bir makama girdir!» diye duâ etti.

Ebû Mûsâ'nın oğlu Ebû Burde : Bu duâlardan birisi Ebû Âmir için, diğeri de (babam) Ebû Mûsâ içindir dedi ¹²¹.

(۳۹) باب من فضائل الأشعرين ، رضى الله عنهم

۱۶۶ - (۲۴۹۹) حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الْمَلَاءِ. حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ. حَدَّثَنَا بَرِيدٌ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي لَا أَعْرِفُ أَصْوَاتَ رُفَقَةِ الْأَشْعَرِيِّينَ بِالْقُرْآنِ ، حِينَ يَدْخُلُونَ بِاللَّيْلِ ، وَأَعْرِفُ مَنَازِلَهُمْ مِنْ أَصْوَاتِهِمْ ، بِالْقُرْآنِ بِاللَّيْلِ . وَإِنْ كُنْتُ لَمْ أَرِ مَنَازِلَهُمْ حِينَ تَزُولُ بِالنَّهَارِ . وَمِنْهُمْ حَكِيمٌ إِذَا لَقِيَ الْخَيْلَ - أَوْ قَالَ الْمَدْوُ - قَالَ لَهُمْ : إِنَّ أَصْحَابِي يَأْمُرُونَكُمْ أَنْ تَنْظُرُوهُمْ » .

(39) EŞ'ARİLERİN (R) FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ¹²²

166 — (2499) : Ebû Mûsâ (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben Eş'ari cemaâtının gece vakti evlerine girdikleri zaman

121. Abdullah ibn Kays, Ebû Mûsâ Eş'arî'nin ismi ve künyesidir.

Bu muhârebeye müslimanların eline pek çok esir düşmüştü. Bunların arasında Peygamber'in süt ablası Şeymâ kadın da bulunuyordu. Şeymâ peygamber'in süt annesi Halîme'nin kızı ve Peygamber'in süt hemşiresidir. Peygamber'den yaşca büyük olan, Peygamber'i küçüklüğünde kucağında gezdirip ninnileri ile uyutan Şeymâ, târihin garîb bir cıvsesi olarak şimdi Benû Sa'd esirleri arasında bulunuyordu. Esirleri sevk edenler ana-baba günü olan o hengâmda Şeymâ'ya da hurmetsizlik etmişlerdi. Bundan müteessir olan Şeymâ muhâfızlara karşı : «لَمْلَمُوا وَاللَّهِ إِنِّي لَا أَخْتَصِيحُكُمْ مِنَ الرِّضَاعَةِ»

= (Muhâfızlar!) İyi biliniz ki vallâhi ben sizin efendinizin süt kardeşiyim» demiş ve bunu işitenler derhal Şeymâ'yı Peygamberin huzûruna götürmüşlerdi. Peygamber tahkik edip süt kardeşini tanıyınca hemen abasını yayıp üstüne oturtmuş, kendisi ile konuşmuşdu. Sonra : Arzu edersen yanımda kal, nazarında sana ikrâm ve ihtirâma lâyıksın. Kavminin ve âilenin yanına gitmek istersen oraya da gidebilirsin buyurmuş. Şeymâ âilesi yanına gitmek isteyince Peygamber ona bir çok hediyeler vererek göndermişti (İbn Hişâm, es-Sîra).

122. Eş'ariler, Yemen'de büyük bir kabiledir. Bu kabilenin şu'be şu'be çoğaldığı büyük babası Eş'ar, Sebe' neslinden Nebt ibn Eded adındaki kimsedir. Gövdesi kılı olduğu için çok kılı demek olan Eş'arî lâkabını almıştır. Ebû Muse'l-Eş'arî bu kabileye mensûbdur. Ebû Mûsâ Hayber'in fethi esnasında Rasûlullah ile buluşmuştur. Eş'ariler,

okudukları Kur'ân senelerini pek iyi tanırım. (Seferde) ben Eş'arilerin indikleri konak yerlerini gündüzleyin görmemiş olsam bile onların konak yerlerini yine gece vakti (geçerken) Kur'ân senelerinden anlarım. Eş'arilerden (düşmanı sözleri ile iknâ eden) hakim kimse de vardır ki o, bir süvârî veya bir düşman müfrezesine kavuştuğu zaman onlara : Arkadaşlarım size burada kendilerini beklemenizi emrederler der.

۱۶۷ — (۲۵۰۰) حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ الْأَشْمَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي أَسَمَةَ . قَالَ أَبُو عَاصِمٍ : حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ . حَدَّثَنِي بُرَيْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ جَدِّهِ ، أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ الْأَشْمَرِيِّينَ ، إِذَا أَرْمَلُوا فِي الْغَزْوِ ، أَوْ قُلَّ طَعَامُ عِيَالِهِمْ بِالْمَدِينَةِ ، جَمَعُوا مَا كَانَ عَنْدهُمْ فِي تَوْبٍ وَاحِدٍ ، ثُمَّ اقْتَسَمُوهُ بَيْنَهُمْ فِي إِنْاءٍ وَاحِدٍ ، بِالسَّوِيَّةِ . فَهُمْ وَفِي وَأَنَا مِنْهُمْ » .

167 — (2500) Ebû Mûsâ (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Hakikaten Eş'ariler, gazâda azıklarını bitirirken yahut Medîne'de âilelerinin taâmı azaldığında hemen yanlarındaki erzâkı bir sevb içine toplayıp, sonra bir kab içinde (ölçerek) aralarında musâvî sûrette taksim etmiş kimselerdir. Binâenaleyh Eş'ariler bendendir, ben de Eş'arilerdenim» 123.

Rasûlullah'ın bi'set senelerini Yemen'de iken haber almışlar. İçlerinden Ebu Muse'l-Eş'ari, kendisinden daha yaşlı olan kardeşleri Ebû Burde ile Ebû Rumb ve kabilesinden 52, 53 kimse ile birlikde Medine'ye hicrete karar vermişler. Bir gemiye binib yola çıkmışlar. Fırtınalar gemiyi Habeş sâhillerine, Necâsi'nin yurduna atmış. Orada Peygamber'in amuca oğlu Ca'fer ibn Ebî Talib ile buluşmuşlar. Ca'fer onlara : Rasûlullah bizi buraya gönderib ikâmet ediniz diye emretti. Siz de burada kalın demiş. Onlar da orada kalmışlar. Nihâyet hepsi beraber Medine yolunu tutmuşlar. Peygamber ile Hayber'in fethi esnasında buluşub, Peygamber Ca'fer ile cemâatına, Ebû Mûsâ ile arkadaşlarına — bu gazâda hâzır olmadıkları halde — ganimet malından hisse ayırmış ve bu gazâda hâzır bulunmayanlardan bunlardan başka hiç kimseye bir şey vermemişdir. Bundan sonraki 41 inci bâbda -Eş'arilerin Yemen'den Habeşistân'a, oradan da Medine'ye gelişleri ve bu husûsla ilgili diğer kıymetli bilgiler verilmektedir.

123. Rasûlullah'ın; «Eş'ariler bendendir, ben de onlardanım» buyurması, Eş'ariler için hiç şüphesiz büyük bir menkabe (yani ıftihâr sebebi) dir. Bu söz, Eş'ariler benim gibi yaşar, benim gibi millî dayanışmayı, millî eşitliği sever insanlardır, demektir ki artık bundan büyük bir şeref tasavvur olunamaz. Hadis metnindeki «min» edâtı, ittisâle delâlet ettiğinden, Eş'arilerin Rasûlullah'a nisbeti ve yakınlığı gâyet belliğ bir sûrette ifâde edilmiş bulunuyor.

(۴۰) باب من فضائل أبي سفيان بن حرب ، رضي الله عنه

۱۶۸ - (۲۵۰۱) حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْعَظِيمِ الْمَنْبَرِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَعْقَرِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا النَّظَرُ (وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ الْيَمَامِيُّ) . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ . حَدَّثَنَا أَبُو زُمَيْلٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ : كَانَ الْمُسْلِمُونَ لَا يَنْظُرُونَ إِلَى أَبِي سُفْيَانَ وَلَا يُقَاعِدُونَهُ . فَقَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! ثَلَاثُ أُعْطِيَهُمْ . قَالَ « نَعَمْ » قَالَ : عِنْدِي أَحْسَنُ الْعَرَبِ وَأَجْمَلُهُ ، أُمُّ حَبِيبَةَ بِنْتُ أَبِي سُفْيَانَ ، أَرْوَجُكِهَا . قَالَ « نَعَمْ » قَالَ : وَمُغَاوِرَةٌ ، تَجْعَلُهُ كَاتِبًا بَيْنَ يَدَيْكَ . قَالَ « نَعَمْ » . قَالَ : وَتَوَمَّرَنِي حَتَّى أَقَاتِمَ الْكُفَّارَ ، كَمَا كُنْتُ أَقَاتِلُ الْمُسْلِمِينَ . قَالَ « نَعَمْ » .
قَالَ أَبُو زُمَيْلٍ : وَلَوْلَا أَنَّهُ طَلَبَ ذَلِكَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ ، مَا أُعْطَاهُ ذَلِكَ . لِأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يُسْتَلَمُ شَيْئًا إِلَّا قَالَ « نَعَمْ »

(40) EBÛ SUFYÂN İBN HARB (R) IN FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ¹²⁴

168 — (2501) : İbn Abbâs (R) tahdîs edib şöyle dedi : Muslimanlar Ebû Sufyân'a bakmazlar ve onunla bir mecliste oturmazlardı. Bir defa kendisi peygamber (S) :

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Üç şey var ki onları sen bana ihsân et dedi. Peygamber :

— Evet buyurdu. Ebû Sufyân :

— Yanımda Arabın en güzeli ve en cemâllisi olan Ummu Habîbe Bintu Ebî Sufyân vardır. Onu sana zevce yapıyorum dedi. Peygamber :

— Evet buyurdu. Ebû Sufyân :

— Muâviye'yi huzûrunda bir kâtib yaparsın dedi. Peygamber :

— Evet buyurdu. Ebû Sufyân :

— Beni emîr yaparsın da ben muslimanlara karşı muhârebe yaptığım gibi kâfirlere karşı muhârebe yapayım dedi. Peygamber :

124. Ebû Sufyân Sahr ibn Harb el-Emevî, Mekke fethi günü musliman olmuşdur. Bundan evvel İslâmlara karşı çok çetin ve düşmanca faaliyetler göstermiştir. Bedr harbine sebep olmuş, Uhud harbini de kendisi hazırlayıb bizzât idâre etmişdi. Mekke fethi günü İslâm'ın kat'i galebesini anlayınca İslâm ordugâhına koşmuş ve bir vâsıta ile musliman olmuşdur. Fetih akibinde Huneyn harbine iştirâk ederek hem kendisi, hem de emsâlleri yüzer deve ve kırkar ôkiyye gümüş ganîmet hissesine nâil olmuşlardı. Ebû Sufyân Tâif ve Yermuk harblerine iştirak etmiştir. Ebû Sufyân, Medâlnî'nin beyânına göre Usmân zamanında 34 târihinde vefât etmiştir. Ebû Sufyân'ın Rûm Kayser'i Hıraklî'nin İslâm'a da'vet olunmasına dâir olan hadisi çok muhim'dir (Buhârî, *keyfe kâne bed'u'l-vahyi*, I, 7 «6»; Muslim, *Cihâd ve siyer*, kitâba'n-Nebî (S) ile Hıraklî, 77-(1773).

— Evet buyurdu.

İbn Abbâs'ın râvîsi Ebû Zumeyl şöyle dedi: Ebû Sufyân bunları Peygamber'den istemiş olmayaydı, peygamber bu istediklerini ona vermezdi. Çünkü peygamber kendisinden herhangi bir şey istenildiğinde muhakkak «evet» der idi. (Bak : Sahîh-i Muslim, Fedâil 14 üncü bâb) ¹²⁵.

(۴۱) باب من فضائل جعفر بن أبي طالب ، وأسماء بنت عميس ، وأهل سفينةهم ، رضي الله عنهم

۱۶۹ — (۲۵۰۲) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَرَادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنِي بُرَيْدٌ عَنْ أَبِي بُرَّةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَى . قَالَ : بَلَّغْنَا نَخْرَجُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ بِالْيَمَنِ . فَخَرَجْنَا مُهَاجِرِينَ إِلَيْهِ . أَنَا وَأَخْوَانِي . أَنَا أَصْغَرُهُمَا . أَحَدُهُمَا أَبُو بُرَّةَ وَالْآخَرُ أَبُو رُحْمٍ . — إِنَّمَا قَالَ بَعْضًا وَإِنَّمَا قَالَ ثَلَاثَةٌ وَخَمْسِينَ أَوْ اثْنَيْنِ وَخَمْسِينَ رَجُلًا مِنْ قَوْمِي . قَالَ فَرَكِبْنَا سَفِينَةً . فَأَلْقَيْنَا سَفِينَتَنَا إِلَى النَّجَاشِيِّ بِالْحَبَشَةِ . فَوَافَقَنَا جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَأَصْحَابُهُ عِنْدَهُ . فَقَالَ جَعْفَرٌ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَمَثَلَا هَهُنَا . وَأَمَرَنَا بِالْإِقَامَةِ . فَأَقِيمُوا مَعَنَا . فَأَقَمْنَا مَعَهُ حَتَّى قَدِمْنَا جَمِيعًا . قَالَ فَوَافَقَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِينَ افْتَتَحَ خَيْبَرَ . فَأَمْسَمَ لَنَا ، أَوْ قَالَ أَعْطَانَا مِنْهَا . وَمَا قَمَمَ لِأَحَدٍ غَابَ عَنْ فَتْحِ خَيْبَرَ مِنْهَا شَيْئًا . إِلَّا لِمَنْ شَهِدَ مَعَهُ . إِلَّا لِأَصْحَابِ سَفِينَتِنَا مَعَ جَعْفَرٍ وَأَصْحَابِهِ . قَدِمَ لَهُمْ مَعَهُمْ . قَالَ فَكَانَ نَاسٌ مِنَ النَّاسِ يَقُولُونَ لَنَا — يَعْنِي لِأَهْلِ السَّفِينَةِ — : نَحْنُ سَبَقْنَاكُمْ بِالْهِجْرَةِ .

(۲۵۰۳) قَالَ : فَدَخَلَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسَ ، وَهِيَ يَمْنُ قَدِيمَ مَعَنَا ، عَلَى حَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ زَائِرَةً . وَقَدْ كَانَتْ هَاجَرَتْ إِلَى النَّجَاشِيِّ فِيمَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِ . فَدَخَلَ عُمَرُ عَلَى حَفْصَةَ ، وَأَسْمَاءُ عِنْدَهَا . فَقَالَ عُمَرُ حِينَ رَأَى أَسْمَاءَ : مَنْ هَذِهِ ؟ قَالَتْ : أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسَ . قَالَ عُمَرُ : الْحَبَشِيَّةُ هَذِهِ ؟ الْبَحْرِيَّةُ هَذِهِ ؟ فَقَالَتْ أَسْمَاءُ : نَعَمْ . فَقَالَ عُمَرُ : سَبَقْنَاكُمْ بِالْهِجْرَةِ . فَتَحَنُّ أَحَقُّ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْكُمْ . فَتَغَضِبَتْ . وَقَالَتْ كَلِمَةً : كَذَبْتَ . يَا عُمَرُ ! كَلَّا . وَاللَّهِ ! كُنْتُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُطِيمُ جَائِعَكُمْ ، وَيَعْظُمُ جَاهِلَكُمْ . وَكُنَّا فِي دَارٍ ، أَوْ فِي أَرْضٍ ، الْبُعْدَاءُ الْبُغَضَاءُ فِي الْحَبَشَةِ . وَذَلِكَ فِي اللَّهِ وَفِي رَسُولِهِ .

125. Bu hadis, müşkillikle meşhûr olan hadislerdendir. Müşkillik ciheti şudur: Ebû Sufyân 8 inci hicret yılında Mekke fethi gününde musliman olmuştur ihtilâfsızca meşhûr olan budur. Halbuki Peygamber Ummu Habîbe ile bundan uzun bir zaman önce evlenmiştir. 6 ncı veya 7 ncı hicret yılında evlenmiştir. Yalnız Ummu Habîbe ile nerede evlendiğinde ihtilâf etmişlerdir. Ummu Habîbe Habeşistan'dan gelişinde Medîne'de denildi, cumhûr Habeşistan'da iken evlendi demişlerdir (Nevevî).

وَأَيْمُ اللَّهِ! لَا أَطْعَمُ طَعْمًا وَلَا أَشْرَبُ شَرَابًا حَتَّى أَذْكُرَ مَا فَعَلْتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. وَنَحْنُ كُنَّا نُوَدِّي وَنُخَافُ. وَسَآذُكَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَسْأَلُهُ. وَوَاللَّهِ! لَا أَكْذِبُ وَلَا أُزِيعُ وَلَا أُزِيدُ عَلَى ذَلِكَ. قَالَ فَلَمَّا جَاءَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ! إِنَّ عُمَرَ قَالَ كَذَا وَكَذَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَيْسَ بِأَحَقَّ بِي مِنْكُمْ». وَلَهُ وَلِأَصْحَابِهِ هِجْرَةٌ وَاحِدَةٌ. وَلَكُمْ أَنْتُمْ، أَهْلُ السَّفِينَةِ، هِجْرَتَانِ». قَالَتْ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ أَبَا مُوسَى وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ يَأْتُونِي أَرْسَالًا. يَسْأَلُونِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ. مَا مِنْ الدُّنْيَا شَيْءٌ هُمْ بِهِ أَفْرَحُ وَلَا أَعْظَمُ فِي أَنْفُسِهِمْ مِمَّا قَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. قَالَ أَبُو رُزْدَةَ: فَقَالَتْ أَسْمَاءُ: فَلَقَدْ رَأَيْتُ أَبَا مُوسَى، وَإِنَّهُ لَيَسْتَعِيدُ هَذَا الْحَدِيثَ مِنِّي.

(41) CA'FER İBN EBİ TÂLİB, ESMÂ BİNTU UMEYS VE ONLARIN BİNDİĞİ GEMİ HALKININ FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

169 — (2502) : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi: Biz (Eş'ariler) Yemen'de iken Rasûlullah'ın peygamber olarak ortaya çıkışı haberi bize erişti. Biz de ben ve iki kardeşim — ki onların biri Ebû Burde, diğeri de Ebû Rühm'dür, ben onların en küçüğü idim — kavmimizden elli küsür kişi; ya elli üç veya elli iki kişi Rasûlullah tarafına Muhâcir olarak (Yemen'den) yola çıktık. Biz bir gemiye bindik. Fakat gemimiz bizi (hava muhâlefeti yüzünden) Habeşe hükümdarı Necâşi'nin memleketi sâhiline atdı. Orada Ca'fer ibn Ebî Tâlib'e ve yanındaki arkadaşlarına kavuşduk. Ca'fer: Rasûlullah bizleri buraya yolladı ve bize burada ikâmet etmeği emretti. Binâenaleyh sizler de bizimle beraber burada ikâmet ediniz dedi. Bunun üzerine biz de orada Ca'fer'in maiyyetinde ikâmet etdik. Nihâyet hepimiz topluca Medîne'ye geldik. Rasûlullah'la, Hayber'i feth ettiği sırada kavuşduk¹²⁶. Rasûlullah bize ganimetden pay verdi. (Yahut Ebû Mûsâ: Rasûlullah o ganimetden atıyye verdi demiştir). Rasûlullah Hayber fethinde hâzır bulunmayan hiçbir kimseye ganimetden bir şey vermedi. Ancak beraberinde hâzır bulunan kimselere pay verdi. Bundan Ca'fer ve arkadaşları ile beraber bulunan gemimiz halkı müstesnâdır. Rasûlullah onlara ve onların maiyyetinde bulunanlara pay ayırdı. Ordudaki mücâhidlerden ba'zı kimseler bizlere yani gemi halkına: Hicret şerefini kazanmakta biz sizi geçtik! diyorlardı.

126. İbn İshâk'ın rivâyetine göre Peygamber Amr ibn Umeyye'yi Necâşi'ye göndermiş, Ca'fer ibn Ebî Tâlib ve maiyyetindekilerin yol hazırlıklarını tedârük ederek göndermesini recâ etmişti. Necâşi de her türlü sefer ihtiyâclarını te'min edip göndermiştir. Bu kabile Peygamber Hayber'de iken Amr ibn Umeyye ile beraber gelmişlerdir.

(2503) Rûvî dedi ki : Bir kerre Esmâ Bintu Umeys, — ki bizimle Habeşistândan gelenlerden idi — Peygamber'in kadını Hafsa'nın yanına ziyâretçi olarak girdi. Hafsa da vaktiyle bir Muhâcir kafilesi içinde Necâşî'nin memleketi olan Habeşistân'a hicret etmişti. Esmâ Hafsa'nın yanında iken Umer de kızı Hafsa'nın odasına girdi. Umer Esmâ'yı görünce, Hafsa'ya :

— Bu kadın kimdir? diye sordu. Hafsa :

— Umeys kızı Esmâ'dır dedi. Umer :

— Bu, o Habeşli kadın mıdır? Bu kadın o deniz yolcusu Esmâ' mıdır? (diye latîfeli olarak tekrâr tekrâr) sordu. Esmâ da :

— Evet ben oyum diye tasdik etdi. Umer, Esmâ'ya :

— Medîne'ye hicret fazîletinde biz sizi geçtik. Binâenaleyh biz Rasûlullah'a sizden daha lââyık ve daha yakın bulunuyoruz dedi. Bunun üzerine Esmâ öfkelenerek şu kelimeleri söyledi :

— Yalan söyledin yâ Umer! Hayır siz asla öyle değilsiniz. Vallâhi sizler Rasûlullah'ın beraberinde hicret ettiniz. Öyle bir halde ki Rasûlullah sizin açınızı doyuruyor, câhilinize de öğüd veriyordu. Bizler ise Habeşistân'da, Rasûlullah'dan uzaklarda muslimanlara kinle, adâvetle dolu bir yurdda yahut bir arâzide ızdırâb içinde bulunuyorduk. Bütün bu sıkıntılar, Allâh'ın rızası yolunda ve Rasûlunun rızası yolunda (çekilmiş)-dir. Allah adına yemîn olsun ki senin bu dediklerini gidib Rasûlullah'a arz edinceye kadar bir lukma yemek de yemem, bir yudum su da içmem! (Ey Umer), bizler uzak illerde eziyyet olunuyor ve korkutuluyorduk. Bu hakikatları şimdi gidib Rasûlullah'a arz edeceğim ve ondan sorub cevâb isteyeceğim. Yine Allâh'a yemîn ederim ki ben yalan söylemem, yalan yanlış söylemeğe de tenezzül etmem. Bu konuşmamıza (bir kelime bile) ziyâde etmem! Bu sırada Hafsa'nın odasına Peygamber gelince Esmâ :

— Ey Allâh'ın Peygamber'i! Umer şöyle şöyle sözler söyledi diye anlattı. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Bu husûsda Umer bana sizden daha lââyık ve yakın değildir. Hakikat şudur ki, Umer ve Umer'le hicret eden arkadaşları için (Medîne'ye) bir hicret (sevâbı) vardır. Ey gemi ahâlisi! Emîn olun ki sizin için iki hicret (fazîleti) vardır buyurdu ¹²⁷.

Esmâ dedi ki : Bu vak'a ve Rasûlullah'ın gemi ahâlisi hakkındaki bu yüksek şehâdeti üzerine bir de gördüm ki bunu işiden Ebû Mûsâ ve bütün gemi arkadaşları biribiri ardınca takım takım bana geliyorlar ve bu hadîsi (sevinçle) benden soruyorlardı. Bu, o derece bir sevinç meydana getirmişdi ki dünyâ malından arzu edilen hiçbir şey, Rasûlullah'ın Ha-

127. Kuvvetli bir mantıkla Umer'e karşı bu konuşmayı yapan Umeys kızı Esmâ, Hind Bintu Avf'dır. Peygamber'in kadınlarından Meymûne ile Abbâs'ın karısı ve Fadl'ın annesi Lubâbe'nin kızkardeşidir.

beşistân Muhâcirleri hakkındaki bu yüksek şehâdeti kadar onların gönüllerinde ferâh verici ve büyük te'sirli olamazdı.

Ebû Burde¹²⁸ dedi ki : Esmâ : Yemîn olsun Ebû Mûsâ'yı gördüm ki o, bu hadîsi benden tekrâr tekrâr söylememi istiyordu dedi.

(۱۲) باب من فضائل سلمان وصهيب وبلال ، رضي الله تعالى عنهم

۱۷۰ - (۲۵۰) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ نَائِبٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ ، عَنْ عَائِدِ بْنِ عَمْرٍو ؛ أَنَّ أَبَا سُفْيَانَ أَتَى عَلَى سَلْمَانَ وَصُهَيْبٍ وَبِلَالٍ فِي تَقَرٍّ . فَقَالُوا : وَاللَّهِ ! مَا أَخَذَتْ سُيُوفُ اللَّهِ مِنْ عُنُقِ عَدُوِّ اللَّهِ مَا خَذَهَا . قَالَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : أَتَقُولُونَ هَذَا لِشَيْخٍ قُرَيْشٍ وَسَيِّدِهِمْ ؟ فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ . فَقَالَ : يَا أَبَا بَكْرٍ ! لَمَّا أَغْضَبْتَهُمْ . لَتِنٌ كُنْتَ أَغْضَبْتَهُمْ لَقَدْ أَغْضَبْتَ رَبَّنَا .

فَأَتَاهُمْ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ : يَا إِخْوَتَاهُ ! أَغْضَبْتُكُمْ ؟ قَالُوا : لَا . يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ . يَا أَخِي !

(42) SELMÂN, SUHEYB VE BİLÂL'İN (R) FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB¹²⁹

128. Bu Ebû Burde, Ebû Mûsâ Eş'ari'nin oğlu Ebû Burde'dir. Yukarıdaki hadisin ikinci râvisidir. Bu Ebû Mûsâ Eş'ari'nin kardeşi olan Ebû Burde değildir. Onun adı Âmir ibn Kays'dir.

129. a. Selmân'ın hâl tercemesi :

Ebû Abdillâh Selmân Fârisî aslen İranlıdır. Eski ismi Mâbih olup babası da İran dehkanlarından Bûd yahut Bûzahân isminde biriydi. Selmân gençliğinde Mecûsî iken hak dini aşkıyla baba ve dedelerinin dinini terk edip evvelâ hristiyanlığı kabul etmiş ve ehlî kitâbın bekleyip durdukları Ahır zaman Peygamberinin Arabistan'da çıkacağına dâir tahminlerine itimâden oraya gitmeğe davranırken refâkatlarına dâhil olduğu tâcirlerin hıyâneti ile köle olarak Medîne Yahûdilerinden birine satılmıştı. Lâkin hak ve hakikat araştırması yolundaki hâlis niyeti Allah katında mükâfatsız kalmadı. Tam kölelik angaryaları altında vücûd yıpratıldığı sırada Peygamber'in hicreti meydana geldi. Kâhinlerden öğrendiği Hâtemu'n-Nebiyîn'e âid âlâmetleri görünce îymân etti. Bunu ta'kiben Peygamber'in yardımı ile hurriyetini satın alarak kölelikten kurtuldu ve seçkin sahâbîler zümresine girdi. Bedr ve Uhud gazâlarında bulunmaya Yahûdî elindeki esirliği mânî oldu ise de Handak'dan itibâren bütün gazvelere iştirâk edip Peygamber'den hiç ayrılmamıştır. Şâm ve Irak fetihlerinin hemen hepsine de ihtiyâr hâliyle iştirâk etti. Ahzâb harbinde Medîne'yi düşman hucûmundan kurtarmak için etrafına handak kazılmasını tavsiye eden odur. İran'ın fethinden sonra Umer tarafından Kisrâ'ların merkezi Medâin'e vâli ta'yîn olunmuş ve otuz beş senesinde Medâin vâlisi iken vefât etmiştir. Medâin harâbelerine bu gün Bağdatlılarca Selmân Pâk adının verilmesi, Selmân'ın orada medfûn olduğundandır.

Medîne'deki kardeşlik hâdisesinde Selmân Ebu'd-Derdâ'nın kardeşi yapılmıştır. Sa'd ibn Ebi Vakkas ile geçen bir hâdisi üzerine kendisine İbnü'l-İslâm lâkabını kendisi vermiştir.

Selmân bûnyrsı soğlam ve kuvvetli bir zât idi. Medîne etrafında Peygamber'le birlikde olarak sahâbiler hındak kazarlarken Selmân da çalışıyor ve çok büyük işler görüyordu. Gerek İymânının sıdkından, gerek o günlerdeki büyük hizmetlerinden dolayı sahâbiler onu paylaşamaz oldular. Muhâcirlere de Ensâr da : Selmân bizdendir dediler. Rasûlullah bu sözleri işidince : سلمان منا اهل البيت = Selmân bizdendir, ehl

Beyt'dendir• diye taltif etti. Ona Peygamber tarafından Selmân-ı'l-Hayr lâkabı da verilmiştir.

Selmân'ın islâmı kıssası ibretle doludur. İmâm Ahmed'in Müsned'indeki rivâyete nazaran kendisinin İbn Abbâs'a naklettiği kıssa şöyledir; diyor ki :

•Ben İsfahân ahâlisinden Ciy denilen karyeden neş'et etmiş bir İranlı idim. Babam karyenin dehkânı yani beyi, ağası idi. Sevgisinin çokluğundan beni evde kız habseder gibi habsederdi. Mecûsilikte o kadar ileri gitmişdim ki ateşgedenin bekçiliğini bile üzerine aldım. Hiç bir zaman ateşin sönmesine meydan vermezdim.

Babamın büyük çiftliği vardı. Bir gün yapı ile meşgûl olduğundan çiftliğe kendi yerine beni gönderdi. Giderken yolda bir Hristiyan kilisesi gördüm. Dünyâda neler olup bitdiğinden habersiz toy bir çocuk olduğumdan seslerini dışardan işittiğim bu insanların ne yaptıklarını görmek merakı ile içeriye girib namazlarını seyr etdim. Pek hoşuma gitti. Ve o dini kendi dinimden daha güzel buldum. Akşama kadar orada kaldım. Çiftlik işini aklıma bile getirmedi. Oradakilere : Bu dinin aslı nerededir? diye sordum. Şâm diyârındadır, cevâbını verdiler. Babam beni hayli aratmış, bulduramamışdı. Eve geldiğimde mâcerâyı kendisine anlattım. Beni yeni dinimden vazgeçirmek için çok çalışdı ise de ben fikrimde ısrâr ettiğimden ayağımı bukağılayıp evde habs etmekden başka çâre bulamadı. Ben ise görüşdüğüm Hristiyanlara şâyet Şâm'a gidecek bir Hristiyan ticâret kafilesi olursa bana bildiriniz diye haber saldım. Hâsılı babamın evinden kaçdım. Ve böyle bir kafiye ile beraber Şâm diyârına gittim. Bu dinin en ileri geleni kimdir? diye soruşurdum. Kilisedeki piskoposu haber verdiler. Yanına girdim ve dinlerini kabûl ettiğimi, kendisine hizmet edeceğimi ve beraberce namaz kılmak istediğimi söyledim. O da pek iyi dedi.

Adamcağız fena bir kimse imiş! Bir taraftan cemâatı sadakayı teşvik, bir taraftan da biriken malları ve eşyaları fakirlere vermeyib kendisi için birikdiriyordu. Böylelikle yedi küp dolusu altın ve gümüş toplamışdı. Bundan dolayı kendisine pek ziyâde buğzum vardı. Vefâtında defni için gelenlere hâlin hakikatını anlatıp hazinesinin yerini gösterdim. Aleyhinde söylediklerim sâbit olunca kızdılar ve defninden imtinâ' ederek ölüsünü asıb taşta tuttular.

Onun yerine sâlih bir zât geldi. Beş vakit namazı kılan müslimanlar hâricinde ondan daha faziletli, onun kadar dünyâyı hiçe sayar, onun kadar âhirete âşik, gece gündüz ibâdete düşkün hiçbir kimse görmedim. Kendisini pek sevdim. Hayli zaman beraberinde bulundum. Vefât edeceği vakit : Senden sonra ben kime gideyim, ne yapayım? diye sordum. Dedi ki : Evlâd, bu gün ortalık helâk girdâbı içinde. Hak dinini tebdil ve dinin emirleri ve nehiyelerinden çoğunu terk etdiler. Yalnız Musul'da fulân kimse vardır. Benim tuttuğum meslek onda da var. Ona git diye tavsiye etti.

Vefât etmesi üzerine Musul'a gidib hâlimi arz etdim. Yanında dur dedi. Onu da evvelkisi gibi pek hayırlı, sâlih bir zât buldum. Lâkin çok sürmedi. O da ölüm döşegine yatınca ondan da vefâtından sonra yanında durabileceğim bir zâtı tavsiye etmesini niyâz etdim. O, Nusaybin'deki bir zâtı haber verdi. Ona da gittim ve diğer iki arkadaşı gibi sâlih buldum. Az zaman sonra o da vefât etti. Vefâtından evvel de Amuriyye (Anadolu'da Sivrihisar) da bir zâtı tavsiye etti.

Evvelki üç dindaşının mesleğinde olan o zâta da mülâzemet etdim. O esnâda davar ve sığır olarak biraz da mal edindim. Ölüm hastalığında ona da kimin yanına gitmemi vasiyyet edeceğini sordum. Cevâben : Oğlum, dünyâda artık bizim mesleğimiz üzerine hiçbir kimseyi tanımıyorum ki ona git diyeyim. Lâkin İbrâhîm'in dini ile gönderilecek Peygamber'in zuhûru pek ziyâde yaklaşmıştır. O peygamber Arab toprağında zuhûr edecek ve iki taşlık arasında bulunan bir yere hicret edecektir. Bu iki taşlığın arası hurmalıktır. O Peygamber'in de bazı alâmatleri vardır. Ezcümle hedîyye-

den yer, sadakadan yemez. İki küreği arasında Nubuvvet Hâtemi vardır. Çâresini bulur o diyâra gidersen git dedi ve vefât etdi.

Ondan sonra Amuriyye'de nekadâr oturdumsa oturdum. Derken Kelb oğulları kabilesinden ticâret için oraya gelmiş bir kaç kimseye rasgeldim. Kendilerine size şu sığırlarla koyunlarımı vereyim de beni Arab diyârına götürün dedim. Peki dediler. (Şâin cihetinden Medine'ye yakın) Vâdi'l-Kurâ'ya geldiğimizde A'râbîler bana zulm edib köle diye bir Yahûdî'ye satdılar. Yahûdî'nin yanında kaldım. Oradaki hurmalıkları görünce acaba Amuriyyedeki zâtın bana vassetdiği yer burası mıdır? diye ümide düşdüm lse de nefsim pek de mutmain olmadı. Derken günün birinde Kurayza oğullarından olan sâhibimin bir amuca oğlu Vâ'di'l-Kurâ'ya geldi ve beni satın alıb Medine'ye götürdü. Medine'yi görür görmez Amuriyye'deki zâtın vasfına göre hemen tanıdım.

Medine'de ikâmetim sırasında Allah Teâlâ Peygamber'ini göndermişti. Lâkin Mekke'de bulunduğu müddetce kölelik yüzünden kendisinden bahsedildiğini hiç işitmemiş bulunuyordum. Sonra Medine'ye hicret etdi. Yine haberim olmadı. Derken günün birinde bir hurma ağacının üstünde sâhibimin hisâbına ben çalışır, sâhibim de ağacın altında otururken amuca oğullarından biri gelib: Benû Kayle'nin — Ensâr'ın mensûb oldukları Evs ile Hazrec kabîlelerinin toplamına verilen isim bu idi — Allah belâlarını versin! Mekke'den yanlarına gelib Peygamber dedikleri bir kimsenin bu gün Kubâ'da başına toplanmış bulunuyorlar dedi. Ben bu sözü işidince hummaya tutulmuş gibi titredim. Az kalsın sâhibimin üzerine yıkılıb düşecektim.. Amuca oğluna: Ne dedin, ne dedin? diyerek ağacdan indim. Sâhibim kızdı ve: Bundan sana ne? Sen işine bak! diyerek bana şiddetli bir tekme vurdu. Ben ise: Bir şey yok, yalnız onun ne dediğini anlamak istedim dedim.

Biraz yiyecek birikdirmişdim. Akşam olunca onu alıb Kubâ'ya Rasûlullah'ın huzûruna gitdim ve: İşitdim ki sen sâlih bir zâtsın, yanında da fakir kimsesizler varmış. Şuncağızı sadaku için saklamışdım, buna sizi başkalarından daha haklı görüyorum deyib elimdeki nevâleyi takdim etdim. Rasûlullah sahâbîlerine: «Yiyiniz» diye emretti lse de kendisi elini çekdi ve yemedi. Kendi kendime: Bu bir dedim.

Döndüm. Yine az bir şey tedârük etmeğe başladım. O zaman Rasûlullah da artık Medine'ye gelmişti. Huzûruna girib: Sadaka yemediğini gördüm. Bu ise sana ikrâmen hazırlanmış bir hediyyedir dedim. İşte ondan Rasûlullah yedi ve sahâbîlerine de birlikde yemelerini emretti. Kendi kendime: Bu iki dedim.

Daha sonra bir gün Rasûlullah Bakî'u'l-Garkad'da iken yanına geldim. Sahâbîlerden birinin cenâzesi dolayısıyla oraya gelmişti. Üzerine iki ehram olduğu halde sahâbîleri ile birlikde oturuyorlardı. Selâm verdim ve Amûriyye'deki zâtın haber verdiği üzere arkasındaki nubuvvet hâtemini acaba görebilir miyim diye hemen arka tarafına geçdim. Rasûlullah da o tarafa geçmemden bir alâmet aradığımı sezerek hemen ridâsını sıyırdı. Nubuvvet hâtemini gördüm, tanıdım ve üzerine kapanıb ağlamağa başladım. Rasûlullah bana: «Bu tarafa dön» buyurdu. Karşı tarafına geçdim. Ve ey İbn Abbâs sana anlattığım gibi, başımdan geçenî arz etdim. Benim bu kıssamı sahâbîlerinin işitmiş olmaları Rasûlullah'ın pek hoşuna gitti. Esâret zinciri ayaklarımı bağladı da Peygamber'le birlikde Bedr'de, Uhud'da bulunamadım.

Günün birinde Rasûlullah bana: «Selmân, kendini mükâtebeye bağla!» diye emretti. Sâhibim ile — çukurlarını da kazarak — üç yüz (diğer bir rivâyete göre beş yüz) hurma ağacı dikmek ve kırk ûkiyye (yani dört yüz dirhem) altın vermek şartları ile hurriyetimi satın alma yazışması yaptım. (Yani bunları yapınca ben âzâd olacaktım). Rasûlullah sahâbîlere: «Şu kardeşinize yardım ediniz!» buyurdu. Yardım başladı. Kimi otuz, kimi yirmi, kimi on beş, kimi on fidan, hâsılı herkes elindeki mevcûdu nisbetinde bana yardımda bulundu. Üç yüz (yahut beş yüz) fidanı bazırılınca Rasûlullah bana: «Selmân, şimdi artık git de bu fidanlar için çukurları kazmağa başla, işini bitirince bana gel ki onları ben dikeyim» buyurdu. Kazmağa başladım. Arkadaşlarım da bana yardım etdiler. İşimizi tamamlayınca gelib haber verdim. Rasûlullah benimle beraber oraya geldi. Artık biz fidanları yanaştırıp Rasûlullah mübârek eliyle yerine koyuyordu. Selmân'ın nefsi kudred elinde olan Allâh'a yemîn olsun ki

170 — (2504) : Âiz ibn Amr'dan (şöyle demiştir) : Ebû Sufyân birkaç kişi içinde bulunan Selmân, Suheyb ve Bilâl'in yanına geldi¹³⁰. O topluluk : Vallâhi Allah'ın kılıçları, şu Allah düşmanının boy-nundan nasîblerini almadı diye hayıflandılar. Ebû Bekr : Bu sözünüzü Kureyş'in şeyhi ve seyyidleri için mi söylüyorsunuz? dedi. Akibinde Peygamber'e gelib bunu kendisine haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Yâ Ebâ Bekr! Muhtemil ki sen onları gadablandırıdın. Yemîn olsun eğer sen onları gadablandırmış isen muhakkak Rabbın da gadablandırmışsındır» buyurdu. Müteâkiben Ebû Bekr onların yanına gelib : Ey kardeşlerim! Ben sizleri öfkeliendirdim mi? diye sordu. Onlar da : Hayır, Allah sana mağfiret buyurur ey kardeşçigim! dediler¹³¹.

o fidanların bir tanesi kurumadı. (Öteki rivâyetde : Yalnız birini ben dikmişdim, işte ondan mâadâsı hep tuttu). Sâhibime karşı olan hurma ağaçları borcumu ödemiş oldum. Zimmetimde yalnız mal kalmıştı. Rasûlullah gazâların birinden altundan tavuk yumurtası kadar bir şey getirmişti. Dönüşlerinde : «Hurriyetini satın alma mukavelesine girmiş olan İran'lı ne yaptı, nerede?» diye suâl etmiş. Çağırıldım. «Selmân, işte al da üzerinde kalan borcunu öde» buyurdu. Yâ Rasûlallah bukadarcık şey benim borcuma nereden yetecek? dedim. (Öteki rivâyetde : O altun parçasını dili üzerinde çevire çevire gezdirdi ve) : «Hele sen bunu al. Allah senin borcunu öder» buyurdu. Altun parçasını aldım ve alacaklılarıma o parçadan tarta tarta altun verdim. Selmân'ın nefsi elinde olan Allâh'a yemîn olsun ki onlara ondan kırk ûkiyye altun tartıp haklarını eksiksiz olarak verdim ve âzâd edildim. Ondan sonra Rasûlullah ile birlikte Handak'de bulundum ve artık onunla hiçbir gazâda bulunmayı kaçırmadım...» Ahmed ibn Hanbel, *el-MUSNED*, hadîsu Selmân el-Fârisî-R., V, 437-444. sahifeden naklen Ahmed Naim, *Tecrid Ter.* III, 25-31).

Selmân'ın bu uzun mâcerâsı, İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye* I, 214-222 de «hadîsu islâmî Selmân» başlığı ile mufasssalan verilmektedir.

b. Suheyb'in hâl tercemesi :

Suheyb ibn Sinân er-Rûmî, Musul havâlisinde Arab evlâdından Nemr ibn Kasit âilesine mensûb idi. Babası Sinân da orada Kısra'nın âmili idi. Rûm'larla İran'lılar arasında vukû' bulan muhârebede Suheyb'i Rûmlar esir almışlardı. Bir hayil zaman sonra Abdullah ibn Cud'ân tarafından satın alınıp hurriyete kavuşturularak Mekke'ye gelmiş ve Ammâr ile bir günde musliman olmuşdur. İlk muslimanlardan ve Kureyş'in zâlimâne işkencelerine ma'rûz kalanlardandır. Suheyb küçük yaşta esir edilib Rûm diyârında yetiştiği için Arabca'yı unutmuşdu. Yeniden öğrendi ise de çetrefil konuştuğu için Rûmî diye anılmışdır. Bütün servetini ve âilesini ve çocuklarını Mekke'de bırakarak Medîne'ye hicret etmiştir. Bedr'den itibaren bütün gazâlarda bulunmuşdur. Hicretin 34. yahut 38 inci yılında vefât ettiği bildirilmiştir (İbn Sa'd ve diğerleri).

c. Bilâl'in hal tercemesi 21 inci bâbda zikredilmişdi.

130. Ebû Sufyân'ın bu geliş, Hudeybiyye sulhundan sonraki sâkin devrede kendisi kâfir iken Medîne'ye gelmesidir.

131. Bu hadîsde Selmân ve arkadaşları için apaçık bir fazilet vardır. Yine bu hadîsde zâif kalbleri, dindarları gözetmek, onlara ikrâm ve iltifât etmek hükmü vardır (Nevevî).

(۴۳) باب من فضائل الأنصار، رضى الله تعالى عنهم

۱۷۱ — (۲۵۰۵) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْخَطَّالِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ (وَاللَّفْظُ لِإِسْحَاقَ) . قَالَا :
أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : فِينَا نَزَلَتْ : إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا
وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا [آل عمران/ ۱۷۲] بَنُو سَلَمَةَ وَبَنُو حَارِثَةَ . وَمَا نَحِبُّ أَنَّهُمَا لَمْ تَنْزِلْ . لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ :
وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا .

(43) ENSÂR'IN (R) FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ¹³²

171 — (2505) : Câbir ibn Abdillâh (R) şöyle dedi : «O zaman içinizden iki zümre za'f göstermek istemişti. Halbuki onların yardımcısı Allah'dı. Mu'minler ancak Allah'a güvenib dayanmalıdır» (Âlu Imrân : 122) âyeti biz Ensâr cemâatı hakkında nâzil olmuştur. Bu iki tâife Selime oğulları ile Hârise Hârise oğullarıdır. Biz Ensâriler ise Azîz ve Celîl olan

132. *Ensâr*, nasîr'in cem'idir. *Nasîr* de nâsîr'in mubâlağa sigasıdır ki yardım edici demektir. Bu cihetle *Ensâr* yardımcıları demek olur. Sonra *Ensâr* kelimesi İslâmî bir isim olarak kullanılmış. Medîne'nin Evs ve Hazrec kabîlelerine ve bunlarla muâhadeli bulunanlara isim yapılmıştır. Hicret sırasında bu kabîleler baskının Peygamberle Muhâcirlerle pek büyük yardımda bulunmaları onların bu şerefli unvânı kullanmalarına sebep olmuştur.

Bir hadîse göre *Ensâr* unvânı Medîne'nin bu kabîlelerine ilâhî bir tesmiyedir. Bu hadis şudur : Gaylân ibn Cerîr der ki : Basra'da Enes ibn Mâlik ile görüştüğümüz sırada :

— Siz Medîne'liler Kur'ân'da gelmezden önce *Ensâr* adı ile anılır mıydınız, yoksa *Ensâr* adını size Allah mı koymuştur? diye sordum. Enes de :

— Evet bu adı bize Allah koydu diye cevâb verdi... (Buhârî, Menâkıb, menâkıbu'l-Ensâr..., V, 108 «264»).

Ensârın faziletlerini dile getirib onları öven âyetler çoktur :

«Ey îmân edib hicret edenler! Allah yolunda malları ile, canları ile cihâdda bulunanlar, (Muhâcirleri) barındırıp yardım edenler, işte onlar birbirinin velîleridirler...» (el-Enfâl : 72).

«İmân edib de Allah yolunda hicret ve cihâd edenler, barındıranlar, yardım edenler, işte gerçek mu'min olanlar bunlardır. Mağfiret ve ucsuz bucaksız rızık da onlarındır» (el-Enfâl : 74).

«İslâm'da) birinci dereceyi kazanan Muhâcirler ve *Ensâr* ile onlara güzelliğe tâbi' olanlar, Allah onlardan râzıy olmuştur, onlar da Allah'dan râzıy olmuşlardır. Allah bunlar için, kendileri içinde ebedî kalıcı olmak üzere altlarından ırmaklar akar cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük bahtiyarlıktır» (et-Tevbe : 100).

«Onlardan evvel (Medîne'yi) yurd ve îmân evi edinmiş olan kimseler kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâc (meyli) bulmazlar. Kendilerinde fakr ve ihtiyâc olsa bile onları öz canlarından daha üstün tutarlar. Kim nefsinin (mala olan) hırsından ve cimriliğinden korunursa işte murâdlarına erenler onların tâ kendileridir» (el-Haşr : 9).

Allâh'ın «*Vallâhu veliyyuhumâ*: Halbuki Allah o iki tâifenin velisidir» kavlinden dolayı bu âyetin inmesinden memnûnluk duyuyoruz ¹³³.

۱۷۲ - (۲۵۰۶) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . قَالَ .
حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «اللَّهُمَّ!
اغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ ، وَلِأَبْنَاءِ الْأَنْصَارِ ، وَأَبْنَاءِ الْأَنْصَارِ» .

(...) وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

172 — (2506) : Zeyd ibn Erkam (R), Rasûlullah (S) : «Yâ Allâh! Sen Ensârı, Ensârın oğullarını ve oğullarının oğullarını mağfiret eyle!» diye duâ etti dedi ¹³⁴.

() : Burada da Şu'be bu isnâdla tahdis etmiştir.

133. Bu âyetlerde Uhud harbi hatırlatılmışdır. Bu vak'ada Abdullah ibn Ubeyy ibn Selûl'un geri dönmesi esnasında Rasûlullah'ın ordusunun iki kanadını teşkil eden Ensâr'dan iki tâife de kalb zaafına düşüb az daha dönecek gibi olmuşlar. Fakat «*Vallâhu veliyyuhumâ*: Halbuki Allah onların yardımcısıdır» medlûlünce Allah onları döneceklikten korumuş, kalblerini toplamışlar ve niyetlerini tashih eylemişlerdir. Bu iki kanat Ensâr'ın Hazree kolundan Selime oğulları ile Evs'den Hârise oğulları idi. Binâenaleyh Muslimanlar sabr ve ittikâ ile vazifelerini bilmeli ve ancak Allâh'a tevekkül ve i'timâd etmelidirler. Kalblere kuvvet veren o, za'f veren yine odur. İkbâl ondan idbâr ondandır. Allâh'ın emirlerini tutub, nehiylerinden sakunanlar herhalde mansûr ve muzaffer olurlar.

Câbir, bu âyetin baş tarafı kendilerinin bir sarsıntı ve kalb zaafını ifâde etmesine rağmen, sonundaki «halbuki Allah onların velisidir» fıkrasından dolayı hoşlandıklarını dile getirmektedir. Hadisin son kısmı aynen terceme edilseydi; «biz Aziz ve Celil olan Allah'ın *vallâhu veliyyuhumâ* kavlinden dolayı bu âyetin inmemiş olmasını istemiyoruz» şeklinde olacaktı. Bu da menfi menfi ile birleştiği için müsbet olmaktadır.

134. Bu hadisin İslâm târihinin acıklı bir vak'ası münâsebetiyle rivâyet olunduğu bildirilmiştir. Şöyle ki: Hicri 63 yılında cereyan eden Harre vak'ası sırasında Enes ibn Mâlik Basra'da bulunuyordu. Medine'de cereyan eden bu kanlı vak'ada Enes ibn Mâlik, kendi âilesinden ve amuca oğullarından musibete uğrayanların acısı ile pek ziyâde üzülmüşdü. O sırada Kûfe'de bulunan Zeyd ibn Erkam, Enes ibn Mâlik'e gönderdiği bir mektûbunda Enes'i ta'ziye etdikden sonra: Ey Enes! Sana müjdelerim ki Rasûlullah (S), «Yâ Allâh Ensârı mağfiret eyle. Ensârın oğullarını da, Ensârın torunlarını da mağfiret buyur!» dediğini de zikretmiştir. Meclisde bulunanlar Enes ibn Mâlik'den, Zeyd ibn Erkam'ın kim olduğunu sormuşlar. O da: Bu mektûb sâhibi o kimsedir ki yüce Allâh onu kulağı sebebiyle tasdik buyurdu demiştir. Enes bununla şu vak'aya işâret ediyordu: Zeyd ibn Erkam, Rasûlullah'a, Abdullah ibn Ubeyy munâfikının sözlerini söyleyib, o da inkâr ve yeminle inkârını te'yid edince Rasûlullah Zeyd'e: «Câiz ki kulağın yanlış işitmiştir» buyurmuşdur. Şüphesiz ki bu söz Zeyd ibn Erkam'ı tekzib mâhiyetinde idi. Bu sebeble Zeyd çok üzülmüşdü. Nihâyet el-Munâfikûn sûresinin altıncı âyeti nâzil olunca Peygamber İbn Erkam'ın arkasında varib kulağını tutar, ovalıyarak: «Ey oğul! Kulağın Allah tarafından tasdik olundu (doğru duymuşdur)» buyurdu. İşte Enes ibn Mâlik meclisde bulunanlara İbn Erkam'ı, «kulağı sebebiyle tasdik olunmuş» bir zât olarak tavsif etmesi bu mebrûr vâkıa itibarıyledir.

۱۷۳ - (۲۵۰۷) حدثنی أبو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُوسُفَ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ (وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ) . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ (وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ) ؛ أَنَّ أَنَسًا حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَغْفَرَ لِلْأَنْصَارِ . قَالَ وَأَحْسِبُهُ قَالَ « وَلِدَرَارِي الْأَنْصَارِ ، وَلِمَوَالِي الْأَنْصَارِ ، لَا أَشْكُ فِيهِ .

173 — (2507) : Abdullah ibn Ebî Talha'nın oğlu İshâk, Enes (ibn Mâlik R) ın: Rasûlullah (S) Ensâr için Allah'dan mağfiret istedi dediğini tahdîs etti. Ve râvî: Peygamber'in «Ensârın zürriyetleri ve himâyelerinde bulunan kimseler için de» dediğini biliyorum ve bunda hiç şüphe etmiyorum diye de ilâve etdi.

۱۷۴ - (۲۵۰۸) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ (وَاللَّفْظُ لِرُزْهَمٍ) . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ (وَهُوَ ابْنُ صُهَيْبٍ) ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى صَبِيًّا نَاكِسًا مُقْبِلِينَ مِنْ عُرْسٍ . فَقَامَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ مُتَمَلِّيًا . فَقَالَ « اللَّهُمَّ ! أَنْتُمْ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ . اللَّهُمَّ ! أَنْتُمْ مِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ » يَعْنِي الْأَنْصَارَ .

174 — (2508) : Enes (ibn Mâlik R) den; Peygamber (S) bir takım (Ensâr) çocuklarının ve kadınlarının düğün aşından dönerek neş'e ile geldiklerini gördü. Bunun üzerine Allâh'ın Peygamberi hemen ayağa kalkıp dikilerek : «(Ey Ensâr kadınları ve çocukları!) Allâh şahid olsun ki sizler bana insanların en sevimlilerindensiniz. Allâh şahid olsun ki, sizler bana insanların en sevimlilerindensiniz» dedi. Peygamber bununla topdan Ensârı kasdediyordu.

۱۷۵ - (۲۵۰۹) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . جَمِيعًا عَنْ غُنْدَرٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ . سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : جَاءَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . قَالَ فَخَلَا بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . وَقَالَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! إِنْكُمْ لَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ » ثَلَاثَ مَرَّاتٍ .

(...) حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

175 — (2509) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu : Bir defasında Ensârdan bir kadın Rasûlullah'a geldi. Rasûlullah (S) o kadınla bir tarafa çekildi de üç kerre : «Nefsim elinde olan Allâh'a yemin ede-

rim ki siz Ensâr cemâatı bana insanların en sevimlilerindensiniz» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de yine Şu'be'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir.

١٧٦ - (٢٥١٠) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَحُمَيدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ . سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ : « إِنَّ الْأَنْصَارَ كَرِّبِي وَعَيْبَتِي . وَإِنَّ النَّاسَ سَيَكْفُرُونَ وَيَقُولُونَ : فَاقْبَلُوا مِنْ مَخْسِيئِهِمْ وَاعْفُوا عَنْ مُسِيئَتِهِمْ » .

176 — (2510) : Bize Şu'be haber verdi. Ben Katâde'den işitdim, o Enes ibn Mâlik (R) den şöyle tahdis ediyordu : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «(Sahâbilerim!) Ensâr benim cemâatımdır, sırdaşlarım ve emînlerimdir. Muhakkak ki insanlar çoğalacaklar, Ensâr ise (günden güne) azalıyor. Şu halde siz, Ensâr'ın iyilik edenlerinden (iyiliklerini) kabûl ediniz. (Haddlerin dışında olarak) fenalık yapanlarının kusûrlarını da afvediniz» buyurdu.

(٤٤) باب في غير دور الأنصار ، رضى الله عنهم

١٧٧ - (٢٥١١) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) . قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : « خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ بَنُو النَّجَّارِ . ثُمَّ بَنُو عَبْدِ الْأَشْهَلِ ، ثُمَّ بَنُو الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ . ثُمَّ بَنُو سَاعِدَةَ . وَفِي كُلِّ دُورِ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ » . فَقَالَ سَعْدٌ : مَا أَرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِلَّا قَدْ فَضَلَ عَلَيْنَا . فَقِيلَ : قَدْ فَضَلَكُمْ عَلَى كَثِيرٍ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . سَمِعْتُ أَنَسًا يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَهُ .

(...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمَيْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ) . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ . كَلَّمَهُمْ عَنْ يَحْيَى ابْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . عِيَالِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَذْكُرُ فِي الْحَدِيثِ قَوْلَ سَعْدٍ .

**(44) ENSÂR MAHALLELERİNİN HAYIRLILIK DERECELERİ
HAKKINDA BÂB**

177 — (2511) : Bize Şu'be tahdîs etdi. Ben Katâde'den işitdim, o Enes ibn Mâlik (R) den, o da Ebû Useyd (R) den olmak üzere tahdîs ediyordu. Ebû Useyd dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ensâr mahallelerinin hayırlısı Neccâr oğullarıdır. Sonra Abdu'l-Eşhel oğulları, sonra Hâris ibn Hazrec oğulları, sonra Sâide oğullarıdır. Ve Ensâr mahallelerinin hepsinde hayır vardır».

Sâide oğullarının reîsi Sa'd (ibn Ubâde) : Ben ancak Rasûlullah'ın başkalarını bizim üzerimize tafdîl etmiş olduğunu zannediyorum. Buna karşılık kendisine : Rasûlullah sizi de birçokları üzerine tafdîl etmiştir denildi.

() : Burada Şu'be, Katâde'nin : Ben Enes'den işitdim, o Ebû Useyd el-Ensârî'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs tarzında tahdîs ediyordu dediğini rivâyet etmiştir.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Yahyâ ibn Saîd'den, o da Enes'den, o da Peygamber'den yukardaki gibi rivâyet etmişlerdir. Şukadar ki Yahyâ ibn Saîd bu hadîsde Sa'd ibn Ubâde'nin sözünü zikretmiyor.

١٧٨ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ، مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ (وَالْأَفْظُ لِابْنِ عَبَّادٍ)، حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (وَهُوَ ابْنُ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُعَيْدٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ طَلْحَةَ. قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أُسَيْدٍ خَطِيبًا عِنْدَ ابْنِ عُثْبَةَ. فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ دَارُ بَنِي النَّجَّارِ، وَدَارُ بَنِي عَبْدِ الْأَشْهَلِ، وَدَارُ بَنِي أَرْثَ بْنِ الْخَزْرَجِ، وَدَارُ بَنِي سَاعِدَةَ». وَاللَّهِ! لَوْ كُنْتُ مُؤْتَرَا بِهَا أَحَدًا لَا تَرْتُ بِهَا عَشِيرَتِي.

178 — () : Muhammed ibn Ebî Talha dedi ki : Ben Ebû Useyd'den işitdim, Utbe oğlu Abdullağ'ın yanında hutbe yaparak şöyle diyordu : Rasûlullah (S) : «Ensâr mahallelerinin hayırlıları, Neccâr oğulları mahallesi, Abdu'l-Eşhel oğulları mahallesi, Hâris ibn Hazrec oğulları ve Sâide oğulları mahallesidir» buyurdu. Vallâhi ben bu mahallelerden bir kimseyi seçecek olaydım, muhakkak kendi aşîretimî seçerdim.

١٧٩ - (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ . قَالَ : شَهِدَ أَبُو سَلَمَةَ سَمِعَ أَبَا أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ يَشْهَدُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ بَنُو النَّجَّارِ . ثُمَّ بَنُو عَبْدِ الْأَشْهَلِ . ثُمَّ بَنُو الْحَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ . ثُمَّ بَنُو سَاعِدَةَ . وَفِي كُلِّ دُورٍ الْأَنْصَارُ خَيْرٌ » .

فَالَ أَبُو سَلَمَةَ : قَالَ أَبُو أُسَيْدٍ : أَتَاهُمْ أَنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ لَوْ كُنْتُ كَاذِبًا لَبَدَأْتُ بِقَوْمِي بَنِي سَاعِدَةَ . وَبَلَغَ ذَلِكَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ فَوَجَدَ فِي نَفْسِهِ . وَقَالَ : خُلَفْنَا . فَكُنَّا آخِرَ الْأَرْبَعِ أُسْرِجُوا إِلَى حَارِيٍّ ابْنِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . وَكَلَّمَهُ ابْنُ أَخِيهِ سَهْلٌ . فَقَالَ : أَتَذْهَبُ إِتْرَدَّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؟ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَعْلَمُ . أَوَلَيْسَ حَسْبُكَ أَنْ تَكُونَ رَابِعَ أَرْبَعٍ . فَارْجِعْ وَقَالَ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . وَأَمَرَ بِحِمَارِهِ فَحُلَّ عَنْهُ .

(.) حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ بْنِ بَحْرٍ . حَدَّثَنِي أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا حَرْبُ بْنُ شَدَّادٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ ؛ أَنَّ أَبَا أُسَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « خَيْرُ الْأَنْصَارِ أَوْ خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ » يَعْنِي خَدِيثَهُمْ . فِي ذِكْرِ الدُّورِ . وَلَمْ يَذْكُرْ قِصَّةَ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ رَضِيَ

179 — () : Ebu'z-Zinâd şöyle dedi : Ebû Seleme, muhakkak Ebû Useyd el-Ensârî'den işittiğine şehâdet etdi. Ebû Useyd de Rasûlullah (S) ın: «Ensâr mahallelerinin hayırlısı Neccâr oğulları mahallesi; onra Abdu'l-Eşhel oğulları mahallesi; sonra Hâris ibn Hazrec oğulları mahallesi, sonra Sâide oğulları mahallesidir ve Ensâr mahallelerinin hepinde hayır vardır» buyurduğunu şehâdet ediyordu.

Ebû Seleme dedi ki : Ebû Useyd : Ben Rasûlullah (S) üzerine kenimden konuşmakla ittiham mı olunuyorum? Eğer ben yalan söyleyici laydım, muhakkak (faziletce sıralamayı) kendi kavmim olan Sâide oğulları ile başlardım dedi. Rasûlullah'ın bu derecelendirişi Sa'd ibn Ubâde'ye laşınca, Sa'd'ın gönlünde bir dargınlık meydana geldi ve kendi kendine : Biz derecelenmede arkaya bırakıldık. Böylece biz Ensâr'ın dört kailesinin sonuncusu olduk. Hemen benim için merkebimi eğerleyin de Rasûlullah'a gideyim dedi. Bu sırada kardeşinin oğlu Sehl, Sa'd ibn Ubâde'ye kelâm edib : Sen şimdi, Rasûlullah en iyi bilen iken onun dereceliğini kendisine reddetmek için mi gidiyorsun? Hayırlılık derecesi bakımından dördün dördüncüsü olman sana kâfi gelmez mi? dedi. Bu konuşma üzerine Sa'd gitmekden geri döndü ve : Allah ile Rasûlu en iyi bi-

lendir dedi. Müteâkiben eşeğinin eğerinin çözülmesini emretti de eğeri eşekden çözüldü ¹³⁵.

() : Burada da Ebû Useyd, Rasûlullah'dan «Ensârın hayırlıları, yahut Ensâr mahallelerinin hayırlıları şöyledir...» buyururken işitdiğini tahdîs etmiştir. Bu hadîs de yukarıki râvîlerin, mahallelerin zikri hakkındaki hadîsleri gibidir. Burada râvî, Sa'd ibn Ubâde'nin kıssasını zikretmemiştir.

۱۸۰ - (۲۵۱۲) وَحَدَّثَنِي عَمْرُو النَّافِذُ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا يَمْتُوبُ (وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ سَعْدٍ) . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : قَالَ أَبُو سَلَمَةَ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عُتْبَةَ ابْنِ مَسْعُودٍ . سَمِعَا أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، وَهُوَ فِي مَجْلِسٍ عَظِيمٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ « أَجِدُّكُمْ بِخَيْرِ دُورِ الْأَنْصَارِ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ . يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « بَنُو عَبْدِ الْأَشْهَلِ » قَالُوا : ثُمَّ مَنْ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « ثُمَّ بَنُو النَّجَّارِ » قَالُوا : ثُمَّ مَنْ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « ثُمَّ بَنُو الْحَارِثِ ابْنِ الْخَزْرَجِ » قَالُوا : ثُمَّ مَنْ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « ثُمَّ بَنُو سَاعِدَةَ » قَالُوا : ثُمَّ مَنْ ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! قَالَ « ثُمَّ فِي كُلِّ دُورِ الْأَنْصَارِ خَيْرٌ » فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ مُغَضَّبًا . فَقَالَ : أَتَحْنُ آخِرُ الْأَرْبَعِ ؟ حِينَ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَارَهُمْ . فَأَرَادَ كَلَامَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ لَهُ رِجَالٌ مِنْ قَوْمِهِ : اجْلِسْ . أَلَا تَرْضَى أَنْ سَمَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دَارَكُمْ فِي الْأَرْبَعِ الدُّورِ الَّتِي سَمَى ؟ فَمَنْ تَرَكَ فَلَمْ يَسْمَ أَكْثَرُ مِمَّنْ سَمَى . فَأَتَاهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ عَنْ كَلَامِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

180 — (2512) : İbn Şihâb şöyle dedi : Ebû Seleme ile Ubeydullah ibn Abdillâh ibn Utbe ibn Mes'ûd dediler ki kendileri Ebû Hureyre (R) den şöyle derken işitmişlerdir : Rasûlullah (S) muslimanlardan meydana gelmiş büyük bir meclis içinde bulunurken :

— Sizlere Ensâr mahallelerinin en hayırlısını söyleyeyim mi? buyurdu. Sahâbîler :

— Evet yâ Rasûlallah! Söyleyin dediler. Rasûlullah :

— Abdu'l-Eşhel oğullarıdır buyurdu. Sahâbîler :

— Sonra kimlerdir? Yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah :

135. Sa'd ibn Ubâde, ilk Akabe bey'atında bulunan bahtiyârlardandır. Gazâlarda Hazrecî'lerin sancağını taşırdı. Kendisinde kabîle ğayreti gâlib olduğundan bu ğayret kendisini birkaç hatâyâ sürüklemişdi. Hz. Âişe'ye iftirâ vak'asında da yine bu kabîle asabiyeti ile munâfık reisi Abdullâh ibn Ubeyy'i müdâfaaya kalkışmışdı. Peygamber'in vefâtı üzerine Ebû Bekr'e bey'at etmekden çekinerek Şâm tarafına gitmiş ve on beşinci hicret senesinde Havran'da vefât etmiştir. Bu kabîle ğayreti ile hakdan uzaklaşmanın insana ne fena âkıbetlere sürüklediğinin canlı bir örneğidir.

- Sonra Neccâr oğullarıdır buyurdu. Sahâbiler :
- Sonra kimlerdir? Yâ Rasûlallah! diye sordular. Rasûlullah :
- Sonra Hâris ibn Hazrec oğullarıdır buyurdu. Sahâbiler :
- Sonra kimlerdir? Yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah :
- Sonra Neccâr oğullarıdır buyurdu. Sahâbiler :
- Sonra kimlerdir? Yâ Rasûlallah! diye sordular. Rasûlullah :
- Sonra Ensâr mahallelerinin her birinde hayır vardır buyurdu. Bu arada Rasûlullah onların mahallesinin ismini söylediği esnada Sa'd ibn Ubâde öfkeli olarak ayağa kalktı da :
- Bizler dördün sonuncusu muyuz? dedi. Bununla Rasûlullah'ın kelâmını murâd etmişti. Kendi kavmindan bir takım kimseler (derhal müdâhale ederek) ona :
- Otur! Rasûlullah'ın sizin mahallenizin ismini, isimlerini söylediği dört mahallenin içinde saymasından râzıy olmuyor musun? İsimlerini söylemeyib terk ettiği obalar, isimlerini saydıklarından daha çoktur dediler. Bunun üzerine Sa'd ibn Ubâde Rasûlullah'ın kelâmına i'tirâz etmekten vazgeçti.

(٤٥) بَابُ فِي مَسْجِدِ الْأَنْصَارِ ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

١٨١ — (٢٥١٣) حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عَرَّةَ (وَاللَّفْظُ لِلْجَهْضِيِّ) . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَرَّةَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : خَرَجْتُ مَعَ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَجَلِيِّ فِي سَفَرٍ . فَكَانَ يَخْدُمُنِي . فَقُلْتُ لَهُ : لَا تَفْعَلْ . فَقَالَ : إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ الْأَنْصَارَ تَصْنَعُ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ شَيْئًا ، آلَيْتُ أَنْ لَا أَصْحَبَ أَحَدًا مِنْهُمْ إِلَّا خَدَمْتُهُ .

زَادَ ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ فِي حَدِيثِهِمَا : وَكَانَ جَرِيرٌ أَكْبَرَ مِنْ أَنَسٍ . وَقَالَ ابْنُ بَشَّارٍ : أَسَنَّ مِنْ أَنَسٍ .

(45) ENSÂR'A GÜZEL ARKADAŞLIK VE MUÂŞERET ETMEK HAKKINDA BÂB

181 — (2513) : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Ben, Cerîr ibn Abdillâh el-Becelî ile beraber bir sefere çıktık. O bana hizmet etmeğe davranıyordu. Ben kendisine :

- Bana hizmet etmeğe davranma! dedim. Bunun üzerine Cerîr :
- Ben Ensâr'ı Rasûlullah'a öyle bir şey (bir hizmet) yaparlarken

gördüm ki artık Ensâr'dan herhangi birisi ile yoldaşlık edersem muhakkak ben ona hizmet edeceğim diye yemin etdim dedi ¹³⁶.

Râvilerden İbn Müsennâ ile İbn Beşşâr kendi hadislerinde : Halbuki Cerir, Enes'den büyük idi, fıkrasını ziyâde ettiler. İbn Beşşâr : Cerir, Enes'den daha yaşlı idi dedi.

(٤٦) باب دعاء النبي صلى الله عليه وسلم لغفار وأسلم

١٨٢ — (٢٥١٤) حَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ . قَالَ : قَالَ أَبُو ذَرٍّ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا . وَأَسْلَمُ سَأَلَهَا اللَّهُ » .

(46) PEYGAMBER (S) İN ĞİFÂR VE ESLEM KABİLELERİNE DUÂ ETMESİ BÂBİ

182 — (2514) : Abdullah ibn Sâmit (R) dedi ki : Ebû Zerr (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Allah Ğıfâr kabîlesini mağfiret etsin! Eslem kabîlesini de Allah selâmetde kılsın! (sulh içinde yaşatsın)» buyurdu.

١٨٣ — (...) حَدَّثَنَا عُمَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . جَمِيعًا عَنْ ابْنِ مَهْدِيٍّ . قَالَ : قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَنْتِ قَوْمُكَ فَقُلْ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَسْلَمُ سَأَلَهَا اللَّهُ وَغِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ .

183 — () : Ebû Zerr (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bana : «Kendi kavmine git de, Rasûlullah : Eslem kabîlesini Allah selâmetde kılsın, Ğıfâr kabîlesini de Allah mağfiret eylesin dedi de» buyurdu.

() : Burada da Şu'be bu isnâd içinde aynı hadîsi rivâyet etmiştir.

136. Cerir'in yaşça büyük olmasına rağmen Ensâr'dan olan Enes'e hizmet etmesi, Ensâr'a ikrâm etmek içindir. Bu hadîsde yaşça küçük olsa bile iyilik ve güzellik yapan kimseye ve ona mensûb olana ikrâm etmenin delili vardır. Keza burada Cerir'in tevâzuu, fazîleti, Peygamber'e ikrâmı Peygamber'e iyilik edenlere mensûb olana ihsânı apaçık görülmektedir (Nevevî).

۱۸۴ — (۲۵۱۵) : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ وَسُوَيْدُ بْنُ سَمِيعٍ وَابْنُ أَبِي مُرَّةٍ : قَالُوا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . ع وَحَدَّثَنَا عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . ع وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . حَدَّثَنِي وَرْقَاءُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . ع وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَعَبْدُ بْنُ مُعِينٍ عَنْ أَبِي عَاصِمٍ . كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . ع وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ . حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . كَلَّمَهُمْ قَالَ : عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « أَسْلَمَ سَالِمًا اللَّهُ وَغِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا » .

184 — (2515) : Buradaki altı tarafk râvîleri de Ebû Hureyre ile Câbir ibn Abdillâh (R) dan olmak üzere Peygamber (S) : «Allah Eslem kabîlesini selâmetde kılsın, Allah Ğıfâr kabîlesine de mağfiret eylesin!» dedi diye rivâyet etmişlerdir.

۱۸۵ — (۲۵۱۶) : وَحَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ . حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى ، عَنْ خُثَيْمِ بْنِ عِرَّالٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أَسْلَمَ سَالِمًا اللَّهُ وَغِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا . أَمَا إِنِّي لَمْ أَقُلْهَا . وَلَكِنْ قَالَهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ » .

185 — (2516) : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Allah Eslem kabîlesini selâmetde kılsın. Allah Ğıfâr kabîlesine de mağfiret eylesin! Haberinizi olsun ki ben, bu sözü kendiliğimden söylemedim. Fakat bunu Azîz ve Celîl olan Allah söyledi».

۱۸۶ — (۲۵۱۷) : حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنِ اللَّيْثِ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي أَنَسٍ ، عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ خُفَّافِ بْنِ إِيمَاءٍ الْغِفَارِيِّ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، فِي صَلَاةِ « اللَّهُمَّ اِنْعَمْ عَلَى بَنِي إِحْيَانَ وَرِعْلًا وَذَكَوَانَ . وَعُصْبَةِ عَصَاؤِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ . غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا . وَأَسْلَمَ سَالِمًا اللَّهُ » .

186 — (2517) : Hufâf ibn İymâ' el-Ğıfâriyy (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir namaz içinde : «Yâ Allâh! Allâh'a ve onun Rasûlüne isyân eden şu Lihyân oğullarına, Rı'l'e, Zekvân'a ve Usayya'ye lâ'net eyle! Ğıfâra Allah mağfiret eylesin, Eslemi ise Allah selâmetde kılsın» diye duâ etdi.

۱۸۷ - (۲۵۱۸) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « غِفَارُ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا . وَأَسْلَمَ سَالِمَهَا اللَّهُ . وَعُصَيْيَةُ عَصَتْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ » .

(...) حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . حَدَّثَنَا عُيَيْنَةُ اللَّهِ . ح . وَحَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ سَوَادٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ . ح . وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَالْحُلَوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ بَقِيعِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ . كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ . وَفِي حَدِيثِ صَالِحٍ وَأُسَامَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ ذَلِكَ عَلَى الْمِنْبَرِ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ . حَدَّثَنَا حَرْبُ بْنُ شَدَّادٍ عَنْ يَحْيَى . حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ . حَدَّثَنِي ابْنُ عُمَرَ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ . مِثْلَ حَدِيثِ هَؤُلَاءِ عَنْ ابْنِ عُمَرَ .

187 — (2518) : Abdullah ibn Umer (R) der ki : Rasûlullah (S) : «Allah Gıfâr kabîlesine mağfiret etsin! Eslem kabîlesini de Allâh selâmetde kılsın. Usayye (kabîlesi halkı) ise Allâh'a ve onun Rasûlüne isyân ettiler» buyurdu.

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadis gibi rivâyet etdiler. Bunlardan Sâlih ile Usâme'nin hadîsinde, Rasûlullah bunu minber üzerinde söyledi ifâdesi vardır.

() : Buradaki râvîler de İbn Umer'in : Ben Rasûlullah'dan işitdim şöyle buyuruyordu dediğini yukarıki râvîlerin İbn Umer'den naklettikleri hadîsin benzeri olarak rivâyet etdiler.

(۷) : باب من فضائل غفار وأسلم وجهينة وأشجع ومزينة وروس وطوى

۱۸۸ - (۲۵۱۹) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ (وَهُوَ ابْنُ هُرُونَ) . أَخْبَرَنَا أَبُو مَالِكٍ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « الْأَنْصَارُ وَمُزَيْنَةُ وَجُهَيْنَةُ وَغِفَارُ وَأَشْجَعُ ، وَمَنْ كَانَ مِنْ بَنِي عَبْدِ اللَّهِ ، مَوَالِي دُونَ النَّاسِ . وَاللَّهُ وَرَسُولُهُ مَوْلَاهُمْ » .

(47) ĞİFÂR, ESLEM, CUHEYNE, EŞCA', MUZEYNE, TEMİM,
DEVS VE TAYY' KABİLELERİNİN FAZİLETLERİNDEN
BİR BÂB

188 — (2519) : Ebû Eyyûb (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ensâr, Müzeyne, Cuheyne, Ğifâr, Eşca' ve Abdullah oğullarından olanlar¹³⁷ insanlara karşı benim yardımcılarım ve sıkı dostlarımdırlar. Allah ve onun Rasûlü de onların dostu ve yardımcılarıdır».

١٨٩ — (٢٥٢٠) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُنْذِرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرَيْرَةَ، الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «قُرَيْشٌ وَالْأَنْصَارُ وَمُزَيْنَةُ وَجُهَيْنَةُ. وَأَسْلَمٌ وَغِفَارٌ وَأَشْجَعٌ. مَوَالِي. لَيْسَ لَهُمْ مَوْلَى دُونَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ». (...). حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ. غَيْرَ أَنَّ فِي الْحَدِيثِ: قَالَ سَعْدٌ فِي بَعْضِ هَذَا فِيمَا أَعْلَمُ.

189 — (2520) : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Kureyş, Ensâr (Evs ve Hazrec) Müzeyne, Cuheyne, Eslem, Ğifâr ve Eşca' kabileleri benim hâlis yardımcılarımdırlar. Onların da Allah'dan ve Allah'ın Rasûlünden başka yardımcıları yoktur».

() : Buradaki râvî de Sa'd ibn İbrâhîm'den bu isnâd ile yukarıki hadîs gibi rivâyet etti. Ancak bu hadîsde : Sa'd bunun ba'zısında bildiğim husûsda dedi fıkrası vardır.

١٩٠ — (٢٥٢١) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ. قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «أَسْلَمٌ وَغِفَارٌ وَمُزَيْنَةُ، وَمَنْ كَانَ مِنْ جُهَيْنَةَ، أَوْ جُهَيْنَةَ، خَيْرٌ مِنْ ابْنِي تَمِيمٍ وَابْنِي عَامِرٍ، وَالْحَلِيفَتَيْنِ، أَسَدٍ وَعَطْفَانَ».

190 — (2521) : Sa'd ibn İbrâhîm dedi ki, ben Ebû Seleme'den işitdim o, Ebû Hureyre (R) den tahdîs ediyordu; Peygamber (S)

137. «Abdullah oğullarından olanlar'dan maksad Gatafân kabilesinden Abdu'l-Uzzâ oğullarıdır. Peygamber onları Abdullah oğulları diye isimlendirdi. Arablar ise onları babalarının ismini tahvil etmelerinden ötürü Muhavvile oğulları diye isimlendirmişlerdir (Nevevî).

şöyle buyurmuşdur : «Eslem, Ğıfâr, Cuheyne'den olanlar, yahut Cuheyne kabîleleri, Benû Temîm ve Benû Âmir ile iki yeminli dost bulunan Esed ve Gatafân kabîlelerinden daha hayırlıdırlar».

١٩١ - (...) حَدَّثَنَا ثُنَيْيَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا الْمُفِيرَةُ (بَنِي الْحِزَابِ) عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ،
عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . مَحَّ وَحَدَّثَنَا عَمْرُو النَّافِدُ وَحَسَنُ الْحُلَوَانِيُّ
وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ (قَالَ عَبْدُ : أَخْبَرَنِي . وَقَالَ الْآخِرَانِ : حَدَّثَنَا) يَمْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ . حَدَّثَنَا
أَبِي عَنْ صَالِحٍ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، قَالَ : قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ه وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ !
لَعَفَارُ وَأَسْلَمُ وَمُزَيْنَةُ ، وَمَنْ كَانَ مِنْ جَهَنَّمَ ، أَوْ قَالَ جَهَنَّمَ ، وَمَنْ كَانَ مِنْ مُزَيْنَةَ ، خَيْرٌ عِنْدَ اللَّهِ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، مِنْ أَسَدٍ وَطَيٍّ وَغَطَفَانَ .

191 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Muhammed'in nefsi elinde bulunan (Allâh) a yemin ederim ki, Ğıfâr, Eslem ile Müzeyne ve Müzeyne'den olanlar — yahut Rasûlullah Cuheyne ve Muzeyne'den olanlar demişdir — kıyâmet gününde Allah katında Esed, Tayy' ve Gatafân'dan hayırlıdırlar».

١٩٢ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَيَمْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (بَنِيانِ بْنِ عَلِيٍّ)
حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَأَسْلَمُ وَغِفَارُ ، وَشَيْءٌ مِنْ مُزَيْنَةَ
وَجَهَنَّمَ ، أَوْ شَيْءٌ مِنْ جَهَنَّمَ وَمُزَيْنَةَ ، خَيْرٌ عِنْدَ اللَّهِ - قَالَ أَحْمِيَةُ قَالَ - يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، مِنْ أَسَدٍ وَغَطَفَانَ
وَهَوَازِنَ وَتَمِيمٍ » .

192 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Muhakkak ki Eslem ve Ğıfâr ile Müzeyne ve Cüheyne'den bir kısmı — Yahut Rasûlullah : Cuheyne ve Müzeyne'den bir kısmı dedi — Allah katında — yahut sanırım ki Rasûlullah kıyâmet gününde dedi — Esed, Gatafân, Hevâzin ve Temîm kabîlelerinden daha hayırlıdırlar» buyurdu.

١٩٣ - (٢٥٢٢) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عُثْمَرُ عَنْ شُعْبَةَ . مَحَّ وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْثَرِ
وَأَبْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي يَمْقُوبٍ . سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ

ابن أبي بَكْرَةَ بِحَدِيثٍ عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ الْأَنْرَعَ بْنَ حَابِسٍ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَالَ : إِنَّمَا بَابُكَ سُرَّاقُ الْحَجِيجِ مِنْ أَسْلَمَ وَغِفَّارَ وَمُزَيْنَةَ . وَأَخْشَبُ جُهَيْنَةَ (مُحَمَّدٌ الَّذِي شَكَ) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ أَسْلَمَ وَغِفَّارَ وَمُزَيْنَةَ - وَأَخْشَبُ جُهَيْنَةَ - خَيْرًا مِنْ بَنِي تَمِيمٍ وَبَنِي عَامِرٍ وَأَسَدٍ وَغَطَفَانَ ، أَخَابُوا وَخَسِرُوا ؟ » فَقَالَ : نَعَمْ . قَالَ « فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! إِنْهُمْ لَا خَيْرَ مِنْهُمْ » . وَاتَّسَعَ فِي حَدِيثِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ : مُحَمَّدٌ الَّذِي شَكَ .

(...) حَدَّثَنِي هُرُوثُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنِي سَيِّدُ بَنِي تَمِيمٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَعْقُوبَ الضَّبِّيُّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَقَالَ « وَجُهَيْنَةُ » وَلَمْ يَقُلْ : أَخْشَبُ .

193 — (2522) : Bize Şu'be, Muhammed ibn Ebî Ya'kûb'dan tahdîs etti. O, Ben Abdurrahmân ibn Ebî Bekre'den işitdim, o babası Ebû Bekre (R) den şöyle tahdîs ediyordu : Akra' ibn Hâbis, Rasûlullah'a geldi de :

— (Yâ Rasûlallah!) Sana ancak Eslem, Ğıfâr, Müzeyne — râvî Muhammed : Cüheyne'yi de söylediğini zannediyorum diye şek etmişdir — kabîlelerinden hacıları soyan hırsızlar bey'at edib tâbi' olmuşlardır dedi. Rasûlullah :

— Sen ne dersin? (Bana söyle!) Eğer Eslem, Ğıfâr, Müzeyne — râvî : Cüheyne'yi de söylediğini zannediyorum demişdir — kabîleleri, Benû Temîm, Benû Âmir, Esed ve Gatafân kabîlelerinden hayırlı iseler bu, ikinciler eli boş ve zararda olmadılar mı? buyurdu. Akra' :

— Evet diye tasdik edince, Rasûlullah :

— Hayatım elinde bulunan (Allâh) a yemin ederim ki, onlar (Eslem, Ğıfâr, Müzeyne, Cüheyne), bunlardan (Benû Temîm, Benû Âmir, Esed, Gatafân'dan) elbette daha hayırlıdır buyurdu ¹³⁸.

Râvîlerden İbn Ebî Şeybe'nin hadîsinde : Şekk eden Muhammeddir ifâdesi vardır.

() : Burada yine râvî Şu'be : Bana Benû Temîm'in seyyidi

138. Hadîsde sayılan kabîleler Arabın en cem'iyetli soylarıdır. Bunlardan dört evvelkiler, sonrakilerden daha önce ve harbsiz olarak, kendi arzuları ile musliman oldukları ve fitratan halûk, ince rûhlı birer soy bulundukları için Rasûlullah onların diğerlerinden daha hayırlı olduklarını yemin ile te'yîd ederek bildirmişdir. Böyle iken Akra' ibn Hâbis'in bunları hacı vurgunculuğu ile ittihâm etmesi kabîle asabiyyeti gayretinden ve muslimanlıkta öbürlerinin öne geçmiş bulunmalarından başka bir şey değildir. Nitekim Akra'nın kendisi de Mekke'nin fethi sırasında musliman olmuş, *el-Mûellefeti kulûbuhum* (et-Tevbe : 60) dandır ve Benû Temîm egrâfındandır. Huneyn'de ve Tâif'in muhâsarasında hâzır bulunmuş, kendisine yüz deve ihsân edilmiştir.

olan Muhammed ibn Abdillâh ibn Ebî Ya'kûb ed-Dabbiyy, bu isnâdla yukarıkinin benzerini tahdîs etdi demiştir. Râvî burada «zannediyorum» demeden doğrudan doğruya : «Ve Cüheyne» demiştir.

١٩٤ - (...) حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَمْعِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، قَالَ « أَسْلَمَ وَغِفَارُ وَمُرَيْسَةُ وَجُهَيْنَةُ ، خَيْرٌ مِنْ ابْنِي تَمِيمٍ وَمِنْ ابْنِي عَامِرٍ ، وَالْحَلِيفَتَيْنِ ابْنِي أَسَدٍ وَغَطَفَانَ » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَهَرُونَ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . م وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا شَيْبَانَةُ بْنُ سَوَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

194 — () : Ebû Bekre (R) nin oğlu Abdurrahmân, babasından, Rasûlullah (S) : «Eslem, Ğıfâr, Muzeyne ve Cüheyne kabîleleri, Benû 'temîm ile Benû Âmir'den ve yeminli iki dost olan Benû Esed ile Gatafân kabîlelerinden daha hayırlıdır» buyurmuştur.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de : Bize Şu'be, Ebû Bîşr'den tahdîs etdi diyerek bu isnâdla rivâyet etmişlerdir.

١٩٥ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَبْدِ الْعَلِيِّ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَتْ جُهَيْنَةُ وَأَسْلَمُ وَغِفَارُ خَيْرًا مِنْ ابْنِي تَمِيمٍ وَابْنِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ غَطَفَانَ وَعَامِرِ بْنِ صَعْفَةَ » وَمَدَّ بِهَا صَوْتَهُ فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! فَقَدْ خَابُوا وَخَسِرُوا . قَالَ « فَإِنَّهُمْ خَيْرٌ » . وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كُرَيْبٍ « أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَتْ جُهَيْنَةُ وَمُرَيْسَةُ وَأَسْلَمُ وَغِفَارُ » .

195 — () : Ebû Bekre (R) nin oğlu Abdurrahmân, babasından, Ebû Bekre şöyle demiştir : Rasûlullah (S) :

— Ne dersiniz? Eğer Cuheyne, Eslem, Ğıfâr kabîleleri, Benû Temîm, Benû Abdillâh ibn Gatafân ve Âmir ibn Sa'saa kabîlelerinden daha hayırlı iseler (bu, ikinciler için eksiklik ve zarar değil midir?) buyurdu ve bu kelimeyi söylerken sesini azalttı. Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Onlar eli boş kalmışlar ve zararda olmuşlardır dediler. Rasûlullah :

— Çünkü onlar (yani birinciler) daha hayırlıdır buyurdu.

Ebû Kureyb'in rivâyetinde : «Ne dersiniz? Eğer Cüheyne, Müzeyne, Eslem ve Ğıfâr kabîleleri...» buyurdu tarzındadır.

۱۹۶ — (۲۵۲۲) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ مُعِينَةَ ، عَنْ عَامِرٍ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ . قَالَ : أَتَيْتُ مُرَّيْنَ الْخَطَّابِ فَقَالَ لِي : إِنَّ أَوَّلَ صَدَقَةٍ يُبْعَثُ وَجْهَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَوُجُوهَ أَصْحَابِهِ ، صَدَقَةٌ طَائِيٍّ ، جِئْتُ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ .

196 — (2523) : Adıyy ibn Hâtım (R) şöyle dedi : Ben Umer ibn Hattâb'a geldim. O bana : Rasûlullah'ın yüzünü ve sahâbîlerinin yüzlerini beyazlatan (yani onları sevindirib ferâhlatan) ilk sadaka senin Rasûlullah'a getirmiş olduğun Tayy' kabilesinin sadakasıdır dedi.

۱۹۷ — (۲۵۲۴) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا الْمُعِينَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَدِمَ الطُّفَيْلُ وَأَصْحَابُهُ فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّ دَوْسًا قَدْ كَفَرَتْ وَأَبَتْ . فَادْعُ اللَّهَ عَلَيْهَا . فَقِيلَ : هَلَكْتُ دَوْسٌ . فَقَالَ « اللَّهُمَّ ! اهْدِ دَوْسًا وَأَنْتَ زَيْمٌ » .

197 — (2524) : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Tufeyl ve onun arkadaşları geldiler de :

— Yâ Rasûlallah! Devs kabîlesi kâfir oldu ve imtinâ' etdi. Binâenaleyh sen o kabîle aleyhine bedduâ et dediler. Devs kabîlesi helâk oldu da denilmişdi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) :

— Yâ Allâh! Sen Devs kabîlesine hidâyet eyle ve onları (islâm'a) getir! diye duâ etdi.

۱۹۸ — (۲۵۲۵) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُعِينَةَ ، عَنِ الْحَارِثِ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، قَالَ : قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : لَا أَزَالُ أَحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ مِنْ ثَلَاثٍ . سَمِعْتُهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « هُمْ أَشَدُّ أُمَّتِي عَلَى الدَّجَالِ » قَالَ : وَجَاءَتْ صَدَقَاتُهُمْ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « هَذِهِ صَدَقَاتُ قَوْمِنَا » قَالَ : وَكَانَتْ سَبِيَّةً مِنْهُمْ عِنْدَ عَائِشَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَعْتَقِيهَا فَإِنَّهَا مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : لَا أَزَالُ أَحِبُّ بَنِي تَمِيمٍ بَعْدَ ثَلَاثٍ سَمِعْتُهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، يَقُولُهَا فِيهِمْ . فَذَكَرَ مِنْهُ .

(۴۸) بَابُ خَيْرِ النَّاسِ

۱۹۹ - (۲۵۲۶) حَدَّثَنِي حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ . فَخَيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خَيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا فُقِهُوا . وَتَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ فِي هَذَا الْأَمْرِ ، أَسْكَرَهُمْ لَهُ . فَبَلَّ أَنْ يَقَعَ فِيهِ . وَتَجِدُونَ مِنْ شَرِّ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ . الَّذِي يَأْتِي هَؤُلَاءِ بِوَجْهِهِ وَهَؤُلَاءِ بِوَجْهِهِ » .

(...) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . مَعِ وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا الْأَمِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْجَزَائِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَجِدُونَ النَّاسَ مَعَادِنَ » . يَمَثُلُ حَدِيثُ الزُّهْرِيِّ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ أَبِي زُرْعَةَ وَالْأَعْرَجِ « تَجِدُونَ مِنْ خَيْرِ النَّاسِ فِي هَذَا الشَّأْنِ أَسَدَّهُمْ لَهُ كَرَاهِيَةً حَتَّى يَقَعَ فِيهِ » .

(48) İNSANLARIN HAYIRLILARI BÂBİ

199 — (2526) : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Siz insanları ma'denler gibi bulursunuz. İnsanların câhiliyet devrinde hayırlı olanları (dînî) anladıkları zaman islâm devrinde de hayırlıdırlar. Siz şu İslâm işi (yahut emîrlik işi) husûsunda da kendileri onun içine girmeden evvel onu pek fena gören kimseleri, insanların en hayırlılarından bulursunuz. Şu zümreye bir yüzle, obür zümreye de başka bir yüzle gelen iki yüzlü kimseyi de insanların en şerlilerinden bulursunuz» 140.

() : Buradaki râvî de Ebû Hureyre'nin, Rasûlullah : «Sizler insanları ma'denler hâlinde bulursunuz...» buyurdu dediğini (199 rakamı) Zuhri hadîsi gibi rivâyet etdi. Ancak Ebû Zur'a ile A'rac'ın ha-

140. Hadisin baş tarafında şu fikir anlatılmak istenmiştir : İnsanlar ma'den cevherleri gibi kimisi hâlis ve kıymeti çok, kimisi de kalb ve kıymeti azdır. İnsanların câhiliyet devrinde faziletli ve keremli olanları, İslâmı anlayıp amel ettikleri zamanda da faziletli ve keremli olmuşlardır. Çünkü İslâm'da fazilet takvâ iledir. Buna neseb şerefi de eklenince fazileti daha da çok olmuştur.

Hadisin sonunda da iki yüzlü münâfıkın her devirde kötü olduğu bildirilmiştir.

Muslim'in Abdullah ibn Umer'den gelen bir hadisinde de münâfık, iki davar sürüsü arasında tereddüd eden bir koyuna benzetilmiştir. Bu şaşkın koyunun iki sürüden kâh birisine, kâh öbürüne koştuğu gibi münâfık da cemiyet içinde kâh bir halk zümresine, kâh öbür halk zümresine koşar (el-CÂMI'U'S-SAHİH, nefsü'l-munâfıkîn ve ah-kâmuhum, 17 - 2784).

dîsinde «bu iş husûsunda, içine düşünceye kadar onu en fena gören kim-seleri insanların hayırlısından bulursunuz» tarzındadır.

(۴۹) بَابُ مِنْ فَضَائِلِ نِسَاءِ قُرَيْشٍ

۲۰۰ — (۲۵۲۷) حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ لُرَى هُرَيْرَةَ . وَعَنِ ابْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ الْإِبِلَ » (قَالَ أَحَدُهُمَا : صَالِحُ نِسَاءِ قُرَيْشٍ . وَقَالَ الْآخَرُ : نِسَاءُ قُرَيْشٍ) أَخْنَاهُ : عَلَى يَدَيْهِ فِي صَمَرِهِ . وَأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِهِ .

(...) حَدَّثَنَا عَمْرُو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ . وَابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ . يَبْشُلُوهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « أَرْعَاهُ عَلَى وَلَدٍ فِي صَمَرِهِ » وَلَمْ يَقُلْ : يَدَيْهِ .

(49) KUREYŞ KADINLARININ FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB

200 — (2527) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Deve binen kadınların hayırlısı, küçük yaştaki yetime karşı çok şefekath olan ve kocasına âid işlerde de kocasına karşı çok riâyetkâr bulunan kadındır». (Buradaki iki râvîden biri : Kureyş kadınlarının iyisi; diğeri ise : Kureyş kadınları demiştir).

() : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'nin Peygambere ref' ederek tebliğ ettiğini rivâyet etmişlerdir. Şukadar var ki burada : «Küçük yaştaki çocuğa (bakım ve terbiyesine) çok riâyetkâr olanıdır» demiş de «yetim» dememiştir.

۲۰۱ — (...) حَدَّثَنَا حَرَمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ : أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « نِسَاءُ قُرَيْشٍ خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ الْإِبِلَ . أَخْنَاهُ عَلَى حِفْلٍ . وَأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِهِ » قَالَ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ عَلَى إِمْرِ ذَلِكَ : وَلَمْ تَرْكَبْ مَرْيَمُ بَنَتَ عِمْرَانَ بِمِثْرٍ أَقْطُ

(...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُعِينٍ (قَالَ عَبْدُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا) عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَلَبَ أُمَّ هَانِئٍ ، بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنِّي قَدْ كَثُرْتُ وَلِي عِيَالٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ » ثُمَّ ذَكَرَ بِمَثَلِ حَدِيثِ يُونُسَ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « أَخْنَأُ عَلَى وَلَدِي فِي صِفَرِهِ » .

201 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Ben Rasûlullah (S)-dan işitdim şöyle buyuruyordu : «Kureyş kadınları deveye binen kadınların (yani Arab kadınlarının) hayırlısıdır. Onlar, kadınların çocuğa en şefekatlisi, zevcinin elinde bulunan haklar husûsunda zevcine karşı en riâyetlisidirler».

Bu hadîsin râvîsi Saîd ibn Müseyyeb der ki : Bu rivâyeti müteâkib Ebû Hureyre : Meryem Bintu Imrân aslâ deveye binmedi der idi ¹⁴¹.

() : Buradaki râvî de Ebû Hureyre'den: Peygamber'in, Ebû Tâlib'in kızı Ummu Hânî'yi zevceliğe istediğini, Ummu Hânî'nin de : Yâ Rasûlallah! Ben yaşlandım, hem de benim çocuklarım var dediğini, bunun üzerine Rasûlullah'ın : «Deve binen kadınların hayırlısı...» buyurduğunu rivâyet edib (201 rakamlı) Yûnus hadîsinin benzerini zikretmiştir. Şu kadar ki burada : «Küçük çocuk üzerine çok şefekatli olan» demiştir.

٢٠٢ — (...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُعِينٍ (قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ عَبْدُ : أَخْبَرَنَا) عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ

مُنَبِّهٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ الْإِبِلَ ، صَالِحُ نِسَاءٍ قُرَيْشٍ . أَخْنَأُ عَلَى وَلَدِي فِي صِفَرِهِ ، وَأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِهِ » .

(...) حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عُمَرَ بْنِ حَكِيمٍ الْأَوْدِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ خَالِدٍ) . حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ (وَهُوَ ابْنُ بِلَالٍ) . حَدَّثَنِي مُهَبِّلٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . يَمُتِلُ حَدِيثِ مَعْمَرٍ هَذَا . سَوَاءً .

202 — () : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) :

141. Hadîsin sonundaki bu söz, Ebû Hureyre'nin sözüdür, Peygamber'in sözü değildir.

«Deve binen kadınların hayırlısı, Kur'eyş kadınlarının iyisi, çocuğuna en şefekatli olanı ve kocasının mâlik olduğu şeylerde kocaya karşı en riâ-yetli bulunanıdır» buyurdu.

() : Buradaki râvî de yine Ebû Hureyre'den, o da Peygam-ber'den olmak üzere musâvî olarak Ma'mer'in şu (202 rakamlı) hadîsi gibi rivâyet etmiştir.

(۵۰) باب مؤافة النبي صلى الله عليه وسلم بين أصحابه، رضى الله تعالى عنهم

۲۰۳ - (۲۵۲۸) حَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ (يَعْنِي ابْنَ سَلَمَةَ) عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَخَى بَيْنَ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ وَبَيْنَ أَبِي طَلْحَةَ .

(50) PEYGAMBER (S) İN, SAHÂBİLERİ ARASINDA KARDEŞLİK KURMASI BÂBİ ¹⁴²

203 — (2528) : Hammâd ibn Seleme, Sâbit'den, o da Enes (ibn Mâlik R) den tahdîs etdi ki Rasûlullah (S), Ebû Ubeydete'bni'l-Cerrâh ile Ebû Talha arasında kardeşlik te'sîs etmiştir.

142. Muâhât, kardeşlik kurmak demektir. Burada bahsedilen Muâhât cihân târihinde bir eşi ve örneği daha gösterilemiyen pek asil düşüncelerle vücûd bulmuş bir yardımlaşma ve dayanışma, aynı zamanda muazzam ictimâî bir hâdisedir. Mûteâkib hadisde işâret edildiği gibi Peygamber Mekke'den gelen Mûhâcirler ile Medîne'li Ensâr arasında ikişer ikişer kardeşlik akdetdi. Aralarında kardeşlik akdedilen kimselerin bir listesi İbn Hişâm'ın es-Sîra'sında İbn Ishâk'ın rivâyetiyle şöyle bildiriliyor :

Muhâcirler

Ebû Bekr es-Sıddîk
Umer ibn Hattâb
Ebû Ubeyde ibn Cerrâh
Abdurrahmân ibn Avf
Zubeyr ibn Avvâm
Usmân ibn Affân
Talha ibn Ubeydillâh
Ca'fer Tayyâr
Saîd ibn Zeyd
Mus'ab ibn Umeyr
Ebû Huzeyfe ibn Utbe
Amrâk ibn Yâsir
Ebû Zerr Cıfârî
Hâtub ibn Ebi Beltea
Selmân Fârisiyy
Bilâl Habeşîyy

Ensâr

Hârice ibn Zeyd
Utbân ibn Mâlik
Sa'd ibn Muâz
Sa'd ibn Rabi'
Seleme ibn Selâme
Evs ibn Sâbit
Kâ'b ibn Mâlik
Muâz ibn Cebel
Ubeyy ibn Kâ'b
Ebû Eyyûb Ensâri
Abbâd ibn Bîşr
Huzeyfe ibn Yemân
Munzir ibn Amr
Uveyym ibn Sâide
Ebu'd-Derdâ Uveymir
Ebû Ruveyha Abdullah

Allah onların hepsinden râzıy olsun.

Bu çiftler rasgele birleştirilmiş uydurma bir kardeş değildir. Hicret zamanından beri altı-yedi ay Peygamber bunların bazılarının rûhî hallerini inceden inceye tedkik edip, her çift arasında mizâc, zevk, hissiyât bakımlarından müsterek vasıflar bu-

۲۰۴ — (۲۵۲۹) حدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، حَدَّثَنَا خَفْصُ بْنُ عَمِيٍّ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ
الْأَحْوَلُ، قَالَ: قِيلَ لِأَنْسِ بْنِ مَالِكٍ: «بَلَّغْنَاكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا حِلْفَ فِي الْإِسْلَامِ»؟
فَقَالَ أَنْسٌ: قَدْ حَالَفَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ قُرَيْشٍ وَالْأَنْصَارِ، فِي دَارِهِ.

204 — (2529) : Āsım el-Ahvel tahdīs edib şöyle dedi : Enes
ibn-Mâlik'e :

— Rasûlullah'ın : «İslâm'da (câhiliyet devrindeki) hilf yokdur» bu-
yurduğu sana ulaştı mı? diye soruldu. Enes :

— Rasûlullah (S) onun (Medîne'de) ki evinde Kureyş ile Ensâr ara-
sında kardeşlik te'sis etdi dedi ¹⁴³.

larak kardeşlik yapmıştır. Bu kardeşliğin gâyesi kardeşlerin birbirine yardım, ihsân,
sıla nasihat ve rehberlik etmeleri ve bir de zevi'l-erhâmdan evvel birbirlerine mîrâsçı
olmaları idi. el-Enfâl sûresinin 72 nci âyetinde bu hedefler veciz bir sûrette ifâdesini
bulmuştur. Bu âyetdeki vilâyet, nusrat, muâvenet, nasihat ve verâset ile tefsir edilmiş-
dir. Bedr muhârebesinde alınan ganimetlerden sonra Muhâcirler Ensârın maddî yar-
dımlarından mustağni kılınmaları üzerine el-Enfâl sûresinin son 75 inci âyeti ile kar-
deşliğin te'sis ettiği mirâs kaldırılmıştır.

Buhârî, muâhât ile mirâsın te'sisini ve kaldırılmasını İbn Abbâs'ıdan muttasıl se-
ned ile şöyle rivâyet ediyor :

«...Yeminlerinizin bağladığı kimselere de hisselerini verin...» (en-Nisâ : 33) âye-
tinde «âkadet» kırâatına göre İbn Abbâs : Bu âyetde müteakibi yeminlerin bağladığı
bildirilen kimseler, Muhâcirler ile Ensâr'dır ki, Muhâcirler Medine'ye geldikleri ilk
zamanlarda Peygamber tarafından akdedilen kardeşlik sebebiyle Ensâr'a zevi'l-erham-
dan (yani kadın tarafından olan hısımlardan) evvel vâris olurlardı. Fakat daha sonra
«erkek ve dışıdan her biri için baba ve ananın, yakın hısımların terikelerinden de
vârisler yaptık...» (en-Nisâ : 33) kavli ile muâkade ve muâhât ile te'sis olunan verâset
kaldırıldı. Dîni kardeşlik yalnız nusrat, rifâde ve ihsân ile nasihate münhasır kaldı-
(Buhârî, tefsir bâbu kavlihi : Ve li kullin cealna mevâliye... — en-Nisâ : 33 — VI, 88
«102»).

143. Hadîsdeki islâmnda mevcûd olmadığı bildirilen *hilf* câhiliyet devrinde ba'zı kimseler
arasında akd olunan bir nevi yeminleşmeden ibârettdir. Kabileler arasında rakibleri olan
diğer kabilelerin saldırısından kendilerini korumak ve onlara karşı ortak hareket etmek
için yeminle bir akd yapıldı. Bunların bir kısmı saldırma, baskın ve zulm için olan
yeminleşmelerdir. Câhiliyet devrinin en meşhûr ve takdire değer olan hilfi *Hilfu'l-
fudûl*'dur. Bu hilf Kureyş'in en ihtiyar, bir şeref ve bir i'tibâr sâhibi simâsı olan
Abdullah ibn Cud'ân'ın evinde yapılmışdı. Benû Hâşim, Benû Abdilmuttalib, Benû Esed,
Benû Zuhre, Benû Teym toplanarak aralarında şu meâlde bir karâr sûreti tesbît ve
takrir etmişlerdi :

•Gerek Mekke'nin eski sâkinlerinden, gerek hâricden Mekke'ye gelib ikâmet ih-
tiyâr ederek hemşehrîlik vasfı kazananlardan hiçbir kimse bundan böyle zulma ma'rûz
olmayacaktır. Zulmun kaldırılması, fuzûlî müdâhalelerin reddi ve zâlimden mazlûmun
hakkının geri alınması husûslarında çalışacağımıza her birimiz kendi nâmımıza ve
temsîl ettiğimiz kabileler nâmına ahd ve yemin ederiz.

Bu hulfde Abdullah ibn Cud'ân'ın evinde Hz. Muhammed'in de yemin edici olarak
bulunduğunu ve burada bulunduğundan dolayı kırmızı develere nâil olmakdan daha
ziyâde memnûniyet beyân ettiğini, böyle bir hulfde İslâm devrinde de da'vet olunsam
derhal icâbet ederdim buyurduğunu İbn Ishâk, Talha ibn Abdillâh'dan rivâyet etmiştir
(İbn Hişâm, es-Sîra).

٢٠٥ - () : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ أَنَسٍ ، قَالَ : خَالَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ قُرَيْشٍ وَالْأَنْصَارِ ، فِي دَارِهِ الَّتِي بِالْمَدِينَةِ .

205 — () : Enes (ibn Mâlik R) : Rasûlullah (S) Medîne'deki evinde Kureyş ile Ensâr arasında kardeşlik yemini yaptı dedi.

٢٠٦ - (٢٥٣٠) : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ زَكَرِيَّا ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا حِلْفَ فِي الْإِسْلَامِ . وَأَيُّمَا حِلْفٍ ، كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، لَمْ يَزِدْهُ الْإِسْلَامُ إِلَّا سِدَّةً » .

206 — (2530) : Cubeyr ibn Mut'im (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İslâm'da (haksızlık ve bâtilda yardımlaşmak üzere) muâhade yapmak yoktur. Câhiliyet devrinde mevcûd olan (iyilik uğrunda) her bir yeminleşmeyi ise İslâm dîni (kabûl edib) daha da şiddetlendirmiştir» 144.

(٥١) بَابُ بَيَانِهِ أَنَّهُ بَغَاءُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَانَهُ لِرُصُومِهِ ، وَبَغَاءُ أَرْصَامِهِ أَمَانَهُ لِرُؤُوسِهِ

٢٠٧ - (٢٥٣١) : حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ . كُلُّهُمْ عَنْ حُسَيْنٍ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ عَنْ مُجَمِّعِ بْنِ يَحْيَى ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : صَلَّيْنَا الْمَغْرِبَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . ثُمَّ قُلْنَا : لَوْ جَلَسْنَا حَتَّى نَصَلِّيَ مَعَهُ الْعِشَاءَ ! قَالَ فَجَلَسْنَا . فَقَالَ : « مَا زِلْتُمْ هَهُنَا ؟ » قُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! صَلَّيْنَا مَعَكَ الْمَغْرِبَ . ثُمَّ قُلْنَا : نَجْلِسُ حَتَّى نَصَلِّيَ مَعَكَ الْعِشَاءَ . قَالَ « أَحْسَنْتُمْ أَوْ أَضْيَعْتُمْ » قَالَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَكَانَ كَثِيرًا نَمَا يَرْفَعُ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ . فَقَالَ « النَّجُومُ أَمَنَةٌ لِلَّسَّمَاءِ . فَإِذَا ذَهَبَتِ النَّجُومُ أَتَى السَّمَاءَ مَا تُوْعَدُ . وَأَنَا أَمَنَةٌ لِأَصْحَابِي . فَإِذَا ذَهَبَتْ أَتَى أَصْحَابِي مَا يُوْعَدُونَ . وَأَصْحَابِي أَمَنَةٌ لِأُمَّتِي . فَإِذَا ذَهَبَ أَصْحَابِي أَتَى أُمَّتِي مَا يُوْعَدُونَ » .

144. Câhiliyet devrinde yeminleşmenin böyle asilâne şekilleri olduğu gibi çirkin safhaları da vardı. İşte Peygamber o çirkin maksadlar için yapılan yeminleşmelerin İslâm devrinde kaldırıldığını, fakat iyilik, fazilet ve insanlık yararına olanları ise İslâm'ın kabûl edib daha da kuvvetlendirdiğini bildirmiştir.

(51) PEYGAMBER (S) İN BEKÂSININ, SAHÂBİLERİ İÇİN BİR EMÂN (KORKUSUZLUK VE ÂSÜDELİK), SAHÂBİLERİNİN BEKÂSI UMMET İÇİN BİR EMÂN OLDUĞUNU BEYÂN BÂBİ

207 — (2531) : Ebû Burde, babasından, (Ebû Mûsâ R) şöyle demiştir : Biz akşam namazını Rasûlullah (S) ile beraber kıldık. Sonra kendi kendimize : Otursak, nihâyet yatsı namazını da Rasûlullah ile beraber kılsak, deyip oturduk. Nihâyet Rasûlullah (yatsı namazını kıldırmak üzere) bizim yanımıza çıktı ve :

— Buradan hiç ayrılmadınız mı? diye sordu. Biz :

— Yâ Rasûlallah! Seninle beraber akşam namazını kıldık. Sonra kendi aramızda : Seninle beraber yatsı namazını da kılincaya kadar oturalım diye söyledik dedik. Rasûlullah :

— Güzel yaptınız, isâbet etdiniz! buyurdu. Müteâkiben başını semâya doğru kaldırdı. Zaten başını semâya doğru kaldırması çok kerre vâki' olan bir âdeti idi. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu :

— Yıldızlar semâ için emenedir (muhâfızlardır). Yıldızlar (yok olub) gitdikleri zaman semâya va'd olunduğu şeyler gelir. Ben de sahâbilerim için bir emniyet ve güven kaynağıyım. Ben gitdiğim zaman sahâbilerime va'd olundukları (tehlükeli) şeyler gelir çatar. Sahâbilerim de ummetim için emîn ve muhâfız kişilerdir. Sahâbilerim gitdikleri zaman ummetime de va'd olundukları (çetin) işler gelib çatar¹⁴⁵.

145. Âlimler şöyle dediler : *Emene*, *emn* ve *emân*, bunların hepsi de korkusuzluk ve âsüdelik ma'nâsına isimlerdir. İbnu'l-Esir, *emene* kelimesi bu hadîsde hâfız ma'nâsına olan emînin cem'idir diyor. Hadîsin ma'nâsı şudur : Yıldızlar bâki olmakta devâm ettikleri müddetce semâ da bâkidir. Yıldızlar bulandıkları, kıyâmet gününde dağıldıkları zaman ise semâ zayıflar, çetler, yarılr, yok olub gider. «Ben de sahâbilerim için bir emânım» ya'nî fitnelerden, harblerden, irtidâdlardan kalblerin ihtilâf etmesinden ve kendisinin sarîh olarak vâki olacağını haber verdiği buna benzer şeylere karşı bir emân olduğunu ifâde ediyor.

«Sahâbilerim gitdikleri zaman ummetime va'd olundukları tehlikeli işler gelir çatar» sözünün ma'nâsı da, dinde bid'atların, hâdiselerin ve fitnelerin zuhûru, şeytân karnının (boynuzunun) zuhûru, Rûm'un ve diğerlerinin ümmete galebe etmeleri, Mekke ve Medîne'ye saygı gösterilmemesi ve bundan başka işlerin meydana gelmesi demektir. Bunların hepsi Peygamber'in mu'cizelerindendir (Nevevî).

(۵۲) باب فضل الصَّوَابِ، ثُمَّ الَّذِينَ بِالْوَطَنِ، ثُمَّ الَّذِينَ بِالْوَطَنِ

۲۰۸ — (۲۵۳۲) حَدَّثَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ، زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الصَّغِيِّ (وَاللَّفْظُ لِرُحْمَةِ)

قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ : سَمِعَ عَمْرُوَ جَابِرَ الْأَنْخَبَرِيِّ عَنْ أَبِي سَمِيدٍ الْخُدْرِيِّ . قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : قَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ زَمَانٌ . يَغْزُو فِتْنَانٌ مِنَ النَّاسِ . فَيَقَالُ لَهُمْ : فِيكُمْ مَنْ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ؟ فَيَقُولُونَ : نَعَمْ . فَيُفْتَحُ لَهُمْ . ثُمَّ يَغْزُو فِتْنَانٌ مِنَ النَّاسِ . فَيَقَالُ لَهُمْ : فِيكُمْ مَنْ رَأَى مَنْ صَحِبَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ؟ فَيَقُولُونَ : نَعَمْ . فَيُفْتَحُ لَهُمْ . ثُمَّ يَغْزُو فِتْنَانٌ مِنَ النَّاسِ . فَيَقَالُ لَهُمْ : فِيكُمْ مَنْ رَأَى مَنْ صَحِبَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ؟ فَيَقُولُونَ : نَعَمْ . فَيُفْتَحُ لَهُمْ . »

(52) SAHÂBİLERİN, SONRA ONLARA PEK YAKIN OLANLARIN, SONRA DA ONLARA PEK YAKIN OLANLARIN FAZİLETİ BÂBİ

208 — (2532) Bize Ebû Hayseme, Zuheyr ibn Harb ile Ahmed ibn Abdete ed-Dabbî tahdîs edib dediler ki (lâfız Zuheyr'indir) : Bize Sufyân ibn Uyeyne tahdîs edib şöyle dedi : Amr, Câbir'den işitdi ki, Câbir (R), Ebû Saîd Hudrî'den haber veriyordu, Peygamber (S) şöyle buyurdu : «İnsanlar üzerine bir zaman gelir ki o zamanda insanlardan bir cemâat gazâ eder. Onlara :

— İçinizde Rasûlullah'ı gören kimse var mı? diye sorulur. Onlar da :

— Evet vardır diye cevâb verirler. Nihâyet onlara zafer kapusu açılır. Sonra insanlardan bir guruh daha gazâ eder. Onlara da :

— İçinizde Rasûlullah'a sahâbîlik yapmış olanları gören kişi var mıdır? diye sorulur. Onlar da :

— Evet vardır diye cevâb verirler. Ve onlara da feth (müyesser) olur. Sonra insanlardan bir cemâat daha gazâ eder. Onlara da :

— İçinizde Allâh'ın Rasûlüne sahâbîlik etmiş olanlara arkadaşlık etmiş bulunanları (yani tâbiileri) gören kimse var mıdır? diye sorulur. Onlar da :

— Evet vardır derler ve onlara da feth (müyesser) olur» 146.

146. Bu hadîsde, sahâbîler, tâbiiler ve etbau't-tâbiinin yüzleri suyuna feth ve zafer müyesser olacağı Peygamber tarafından haber verilmiş ve öylece tahakkuk etmiştir. Bu hadîsde ilk üç neslin yani sahâbî, tâbî ve etbau't-tâbîin nesillerinin fazileti anlaşılmıştır. Hakikaten imân ve irâde kuvveti ile bu üç devirde İslâm' orduları zaferden zafere koşmuşlardı.

Şârih ibn Battâl : Bu hadîsin sıhhatını «devrin hayırlısı, benim içinde yaşadığım sahâbe zamanı, sonra tâbiiler devri, daha sonra tâbiileri ta'kib eden etbau't-tâbîin devri gelir» meâlindeki hadîs te'yîd eder demiştir.

٢٠٩ - (...) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ سَعِيدٍ الْأَوْحِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ أَبِي الزَّيْبَرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : زَعَمَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا يُبْعَثُ فِيكُمْ أَلْبَتٌ فَيَقُولُونَ : انْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ فِيكُمْ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ ؟ فَيُوجَدُ الرَّجُلُ . فَيُفْتَحُ لَهُمْ بِهِ . ثُمَّ يُبْعَثُ أَلْبَتٌ ثَانِي فَيَقُولُونَ : هَلْ فِيهِمْ مَنْ رَأَى أَصْحَابَ النَّبِيِّ ﷺ ؟ فَيُفْتَحُ لَهُمْ بِهِ . ثُمَّ يُبْعَثُ أَلْبَتٌ ثَالِثٌ فَيَقَالُ : انْظُرُوا هَلْ تَرَوْنَ فِيهِمْ مَنْ رَأَى مِنْ رَأَى أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ ؟ ثُمَّ يَكُونُ أَلْبَتٌ رَابِعٌ فَيَقَالُ : انْظُرُوا هَلْ تَرَوْنَ فِيهِمْ أَحَدًا رَأَى مِنْ رَأَى أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ ؟ فَيُوجَدُ الرَّجُلُ . فَيُفْتَحُ لَهُمْ بِهِ . »

209 — () : Câbir (R) şöyle dedi : Ebû Saïd Hudrî, zu'm edib dedi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : « İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelir ki o zamanda kendilerinden bir ordu gönderilir. Bu ordu fertleri :

— Bakınız, içinde peygamber'in sahâbîlerinden herhangi bir kimse buluyor musunuz? derler. Bir kimse bulunur da o kimse sebebiyle kendilerine feth kapusu açılır. Sonra ikinci bir ordu gönderilir. Onlar da kendi kendilerine :

— Ordu içinde peygamber'in sahâbîlerini gören kimse var mıdır? diye sorarlar. Bulunan o tâbiî kimse yüzü suyuna o insanlara da feth müyesser olur. Sonra üçüncü bir ordu gönderilir ve (o devrin insanları tarafından) :

— Bakınız bu ordu fertleri içinde Peygamber'in sahâbîlerini görenleri gören bir kimseyi görüyor musunuz? diye sorulur. Sonra dördüncü ordu meydana gelir ve yine :

— Bakınız, bunlar içinde Peygamber'in sahâbîlerini görmüş (tâbiinden) bir kimseyi gören (etbau't-tâbiinden) bir kimse görüyor musunuz? diye sorulur. Neticede (etbau't-tâbiinden) bir kimse bulunur da bunun yüzünden o insanlara feth müyesser olur.

٢١٠ - (٢٠٩) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَهَنَادُ بْنُ السَّرِيِّ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ عَنْ مَعْبُودٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ عَمِيَّةَ السَّلَمَانِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خَيْرُ أُمَّتِي الْقَرْنُ الَّذِينَ يَلُونِي . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ . ثُمَّ يَحْيَى قَوْمٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينَهُ .

وَيَمِينُهُ شَهَادَتُهُ » لَمْ يَذْكُرْ هَذَا الْقَرْنُ فِي حَدِيثِهِ . وَقَالَ قُتَيْبَةُ « ثُمَّ يَحْيَى أَقْوَامٌ » .

210 — (2533) : Abdullah (ibn Mes'ûd R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ummetimin en hayırlıları bana pek yakın olan karn'dır. Sonra onlara pek yakın olanlar, sonra da onlara pek yakın olanlardır. Sonra bir kavm gelir ki onlardan birinin şehâdeti (ihtirâs ile) yemininin, yemini de şehâdetinin önüne geçer».

Râvî Hennâd kendi hadîsinde karn kelimesini zikretmedi. Diğer râvî Kuteybe ise «sonra bir takım kavimler gelir ki...» diye rivâyet etmiştir ¹⁴⁷.

٢١١ - (...) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ عُثْمَانُ : حَدَّثَنَا) جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَبِيدَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أَيُّ النَّاسِ خَيْرٌ ؟ قَالَ « قَرْنِي . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ . ثُمَّ يَحْيَى قَوْمٌ يُبَدِّرُ شَهَادَةَ أَحَدِهِمْ يَمِينُهُ ، وَيُبَدِّرُ يَمِينُهُ شَهَادَتَهُ » . قَالَ إِبْرَاهِيمُ : كَانُوا يَنْهَوُنَا ، وَنَحْنُ غُلَامَانُ ، عَنْ الْعَهْدِ وَالشَّهَادَاتِ .

(...) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ع وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ . بِإِسْنَادِ أَبِي الْأَخْوَصِ وَجَرِيرٍ . يَعْنِي حَدِيثَهُمَا . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

211 — () : Abdullah (ibn Mes'ûd R) şöyle dedi : Rasûlullah'a :

— İnsanların hangi tabakası daha hayırlıdır? diye soruldu. Rasûlullah :

— Benim asrımdır. Sonra onlara pek yakın olanlar, sonra da onlara pek yakın olanlardır. Sonra bir kavm gelir ki, onlardan birinin şehâdeti sür'â'e yeminini, yemini de şehâdetini geçer buyurdu.

147. Karn kelimesinin bir çok ma'nâları vardır : Bir ummete, bir cemâate, bir soya karn denilmiştir. Bu hadîslerdeki karn sözü zaman, asr, bir insanın yaşayabileceği müddet ma'nâlarına da gelir. Bu zamanın ta'yîninde on, yirmi, otuz, altmış, yetmiş, seksen, yüz, yüzirmi sene olmak üzere çeşitli görüşler vardır. Bunlar arasında bir karn yüz sene olduğunu iddiâ edenler, Rasûlullah'ın bir çocuğun başını okşayarak «bir karn yaşa!» diye duâ buyurub da o çocuğun yüz sene yaşadığı hakkındaki bir haberle ihticâc ederler.

Bu hadîslerde zikredilen üç karn, sahâbî karnı, tâbiî karnı ve etbau't-tâbiî karnıdır. Bu üç karn müslimanları arasında doğruluk ve adlin şâyi' olduğu anlaşılmıştır. Sahâbî karn'ı yüz sene kadar devam etmiştir. Meselâ Medîne'de Sehl ibn Sa'd ile Saib ibn Yezid; Basra'da Enes ibn Mâlik 91 tarihine kadar yaşamışlardır. Tâbiîn karnı takriben yüz seksen târihine kadar devam etmiştir. En son vefât eden tâbiî, Half ibn Halîfe'dir ki İbn Sa'd bunun 181 târihinde vefât ettiğini bildirmiştir. Tehzîbde de bu zâtın vefâtında 101 yaşında olduğu Buhârî'den naklen kaydedilmiştir.

Râvî, İbrâhîm Nehaî : Bizler çocuk iken velîlerimiz bizi «Allah'ın ahdi üzerime olsun» yahut «Allah ile şehâdet ederim ki» gibi kelâmın medârı olan ta'bîrleri kullanmaktan nehy ederlerdi demiştir.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Mansûr'dan olmak üzere Ebu'l-Ahvas ve Cerîr isnâdı ile onların (211 rakamlı) hadisleri târzında rivâyat etmişlerdir. Fakat bunların hadislerinde : Rasûlullah'a soruldu fıkrası yoktur.

٢١٢ - (..) وَحَدَّثَنِی الْحَسَنُ بْنُ عَلِیِّ الْحَلَوَانِیُّ . حَدَّثَنَا أَزْهَرُ بْنُ سَمْدِ السَّهْمَانِ عَنْ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ إِبْرَاهِیمَ ، عَنْ عَبِيدَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ النَّبِیِّ ﷺ قَالَ « خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِی . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ » فَلَا أُدْرِی فِی الثَّلَاثَةِ أَوْ فِی الرَّابِعَةِ قَالَ « ثُمَّ يَتَخَلَّفُ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ . نَسِیْتُ شَهَادَةَ أَحَدِهِمْ بِبَيْتِهِ ، وَبَيْتُهُ شَهَادَتُهُ » .

212 — () : Abdullah (ibn Mes'ûd R) dan : Peygamber (S) şöyle buyurdu : «İnsanların hayırlısı benim asrımdır. Sonra onlara yakın olan (tâbîi)ler, sonra onlara yakın olan (etbau't-tâbîi)lerdir».

Râvî der ki : Artık ben üçüncüde mi, yahut dördüncüde mi? bilemiyorum. Şöyle buyurdu : «Sonra onların ardından öyle kötü bir nesil gelir ki onlardan birinin şehâdeti yemîninin, yemîni de şehâdetinin önüne geçer».

٢١٣ - (٢٥٣٤) حَدَّثَنِی یَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِیمَ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي بَشِيرٍ . ح وَحَدَّثَنِی إِسْمَاعِیلُ ابْنُ سَالِمٍ . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا أَبُو بَشِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « خَيْرُ أُمَّتِی الْقَرْنُ الَّذِینَ بُعِثْتُ فِیهِمْ . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ » . وَاللَّهُ أَعْلَمُ أَذْكَرَ الثَّلَاثِ أَمْ لَا . قَالَ « ثُمَّ يَتَخَلَّفُ قَوْمٌ يُحِبُّونَ السَّهْمَانَةَ . يَشْهَدُونَ قَبْلَ أَنْ يُسْتَشْهَدُوا » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ح وَحَدَّثَنِی أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنِی حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي بَشِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّ فِی حَدِيثِ شُعْبَةَ : قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَلَا أُدْرِی مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً .

213 — (2534) : Ebû Hureyre (R) dedi ki, Rasûlullah (S) : «Ummetimin hayırlısı, içlerinde Peygamber gönderilmiş olduğum karnıdır. Sonra onlara yakın olanlardır» buyurdu. Üçüncüyü zikretti mi, yoksa etmedi mi, en iyi bilen Allah'dır. Peygamber devamla : «Sonra onların

ardından bir kavm halef olur ki bunlar şişmanlığı severler, ve kendilerinden (bir husûsa) şehâdet etmeleri istenmeden evvel şehâdet ederler» buyurdu.

() : Buradaki iki tarîk râvîleri de Ebû Bişr'den bu isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet etdiler. Şukadar var ki Şu'be'nin hadîsinde Ebû Hureyre : Peygamber iki kerre mi, yahut üç kerre mi söyledi? bilmiyorum demiştir.

٢١٤ - (٢٥٥٥) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ ابْنُ بَشَّارٍ . جَمِيعًا عَنْ عُذْرِ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . سَمِعْتُ أَبَا جَرَّةَ . حَدَّثَنِي زُهْدَمُ بْنُ مُضَرَّبٍ . سَمِعْتُ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ خَيْرَكُمْ قَرْنِي . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ » . قَالَ عِمْرَانُ : فَلَا أَدْرِي أَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ، بَعْدَ قَرْنِهِ ، رَّائِينَ أَوْ ثَلَاثَةً . « ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُمْ قَوْمٌ يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ . وَيَخُونُونَ وَلَا يُتَمَنُّونَ . وَيَنْذَرُونَ وَلَا يُؤْفَوْنَ وَ يَظْهَرُ فِيهِمُ السَّمَنُ » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ح وَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بَشِيرٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا بِهِزٌ . ح وَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَ فِي حَدِيثِهِمْ : قَالَ : لَا أَدْرِي أَذَكَرَ بَعْدَ قَرْنِهِ قَرْنَيْنِ أَوْ ثَلَاثَةً . وَ فِي حَدِيثِ شَبَابَةَ قَالَ : سَمِعْتُ زُهْدَمَ بْنَ مُضَرَّبٍ ، وَجَاءَنِي فِي حَاجَةٍ عَلَى قَرَسٍ ، فَحَدَّثَنِي ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ . وَ فِي حَدِيثِ يَحْيَى وَ شَبَابَةَ « يَنْذَرُونَ وَلَا يُؤْفَوْنَ » . وَ فِي حَدِيثِ بِهِزٍ « يُؤْفَوْنَ » كَمَا قَالَ ابْنُ جَعْفَرٍ .

214 — (2535) : Zehdem ibn Mudarrib tahdis edib dedi ki, ben Imrân ibn Husayn (R) den işitdim şöyle tahdis ediyordu : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Şüphesiz ki sizin hayırlı asrınız, benim içinde yaşadığım zamandır. Sonra benimle yaşayanlara yakın olanlardır. Daha sonra onlara yakın olanlardır». Imrân : Rasûlullah kendi asrından sonra asırlarını hayırlısı olarak iki asır mı, yoksa üç asır mı söyledi bilmiyorum dedi. Rasûlullah devamla şöyle buyurdu : «Sonra onların ardından öyle bir kavm gelecek ki onlardan şehâdet etmeleri istenmeden şehâdet edecekler, hıyânet edecekler, bunlar kendilerinde hiçbir emînlik bırakmadıklarından dolayı kimse tarafından i'timâd edilmyeceklerdir. Artık bunlar arasında tıkabasa yemek, içmek, semizlenmek, hayâtın gâyesi olup çıkacaktır».

() : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den olmak üzere bu isnâd ile rivâyet etdiler. Bunların hadîsinde de Imrân : Ra-

sûlullah kendi asrından sonra iki asır mı, yoksa üç asır mı? zikretti bilmiyorum demiştir. Şebâbe'nin hadîsinde, dedi ki : Ben Zehdem ibn Mu-darrib'den işitdim, o bana bir at üzerinde olarak bir hâcet husûsunda gelmişti de ona Imrân ibn Husayn'dan işittiği şu hadîsi tahdîs etmişti vardır. Yahyâ ile Şebâbe'nin hadîsinde «onlar adak adarlar, fakat adağa ve-fâkarlık etmezler», Behz'in hadîsinde ise (214 rakamlı) Muhammed ibn Ca'fer'in dediği gibi «ifâ etmezler» sigası vardır.

٢١٥ — (...) وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْأُمَوِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ .
ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ
زُرَّارَةَ بْنِ أَوْقَى ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِهَذَا الْحَدِيثِ « خَيْرُ هَذِهِ الْأُمَمَةِ الْقَرْنُ الَّذِي
بُعِثْتُ فِيهِمْ . ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ » . زَادَ فِي حَدِيثِ أَبِي عَوَانَةَ قَالَ : وَاللَّهِ أَعْلَمُ . أَذْكَرُ الثَّلَاثِ أَمْ لَا .
بِمِثْلِ حَدِيثِ زَهْدَمٍ عَنْ عِمْرَانَ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ هِشَامٍ عَنْ قَتَادَةَ « وَيَخْلِفُونَ وَلَا يُسْتَحْلَفُونَ » .

215 — () : Buradaki iki tarîk râvileri de Katâde'den, o da Zurârete'bni Evfâ'dan, o da Imrân ibn Husayn'dan, o da Peygamber (S)-den bu hadîsi rivâyet etmişlerdir : «Bu ummetin hayırlısı, benim içlerinde Peygamber gönderilmiş bulunduğum karndır. Sonra onlara yakın olanlardır». Râvilerden Ebû Avâne, Zehdem'in, Imrân'dan gelen hadîsi gibi ziyâde edib : Rasûlullah'ın üçüncüyü zikrettiğini, yahut etmediğini en iyi bilen Allah'dır dedi. Keza Hişâm, Katâde'den gelen hadîsinde : «Onlar kendilerinden yemin etmeleri istenmeden yemin ederler» fıkrasını ziyâde etmiştir.

٢١٦ — (٢٥٣٦) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَشُجَاعُ بْنُ خَالِدٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) قَالَا :
حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ (وَهُوَ ابْنُ عَلِيٍّ الْجَنَازِيُّ) عَنْ زَائِدَةَ ، عَنِ السُّدِّيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْبَيْهَقِيِّ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ :
سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ : أَيُّ النَّاسِ خَيْرٌ ؟ قَالَ « الْقَرْنُ الَّذِي أَنَا فِيهِ . ثُمَّ الثَّانِي . ثُمَّ الثَّلَاثُ » .

216 — (2536) : Âişe (R) şöyle dedi : Bir kimse Peygamber'-den :

— İnsanların hangi (tabaka) sı hayırlıdır? diye sordu. Peygamber (S) :

— Benim içinde bulunduğum karndır, sonra ikincisidir, sonra üçüncüsüdür buyurdu ¹⁴⁸.

148. Ebû Hureyre (R) : den Rasûlullah (S) : «Ben —devirden devre ve âileden âileye intikal ile süzülen — Adem oğulları soylarının en temizinden halk olundum. Nihâyet şu içinde bulunduğum Hâşimî câmiâsından neş'et ettim» buyurmuştur. (Buhârî, menâkıb, sıfatu'n-Nebîyy, V, 30 .64.).

(۵۳) باب قور صلى الله عليه وسلم « لئن أتى مائة سنة وعلى الأرض نفس منقوسة اليوم »

۲۱۷ — (۲۵۳۷) حدثنا محمد بن رافع وعبد بن حميد (قال محمد بن رافع : حدثنا . وقال عبد : أخبرنا) عبد الرزاق . أخبرنا معمر عن الزهري . أخبرني سالم بن عبد الله وأبو بكر بن سليمان : أن عبد الله بن عمر قال : صلى بنا رسول الله ﷺ ذات ليلة ، صلاة العشاء ، في آخر حياته . فلما سلم قام فقال « أرايتكم لئلا تسكن هذه ؟ فإن على رأس مائة سنة منها لا يبقى ممن هو على ظهر الأرض أحد »

قال ابن عمر : فوهل الناس في مقالة رسول الله ﷺ تلك ، فيما يتحدثون من هذه الأحاديث ، عن مائة سنة . وإنما قال رسول الله ﷺ : لا يبقى ممن هو اليوم على ظهر الأرض أحد . يريد بذلك أن ينخرم ذلك القرن .

(...) حدثني عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي . أخبرنا أبو اليمان . أخبرنا شعيب . ورواه الألبان عن عبد الرحمن بن خالد بن مسافر . كلاهما عن الزهري . بإسناد معمر . كمثل حديثه .

(53) PEYGAMBER (S) İN : «BU GÜN NEFES ALMIŞ OLAN HERHANGİ BİR NEFİS, YER ÜZERİNDE BULUNURKEN YÜZÜNCÜ SENENİN BAŞI GELMEZ» KAVLİ BÂBİ

217. — (2537) : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) hayatının sonunda ¹⁴⁹ bir gece bize yatsu namazını kıldırdı. Selâm verince ayağa kalktı ve : «Bu gecenizi gördünüz ya! İşte bu geceden itibaren (gececek) yüz senenin başında bugün yeryüzünde olanlardan hiçbir kimse kalmıyacaktır» buyurdu ¹⁵⁰.

149. Câbir'in bunu ta'kîb eden 218 rakamlı hadisinde tasrih edildiği üzere Rasûlullah bunu söyledikten sonra bir ay daha yaşamıştır.

150. Hızır'ın vefât etmiş olduğuna kail olanlar bu hadis ile istidlâl ederler. Muhâlif görüşe tarafdâr olanlara göre ise İyâ ve Hızır ile meleklerle ve İblîs'e bu hadisin şumûlu yoktur. «Yeryüzünde olanlar» dan maksad Muhammed ummetidir ki, bunların kimi ummetu icâbet, kimi ummetu da'vet olduğundan o zamanki muslimanlar ile kâfirler bunda dâhildirler. Demin saydıklarımız ise ümmetden sayılmış değillerdir.

Tâ altıncı, yedinci hicrî asırlarda bile Peygamber'in sahâbîliği iddiâsında bulunan Teren Hindî, Ma'mer ibn Bureyk, Ma'mer mağribî ve emsâli uzun ömürlülerin yalanlıklarına bu hadis ile ihticâc edilmiştir.

İbn Umer dedi ki : İnsanlar Rasûlullah'ın bu sözünde yanılab korkuya kapıldılar ve yüz sene hakkındaki (şu ma'lûm) dedikodulara (yani yüz sene sonra kıyâmet kopacaktır) zann ve korkusuna düşdüler. Halbuki Rasûlullah : «Bugün yeryüzünde olanlardan hiçbir kimse kalmıyacaktır» buyurdu. Bu sözü ile de ancak o zaman yaşayanların bu müddet içinde munkarız olacaklarını bildirmek istemiştir ¹⁵¹.

() : Buradaki iki râvî de Zuhri'den, yine Ma'mer'in isnâdı ile onun hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

٢١٨ - (٢٠٣٨) حَدَّثَنِي هُرُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . قَالَ : حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : «ابْنُ جُرَيْجٍ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزَّيْثِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ ، قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ بِشَهْرٍ «تَسْأَلُونِي عَنِ السَّاعَةِ ؟ وَإِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ . وَأُقْسِمُ بِاللَّهِ ؛ مَا عَلَى لَأَبْضِ مِنْ نَفْسٍ مَنفُوسَةٍ تَأْتِي عَلَيْهَا مِائَةُ سَنَةٍ» .

(...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرْ : قَبْلَ مَوْتِهِ بِشَهْرٍ .

(...) حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . كِلَاهُمَا عَنِ الْمُعْتَمِرِ . قَالَ ابْنُ حَبِيبٍ : حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي . حَدَّثَنَا أَبُو نَضْرَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ ذَلِكَ قَبْلَ مَوْتِهِ بِشَهْرٍ . أَوْ نَحْوِ ذَلِكَ «مَا مِنْ نَفْسٍ مَنفُوسَةٍ ، الْيَوْمَ ، تَأْتِي عَلَيْهَا مِائَةُ سَنَةٍ ، وَهِيَ حَيَّةٌ يَوْمَئِذٍ» .

وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ صَاحِبِ السَّقَايَةِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ ذَلِكَ . وَقَرَّهَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ : نَقَصُ الْمُعْتَمِرِ .

151. Hakikaten İbn Umer'in zamanında bazılarının yüzüncü senenin sonunda kıyâmet kopmasının vukûa geleceğini söylemiş oldukları anlaşılıyor. Nitekim Teberânî ile başka muhaddisler bunu Ebû Mes'ûd Bedrî'den rivâyet ettikleri gibi, Ali İbn Ebi Tâlib'in bu sözü reddettiği nakl eden İbn Umer de bu kabilden dedikodulara redd için bu hadîsin ma'nâsını böyle izâh ve beyân etmiş oluyor.

Bu hadîs de Peygamber'in en görmez gözlere çarpacak mu'cizelerindendir. Âlimlerin istikrâsına göre Peygamber'in haber verdiği zaman olan on birinci hicret senesinden itibaren yüz sene geçtikten sonra o gün hayatta olanlardan hiç bir kimse kalmamıştır. En sona kalan sahâbî Ebu't-Tufeyl Amr ibn Vâsile'dir. Bütün hadîsciler de bu sahâbînin yüz onuncu hicret yılında vefât ettiğinde ittifâk etmişlerdir. Vefâtı günü yeryüzünde hiçbir sahâbî kalmamış ve sahâbe nesli munkarız olmuştur. Allah onların hepsinden râzı olsun!

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هُرُونَ . أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ التَّمِيمِيُّ بِالْإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا ، مِثْلَهُ .

218 — (2538) : İbn Cureyc dedi ki : Bana Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitdiğini haber verdi. Ben Peygamber (S) den işitdim, ölümünden bir ay önce şöyle buyuruyordu : «Bana kıyâmet sâatından soruyorsunuz. Halbuki onun ilmi ancak Allah katındadır. Ben Allâh'a yemin ediyorum ki bu gün yeryüzünde doğub nefes almış olan herhangi bir nefis üzerine yüzüncü yıl gelmez».

() : Buradaki râvî de : Bize İbn Cureyc haber verdi deyib bu isnâdla rivâyet etmiş fakat ölümünden bir ay önce fıkrasını zikretmemiştir.

() : Burada da Ebu'n-Nadre, Câbir ibn Abdillâh'dan onun: Ölümünden bir ay önce, yahut bunun gibi bir söz söyliyerek Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir : «Bu gün yaratılıb da doğmuş olan herhangi bir nefis, o gün kendisi diri olduğu halde üzerine yüzüncü sene gelmiyecektir».

Râvilerden Mu'temir'in babası Suleymân : Ve keza sikaye sâhibi olan Abdurrahmân'dan, o da Câbir ibn Abdillâh'dan, o da Peygamber'den bunun benzeri bana ulaştı, demiştir ¹⁵². Ve Abdurrahmân bunu tefsir edib: Ömrün eksilmesidir dedi.

() : Buradaki râvî de, Suleymân et-Teymiyy'nin haber verdiği hadîsi iki isnâd ile cemîan yukarıki gibi rivâyet etmiştir.

٢١٩ — (٢٥٣٩) حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ عَنْ دَاوُدَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . ع وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ خَيَّانَ عَنْ دَاوُدَ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . قَالَ : لَمَّا رَجَعَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ تَبُوكَ ، سَأَلُوهُ عَنِ السَّاعَةِ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَأْتِي مِائَةَ سَنَةٍ ، وَعَلَى الْأَرْضِ أَنْفُسٌ مَمْنُوسَةٌ الْيَوْمَ » .

219 — (2539) : Ebû Saîd (R) şöyle dedi : Peygamber (S) Tebuk seferinden dönünce kendisine kıyâmetden (kıyâmetin kopması sâatından sordular). Bunun üzerine Rasûlullah : «Bu gün doğmuş bulunan herhangi bir nefis yer üzerinde mevcûd iken, yüzüncü sene gelmez» buyurdu.

152. Suleymân bu hadîsi iki kişiden rivâyet ediyor : Ebû Nadre'den ve sikaye sâhibi olan Abdurrahmân'dan bunların her ikisi de Câbir'den.

۲۲۰ - (۲۵۳۸) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو الْوَلِيدِ . أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ . قَالَ : قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ « مَا مِنْ نَفْسٍ مَنُفُوسَةٍ ، تَبْلُغُ مِائَةَ سَنَةٍ . فَقَالَ سَالِمٌ : تَذَكَّرْنَا ذَلِكَ عِنْدَهُ . إِنَّمَا هِيَ كُلُّ نَفْسٍ تَخْلُوقَةٌ يَوْمَئِذٍ .

220 — (2538) ¹⁵³ Bana Ishâk ibn Mansûr tahdîs etdi. Bize Abdu'l-Velîd haber verdi. Bize Ebû Avâne, Husayn'dan, o da Sâlim'den, o da Câbir ibn Abdillâh'dan haber verdi. Câbir (R) dedi ki, Peygamber (S) : «Doğmuş bulunan hiçbir nefis, yüzüncü seneye ulaşamayacaktır» buyurdu. Râvî Sâlim : Biz bu hadîsi, Câbir'in yanında muzâkere etdik. Bu ancak o gün yaratılmış bulunan her bir nefisten ibâretidir dedi.

(۵۴) باب تحريم سب الصحابة ، رضي الله عنهم

۲۲۱ - (۲۵۴۰) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمَلَاءِ (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي . لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي . فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَتَقَّقَ مِثْلَ أَحَدٍ ذَهَبًا ، مَا أَذْرَكَ مُدَّ أَحَدِهِمْ ، وَلَا نَصِيفَهُ .

(54) SAHÂBİLERE SÖVMENİN HARÂM KILINMASI BÂBİ ¹⁵⁴

221 — (2540) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «(Ey istikbâlin müsliman nesilleri!) Sakın benim sahâbilerime sövmeyiniz, sakın benim sahâbilerime sövmeyiniz! Nefsim elinde bulunan (Allâh) a yemin ederim ki sizden birinizin Uhud dağı kadar altın sadaka ettiği farz edilse bu (muazzam sadakanın sevâbı), sahâbî-

153. Bu hadisin râvisi de kitâb içindeki sıraya göre 218 rakamlı hadîsi rivâyet eden Câbir ibn Abdillâh'dır. Ancak bu hadîs muhtevâca oradaki hadîsden biraz farklı ve geliş yolu da ondan başkadır. İşte bu sebeble kitâb içindeki sırada 220 rakamını almış, fakat el-Câmiu's-Sahîh'in başundan beri mustakîl hadîslere müteselsîl olarak verilmekte olan ve iki hilâl arasında bulunan rakamda ise yine 218 rakamı yanındaki (2538) sayısı yazılmıştır. Bunda bir yanlışlık olduğu zannedilmemelidir.

154. Sahâbî: Müslimanlardan Peygamber ile suhbet eden, yahut onu gören ve müsliman olarak ölen kimseler Peygamber'in sahâbilerindendir (Buhârî, fedâil, fedâilu ashâbi'n-Nebiyy..).

Sahâb, muâşeret eden, suhbet eden, yâr ve dost demektir. Bunun cem'î sahâbe, ashâb ve sahb'dır. Aslında masdar olan sahâbe kelimesinin sonuna şeddeli nisbet yâ sî getirilmek sûretiyle de sahâbiyy kelimesi yapılır ki bu da müfredidir. Müennesinde sahâbiyye şeklinde söylenir.

lerden birinin iki avuç (hurma) sadakasına erişemez (hatta) bunun yarısına da ulaşamaz» 155.

۲۲۲ — (۲۵۴۱) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي سَمِيدٍ . قَالَ : كَانَ بَيْنَ خَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ وَبَيْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ شَيْءٌ . فَسَبَّهَ خَالِدٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا تَسُبُّوا أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِي . فَإِنْ أَحَدَكُمْ لَوْ اتَّفَقَ مِثْلَ أَحَدٍ ذَهَبًا ، مَا أَذْرَكَ مَدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيقَهُ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو سَمِيدٍ الْأَشَجُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنِ الْأَعْمَشِ . ع وَحَدَّثَنَا عُبيدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ع وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدَى . جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ الْأَعْمَشِ ، بِإِسْنَادِ جَرِيرٍ وَأَبِي مُعَاوِيَةَ . بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ وَوَكِيعٍ ذِكْرُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ وَخَالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ .

222 — (2541) : Ebû Saîd (R) dedi ki : Hâlid ibn Velîd ile Abdurrahmân ibn Avf arasında bir dargınlık vardı. Derken Hâlid, Abdurrahmân'a sövdü. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Sakin benim sahâbilerimden hiçbirisine sövmeyiniz! Çünkü sizlerden biriniz Uhud dağı kadar altın infâk etmiş olsa onlardan birisinin bir avuç (hurma) sadakasına erişemez, bunun yarısına da ulaşamaz» buyurdu.

() : Buradaki râvîler de cemîan Şu'be'den, o da A'meş'den, Cerîr'in ve Ebû Muâviye'nin isnâdı ile onların hadisleri gibi rivâyet ettiler. Şu'be'nin ve Vekî'nin hadislerinde, Abdurrahmân ibn Avf ile Hâlid ibn Velîd'in zikri yoktur.

155. Hadîsdeki «lâ tesubbû = sövmeyiniz!» hitâbı, sahâbî olmayan muslimanlara âiddir. Binâenaleyh istikbâlin musliman nesilleri Rasûlullah'ın sağılığında hâzır farz edilerek hitâb edilmiş oluyor.

Hadîsdeki müdd bir sâ'm dörtte biri mikdârında yiyecek alan bir ölçektir. Hicâz halkına ve Şâfiîlere göre bir rıtl ile bir rıtlın üçde biri mikdârıdır. Irak'lılara ve Hanefîlere göre iki rıtlıdan ibâretidir. Müdd'ün en emelî ölçüsü, iki avucu birleştirerek avuculamaktır. Bunun alabildiği hubûbat mikdârına müdd denir. Peygamber'in müddü misâl ve mikyâs olarak seçmesi ve onunla takdir eylemesi, müddün, verilen sadaka mikdârının örf ve âdetde asgari baddi ve en azı olması i'tibârıylaledir.

(۵۵) باب من فضائل أويس القرني، رضي الله عنه

۲۲۳ - (۲۵:۲) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُعِيرَةِ . حَدَّثَنِي سَيِّدُ الْجَرِيرِيِّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أُسَيْرِ بْنِ جَابِرٍ ؛ أَنَّ أَهْلَ الْكُوفَةِ وَقَدُّوا إِلَى عُمَرَ . وَفِيهِمْ رَجُلٌ يَمَنُ كَانَ يَسْخَرُ بِأُوَيْسٍ . فَقَالَ عُمَرُ : هَلْ هَهُنَا أَحَدٌ مِنَ الْقَرَنَيْنِ ؟ فَجَاءَ ذَلِكَ الرَّجُلُ . فَقَالَ عُمَرُ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ قَالَ « إِنَّ رَجُلًا يَأْتِيكُمْ مِنَ الْيَمَنِ يُقَالُ لَهُ أُوَيْسٌ . لَا يَدْعُ بِالْيَمَنِ غَيْرَ أُمِّ لَهُ . قَدْ كَانَ بِهِ بَيَاضٌ . فَذَمَّ اللَّهُ فَأَذْهَبَهُ عَنْهُ . إِلَّا مَوْضِعَ الدِّينَارِ أَوْ الدِّرْهِمِ . فَمَنْ آفَيْهِ مِنْكُمْ فَلْيَسْتَمْفِرْ لَكُمْ » .

(55) UVEYS EL-KARANÎ'NİN (R) FAZİLETLERİNDEN BİR BÂB ¹⁵⁶

223 — (2542) : Useyr ibn Câbir'den (şöyle demiştir) : Kûfe halkı, Umer'in yanına hey'et hâlinde geldiler. Bu hey'etin içinde Uveys ile alay eden kimselerden biri vardı. Umer : Burada Karan kabîlesi mensûblarından bir kimse var mı? diye sordu. Uveys'i hakîr görüb eğlenen o kimse Umer'in yanına geldi. Bunun üzerine Umer şunları söyledi : Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Size Yemen'den Uveys denilen bir zât, Yemen'de yalnız annesini bırakarak gelecektir. Onda bir beyazlık meydana gelmişti. Allah'a duâ etti, Allah da o beyazlığı vücûdundan giderdi. Ancak dinâr yahut dirhem büyüklüğü kadar bir yer kaldı ¹⁵⁷. Sizlerden her kim ona kavuşursa, Uveys'den size istiğfâr etmesini istesin».

156. Uveys ibn Âmir el-Karanî, Peygamber zamanında yaşamış, fakat Peygamber'le görüşemediği için tâbî'î sayılmışdır, Yemen'lidir. Teşvîk ve irşâd edilmeden kendiliğinden Peygamber'i ve İslâmiyeti kabûl etmiştir. Çok sâde ve derin bir zûhd hayâtı yaşamış mütefekkir bir kimsedir. Annesine çok itâatlı bulunması dillerde dolaşır. Umer'in halîfelîği zamanında Medîne'ye gelmiş, Umer tarafından hurmet ve muhabbetle karşılanmıştır. Umer, ondan kendisi için duâ etmesini istemiştir. Sonra Basra'ya gidib orada ikâmet etmiştir. Bilâhare Sıffîyn muhârebesinde Hz. Ali'nin malyyetinde olduğu halde 37 nci hicret yılının 17 Şevvâlinde şehid olmuştur (Kamûsu'l-A'lâm, II, 1110).

157. Baras, bir illet adıdır ki insanın mizâcının bozulmasından dolayı bedeninin yüzünde yer yer beyazlık hâdis olur. Uzva gıdâ olan nesnelerden luzûcetli balgam olsa ve dâima uzuv onu gıdâlanıb def' eylemese bu hastalık meydana gelir. Türkçede abraşlık illeti ta'bir olunur... (Kamûs Ter.).

٢٢٤ - (...) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا عَفْزُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ (وَهُوَ ابْنُ سَلَمَةَ) عَنْ سَعِيدِ الْجَرِيرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ خَيْرَ النَّاسِ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أَوْيسٌ . وَلَهُ وَالِدَةٌ . وَكَانَ بِهِ بَيَاضٌ . فَمَرُّوهُ فَلْيَسْتَغْفِرْ لَكُمْ » .

224 — () : Bize Hammâd ibn Seleme, Saïd el-Cüveyrî'den yine bu isnâdla tahdîs etdi. Umer ibn Hattâb şöyle demiştir : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Tâbiilerin en hayırlısı Uveys denilen bir adamdır. Onun bir annesi vardır. Vucûdunda bir beyazlık meydana gelmiştir. Binâenaleyh ona emrediniz de o sizin için istiğfâr ediversin».

٢٢٥ - (...) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (قَالَ إِسْحَقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) - وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى - حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَوْفَى ، عَنْ أُسَيْرِ بْنِ جَابِرٍ ، قَالَ : كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ، إِذَا أَتَى عَلَيْهِ أَمْدَادُ أَهْلِ الْيَمَنِ ، سَأَلَهُمْ : أَفِيكُمْ أَوْيسُ بْنُ عَامِرٍ ؟ حَتَّى أَتَى عَلَى أَوْيسٍ . فَقَالَ : أَنْتَ أَوْيسُ بْنُ عَامِرٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : مِنْ مُرَادٍ نَمٍّ مِنْ قَرْنٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : فَكَانَ بِكَ بَرَصٌ قَبْرَأْتِ مِنْهُ إِلَّا مَوْضِعَ دِرْهَمٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : لَكَ وَالِدَةٌ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « يَا أَيُّهَا عَلَيْكُمْ أَوْيسُ بْنُ عَامِرٍ مَعَ أَمْدَادِ أَهْلِ الْيَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ، ثُمَّ مِنْ قَرْنٍ . كَانَ بِهِ بَرَصٌ قَبْرَأْتِ مِنْهُ إِلَّا مَوْضِعَ دِرْهَمٍ . لَهُ وَالِدَةٌ هُوَ بِهَا بَرٌّ . لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَا بَرَّةَ . فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ فَافْعَلْ » . فَاسْتَغْفِرْ لِي . فَاسْتَغْفَرَ لَهُ . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : أَيْنَ تُرِيدُ ؟ قَالَ : الْكُوفَةَ . قَالَ : أَلَا أَكْتُبُ لَكَ إِلَى عَامِلِهَا ؟ قَالَ : أَكُونُ فِي غَيْرِهَا النَّاسِ أَحَبُّ إِلَيَّ !

قَالَ : فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ حَجَّ رَجُلٌ مِنْ أَشْرَافِهِمْ . فَوَافَقَ عُمَرَ . فَسَأَلَهُ عَنْ أَوْيسٍ . قَالَ : تَرَكْتُهُ رَتْ الْبَيْتِ قَلِيلَ الْمَتَاعِ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « يَا أَيُّهَا عَلَيْكُمْ أَوْيسُ بْنُ عَامِرٍ مَعَ أَمْدَادِ أَهْلِ الْيَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ثُمَّ مِنْ قَرْنٍ . كَانَ بِهِ بَرَصٌ قَبْرَأْتِ مِنْهُ إِلَّا مَوْضِعَ دِرْهَمٍ . لَهُ وَالِدَةٌ هُوَ بِهَا بَرٌّ . لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَا بَرَّةَ . فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ فَافْعَلْ » . فَأَتَى أَوْيسًا فَقَالَ : اسْتَغْفِرْ لِي . أَنْتَ أَخَذْتَ عَهْدًا بِسَفَرٍ صَالِحٍ . فَاسْتَغْفِرْ لِي . قَالَ : اسْتَغْفِرْ لِي . قَالَ : أَنْتَ أَخَذْتَ عَهْدًا بِسَفَرٍ صَالِحٍ . فَاسْتَغْفِرْ لِي . قَالَ : لَقِيتَ عُمَرَ ؟ قَالَ : نَعَمْ . فَاسْتَغْفَرَ لَهُ . فَقَطِنَ لَهُ النَّاسُ . فَانْطَلَقَ عَلَى وَجْهِهِ . قَالَ أُسَيْرٌ : وَكَوْنُهُ بُرْدَةٌ . فَكَانَ كَمَا رَأَاهُ إِنْسَانٌ قَالَ : مِنْ أَيْنَ لِأَوْيسٍ هَذِهِ الْبُرْدَةُ ؟

225 — () : Useyr ibn Câbir şöyle dedi : Umer ibn Hattâb, kendisine Yemen ahâlisinden yardım edici kuvvetler geldiği zaman onlara :

— İcinizde Uveys ibn Âmir var mıdır? diye sorardı. Nihâyet Umer, Uveys'e rasgeldi ve :

— Uveys ibn Âmir sen misin? dedi. Uveys :

— Evet benim dedi. Umer tekrar :

— Murâd kabîlesinden sonra Karan kabîlesinden misin? diye sordu.

Uveys :

— Evet dedi : Umer :

— Sende baras hastalığı vardı da, sen ondan dirhem kadar yer müstesnâ olmak üzere kurtuldun mu? dedi. Uveys :

— Evet dedi. Umer :

— Senin annen var mı? dedi. Uveys :

— Evet var diye cevâb verdi. Umer dedi ki :

— Ben Rasûlullah (S) dan işitdim : «Size Yemen ahâlîsinin yardımcı mucâhid kuvvetleri ile beraber Murâd'dan sonra Karan kabîlesinden olan Uveys ibn Âmir gelecektir. Onun bedeninde baras hastalığı olmuştu da bir dirhem büyüklüğü yer müstesna kendisi bu hastalıktan kurtulmuştu. Onun bir annesi vardı ki, kendisi ona karşı çok itâatlıdır. Uveys bir şey husûsunda Allah üzerine yemîn etmiş olsa Allah onun yemînini muhakkak doğru çıkarır. Eğer sen (yâ Umer) onun, senin için istiğfâr etmesine müktedir olabilirsen bunu yap» buyuruyordu. Binâenaleyh benim için Allah'dan mağfiret isteyiver (dedi), Uveys de Umer için istiğfâr etti. Umer ona :

— Nereye gitmek istersin? diye sordu. Uveys :

— Kûfe'ye gitmek isterim dedi. Umer :

— Öyle ise Kûfe emîrine senin için bir mektûb yazayım mı? dedi.

Uveys :

— Ben insanların fakîrleri, zaîfleri ve kendilerine önem verilmeyenleri arasında olayım. Öyle olmaklığım bana daha sevimlidir dedi.

Râvî dedi ki : Ertesi yıl olunca, Kûfe'lilerin eşrâfından bir kimse hac yaptı ve Umer ile buluştu. Umer ona Uveys'in hâlini sordu. O zât :

— Ben, Uveys'i, evi çok fakir ve az eşyâlı olarak bıraktım dedi.

Umer :

— Ben Rasûlullah'dan işitdim : «Size Yemen halkının islâm ordusuna yardım edici mucâhid kabileleri ile beraber Murâd kabîlesinden sonra Karan kabîlesinden olan Uveys ibn Âmir gelecektir. Onun bedeninde baras hastalığı meydana gelmişti de sonra bir dirhem büyüklüğü kadar yer müstesnâ, kendisi bu hastalıktan kurtuldu. Onun bir annesi vardır. Kendisi annesine karşı çok itâatlı ve saygılıdır. Eğer Uveys bir şey husûsunda Allah üzerine yemîn etse muhakkak Allah onu yemîninde doğru

çıkarır. Şâyet sen onun sana istiğfâr etmesine muktedir olursan bunu yab» buyuruyordu dedi. Nihâyet o zât Uveys'e geldi ve :

— Benim için istiğfâr ediver dedi. Uveys :

— Sen iyi bir seferden henüz yeni geldin. Binâenaleyh sen benim için istiğfâr ediver dedi. O zât yine :

— Benim için Allah'dan mağfiret isteyiver dedi. Uveys tekrar :

— Hayırlı hac seferinden henüz yenice gelen sensin. Binâenaleyh sen benim için istiğfâr ediver dedi. Sonra da : Sen Umer'e kavuşdun mu? diye sordu. O zât :

— Evet kavuşdum deyince, Uveys o zât için Allah'dan mağfiret diledi. Bunun üzerine halk Uveys'i tanıyıp anladı. Artık Uveys de yüzü doğrısına gitdi.

Râvî Useyr dedi ki : Ben ona bir bürde giydirdim. Artık bir insan onu gördükce : Bu bürde Uveys'e nereden gelmiştir? diye sorar oldu.

(۵۶) باب وصية النبي صلى الله عليه وسلم بأهل مصر

۲۲۶ — (۲۵۴۳) حدثني أبو الطاهر . أخبرنا ابن وهب . أخبرني حرملة . ع وحديثي هرون ابن سعيد الأيلي . حدثنا ابن وهب . حدثني حرملة (وهو ابن عمران التميمي) عن عبد الرحمن بن شماس المهرري . قال : سمعت أبا ذر يقول : قال رسول الله ﷺ « إنكم ستفتحون أرضا يذكر فيها القيراط . فاستوصوا بأهلها خيرا . فإن لهم ذمة ورحا . فإذا رأيتم رجلا يفتلن في موضع لبنية فآخرج منها » .

قال فمر بربيعة وعبد الرحمن ابني شرحبيل بن حسنة . يتنازعان في موضع لبنية . فآخرج منها .

(56) PEYGAMBER (S) İN MISIR HALKI İLE İLGİLİ VASIYYETİ BÂBİ

226 — (2543) : Harmele ibn Imrân et-Tucîbî, Abdurrahmân ibn Şumâsete'l-Mehrî'den haber verdi. O, şöyle demiştir : Ben Ebû Zerr (R) den işitdim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sizler yakında içinde kırât zikredilen bir diyârı feth edeceksiniz. Binâenaleyh sizler ora ahâlisine hayır getirmesi vasiyyetini kendi nefislerinizden isteyiniz — yahut : Oranın ahâlîsi ile ilgili vasiyyetimi kabûl ediniz — çünkü onlar için bir zimmet (hurmet ve hak) ve bir hısımlık vardır. Siz muhim

işlerin muzâkere olunduğu bir meclisde döğüşmekde olan iki kişi gördüğünüzde oradan çıkın» 158.

Râvî der ki : Ebû Zerr, Şurahbil ibn Hasene'nin iki oğlu Rabia ile Abdurrahmân'a uğradı. Onlar muhim işlerin görüşüldüğü bir meclisde biribirleriyle çekişiyorlardı. Bunun üzerine Ebû Zerr oradan çıktı.

٢٢٧ - (...) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَ . حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . سَمِعْتُ حَرَمَةَ الْمِصْرِيَّ تُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ شُمَاةَ ، عَنْ أَبِي بَصْرَةَ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنْ كُنْتُمْ سَتَفْتَحُونَ مِصْرَ . وَهِيَ أَرْضٌ يُسَمَّى فِيهَا الْقَيْرَاطُ . فَإِذَا فَتَحْتُمُوهَا فَأَخْسِنُوا إِلَى أَهْلِهَا . فَإِنَّ لَهُمْ ذِمَّةً . وَرَحِمًا » أَوْ قَالَ « ذِمَّةٌ وَصِهْرًا » . فَإِذَا رَأَيْتَ رَجُلَيْنِ يَخْتَصِمَانِ فِيهَا فِي مَوْضِعٍ لَيْسَ ، فَأَخْرِجْ مِنْهَا » قَالَ : فَرَأَيْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ شُرَحْبِيلَ بْنِ حَسَنَةَ وَأَخَاهُ رَبِيعَةَ ، يَخْتَصِمَانِ فِي مَوْضِعٍ لَيْسَ ، فَأَخْرَجْتُ مِنْهَا .

227 — () : Vehb ibn Cerir şöyle tahdis etdi : Bana babam tahdis etdi. Ben Mısır'lı Harmele'den işitdim, o Abdurrahmân ibn Şumâme'den, o da Ebû Nadre'den, o da Ebû Zerr'den tahdis ediyordu. Ebû Zerr (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sizler yakın istikbâlde Mısır'ı feth edeceksiniz. Orası kırât isminin kullanılır olduğu bir yerdir. Sizler orayı feth ettiğiniz zaman oranın ahâlisine iyilik ve güzellikle muâmele ediniz. Çünkü onlar için bir zimmet ve akribâlık — yahut da — bir zimmet ve sihriyet vardır. Sen orada muhim işlerin ru'yet edildiği bir meclisde iki kişinin biribiriyle muhâsama ettiğini gördüğünde oradan dışarı çık» buyurdu. Râvî Ebû Zerr : Nihâyet ben Şurahbil'in oğlu Abdurrahmân ve Abdurrahmân'ın kardeşi Rabia'yı muhim işlerin görüşüldüğü bir meclisde biribirleri ile muhâsama yaptıklarını gördüm ve hemen oradan dışarı çıktım dedi 159.

158. *Lebin*, kerpice denir. Çamurdan kesib yapı yaparlar, vâhidi *lebînedir*. Bunda lâm'ın kesri ile ibil gibi iki kesre ile de câizdir. Ve şu meclise denir ki onda, kadîy mahkemesi gibi muhim işler ru'yet olunmuş olur. Meclisu *lebinin* denir ki *lubâne hükmonun meclis* demektir.

Lubân, şu hâcete denir ki fakr ve ihtiyâc cihetinden olmayıp mülhûm ve maslahat cihetinden olur. Bunun da müfredi *lûbânedir*. «Kadâ fulânun lubânetehû» denilir ki, mühim hâcetini yerine getirdi demektir (*Kamûs Ter.*).

159. *Kırât*, tesmiyesi ile onlarla ilgili vasiyyet arasındaki münâsebet belki de şudur : Mısır'lıların İlsânında bir düşüklük ve çirkinlik vardır. Sizler onları istilâ ettiğiniz vakit kendilerine afv ve ihsân ediniz. Onların sözlerinin kötülüğü, sizleri onlara kötülük yapmağa sevk etmesin (*Mebârik*).

«Onlar için bir zimmet ve akribâlık vardır» sözüne gelince, akribâlık, İsmâ'il'in annesi Hâcer'in onlardan olması iledir. Sihriyyet ise İbrâhîm'in annesi Mâriye'nin onlardan olması sebebiyledir. Bu hadîde Peygamber'in apaçık mu'cizeleri vardır. İslâm

(۵۷) بَابُ فَضْلِ أَهْلِ عُمَانَ

۲۲۸ - (۲۵۴۴) حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ عَنْ أَبِي الْأَوَّارِجِ ، جَابِرِ بْنِ عَمْرٍو الرَّاسِبِيِّ . سَمِعْتُ أَبَا بَرْزَةَ يَقُولُ : بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا إِلَى حَيٍّ مِنْ أَهْلِيَاءِ الْعَرَبِ . فَسَبَّوْهُ وَضَرَبُوهُ . فَجَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَوْ أَنَّ أَهْلَ عُمَانَ أَتَيْتَ ، مَا سَبَّوكَ وَلَا ضَرَبُوكَ» .

(57) UMÂN AHÂLÎSİNİN FAZÎLETİ BÂBİ

228 — (2544) Bize Saîd ibn Mansûr tahdîs etdi. Bize Mehdiyy ibn Meymûn, Ebu'l-Vâzi', Câbir ibn Amr er-Râsibiyy'den tahdîs etti. Ben Ebû Berze (R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) Arab kabîlelerinden bir kabîleye bir kimse gönderdi. Onlar bu gönderilen kimseye sövdüler ve dövdüler. O zât Rasûlullah'a gelib olanı haber verdi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Sen, Umân ahâlisine gitmiş olaydın, onlar seni ne söverler ve ne de döverlerdi» buyurdu ¹⁶⁰.

ummetinin kuvvet ve şevkete ulaşacağını, sonra Arab olmayan milletleri ve cebbârları mağlûb edeceklerini haber vermesi bu cümledendir. Keza muslimanların Mısır'ı feth edecekleri, orada iki kişinin muhim işlerin konuşulduğu bir mecliste münâzaa edecekleri de bu mu'cizelerdendir. Bunla'nın hâşsi vâki' olmuştur (Nevevî).

Peygamber'in «kendisinde kırât zikredilen memleket» sözüne gelince, âlimler dediler ki : Kırât, dinârdan, dirhemden ve diğerlerinden bir cüz'dür. Mısır ahâlisi bunu ve bununla konuşmayı çok kullanırlardı (Nevevî).

İmâm Torbîştî şöyle dedi : Ben bu hadîsi bir müşkil olarak gördüm. Çünkü kırât ismini kullanmak yalnız Mısır ahâlisine hâss değildi. Bilâkis Arab memleketlerinde de bedevîsi, hadarîsi bu kelimayı kullanmakda Mısırlılara muşâreket ediyorlardı. Nihâyet Tabâvinin *Muşkilu'l-Âsâr* ismi verilen kitabında şunu buldum : Diyordu ki : Bununla ancak Mısır'lıların sövüşmekde ve kötü sözler işitmekde kullanageldikleri bir kelimeye (ya'nî bir ta'bîre) işâret yapılmıştır. Mısır'lılar : «A'teytu fulânen karârîta = fulâna birçok kırâtlar verdim» yani ona bir çok çirkin lâflar ve sövmeler işitirdim, derler (Mebârik).

160. Umân, Bahreyn'de bir şehirdir (Nevevî).

Yani Umân ahâlisinde ilim, afîlik ve tessebbût vardır. Herhalde maksad Yemen'i ta'kîb eden Umân'dır. Çünkü onlar ince kalbli kimselerdir (Sünûsî).

(۵۸) باب ذکر کتاب نفیس و مبرہہ

٢٢٩ - (٢٥١٥) حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ إِسْحَاقَ الْخَضْرِيُّ) .
أَخْبَرَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ شَيْبَانَ عَنْ أَبِي تَوَافٍ . رَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ عَلَى عَقَبَةِ الْمَدِينَةِ . قَالَ فَجَعَلْتُ
فَرِيضُ تَحْتِ عَيْنَيْهِ وَالنَّاسُ . حَتَّى مَرَّ عَلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ . فَوَقَفَ عَلَيْهِ . فَقَالَ : السَّلَامُ عَلَيْكَ ، أبا خُبَيْبٍ .
السَّلَامُ عَلَيْكَ ، أبا خُبَيْبٍ ! السَّلَامُ عَلَيْكَ ، أبا خُبَيْبٍ ! أَمَا وَاللَّهِ ! لَقَدْ كُنْتُ أَنْهَكَ عَنْ هَذَا . أَمَا وَاللَّهِ !
لَقَدْ كُنْتُ أَنْهَكَ عَنْ هَذَا . أَمَا وَاللَّهِ ! لَقَدْ كُنْتُ أَنْهَكَ عَنْ هَذَا . أَمَا وَاللَّهِ ! إِنْ كُنْتُ ، مَا عَلِمْتُ ،
صَوَّامًا ، فَوَإِنَّمَا . وَصُولًا لِلرَّحِمِ . أَمَا وَاللَّهِ ! لِأَمَّةٍ أَنْتَ أَشْرُهَا لِأَمَّةٍ خَيْرُ .

ثُمَّ تَقَدَّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ . فَبَلَغَ الْحَجَّاجَ مَوْثِقَ عَبْدِ اللَّهِ وَقَوْلُهُ . فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ . فَأَنْزَلَ عَنْ جِذْعِهِ .
فَأَتَى فِي بُيُوتِ الْيَهُودِ . ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى أُمِّهِ اسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ . فَأَبَتْ أَنْ تَأْتِيَهُ . فَأَعَادَ عَلَيْهَا الرَّسُولُ :
تَأْتِيَنِي أَوْ لَا بَعَثَنَ إِلَيْكَ مَنْ يَسْحَبُكَ بِقُرُونِكَ . قَالَ فَأَبَتْ وَقَالَتْ : وَاللَّهِ ! لَا آتِيكَ حَتَّى تَبْعَثَ

إِلَى مَنْ يَسْتَحِبُّ بِشْرُوْنِي . قَالَ فَقَالَ : أَرُونِي سَيْتِي . فَأَخَذَ نَعْلَيْهِ . ثُمَّ انْطَلَقَ يَتَوَدَّدُ . حَتَّى دَخَلَ عَلَيْهَا . فَقَالَ : كَيْفَ رَأَيْتَنِي صَنَعْتُ بِمَدْوِ اللَّهِ ؟ قَالَتْ : رَأَيْتُكَ أَفْسَدْتَ عَلَيْهِ دُنْيَاهُ ، وَأَفْسَدَ عَلَيْكَ آخِرَتَكَ . بَلَّغْنِي أَنَّكَ تَقُولُ لَهُ : يَا ابْنَ ذَاتِ النُّطَاقَيْنِ ! أَنَا ، وَاللَّهِ ! ذَاتُ النُّطَاقَيْنِ . أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَُنْتُ أَرْفَعُ بِهِ طَعَامَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، وَطَعَامَ أَبِي بَكْرٍ مِنَ الدَّوَابِّ . وَأَمَّا الْآخَرُ فَنِطَاقُ الْمَرْأَةِ الَّتِي لَا تَسْتَعْفِي عَنْهُ . أَمَّا إِنْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حَدَّثَنَا « أَنْ فِي تَقِيفِ كَذَابًا وَمُبِيرًا » فَأَمَّا الْكَذَابُ فَرَأْيَانُهُ . وَأَمَّا الْمُبِيرُ فَلَا إِخْلَاقَ إِلَّا إِيَّاهُ . قَالَ فَقَامَ عَنْهَا وَأَمَّ مُرَاجِعَهَا .

(58) SAKİF KABİLESİNİN ÇOK YALANCI OLAN KİŞİSİ İLE
HELÂK EDİCİ KİŞİSİNİN ZİKİRİ BÂBİ

229 — (2545) Bize Ukbetu'bnü Mukrem el-Ammiyy tahdîs etdi. Bi-ze Ya'kûb (yani İbn Ishâk Hadramî) tahdîs etdi. Bize Esved ibn Şeybân, Ebû Nevfel'den haber verdi. Ben Abdullah ibn Zubeyr'i Mekke şehrinin yokuşunda (bir direkde asılmış olarak) gördüm¹⁸¹. Kureys ve diğer in-

161. Haccâc, Abdullah ibn Zübeyr'i muhârebede öldürdükden sonra cesedini bir direk üzerine asmışdı (Ubhi).

sanlar onun yanından geçiyorlardı. Nihâyet Abdullah ibn Umer oraya geldi ve onun yanında durub şunları söyledi :

ESSELÂMU ALEYKE YÂ EBÂ HUBEYB! ¹⁶²

ESSELÂMU ALEYKE YÂ EBÂ HUBEYB!

ESSELÂMU ALEYKE YÂ EBÂ HUBEYB!

= Selâm sana yâ Ebâ Hubeyb! Selâm sana yâ Ebâ Hubeyb! Selâm sana yâ Ebâ Hubeyb! Allâh'a yemin ederim ki ben seni bu işden nehy edib durmuşumdur. Allah'a yemin ederim ki, ben seni bu işden nehy edib durmuşumdur. Allah'a yemin ederim ki ben seni bu işden nehy edib durmuşumdur. Ve yine yemin ederim ki, ben bildiğim müddetce sen çok oruc tutan, nâfile namaz kılan ve akribâlığı dâima te'yid edib hiç koparmıyan bir kimse idin. Yemin ederim, muhakkak bir ümmet ki (güyâ) sen onların en şerlisin o ümmet hayırlıdır! ¹⁶³

Bu sözleri söyledikten sonra Abdullah ibn Umer geçib gitdi. Abdullah ibn Umer'in bu durması ve o sözleri Haccâc'a ulaşınca : Haccâc, Abdullah ibn Zubeyr'in cesedinin yanına vazîfeliler gönderdi. Cesed asılı olduğu hurma ağacının gövdesinden indirilib Yahûdî kabirlerinin içine atıldı ¹⁶⁴. Sonra Haccâc, Abdullah ibn Zubeyr'in annesi Esmâ Bintu Ebî Bekr'e bir haberci gönderib gelmesini istedi. Esmâ, Haccâc'ın yanına gelmedi. Haccâc ikinci defa Esmâ'ya elçi gönderib : Vallâhi ya muhakkak benim yanına gelirsin, yahut da seni saç örgülerinden tutarak sürükleyib getirecek olan kimseleri gönderirim diye yeminli bir tehdîd yaptı. Esmâ y'ne gitmedi ve Vallâhi beni saç örgülerimden tutarak sürükleyecek kimseleri bana göndermedikce senin yanına gelmiyeceğim dedi. Bunun üzerine Haccâc, benim tabaklanmış sığır derisinden yapılan ayakkabılarımı (yani üzeri kılsız gön ayakkabılarımı) bana gösterin dedi ve ayakkabılarını aldıktan sonra sür'atle kibirlenerek gitdi. Nihâyet Esmâ'nın huzûruna girdi ve :

'— Allah'ın düşmanını yaptığım muâmelede beni nasıl gördün? dedi. Esmâ da :

162. Ebû Hubeyb, Abdullah ibn Zubeyr'in künyesidir. Oğlu Hubeyb ile künyelenmişti. Hubeyb onnu evlâdının en büyüğü idi. Bunda, kabrinde olsun, dışarda olsun, ölü üzerine selâm vermenin ve selâmı üç defa tekrarlamamanın müstehablığı, ölüleri güzel ve ma'rûf sıfatları ile övmenin müstehablığı hükümleri vardır. Keza burada Abdullah ibn Umer için de büyük bir menkabe vardır. Çünkü İbn Zubeyr'in asılı cesedi yanında durmasının Haccâc'a ulaşacağını bile bile, orada halk arasında durub bu hak sözleri ösylemiş, Haccâc'dan hiç çekinmemiştir (Nevevî).

163. Ya'ni Abdullah ibn Zubeyr, bunca hayırlı ve faziletli bir hâl üzerinde olmasına rağmen onlar onu kendi zu'mlarıncâ ummetin en şerlisi olduğu için asmışlardı. Ummet içinde ondan daha şerlisi bulunmadığı zaman ise ümmetin hepsi hayırlı olmuş olur. Bu söz, onların Abdullah ibn Zubeyr'e revâ gördükleri muâmeleyi red ve inkârı tazammun etmektedir (Tabe.ânî).

164. Bu söz Mekke ve Yahûdî kabirlerinin varlığını gerektirir.

— Gördüm ki, sen onun aleyhine olarak onun dünyâsını ifsâd ettin. O da senin mazarratına olarak senin âhiretini ifsâd etmiştir. Bana ulaştı ki sen Abdullah ibn Zubeyr'e hitâben : Ey Zâte'n-Nitâkeyn'in oğlu! di-yormuşsun. Allah'a yemin ederim ki Zâtu'n-Nitâkeyn işte benim. Ben o iki nitâkın biri ile Rasûlullah'ın yiyeceği taâmı ve Ebû Bekr'in yiyeceği taâmı hayvanların erişemeyeceği yere kaldırıp yükseltiyordum. Diğerine gelince o da kadın kısmının kendisinden mustağni olamayacağı zarûrî entârisidir¹⁶⁵. Haberin olsun ki Rasûlullah (S) bize şu sözleri tahdîs et-miştir : «Muhakkak ki Sakîf kabîlesinde bir pek yalancı¹⁶⁶ bir de helâk edici kişi vardır». O pek yalancı olanı bizler gördük. Amma helâk edici kimseye gelince ben senin o olduğunu zannediyorum dedi. Esmâ'nın bu sözleri üzerine Haccâc onun yanından kalkdı ve bir daha onun yanına dönmedi.

(۵۹) بَابُ فَضْلِ فَارِسَ

۲۳۰ - (۲۵۴۶) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ (قَالَ عَبْدُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ: حَدَّثَنَا) عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ جَعْفَرِ الْجَزَوِيِّ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَوْ كَانَ الدِّينُ عِنْدَ الثُّرَيَّا لَذَهَبَ بِهِ رَجُلٌ مِّنْ فَارِسَ - أَوْ قَالَ - مِّنْ أَبْنَاءِ فَارِسَ . حَتَّى يَنْتَازِلَهُ » .

(59) FARSLARIN FAZİLETİ BÂBİ

230 — (2546) : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Eğer din Süreyya yıldızının yanında olsaydı Fars'dan bir kimse — yahut da : Fars oğullarından bir kimse dedi — muhakkak ona gider ve onu uzanıp alırdı» buyurdu.

165. Zâtu'n-Nitâkeyn, Ebû Bekr'in kızı Esmâ'nın lakabıdır. Hicret gecesinde Peygamber ile Ebû Bekr'in mağaraya gidişlerinde eyninde olan nitâkını ikiye bölüp, bir parçasını onlara yiyecek sofrası, bir parçasını da kırıbağa bağ yapmışdı. Nitâk, Arab kadınları libâslarından bir libâsıdır. Hakikatı izâr gibi bir şakkadır. Ortasını bellerine bağlayıp yukarısını aşağısının üzerinden dizlerine doğru salıverirler, aşağısı yerde sürünür. Onun uçkurluğu, ağı ve parçaları olmaz. Hâliyen fisdân ta'bîr ettikleri gibi bir sevdîr... Şârih der ki ibtidâ onu İsmâil Aleyhisselâmın annesi edindi. Bu sevb kadınların iç esvâblarındandır (Kamûs Ter.).

166. Bu yalancı, Muhtâr ibn Ebî Ubeyd es-Sakaff'dir ki çok yalancı idi. Peygamberlik iddiâ etdi ve kendisine bir takım insanlar tâbî' oldu. Sonunda Allah onu helâk eyledi.

Haccâc çok katli yaptığı için Esmâ, Peygamber'in haber verdiği, Mubîr sensin zannediyorum demek istemiştir. Berâr, helâk ma'nâsınadır, mubîr de, muhlîk, yani helâk edici demektir.

۲۳۱ - (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْغَزِيرِ (يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ) عَنْ ثَوْرٍ ، عَنْ أَبِي الْغَيْثِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ . إِذْ نَزَلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْجُمُعَةِ . فَأَمَّا قَرَأَ: وَآخِرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ [١٦/الجمعة/١] قَالَ رَجُلٌ: مَنْ هَؤُلَاءِ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَلَمْ يُرَاجِعْهُ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى سَأَلَهُ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا . قَالَ وَفِينَا سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ . قَالَ فَوَضَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ عَلَى سَلْمَانَ ، ثُمَّ قَالَ «لَوْ كَانَ الْإِيمَانُ عِنْدَ الثُّرَيَّا ، لَنَالَهُ رِجَالٌ مِنْ هَؤُلَاءِ» .

231 — () : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Biz Peygamber (S) in yanında oturuyorduk. Derken Peygamber'e Cumua sûresi nâzil oldu. Onu okudu. «Onlardan henüz kendilerine katılıb erişememiş bulunan diğerlerine dahi...» (el-Cumua : 3) âyetine vardığı zaman biri: Yâ Rasûlullah! Bize henüz lâhık olmayanlar kimlerdir? diye sordu¹⁶⁷. Peygamber ona cevâb vermedi. Hatta o zât suâlini bir yahut iki, yahut da üç kerre tekrâr etdi. Selmân Fârisî de aramızda idi. Peygamber elini Selmân'ın üzerine koyduktan sonra: «Eğer iymân Süreyyânın yanında olsaydı şunlardan bir takım adamlar muhakkak ona uzanıb erişirlerdi» buyurdu.

(۶۰) بَابُ قَوْلِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «النَّاسُ كَأَيْلٍ مَائَةٍ لَا تَجِدُ فِيهَا رَاحِلَةً»

۲۳۲ - (۲۵۱۷) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ مُحَمَّدٍ - وَالْأَقْظُ لِمُحَمَّدٍ - (قَالَ عَبْدُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا) عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «تَجِدُونَ النَّاسَ كَأَيْلٍ مَائَةٍ . لَا يَجِدُ الرَّجُلُ فِيهَا رَاحِلَةً» .

(60) PEYGAMBER (S) İN : «İNSANLAR YÜZ DEVE GİBİDİR. FAKAT İÇLERİNDE NECİB, KULLANIŞLI BİR TÂNE BULAMAZSIN» SÖZÜ
BÂBİ

232 — (2547) : Bize Ma'mer, Zuhri'den, o da Sâlim'den, o da

167. Ba'zılarına göre âhârînden murâd Peygamber'den sonra gelen tâbiûn ve tebeu't-tâbiîn ile kıyâmete kadar gelecek bütün insanlar ve cinnlerdir. Çünkü Peygamber'in nübüvvet ve risâleti âmındır, müstemir ve dâimdir.. (Beydavî, Râzî, Nesefî, Celâleyn, Ebu's-Su'ud).

Peygamber'in burada Fâris sözü ile Horasan ahâlisini irâde etmiştir de denildi. Çünkü bu sıfatı şarkda ancak onlarda bulabilirsin (Nevevî).

İbn Umer'den haber verdi. Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sizler insanları yüz deve gibi bulursunuz. Fakat bir kimse onların içinde necîb, kullanışlı bir tâne iyi deve bulamaz» 168.

«Hitâmuhu misk» olması niyâzıyla

YEDİNCİ CİLDİN SONU

168. Râhile, binmek ve yük için seçilmiş necîb devedir ki vasıfları kâmil olup bunlar kendisinde bulununca tanınır. Hadîsin ma'nâsı : İnsanlar musâvidirler, onlardan hiç birinin neseb husûsunda bir fadlı yoktur. Fakat onlar yüz deve gibi birbirine benzerler demektir (İbn Kuteybe).

Râhile, Arab'ın nazarında necîb ve necîbe olan devedir. «Hâ» sı, raculün fehâmetün denildiği gibi mübâlağa içindir. Hadîsin ma'nâsı : Dünyâda zâhid ve kâmil olan ve âhiret râğbetinde bulunan, develer için de râhile olanının azlığı gibi pek azdır demektir (el-Ezherî).

Ezherî'nin sözü, İbn Kuteybe'ninkinden daha güzeldir.

Taberânî şöyle dedi : Bana öyle geliyor ki râhile ile temsile münâsib olan ancak insanların işlerini görmek, borçlarını ödemek, sıkıntı ve kederlerini açmak gibi şeyleri tekeffül etmek sûretiyle insanların ağırlıklarını yüklenen cömert kişidir ki böylesi cidden az bulunur (Ubbî).

İ Ç İ N D E K İ L E R

SAHİFELER

39 — KİTÂBU'S-SELÂM

(Selâm Kitâbı)

(1)	•Suvârî, piyâdeye, az çoğa selâm verir• bâbı	7
(2)	•Yol üzerine oturmanın hakkı selâm alıb karşılamaktır• bâbı	8
(3)	Selâmı alıb karşılamak musلمانın, musلمان üzerindeki hakkı cümle- sindendir bâbı	10
(4)	Kitâb ehli kimselere selâma evvelâ başlamakdan nehy ve onların selâm- larının nasıl karşılanacağı bâbı	11
(5)	Küçük çocuklara selâm vermenin müstehâblığı bâbı	16
(6)	Perde kaldırma, yahut benzeri alâmetlerin içeri girme izni sayılmasının cevâzı bâbı	17
(7)	Kadınların tabî'î ihtiyâclarını yerine getirmeleri için dışarıya çıkmalarının mübâh kılınması bâbı	18
(8)	— Kendi mahremi olmayan — yabancı bir kadınla yalnız kalmanın ve böyle bir kadının yanına girmenin harâm kılınması bâbı	21
(9)	Tenhâ yerde zevcesi, yahut mahremi olan bir kadınla görülen kimseye, kendinden sūuzannı def' etmesi için: Şu fulâne kadındır demesinin müs- tehâb olacağını beyân bâbı	23
(10)	Her kim bir meclise gelib de bir açıklık bulursa oraya, yoksa onların arkasına oturur bâbı	26
(11)	Bir insanı daha önce varmış olduğu mübâh yerinden kaldırmanın harâm kılınması bâbı	26
(12)	Bir kimse yerinden kalkdıktan sonra tekrar döndüğünde kendisi o yere oturmağa daha haklıdır bâbı	28
(13)	Kendini kadınlaştıran erkeği yabancı kadınların yanına girmekten men' bâbı	29
(14)	Yabancı bir kadını yolda yürümekden âciz kaldığı zaman bineğin arka- sına bindirmenin cevâzı bâbı	31
(15)	İki kişinin, üçüncüyü bırakıb da onun rızası olmaksızın kendi aralarında fısıldaşmalarının harâm kılınması bâbı	33
(16)	Tıbb, hastalık ve rukye tedâvisi bâbı	35
(17)	Sihir bâbı	37
(18)	Zehir bâbı	42
(19)	Hastaya rukye yapmanın müstehâblığı bâbı	43
(20)	Hastayı sığındırıcı sûrelerle ve nefesle rukye yapmak bâbı	46
(21)	Nefs ve zât (isâbetin) den, karınca gibi vucûda yayılan sivilce ve yara- lardan, zehirli hayvan sokmasından, göz değmesinden — veya şeytân do- kunmasından — rukye yapmanın müstehâblığı bâbı	47
(22)	•Rukye yapmada şirk olmadıkca Rukyelerde be's yokdur• bâbı	53
(23)	Kur'ân'la ve (me'sûr) duâlarla rukye yapmak karşılığında ücret almanın cevâzı bâbı	54
(24)	Duâ ile birlikde elem duyulan yerin üzerine elini de koymanın müste- hablığı bâbı	56
(25)	Namaz içindeki vesvese şeytânından (Allâh'a) sığınmak bâbı	57
(26)	•Her derdin bir devâsı vardır• hadîsi ve tedâvinin müstehâblığı bâbı	57
(27)	— Hastalığın devâsı olmayacak — bir ilâcı, hastanın ağzından vermek sûretiyle tedâviye girişmenin kerâhatî bâbı	64
(28)	Kustdan ibret olan ûdi Hindî ile tedâvî bâbı	65

SAHİFELER

(29) Çörek otu ile tedâvî bâbı	67
(30) «Telbine (süt ve bal bulamacı) hastanın kalbine râhat verir» bâbı ...	66
(31) Bal içirmekle tedâvî bâbı	69
(32) Veba, uğursuzluk sebebi, falcılık ve bunlara benzer şeyler bâbı ...	70
(33) Hastalığın (bizâtihi) sirâyeti yoktur; (eşyâda) uğursuzluk yoktur; baykuş ötmesinin te'siri yoktur; safer ayında uğursuzluk yoktur; yıldızın te'siri yoktur; câdû yoktur; hasta develerin sâhibi, develerini sağlam develer sâhibinin develeri üzerine götürmesin (hadisleri) bâbı	79
(34) Uğursuzluk addetmek, uğurluluk saymak ve kendisinde uğursuzluk bulu- nacak şeyler bâbı	85
(35) Kâhinlik yapma ve kâhinlere gitmenin harâm kılınması bâbı	91
(36) Cuzzamlı ve benzeri sâri hastalıklı kimselerden çekinib uzak durma bâbı	96
(37) Yılanların diğer zehirli hayvanların öldürülmeleri bâbı	96
(38) Alaca keler (cinsin) in öldürülmesinin müstehablığı bâbı	105
(39) Karıncaları öldürmekden nehy bâbı	107
(40) Kedi öldürmenin harâm kılınması bâbı	109
(41) Muhterem hayvanları sulayanın ve onlara yiyecek vermenin fazîleti bâbı	110

40 — KİTÂBU'L-ELFÂZ MİNE'L-EDEB VE ĞAYRİHÂ (Edeb ve diğer konulara âid lafızlar kitâbı)

(1) Dehre sövmekden nehy bâbı	112
(2) Üzüme kerm adı vermenin kerâhati bâbı	114
(3) Abd, eme, mevlâ, seyyid lafızlarını kullanmanın hükmü bâbı ...	116
(4) İnsanın : «Nefsim habîs oldu» demesinin kerâhati bâbı	118
(5) Misk kullanmanın müstehablığı, miskin en hoş koku olduğu, reyhânı ve hoş kokuyu red etmenin kerâhati bâbı	119

41 — KİTÂBU'Ş-ŞİR (Şiir Kitâbı)

(1) Nerdeşir (oyunu) ile oynamanın tahrîmi bâbı	120
--	-----

42 — KİTÂBU'R-RU'YÂ (Ru'yâ Kitâbı)

(1) Peygamber (S) in : «Her kim beni ru'yâda görürse, hakikatde beni görmüş olur» sözü bâbı	139
(2) «Uykuda şeytânın kendisi ile oynamasını haber vermesin» bâbı ...	141
(3) Ru'yâ ta'bîri hakkında bir bâb	144
(4) Peygamber (S) in ru'yâsı bâbı	146

43 — KİTÂBU'L-FEDÂİL (Faziletler Kitâbı)

(1) Peygamber (S) in nesebinin fazîleti ve nubuvvetden önce kendisine taşın selâm vermesi bâbı	152
(2) Peygamberimizi (S) in bütün mahlûkat üzerine fazîletli kılınması bâbı	155
(3) Peygamber (S) in mu'cizeleri hakkında bâb	156
(4) Peygamber'in yüce Allâh'a tevekkülü ve yüce Allah'ın onu insanlardan koruması bâbı	163

(5) Peygamber (S) in ba's olunduğu hidâyet ve ilmin meselini beyân bâbı	165
(6) Peygamber (S) in, ummetine şefekati ve onlara zarar verecek şeylerden kendilerini sakındırmakdaki mubâlağası bâbı	166
(7) Muhammed (S) in Hâtemu'n-Nebîyyin (peygamberlerin sonu) oluşunu zikir bâbı	168
(8) 'Yüce Allah bir ümmete rahmet etmek istediği zaman o ummetin peygamberini ummetden önce kabzeder' bâbı	171
(9) Peygamberimiz (S) in havzını ve sıfatlarını isbât bâbı	172
(10) Uhud gününde Cibrîl ve Mikâil'in Peygamber (S) den yana kıtâl yapımları bâbı	186
(11) Peygamber (S) in şecâati ve harb etmek için ileri gitmesi hakkında bâb	187
(12) Peygamber (S) in hayırda insanların en cömerdi olduğu ve esmesi mâniaya uğramayan rûzgârdan daha cömert olduğu bâbı	189
(13) Peygamber (S) in, ahlâk i'tibârıyla insanların en güzeli olduğuna dâir bâb	190
(14) Rasûlullah'dan bir şey istenilib de hayır dediğinin asla vâki' olmadığı ve ihsânının çokluğu bâbı	192
(15) Peygamber (S) in çocuklara, rızık ve nafakalarını gördüğü kimselere olan merhameti, tevâzuu ve bu huyların fazîleti bâbı	196
(16) Peygamber (S) in hayâsının çokluğu bâbı	199
(17) Peygamber (S) in gülümsemesi, insanlarla ülfet ve muâşeret edib hoşça geçinmesi bâbı	200
(18) Peygamber (S) in kadınlara merhameti, kadınların bindikleri hayvanları sevk eden sürücüye kadınlardan dolayı yumuşaklık ve mülâyemetle sürmesini emretmesi bâbı	201
(19) Peygamber Aleyhisselâm'ın insanlara yakınlığı ve insanların onunla teberruk etmeleri bâbı	203
(20) Peygamber (S) in günahlardan kendini uzaklaştırması; mubâh olan işlerden en kolayını tevcih eylemesi ve Allah harâmlarına hurmet edilmesi sırasında ise öc alması bâbı	205
(21) Peygamber (S) in kokusunun hoşluğu; dokunmasının yumuşaklığı ve tutub dokunulması ile teberruk olunması bâbı	206
(22) Peygamber (S) in terinin hoşluğu ve onunla teberruk edilmesi bâbı ...	208
(23) Peygamber (S) in soğukda kendisine vahy gelmekde iken ter akıtması bâbı	209
(24) Peygamber (S) in, kendi saçlarını (anından) aşağıya salıverib sarkıtması ve sonra ayırması hakkında bâb	211
(25) Peygamber (S) in sıfatı ve kendisinin yüzce insanların en güzeli olduğu hakkında bâb	211
(26) Peygamber (S) in saçlarının sıfatı bâbı	212
(27) Peygamber (S) in ağzı, iki gözü ve ayak ökçelerinin sıfatı hakkında bâb	213
(28) Peygamber (S) in beyaz ve güzel yüzlü olduğu bâbı	214
(29) Peygamber (S) in saç ve sakal (tellerinden pek azı) nın ağarması bâbı	215
(30) Nubuvvet mührünün isbâtı, bunun sıfatı, ve Peygamber'in bedeninde bulunduğu yer bâbı	219
(31) Peygamber (S) in sıfatı, peygamber olması ve yaşı hakkında bâb ...	221
(32) Rûhu kabzolunduğu gün Peygamber (S) in yaşının ne kadar olduğu bâbı	222
(33) Peygamber (S) in Mekke'de ve Medîne'de ne kadar ikâmet ettiği bâbı	223
(34) Peygamber (S) in isimleri hakkında bâb	227
(35) Peygamber (S) in yüce Allâh'ı bilmesi ve ona saygı ile korkusunun şiddeti bâbı	229
(36) Peygamber (S) in hükümlerine tâbi' olmanın vucûbu bâbı	231
(37) Peygamber (S) i ta'zim ve ikrâm eylemek; zarûret bulunmayan, yahut kendisine bir teklif tealluk etmeyen ve henüz vâki' olmayan, veya buna benzer şeyler hakkında çok suâl sormamak bâbı	

SAHİFELER

(38) Peygamber (S) in dünyâ maişetlerinden kendi ictihâdı ile — zan üzerine — zikrettiklerine değil, din olarak söylediklerine uymanın vucûbu bâbı ...	240
(39) Peygamber (S) i baş gözü ile görmenin ve dâima kendisi ile beraber olmayı arzu etmenin fazîleti bâbı ...	243
(40) İysâ Aleyhisselâm'ın faziletleri bâbı ...	244
(41) İbrâhîm el-Halîl (S) in faziletlerinden bir bâb ...	248
(42) Mûsâ Aleyhisselâm'ın faziletlerinden bir bâb ...	253
(43) Yûnus Aleyhisselâmın zikri ile Peygamber (S) in : «Hiçbir kul için : Ben Yûnus ibn Mettâ'dan hayırlıyım, demek lâyük olmaz» kavli hakkında bâb ...	261
(44) Yûsuf Aleyhisselâm'ın faziletlerinden bir bâb ...	263
(45) Zekerîyyâ Aleyhisselâmın faziletlerinden bir bâb ...	264
(46) Hadır (Hızır) Aleyhisselâmın faziletlerinden bir bâb ...	267

44 — KİTÂBU FEDÂİL'S-SAHÂBE

(Sahâbîlerin faziletleri kitâbı)

(1) Ebû Bekr es-Sıddîk (R) in faziletlerinden bir bâb ...	277
(2) Umer ibn Hattâb (R) in faziletlerinden bir bâb ...	287
(3) Usmân ibn Affân (R) in faziletlerinden bir bâb ...	298
(4) Ali ibn Ebî Tâlib (R) in faziletlerinden bir bâb ...	305
(5) Sa'd ibn Ebî Vakkas (R) in fazileti hakkında bir bâb ...	315
(6) Talha ve Zubejr (R) in faziletlerinden bir bâb ...	322
(7) Ebû Ubeydete'bnu'l-Cerrâh (R) in faziletleri bâbı ...	327
(8) Hasen ile Huseyn (R) in faziletleri bâbı ...	328
(9) Peygamber (S) in Ehlu Beytinin faziletleri bâbı ...	330
(10) Zeyd ibn Hârise ile (bunun oğlu) Usâme ibn Zeyd (R) in faziletleri bâbı ...	331
(11) Abdullah ibn Ca'fer (R) in faziletleri bâbı ...	334
(12) Mu'minlerin annesi Hadîce (R) nin faziletleri bâbı ...	336
(13) Âişe (R) nin fazileti hakkında bâb ...	341
(14) Ummu Zer' hadisinin zikri bâbı ...	353
(15) Peygamber (S) in kızı Fâtıma'nın faziletleri bâbı ...	356
(16) Mu'minlerin annesi Ummu Seleme'nin (R) faziletlerinden bir bâb ...	363
(17) Mu'minlerin annesi Zeyneb (R) in faziletlerinden bir bâb ...	364
(18) Ummu Eymen (R) in faziletlerinden bir bâb ...	365
(19) Enes ibn Mâlik'in annesi olan Ummu Süleym ile Bilâl Habeşî'nin (R) faziletlerinden bir bâb ...	366
(20) Ebû Talha el-Ensârî'nin (R) faziletlerinden bir bâb ...	369
(21) Bilâl (R) in faziletlerinden bir bâb ...	371
(22) Abdullah ibn Mes'ûd ile annesinin faziletlerinden bir bâb ...	372
(23) Ubeyy ibn Kâ'b ile Ensâr'dan bir cemâatin faziletlerinden bir bâb ...	379
(24) Sa'd ibn Muâz (R) in faziletlerinden bir bâb ...	381
(25) Ebû Ducâne Simâk ibn Harâşe (R) nin faziletlerinden bir bâb ...	384
(26) Câbir'in babası, Abdullah ibn Amr ibn Harâm'ın (R) faziletlerinden bir bâb ...	385
(27) Cüleybiy (R) in faziletlerinden bir bâb ...	387
(28) Ebû Zerr (R) in faziletlerinden bir bâb ...	390
(29) Cerîr ibn Abdillâh (R) in faziletlerinden bir bâb ...	398
(30) Abdullah ibn Abbâs (R) in faziletleri bâbı ...	401
(31) Abdullah ibn Umer (R) in faziletlerinden bir bâb ...	402
(32) Enes ibn Mâlik (R) in faziletlerinden bir bâb ...	404
(33) Abdullah ibn Selâm (R) in faziletlerinden bir bâb ...	407
(34) Hassân ibn Sâbit (R) in faziletlerinden bir bâb ...	413
(35) Ebû Hureyre ed-Devvî (R) nin faziletlerinden bir bâb ...	423
(36) Bedr ehlinin faziletleri ile Hâtub ibn Ebî Beltea'nın kıssası bâbı ...	428

SAHİFELER

(37) Ashûbu's-Şecere'nin yani Bey'atu'r-Rıdvân ehlinin faziletlerinden bir bâb	431
(38) Ebû Mûsâ Eşarî ile Ebû Âmir Eş'arî'nin (R) faziletlerinden bir bâb	433
(39) Eş'arî'lerin (R) faziletlerinden bir bâb	436
(40) Ebû Sufyân ibn Harb (R) ın faziletlerinden bir bâb	438
(41) Ca'fer ibn Ebî Tâlib, Esmâ Bintu Umeys ve onların bindiği gemi halkının faziletlerinden bir bâb	440
(42) Selmân, Suheyb ve Bilâl'in (R) faziletlerinden bir bâb	442
(43) Ensâr (R) ın faziletlerinden bir bâb	446
(44) Ensar mahallerinin hayırlılık de eceleri hakkında bâb	450
(45) Ensâra güzel arkadaşlık ve muâşeret etmek hakkında bâb	453
(46) Peygamber (S) ın Ğıfâr ve Eslem Kabilelerine duâ etmesi bâbı	454
(47) Ğıfâr, Eslem, Cüheyne, Eşca', Müzeyne, Temîm, Devs ve Tayy kabilelerinin faziletlerinden bir bâb	457
(48) İnsanların hayırlıları bâbı	463
(49) Kureys kadınlarının faziletlerinden bir bâb	464
(50) Peygamber (S) in, sahâbileri arasında kardaşlık kurması bâbı	466
(51) Peygamber (S) in bekasının, sahâbileri için bir emân (korkusuzluk ve âsûdelik), sahâbilerinin bekası ummet için bir emân olduğunu beyân bâbı	469
(52) Sahâbilerin, sonra onlara pek yakın olanların, sonra da onlara pek yakın olanların fazileti bâbı	470
(53) Peygamber (S) in: «Bu gün nefes almış olan herhangi bir nefis yer üzerinde bulunurken yüzüncü senenin başı gelmez» kavli bâbı	476
(54) Sahâbilere sövmenin harâm kılınması bâbı	479
(55) Uveys el-Karanî'nin (R) faziletlerinden bir bâb	481
(56) Peygamber (S) in Mısır halkı ile ilgili vasiyyeti bâbı	484
(57) Uman ahâlisinin fazileti bâbı	486
(58) Sakîf kabilesinin çok yalancı olan kişisi ile helâk edici kişisinin zikri bâbı	487
(59) Farsların fazileti bâbı	489
(60) Peygamber (S) : «İnsanlar yüz deve gibidir, fakat içlerinde necîb, kullanışlı, bir tâne bulamazsın» sözü bâbı	490